

**FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI PROGRAMI**

**ŞEMS OSMAN EFENDİ'NİN ŞEM'İ ŞEBİSTAN ESERİ
(ARAŞTIRMA-İNCELEME-TAHLİL)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HÜLYA KÜÇÜK

İSTANBUL, 2020

**FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI PROGRAMI**

**ŞEMS OSMAN EFENDİ'NİN ŞEM'İ ŞEBİSTAN ESERİ
(ARAŞTIRMA-İNCELEME-TAHLİL)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HÜLYA KÜÇÜK
(170101012)**

**Danışman
Prof. Dr. Kemal Yavuz**

İSTANBUL, 2020

28/12/2020

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda 170101012 numaralı Hülya KÜÇÜK'ün hazırladığı “Şems Osman Efendi'nin Şem'i Şebistan Eseri (Araştırma-İnceleme-Tahlil)” konulu Yüksek Lisans tezi ile ilgili Tez Savunma Sınavı, 28/12/2020 Pazartesi günü saat 12:30'da yapılmış, sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜNE** karar verilmiştir.

Düzeltilme verilmesi halinde:

Adı geçen öğrencinin Tez Savunma Sınavı .../.../20... tarihinde, saat ...:.... da yapılacaktır.

Tez Adı Değişikliği Yapılması Halinde: Tez adının
.....
şeklinde değiştirilmesi uygundur.

Jüri Üyesi	Tarih	İmza
Prof. Dr. Kemal YAVUZ (Danışman)	28/12/2020	KABUL
Prof. Dr. Nihat ÖZTOPRAK	28/12/2020	KABUL
Dr. Öğr. Üyesi Esra EGÜZ O DONOHOE	28/12/2020	KABUL

*2. Danışman varsa doldurulacak

BEYAN/ ETİK BİLDİRİM

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bağılı olduğum üniversite veya bir başka üniversitedeki başka bir çalışma olarak sunulmadığını beyan ederim.

Hülya Küçük

İmza

TEŐEKKÜR

Tez alıŐması ve lisans eğitimim boyunca bilgi ve tecrübelerinden istifade ettiğim, karŐılaŐtıđım her zorluğu desteği ile aŐabildiđim, birlikte çalıŐmaktan son derece keyif aldığım, değerli hocam Prof. Dr. Kemal Yavuz'a, bu süreçte beni yalnız bırakmayan, sabır ve özveri ile her sorduğum soruya içtenlikle cevap veren, bilgi ve tecrübeleri ile esere katkıda bulunan, ilminden istifade etme imkânı sunan, kıymetli hocam Doç. Dr. Ahmet Őefik Őenlik'e teŐekkür ederim.

Esere ulaŐma aŐamasında yardımlarını esirgemeyen Konya Yazma Eserler Kütüphanesi müdürü Bekir Şahin'e, eserin dijital ortama aktarılmasına imkân sunan Sami Tokgöz'e, kıymetli hocalarım Hasan Hüseyin Varol ve Muhammed Doğan'a, teŐekkür ederim.

Bu süreçte maddi ve manevi desteğini eksik etmeyen aileme, arkadaŐlarıma, okul hayatımın öncesinde ve sonrasında desteğini her an hissettiğim, Şem'i Şebistân'ın bulunma aŐamasında çok büyük gayreti ve emeği olan abim, Adnan Küçük'e sonsuz teŐekkür ederim.

Hülya Küçük

İmza

ŞEMS OSMAN EFENDİ'NİN ŞEM'İ ŞEBİSTAN ESERİ (ARAŞTIRMA-İNCELEME-TAHLİL)

Hülya Küçük

ÖZET

Şems Osman Efendi 19. yüzyılda yaşamış edebî ve tasavvufî yönü ile ön plana çıkmış kıymetli bir şahsiyettir. Şairin, *Dîvân*'ı başta olmak üzere *Âdâbu'l-Mürîd fi-Sohbeti'l-Murâd*, *Mersiyye-i Cenâb-ı Seyyidü's-Şühedâ*, *Kenzü'l-Ma'ânî* ve *Şem'-i Şebistân* isiminde eserleri bulunmaktadır. Bu eserlerden *Dîvân*, *Âdâbu'l-Mürîd fi-Sohbeti'l-Murâd* ve *Mersiyye-i Cenâb-ı Seyyidü's-Şühedâ* üzerinde çeşitli çalışmalar yapılmış *Kenzü'l-Ma'ânî*'ye henüz ulaşılammıştır. Yaptığımız araştırma neticesinde kayıtlı tek nüshası tespit edilen *Şem'-i şebistân*'a ise Konya Yazma Eserler Kütüphanesi'nde ulaşılmıştır.

Bu çalışmada öncelikle kaynaklardan hareketle Şems Osman Efendi'nin hayatı, eserleri, edebî ve tasavvufî kişiliğine dair mevcut bilgiler verilmiş; ardından *Şem'-i şebistân* şekil ve muhteva yönünden incelenmiştir. Eserin transkripsiyonlu metni, günümüz Türkçesi ve yazma nüshası verilerek çalışma tamamlanmıştır. Yapılan inceleme sonucunda, daha önce üzerinde çalışılmamış olan *Şem'-i şebistân*'ın, ilahi aşkı anlatan tasavvufî bir mesnevi olduğu, şairin kendi seyr ü sülukuna, edebî ve tasavvufî kişiliğine dair bilgiler verdiği anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Şems Osman Efendi, Şem'-i şebistân, mesnevi

**ŞEMS OSMAN EFENDİ'S ŞEM'İ ŞEBİSTAN
(RESEARCH-REVIEW-ANALYSIS)**

Hülya Küçük

ABSTRACT

Şems Osman Efendi is a precious person who lived in the 19th century and came into prominence with his literary and mystical aspects. The poet has works with the names of *Dîvân* in particular, *Âdâbu'l- Mürîd fi-Sohbeti'l-Murâd*, *Mersiyye-i Cenâb-ı Seyyidü's-Şühedâ*, *Kenzü'l-Ma'ânî* and *Şem'-i Şebistân*. Among these works, various studies have been carried out on *Dîvân*, *Âdâbu'l-Mürîd fi-Sohbeti'l-Murâd* and *Mersiyye-i Cenâb-ı Seyyidü's-Şühedâ* but *Kenzü'l-Ma'ânî* has not come to light yet. As a result of our research, the only registered copy of *Şem'-i Şebistân* was found in Konya Manuscript Library.

In this study, firstly, based on the sources, current information about the life, works, literary and mystical personality of Şems Osman Efendi was mentioned; then *Şem'-i Şebistân* was examined in terms of form and content. The research has been completed by adding the transcribed text and manuscript of the work and contemporary Turkish version. As a result of the examination, it is understood that *Şem'-i Şebistân*, which has not been studied before, is a mystical mathnawi describing divine love, and informs us about the poet's own divine journey and his literary and mystical personality.

Key Words: Şems Osman Efendi, Şem'-i Şebistân, mathnawi

ÖN SÖZ

Çalışmaya konu olan Şems Osman Efendi'nin *Şem'-i şebistân* adlı eseri kaynaklarda sadece Bursalı Mehmet Tahir Efendi'nin *Osmanlı Mellifleri* adlı eserinde ismi yanlışlıkla “Şem' u Şebistân” şeklinde yazılmış olarak yer almaktadır. *Osman Şems Efendi Divânı'ndan Seçmeler* adlı eserde *Şem'-i şebistân*'ın yazma nüshasını gördüğünü söyleyen Kemal Edib Kürkçüoğlu, kısmen de olsa eserin şekil ve muhtevasına dair bilgiler vermektedir. Şems Osman Efendi ve eserleri üzerine yapılmış muhtelif çalışmalarda ise bu eserin ismi dile getirilmiş fakat defalarca yapılan araştırmalar sonucunda kütüphanelerde bu esere rastlanılmadığı belirtilmiştir.

Şem'-i şebistân, Konya Yazma Eserler Kütüphanesi'nde Sami Tokgöz Koleksiyonu, 41 nolu dosyada “Ali Şem'-i Divânı” ismi ile kaydedilmiş bir eserdir. İncelemelerimiz sonucunda “Ali Şem'-i Divânı” şeklinde kayıtlı olan bu eserin aslında Şems Osman Efendi'ye ait *Şem'-i Şebistân* isminde bir mesnevi olduğu anlaşılmıştır. Eser 2005 yılında Konya Yazma Eserler Kütüphanesi'ne getirilmiş dijital ortama aktarıldıktan sonra geri iade edilmiştir. Bu nedenle eserin yazma nüshasına ulaşamamıştır.

Şem'-i Şebistân üzerine yapılan çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde, “19. Yüzyıl Türk Edebiyatına Genel Bir Bakış” başlığı ile dönemin edebî durumu üzerinde durulmuş Şems Osman Efendi'nin de dâhil olduğu Encümen-i Şuarâ hakkında bilgi verilmiştir.

Birinci bölümde, Şems Osman Efendi'nin, doğum tarihi ve yeri, ismi ve mahlası, ailesi, eğitim hayatı, mesleği, seyahatleri, tasavvufî hayatı, edebî kişiliği, vefatı ve eserleri hakkında kaynaklarda ve *Şem'-i şebistân*'da yer alan bilgiler verilmiştir.

İkinci bölümde, *Şem'-i şebistân* şekil bilgisi ve muhteva yönünden incelenmiştir. Şekil bilgisi bölümünde öncelikle nüsha tanıtımı yapılmış ardından

eserin şekil bilgisi ve tertip özellikleri hakkında detaylı bilgi verilmiştir. Eserin dili Türkçe'dir; ancak eserde Arapça ve Farsça yazılmış şiirler de bulunmaktadır. Türkçe şiirlerin nazım şekilleri, beyit sayıları, bahirleri, vezinleri ve redifleri belirtilmiş; şiirlerde kullanılan kafiye çeşitleri örneklendirilmiştir. Farsça ve Arapça şiirlerin sadece nazım şekilleri ve beyit sayıları verilmiştir. Eserdeki ayetlerin sure isimleri, ayet numaraları ve mealleri; hadislerin kaynakları ve mealleri ilgili dipnotta verilmiştir. Kaynağı tespit edilemeyen hadislerin ise mealleri ile iktifa edilmiştir. Ayrıca, ayet ve hadislerde tespit edilen hattat noksanlıkları giderilmiş köşeli parantez içinde verilmiştir. Eserin muhtevasında öncelikle dinî, tarihî ve edebî unsurlar belirtilmiş kıssaları ile eserde yer alan veya bir vesile ile ismi anılan şahısların şair ile olan bağlantısı açıklanmıştır. Ayrıca mesnevinin kahramanları, konusu ve özeti detaylı bir şekilde sunulmuştur.

Üçüncü bölümde, *Şem'î şebistân*'ın günümüz Türkçesi verilmiş beytlerde yer alan kavramlar ve özel isimlerle ilgili açıklamalar ilgili dipnotlarda gösterilmiştir. Her bir beyt ve bent numaralandırılmış eserin sayfa/varak numaraları (2/1b) şeklinde gösterilmiştir. Şiirlerin nazım şekillerinin eserde başlık olarak kullanılmasından hareketle başlığı olmayan şiirlere köşeli parantez içinde o şiirin nazım şekli başlık olarak verilmiştir. Farsça ve Arapça yazılmış olan şiirler günümüz Türkçesine aktarılmadığından yazma nüshada başlık verilmişse muhafaza edilmiş beyit ya da bent numaraları verildikten sonra ilgili dipnotta Farsça ya da Arapça şiir yer almaktadır şeklinde belirtilmiştir.

Dördüncü bölümde, *Şem'î şebistân*'ın transkripsiyonlu metni verilmiştir. Bir önceki bölümde dile getirilen hususiyetler bu bölüm için de uygulanmıştır. Bu bölümde üçüncü bölümden farklı olarak eserde tespit edilen harf noksanlıkları ve kusurları giderilmeye çalışılmış bazı beytlerde metin tamiri yapılmıştır. Bu düzeltmeler köşeli parantez içinde gösterilmiştir.

Ek kısmında ise *Şem'î şebistân*'ın dijital ortama aktarılmış yazma nüshasının fotoğrafları verilmiş eserdeki sayfa numaraları ile birlikte varak numaraları fotoğrafların altına ilave edilmiştir. Bu şekilde transkripsiyonlu ve günümüz Türkçesi metinlerinin yazma nüsha üzerinden takibi sağlanmış ayrıca Arapça ve Farsça şiirleri okumak isteyenlere imkân sunulmuştur.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
ÖN SÖZ.....	vii
KISALTMALAR	xv
GİRİŞ	1
1. 19. YÜZYIL TÜRK EDEBİYATINA GENEL BİR BAKIŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	9
1. ŞEMS OSMAN EFENDİ’NİN HAYATI VE ESERLERİ	9
1.1. ŞEMS OSMAN EFENDİ’NİN HAYATI	9
1.1.1. Doğum Yeri ve Tarihi.....	9
1.1.2. İsmi ve Mahlası	9
1.1.3. Ailesi.....	11
1.1.4. Eğitim Hayatı	14
1.1.5. Mesleği ve Seyahatleri	14
1.1.6. Tasavvufî Hayatı ve Görüşü	16
1.1.7. Edebî Kişiliği ve Sanatı.....	24
1.1.8. Vefatı	33
1.2. ŞEMS OSMAN EFENDİ’NİN ESERLERİ.....	34
1.2.1. Dîvân	34
1.2.2. Âdâbü’l-Mürîd Fî-Sohbeti’l-Murâd	34
1.2.3. Kenzü’l-Ma’ânî	35
1.2.4. Mersiyye-i Cenâb-ı Seyyidü’ş-Şühedâ	35
1.2.5. Şem‘-i Şebistân	35
İKİNCİ BÖLÜM.....	37
2. ŞEM‘-İ ŞEBİSTÂN	37
2.1. ŞEM‘-İ ŞEBİSTÂN’IN NÜSHA TANITIMI.....	37
2.2. ŞEM‘-İ ŞEBİSTÂN’DA ŞEKİL BİLGİSİ	38

2.2.1. Birinci Bölüm (1b-3a/1-70).....	39
2.2.2. İkinci Bölüm (3a-4a/71-122).....	39
2.2.3. Üçüncü Bölüm (4b-5b/123-164).....	40
2.2.4. Dördüncü Bölüm (5b-6b/165-203).....	40
2.2.5. Beşinci Bölüm (6b-8a/204-241).....	40
2.2.6. Altıncı Bölüm (8a-8b/242-267).....	40
2.2.7. Yedinci Bölüm (8b-9b/268-295).....	41
2.2.8. Sekizinci Bölüm (9b-11a/296-368).....	41
2.2.9. Dokuzuncu Bölüm (11a-12a/369-398).....	41
2.2.10. Onuncu Bölüm (12a-13a/399-434).....	41
2.2.11. On Birinci Bölüm (13a-14a/435-469).....	42
2.2.12. On İkinci Bölüm (14a-15a/470-502).....	42
2.2.13. On Üçüncü Bölüm (15a-16a/503-526).....	42
2.2.14. On Dördüncü Bölüm (16a-17b/527-596).....	43
2.2.15. On Beşinci Bölüm (17b-20a/597-673).....	43
2.2.16. On Altıncı Bölüm (20a-21a/674-719).....	43
2.2.17. On Yedinci Bölüm (21a-22b/720-771).....	43
2.2.18. On Sekizinci Bölüm (22b-25a/772-858).....	44
2.2.19. On Dokuzuncu Bölüm (25a-30a/859-1055).....	44
2.2.20. Yirminci Bölüm (30b-31b/1056-1109).....	44
2.2.21. Yirmi Birinci Bölüm (31b-40b/1110-1344).....	45
2.2.22. Türkçe, Farsça ve Arapça Şiirler.....	45
2.2.22.1. Nazım Şekilleri, Beyit Sayıları, Redifler.....	45
2.2.22.2. Vezin.....	46
2.2.22.2.1. <i>Remel Bahri</i>	46
2.2.22.2.1.1. <i>Remel Bahri İle Yazılan Nazım Şekilleri</i>	46
2.2.22.2.2. <i>Hezec Bahri</i>	47
2.2.22.2.2.1. <i>Hezec Bahri İle Yazılan Nazım Şekilleri</i>	47
2.2.22.2.3. <i>Muzâri Bahri</i>	47
2.2.22.2.3.1. <i>Muzâri Bahri İle Yazılan Nazım Şekilleri</i>	47
2.2.22.2.4. <i>Serî Bahri</i>	47

2.2.22.2.4.1. Serî Bahri İle Yazılan Nazım Şekilleri	47
2.2.22.3. Ayet-i Kerîme ve Hadîs-i Şerîf	47
2.2.22.3.1. Ayet-i Kerîme.....	47
2.2.22.3.2. Hadîs-i Şerîf.....	51
2.2.22.4. Kafiye.....	53
2.2.22.4.1. Mücerred Kafiye.....	53
2.2.22.4.2. Mürekkebe Kafiye.....	54
2.2.22.4.2.1. Mürdef Kafiye	54
2.2.22.4.2.2. Mukayyed Kafiye.....	55
2.2.22.4.2.3. Müesses Kafiye	56
2.2.22.4.3. Cinaslı Kafiye.....	56
2.3. ŞEM'İ ŞEBİSTÂN'IN TERTİP ÖZELLİKLERİ	57
2.4. ŞEM'İ ŞEBİSTÂN'IN MUHTEVASI	60
2.4.1. Dinî, Tarihî ve Edebî Unsurlar	60
2.4.1.1. Dinî Unsurlar	60
2.4.1.1.1. Cenâb-ı Hakk'ın Esmâ-i Hüsnâ'da Yer Alan İsim ve Sıfatları.....	60
2.4.1.1.1.1. Allah.....	60
2.4.1.1.1.2. Rahmân ve Rahîm	61
2.4.1.1.1.3. Zü'l-Celâl ve'l-İkrâm	62
2.4.1.1.1.4. Nûr	63
2.4.1.1.1.5. Celîl.....	63
2.4.1.1.1.6. Hâlık.....	64
2.4.1.1.2. Cenâb-ı Hakk'ın Esmâ-i Hüsnâ Dışında Kalan İsim ve Sıfatları ...	64
2.4.1.1.2.1. Hû.....	64
2.4.1.1.2.2. Cemâl ve Celâl.....	64
2.4.1.1.2.3. Kibriyâ	65
2.4.1.1.2.4. Lâ-Mekân	67
2.4.1.1.2.5. Subhân	67
2.4.1.1.2.6. Zü'l-te'âl	68
2.4.1.1.2.7. Bî-zevâl	68
2.4.1.1.2.8. Rab	68

2.4.1.1.2.9. <i>Hak</i>	69
2.4.1.1.2.10. <i>Îlâh</i>	71
2.4.1.1.2.11. <i>Settâru'l-‘uyûb</i>	72
2.4.1.1.2.12. <i>Kudret</i>	72
2.4.1.1.2.13. <i>Lâ-yezâl</i>	73
2.4.1.1.2.14. <i>Hudâ</i>	73
2.4.1.1.2.15. <i>Âferînende</i>	75
2.4.1.1.2.16. <i>Yezdân</i>	76
2.4.1.1.2.17. <i>Girdigâr</i>	76
2.4.1.1.2.18. <i>Mevlâ</i>	76
2.4.1.1.3. Hz. Muhammed	77
2.4.1.1.3.1 Hz. <i>Peygamber'in İsim ve Sıfatları</i>	84
2.4.1.1.3.1.1. Muhammed	84
2.4.1.1.3.1.2. Ahmed	85
2.4.1.1.3.1.3. Mustafâ	85
2.4.1.1.3.1.4. Müctebâ	86
2.4.1.1.3.1.5. Kerîm	86
2.4.1.1.3.1.6. Mahmûd	86
2.4.1.1.4. <i>Hz. Îsâ (Hz. Meryem)</i>	87
2.4.1.1.4.1. <i>Hz. Meryem</i>	89
2.4.1.1.5. <i>Hz. Yahyâ</i>	90
2.4.1.1.6. <i>Hz. Süleyman</i>	90
2.4.1.1.7. <i>Hz. Mûsâ ve (Hz. Hârûn)</i>	93
2.4.1.1.7.1. <i>Hz. Hârûn</i>	96
2.4.1.1.8. <i>Hz. Eyyûb</i>	97
2.4.1.1.9. <i>Hz. Ya‘kûb, Hz. Yûsuf (Züleyha/Zeliha)</i>	98
2.4.1.1.9.1. <i>Züleyha/Zeliha</i>	99
2.4.1.1.10. <i>Hz. İbrâhim (Nemrud, Âzer)</i>	100
2.4.1.1.10.1. <i>Nemrud</i>	102
2.4.1.1.10.2. <i>Âzer</i>	103
2.4.1.1.11. <i>Hz. İsmâil</i>	103

2.4.1.1.12. <i>Hz. Nûh</i>	105
2.4.1.1.13. <i>Hz. Âdem</i>	106
2.4.1.2. Tarihî Unsurlar	107
2.4.1.2.1. <i>Hz. Ali</i>	107
2.4.1.2.1.1. <i>Kanber</i>	110
2.4.1.2.2. <i>Âl-i Abâ (Hz. Ali, Hz. Fâtıma, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin)</i>	111
2.4.1.2.3. <i>Hz. Hüseyin</i>	112
2.4.1.2.4. <i>Çâr-Yâr/Dört Halife</i>	112
2.4.1.2.5. <i>Hz. Mevlânâ</i>	113
2.4.1.2.6. <i>Hallâc-ı Mansûr</i>	113
2.4.1.2.7. <i>Ebû Ali Sînâ</i>	115
2.4.1.2.8. <i>Hızır</i>	116
2.4.1.2.9. <i>İbn-i Edhem</i>	117
2.4.1.3. Edebî Unsurlar	118
2.4.1.3.1. <i>Leylâ ve Mecnûn</i>	118
2.4.1.3.2. <i>İskender</i>	119
2.4.1.3.3. <i>Neriman</i>	120
2.4.1.3.4. <i>Cemşîd/Cem</i>	121
2.4.1.3.5. <i>Mesîh</i>	121
2.4.1.3.6. <i>Deccâl</i>	122
2.4.2. Şem‘-i Şebistân’ın Kahramanları ve Konusu	123
2.4.3. Şem‘-i Şebistân’ın Özeti	125
2.4.3.1. Birinci Bölüm (1b-3a/1-70)	125
2.4.3.2. İkinci Bölüm (3a-4a/71-122)	127
2.4.3.3. Üçüncü Bölüm (4b-5b/123-164).....	128
2.4.3.4. Dördüncü Bölüm (5b-6b/165-203)	129
2.4.3.5. Beşinci Bölüm (6b-8a/204-241)	129
2.4.3.6. Altıncı Bölüm (8a-8b/242-267)	130
2.4.3.7. Yedinci Bölüm (8b-9b/268-295)	131
2.4.3.8. Sekizinci Bölüm (9b-11a/296-368)	131
2.4.3.9. Dokuzuncu Bölüm (11a-12a/369-398).....	132

2.4.3.10. Onuncu Bölüm (12a-13a/399-434).....	132
2.4.3.11. On Birinci Bölüm (13a-14a/435-469)	133
2.4.3.12. On İkinci Bölüm (14a-15a/470-502)	134
2.4.3.13. On Üçüncü Bölüm (15a-16a/503-526)	135
2.4.3.14. On Dördüncü Bölüm (16a-17b/527-596)	136
2.4.3.15. On Beşinci Bölüm (17b-20a/597-673)	136
2.4.3.16. On Altıncı Bölüm (20a-21a/674-719)	139
2.4.3.17. On Yedinci Bölüm (21a-22b/720-771).....	141
2.4.3.18. On Sekizinci Bölüm (22b-25a/772-858).....	143
2.4.3.19. On Dokuzuncu Bölüm (25a-30a/859-1055)	143
2.4.3.20. Yirminci Bölüm (30b-31b/1056-1109).....	148
2.4.3.21. Yirmi Birinci Bölüm (31b-40b/1110-1344)	153
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	159
3. ŞEM'İ ŞEBİSTÂN'IN GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ	159
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	302
4. ŞEM'İ ŞEBİSTÂN'IN TRANSKRİPSİYONLU METNİ	302
SONUÇ.....	496
KAYNAKÇA	498
EKLER.....	505

KISALTMALAR

a.e.	Aynı eser/yer
a.g.e.	Adı geçen eser
bkz.	Bakınız
C.	Cilt
çev.	Çeviren
ed. veya haz.	Editör/yayına hazırlayan
hn.	Hadis numarası
Hz.	Hazret
Nr.	Numara
s.	Sayfa/sayfalar
S.	Sayı
vd.	Çok yazarlı eserlerde ilk yazardan sonrakiler

GİRİŞ

1. 19. YÜZYIL TÜRK EDEBİYATINA GENEL BİR BAKIŞ

Bir devrin edebiyatı o devrin tarihi ile yakından alakalıdır. Edebiyat; tarihî olaylardan, toplum hayatından, düşünce sisteminden ve değer yargılarından etkilenmektedir. Bu yüzden bir dönemin edebiyatı ele alınırken o dönemin tarihi ile birlikte değerlendirmek gerekmektedir. 19. yüzyılın başında III. Selim, sonunda ise II. Abdülhamîd padişahdır. Bu yüzyılda hüküm süren padişahlar ve saltanat süreleri şu şekildedir: III. Selim (1789-1807), IV. Mustafa (1807-1808), II. Mahmud (1808-1839), Abdülmecîd (1839-1861), Abdülazîz (1861-1876), V. Murâd (1876), II. Abdülhamîd (1876-1909).¹

19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu, başta Rusya olmak üzere Batılı devletlerin tehdidi ve baskısına maruz kalmıştır. Ayrıca 18. yüzyılda başlayan gerilemenin bu dönemde de devam ettiği görülmektedir. Devletin ileri gelenleri bu gidişata son vermek için Batı tekniğinden yararlanmanın gerekliliğine inanmaktadırlar. Fransız İhtilali'nden sonra Osmanlı Devleti'nde milliyetçilik akımının kuvvetlenmesi, bu akımın taraftarı olan grupların Osmanlı'dan ayrılmak istemeleri, bazı valilerin merkezi idareye karşı isyanları, imparatorluğun içteki problemleri arasında yer almaktadır. Yerli malların yabancı mallarla rekabet edememesi, yerli üretimin durma noktasına gelmesi ve devletin borca girmesi imparatorluğun ekonomik olarak çöküşünü hızlandıran diğer problemlerdir. Bunlara ilave olarak 18. yüzyılda çeşitli alanlarda başlatılan yenileşme hareketlerine karşı çıkan Yeniçeriler ve medreseler de bu dönem Osmanlı Devleti'ni olumsuz yönde etkileyen unsurlar arasında yer almaktadır.²

¹ İsmail Ünver, "XIX. Yüzyıl Dîvân Nazım ve Nesri", Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri, Tarih-Antoloji-Ansiklopedi, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 1988, C.VIII, s. 99.

² a.e., s.99.

Bu olumsuz gidişatı engellemek amacıyla devlet, 18. yüzyılda çeşitli alanlarda ıslahat ve yenileşme hareketleri başlatmış bu değişim 19. yüzyılda da devam etmiştir. Bunların başında II. Mahmud döneminde 1826 yılında “Vaka-i Hayriyye” denilen yeniçerilerin kaldırılması olayı gelmektedir. Bunu medreselerin kapatılması ve yeni okulların açılması takip etmektedir. 1773 yılında açılan Mühendishâne-i Bahr-i Humâyûn, III. Selim zamanında genişletilmiş 1794 yılında Mühendishâne-i Berrî-i Humâyûn açılmıştır. II. Mahmud zamanında 1827 yılında Mekteb-i Tıbbiyye, 1834 yılında Mekteb-i Harbiyye bu okullara dâhil edilmiştir. Bazı ilkokullar geliştirilerek orta öğretim kurumları hâline getirilmiş kurulması planlanan modern yüksekokullarda okutulacak kitapların telif ve tercümesi için 1850 yılında Encümen-i Dâniş kurulmuştur. Eğitim ve öğretim işlerini yürütmek için Maârif-i Umûmiyye Nezâreti ismiyle yeni bir bakanlık kurulmuş ve başta gazetecilik olmak üzere yayın hayatı canlanmıştır. Bütün bu değişiklikler yenileşme hareketini hızlandıran önemli etkenler arasında yer almaktadır.³

18. asırda yapılan yenileşme hareketlerini, “...cemiyyet bünyesinde herhangi bir esaslı değişmeyi hedef olarak almadan, muayyen ihtiyaç ve zaruretlere karşısında bazı teknik ve bilgilerin memlekete nakledilmesi için yapılmış az çok ciddi teşebbüslerden ibarettir.”⁴ sözleri ile değerlendiren Tanpınar, 19. asırda bu durumun değiştiğini “...yenileşme fikrinin olgunlaşması ve hadiselerin de desteği ile hayatın her safhasına yayılan geniş bir mana ve mahiyet aldığı, artık mevzu bahis olan şeyin sadece orduyu ıslah etmek değil bütün hayatın, cemiyyetin bünyesi ve manevi insanı vücuda getiren kıymetler manzumesinin, hepsinin birden değişmesi”⁵ şeklinde gerçekleştirdiğini ifade etmektedir.

1839’da ilan edilen Tanzimat Fermanı’ndan sonra batılılaşma devletin resmi politikası haline gelmiş, artık değişim kaçınılmaz olmuştur. Tanpınar bu asırda yapılan yenilikler hakkında; “Çok vahim siyasî hadiselerin ve iktisadî şartların beraberinde yürüyen bu yenilikler hakikatte, bir medeniyet dairesinden öbürüne

³ a.e., s.100.

⁴ Ahmet Hamdi Tanpınar, **On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi**, İstanbul, Dergâh Yayınları, 2013, s.78.

⁵ a.e., s.78.

geçmek, asırlardan beri inanılmış ve uğruna mücadele edilmiş değerler dünyasından ayrılmak demektir.”⁶ sözleri ile ifade etmektedir.

Dönemin kaotik ortamı edebiyata ve dönemin aydınlarına da yansımaktadır. Aydınların bir kısmı yenileşme hareketine sıcak bakmamakta, bir kısmı yenileşmeyi bir zaruret olarak görmektedir. Böyle bir ortamda yukarıda gerçekleşen yeniliklere paralel olarak diğer alanlara nispetle daha yavaş ve kademeli olarak gerçekleşen eski edebiyattan farklı yeni bir edebiyat anlayışının ortaya çıktığı görülmektedir. Geçmiş yüzyıllara dayanan divan edebiyatının tamamen silinip yok edilmeye çalışılması elbette mümkün olmamıştır. Kaldı ki yeni edebiyat da bütünüyle eskiden kopmuş değildir. Özellikle şiirde, muhteva dışında eski ve yeni arasında büyük farklar bulunmamaktadır. Dil, vezin ve nazım şekillerinde ufak tefek değişiklikler olsa da eski edebiyat ile pek çok yönden benzeştiği görülmektedir. Ayrıca yeni edebiyatın önde gelen isimlerinin eski edebiyatı öğrenerek yetişmiş olmaları ve o yolda eserler vermeleri eski edebiyattaki yenileşme hareketinin siyasi ve idari alanlardaki değişiklikler kadar keskin olmadığını göstermektedir. Böyle olmasına rağmen toplumun ve devletin her alanında görülen eski ve yeni ikiliğinin edebiyatta da ortaya çıktığı görülmektedir.⁷

19. yüzyılın ilk yarısı, geçen asrın devamı niteliğini taşımaktadır. Nedîm’le başlayan, onun zarif üslubu ile şiire yansıyan “mahallileşme akımı” etkisini bu dönemde de göstermektedir. Fakat yazılan şiirlerde Nedîm’in üslubunun yerini bayağılığın aldığı, birbiri ardına dizilen duygusuz, hayal zenginliği ve ahenkten uzak kelimelerin şiir olarak değerlendirildiği, dilin ise halkın konuştuğu ortalama Türkçenin çok altında kaba sayılabilecek bir tarzda olduğu görülmektedir.⁸

Önceki dönemlerde olduğu gibi bu dönemde de tasavvuf önemli bir kaynak olarak kullanılmaktadır. Bunda şairlerin çoğunun bir tarikata mensup olmalarının etkisi bulunmaktadır. Tasavvuf ile ilgisi olmayan şairler ise tasavvufi terminolojiden yararlanarak şiirler yazmaktadır. Bu durum, dinî, tasavvufî muhtevalı şiirlerin nitelik

⁶ a.e., s.78.

⁷ Ünver, “XIX. Yüzyıl Dîvân Nazım ve Nesri”, s.100.

⁸ Ahmet Atilla Şentürk, Ahmet Kartal, **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, İstanbul, Dergâh Yayınları, 2013, s.566.

olarak artmasına; nicelik olarak ise azalmasına yol açmaktadır.⁹ Ayrıca, geçen asırda rağbet gören “Sebk-i Hindî”ye ilginin bu dönem azaldığı, daha çok “Encümen-i Şuarâ” arasında yaygınlık kazandığı görülmektedir.¹⁰

Asrın ikinci yarısında Divan şiirini canlandırmak için XVII. yüzyılın usta şairlerini örnek alarak eskiyi reddetmeyen yenilik ve değişiklikleri de göz ardı etmeyen şairlerin bir araya gelerek “Encümen-i Şuarâ” (1861) isminde bir topluluk oluşturdukları görülmektedir. Bu topluluk her hafta Salı günü Hersekli Ârif Hikmet Bey’in Lâleli’de Çukurçeşme’deki evinde bir araya gelmekte yazdıkları şiirleri okuyarak edebiyat üzerine sohbet etmektedirler. Leskofçalı Gâlib’in başkanlığını yaptığı bu meclisin müdavimleri; Şems Osman Efendi, Mehmed Lebîb Efendi, Koniçeli Mûsâ Kâzım Paşa, Hoca Sâlih Nâilî, İbrâhim Hâlet Bey, Recâizâde Mehmed Celâl, Memduh Fâik Bey, Deli Hikmet, Mustafa Refik Bey, Üsküdarlı Hakkı Bey, Sâlih Fâik Bey, Mustafa İzzet Efendi, Sâdullah Râmi Bey, Mustafa Eşref Paşa, İrfan Paşa, Mustafa İsmet Efendi, Ziyâ Paşa ve Nâmık Kemal’dir.¹¹

“Encümen-i Şuarâ” şairlerinin pek çoğunun soy, doğum ve memuriyet gibi sebeplerle Rumeli vilayetleriyle olan ilgileri; aynı meslek, büro ya da âmir idaresinde çalışmaları sebebiyle dostlukların kurulması;¹² çoğunun Nakşibendiyye ve Kâdiriyye tarikatı etrafında toplanmış olup Bektaşî meşrep olmaları;¹³ aynı konakların müdavimi olup aynı devlet büyüklerinin himayesinde olmaları;¹⁴ mensubu oldukları tarikatların dergâh ve tekkelerinde karşılaşmış olmaları¹⁵ bu toplulukta bulunan şairleri bir araya getiren sebepler ve âmiller arasında gösterilmektedir.

⁹ a.e., s.566.

Ünver, “XIX. Yüzyıl Dîvân Nazım ve Nesri”, s.100.

¹⁰ Şentürk, Kartal, **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, s.566.

¹¹ Metin Kayahan Özgül, “XIX. Asrın Özel Bir Edebiyat Mahfeli Olarak Encümen-i Şuarâ”, (Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1966, s.31.

İsmail Hikmet Ertaylan, **Türk Edebiyatı Tarihi**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2011, C.I-V, s. 129.

DİA, “Encümen-i Şuarâ” DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1995, C.XI, s.179-181.

Mine Mengi, **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, Ankara, Akçağ Yayınları, 2016, s.262.

Şentürk, Kartal, **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, s.566.

¹² Özgül, “XIX. Asrın Özel Bir Edebiyat Mahfeli Olarak Encümen-i Şuarâ”, s.134.

¹³ a.e., s.135-142.

¹⁴ a.e., s.143.

¹⁵ a.e., s.150.

Bu topluluk; eski kültüre hâkim edebî zevki olan nazım tekniğini iyi kullanan şairlerden oluşmaktadır. Divan şiirinin bu asırdaki en güçlü temsilcilerinin bu topluluktan çıktığı bir hakikattir; fakat hepsinin şiirde başarılı olduğunu söylemek mümkün değildir. Bu şairlerin kasidede Nefî'yi, gazelde ise Nâilî-i Kadîm ve Fehîm-i Kadîm gibi şairleri örnek alıp onların şiirlerine nazireler yazdıkları görülmektedir. Divan şiirinin nazım şeklini, mazmunlar sistemini kullanan ve “Sebk-i Hindî” akımını benimsemiş olan bu topluluğun yine de tamamıyla eski şiiri temsil ettiğini söylemek güçtür.¹⁶ Bu şairlerin bir kısmının divan şiirini bazı yönleriyle eleştirip küçük gördükleri,¹⁷ divan şiirine “nevzemin” bir yol açmaya çalıştıkları, hece vezni,¹⁸ halk şiiri ve sade Türkçeyi benimsedikleri,¹⁹ şiirlerine gelenekte olmadığı hâlde başlık verdikleri, yeni temaları, siyasî ve ictimai kavramları²⁰ kullandıkları görülmektedir. Topluluk 1861 yılı sonlarına kadar düzenli olarak devam etmekte 1862 yılının ortalarına doğru şairlerin hususi meseleleri sebebiyle dağılmaktadır.²¹

İnci Enginün'ün “Encümen-i Şuarâ” hakkında, “Eski şiiri canlandırıp sürdüremezler, çünkü onlar da artık bir başka devirde yaşamaktadırlar...”²² değerlendirmesinde bulunduğu; Rıza Tevfik'in, Tanzimat (1839) ile başlayan Batılılaşma döneminde “Encümen-i Şuarâ”nın eski şiiri yeniden canlandırma gayretlerini boş bir çaba olarak değerlendirdiği; Ahmet Hamdi Tanpınar'ın ise topluluğu eski şiirin son seçkin zümresi olarak kabul ettiği görülmektedir.²³

Pek çok alanda bozulmanın ve çözülmenin yaşandığı bu asrı Ahmet Hamdi Tanpınar; “Ne halk ifadesine ve diline karşı gittikçe artan ilgi, ne nazirecilik dolayısıyla sık sık eserlerine dönülen eski şairlerin tesirleri, ne de geçen asrın sonunda, yani Galib'in musammatlarla yapmaya çalıştığı geniş nefesli ve hamleli şiir tecrübesi ve yine onun tesiriyle hızını arttıran Mevlevî ve tasavvufî ilham bu çözülüş

¹⁶ a.e., s.221-227.

¹⁷ a.e., s.233-237.

¹⁸ a.e., s.238-246.

¹⁹ a.e., s.212-216.

²⁰ a.e., s.249-250.

²¹ DİA, “Encümen-i Şuarâ” DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1995, C.XI, s.179-181.

²² İnci Enginün, **Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat'tan Cumhuriyet'e (1839-1923)**, İstanbul, Dergâh Yayınları, 2013, s.454.

²³ DİA, “Encümen-i Şuarâ” DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1995, C.XI, s.179-181.

manzarasını değiştirmeyebilir. Sanki bütün pınarlar kurumuş ve insan çırılçıplaktır. Ve sanki insanın yerine aruz vezninin bizzat kendisi ortada dolaşıyor, halk ağzından ve hayattan topladığı ifadeler üzerine tek başına küçük, mânasız oyunlarını yapıyordu.”²⁴ sözleri ile değerlendirmektedir.

Bu asırda nazım şekillerinin kullanımına bazı farklarla devam edildiği görölmektedir. Geçmişe kıyasla mesnevi nazım biçiminin daha az kullanıldığı, aşk konulu mesnevilerin yerini realist konuların, uzun mesnevilerin yerini ise kısa mesnevilerin aldığı görölmektedir. Keçecizade İzzet Molla'nın, *Mihnet-i Keşân* mesnevisinde neşeli ve eğlenceli bir üslup kullanarak yaşanmış bir huzursuzluğu dile getirmesi ve *Gülşen-i Aşk* adlı kısa mesnevide eski aşk hikâyelerini ve kahramanlarını kendi etrafında toplayarak bir mesnevi yazması dönemin yenilikleri arasındadır.²⁵

Bentlerden oluşan nazım şekillerine rağbet artmakta özellikle terci-bent, terki-bent, şarkı ve tarih kıtaları çok kullanılmaktadır.²⁶ Bu dönemde gazel sayısında azalma, kaside sayısında ise artış görölmektedir. Kasideler şekil ve muhteva yönünden değişmekte, bütün bölümleri içeren kasidelere az rastlanmaktadır. Kasidelerde bir kavramın memduh olarak kabul edildiği ya da bir siyasi amacın işlendiği görölmektedir. Nâmık Kemal'in *Hürriyet Kasidesi* buna bir örnektir. Bu kasidede daha önceki kasidelerde kullanılmayan “hürriyet, milliyet, vatan, istiklal” gibi kelimelerin kullanıldığı görölmektedir.²⁷ Akif Paşa'nın *Adem Kasidesi* insanın kendini sorgulamaya başladığı, torunu için yazdığı mersiye ise hayatın bütün noksanlıklarını dile getirdiği içeriğin oldukça farklılaştığı şiir örnekleridir.²⁸ Bu dönem manzum sözlüklerin de yazıldığı; ancak geçmişte yazılan sözlüklerin seviyesine ulaşamadığı görölmektedir.²⁹

Bu dönem, mensur eserlerde hitap edilen kesime göre sade, edebî/resmî ve süslü nesir üslupları kullanılmakta, fakat süslü nesir anlaşılmadığı gerekçesiyle

²⁴ Tanpınar, *On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, s.89.

²⁵ a.e., s.102-103.

²⁶ şentürk, Kartal, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, s.567.

Ünver, “XIX. Yüzyıl Dîvân Nazım ve Nesri”, s.101.

²⁷ şentürk, Kartal, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, s.567-568.

²⁸ Tanpınar, *On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, s.105

²⁹ şentürk, Kartal, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, s.584.

eleştirilmektedir. Dilin sadeleşmesinde Tanzimat şairlerinin yanı sıra Mütercim Asım, Sadık Rıfat Paşa, Ahmed Cevdet Paşa, Hayrullah Efendi ve Ahmed Paşa gibi yazarların; dönemin gazetelerinde kullanılan sade dilin; Tercüme Odası faaliyetlerinin; Reşid Paşa, Âlî Paşa, Fuad Paşa ve Said Paşa'nın resmî girişimlerinin tesiri olduğu görülmektedir. Bu dönemde yazılan şüara tezkireleri diğer dönemlere kıyasla bilgi olarak az, nicelik ve nitelik bakımından yetersiz görülmektedir. Yazarlar, daha önce yazılmış olan biyografi eserlerini tamamlamak üzere zeyiller yazmışlardır. Zeyillerin dışınca kısa hâl tercümeleri de bulunmaktadır. Bu sırada “vak'anüvis tarihleri” yazılmaya devam edilmiştir. Devletlerin siyasi ilişkilerinin artmasıyla Osmanlı Devleti hem doğuya hem de batıya elçiler göndermiş bu sefirlerin bir kısmının yolculuk raporu ve notlarını sefaretname şeklinde hazırladıkları görülmüştür. Bu dönemde yazılmış seyahatnameler de mevcuttur. Lügatlar arasında, Mütercim Asım'ın *Tıbyân-ı Nâfi der Terceme-i Burhaân-ı Kâtı, el Okyanüsü'l-basît fi Tercemeti'l-kâmûsi'l-muhît ve Tuhfe-i Lügat-ı Arabiyye*; Yenişehirli Avnî'nin *Islahât Lügatı*; Hayrullah Efendi'nin *Lügat-ı Tıbbiyye*'si ve Şemseddin Sâmî'nin *Kâmûs-i Türkî*'si bulunmaktadır.³⁰

Bu dönemde çok sayıda şair yetiştiği ve matbaanın kullanımı ile de birçok divanın neşredildiği görülmektedir. *İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Dîvânlar Kataloğu*'nda, kitaplıklarda divanlarının yazma nüshaları bulunan 114 şair bulunmaktadır. Ayrıca yazma olarak kitaplıklara girmediği hâlde basılmış pek çok divan da bulunmaktadır.³¹ Geçmişe kıyasla kadın şairlerin sayısında ciddi bir artış olduğu birkaç isim ile sınırlı olan bu sayının yirminin üzerine çıktığı görülmektedir. Şeref Hanım, Leylâ Hanım ve Âdile Sultan bu dönem yazdıkları şiirlerle dönemin en meşhur hanım şairleri arasında anılmaktadır.³²

Bu yüzyılda edebiyat ile ilgilenen padişahların sayısında ciddi bir azalma olmaktadır. 19. yüzyıldan önce pek çok Osmanlı padişahının şiir ve edebiyat ile ilgilendikleri hatta şiirler yazıp divanlar tertip ettikleri görülürken bu yüzyılın başında “İlhâmî” mahlası ile şiirler yazan III. Selim (d.1761-ö.1808) ve Adlî mahlası

³⁰ Ünver, “XIX. Yüzyıl Dîvân Nazım ve Nesri”, s.103-104-105.

Şentürk, Kartal, **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, s.585-594.

³¹ Ünver, “XIX. Yüzyıl Dîvân Nazım ve Nesri”, s.101.

³² Şentürk, Kartal, **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, s.568.

ile şiirler yazan II. Mahmud (d.1785-ö.1839) dışında, padişahların şiir ve edebiyat ile ilgilenmedikleri grlmektedir.³³

³³ Mengi, **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, s.261.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ŞEMS OSMAN EFENDİ’NİN HAYATI VE ESERLERİ

1.1. ŞEMS OSMAN EFENDİ’NİN HAYATI

1.1.1. Doğum Yeri ve Tarihi

Şems Osman Efendi, 1 Rebûlâhîr 1229/23 Mart 1814 Çarşamba günü İstanbul Sirkeci’de Hocapaşa Mahallesi’ndeki baba evinde dünyaya gelmiştir.³⁴ *Sefîne-i Sâfi*’de Üsküdar’da doğduğuna dair bir bilgi yer almaktadır.³⁵ *Osmanlı Müellifleri*’nde ise “Üsküdarlı’dır.”³⁶ ibaresi bulunmaktadır.

1.1.2. İsmi ve Mahlası

Şems Osman Efendi’nin ismi, *Sefîne-i Sâfi*’de “Osman Nûreddîn Şems Efendi Hazretleri”³⁷, *Fatîn Tezkiresi*’nde “Osman Nûrî Efendi”³⁸, *Osmanlı Müellifleri*’nde ise “Şems Osman Efendi (Şeyh Üsküdârî)”³⁹ şeklinde yer almaktadır. Asıl isminin Osman Nûreddîn⁴⁰ olduğu konusunda kaynakların çoğu görüş birliğindedir.

³⁴ İbnülemin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1970, s.1761. Hüseyin Vassaf, *Sefîne-i Evliyâ*, haz. Mehmet Akkuş, Ali Yılmaz, İstanbul, Kitabevi, 2011, C.I, s.171. Kemal Edib Kürkçüoğlu, *Osman Şems Efendi Divânı’ndan Seçmeler*, İstanbul, Kubbealtı Neşriyat, 1996, s.8.

Ahmed Sâfi, *Sefîne-i Sâfi*, İslam Araştırmaları Kütüphanesi (Fotokobi Nüsha), Nr.050247, C.XI, s.1324. Nihat Azamat, “Osman Şems Efendi”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2007, C.XXXIII, s.473-475. Selami Şimşek, “Bir Gönül Tekkesi Şeyhi Seyyid Osman Nureddin Şems (ö. 1883) ve Mersiyye-i Cenâb-ı Seyyidü’ş-Şühedâ’sı”, A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Erzurum, 2004, S.26. s.120. Selami Şimşek, “Osman Şems Efendi’nin *Âdâbu’l-Mürîd Fî-Sohbeti’l-Murâd* Adlı Mesnevisinin Tahlili”, *Journal of Turkish Studies*, 2009, C.4, S.7, s.542.

³⁵ Sâfi, *Sefîne-i Sâfi*, s.1324.

³⁶ Bursalı Mehmed Tahir Efendi, *Osmanlı Müellifleri*, haz. Fikri Yavuz, İsmail Özen, İstanbul, Meral Yayınları, 1972, C.II, s. 406.

³⁷ Sâfi, *Sefîne-i Sâfi*, s.1324.

³⁸ Fatîn Davud, *Fatîn Tezkiresi (Hâtimetü’l-Eşâr)*, haz. Ömer Çiftçi, Ankara, 2017, s.503, Erişim: 18.11.2020, (çevrimiçi), <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr>

³⁹ Bursalı Mehmed Tahir Efendi, *Osmanlı Müellifleri*, C.II, s. 406.

⁴⁰ İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, s.1761.

Vassaf, *Sefîne-i Evliyâ*, C.I, s.171.

Kürkçüoğlu, *Osman Şems Efendi Divânı’ndan Seçmeler*, s.8.

Sâfi, *Sefîne-i Sâfi*, C.XI, s.1324.

Azamat, “Osman Şems Efendi”, s.473-475; Şimşek, “Bir Gönül Tekkesi Şeyhi Seyyid Osman Nureddin Şems (ö. 1883) ve Mersiyye-i Cenâb-ı Seyyidü’ş-Şühedâ’sı”, s.120.

Şimşek, “Osman Şems Efendi’nin *Âdâbu’l-Mürîd Fî-Sohbeti’l-Murâd* Adlı Mesnevisinin Tahlili”, s.542.

Sefîne-i Evliyâ'da Şems Osman Efendi'nin künyesi, "eş-Şeyh es-Seyyid Osmân Nûreddîn Şemsî el-Üveysî el-Kâdirî Hazretleri"⁴¹ şeklinde geçmektedir. Bu ifadeden anlaşılacağı üzere Şems Osman Efendi'nin soyunun Hz. Peygamber'e dayandırıldığı görülmektedir. Osman Efendi bu bilgiyi divanında yer alan aşağıdaki beyit ile de dile getirmektedir.

Ey Şems irer nisbetimiz âl-i Resûl'e

Mensûb-ı penâ-gâh-ı der-i dâr-ı emânımız (*Dîvân*, 327/7)⁴²

Şems Osman Efendi, ilk yazdığı şiirlerde "Nûrî" sonrakilerde ise "Şems" mahlasını kullanmış olup bu değişikliğin sebebini divanında şu beyit ile açıklamaktadır:

Pertev-i zâtından ey Şems itdigim-çün iktibâs

Yâdigâr aldım bu ismi Şemsî-i Tebrîz'den (*Dîvân* 511/5)⁴³

Fatîn Tezkiresi'nde Şems Osman Efendi'ye "Şemsî" mahlasının mürebbsi tarafından verildiği⁴⁴ söylenmektedir; fakat bu mürebbinin kim olduğuna dair bir bilgi bulunmamaktadır. *Son Asır Türk Şairleri*'nde ise "Şems" mahlasının bir tarikat mahlası ya da tarikattaki bir mertebenin unvanı⁴⁵ olabileceği şeklinde bir bilgi bulunmaktadır.

⁴¹ Vassaf, *Sefîne-i Evliyâ*, C.I, s.171.

⁴² Yusuf Yıldırım, "Osman Şems Efendi Hayatı, Eserleri ve Dîvânı (Metin-İnceleme-Tahlil)", (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2013, s.411.

⁴³ a.e., s.591.

⁴⁴ Fatîn Davud, *Fatîn Tezkiresi (Hâtimetü'l-Eşâr)*, haz. Ömer Çiftçi, Ankara, 2017, s.503, Erişim: 18.11.2020, (çevrimiçi), <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr>

⁴⁵ İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, s.1764.

Şems Osman Efendi, *Şem^c-i şebistân*'da “Şems” mahlasını kullanmaktadır; fakat eserde sık sık Şem^c hitabı ile de karşılaşılmaktadır. Bunun sebebi, mesnevide şairin kendisini yanan bir muma benzetmesinden dolayıdır.

Göremez *ey Şems* o kim şâhid-i maķşûd yüzün
Olsa firdevsi dilinde heves-i ħûr henüz (15b/526)

Nâvek-i müjgâni yâriñ düşse *Şem^c*'in yâdına
Yüzi üzre yaşlanır ħavs-ı ħazâ-yı iftirâķ (5b/163)

Aşağıdaki beytte Şems Osman Efendi, “Bir İşrâkî olarak aşk meydanında yürüdüğü için aşk âlemindeki unvanının *Nûrî-i şems* olduğunu” dile getirmektedir. Şair bu beyit ile hem ismini hem de mahlasını belirtmektedir.

Çün bu İşrâķî rev-i meydân-ı ‘aşķ
Ya’ni *Nûrî-i şems* ‘unvân-ı ‘aşķ (1b/5)

1.1.3. Ailesi

Şems Osman Efendi'nin babası, Mâliye Nezâreti Eshâm Kalemî ileri gelenlerinden “Hoca Emin Efendi” diye meşhur Münzevî Seyyid Muhammed Efendi'dir. Bu zat, Halvetiyye şeyhi Kuşadalı İbrahim Efendi'ye intisap etmiş 23 yıl inzivada kalarak 18 Zilhicce 1277/27 Haziran 1861 tarihinde 83 yaşında vefat

etmiştir.⁴⁶ Yirmi üç yıl evinden çıkmadığı için “Münzevî” lakabını almış “Münzevî Efendi” diye anılmıştır.⁴⁷

Şems Osman Efendi'nin annesi Şerife Fâtıma Hanım'dır. 1291/1874 yılında vefat etmiştir.⁴⁸

Şems Osman Efendi üç evlilik yapmıştır. İlk evliliğinden Fâtıma Servet ve Enise isminde iki kızı dünyaya gelmiştir. Fâtıma Servet Hanım, Bâb-ı Ser-askerî Rûzname'si Ketebesinden Ömer Lütî Efendi ile izdivaç yapmış hamile iken 1276/1859 tarihinde vefat etmiştir.⁴⁹ Diğer kızı Enise Hanım ise küçük yaşta verem hastalığına yakalanmış 20 Muharrem 1280/7 Temmuz 1863 tarihinde vefat etmiştir. Şems Osman Efendi bu evliliğini eşinin huysuzluğu sebebiyle sonlandırmıştır.⁵⁰

Şems Osman Efendi ikinci evliliğini ahlakından ziyadesiyle memnun kaldığı, vefatı ile de son derece üzüldüğü Safranbolulu Ayşe Hanım ile yapmıştır. Bu hanımefendi, 1297/1880 tarihinde vefat etmiştir.⁵¹ Aile kabristanında yalnızca bu hanımın kabri bulunmaktadır.⁵²

Şems Osman Efendi, kendi vefatından birkaç yıl önce hizmetini görmesi için müritlerinden birinin annesi ile evlenmiş ve bu şekilde üçüncü evliliğini

⁴⁶ a.e., s.1761.

Vassaf, **Sefîne-i Evliyâ**, C.XI, s.171.

Kürkçüoğlu, **Osman Şems Efendi Divânı'ndan Seçmeler**, s.8.

⁴⁷ a.e., s.12.

⁴⁸ a.e., s.34-35.

İnal, **Son Asır Türk Şairleri**, s.1761 (1 numaralı dipnot).

Şimşek, “Bir Gönül Tekkesi Şeyhi Seyyid Osman Nureddin Şems (ö. 1883) ve Mersiyye-i Cenâb-ı Seyyidü'ş-Şühedâ'sı”, s.120.

Yıldırım, “Osman Şems Efendi Hayatı, Eserleri ve Dîvânı (Metin-İnceleme-Tahlil)”, s.10.

Vassaf, **Sefîne-i Evliyâ**, C.XI, s.172.

⁴⁹ İnal, **Son Asır Türk Şairleri**, s.1765.

⁵⁰ İbnülemîn M. Kemal, Şems Osman Efendi'nin ilk evliliğine dair şu anekdotu anlatır: “Kendisinden naklolunduğuna göre, gençlik yıllarında تنها bir sokaktan geçmekte olan Şems Osman Efendi, güzel bir hanım ile karşılaşmış bu hanımın telaşla yüzünü örttüğünü görünce bu hareketi kalben takdir etmiştir. Aradan uzunca zaman geçmiş anne ve babasının ısrarı üzerine ilk izdivacını yapan Osman Efendi zifaf gecesi evlendiği hanımın sokakta karşılaştığı hanımefendi olduğunu anlamıştır. İlk evliliği bu şekilde gerçekleşen Osman Efendi, bu hanımın huysuzluğunun tahammül sınırlarını aşması sebebiyle ondan boşanmaya mecbur kalmıştır.” a.e., s.1765.

⁵¹ a.e., s.1765.

⁵² Kürkçüoğlu, **Osman Şems Efendi Divânı'ndan Seçmeler**, s.34.

Yıldırım, “Osman Şems Efendi Hayatı, Eserleri ve Dîvânı (Metin-İnceleme-Tahlil)”, s.10.

gerçekleştirmiştir.⁵³ Son evliliği ve eşi hakkında bunun dışında bir bilgi mevcut değildir.

Kaynaklarda Şems Osman Efendi'nin yukarıda değindiğimiz kızları Fâtıma Servet ve Enise Hanım dışında Sadberg isminde bir kızı olduğu söylenmektedir. Sadberg Hanım genç yaşta babasından önce vefat etmiştir. Şems Osman Efendi vasiyeti gereği Sadberg hanım'ın kabrine defnedilmiştir. Hüseyin Vassaf, Şems Osman Efendi'nin ilk zamanlar kabrinin yanında bulunan sonradan kaldırılan "Mezârın ravza-i rıdvân bulurlar"⁵⁴ diye başlayan bir manzumeden bahsetmekte ve bu manzumenin devamında gelen "Derûnundan ciger-pârem görenler" mısraının bu olaya işaret ettiğini Osman Efendi'nin halifesi Şükrü Efendi'den nakletmektedir.⁵⁵ Babası ile aynı kabri paylaşan Sadberg Hanım'ın bu sebeple aile mezarlığında şahsına ait bir kabri ve mezar taşı bulunmamaktadır. Kürkçüoğlu eserinde, Şems Osman Efendi'nin de defnedildiği aile mezarlığında medfun olan kişilerin isimlerini kaydeder ve Sadberg Hanım'ı "Kabrine defn-i sâni hâlinde gömüldüğü kızı Sadberg Hâtun" diyerek anar.⁵⁶

Kaynaklarda Şems Osman Efendi'nin Mustafa Eşref isminde bir torunu olduğundan bahsedilmektedir. İbnülemîn M. Kemal, bu çocuğun Enise Hatun'un oğlu olduğunu ve 1297 yılında 14 yaşında iken veremden vefat ettiğini,⁵⁷ Kemal Edip Kürkçüoğlu ise Sadberg Hatun'un oğlu olduğunu ifade etmektedir.⁵⁸ Yusuf Yıldırım ise, bu çocuğun vefatı üzerine Şems Osman Efendi'nin yazdığı manzum

⁵³ İnal, **Son Asır Türk Şairleri**, s.1765.

Yıldırım, "Osman Şems Efendi Hayatı, Eserleri ve Dîvânı (Metin-İnceleme-Tahlil)", s.10.

⁵⁴ İbnülemîn M. Kemal, bu manzumenin Şems Osman Efendi'nin vasiyeti üzerine mermer bir levhaya yazılıp kabrinin bir tarafına konulduğunu, bir fırtınada düşüp kırılması ile kaldırıldığını ifade etmektedir. Bu bilgi ve manzumenin tamamı için bkz: İnal, **Son Asır Türk Şairleri**, s.1763, 1 numaralı dipnot. Kürkçüoğlu, Şems Osman Efendi'nin bu gazeli, kızı Sadberg Hanım'ın vefatı üzerine söylediğini ve vasiyeti üzerine kızının kabrine gömülünce müritlerinin bu şiiri bir levhaya yazdırıp kabrin yanına koymayı uygun gördüklerini dile getirmektedir. Kürkçüoğlu, **Osman Şems Efendi Divânı'ndan Seçmeler**, s.34.

⁵⁵ Vassaf, **Sefîne-i Evliyâ** C.I, s.180, (97 numaralı dipnot).

⁵⁶ Kürkçüoğlu, **Osman Şems Efendi Divânı'ndan Seçmeler**, s.34.

⁵⁷ İnal, **Son Asır Türk Şairleri**, s.1765, (2 numaralı dipnot).

⁵⁸ Kürkçüoğlu, **Osman Şems Efendi Divânı'ndan Seçmeler**, s.34.

kıttadan hareketle Mustafa Eşref'in, Osman Efendi'nin torunu değil, halifesi Şükrü Efendi ile eşi Sadberg hanımın oğlu olabileceğini dile getirmektedir.⁵⁹

1.1.4. Eğitim Hayatı

Şems Osman Efendi'nin eğitim hayatına dair kaynaklarda detaylı bir bilgiye ulaşılamamıştır. Kemal Edib Kürkçüoğlu şairin eğitimi hakkında şu bilgileri vermektedir: “Şems Osman Efendi'nin bir yandan zamanında mümkün olanı elde etmek, diğer yandan da kendini yetiştirmek suretiyle gerekli tahsili görmüş, zafî kabiliyetini geliştirmiş olduğuna şiirleri şahittir ve dostluk kurduğu zevatın ona gösterdikleri saygı başlıca burhandır.”⁶⁰ “Şems Osman Efendi, bir taraftan seviyeli bir tahsil elde etmiş diğer taraftan da irfan âlemine girmiştir.”⁶¹

Hüseyin Vassaf, “Şems Osman Efendi'nin bir süre Hocapaşa'da tütüncülük işi ile meşgul olduğunu, bu süre zarfında vaktini boşa harcamayıp ilim tahsiline devam ettiğini”⁶² söylemektedir.

İbnülemin M. Kemal, “Şems Osman Efendi, Fars edebiyatına hakkıyla vakıf olduğu gibi Arap lisanındaki eserleri de hakkıyla anlar.” dedikten sonra Ziya Paşa'dan şu anekdotu paylaşır: “Hatta Ziya Paşa, Osman Efendi'nin kerametini kani olmam lazım gelse kendinin Arapça okuduğunu bilen olmadığı hâlde hepimizden iyi Arapça bilmesinden dolayı kani olurum, dermiş.”⁶³ Kürkçüoğlu da bu konu ile ilgili şunları aktarmaktadır: “Şems Osman Efendi'nin az olmakla beraber Türkçe gazelleri gibi Arapça ve Farsça gazel tarzında şiirleri de vardır. Bu şiirler, yazıldıkları dillerin selikasına uygun, manaca dolgundur. Bu bakımdan o, eski tabirle “Elsine-i Selâse”de (Üç dilde) mahir bir şairdir. Arapça şiirlerini Araplar, Farsça şiirlerini de Farslar yadırgamazlar.”⁶⁴ Yukarıda verilen bilgilerden hareketle Şems Osman Efendi'nin nereden ve kimden eğitim aldığı bilinmese de iyi bir eğitim görmüş olduğu anlaşılmaktadır.

1.1.5. Mesleği ve Seyahatleri

⁵⁹ Yıldırım, “Osman Şems Efendi Hayatı, Eserleri ve Dîvânı (Metin-İnceleme-Tahlil)”, s.13.

⁶⁰ Kürkçüoğlu, *Osman Şems Efendi Divânı'ndan Seçmeler*, s.12.

⁶¹ a.e., s.8.

⁶² Vassaf, *Sefîne-i Evliyâ* C.I, s.173.

⁶³ İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, s.1764.

⁶⁴ Kürkçüoğlu, *Osman Şems Efendi Divânı'ndan Seçmeler*, s.22.

Şems Osman Efendi bir müddet Hocapaşa'da tütüncülük işi ile meşgul olmuş üç ay gibi kısa bir sürede bu dükkân, irfan sahibi kimselerin bir araya gelip muhabbet ettiği bir mekân hâline gelmiştir; fakat Şems Osman Efendi, elinin çok açık olmasından dolayı altı ayda sermayeyi tüketip tütüncü dükkânını kapatmak zorunda kalmıştır.⁶⁵

Şems Osman Efendi dükkânı kapattıktan sonra Mâliye Eshâm Kalemî Kâtipliği yapmış daha sonra 1261/1845 tarihinde Bedesten Satış Memurluğu'na tayin edilmiştir.⁶⁶ Son olarak Darphâne-i Âmire Arayıcıbaşılık görevinde bulunan Şems Osman Efendi buradan çok az bir maaşla (100 kuruş) emekli olmuştur.⁶⁷

Şems Osman Efendi'nin Sadrazam Ali Paşa ile Dîvân-ı Hümâyûn Kalemî'nde görev yaptığı kaydedilmiştir; fakat bu bilginin doğru olmadığını Ali Fuad Bey'den nakille İbnülemin M. Kemal eserinde dile getirmiştir.⁶⁸

Şems Osman Efendi'nin 1300/1882-83 senesine kadar inziva hayatı yaşayıp inzivanın ardından 1888 yılına kadar ara sıra İstanbul, Bursa arasında seyahat ettiği kaynaklarda yer almaktadır; fakat Bursa'ya gidiş sebebi ile ilgili kaynaklar farklı bilgiler vermektedir. Ahmed Sâfi, Şems Osman Efendi'nin "Zaman icabı oraya ikamete memur edildiğini..." yani Bursa'ya zorunlu olarak gönderildiğini sonradan terhis edildiğini;⁶⁹ Hüseyin Vassaf, bu seyahatlerin manevi işaret ile insanları irşat

⁶⁵ İnal, **Son Asır Türk Şairleri**, s.1762.

Kürkçüoğlu, **Osman Şems Efendi Divânı'ndan Seçmeler**, s.14.

Vassaf, **Sefîne-i Evliyâ** C.I, s.173. Verdiğimiz bu kaynaklarda konu ile ilgili şu anekdot anlatılmaktadır: Bir gün bir Bektaşî dervişi bu dükkâna gelmiş ve Şems Osman Efendi'den çubuğuna tütün doldurmasını istemiştir. Osman Efendi dervişin hem çubuğunu hem de kesesini doldurmuştur. Bu cömertlik karşısında derviş dükkânın ne zaman açıldığını sormuş üç ay önce açıldığını öğrenince, eğer bu dükkânı üç ay sonra kapatırsan zararla kapatırsın; altı ayda kapatırsan sermayeyi tüketirsin; bir senede kapatırsan sermayen kadar borca girersin uyarısında bulunmuştur. Dervişin dediği gibi olmuş ve Şems Osman Efendi, "Hakikaten altı ayda sermayeyi tükettik" demiştir.

⁶⁶ Fatîh Davud, **Fatîh Tezkiresi (Hâtimetü'l-Eşâr)**, haz. Ömer Çiftçi, Ankara, 2017, s.503, Erişim: 20.11.2020, (çevrimiçi), <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr>

⁶⁷ Sâfi, **Sefîne-i Sâfi**, C.XI, s.1324.

Kürkçüoğlu, **Osman Şems Efendi Divânı'ndan Seçmeler**, s.13.

⁶⁸ Ali Fuad Bey, Şems Osman Efendi ile Ali Paşa'nın Hocapaşa mahallesinde komşu olduklarını, Ali Paşa'nın Dîvân'da iken Şems Osman Efendi'nin Maliye'de olduğunu fakat Ali Paşa'nın ona "Osman Efendi, sen Maliye'yi terk et, Bâbîâli'ye gel, feyz bulursun; Maliye aklamı esnaf yeridir." diyerek kendisini bu göreve teşvik ettiğini fakat seyr ü süluk devresinde olan Osman Efendi'nin Bâb-ı Âliye değil, beyt-i Âliye bile gitmekten sakınıp çekindiğini ifade etmektedir. Daha detaylı bilgi için bkz: İnal, **Son Asır Türk Şairleri**, s.1762.

⁶⁹ Sâfi, **Sefîne-i Sâfi**, C. XI, s.1324.

etmek maksadıyla yapıldığını;⁷⁰ İbnülemin M. Kemal ise, Osman Efendi'nin 1 Zilhicce 1303/31 Ağustos 1886 tarihinde Ali Fuad Bey'e Bursa'dan gönderdiği mektubundan hareketle, seyahat sebebinin çektiği göğüs hastalığı olduğunu ifade etmektedir.⁷¹ Ayrıca Yusuf Yıldırım, Şems Osman Efendi'nin bu seyahatlerine ilave olarak Divân'ında yer alan beytlerden hareketle hac yolculuğu yapıp Medine-i Münevvere'yi ziyaret ettiğini dile getirmektedir.⁷²

1.1.6. Tasavvufî Hayatı ve Görüşü

Şems Osman Efendi'nin tasavvuf ile olan münasebeti gençlik yıllarına dayanmaktadır. Bunda ailesinin özellikle babasının ve çevresinin etkisi olduğu düşünülmektedir. Ahmed Sâfi, Şems Osman Efendi'nin bizzat kendisinin de tasavvufa meyilli olduğunu "Tarîk-i tasavvufa meyl-i zâtîsi olduğundan..." sözleri ile ifade etmektedir.⁷³

Şems Osman Efendi ilk olarak evlerinin yakınında oturan Nakşibendi şeyhlerinden İsmail Efendi'ye⁷⁴ intisap etmiştir. Şeyhinin 1255/1839 yılında vefat etmesi üzerine Halvetiyye tarikatı Şâbâniyye kolu şeyhlerinden, Kuşadalı İbrahim Efendi'ye⁷⁵ mürit olmuştur. İbrahim Efendi'nin 1262/1846 yılında vefat etmesi üzerine yeni bir mürşit arayışına giren Şems Osman Efendi, 1264/1847 yılında Kâdiriyye şeyhlerinden Abdürrahîm-i Ünyevî'ye⁷⁶ intisap etmiştir. Şems Osman Efendi seyr ü sülukunu Kâdiriyye tarikatında tamamlamış 1266/1849-50 tarihinde irşat için icazet almıştır. Abdürrahîm-i Ünyevî'nin 1272-73/1856 yılında vefat etmesi üzerine Kâdirî tarikatı şeyhi Seyyid Abdülkâdir-i Geylânî Hazretleri'nin⁷⁷ ruhaniyetinden manen istifade ederek Üveysîlik⁷⁸ makamına ulaşmıştır.⁷⁹ Şems

⁷⁰ Vassaf, **Sefîne-i Evliyâ** C.I, s.176-177.

⁷¹ İnal, **Son Asır Türk Şairleri**, s.1762.

⁷² Yıldırım, "Osman Şems Efendi Hayatı, Eserleri ve Divânı (Metin-İnceleme-Tahlil)", s.16-17.

⁷³ Sâfi, **Sefîne-i Sâfi**, C.XI, s.1324.

⁷⁴ Vassaf, **Sefîne-i Evliyâ** C.I, s.173.

⁷⁵ Bursalı Mehmed Tahir Efendi, **Osmanlı Müellifleri**, C.I, s. 140-141.

Nihat Azamat, "Kuşadalı İbrahim Efendi", DİA, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, 2002, C.XXVI, s.468-470.

⁷⁶ Vassaf, **Sefîne-i Evliyâ** C.I, s.174.

Kürkçüoğlu, **Osman Şems Efendi Divânı'ndan Seçmeler**, s.24-26.

⁷⁷ Süleyman Uludağ, "Abdülkâdir-i Geylânî", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1988, C.I, s.234-239.

⁷⁸ Hz. Muhammed döneminde Yemen'de yaşayıp İslamiyet'i seçen fakat Hz. Peygamber ile bizzat görüşme imkânı bulamayan Üveys el-Karanî'nin (Veysel Karanî) rüya ya da farklı manevi yollarla Hz.

Osman Efendi intisap ettiği üç tarikatı ve Üveysîlik makamını Dîvân'ında şu şekilde dile getirmektedir:

Bulup tecrîdi dünyâ-yı denîden
Geçip silk-i Nakışbend-i velîden
Göründüm Hâlvetî'den Kâdirî'den
Üveysîyim Üveysîyim Üveysî (684/III)⁸⁰

Şems Osman Efendi'nin Kâdirî tarikatının Enveriyye kolunun kurucusu olduğu, tesis ettiği bu şubede Abdülkâdir-i Geylânî'den sonra "Pîr-i Sâni" (İkinci Pir) sayıldığı ve Abdülkâdir-i Geylânî'nin "Bâzü'l-Eşheb"⁸¹ unvanına nispetle Şems Osman Efendi'ye "Bâzü'l-Enver" (En nurlu şahin) denildiği ifade edilmektedir.⁸²

Şems Osman Efendi, mürşidi Abdürrahîm-i Ünyevî'nin vefatı üzerine Üsküdar'daki evinde irşat vazifesine başlamıştır. Kaynaklarda "Kendisinin tekkesi yoktur, tekke şeyhi değildir,⁸³ fakat her müridinin kalbini bir ilâhî aşk tekkesi hâline getirmiştir."⁸⁴ ifadesi bulunmaktadır. Şems Osman Efendi'nin halifeleri: Muhammed Bedreddin İzzî Efendi (d.1843-ö.1920);⁸⁵ Ebubekir Sıdkı Necmeddin Efendi (d.1866-

Muhammed tarafından eğitildiği kabul görmektedir. Bu eğitimi almış kişilere Üveysî, bu eğitim metoduna da Üveysîlik denilmektedir. Bu eğitimler manevi/ruhani yollarla Hz. Muhammed, Veysel Karanî, Hızır veya bir mürşitten alınabilmektedir. Necdet Tosun, "Üveysîlik", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2012, C.XLII, s.400-401.

⁷⁹ İnal, **Son Asır Türk Şairleri**, s.1761.

Kürkçüoğlu, **Osman Şems Efendi Divânı'ndan Seçmeler**, s.9-10.

Vassaf, **Sefîne-i Evliyâ** C.I, s.174.

⁸⁰ Yıldırım, "Osman Şems Efendi Hayatı, Eserleri ve Dîvânı (Metin-İnceleme-Tahlil)", s.744. a.e., 682/I-II-III-IV-V, s.742-743; 683/I-II-III-IV-V, s.743-744; 684/I-II-III-IV-V, s.744.

⁸¹ Abdülkâdir-i Geylânî Hazretleri'ne karşılaştığı kişileri tesiri altına aldığı için "Bâzullah" (Allah'ın şahini) ve "El-Bâzü'l-eşheb" (Avını kaçırmayan şahin) lakapları verilmiştir. Uludağ, "Abdülkâdir-i Geylânî", C.I, s.234-239.

⁸² İnal, **Son Asır Türk Şairleri**, s.1763.

Kürkçüoğlu, **Osman Şems Efendi Divânı'ndan Seçmeler**, s.23.

⁸³ Vassaf, **Sefîne-i Evliyâ**, C.I, s.177.

Kürkçüoğlu, **Osman Şems Efendi Divânı'ndan Seçmeler**, s.8.

İnal, **Son Asır Türk Şairleri**, s.1763.

⁸⁴ Vassaf, **Sefîne-i Evliyâ** C.I, s.177.

⁸⁵ a.e., s.190-196.

67-ö.1942);⁸⁶ Sadeddin Süheyl Efendi (d.1864-ö.1924);⁸⁷ Ali Sırrı Efendi (d.1853-ö.1904)⁸⁸ ve Muhammed Şükrü Şihâbeddin Efendi'dir (d.1834-35-ö.1906).⁸⁹

Yukarıda Şems Osman Efendi'nin tasavvufî hayatına dair kaynaklarda yer alan bilgiler verilmiştir. Aşağıda ise şairin *Şem'-i şebistân*'da tasavvufî hayatı ve görüşleri hakkında verdiği bilgiler üzerinde durulacaktır.

Şems Osman Efendi, *Şem'-i şebistân*'da tasavvuf anlayışına ve seyr ü sülukuna dair bilgiler vermekte özellikle Kâdiriyye tarikatı şeyhlerinden mürşidi Abdürrahîm-i Ünyevî'ye olan intisabını ve Üveysîlik makamını dile getirmektedir.

Şems Osman Efendi, *Şem'-i şebistân*'a "Üveysiyyûn" redifli bir şiir ile giriş yapmakta Üveysîlik makamını ve o makamı elde eden âşıkların hâllerini dile getirerek eserine başlamaktadır.

Açıldı âsitân-ı merd-i meydân-ı Üveysiyyûn

Uyandı dergeh-i Şem'-i şebistân-ı Üveysiyyûn

Olur nûr-ı cemâl-i zü'l-celâl ile ebed-hîmân

Olanlar ey Şems merdân-ı meydân-ı Üveysiyyûn (1b/I-II)

Bir başka beytte Şems Osman Efendi;

Şems-i işrâkî⁹⁰ Üveysî mezhebim

Kürkçüoğlu, **Osman Şems Efendi Divânı'ndan Seçmeler**, s.29-30.

⁸⁶ Vassaf, **Sefîne-i Evliyâ** C.I, s.198-199.

Kürkçüoğlu, **Osman Şems Efendi Divânı'ndan Seçmeler**, s.30.

⁸⁷ Vassaf, **Sefîne-i Evliyâ** C.I, s.199-200.

⁸⁸ a.e., s.197-198.

Kürkçüoğlu, **Osman Şems Efendi Divânı'ndan Seçmeler**, s.31.

⁸⁹ Vassaf, **Sefîne-i Evliyâ** C.I, s.189-190.

Kürkçüoğlu, **Osman Şems Efendi Divânı'ndan Seçmeler**, s.28.

Yıldırım, "Osman Şems Efendi Hayatı, Eserleri ve Dîvânı (Metin-İnceleme-Tahlil)", s.28-29.

Āşinā-yı ʔuruk ʂettā meşrebim (27a/934)

diyerek manevî tecrübeye dayanan bilgi ile beslendiğini, Üveysî mezhep olup farklı yollara (tarikatlara) aşına meşrepte olduğunu” ifade etmektedir. Aşağıdaki beytte ise şairin, ilâhî aşk erbaplarını “Üveysîlerin yüce meclisine, Melâmilerin⁹¹ şarabının tadını almaya davet ettiği” görülmektedir.

Bezm-i vâlâ-yı Üveysiyyûna gel

Nüş-ı şahbâ-yı Melâmiyyûna gel (32a/1122)

Şems Osman Efendi eserde bir açıklama mahiyetinde olan “Maşûd zuhûr-ı mürşid” ifadesini (8a/245.) beytin sol tarafına kırmızı bir mürekkep ile not düşmüştür. Bu açıklamadan anlaşılacağı üzere şair, *Şem‘-i şebistân*’da bir mürşitten bahsetmekte; fakat ismini açıkça söylememektedir. Bu mürşidin vasıfları anlatılırken bu zatın, Bâz-ı eşheb/Bâzü’l-eşheb (Avını kaçırmayan şahin) lakabına sahip Abdülkâdir-i Geylânî’ye nispet edildiği aşağıdaki beytte görülmektedir:

Şāhbāz dīdesi bālā nigāh

Bāz-ı eşheb-veş kebūd ü hem siyāh (8a/252)

⁹⁰ “Şark” kökünden türetilen “işrâk”, sözlükte “güneşin doğuşu sırasındaki ışımaya, aydınlanma, parlama, tan ağarışı” gibi anlamlara gelmektedir. Aynı kökten türeyen “meşrik” ise coğrafi olarak doğuyu ifade etmektedir. Terim anlamında işrâk, epistemolojik açıdan, akıl yürütmeye veya bir bilgi vasıtasına gerek kalmadan bilginin doğrudan içe doğması, iç aydınlanma, keşf ve zevke (manevî tecrübeye) dayanan bilgi için kullanılmaktadır. Mahmut Kaya, “İşrâkiyye”, DiA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2001, C.XXIII, s.435-438.

⁹¹ “Melâmet” kelimesi lügatta, “kınamak, kötülemek, ayıplamak” gibi anlamlara gelmektedir. Tasavvuf literatüründe ise, bir tarikattan ziyade tasavvufî bir düşünüş, bir hâl, bir neşve olarak kabul görmektedir. Bu nedenle her tarikatta melâmîlere rastlamak mümkündür. Bu yolu benimseyenlerin en önemli özelliği, halk tarafından kınanmayı talep etmek ve bunun için de kınanacak hâller sergilemektir. Bu durum kişinin nefsinin terbiye etmek amacıyla uyguladığı bir yöntemdir. Kişi kendini halkın gözünde ne kadar kötü gösterirse Hak katındaki değerinin o kadar artacağına ve Hakk’a kavuşacağına inanmaktadır. İskender Pala, **Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü**, İstanbul, Kapı Yayınları, 2012, s.302.

Bu beytle birlikte *Şahbâz* kelimesi Osman Efendi'nin mürşidini kasten *Şem'-i şebistân*'da defalarca tekrar edilmektedir. Şöyle ki: Aşağıdaki beytte şair; gönül kanı ile beslediği can papağanına, *Şehbâze-i eşheb*'in uğurlu pençesinin görüldüğünü dile getirmektedir.

Hûn-ı dil ile beslediğim tûfî-i cāna

Şehbâze-i eşheb yed-i yümnâsı göründü (8b/262)

Diğer bir beytte zuhur eden mürşit kendisini *Şâhbâz-ı eşheb* olarak tanıtmaktadır.

Bendedir maşşûd [u] maşşûduş benim

Şâhbâz-ı eşheb-i 'arş-efgenim (9b/309)

Bir başka beytte, âşıkın hatırına sevgilinin ceylan gözlerinin gelmesiyle ağlamaya başlaması ve bu feryada *Şâhbâz*'ın inmesi (yetişmesi) zikredilmektedir.

Ol ğazâl-çeşm düşdü yādıma

Şâhbâz indi yine feryādıma (16a/543)

Aşkın dile geldiği bir başka beytte aşk, vuslatın zirvesindeki *Şâhbâz*'a gösterişli bir kanat, aşk yüzünden çılgına dönen cesur kişiye başındaki taç olduğunu ifade etmektedir.

Şâhbâz-ı evc-i vaşla şehperim

Merd-i serbâz-ı cünûna efserim (29a/1004)

“Şâhbâz” kelimesinin geçtiği aşağıdaki beyte ise üç farklı mana vermek mümkündür ve bu manalardan bir tanesi de Osman Efendi’nin müşidini işaret etmektedir.

Eylemez ħubb-ı riyâset serfirâz

Eylemezler mâkiyân[1] *Ş/şâhbâz*⁹² (35b/1284)

Şem’-i şebistân’ın başlangıç tarihi eserin sonunda *Şem’-i şebistân-ı mâ* (Bizim Şem’-i şebistânımız) terkihiyle 1264/1848 olarak tarih düşürülmüştür. Bu yıllar aynı zamanda şairin müşidi Abdürrahîm-i Ünyevî’ye intisap ettiği yıllardır. Şems Osman Efendi, 1264/1847 yılında Abdürrahîm-i Ünyevî’ye intisap etmiş 1266/1849-50 yılında Kâdiriyye tarikatından hilafet almıştır. Bu bilgiler doğrultusunda *Şem’-i şebistân*’ın muhtevası incelenmiş ve eserin, şairin hayatı ile paralel olarak devam ettiği görülmüştür. Dolayısıyla eserde dile getirilen “Şâhbâz” lakaplı müşidin de Şems Osman Efendi’nin şeyhi Abdürrahîm-i Ünyevî olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Şeyh Abdürrahîm-i Ünyevî Hazretleri Ünyeli’dir. Dedeleri Buhârâ’dan gelerek Ünye kasabasını kurmuşlardır. Ailesi “Müftizâdeler” diye anılmakta, soyları Hz. Ömer’e dayanmaktadır. Abdürrahîm-i Ünyevî Hazretleri, ilk eğitimini Ünye’de dedesinin yaptırdığı Müftî Medresesi’nde almış ardından genç yaşta İstanbul’a giderek tahsilini tamamlamıştır. O sırada hac yolculuğu için İstanbul’a gelen Şeyh Hacı Hasan-ı Şirvânî ile tanışmış kendisinden Kâdiriyye tarikatı hilafeti almıştır. Hüseyin Vassaf, Abdürrahîm-i Ünyevî Hazretleri’nin Sineklibakkal semtinde ikâmet ettiğini, hüsn-i hattı olduğundan “Şifâ-i şerif” yazarak geçimini sağladığını ve kendisine devlet görevi verildiği hâlde kabul etmediğini Âtîf Efendi isminde bir

⁹² “Makiyân”, lügatte hem tavuk hem de aç gözlü hırslı kimse anlamına gelmektedir. “Şâhbâz” ise sözlükte; hem doğan/şahin kuşu hem de yiğit ve şanlı kimse manasına gelmektedir. Şâhbâz, özelde ise Şems Osman Efendi’nin müşidi Abdürrahîm-i Ünyevî’ye verdiği lakaptır. Dolayısıyla bu beyte üç çeşit mana vermek mümkündür. Birinci mana: “Baş olma sevgisi, seçkin kulları meşgul etmez, oyalamaz. (Bilirler ki) tavuğu, doğan kuşu yapmazlar.” İkinci mana: “Baş olma sevgisi, seçkin kulları meşgul etmez, oyalamaz. (Bilirler ki) aç gözlü, hırslı kimseyi, yiğit ve şanlı biri yapmazlar.” Üçüncü mana: “Baş olma sevgisi, seçkin kulları meşgul etmez, oyalamaz. (Bilirler ki) aç gözlü, hırslı kimseyi müşit/şeyh yapmazlar.”

zattan işittiğini nakletmektedir.⁹³ Abdürrahîm-i Ünyevî Hazretleri, 1272-73/1856 yılında vefat etmiş naaşı önce Aksaray'da Kara Mehmed Paşa Cami yanında bulunan kabristana defnedilmiş daha sonra yolun tesviyesi sırasında naaşı Pertev Niyal Valide Sultan Cami haziresine defnolunmuştur.⁹⁴

Şems Osman Efendi *Şem'-i şebistân*'da, Abdürrahîm-i Ünyevî Hazretleri ile ilk karşılaşmasından bahsetmektedir. Şair, sevgiliden (Cenâb-ı Hak'tan) ayrı düşmenin acısı ile kendinden geçmiş bir halde feryat edip takatinin tükendiği bir anda gümüş tenli bir yiğit olarak vasıflandırdığı o yüce zatı gördüğünü aşağıdaki beytler ile dile getirmektedir.

Mest ü bî-tâb ağlayıp etdim fiğân

Zâr u feryâdıyla oldum nâ-tuvân (8a/241)

Gördüm ol dem Hazret[i] nezzâreden

Zâhir oldu bir civân-ı sîm-ten (8a/242)

Şems Osman Efendi karşılaştığı o zattan sevgilinin kokusunu alıp irfan dilinden sırrı işittiğini; bu zatın kendisine görünmesi ile de sır dünyasına hoş manalar sunulduğunu aşağıdaki beytler ile ifade etmektedir.

Büy tıydum nükhet-i cânândan

Râz tıydum şîve-i 'irfândan (8a/256)

Çün göründü böyle bir şâhib-cemâl

'Arz olundu sırrıma bir hoş-me'al (8a/257)

⁹³ Vassaf, *Sefîne-i Evliyâ* C.I, s. 174.

⁹⁴ İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, s. 1761. (2 numaralı dipnot).

Şems Osman Efendi'nin mürşidi ile olan münasebetini, kendisi üzerindeki tesirini ve onun vasıflarını dile getirdiği diğer beytler ve sayfa numaraları: (8a/245-255), (9a/270-285), (9b/307-309), (10a-11a/316-361), (11b/371).

Şem'î şebistân'ın tamamında Şems Osman Efendi'nin "Vahdet-i vücûd" ve "Hakikat-i Muhammediyye" inancına sahip bir mutasavvıf olduğu görülmektedir. Şair eser boyunca varlıkları "Vahdet-i vücûd"un en temel özelliği olan "sadece Allah'ın varlığı, görünen âlemin ise onun isim ve sıfatlarının gölgesi olduğu"⁹⁵ inancı çerçevesinde ele alıp değerlendirmekte ve bu bağlamda sık sık "tecelli" kavramını dile getirmektedir. Bu inanca göre, Cenâb-ı Hak bilinmeyi murat etmiş bu sebeple âlemi yaratmış kendi zatını da bu âlem ile perdelemiştir. Cenâb-ı Hakk'ın bu âlemde zuhuru ise varlıklara tecelli etmesi şeklindedir.

Cenâb-ı Hakk'ın ilk defa tecelli ettiği mertebe "Hakikat-i Muhammediyye" mertebesidir. Bu mertebe var oluşun başlangıcıdır. Allah önce "Hakikat-i Muhammediyye" mertebesine tecelli etmiş bu tecelliden sonra gerçek manada yaratma (halk) fiili ile mevcûdâtı O'ndan yaratmıştır. Dolayısıyla bütün varlıklar bu hakikatten, nurdan yaratılmış ve O'nun yüzü suyu hürmetine var olmuştur. Tasavvufta sıkça kullanılan kudsî hadis olarak da rivayet edilen ve tasavvuf edebiyatının temelini oluşturan "Sen olmasaydın ben kâinatı yaratmazdım.", "Ben gizli bir hazine idim, bilinmek istedim, bunun için âlemi yarattım." ifadelerinde bu hususa değinilmektedir.⁹⁶ "Hakikat-i Muhammediyye" düşüncesini savunanlar yaratılışı; sevgi, aşk ve muhabbet unsurlarına bağlamakta, Cenâb-ı Hakk'ın Hz. Peygambere olan muhabbetini aşkın başlangıcı, menbaı olarak kabul etmektedirler. Şems Osman Efendi de bu inanca sahip olduğunu aşağıdaki beytte dile getirmekte aşkın başlangıcını Hz. Peygambere'e bağlamaktadır.

Mîm-i Aḥmed şubḥ-ı bismillâh-i 'aşk

Vez 'Alî Şem'î şebistāngâh-ı 'aşk (1b/III)

⁹⁵ Necdet Tosun, "İmâm-ı Rabbânîye Göre Vahdet-i Vücûd ve Vahdet-i Şuhûd", İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi (İbnü'l-Arabî Özel Sayısı-2), 2009, S.23, s.181-192.

⁹⁶ Mehmet Demirci, "Hakikat-i Muhammediyye", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1997, C.XV, s.179-180.

1.1.7. Edebî Kişiliği ve Sanatı

Şems Osman Efendi'nin edebî kişiliği ile tasavvufî kişiliği bir bütün olarak değerlendirilmektedir. Kaynaklarda şairin, “mutasavvıf şairler” mi yoksa “şair mutasavvıflar” arasında mı ele alınması gerektiği üzerinde durulmuştur. Bursalı Mehmet Tahir, Şems Osman Efendi'yi “Şuarâ” bölümünde ele aldığı için; Sâdık Vicdânî ise, Kâdirî Tarikatı bahsinde Şems Osman Efendi'den bahsetmediği için Hüseyin Vassaf tarafından eleştirilmiştir. Vassaf, Şems Osman Efendi'nin tasavvuf yönünün edebî yönünden daha üstün olduğu düşüncesine sahiptir.⁹⁷ Kürkçüoğlu, Şems Osman Efendinin şiirlerini inceledikten sonra “Manevî şahsiyetinin de edebî şahsiyeti kadar önemli olduğu...”⁹⁸ değerlendirmesinde bulunmuş; “Şâirdir, hem de büyük bir şâir; ârifdir, hem de büyük bir ârif.”⁹⁹ sözleri ile onun her iki yönünü methetmiş “Şeyhliği şâirliğine mâye, şâirliği de şeyhliğine sâye.”¹⁰⁰ diyerek Osman Efendi'nin edebî ve tasavvufî yönünün birbirinin tamamlayıcısı olduğunu dile getirmiştir. İbnülemin M. Kemal, “Âlem-i edebiyatta makamı âlidir. Eşâr-ı bediâsını -bilerek- tedkik edenler şuarânın ser-âmedânından olduğunu itiraf ederler.”¹⁰¹ ifadesini kullanmış; Bursalı M. Tahir, “Mutasavvıf edebiyatçıların en büyüklerinden ve Kâdirî tarikatının ulu âriflerinden parlak ifadeli bir mürşit... Dîvanları hakîkaten ârifâne ve şâirânedir.”¹⁰² sözleri ile onun her iki yönünü methetmiştir.

Şems Osman Efendi'nin zamanının padişah ve devlet adamlarına kaside yazmamış olması da edebî kişiliğine dair verilen bilgiler arasındadır. Kürkçüoğlu, “Onun andığı olanca varlığı ile Cenâb-ı Hak, Hz. Peygamber, Ehl-i beyt, Hz. Hüseyin, dört halife, Veysel Karânî, Abdülkâdir-i Geylânî, ulu veliler ile mürşidi Abdürrahîm-i Ünyevî Hazretleri'dir.” diyerek “Onun padişah ve devlet ricaline kasideler yazan, methiyeler düzen bir şair olmadığını”¹⁰³ ifade etmektedir. Fatîn

⁹⁷ Kürkçüoğlu, *Osman Şems Efendi Divânı'ndan Seçmeler*, s.39.

⁹⁸ a.e., s.24.

⁹⁹ a.e., s.7.

¹⁰⁰ a.e., s.11.

¹⁰¹ İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, s.1764.

¹⁰² Bursalı Mehmed Tahir Efendi, *Osmanlı Müellifleri*, C.II, s. 406.

¹⁰³ Kürkçüoğlu, *Osman Şems Efendi Divânı'ndan Seçmeler*, s.17.

Davud ise bu konu ile ilgili olarak Şems Osman Efendi'nin, "Şiirden anlayan bir şair olduğunu ve şairlerinin Ehl-i beyt sevgisi ile yazıldığını" dile getirmektedir.¹⁰⁴

Şems Osman Efendi, Encümen-i Şuara'da ismi zikredilen, edebî ve tasavvufî yönü ile başta Nâmîk Kemal olmak üzere pek çok şairi etkilemiş olan bir şairdir. Kürkçüoğlu, "...söz ehli kişilerin de katıldıkları Encümen-i Üdebâ'nın, Çukur Çeşme Yârânî'nin baş tacı büyük bir şair."¹⁰⁵ diyerek Şems Osman Efendi'den bahsetmekte; Hüseyin Vassaf ise onun bir şair olarak kıymetinin o zamanlar bile bilindiğini, "Hz. Osman Şems, bu encümenin medâr-ı zînet-i olacak derecede, nazımda da mevki sâhibi olduğuna şüphe yoktur. Demek ki Cenâb-ı Şeyh'in kemâlâtı o zaman bile takdir olunmaya başlanılmıştır."¹⁰⁶ sözleri ile ifade etmektedir.

Buraya kadar verilen bilgiler, Şems Osman Efendi'nin edebî kişiliği hakkında kaynaklarda dile getirilen ifadelerden oluşmaktadır. Aşağıda ise şairin, edebî şahsiyetine dair *Şem'-i şebistân*'da verdiği bilgiler üzerinde durulacaktır.

Öncelikle şunu ifade etmek gerekir ki, Şems Osman Efendi, *Şem'-i şebistân*'da aşk vadisinde söz olmadığını yani, aşkın söze sığmayacak kadar yüce olduğunu dile getirecek kadar mütevazî bir kişi;

Gerçi kim olmaz bu vādîde sühan

Yakmadıñ hiç böyle bir mişbâh sen (2a/36)

diğer yandan ise eğer bu vadede bir söz söylenecekse bu sözü söylemeye en yetkin kişinin kendisi olduğunu ifade edip diğer âşıklara/şairlere meydan okuyacak kadar da kendisinden emin bir şairdir. Şems Osman Efendi daha eserin başında iken "Aşk âlemindeki unvanının *Nûrî-i Şems* olduğunu, bu unvanın kendisine bir *İşrâkî* olarak aşk meydanında yürüdüğü için verildiğini" dile getirmekte ve bu sahadaki yetkinliğini aşağıdaki şu mısralar ile ifade etmektedir:

¹⁰⁴ Fatîn Davud, **Fatîn Tezkiresi (Hâtimetü'l-Eşâr)**, haz. Ömer Çiftçi, Ankara, 2017, s.503, Erişim: 26.11.2020, (çevrimiçi), <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr>

¹⁰⁵ Kürkçüoğlu, **Osman Şems Efendi Divânı'ndan Seçmeler**, s.7.

¹⁰⁶ Vassaf, **Sefîne-i Evliyâ** C.I, s.176.

Çün bu İşrâkî rev-i meydân-ı ‘aşk

Ya‘ni Nürî-i şems ‘unvân-ı ‘aşk (1b/5)

Şems Osman Efendi vahdet şarabını içen rintlere aşk meyhanesi olduğunu ve bir oluğa benzettiği dudaklarından sırların şarabının döküldüğünü ifade etmektedir.

Mîzâb-ı lehimden dökülür bâde-i esrâr

Rindân-ı mey-i vahdete humhâne-i ‘aşkım (3a/75)

Şairin ağzı, sultanların sözlerinin gizlendiği bir mağara ve söz sahiplerinin sonsuza dek yaşayacağı bir ağaçtır.

Bir nihâlim ki yerim Tûr-ı sinîn

Dehn-i pâkim oldu hab‘-i âkilîn (16a/534)

Bir dıraht-ı pâyidâr-ı nâlıkım

Bir tecellîgâh-ı nûr-ı bâriğim (16a/535)

Şems Osman Efendi, kelamın tecelli ettiği bir yiğit, söz ipliğine söz incileri dizen bir şair, söz sarayının hazinelerinin sahibi, söz kandillerinin asıldığı meydanın arslanıdır.

Benven ol merd-i tecellâ-yı kelâm

Nâzım-ı silk-i tesellâ-yı kelâm (3b/85)

Mâlik-i genc-i sarây-ı nâṭıka

Vâşıl-ı kenz-i hüdâ-yı nâṭıka (3b/86)

Şîr-i meydân-ı çerâğân-ı sühen

Peyk-i râhımdır şerâr-ı reh-fiken (3b/87)

Cenâb-ı Hak onu aşk divanına tercüman olması için yaratmış, âlemlerin şerhini onun özüne nakşetmiş, bütün sözlerin söyleniş şeklini, üslubunu ve her bir manayı onun aynasından aksettirmiştir. Hakk'ın sırlarına kavuşan şair, yüce harflerin çıktığı menba/kaynak olmuştur.

Rüşenâ kıldı beni çün Lâ-mekân

Tâ olam dîvân-ı 'aşka tercümân (3b/94)

Şerh-i 'âlem naṣṣ-ı icmâlimdedir

Kenz-i maḥfî tâb-ı ferhâlimdedir (3b/92)

Cümle üslûb-ı sühan zâtımda var

Her me'ânî tâb-ı mir'âtımda var (3b/91)

Anıñ içün râz-ı Haḳḳ'a mazharım

Hep ḥurûf-ı 'âliyâta maşdarım (20b/697)

Şems Osman Efendi, parlak kaleminin söz söylerken özen gösterip tesirli sözler söylediğini; çoğu yerde hakiki manayı söyler gibi yapıp aslında kinaye

yaptığını; tendeki canının söz için irsali mesel olduğunu; iktibas gerektiğinde ilahi kitaplardan karşılaştırarak anlattığını aşağıdaki beytler ile ifade etmektedir.

Çünkü söyler hāme-i şu'lem kelām
Eyleyip tāb-ı sūhanda ihtimām (3b/82)

Ekşerī yerde kināyāt eylerim
Fehm kııl ma'nā yüzünden söylerim (3b/83)

Tende cānım sözde irsāl-i meşel
‘Aşk-ı yāre sūziş-i sīnem bedel (3b/90)

İktizāda bir tarīk-i iktibās
Eylerim kütb-i ilāhiden kıyās (3b/84)

Şem'-i şebistân'da şairliği hakkında bilgiler veren Şems Osman Efendi, sözünün gücü ve tesiri üzerinde de durmaktadır. Şair sözünün bir insan kelamı olduğunu, ancak Süleymân'ın kuşdili, İsâ'nın nefesi, Mesih'in insanları aciz bıraktığı güçte tesirli bir söz olduğunu dile getirmektedir.

Nuṭk ammā nuṭk-ı insāndır bu söz
Manṭıku'ṭ-ṭayr-ı Süleymān'dır bu söz (3b/78)

Tāb-rūḥ-ı rūḥ-ı 'īsī'dir bu söz
Nuṭk-ı i'cāz Mesihī'dir bu söz (3b/79)

Bi'l-vücūh insān-ı ma'ñidir özüüm

Manṭıḳ-ı i'cāz-ı 'īsā'dır [s]/özüm (20b/696)

Şairin sözleri, hurilerin el değmemiş hazinelerinin incileridir. O hazineleri açacak olan anahtar ise şairdir.

Her kelām-ı ṭayyibem eṣmār-ı ḥūr

Lü'lü'-i gencîne-i ebkār-ı ḥūr (16a/532)

Ol künūzuḡ fethine miftāḥ ben

Ol cemāl-i rü'yete mişbāḥ ben (16a/533)

Şair, *Şem'-i şebistân*'da 25 beyitten müteşekkil "Sözüm" redifli bir gazel dile getirmekte, bu gazelde kendisini sözü ile kıyas ederek sözünün çok daha değerli olduğunu belirtmektedir. Fakat şair kendisini de tamamen yok saymamaktadır.

Bu şiirde şair, bir kıvılcım; sözü, parlayan güneştir. Şair, bir ateş külünün zerresi; sözü, Süleyman'ın mührüdür. Şair, parlak olmayan bir çıra; sözü, gökyüzü ve gökte parlayan aydır. Şair, gönül kanını mürekkep olarak kullanıp yazdıklarını gizleyen kırmızı bir kalem; sözü, gönle zevk, tene ateş veren can yağmalayıcısıdır. Şair, Kâbe'nin etrafını aydınlatan bir meşale; sözü, hidayete götüren Hakk'ın sırrıdır. Şair sürekli şarap bahşeden bir kadeh; sözü, iman bahsinde küfür, küfür bahsinde imandır. Şair, yakası yırtılmış kırmızı bir lale çanağı; sözü, Bedaḥşan Dağın'dan çıkan kırmızı bir yakuttur. Şair, geçmişte kendisine akıl danışılan (sadece akıl danışanların istifade ettiği) bir kişi; sözü ise ay yüzlü bir çocuğun omzuna dökülen saçları gibi etrafta salınmaktadır. Şair, gül bahçesindeki sarayın gül ağacının bülbülü; sözü, açılmış gülün methinin sesidir. Şair, dokunaklı ve etkili sözler söyleyen bir papağan; sözü, ay ışığında yapılan tatlı bir sohbettir. Şairin mekânı hayret serviliği; sözünün mekânı, ah vah eden bülbülün yuvasıdır. Şair vuslat cennetlerinin susmuş

goncası; sözü, sırları keşfedene gizlidir. Şair, var olmayan bağın beyaz renkli süslü kemeri; sözü, sümbüllerin yetiştiği yerde esen rüzgârdır. Şair, vahdet bahçesinin fidanı; sözü, nar tanelerinin bir araya geldiği bir tespihtir. Şair, var olmayan cismi ile binlerce renk veren bir gül bahçesi; sözü, bostan bahçelerinin kerem sahibi üstadındandır. Şair, Hz. Nûh'un ateş saçan tandırının alevi; sözü, imanı örtene ateş saçan tufandır. Şair, kıvılcımlar saçıp feryat eden bir ney kamışı; sözü, İbrâhim'in kulağına gelen gül bahçesinin sırrıdır. Şair, Tûr'un süslü kemeri; sözü, hem Kelimullah hem de İmrânoğlu Mûsâ'dır. Şair, Mûsâ'nın elinde tuttuğu ejderha görünüşlü asa; sözü, sihir ve batıl işlerle uğraşanlara cehennem dumanıdır. Şair, iffet timsali Meryem'dir; sözü, süsten ve gösterişten uzak olan İsâ'nın kuş yuvasıdır. Şair, âşıkların gözündeki hava kabarcığı; sözü, denizleri coşturan dalgalardır. Şair, kalpteki siyah noktanın sırrı; sözü, gizli sırları bir araya getiren Kur'an'ın özüdür. Şair, Kaf Dağı'ndaki Anka kuşunun beyaz yumurtası; sözü, âlemleri seyreden Cebrâil'dir. Şair, Hz. Ali'nin kılıcının parlaklığı; sözü, güç ve kuvvet sahibi yiğitlerdir. Şair, aşk manasının âdemi; sözü Rahmân'ın arşa istivasıdır. Şair, her gece sırlar evinde öylece dururken; sözü, hiç uyumayan âşıka etrafı aydınlatan parlak bir kandildir. (3b-4a/98-122).

Bir şerâre peykerim mihr-i dırağşandır sözüm

Zerre-i [h]âkisterim mühr-i Süleymân'dır sözüm (3b/98)

Bir çerâğ-ı rüşen[-i] kemter cebî ü 'arızım

Âsumân u pertev-i mâh-ı şebistândır sözüm (3b/99)¹⁰⁷

Şems Osman Efendi, yerinin insan meclisi olduğunu ve her zaman hikmet ve kudretle söz söylediğini dile getirmektedir.

¹⁰⁷ Gazel uzun olduğu için örnek teşkil etmesi açısından birkaç beyit ile iktifa edilmiştir.

Meclis-i insândır dâ'im yerim

Hikmet ü kudretle her dem söylerim (30a/1052)

Şems Osman Efendi, Cenâb-ı Hakk'ın kelimasının tecelli ettiği bir makamdır. “Beni dinle ama söyleyen ben değilim”; “Söylediğim her şey sevgilinin kelimadır”; “Sözümdeki her tecelli sevgilinin cemâlinden yansımaktadır”; “Hudâ, uyanık olan kimselere her gece hâl lisanı ile benden seslenir”; ifadelerinde bunu dile getirmektedir.

Ben derim ben gûş kıl ol men degil

Gördüğün şem'î dil-i rûşen degil (15a/505)

Her sözüm nuṭṭ-ı dem-i dildârdan

Her tecellî nuṭṭuma dîdârdan (15a/512)

Eylemekçün dost esrârın beyân

Kendini sînemde kılmışdır nihân (15b/514)

Kim lisân-ı hâl ile benden Hudâ

Her gece âgehlere eyler nidâ (15b/515)

Şems Osman Efendi, sözlerini insan olan ve Mûsâ gibi aşkla yanan kimselerin idrak edebileceğini; sözlerinden akıllı kişilerin nasiplenip körlerin nasibinin olmadığını ifade etmektedir.

Ol nidāyı fehm eder insān olan

‘Aşk-ıla Mūsā gibi sūzān olan (15b/516)

Remzimi fehm eyleyen merd-i lebīb

Pertevim a‘mālara olmaz naşīb (3b/95)

Şairin eserde yirmi defa tekrar ettiği terci beytleri de burada zikretmek gerekmektedir. Şair eser boyunca “Bugün aşk ile yanan bir *Şem‘-i şebistān* ve muhabbetle parlayan bir güneşim; titreme ile yanar zikrederim sevgilinin sırrını söylerim” diyerek asıl amacının sevgiliyi zikretmek ve onun sırrından haber vermek olduğunu eserde defalarca dile getirmektedir.

‘Aşk-ıla Şem‘-i şebistān’ım bugün

Mihr ile Şems-i dıraḥşānım bugün (3a/69)

İhtizāz-ıla yanar zıkr eylerim

Şāhid-i maḳşūd rāzın söylerim (3a/70)

Şems Osman Efendi mesnevinin sonuna yaklaşırken, ardında eser bırakmayan kişilerin ölü canlar olduğunu, bu ölü kimselerin yerlerinde yeller estiğini dile getirmekte ve kalıcı olmak için eser bırakmanın önemine değinmektedir.

Mürde cān oldur ki ola bī-eşer

Küştegānıñ yerlerinde yel eser (36a/1313)

Şair, aşktan çılgına dönmüş olan ağzının Allah aşkı ile ne söylediğini bilmez hâle geldiğini; bu sebeple ondan çıkan sözlerin bir divaneye ait olduğunu; böyle bir divanenin sohbetini yazacak kalemin bulunmadığını; dinde akli dengesi yerinde olmayan kişilerin yükümlü olmadığını bu sebeple kendisinin de söylediklerinden mesul tutulamayacağını aşağıdaki beytler ile dile getirmekte söylediklerinin sorumluluğundan kendisini kurtarmaktadır.

Oldu mestân-ı Hudâ âşüfte-fem

Şohbet-î dīvāneye bulunmaz kalem (36b/1323)

Hüküm yokdur şer‘de dīvāneye

Kimse yanma diyemez pervāneye (36b/1324)

1.1.8. Vefatı

Şems Osman Efendi, 18 Cemâziyelâhir 1311/27 Aralık 1893 tarihinde vefat etmiştir.¹⁰⁸ Kaynakların pek çoğu bu tarihte mutabıktır.¹⁰⁹ Şems Osman Efendi vasiyeti üzerine kızı Sadberg Hatun’un kabrine defnedilmiştir. Mezarı Karacaahmet’te bulunan aile mezarlığındadır. Mezar taşının üzerinde Kâdirî gülü ve Üveysî tacı bulunmakta olup onun altında şu sözler yer almaktadır:

“Ecille-i ricâli Kâdiriyye’den ve Üveysî Meşreb es-Seyyid eş-Şeyh ‘Osmân Nüreddîn Efendi Hâzretleri’niñ qabr-i şerîfleridir. Sinn-i şerîfleri 82, târîh-i velâdetleri, 1229 fî-ğurreti rebîu’s-şânî yevm-i çehârşenbe. İrtihâlleri 1311, Cemâziye’l-âhîr yevm-i çehârşenbe.”¹¹⁰

¹⁰⁸ İnal, **Son Asır Türk Şairleri**, s.1763.

Bursalı Mehmed Tahir Efendi, **Osmanlı Müellifleri**, C.II, s. 406.

Kürkçüoğlu, **Osman Şems Efendi Divânı’ndan Seçmeler**, s.31.

¹⁰⁹ Hüseyin Vassaf, Şems Osman Efendi’nin müridi Sadeddin Efendi’den işittiğini söylediği 18 Cemâziyelevvel 1310/8 Aralık 1892 tarihini vermektedir. Vassaf, **Sefîne-i Evliyâ** C.I, s.178.

¹¹⁰ Daha detaylı bilgi ve Şems Osman Efendi’nin vefatı üzerine Mevlvî şair Talat Bey’in yazdığı tarih manzumesi için bkz: İnal, **Son Asır Türk Şairleri**, s.1763, (1 numaralı dipnot).

1.2. ŞEMS OSMAN EFENDİ'NİN ESERLERİ

1.2.1. Dîvân

Şems Osman Efendi'nin *Dîvân*'ı üzerine doktora çalışması yapmış olan Yusuf Yıldırım, biri yurtdışında olmak üzere *Dîvân*'ın on nüshasına ulaşıldığını; mevcut olan nüshalardaki kayıtlardan hareketle tespit edilemeyen başka nüshaların da var olduğunu; nüshaları tespit edilmiş olan *Dîvân*'ların mürettep olmadığını; Şems Osman Efendi'nin bizzat kendisi tarafından yazılmayıp vefatından sonra istinsah edildiğini ve *Dîvân*'ların pek çoğunda intinsah tarihinin bulunmadığını ifade etmektedir.¹¹¹ *Dîvân*'da; 5 mesnevi, 3 müstezat, 30 kasîde, 600 gazel, 43, musammat, 53 kıta, 7 tarih, 1 şarkı, 2 ilahi, 4 müfret bulunmaktadır. Beyit sayısı yaklaşık 7000'i bulan *Dîvân*'da dinî ve tasavvufî muhteva eserin tamamına hâkim olup gazellerin çoğu âşıkane, az bir kısmı ise rindane tarzdadır.¹¹²

1.2.2. Âdâbü'l-Mürîd Fî-Sohbeti'l-Murâd

Şems Osman Efendi tarafından yazılmış olan bu eserin sekiz nüshasına ulaşılmıştır. Eserin telif tarihi hakkında herhangi bir bilgi mevcut değildir. Bu eser, üç varaklık bir mukaddimededen sonra manzum olarak yirmi bir başlık altında Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün vezni ile yazılmış 200 beyitten müteşekkil dinî-tasavvufî muhtevalı Türkçe bir mesnevidir.

Eser; üç varaklık mensur, on dokuz beytlik manzum dibace ile başlamakta olup "Mukaddime Der Lüzûm-ı Mürşid-i Kâmil", "Ta'rif-i Mürşid-i Kâmil" ve "Edeb-i Ma'rifet-i Mürşid-i Kâmil" başlıkları altında mürşid-i kâmilin gerekliliği, tarifi ve edepleri hakkında bilgiler vermektedir. Şems Osman Efendi bu eseri telif etme sebebini önce eserin kapak sayfasında "Taraf-ı fakîrânemden dervişler ve ihvânımıza yazılmış ve yâdigâr olunmuştur" sözleri ile sonra eserin mukaddimesinde "Hakk'ın cemâline müştak olan edepli müridlerin matlûbuna kavuşmasını kolaylaştırmak için gerekli olan âdâb ve erkânı, teberrüken mesnevî tarzında beyan

Kürkçüoğlu, **Osman Şems Efendi Divânı'ndan Seçmeler**, s.31-34.

Yıldırım, "Osman Şems Efendi Hayatı, Eserleri ve Dîvânı (Metin-İnceleme-Tahlil)", s.17-18.

¹¹¹ Ulaşılan nüshaların detaylı bilgisi için bkz. Yıldırım, "Osman Şems Efendi Hayatı, Eserleri ve Dîvânı (Metin-İnceleme-Tahlil)", s.106-119.

¹¹² Dîvân ile ilgili daha detaylı bilgi için bkz. Yıldırım, a.g.e., s.58-119.

etmek maksadıyla kaleme alınmış ve bundan dolayı da Âdâbu'l-Mürîd fi-Sohbeti'l-Murâd ismi verilmiştir.” diyerek açıklamaktadır.¹¹³

1.2.3. Kenzü'l-Ma'ânî

İsmi *Osmanlı Müellifleri*'nde zikredilen¹¹⁴ kütüphanelerde nüshasına rastlanılmayan bu eser hakkında yegâne bilgiyi Kemal Edip Kürkçüoğlu vermektedir. Kürkçüoğlu, bu eserin uzun kasidelerle başlayıp, mesnevi ile devam eden tasavvufi bir eser olduğunu; birinci bölümün 23; ikinci bölümün 5 sayfadan meydana geldiğini; kasidelerin baş kısmının 1 Muharrem 1283/16 Mayıs 1866; mesnevi bölümünün ise 21 Muharrem 1300/2 Aralık 1882 tarihinde tamamlandığını ve eserde Muhammediye edası olduğunu dile getirmektedir.¹¹⁵

Yusuf Yıldırım *Divân*'da 477 numaralı, 202 beytten müteşekkil na'ıt türünde yazılmış *Kenzü'l-Ma'ânî* başlıklı bir kasidenin bulunduğunu; bu kasidenin Kürkçüoğlu'nun bahsettiği bu eser olabileceğini ifade etmektedir.¹¹⁶

1.2.4. Mersiyye-i Cenâb-ı Seyyidü'ş-Şühedâ

Şems Osman Efendi bu mersiyyede Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da şehit edilmesini konu edinmektedir. Bu eser Rifâî şeyhlerinden Hayrullah Tâceddin (Yalım) Efendi (ö.1954) tarafından kendisinin yazmış olduğu bir “Mukaddime” ile birlikte 1327/1909 tarihinde İstanbul'da yayımlanmıştır. “Olmaz” redifli bu mersiye 50 bendden müteşekkil olup muhammes nazım şekli ile yazılmıştır. Vezin olarak Mefâ'îlün/Mefâ'îlün/Mefâ'îlün/Mefâ'îlün kalıbı kullanılmıştır.¹¹⁷ Bu mersiye üzerine Selami Şimşek ve Şevkiye Kazan'ın yaptığı iki çalışma bulunmaktadır.¹¹⁸

1.2.5. Şem'-i Şebistân

¹¹³ Selami Şimşek, “Osman Şems Efendi'nin *Âdâbu'l-Mürîd Fî-Sohbeti'l-Murâd* Adlı Mesnevisinin Tahlili”, *Journal of Turkish Studies*, 2009, C.4, S.7, s.544-549.

¹¹⁴ Bursalı Mehmed Tahir Efendi, *Osmanlı Müellifleri*, C.II, s. 407.

¹¹⁵ Kürkçüoğlu, *Osman Şems Efendi Divânı'ndan Seçmeler*, s.31.

¹¹⁶ Yıldırım, “Osman Şems Efendi Hayatı, Eserleri ve Divânı (Metin-İnceleme-Tahlil)”, s.55.

¹¹⁷ Selami Şimşek, “Bir Gönül Tekkesi Şeyhi Seyyid Osman Nureddin Şems (ö. 1883) ve Mersiyye-i Cenâb-ı Seyyidü'ş-Şühedâ'sı”, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Erzurum, 2004, S.26. s.134.

Şevkiye Kazan, “Üsküdarlı Osman Şems Efendi ve Kербela Mersiyesi”, ed. Ahmet Emre Bilgili, vd., *Üsküdar Sempozyumu Bildirileri*, İstanbul, 12-13 Mart 2005, C.II, s.138.

¹¹⁸ Şimşek, a.g.e., s.119-148. Kazan, a.g.e., s.131-152.

Şem'-i şebistân'ın hem şekil hem muhteva özellikleri ayrı bir başlık altında inceleneceğinden eser hakkında burada bilgi verilmemiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. ŞEM'İ ŞEBİSTÂN

2.1. ŞEM'İ ŞEBİSTÂN'IN NÜSHA TANITIMI

Şem'i Şebistân, Konya Yazma Eserler Kütüphanesi'nde Sami Tokgöz Koleksiyonu, 41 nolu dosyada “Ali Şem'i Divânı” ismi ile kaydedilmiş bir eserdir. İncelemelerimiz sonucunda “Ali Şem'i Divânı” şeklinde kayıtlı olan bu eserin, aslında Şems Osman Efendi'ye ait *Şem'i Şebistân* isminde bir mesnevi olduğu anlaşılmıştır.

Şem'i şebistân, 2005 yılında Konya Yazma Eserler Kütüphanesi'ne getirilmiş dijital ortama aktarıldıktan sonra geri iade edilmiştir. Bu nedenle eserin yazma nüshasına ulaşılammıştır. Ayrıca eserin tutanağının henüz yapılmamış olması da nüsha hakkında verilebilecek bilgileri sınırlandırmaktadır.

Dijital ortamdaki fotoğraflardan tespit edebildiğimiz kadarıyla eserin cilt sırtı mevcut olup farklı renkte deriler ve bantlar kullanılarak muhafaza edilmeye çalışılmıştır. Eserin ön ve arka kapakları mevcut değildir. Cildin şirazesinin dağılmış olduğu görülmektedir.

Eserde kullanılan kâğıt hakkında kesin olmamakla birlikte aharlanmış olması dışında çok fazla bilgi vermek mümkün değildir. Bazı fotoğraflardan mıstar çekildiği anlaşılmaktadır.

Mürekkep olarak siyah ve kırmızı renk tercih edilmiş olup eserin ince ve kalın uçlu kalemler kullanılarak yazılmasına özen gösterilmiştir. Bazen de kırmızı mürekkep içine siyah karıştırılmak suretiyle daha koyu kırmızı bir renk elde edilmek istendiği görülmektedir.

Eserde yazı çeşidi olarak çoğunlukla Rika, az da olsa Talik hattını görmekteyiz.

Genellikle her bir beytin başı ve sonu küçük işlemlerle süslenmiş olup eserin muhtelif yerlerinde irili ufaklı çiçek motifleri bulunmaktadır. Ayrıca *Şem'i şebistân*

ismi ile müsemma kandiller, şamdanlar ve mumlardan oluşan süslemeler ile Kâdirî sikkesinin resmedildiği bir motif de yer almaktadır.

Şem‘-i şebistân’ı kaleme alan kişinin Osman Efendi mi yoksa bir başka hattat mı olduğu bilgisi eserde mevcut değildir. Fakat eser yazısı, süslemeleri ve sayfa düzeni ile özenle kaleme alınmış olup muhataplarının göz zevkine hitap etmektedir.

2.2. ŞEM‘-İ ŞEBİSTÂN’DA ŞEKİL BİLGİSİ

İslami geleneğe uygun olarak esere “Hû” lafzı ve müstakil bir besmele ile giriş yapılmış devamında her biri ikişer beyitten oluşan kafiye örgüleri aa/ba olan ilki mahlaslı diğeri mahlassız “nazım biçimi” ile yazılmış iki şiire yer verilmiştir.¹¹⁹ İlk nazım, hezec bahrinin Mefâ‘ilün/Mefâ‘ilün/Mefâ‘ilün/Mefâ‘ilün vezni ile yazılmış olan “Üveysiyyûn” redifli şiir; ikinci nazım ise, remel bahrinin Fâ‘ilâtün/Fâ‘ilâtün/Fâ‘ilün vezni ile yazılmış olan “Aşk” redifli şiirdir. Mesneviye giriş mahiyetinde olan bu şiirlerle esere başlanılmış devamında ana metne yani mesneviye geçilmiştir.

Eserin şekil bilgisi hakkında malumat vermeden önce bir hususa değinmek isteriz. Eserde farklı aralıklarla tekrar edilen mesnevi nazım biçimi ile yazılmış iki terci beyit yer almaktadır;

‘Aşk-ıla Şem‘-i şebistân’ım bugün

Mihr ile Şems-i dırağşânım bugün

İhtizâz-ıla yanar zıkr eylerim

Şâhid-i mağşûd râzın söylerim

¹¹⁹ Nazım biçiminde, mahlas olmaması ve bu özelliği ile gazelden ayrılması bilgisinden hareketle ilk şiirin gazel olma ihtimali de düşünülmüş, ancak Türk edebiyatında iki beytli gazelin bulunmaması sebebiyle nazım biçimi ile yazılmış olduğuna hükmedilmiştir.

Eserin tamamı incelenmiş ve bu terci beytlerin eserde 20 defa tekrar edildiği görülmüştür. Bu düşünceden hareketle eser 21 bölüme ayrılarak incelenmiştir.

Tekrar edilen bu iki terci beytin şekil itibariyle eserdeki konumu şu şekildedir: Her bir bölüme bu iki beyit ile giriş yapılmış devamında mesneviye, farklı nazım şekilleri ile yazılmış şiirlere, ayet ve hadislere yer verilerek bölüm sonlandırılmıştır. Fakat birinci ve ikinci bölümde bu uygulamanın dışına çıkılmıştır. Bu istisnai durum da aşağıda ilgili bölümlerde açıklanmıştır.

Ayrıca her bölümün başlangıç ve bitişinde varak numaraları (1b-3a) ve o bölüme ait beyit numaraları (1-70) “Birinci Bölüm (1b-3a/1-70)” şeklinde bölümlerin başlık kısmında gösterilmiştir.

2.2.1. Birinci Bölüm (1b-3a/1-70)

Mesneviye giriş yapılan kısımdır. Bu bölümde ilk 40 beyit mesnevi nazım şekli ile yazılmış devamında “Bana” ve “Göründü” redifli iki gazele yer verilmiştir. Ardından 15 beyit mesneviye devam edilmiş ve yukarıda değindiğimiz üzere sadece bu bölüme has bir özellik olarak *‘Aşk-ıla Şem’-i şebistân’ım bugün/Mihr ile Şems-i dıralışânım bugün//İhtizâz-ıla yanar zıkr eylerim/Şâhid-i maşşûd râzın söylerim* terci beytleri ile bu bölüm sonlandırılmıştır.

Birinci bölümdeki şiirlerin şekil bilgisi şu şekildedir: Mesnevi nazım şekli ile yazılmış olan kısımlar, remel bahrinin Fâ’îlâtün/Fâ’îlâtün/Fâ’îlün kalıbı ile yazılmış olup kafiye örgüsü aa/bb/cc... şeklinde devam etmektedir. Bu durum, eserde mesnevi nazım şekli ile yazılmış olan bölümlerin hepsinde aynıdır. 7 beyitten oluşan “Bana” redifli gazel, remel bahrinin Fâ’îlâtün/Fâ’îlâtün/Fâ’îlâtün/Fâ’îlün kalıbı ile yazılmıştır. Bundan sonra gelen ve “Gazel” başlığı verilen “Göründü” redifli gazel ise 8 beyit olup hezec bahrinin Mef’ûlü/Mefâ’îlü/Mefâ’îlü/Feûlün kalıbı ile yazılmıştır. Ayrıca bu bölümün 1b varacağının kenarında her biri 6 beyit olan iki Farsça şiir yer almaktadır.

2.2.2. İkinci Bölüm (3a-4a/71-122)

Bu bölüm, hezec bahrinin Mef’ûlü/Mefâ’îlü/Mefâ’îlü/Feûlün kalıbı ile yazılmış 6 beytli “Aşkım” redifli bir gazel ile başlamaktadır. Bu gazelden sonra 21

beyit mesnevi gelmekte ardından “Gazel” başlığı ile remel bahrinin Fâ‘ilâtün/Fâ‘ilâtün/ Fâ‘ilâtün/Fâ‘ilün kalıbı ile yazılmış 25 beytli “Sözüm” redifli bir gazele yer verilmektedir. Bu bölümde eserdeki terci beytler yer almamaktadır. Birinci ve ikinci bölümlere has bir özellik olarak nitelendirebileceğimiz bu durumlar diğer bölümlerde bulunmamaktadır. Üçüncü bölümden itibaren her bölümün başında terci beytleri vardır.

2.2.3. Üçüncü Bölüm (4b-5b/123-164)

‘Aşk-ıla Şem‘-i şebistân’ım bugün/Mihr ile Şems-i dırahşânım bugün//İhtizâz-ıla yanar zıkr eylerim/Şâhid-i maşşûd rāzın söylerim terci beytleri ile giriş yapılan bu bölümde mesneviye 23 beyit devam edilmiş ardından “Gazel” başlığı ile remel bahrinin Fâ‘i

lâtün/Fâ‘ilâtün/Fâ‘ilâtün/Fâ‘ilün kalıbı ile yazılmış 19 beytli “İftirâk” redifli gazel ile bu bölüm sonlandırılmıştır.

2.2.4. Dördüncü Bölüm (5b-6b/165-203)

‘Aşk-ıla Şem‘-i şebistân’ım bugün/Mihr ile Şems-i dırahşânım bugün//İhtizâz-ıla yanar zıkr eylerim/Şâhid-i maşşûd rāzın söylerim terci beytleri ile giriş yapılan bu bölümde mesneviye 34 beyit devam edilmiş ardından “Gazel” başlığı ile hezec bahrinin Mefâ‘ilün/Mefâ‘ilün/Mefâ‘ilün/Mefâ‘ilün kalıbı ile yazılmış 5 beytli “Hasretidir” redifli bir gazel ile bu bölüm sonlandırılmıştır.

2.2.5. Beşinci Bölüm (6b-8a/204-241)

‘Aşk-ıla Şem‘-i şebistân’ım bugün/Mihr ile Şems-i dırahşânım bugün//İhtizâz-ıla yanar zıkr eylerim/Şâhid-i maşşûd rāzın söylerim terci beytleri ile giriş yapılan bu bölümde mesneviye 29 beyit devam edilmiş ardından “Müseddes” başlığı ile hezec bahrinin Mefâ‘ilün/Mefâ‘ilün/Mefâ‘ilün/Mefâ‘ilün kalıbı ile yazılmış 9 bentli bir müseddes-i mütekerrir ile bu bölüm sonlandırılmıştır.

2.2.6. Altıncı Bölüm (8a-8b/242-267)

‘Aşk-ıla Şem‘-i şebistân’ım bugün/Mihr ile Şems-i dırahşânım bugün//İhtizâz-ıla yanar zıkr eylerim/Şâhid-i maşşûd rāzın söylerim terci beytleri ile giriş yapılan bu

bölümde mesneviye 16 beyit devam edilmiş “El-âyet” başlığı ile Tevbe suresi 128 ve Mâide suresi 15. ayete yer verilmiştir. Ardından “Gazel” başlığı ile hezec bahrinin Mef’ûlü/Mefâ’îlü/Mefâ’îlü/Feûlün kalıbı ile yazılmış 10 beytli “Göründü” redifli bir gazel ile bu bölüm sonlandırılmıştır.

2.2.7. Yedinci Bölüm (8b-9b/268-295)

‘Aşk-ıla Şem’-i şebistân’ım bugün/Mihr ile Şems-i dırahşânım bugün//İhtizâz-ıla yanar zıkr eylerim/Şâhid-i maqşûd râzın söylerim terci beytleri ile giriş yapılan bu bölümde mesneviye 18 beyit devam edilmiş ardından “Gazel” başlığı ile hezec bahrinin Mefâ’îlün/Mefâ’îlün/Mefâ’îlün/Mefâ’îlün kalıbı ile yazılmış 10 beytli “Düşmüştür” redifli bir gazel ile bu bölüm sonlandırılmıştır.

2.2.8. Sekizinci Bölüm (9b-11a/296-368)

‘Aşk-ıla Şem’-i şebistân’ım bugün/Mihr ile Şems-i dırahşânım bugün//İhtizâz-ıla yanar zıkr eylerim/Şâhid-i maqşûd râzın söylerim terci beytleri ile giriş yapılan bu bölümde mesneviye 14 beyit devam edilmiş ardından A’râf suresi 104. ayete yer verilmiştir. Hezec bahrinin Mefâ’îlün/Mefâ’îlün/Mefâ’îlün/Mefâ’îlün kalıbı ile yazılmış “-ımdır” ek redifli 6 beytli bir gazelin ardından mesneviye 46 beyit devam edilmiş ardından hezec bahrinin Mefâ’îlün/Mefâ’îlün/Feûlün kalıbı ile yazılmış 7 beytli “Ben oldum” redifli bir gazel ile bu bölüm sonlandırılmıştır.

2.2.9. Dokuzuncu Bölüm (11a-12a/369-398)

‘Aşk-ıla Şem’-i şebistân’ım bugün/Mihr ile Şems-i dırahşânım bugün//İhtizâz-ıla yanar zıkr eylerim/Şâhid-i maqşûd râzın söylerim terci beytleri ile giriş yapılan bu bölümde mesneviye 12 beyit devam edilmiş “El-âyet” başlığı ile Bürûc suresi 21-22 ve İsrâ suresi 44. ayete yer verilmiştir. Ardından “Gazel” başlığı ile remel bahrinin Fâ’îlâtün/Fâ’îlâtün/Fâ’îlâtün/Fâ’îlün kalıbı ile yazılmış 18 beytli “Söylenir” redifli gazel ile bu bölüm sonlandırılmıştır.

2.2.10. Onuncu Bölüm (12a-13a/399-434)

‘Aşk-ıla Şem’-i şebistân’ım bugün/Mihr ile Şems-i dırahşânım bugün//İhtizâz-ıla yanar zıkr eylerim/Şâhid-i maqşûd râzın söylerim terci beytleri ile giriş yapılan bu

bölümde mesneviye 28 beyit devam edilmiş “El-âyet” başlığı ile Fussilet suresi 53 ve Bakara suresi 115. ayete yer verilmiştir. “Kıt’a”¹²⁰ başlığı ile Farsça bir şiir ve “Gazel” başlığı ile hezec bahrinin Mefâ’ilün/Mefâ’ilün/Mefâ’ilün/Mefâ’ilün kalıbı ile yazılmış 6 beytli “Nedir bilmem” redifli gazel ile bu bölüm sonlandırılmıştır.

2.2.11. On Birinci Bölüm (13a-14a/435-469)

‘Aşk-ıla Şem’-i şebistân’ım bugün/Mihr ile Şems-i dırahşânım bugün//İhtizâz-ıla yanar zıkr eylerim/Şâhid-i maşşûd râzın söylerim terci beytleri ile giriş yapılan bu bölümde mesneviye 28 beyit devam edilmiş “El-âyet” başlığı ile Tâ Hâ suresi 14. ayete yer verilmiştir. Ardından “Müseddes” başlığı ile (kısmen) remel bahrinin Fâ’ilâtün/Fâ’ilâtün/Fâ’ilâtün/Fâ’ilün kalıbı ile yazılmış 7 bentli bir müseddes-i mütekerrir ile bu bölüm sonlandırılmıştır. Bu müseddesin 6. bendi Farsça’dır.

2.2.12. On İkinci Bölüm (14a-15a/470-502)

‘Aşk-ıla Şem’-i şebistân’ım bugün/Mihr ile Şems-i dırahşânım bugün//İhtizâz-ıla yanar zıkr eylerim/Şâhid-i maşşûd râzın söylerim terci beytleri ile giriş yapılan bu bölümde mesneviye 24 beyit devam edilmiş “El-âyet” başlığı ile Nûr suresi 35. ayete yer verilmiştir. Ardından muzâri bahrinin Mef’ûlü/Fâ’ilâtü/Mefâ’ilü/Fâ’ilün kalıbı ile yazılmış “-larız” ek redifli 9 beytli bir gazel ile bu bölüm sonlandırılmıştır.

2.2.13. On Üçüncü Bölüm (15a-16a/503-526)

‘Aşk-ıla Şem’-i şebistân’ım bugün/Mihr ile Şems-i dırahşânım bugün//İhtizâz-ıla yanar zıkr eylerim/Şâhid-i maşşûd râzın söylerim terci beytleri ile giriş yapılan bu bölümde mesneviye 15 beyit devam edilmiş “El-âyet” başlığı ile Tâ Hâ suresi 9-10-11-12. ayetler ve bu ayetlerin sağ tarafına kırmızı mürekkeple yazılmış bir hadîs-i şerîfe yer verilmiştir. Ardından “Gazel” başlığı ile remel bahrinin Fâ’ilâtün/Fe’ilâtün/Fe’ilâtün/Fa’lün (Fâ’ilün) kalıbı ile yazılmış 9 beytli “Henüz” redifli bir gazel ile bu bölüm sonlandırılmıştır.

¹²⁰ Bu şiire kıta başlığı verilmiş olsa da kıta nazım şeklinin ilk beyti kafiyeli olan “nazım” nazım şekli ile yazılmış olduğunu belirtmek isteriz.

2.2.14. On Dördüncü Bölüm (16a-17b/527-596)

‘Aşk-ıla Şem‘-i şebistân’ım bugün/Mihr ile Şems-i dırahşânım bugün//İhtizâz-ıla yanar zıkr eylerim/Şâhid-i maqşûd râzın söylerim terci beytleri ile giriş yapılan bu bölümde mesneviye 51 beyit devam edilmiş -mesnevinin 555. beyti Farsça’dır- “El-âyet” başlığı ile Enfal suresi 17. ayete yer verilmiştir. Ardından “Gazel” başlığı ile remel bahrinin Fâ‘ilâtün/Fâ‘ilâtün/Fâ‘ilâtün/Fâ‘ilün kalıbı ile yazılmış 19 beytli “Bana” redifli bir gazel ile bu bölüm sonlandırılmıştır.

2.2.15. On Beşinci Bölüm (17b-20a/597-673)

‘Aşk-ıla Şem‘-i şebistân’ım bugün/Mihr ile Şems-i dırahşânım bugün//İhtizâz-ıla yanar zıkr eylerim/Şâhid-i maqşûd râzın söylerim terci beytleri ile giriş yapılan bu bölümde mesneviye 32 beyit devam edilmiş “El-âyet” başlığı ile Nahl suresi 125. ayete yer verilmiştir. Ardından 13 beyit mesneviye devam edilmiş “Gazel” başlığı ile remel bahrinin Fâ‘ilâtün/Fâ‘ilâtün/Fâ‘ilâtün/Fâ‘ilün kalıbı ile yazılmış “-ınım” ek redifli 7 beytli bir gazele yer verilmiştir. “Hû” başlığı ile hezec bahrinin Mef‘ûlü/Mefâ‘ilü/Mefâ‘ilü/Feûlün kalıbı ile yazılmış 3 bentli muhammes-i müzdevicin ardından 17 beyit mesneviye devam edilmiş ve “Muhammes” başlığı ile hezec bahrinin Mefâ‘ilün/Mefâ‘ilün/Mefâ‘ilün/Mefâ‘ilün kalıbı ile yazılmış 5 bentli bir muhammes-i müzdevic ile bu bölüm sonlandırılmıştır.

2.2.16. On Altıncı Bölüm (20a-21a/674-719)

‘Aşk-ıla Şem‘-i şebistân’ım bugün/Mihr ile Şems-i dırahşânım bugün//İhtizâz-ıla yanar zıkr eylerim/Şâhid-i maqşûd râzın söylerim terci beytleri ile giriş yapılan bu bölümde mesneviye 36 beyit devam edilmiş “El-âyet” başlığı ile Necm suresi 1-18 arası ayetlere yer verilmiştir. “Gazel” başlığı ile Farsça bir şiir ve remel bahrinin Fâ‘ilâtün/Fâ‘ilâtün/Fâ‘ilâtün/Fâ‘ilün kalıbı ile yazılmış 5 beytli “Ya Ali” redifli bir gazel ile bu bölüm sonlandırılmıştır.

2.2.17. On Yedinci Bölüm (21a-22b/720-771)

‘Aşk-ıla Şem‘-i şebistân’ım bugün/Mihr ile Şems-i dırahşânım bugün//İhtizâz-ıla yanar zıkr eylerim/Şâhid-i maqşûd râzın söylerim terci beytleri ile giriş yapılan bu bölümde mesneviye 45 beyit devam edilmiş “El-âyet” başlığı ile Mü‘mîn suresi 16.

ayete yer verilmiştir. Ardından 2 beyit mesneviye devam edilmiş serî bahrinin Müfte'îlün/Müfte'îlün/Müfte'îlâtün (aradaki kısa beyitler Müfte'îlâtün/Müfte'îlâtün) kalıbı ile yazılmış 5 bentli bir müsemmen-i müzdevce yer verilmiştir.

2.2.18. On Sekizinci Bölüm (22b-25a/772-858)

‘Aşk-ıla Şem‘-i şebistân’ım bugün/Mihr ile Şems-i dırahşānum bugün//İhtizāz-ıla yanar zıkr eylerim/Şāhid-i maqşūd rāzın söylerim terci beytleri ile giriş yapılan bu bölümde önce 44, ardından “Hitâb-ı Şem” başlığı ile 24 beyit mesneviye Farsça devam edilmiş ardından Arapça ve Farsça şiirler ile bu bölüm sonlandırılmıştır. Eserin bu bölümünde sayfa numarası 46’dan 48’e/23b varağından 24b varağına geçmektedir.

2.2.19. On Dokuzuncu Bölüm (25a-30a/859-1055)

‘Aşk-ıla Şem‘-i şebistân’ım bugün/Mihr ile Şems-i dırahşānum bugün//İhtizāz-ıla yanar zıkr eylerim/Şāhid-i maqşūd rāzın söylerim terci beytleri ile giriş yapılan bu bölümde mesneviye 16 beyit devam edilmiş “El-âyet” başlığı ile Bakara suresi 255. ayete yer verilmiştir. “Kıt‘a”¹²¹ başlığı ile Farsça bir şiir, ardından 31 beyit mesnevi, “El-âyet” başlığı ile Âl-i İmrân suresi 97. ayet, 37 beyit mesnevi, “El-Hadîs-i Kudîs” başlığı ile bir hadîs-i şerîf, 4 beyit mesnevi, “El-âyet” başlığı ile Fetih suresi 28-29. ayetler, ‘Na‘t’ başlığı ile 21 beyit mesnevi, “El-Hadîs” başlığı ile bir hadîs-i şerîf ve ardından 21 beyit mesneviye devam edilmiştir. “Fasl-ı Evsâf-ı ‘Aşk” başlığı ile 17, “Fasl-ı Evsâf-ı Âşık” başlığı ile 9, “Fasl-ı Evsâf-ı Ma‘şûk” başlığı ile 35 beyit mesneviye devam edilmiş ardından “Murabba” başlığı verilen Arapça bir şiir ile bu bölüm sonlandırılmıştır.

2.2.20. Yirminci Bölüm (30b-31b/1056-1109)

‘Aşk-ıla Şem‘-i şebistân’ım bugün/Mihr ile Şems-i dırahşānum bugün//İhtizāz-ıla yanar zıkr eylerim/Şāhid-i maqşūd rāzın söylerim terci beytleri ile giriş yapılan bu bölümde mesneviye 48 beyit devam edilmiş ardından “Gazel” başlığı ile Arapça bir gazele yer verilerek bu bölüm sonlandırılmıştır.

¹²¹ Bu şiire kıta denilmiş olsa da kıta nazım şeklinin ilk beyti kafiyeli olan “nazım” nazım şekli ile yazılmış olduğuna dikkat çekmek isteriz.

2.2.21. Yirmi Birinci Bölüm (31b-40b/1110-1344)

‘Aşk-ıla Şem‘-i şebistân’ım bugün/Mihr ile Şems-i dirahşânım bugün//İhtizâz-ıla yanar zıkr eylerim/Şâhid-i maşşûd râzın söylerim terci beytleri ile giriş yapılan bu son bölümde mesneviye 221 beyit devam edilmiş ardından “Kelimât” başlığı ile Farsça 83 mısraya yer verilmiştir. “Tarih” başlığı altında Farsça bir şiir ile eserin başlangıç tarihi olan (1264/1848) tarih düşürülmüştür. Ardından hezec bahrinin Mef‘ûlü/Mefâ‘îlü/Mefâ‘îlü/Fe‘ûlün kalıbı ile yazılmış “-ı” harf redifli, 11 beytli bir gazel ile bu bölüm sonlandırılmıştır.

2.2.22. Türkçe, Farsça ve Arapça Şiirler

2.2.22.1. Nazım Şekilleri, Beyit Sayıları, Redifler

Eserde 1087 beyit, mesnevi nazım şekli ile yazılmış olup bunlardan 67’si Farsça’dır.

Eserde; 18 Türkçe, 4 Farsça, 2 Arapça gazel yer almaktadır. En uzun Türkçe gazel, 25 beyit ile “Sözüm” (3b-4a/98-122) redifli gazel; en kısa olanlar ise 5 beytli “Hasretidir” (6a-6b/199-203) ve “Ya Ali” (21a/715-719) redifli gazellerdir.

Eserde Türkçe gazellerin beyit sayıları: 25, (3b-4a/98-122); 19, (5a-5b/146-164), (17a-17b/578-596); 18, (11b-12a/381-398); 11, (40b/1334-1344); 10, (8b/258-267); (9a-9b/286-295); 9, (15a/494-502), (15b/518-526); 8, (2b/48-55); 7, (2b/41-47), (11a/362-368), (18b-19a/642-648); 6, (3a/71-76), (10a/310-315), (12b-13a/429-434); 5, (6a-6b/199-200), (21a/715-719).

Türkçe gazelerde kullanılan kelime ve kelime grubu redifleri: “Bana” (2b/41-47), (17a-17b/578-596), “Göründü” (2b/48-55), (8b/258-267), “Aşkım” (3a/71-76), “Sözüm” (3b-4a/98-122), “İftirak” (5a-5b/146-164), “Hasretidir” (6a-6b/199-203), “Düşmüştür” (9a-9b/286-295), “Ben oldum” (11a/362-368), “Söylenir” (11b-12a/381-398), “Nedir bilmem” (12b-13a/429-434), “Henüz” (15b/518-526), “Ya Ali” (21a/715-719). Bunların dışında “-ımdır” (10a/310-315), “-larız” (15a/494-502), “-ınım” (18b-19a/642-648), “-ı” (40b/1334-1344) ek ve harf redifli 4 Türkçe gazele yer verilmiştir.

Eserde 2'si 6 beytli (1b), 2'si 5 beytli (21a/710-714), (25a/854/858) Farsça 4 gazele yer verilmiştir.

Eserde biri 12 beytli (24b-25a/840-851), diğeri 6 beytli (31b/1105-1110) 2 Arapça gazele yer verilmiştir.

Eserde 2 Türkçe (1b/I-II), (1b/III-IV); 1 Farsça (40a/1332-1333); 1 Arapça (25a/852-853) nazım şekli ile yazılmış şiire yer verilmiştir. 2 Farsça kıta (12b/427-428), (26a/875-876) vardır. Ancak bu şiirler, nazım şeklinin ilk beyti kafiyeli olan “nazım şekli” ile yazılmıştır. “Üveysiyyûn” (1b/I-II) ve “Aşk” (1b/III-IV) Türkçe nazım şekli ile yazılmış şiirlerde kullanılan rediflerdir.

Eserde, 4 bentli (30a/1053-1056) Farsça bir murabba‘; biri 3 bentli (19a/649-651), diğeri 5 bentli (19b-20a/669-673) Türkçe iki muhammes-i müzdevic; biri 9 bentli (7a-7b-8a/233-241), diğeri 7 bentli (13b-14a/463-469) iki Türkçe müseddes-i mütekerrir ve 5 bentli (22a-22b/767-771) Türkçe bir müsemmen-i müzdevice yer verilmiştir.

Eserde ‘Kelimât’ başlığı ile 83 Farsça mısra (36b/40a) bulunmaktadır.

2.2.22.2. Vezin

Eserde 4 bahir, 8 vezin kullanılmaktadır.

2.2.22.2.1. Remel Bahri

Fâ‘ilâtün/Fâ‘ilâtün/Fâ‘ilün

Fâ‘ilâtün/Fâ‘ilâtün/Fâ‘ilâtün/Fâ‘ilün

Fâ‘ilâtün/Fe‘ilâtün/Fe‘ilâtün/Fa‘lün(Fâ‘ilün)

2.2.22.2.1.1. Remel Bahri İle Yazılan Nazım Şekilleri

Vezin olarak eserde en çok kullanılan kalıp remel bahrinin Fâ‘ilâtün/Fâ‘ilâtün/Fâ‘ilün kalıbıdır. Mesnevi nazım şekli ile yazılmış bütün beyitler ile 1 “nazım” nazım şekli bu kalıp ile yazılmıştır.

Remel bahrinin Fâ‘ilâtün/Fâ‘ilâtün/Fâ‘ilâtün/Fâ‘ilün kalıbı ile 7 Türkçe gazel, 1 müseddes-i mütekerrir; Fâ‘ilâtün/Fe‘ilâtün/Fe‘ilâtün/Fa‘lün(Fâ‘ilün) kalıbı ile 1 Türkçe gazel yazılmıştır.

2.2.22.2.2. Hezec Bahri

Mefâ‘ilün/Mefâ‘ilün/Fe‘ülün

Mef‘ülü/Mefâ‘ilü/Mefâ‘ilü/Feülün

Mefâ‘ilün/Mefâ‘ilün/Mefâ‘ilün/Mefâ‘ilün

2.2.22.2.2.1. Hezec Bahri İle Yazılan Nazım Şekilleri

Hezec bahrinin Mef‘ülü/Mefâ‘ilü/Mefâ‘ilü/Feülün kalıbı ile 4 Türkçe gazel; 1 muhammes-i müzdevic; Mefâ‘ilün/Mefâ‘ilün/Mefâ‘ilün/Mefâ‘ilün kalıbı ile 4 Türkçe gazel; 1 nazım; 1 muhammes-i müzdevic ve 1 müseddes-i mütekerrir; Mefâ‘ilün/Mefâ‘ilün/Fe‘ülün kalıbı ile 1 Türkçe gazel yazılmıştır.

2.2.22.2.3. Muzâri Bahri

Mef‘ülü/Fâ‘ilâtü/Mefâ‘ilü/Fâ‘ilün

2.2.22.2.3.1. Muzâri Bahri İle Yazılan Nazım Şekilleri

Muzâri bahrinin Mef‘ülü/Fâ‘ilâtü/Mefâ‘ilü/Fâ‘ilün kalıbı ile 1 Türkçe gazel yazılmıştır.

2.2.22.2.4. Serî Bahri

Müfte‘ilün/Müfte‘ilün/Müfte‘ilâtün

2.2.22.2.4.1. Serî Bahri İle Yazılan Nazım Şekilleri

Serî bahrinin Müfte‘ilün/Müfte‘ilün/Müfte‘ilâtün kalıbı ile 1 Türkçe müsemmen-i müzdevic yazılmıştır.

2.2.22.3. Ayet-i Kerîme ve Hadîs-i Şerîf

2.2.22.3.1. Ayet-i Kerîme

Şem‘-i şebistân’da müstakil olarak bulunan 15 farklı sureden seçilmiş ayetlere yer verilmektedir. Eserde yer aldıkları sıraya göre sure isimleri ve ayet numaraları:

Tevbe suresi (128), Mâide suresi (15), A'râf suresi (104), Bürûc suresi (21-22), İsrâ suresi (44), Fussilet suresi (53), Bakara suresi (115), Tâ Hâ suresi (14), Nûr suresi (35), Tâ Hâ suresi (9-10-11-12), Enfâl suresi (17), Nahl suresi (125), Necm suresi (1-18 arası), Mü'min suresi (16), Bakara suresi (255), Âl-i İmrân suresi (97), Fetih suresi (28-29). Yukarıdaki müstakil ayetler dışında beytlerde yer alan iktibaslar:

Müncelîdir pertev-i envâr-ı mâhiyyet bağa

Nûr-ı *mâzâğâ'l-başar'*dır¹²² dîde-i rü'yet bağa (2b/41)

Târîk-i şeb envâr olup Mûsâ-i 'aşka

Gülbâng-ı *ena'llâh*¹²³ şeceri nârı göründü (2b/51)

Nûr-ı pāk-i 'aşka Âdem'dir emîn¹²⁴

Reşk eyler Âdem'e 'arş-ı berîn (3a/62)

Âdem-i ma'nâ-yı 'aşkım âdem-i ma'nâ-yı 'aşk

İstivâ-yı *istivâ-yı 'arş-ı Rahmân'*dır¹²⁵ sözüm (4a/121)

Hem dağı bu bünye-i *seb'-i şidâd*¹²⁶

Olmadan meclisgeh-i kevn ü fesâd (4b/130)

¹²² Necm, 53/17

¹²³ Kasâs, 28/30

¹²⁴ "Şüphesiz biz emaneti göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar onu yüklenmek istemediler, ondan çekindiler. Onu insan yükledi..." Ahzâb, 33/72 ayete telmih vardır. Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur'an-ı Kerim Meâli**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.471.

¹²⁵ A'râf, 7/54

¹²⁶ Nebe 78/12

Dā'im ol vech-i münir-i ābdest

Rū-be-ṭuruḡ *semme vechu'llāh*¹²⁷ nişest (10b/335)

Nār-ı Nemrūd'ı perişān eyledim

*Berd*¹²⁸ ile nārı gülistān eyledim (14b/486)

Ben Ḥalīl-i ḡalīḡ-ı Rabb-i kerīm

Şūḡ [u] pāk u zāyih[-i] *zibḡin* 'aḡīm¹²⁹ (18a/616)

Ey semi'-i bend-i peyām-āferīn

Merdüm-i *ibnü's-sebīl*-i¹³⁰ şer'-i dīn (20a/676)

Yazılıp *seb'u'l-meşāni*¹³¹ Fātiḡā

Erdi Ḳur'ān 'ayāni ḡātime (20b/707)

'Azm edip leyl içre āteş sırrına

Maḡhar olmuşdu *Ena'llāh*¹³² sırrına (21a/723)

*Şemme vechu'llāh*¹³³ için pür tāb u fer

¹²⁷ Bakara, 2/115

¹²⁸ Enbiyâ, 21/69

¹²⁹ Saffat, 37/107

¹³⁰ Tevbe, 9/60

¹³¹ Hicr, 15/87. İmâm Buhârî, **Sahih-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarif**, çev. Abdullah Feyzi Kocaer, Konya, Hüner Yayınevi, 2008, s.650, hn.1709. Hem ayette hem de hadislerde geçen bir ibare.

¹³² Kasas, 28/30

¹³³ Bakara, 2/115

Sûz-ı aşkıyla döner şems ü kamer (27a/914)

*Āyet-i nūr*¹³⁴ içre Hallāk-ı cihān

Tābını mevşūf kıldı bī-gümān (27a/929)

Dāfi^c-i vehm-i melā^cindir sözüüm

Encüm[-i] recm-i şeyātīn'dir¹³⁵ sözüüm (27a/932)

Ol kerīmiñ nām u şānı kıandadır

*Kün-fe-kân*¹³⁶ içre nişānı kıandadır (27b/951)

Ķā'il-i āyāt-ı tenzīlü'r-rahīm

Mādiḥ-i zāt '*alā ḥulḳin 'aẓīm*¹³⁷ (28a/956)

Nūr-ı maḥẓ idi o şāh-ı mürselīn

Andan oldu *rahmeten li'l-ālemīn*¹³⁸ (28a/965)

*Mecme'a'l-baḥreyn*¹³⁹ ola seyrāngehiñ

Vācib ü imkāndan olsun āgehiñ (33a/1175)

¹³⁴ Nūr, 24/35

¹³⁵ Mülk 67/5

¹³⁶ "Ol der, o da hemen oluverir." mealindeki bu tabir Kur'an'da, "Kün-fe-yekûn" şeklinde (Bakara 2/117), (Âl-i İmrân 3/47-59), (Nahl 16/40), (Meryem 19/35), (Yâsîn 36/82), (En'am 6/73), (Mümin 40/68) surelerinde zikredilmektedir.

¹³⁷ Kalem, 68/4

¹³⁸ Enbiyâ, 21/107

¹³⁹ Kehf, 18/60

Bu kitāba nokṭadır levḥ ü ḳalem

Hem bu baḥre ḳaṭre oldu *heft yemm*¹⁴⁰ (33b/1179)

Terk-i tecrīd-āver ü ‘İsā güzer

Vey gulām-ı şāh-ı *mā-zāḡa’l-başar*¹⁴¹ (34a/1223)

Zāt-ı muṭlaḳdır ḳıyām-ı *kün-fe-kān*¹⁴²

Rūḥ-ı ādemdir medār-ı cism ü cān (36a/1307)

2.2.22.3.2. *Hadīs-i Şerīf*

Eserde müstakil olarak bulunan 3 hadīs-i şerīfe yer verilmiştir. Bunlardan ilki (27b) varaḡında “El-Hadīs-i Kudsī” başlıḡı ile yer alan “Yā ibn-i ādem innā mukevvinu’l-ekvān leyselī mekānun sivā sırru’l-insān.”¹⁴³ hadisi; ikincisi (28a) varaḡında “El-Hadīs” başlıḡı ile yer alan “Elḥamduli’l-lāhi’llezī tecellā lizātihi bizātihi fi zātihi.”¹⁴⁴ hadisi; üçüncüsü ise (25b) varaḡında Tâ Hâ suresi 9,10,11,12. ayetlerin saḡ tarafına kırmızı mürekkep ile yazılmış olan “Mā yeteḳarrabü ‘abdī ila’llāhi bi’n-nevāfil.”¹⁴⁵ hadīs-i şerīfidir. Bunların dışında beytlerde yer verilenler de vardır.

¹⁴⁰ “Eḡer yeryüzündeki ağaḳlar kalem, deniz de mürekkep olsa, arkasından yedi deniz daha ona katılsa Allah’ın sözlere yazmakla yine de tükenmez...” (Lokman 31/27) ayetine telmih vardır. Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur’an-ı Kerim Meāli**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.456.

¹⁴¹ Necm, 53/17

¹⁴² “Ol der, o da hemen oluverir.” mealindeki bu tabir Kur’an’da, “Kün-fe-yekûn” şeklinde (Bakara 2/117), (Âl-i İmrân 3/47-59), (Nahl 16/40), (Meryem 19/35), (Yâsîn 36/82), (En‘am 6/73), (Mümin 40/68) surelerinde zikredilmektedir.

¹⁴³ “Ey âdemoḡlu! Ben bütün kâinatın yaratıcısıyım. Benim için mekân yoktur. İnsanın sırrı hariç.” (Buhârî, Enbiyâ, I)

¹⁴⁴ “Zatında zatı ile zatı için tecelli eden Allah’a hamd olsun.” Bu hadisin kaynaḡı tespit edilememiştir.

¹⁴⁵ “Kul Allah’a nafile ibadetlerle yaklaşıp.” (Buhârî, Sâhib’ul Buhârî, Beyrut, 1408, 1987, C.V.).

Yazılıp *seb'u'l-meşāni*¹⁴⁶ Fātiḥā

Erdi Qur'ān 'ayāni ḥātīme (20b/707)

*Laḥmike laḥmī*¹⁴⁷ seniṅ şanıṅda na't-ı Muştafā

Muştafāsın müctebāsın mürtezāsın yā 'Alī (21a/716)

*Ḥubb-ı şun'uyla murād-ı Kibriyā*¹⁴⁸

Zātını tevḥīde etdi iktizā (26b/912)

Berḳ-i ḥāṭıf-rüy-ı *necm-i ihtidā*¹⁴⁹

Kāfile-sālār-ı 'aşḳ-ı kibriyā (27a/935)

Kişver-i arz-ı *Benî Aşfar*'dır¹⁵⁰ ol

Ġār-ı Deccāl-i sitem-perverdir ol (34a/1202)

¹⁴⁶ Hicr, 15/87. İmâm Buhârî, **Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh**, çev. Abdullah Feyzi Kocaer, Konya, Hüner Yayınevi, 2008, s.650, hn.1709. Hem ayette hem de hadislerde geçen bir ibare.

¹⁴⁷ "Etin etimdir." sözü rivayete göre Hz. Peygamber'in Hz. Ali için söylediği bir tabirdir. Kimilerine göre bir hadis hükmünde olan bu söz, kimilerine göre ise Hz. Ali'yi yüceltmek için sonradan ortaya atılmış bir sözdür. Bu sözün tamamı şu şekildedir: "Laḥmike laḥmî; demmike demmî; rûhike rûhî; cismike cismî./Etin etimdir; kanın kanımdır; ruhun ruhumdur; cismin cismimdir." Kaynağı tespit edilememiştir.

¹⁴⁸ Kudsi bir hadis olarak da rivayet edilen, "Ben gizli bir hazine idim, bilinmek istedim. Bilineyim diye de halkı (kâinatı) yarattım." sözüne telmih vardır. (Keşfu'l-Hafâ, Aclunî, 2, 133).

¹⁴⁹ "Ashabım yıldızlar gibidir. Hangisine tabi olursanız hidayete erersiniz." (Beyhakî, el-Medhal, s.164.) hadisine telmih vardır.

¹⁵⁰ "Benî Asfar" Hz. Peygamber'in kıyamet alametlerinden bahsettiği bir hadiste şu şekilde geçmektedir: Hz. Peygamber, "Kıyametten önceki altı alameti say" buyurdu ve şöyle devam etti: "Benim vefatım, sonra Kudüs'ün fethi, sonra Tâûn... sonra malın dolup taşması... sonra öyle bir fitne ki girmediği hiçbir arabin evi bırakmaz, sonra (Rumlar'la) aranızda barış andlaşması olup arkasından andlaşmayı bozarak her sancakta on iki bin kişi ile seksen sancak altında size gelirler." Buradaki Rumlar, hadiste Benî Asfar olarak zikredilmekte olup Müslümanlar üzerine savaş açacak bir topluluktur. İmâm Buhârî, **Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh**, çev. Abdullah Feyzi Kocaer, Konya, Hüner Yayınevi, 2008, s.478-479, hn.1344.

Çün kılip *îmā-yı engüşt hilāl*¹⁵¹

Eyledi icrā-yı envār-ı cemāl (25b/870)

2.2.22.4. Kafiye

Divan edebiyatında kafiye, “Mücerred” ve “Mürekkeb” olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Mürekkeb kafiyenin üç alt başlığı mevcuttur. Bunlar: “Mürdef, Mukayyed, Müesses”tir.

2.2.22.4.1. Mücerred Kafiye

Sadece revî harfî ile yapılan kafiyedir. “gül, bülbül” gibi.

Her ne dem kaçd eylese dest ü kalem

Haṭṭ-ı resm-i ‘aşkı naḫş eyler o dem (31b/1099)

Şanma terşîḥ etdigim revḡan durur

Cevher-i muḫḫ-ı dil-i maḫzen durur (30a/1041)

Şems-i işrākî Üveysî mezhebim

Åşinā-yı ṭuruk şettā meşrebim (27a/934)

Gerçi kim cānān ile hem-‘işretim

Subihāt-ı ‘aşk-ile var fürkatim (22a/759)

¹⁵¹ Bu beytte Hz. Peygamber’in parmağı ile aya işaret etmesi ve ayın ikiye bölünmesi mucizesine işaret edilmektedir. Rivayete göre bu olay, Mekkeli müşriklerin Hz. Peygamber’den nübüvvetine delil olarak bir mucize istemeleri üzerine gerçekleşmiştir. Ayın ikiye bölünmesi hadisesi hem hadis kaynaklarında hem de Kur’an’da farklı rivayetler ve bakış açıları ile mevcuttur. Bakınız: Kalem, 54/1; İmâm Buhârî, **Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh**, çev. Abdullah Feyzi Kocaer, Konya, Hüner Yayınevi, 2008, s.549-550, hn.1517.

Aḥz edip ‘aşkııı kitābından varaķ
Oķuyup Őur’ān-ı vaħdetden sebaķ (1b/11)

Naķmet-i zaķķūm oldu ni‘metim
Zift-i nīrān oldu Őāfi ũynetim (6b/216)

2.2.22.4.2. Mūrekkeb Kaĳiye

Birden çok ses benzerliğinin bulunduğu kafiyedir. Őe ayrılmaktadır.

2.2.22.4.2.1. Mūrdef Kaĳiye

Ridf -revi harfinden önceki sakin harf- harfinin bulunduğu kafiyedir. “cihān,
niŐān; sūrūr, huzūr; Őır, tūr” gibi.

FāŐ olur maħŐerde esrār-ı nihān
Görünür eŐyā miyāh-ıla ‘ayān (36b/1331)

Mihr-i ‘ālem-tāb olup ķurbet-penāh
Sāye verdi ‘āleme nūr-ı siyāh (26a/878)

Lebi olmuşdur ħarāretten ba‘īd
Cünbüş[-i] cām-ı tehī olmaz bedīd (36b/1322)

Remzimi fehm eyleyen merd-i lebīb
Pertevim a‘mālara olmaz naŐīb (3b/95)

Leyl ile mestūr olur fark-ı şühūd

Maḥv olur nūr-ı siyāh ile vücūd (36/1330)

Cām-veş ḥūn-i ciger nūş eyleyen

Mey gibi teşvīr ile cūş eyleyen (1b/3)

2.2.22.4.2.2. Mukayyed Kafiye

Kayd -reviden önce gelen sakin harf- harfinin bulunduğu kafiyedir. “merd, derd; mest, elest” gibi.

Öyle ḥumār ol ki her dem mest u pest

Kūze-i āba uzatma hīç dest (32b/1135)

Şanma kim āteş-perestim hūşyār

Bāde-i aḥmerle mestim hūşyār (26b/894)

Dūde-i āhımla tıldu cevfi ‘arş

Lerze etdi zār u efgānımla ferş (5b/168)

Her çerāğ ĩkādına meyl eyleme

Cevher-i ḥūn-ı dili seyl eyleme (18a/621)

Sīne-i mecrūḥa degdi yād dest

Şīşe-i fānūsum oldu pür şikest (19a/655)

Reng-i nirengim göründü reng reng

Cāme-i zībā-yı şevkim etdi jeng (19b/661)

2.2.22.4.2.3. Müesses Kafiye

Tesis -revi ile arasında harekeli bir harf bulunan eliftir- harfinin bulunduğu kafiye'dir. “zâhir, mâhir; kerâmet, işâret” gibi.

Bî-ţaleb ğalţân olma şâbit ol

Hum gibi deryâ-derûn u şâmit ol (32b/1143)

Rûh-ı hayvânî harâret âdeme

Şem'dir rûh-ı hayâtî 'âleme (27b/941)

Yanmadan bir özge hâlet yok başa

Vaşldan özge selâmet yok başa (10b/348)

Nürdur şem'i şeb-i 'âlemdir ol

Noқта-i kün merkez-i Âdem'dir ol (21b/732)

Yârdan özge degildir hâcetim

Qalmadı bu iştiyâqa tâkatim (9a/284)

2.2.22.4.3. Cinaslı Kafiye

Yukarıda verilen kafiye'ler dışında az sayıda “Cinaslı Kafiye” bulunmaktadır.

Geceler tã şubḥ olunca *zâr* eden

Şem‘-i bezm-i miḥneti *bîzâr* eden (3a/61)

Nûr-ı vechinden ṭolup *cân* illeri

Gözüme göründü *cânân* illeri (10b/340)

2.3. ŞEM‘-İ ŞEBİSTÂN’IN TERTİP ÖZELLİKLERİ

Şem‘-i Şebistân, mürettep bir mesnevi değildir. Çoğunlukla mesnevilerde bulunan pek çok alt bölüm eserin içinde dağınık bir hâldedir. Bölümleri birbirinden ayıran başlıklar *Şem‘-i Şebistân*’da bulunmamaktadır. *Şem‘-i Şebistân*’ın kendine has bir başlık sistemi vardır. Birkaç şiir ve mesnevi nazım türü hariç, eserde yer alan nazım türleri kırmızı ya da koyu siyah mürekkeple “Gazel, Kıt‘a, Murabba‘, Muhammes, Müseddes” şeklinde şiirlere başlık oluşturacak biçimde yazılmıştır. “Hu, Na‘t, Kelimât, Târîh” eserde yer alan diğer başlıklardır. Bunların dışında, “El-âyet, El-hadîs, El-hadîs-i Kudsî,” şeklinde başlık verilmiş ayetler ve hadîs-i şerifler yer almaktadır. Ayrıca konunun işlendiği bölümde, “Hitâb-ı Şem‘, Fasl-ı Evsâf-ı Aşk, Fasl-ı Evsâf-ı Âşık, Fasl-ı Evsâf-ı Ma‘şûk” başlıkları bulunmaktadır. Eserin bitiş bölümünde eserin tamamlandığı anlamına gelen “hatm” ya da “temme” kökünden gelen her hangi bir başlık bulunmamaktadır.

Şem‘-i Şebistân’ın giriş bölümü, mesnevi tertibine uygun bir şekilde metnin dışında yer alan “Hû” ve müstakil bir besmele “Bismillahirrahmanirrahim” lafzı ile başlamaktadır. Mesneviye geçmeden önce iki nazma yer verilmiş bunların ilkinde Üveysîler ve Cenâb-ı Hak; diğerinde Hz. Peygamber ve Hz. Ali methedilmiştir. Bu ikinci nazmın ilk beytinde besmele lafzı;

Mîm-i Aḥmed şubḥ-ı *bismillâh*-i ‘aşk

Vez ‘Alî Şem‘-i şebistângâh-ı ‘aşk (1b/III)

şeklinde beyit içinde de yer almaktadır.

Mesnevinin giriş bölümünde; aşk, âşık, âşıkın hâlleri, şairin kendini ve sözünü methetmesi, Cenâb-ı Hak, Hz. Peygamber, Hz. Ali, Hz. Ya'kûb, Hz. Yûsuf, Hz. Mûsâ, Hz. Eyyûb, Cebrâil, Çâr yâr, Âl-i abâ, Leylâ ve Mecnûn; beyitlerde dağınık bir hâlde, kendilerine has özellikleri ve konuları ile dile getirilmektedir.

Şems Osman Efendi eserin giriş bölümünde mesnevinin iki kahramanından bahsetmektedir. Bunlardan birisi aşka yeni tutulmuş “Tecrübesiz âşık”, diğeri ise aşk ile olan münasebeti çok eskilere dayanan okuyucuya tecrübeli bir âşık olarak tanıtılan “Şem‘-i şebistân”dır. Eserin giriş bölümünde bu iki âşık birbiri ile sohbet etmektedir. Tecrübesiz âşık, aşk hakkında merak ettiklerini Şem‘-i şebistân’a sormakta, bir köşede sessiz ve sakin bir şekilde yanan Şem‘-i şebistân’ın bu sorulara kayıtsız kalmayıp aşk hakkında bildiklerini anlatmaya karar vermesi ile hikâye başlamaktadır. Eserin kurgusu tecrübeli olan âşıkın, tecrübesiz olan âşıka kendi yaşadıklarından hareketle tecrübelerini aktarması, ona doğru yolu göstermesi şeklindedir. Eserin tamamı ele alındığında farklı kişilermiş gibi görünen bu iki âşıkın aslında Şems Osman Efendi’nin kendisi olduğu anlaşılmaktadır. Tecrübesiz âşık, Şems Osman Efendi’nin mürşidi ile karşılaşmadan önceki dönemini temsil etmekte, tecrübeli olan âşık (Şem‘-i şebistân) ise mürşidi ile karşılaştıktan sonraki dönemi yansıtmaktadır. Ayrıca mesnevinin ilerleyen bölümlerinde Şems Osman Efendi karşımıza mürşitlik vasfı ile de çıkmaktadır. Bütün bunlar değerlendirildiğinde Şems Osman Efendi’nin bu eserde üç dönemini ele alıp kendi seyr ü sülukuna dair bilgiler verdiği, tecrübelerini diğeri âşıklara aktararak onlara doğru yolu göstermek istediği anlaşılmaktadır.

Sebeb-i telif bölümüne;

Güş kıl imdi kelâm-ı hâleti

‘Aşk-ı pâkiñ gör nedir mâhiyyeti (3a/64)

beyti ile geçiş yapılmakta eserin yazılma sebebi şu şekilde açıklanmaktadır: Bir köşede sessiz ve sakin bir şekilde aşk acısı çeken Şem^c-i Şebistân, henüz yeni aşka tutulmuş olan tecrübesiz âşık ile sohbet ederken bir anda bu âşıkın kendisine aşkla ilgili sorular sorması üzerine aşkının arttığını, duygularının harekete geçtiğini ifade etmektedir. Artık Şem^c-i şebistân için aşk denizi coşmuş aşk şarabının verdiği neşe yenilenmiş aşk ateşi artmış gönülde sabır ve tahammül kalmamış kısacası aşkı anlatma vakti gelmiştir.

Konunun işlendiği bölümde mesnevinin kahramanları olan iki âşık, sevgili de dâhil edilmektedir. Eserde dile getirilen sevgili, “Cenâb-ı Hak”tır. Her şey o yüce sevgiliye kavuşmak içindir. Şem^c-i şebistân, sevgiliden ayrılış hikâyesini diğer âşıkla anlatmakla bu bölüme (4b/125) başlamaktadır. Şem^c-i Şebistân; ruhlar ülkesi ve dünya yaratılmadan önce sevgilinin en gizli yerinde misafir olduğunu sevgilinin ülkesini kendi evi bildiğini; ancak sevgilinin sunduğu bir şarap ile kendinden geçtiği bir sırada gurbete düşüp ayrılık belasına uğradığını ifade etmektedir. Artık yeni mekân (dünya), Şem^c-i şebistân için “Ayrılık Cehennemi” ve “Cehennem Vadisi” olarak isimlendirilmektedir. Bu vadiye düşen Şem^c-i şebistân gece gündüz ah edip ağlayıp inlemekte bu vadiden kendisini kurtarması için sevgiliye yalvarıp yakarmaktadır. Şem^c-i şebistân’ın feryadı yeri göğü titretmekte; fakat bir türlü sevgiliye ulaşmamaktadır. Şem^c-i şebistân sevgili için gözyaşı döküp takatının tükendiği bir anda ansızın gümüş tenli bir yiğit olarak tasvir ettiği o zatı görür (7b/243). Bu zat, mesnevinin son kahramanı olan ve eserde ismi açıkça anılmayan Şems Osman Efendi’nin müşidi “Abdürrahîm-i Ünyevî Hazretleri”dir. Bu zat Şem^c-i şebistân’ı içine düştüğü hâlden kurtaracak ve onu sevgiliye kavuşturacak olan yegâne kişidir (9b/309). Çünkü kendisi yüce bir Nur’un (Hz. Muhammed’in) peşinden gitmektedir. Kim o Nur’un peşinden giderse sevgiliye (Cenâb-ı Hakk’a) kavuşacaktır. Bundan sonra Şem^c-i şebistân’ın müşidine olan intisabı (11a/371), müşidinin onu irşat etmesi ve belli bir mertebeye ulaşıktan sonra Şem^c-i şebistân’a, “Sırlara talip olanlara hâl lisanı ile gizli sırları açıkla!” izninin verilerek irşat vazifesi ile görevlendirilmesi (18a/628) konu edilmektedir. Şem^c-i şebistân eserin sonuna kadar bu vazifeyi yerine getirmekte özel olarak tecrübesiz âşıkla genel olarak bütün

âşıklara sevgiliye giden yolları gösterip aksini yapanların uğrayacakları akıbetten onları haberdar etmektedir.

Mesnevinin bitiş bölümünde yukarıda da ifade ettiğimiz üzere eserin tamamlandığı anlamına gelen “hatm” ya da “temme” kökünden gelen her hangi bir başlık, bir beyit, bir ifade yer almamaktadır. Bu sebeple “Bitiş Bölümü” denilen kısmın tespiti yapılamamıştır. Eser, münacat türünde bir gazel ile sona ermektedir. Bu gazelde Şem‘i şebistân, “Allah’ı görmenin ve O’nu layıkıyla idrak etmenin mümkün olmadığını; bunun tersini iddia edenlerin yalan söylediğini; Cenâb-ı Hakk’ın merhametinin bir deniz kadar sonsuz olduğunu, bütün kullarının işlediği günahların O’nun merhametinin yanında çer çöp mesabesinde kalacağını dile getirmekte ve kıl kadar olan günahının bağışlanmasını dilemektedir. Şem‘i şebistân ayrılık gecesinde parlayan bir mum olup yandığını, bunu kavuşma sabahında “Şems-i ilâhî” (ilahi güneş) olmak muradıyla yaptığını ifade etmektedir. Son beyitte ise, yüreğinin yaraları için lütuf merhemini; ciğerinin yaraları için sevgilinin cefasını şifa olarak istemekte ve bu niyaz ile mesneviyi sonlandırmaktadır.

2.4. ŞEM‘İ ŞEBİSTÂN’IN MUHTEVASI

2.4.1. Dinî, Tarihî ve Edebî Unsurlar

Bu bölümde *Şem‘i şebistân*’da yer alan Cenâb-ı Hakk’ın isim ve sıfatları belirtilecek ardından eserde yer verilen Hz. Peygamber, diğer peygamberler, tarihî ve edebî şahsiyetlerin kıssaları dile getirilip şair ile olan bağlantısına değinilecektir.

2.4.1.1. Dinî Unsurlar

2.4.1.1.1. *Cenâb-ı Hakk’ın Esmâ-i Hüsnâ’da Yer Alan İsim ve Sıfatları*

2.4.1.1.1.1. *Allah*

Varlığı zorunlu olan ve bütün övgülere layık bulunan zatın özel ve kapsamlı ismidir.¹⁵² “Allah için” ise; “Allah hakkı için” manasına gelen yemin sözüdür.

¹⁵² Bekir Topaloğlu, “Esmâ-i Hüsnâ”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1995, C.XI, s.404-418.

Dedim ey kişver-nişin *Allāh* için

Bir haber yok mu dil-i āgāh için (6a/194)

2.4.1.1.1.2. *Rahmān ve Rahīm*

Sonsuz merhametiyle lütuf ve ihsanda bulunan.¹⁵³

Ādem-i ma'nā-yı 'aşkıım ādem-i ma'nā-yı 'aşk

İstivā-yı istivā-yı 'arş-ı *Rahmān*'dır¹⁵⁴ sözüm (4a/121)

Gördüm erkān eyleyip ikrār-ı tām

Nefh-ı *Rahmān*-ıla tıydum çok peyām (11a/371)

Nār içinde nūr-ı Yezdān bulmuşum

Sīnem içre 'arş-ı *Rahmān* bulmuşum (14b/482)

Başa *Rahmānī* deminden söylenir

Her nefes ğayb 'āleminden söylenir (14b/493)

'Arş-ı *Rahmān* üzre şaldı şu'leler

Ferş-i nīrān içre şaldı lücceler (20b/700)

Mālik-i mülk-i serīr-i evliyāsın yā 'Alī

¹⁵³ Bekir Topaloğlu, "Rahmān", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2007, C.XXXIV, s.415-417.

¹⁵⁴ Allah'ın arşa istiva etmesi, Kur'an'da Araf suresi 54. ayette zikredilmektedir.

İstivā-yı ‘arş-ı *Raḥmān* intimāsın yā ‘Alī (21a/715)

Ḳā’il-i āyāt-ı tenzīlū’r-*raḥīm*

Mādiḥ-i zāt ‘alā ḥulḳin ‘azīm¹⁵⁵ (28a/956)

Pertev-i *Raḥmān*’a ādemdir ḫalef

Lü’lü-i şehvāre ğālibdir şadef (36a/1301)

Nefḥ-i *Raḥmān* ile bulur mürde cān

Toḥm-ı ādem yine ādemdir ‘ayān (36a/1317)

2.4.1.1.1.3. Zü’l-Celâl ve’l-İkrâm

“Zü’l-celâl” ifadesi Esmâ-i Hüsnâ’da “Zü’l-celâl ve’l-İkrâm” (Azamet ve kerem sahibi.)¹⁵⁶ şeklinde yer almaktadır.

Olur nūr-ı cemāl-i zü’l-celâl ile ebed-himān

Olanlar ey Şems merdān-ı meydān-ı Üveysiyyūn (1b/I)

Āferīnende Ḥudā-yı zü’l-te’āl

Kibriyā-yı zü’l-celâl-i bī-zevāl (4b/126)

Ya’nī ḫalḳ etdi İlāh-i zü’l-celâl

¹⁵⁵ “Ve inneke le’alâ ḥuluḳin ‘azīm”, “Sen elbette yüce bir ahlak üzeresin.” (Kalem 68/4) Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, *Kur’an-ı Kerim Meâli*, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.636.

¹⁵⁶ Bekir Topaloğlu, “Zü’l-Celâl ve’l-İkrâm”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2013, C.XLIV, s.515.

Cümle mevcüdâtı ber nesķ-i celāl (26b/911)

Levh-i ğayb üzre Ğudā-yı *zū'l-celāl*

Nice ħalk etdi cihānı ber-kemāl (31a/1073)

Maħrem-i rāz-ı kıbāb-ı *zū'l-celāl*

Māhrüy-şāh-ı dīhīm-i vişāl (34b/1237)

2.4.1.1.1.4. *Nūr*

Nur kaynağı, nurlandıran, her şeyi aydınlatan.¹⁵⁷

Çünkü eyler *Nūr*¹⁵⁸ nār içre zuhūr

Nārdan Mūsā'ya zāhir oldu *Nūr* (21a/722)

İktibās-ı nāra etdi 'azm Tūr

Anda oldu mażhar-ı esrār-ı *Nūr* (27b/946)

2.4.1.1.1.5. *Celil*

“Azamet sahibi, kadrü kıymeti ve mertebesi en yüce olan.”¹⁵⁹

Ol sebebden kim beni Rabb-i *Celil*

Ka'be-i vaşlına kıldı bir delil (27a/928)

¹⁵⁷ Bekir Topalođlu, “Nūr”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2007, C.XXXIII, s.243-244.

¹⁵⁸ “Nūr”, Cenâb-ı Hakk'ın Esmâ-i hüsnâ'sında yer alan “nur kaynağı, nurlandıran, her şeyi aydınlatan” manasına gelen isimdir.

¹⁵⁹ Bekir Topaloğlu, “Celil”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1993, C.VII, s.267-268.

2.4.1.1.1.6. Hâlık

Hâlık (Yaratan); Hallâk (devamlı ve mükemmel biçimde yaratan).¹⁶⁰

Āyet-i nūr¹⁶¹ içre *Hallāk*-ı cihān

Tābını mevşūf kıldı bî-gümān (27a/929)

2.4.1.1.2. Cenâb-ı Hakk'ın Esmâ-i Hüsnâ Dışında Kalan İsim ve Sıfatları

2.4.1.1.2.1. Hû

Allah'ın zatına işaret eden ismidir.¹⁶² *Şem*'i *Şebistân*'a müstakil bir "Hû" lafzı ile giriş yapılmıştır.

2.4.1.1.2.2. Cemâl ve Celâl

Allah'ın lütuf ve rızasına işaret eden isimleri, sıfatları ve O'nun mutlak güzelliği "Cemâl" tabiri ile ifade edilmektedir.¹⁶³ Allah'ın kahır ve gazabına işaret eden isim ve sıfatları ise "Celâl" tabiri ile ifade edilmektedir.¹⁶⁴

Olur nūr-ı *cemâl*-i zü'l-celâl ile ebed-hîmān

Olanlar ey Şems merdān-ı meydān-ı Üveysiyyūn (1b/I)

Mūsā'yım nūrum *cemâl*-āyîneyim

Her tecellî eyleyen dîrîneyim (16a/538)

¹⁶⁰ Bekir Topaloğlu, "Hâlık", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1997, C.XV, s.303-304.

¹⁶¹ Kur'an'ın 24. suresi olan Nûr Suresi 35. ayet, kastedilmektedir.

¹⁶² Osman Türer, "Hû", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1998, C.XVIII, s.260-261.

¹⁶³ Süleyman Uludağ, "Cemâl", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1993, C.VII, s.296.

¹⁶⁴ Süleyman Uludağ, "Celâl", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1993, C.VII, s.240.

Bir hümā-yı lā-mekānım ki dü bāl

Baḡa envār-ı *cemāl* ile *celāl* (16a/539)

Çün göründü pertev-i nūr-ı *cemāl*

Cüş kıldı baḡr-ı ‘ummān-ı *celāl* (20b/699)

Zü’l-fiḡārıḡdan ‘ayān oldu *celāl*[l] ile *cemāl*

Şübhe yoḡdur kim delīl-i Kibriyā’sın yā ‘Alī (21a/717)

Ya’nī ḡalḡ etdi İläh-i zü’l-celāl

Cümle mevcüdātı ber nesḡ-i *celāl* (26b/911)

Hep tecellā-yı *cemāliyle celāl*

Ya’nī cümle luḡ u ḡahr-ı Lā-yezāl (30b/1064)

2.4.1.1.2.3. Kibriyâ

Kibir kökünden gelen Kibriyâ, Cenâb-ı Hak için ululuk ve büyüklük manası ile Kur’an’da tek bir surede (Câsiye 45/37) “Göklerde ve yerde ululuk O’na aittir.”¹⁶⁵ mealindeki ayette yer almaktadır.

Şem’-i bezm-i Muştafâ pervānesi

Nūr-ı ‘aşḡ-ı *Kibriyâ* dīvānesi (1b/7)

¹⁶⁵ Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, *Kur’an-ı Kerim Meâli*, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.555.

‘Ăciz olmam zātını idrākden ger vermese

Şiddet-i farṭ-ı zuhūr-ı *Kibriyā* ḥayret baḡa (2b/42)

Menba‘-ı gencīne-i ‘aşḡ-ı Ḥudā

Ḥāşıl-ı esrār-ı zāt-ı *Kibriyā* (3a/60)

Benven ol Şem‘-i şebistān-ı Ḥudā

‘Ăşıḡ-ı dīdār-ı nūr-ı *Kibriyā* (3a/68)

Ăferīnende Ḥudā-yı zü‘l-te‘āl

Kibriyā-yı zü‘l-celāl-i bī-zevāl (4b/126)

Zü‘l-fıḡārıḡdan ‘ayān oldu celā[l] ile cemāl

Şübhe yoḡdur kim delīl-i *Kibriyā*’sın yā ‘Alī (21a/717)

Oldu ol dem bir nidā-yı bī-nevā

Zātına zātından eytdi *Kibriyā* (22a/766)

Ḥubb-ı şun‘uyla murād-ı *Kibriyā*¹⁶⁶

Zātını tevḡīde etdi iḡtizā (26b/912)

Berḡ-ı ḡāṭıf-rüy-ı necm-i ihtidā¹⁶⁷

¹⁶⁶ Kudsî bir hadis olarak da rivayet edilen, “Ben gizli bir hazine idim, bilinmek istedim. Bilineyim diye de halkı (kâinatı) yarattım.” sözüne telmih yapılmaktadır.

Ḳāfile-sālār-ı ‘aşḳ-ı *Kibriyā* (27a/935)

Peyrevim bir nūra kim nūr-ı Ḥudā

Söyledi şānında anıḡ *Kibriyā* (27b/948)

Ya‘nī ḳaşd etdi Cenāb-ı *Kibriyā*

Kim ola zātında zātı rū-nümā (28a/959)

Ya‘nī ol şāh-ı cünūd-ı enbiyā

Olduḡu içün ḫabīb-ı *Kibriyā* (28a/967)

2.4.1.1.2.4. *Lā-Mekân*

“Mekândan münezzeh” anlamında Cenāb-ı Hakk’ın sıfatıdır.

Rüşenā ḳıldı beni çün *Lā-mekân*

Tā olam dīvān-ı ‘aşḳa tercümān (3b/94)

Nārdır ser-tā be-pā kevn ü mekân

Nürdur kenz-i ḫafā-yı *Lā-mekân* (21b/729)

2.4.1.1.2.5. *Subhân*

“Her türlü noksandan uzak olan” manası ile Allah’ın isimlerindedir.

¹⁶⁷ “Ashabım yıldızlar gibidir. Hangisine tabi olursanız hidayete erersiniz.” hadisine telmih yapılmaktadır.

Meş'al-i rāh-maṭāf-ı Ka'be-i maṭlab benim

Hādī-i silk-i hidāyet sırr-ı *Subhān'*dir sözüm (4a/101)

Her cevāmid şübha-i *Şubhānī*dir

Her zevi'l-ervāḥ taḥmīd-ḥānīdir (27a/917)

2.4.1.1.2.6. Zü'l-te'âl

Te'âlâ, yücelik ve tazim bildiren bir ifadedir. Yaygın olarak “Allah Te'âlâ”, “Hak Te'âlâ” şeklinde Allah'ın isimlerinden sonra getirilerek Cenâb-ı Hak'ı yüceltmek maksadıyla kullanılmaktadır.

Āferīnende Ḥudā-yı *zū'l-te'âl*

Kibriyā-yı zū'l-celāl-i bī-zevāl (4b/126)

2.4.1.1.2.7. Bī-zevāl

“Zevalsiz, geçici olmayan, bâkî olan.”

Āferīnende Ḥudā-yı *zū'l-te'âl*

Kibriyā-yı zū'l-celāl-i *bī-zevāl* (4b/126)

2.4.1.1.2.8. Rab

“Rab”, Cenâb-ı Hak için, bütün mahlûkâtı idare ve terbiye eden, gözetip koruyan, yetiştiren, nimet veren, ıslah edip geliştiren anlamları ile

kullanılmaktadır.¹⁶⁸ “Ya Rab!” ise, “Ey Allah!/Allahım!” manası ile daha çok dua ederken kullanılan bir niyaz şeklidir.

Tiğlarla çāk çāk olsun bulansın kanlara

Olmasın tek kimse *yā Rab* mübtelā-yı iftirāk (5a/155)

Ol sebebden kim beni *Rabb-i Celīl*

Ka‘be-i vaşlına kıldı bir delīl (27a/928)

Ḳāf işāret ḳudrete *Ḥaḳḳa’l-yakīn*¹⁶⁹

Evveli evşāf-ı *Rabbü’l-‘ālemīn* (30b/1061)

Cümleten ef‘āl-i *Rabb-i müste‘ān*

Ḳudrete mevḳūf oldu bī-gümān (30b/1065)

Kūze diller rāzdan kılsa ṭaleb

‘Ādetiñ olsun nişār-ı bāng-ı *Rabb* (32b/1142)

2.4.1.1.2.9. Hak

¹⁶⁸ Bekir Topaloğlu, “Rab”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2007, C.XXXIV, s.372-373.

¹⁶⁹ İslâm düşünce tarihinde doğru bilginin kesinlik dereceleri üç kısımda ele alınmaktadır. Bunlar: “İlme’l-yakīn, ayne’l-yakīn ve hakka’l-yakīn”dir. İlme’l-yakīn aklî veya naklî delil ile, ayne’l-yakīn duyu yolu ile, hakka’l-yakīn ise iç duyu veya iç tecrübe vasıtasıyla elde edilen bilgiyi ifade etmektedir. Bunların içinde kesinliği en sahih olan bilgi, Hakkâ’l-yakīn’dir. Yusuf Şevki Yavuz, “Hakka’l-yakīn”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1997, C.XV, s.203-204.

İslâm literatüründe çok çeşitli manalara gelen “Hak” kelimesi Cenâb-ı Hak için; “varlığı kesin olan, mutlak gerçek, hikmete uygun olarak icat eden” manaları ile Allah’ın ismi ya da sıfatı olarak kullanılmaktadır.¹⁷⁰

Her dem peygüle-i efkâr-ı hâk

Şâh-râh-ı cadde-i esrâr-ı **Hâk** (16b/555)

Ƙıl delâlet merd-i **Hâk** mestâneye

Kim seniñle ereler cânâneye (18a/626)

Anıñ için râz-ı **Hâk**’a mazharım

Hep hurûf-ı ‘âliyâta maşdarım (20b/697)

Şâh-râh-ı işrimi eyle kabûl

Bulasın dîvân-ı **Hâk**’a toğru yol (27a/937)

Olmağ istersen eger **Hâk**-âşinâ

Cânını Ƙıl âteş-i ‘aşğ âşinâ (28a/971)

Bezî için ol genc ancağ müsteğâğ

Vech-i **Hâk**’dır vech-i **Hâk**’dır vech-i **Hâk** (28b/979)

Ol sebebden zât-ı **Hâk** bî- irtiyâb

¹⁷⁰ Mustafa Çağrı, “Hak”, DiA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1997, C.XV, s.137-139.

Nür-ı ‘aşkı vechine kıldı niķāb (30b/1070)

Ol dü çeşm olmazsa ger bālā nigāh

Bulmayıp āyāt-ı **Hakḳ**’dan intibāh (33b/1192)

Rāh-ı **Hakḳ**’ı gösterirler enbiyā

Yolcuya nür-ı ḳamerdir reh-nümā (35a/1264)

‘Abd-i **Hakḳ**-bīn eylemez mümkün ḳayāl

Cilve-i Cibrīl’e olmaz şedd ü bāl (35a/1269)

‘Arif eyler rāzdan ‘arz-ı sebaḳ

Çün leb-i mīnāda dā’im bang-ı **Hakḳ** (36a/1320)

‘Aşık olmaz **Hakḳ** rızāsından ıraḳ

Ādem’e maṭlūbdur sūz-ı çerāḳ (36b/1325)

Hakḳ olmayıcaḳ **Hakḳ**’a/ḳakka ne mümkün ‘ilm-i āḳir

Ḳāşā ki gedālar bileler ḳazret-i şāhı (40b/1338)

2.4.1.1.2.10. *İlāh*

Sırrıma vaḳyoldu esrār-ı **İlāh**

Nitekim söyler Ḳudā bī-iştibāh (20b/709)

Ya'nî halk etdi *İlāh*-i zü'l-celāl

Cümle mevcūdātı ber nesķ-i celāl (26b/911)

Gör ne hikmet zāhir eyler ol *İlāh*

‘Ārif iseñ eyle ‘ibretle nigāh (28a/970)

2.4.1.1.2.11. *Settāru'l-‘uyūb*

“Ayıpları örten.”

Zāhir idi nūr-ı *settāru'l-‘uyūb*

Der-ħicāb idi bedī‘āt-ı ğuyūb (26a/877)

2.4.1.1.2.12. *Kudret*

“Kudret”, Allah’ın sübûtî sıfatları arasında yer alan “dilediğini eksigi ve fazlası olmaksızın hikmet çerçevesinde yapan” anlamına gelmektedir. Kudret; ilim ve irade sıfatları ile birlikte evrenin yaratılışı için kullanılan temel kavramlardandır.¹⁷¹

Vaşf olup *Ḳudret* şifātı zātına

Oldu menşe’ cümle-i āyātına (30b/1062)

Cümleten ef‘āl-i Rabb-i müste‘ān

Ḳudrete mevķūf oldu bī-ğümān (30b/1065)

¹⁷¹ Bekir Topaloğlu, “Kudret”, DİA, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, 2002, C.XXVI, s.316-317.

Her şıfat bir fi'liñ oldu mazharı

Her şıfatıñ *ķudret* oldu maşdarı (30b/1066)

2.4.1.1.2.13. *Lâ-yezâl*

“Ebedi, sonsuz.”

Hep tecellâ-yı cemâliyle celâl

Ya'nî cümle luţf u ķahr-ı *Lâ-yezâl* (30b/1064)

2.4.1.1.2.14. *Hudâ*

Cümle-i eşyâya kıldım hõş nazâr

Her biri ‘aşķ-ı *Hudâ*’ dan behre-ver (2a/21)

Menba‘-ı gencine-i ‘aşķ-ı *Hudâ*

Hâşıl-ı esrâr-ı zât-ı Kibriyâ (3a/60)

Benven ol Şem‘-i şebistân-ı *Hudâ*

‘Āşık-ı dîdâr-ı nûr-ı Kibriyâ (3a/68)

Āferinende *Hudâ*-yı zü'l-te‘âl

Kibriyâ-yı zü'l-celâl-i bî-zevâl (4b/126)

Kim lisân-ı hâl ile benden *Hudâ*

Her gece āgehlere eyler nidā (15b/515)

Mürşid-i rāh-ı *Hudā*-yı ‘ālemīn

Reh-nümā-yı zümre-i ehl-i yaqīn (18b/631)

Mazhar-ı ‘aşk u belādır şüretim

Maḥrem-i nūr-ı *Hudā*’dır sīretim (20a/682)

Sırrıma vahyoldu esrār-ı İlāh

Nitekim söyler *Hudā* bī-iştibāh (20b/709)

Ey baḡa mūnis olan merd-i *Hudā*

‘Āşık-ı dilsüz[-ı] yār-ı pūr vefā (21b/738)

Āteş ü envāra mazhar tıynetim

Kenz-i maḥfī-i *Hudā* māhiyetim (26b/899)

Kim benim ol şārım dest-i *Hudā*

Ḳātil-i küffār-ı işrāk u riyā (27a/933)

Hem benim rāh-ı *Hudā*’da pīşvā

‘Āşık u şādık isen gel uy baḡa (27a/946)

Nuḡk-ı ḳudsīden ḳılıp rāz āşinā

Bu maḳāma remz eder nūr-ı *Hudā* (27b/944)

İḳtibās-ı ‘aşḳ et gel uy baḳa

Olasın tā maẓhar-ı nūr-ı *Hudā* (27b/947)

Peyrevim bir nūra kim nūr-ı *Hudā*

Söyledi şānında anıḳ Kibriyā (27b/948)

Levh-i ğayb üzre *Hudā*-yı zü'l-celāl

Nice ḥalk etdi cihānı ber-kemāl (31a/1073)

Zāhid olmaz vāşıl-ı ‘arş-ı *Hudā*

Kim kebüter olamaz murğ-ı hümā (35a/1262)

Oldu merdān-ı *Hudā* maḳlab-süvār

Şīr-i zūr āver olur āhū şikār (35b/1282)

Oldu mestān-ı *Hudā* āşüfte-fem

Şohbet-ī dīvāneye bulunmaz ḳalem (36b/1323)

2.4.1.1.2.15. *Āferīnende*

“Yaratıcı, yaratan.”

Āferīnende *Hudā*-yı zü'l-te‘āl

Kibriyâ-yı zü'l-celâl-i bî-zevâl (4b/126)

2.4.1.1.2.16. *Yezdân*

Nâr içinde nûr-ı *Yezdân* bulmuşum

Sînem içre 'arş-ı Raḥmân bulmuşum (14b/482)

Nefs-i insânî baḡa ḡusn-i ḡuşâl

Sırr-ı *Yezdânî* furûḡ-ı iştimâl (20b/695)

'Aşk-ıla ḡalk etdi *Yezdân* 'âlemi

'Aşk-ıla mevşûf kıldı âdemi (28b/974)

2.4.1.1.2.17. *Girdigâr*

Seyyimâ cümle şifât-ı *Girdigâr*

Ḳudretinden geldi oldu âşikâr (30b/1063)

2.4.1.1.2.18. *Mevlâ*

Zülfüne ḡaksın seni Leylâ-yı 'aşḡ

Ḥayrete şalsın seni *Mevlâ*-yı 'aşḡ (33a/1163)

2.4.1.1.3. Hz. Muhammed

Aşağıdaki beyitte şair, “Hakikat-i Muhammediyye”ye olan inancını dile getirmekte ve aşkın başlangıcını Hz. Peygamber’e bağlamaktadır.

Mīm-i Aḥmed şubḥ-ı bismillāh-i ‘aşk

Vez ‘Alī Şem‘i şebistāngāh-ı ‘aşk (1b/III)

Şair aşağıdaki beyitte, Hz. Peygamber’in ruhunun (Rûh-ı A‘zam) yaratılmış ruhların ilki ve en mükemmeli olduğunu dile getirmektedir. Kendisini Hz. Âdem ile kıyas eden şair -bu kıyası (4b/131.) beytte açıkça görmekteyiz- Hz. Âdem bile henüz Hz. Peygamber ile anılmazken “Ben, sevgilinin (Cenâb-ı Hakk’ın) en gizli yerinde misafirdim; sevgilinin cemalinin nuru ile de kendimden geçmiştim.” (4b/131) diyerek ruhlar âleminde Hz. Peygamber ile birlikte olduğunu ifade etmektedir.

Rûḥ-ı a‘zam olmadan Âdem’le yâd

Şarmadan āġüşuna ‘arz-ı mihād (4b/129)

Aşağıdaki beytte Hz. Peygamber, mekânsızlık göğünde parlayan bir güneşe, Hz. Ali ise, aşkın en yüce yerindeki dolunaya nispet edilmektedir.

Ân mihr-i āsumān-ı lā-mekân

În bedr-i māh-ı ‘ālicāh-ı ‘aşk (1b/IV)

Hz. Peygamber’in meclisi ve o mecliste kendilerini ateşe atan pervaneler (âşıklar) zikredilmektedir.

Şem‘-i bezm-i Muştafâ pervânesi

Nūr-ı ‘aşk-ı Kibriyâ dīvânesi (1b/7)

Hz. Peygamber, bütün peygamberlerin şahı ve en yücesi olarak methedilmektedir.

Çâker-i hâk-i der-i şadru’l-‘alâ

Çâr yâr-ı zât-ı şâh-ı enbiyâ (1b/8)

Hz. Peygamber, hane ve hane halkının seçkin, üstün oluşu ile yüceltilmektedir.

Bende-i dīrīne-i Âl-i ‘abâ¹⁷²

Hâk-i dergâh-ı sarây-ı ıştıfâ (1b/9)

Aşağıdaki beytte, Hz. Peygamber’in Miraç hadisesine telmih vardır. Hz. Peygamber, Sidre’de iken akıllara sığmayan ve insanı hayrete düşüren pek çok şey görmüş fakat ayette de belirtildiği gibi Hz. Peygamber’in gözü, gördüğünden başka bir yere kaymamıştır.

Müncelīdir pertev-i envâr-ı mâhiyyet baña

Nūr-ı *māzāğ’a’l-başar’*dır¹⁷³ dīde-i rü’yet baña (2b/41)

¹⁷²“Âl-i abâ”, Hz. Peygamber, kızı Hz. Fâtıma, damadı Hz. Ali ve torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin için kullanılan bir tabirdir.

¹⁷³ (Necm 53/17). “Göz (gördüğünden) şaşmadı ve (onu) aşmadı.” Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur’an-ı Kerim Meâli**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.587.

Terk-i tecrīd-āver u ‘Īsā güzer

Vey gulām-ı şāh-ı mā-zāğā’l-başar¹⁷⁴ (34a/1223)

Aşağıdaki beytte Hz. Muhammed’in doğumuna telmih yapılmaktadır. Şair, Hz. Peygamber’in yeryüzüne teşrifini; gökyüzü kubbelerinin çatısının açılıp cihan güneşinin çivisinin yeryüzüne düşmesi şeklinde tasvir etmektedir. “Cihanın güneşi” tevriyeli olarak kullanılmaktadır.

Yarılıp saḳf-ı kıbāb-ı āsumān

Arza düşdü miḥ-ı hūrşīd-i cihān (13b/455)

Aşağıdaki beytte Hz. Peygamber’in dünyaya teşrif ettiği gece, gökte parlak bir yıldızın doğması hadisesine telmih yapılmaktadır. Rivayete göre Hz. Peygamber’in doğduğu gece bu parlak yıldızı bir Yahudi görmüş ve ertesi gün Yahudi cemaatine hitaben, “Bu gece ahir zaman ümmetinin peygamberi doğmuştur...” diyerek haber verdiği ve hayıflandığı nakledilmektedir.¹⁷⁵ Şair bu olayı, “Parlak yıldız takımları göçtü (buldukları yerden hareket edip meydana çıktı). (Çünkü) adalet öncüsü padişah geldi.” diyerek dile getirmektedir.

Göçdü aḥzāb-ı şihābān incilā

Geldi dārā-yı ‘adālet pīşvā (25b/862)

¹⁷⁴ “Göz (gördüğünden) şaşmadı ve (onu) aşmadı.” (Necm 53/17) Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur’an-ı Kerim Meâli**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.587.

Hz. Peygamber’in Mi’rac hadisesine telmih vardır. O, Sidre’de iken akıllara sığmayan ve insanı hayrete düşüren pek çok şey görmüş ancak ayette de belirtildiği üzere “Göz (gördüğünden) şaşmamış ve (onu) aşmamıştır.”

¹⁷⁵ M. Asık Köksal, **Peygamberler Peygamberi Hazreti Muhammed Aleyhisselam ve İslâmiyet**, Işık Yayınları, 2007, C.1-2, s.32-33.

Aşağıdaki beytte, Hz. Peygamber'in parmağı ile aya işaret etmesi ve ayın ikiye bölünmesi mucizesine telmih yapılmaktadır. Rivayete göre bu olay, Mekkeli müşriklerin Hz. Peygamber'den nübüvvetine delil olarak bir mucize istemeleri üzerine gerçekleşmiştir.¹⁷⁶ Şair, hilalin bütün güzelliği ile nurunu sergilemesini Hz. Peygamber'in parmağının onu işaret etmesinden dolayı olduğunu ifade etmektedir.

Çün kılıp ĩmā-yı engüşt hilāl

Eyledi icrā-yı envār-ı cemāl (25b/870)

Aşağıdaki beytte, Hz. Peygamber'in hem fiziki hem de ahlaki özelliklerinin dile getirildiği ve methedildiği “Şemâil”¹⁷⁷ kitaplarına değinilmektedir. Şair, Hz. Ali'nin kaleme aldığı (onun rivayet ettiği) Osmânî hat ile yazılmış bir şemâil kitabı olduğunu; sevgilinin ıslıl ıslıl parlayan yüzünün ise bu kitabın başlığı/ismi olduğunu ifade etmektedir.

Bir kitāb-ı haţţ-ı ‘Oşmānî vü kilik-i Haydar’ım

Şem‘a-i dīdār ‘unvān-ı şemā’ildir başa (17b/587)

Şems Osman Efendi, *Şem‘-i şebistân*'da Hz. Peygamber için 20 beytten müteşekkil bir nat dile getirmiştir. Hz. Peygamber'i pek çok yönden yücelten metheden şair, Cenâb-ı Hakk'ın O'na duyduğu muhabbete ve bu muhabbet sonucunda cihanın yaratılmış olduğuna vurgu yapmaktadır. Mana bütünlüğünün korunması açısından nat, tek tek tasnif edilmemiş toplu hâlde verilmiştir. Şöyle ki:

Hz. Peygamber, mekânı bilinemeyen ve bu sebeple layıkıyla idrak edilemeyen, aşkın gizli sırlarının hazinesi ve bu tılsımlı hazinenin mücevheridir. O

¹⁷⁶ Ayın ikiye bölünmesi hadisesi hem hadis kaynaklarında hem de Kur'an'da farklı rivayetler ve bakış açıları ile mevcuttur. Bakınız: Kalem, 54/1; İmâm Buhârî, **Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh**, çev. Abdullah Feyzi Kocaer, Konya, Hüner Yayınevi, 2008, s.549-550, hn.1517.

¹⁷⁷ M. Yaşar Kandemir, “Şemâil”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2010, C.XXXVIII, s.497-500.

kerim olan yüce Zat'ın namı şanı Firdevs cennetlerinde mi yoksa mekânı olmayan yerin bağlarında bahçelerinde midir bilinmez. Ona duyulan aşk sebebiyle zerreler, varlık ve kâinat ayakta durmakta; âdemoğlunun mayası olan bu aşk ile ölümler hayat bulmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de: *Sen elbette yüce bir ahlak üzeresin*¹⁷⁸ buyurularak methedilen O yüce Zat'a Allah muhabbet edip zatında zatının görünmesini murat etmiştir. Bu muhabbetin yüzü suyu hürmetine on sekiz bin âlem meydana getirilmiş yüz yirmi dört bin peygamber gönderilmiştir. Bütün cihana tecelli eden Allah, her yerde kendini beyan etmiş fakat açıkça zatının vechini kimseye göstermemiştir. Sonunda peygamberlerin imamı, padişahı ve nurun ta kendisi olan Mahmûd, Muhammed, Mustafâ *Âlemlere rahmet olarak gönderilmiştir*.¹⁷⁹ O, Cenâb-ı Hakk'ın âşık olduğu sevgili; kendisine muhabbet duyduğu güzeldir. O, peygamberlerin ordularının padişahı; Kibriyâ'nın sevgilisidir. Allah'ın zatının sevgisi O yüce Zat'ta karar kılmış zatını zatında apaçık görmüştür. Âşık, maşuk ve sonsuz aşk zatının vahdeti ile kemale erişmiştir.

NA'T (27b-28a/949-969)

Kenz-i esrâr-ı nihândır râz-ı 'aşk

Fehm olunmaz lâ-mekândır râz-ı 'aşk

Nâr mı nûr-ı mücessem mi nedir

Gevher-i genc-i mu'talsam mı nedir

Ol Kerîm'in nâm u şanı kâdadır

¹⁷⁸ "Ve inneke le'alâ huluğun 'azîm", "Sen elbette yüce bir ahlak üzeresin." (Kalem 68/4) Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur'an-ı Kerim Meâli**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.636.

¹⁷⁹ "Vemâ erselnâke illâ rahmeten li'î 'âlemin.", "(Ey Muhammed!) Seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik." (Enbiyâ 21/107) Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur'an-ı Kerim Meâli**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.362.

*Kün-fe-kân*¹⁸⁰ içre nişanı kıandadır

Cennet-i firdevs'de güllerde mi

Lā-mekān bağında bülbüllerde mi

Rū-nümādır nārdan hem nūrdan

Cilve eyler Mūsā'dan hem Tūr'dan

Ansız olmaz cümle zerrāt-ı cihān

Ḳā'im olmaz olmasa kevn ü mekān

Bā'ış-i ecsād-ı 'ālemdir bu 'aşḳ

Māye-i ervāḥ-ı ādemdir bu 'aşḳ

Ḳā'il-i āyāt-ı tenzīlū'r-rahīm

Mādiḥ-i zāt 'alā ḥulḳin 'azīm¹⁸¹

Yoğıken bu bārgāh-ı nüh kıbāb

Kenz-i maḥfīyken cemālinde niḳāb

Çün tecellī eyledi mevlā-yı 'aşḳ

¹⁸⁰ "Ol der, o da hemen oluverir." mealindeki bu tabir Kur'an'da, "Kün-fe-yekûn" şeklinde (Bakara 2/117), (Âl-i İmrân 3/47-59), (Nahl 16/40), (Meryem 19/35), (Yâsîn 36/82), (En'am 6/73), (Mümin 40/68) surelerinde zikredilmektedir.

¹⁸¹ "Ve inneke le'alâ ḥulḳin 'azīm", "Sen elbette yüce bir ahlak üzeresin." (Kalem 68/4) Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur'an-ı Kerim Meâli**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.636.

Nūr-ı vech-i şāhid-i zībā-yı ‘aşk

Ya‘nī kaçd etdi Cenāb-ı Kibriyā

Kim ola zātında zāti rū-nümā

Çıldı bu yüzden muḥabbet zātına

‘Arz edip evşāfını āyātına

Kişver-i ezmānı ĩrād eyledi

On sekiz biç ‘ālem ĩcād eyledi

Ba‘ş-ıla yüz yirmi dōrt biç enbiyā

Hem tecellī eyledi fevka’l-‘ulā

Cümlesinde kendini çıldı beyān

Vech-i zātın görmedi ammā ‘ayān

Tā ki bā‘ş oldu imām-ı enbiyā

Ya‘nī Maḥmūd u Muḥammed Muştafā

Nūr-ı maḥz idi o şāh-ı mürselīn

Andan oldu *rahmeten li'l-âlemîn*¹⁸²

Ḥubb-ı zātîsi olan ḥüb idi ol

‘Āşıkı olduĝu maḥbûb idi ol

Ya‘nî ol şâh-ı cünûd-ı enbiyâ

Olduĝu içün ḥabîb-i Kibriyâ

Anda buldu ḥubb-ı zātisi qarâr

Zâtını zâtında gördü âşikâr

‘Āşık u ma‘şûk u ‘aşk-ı lâ-yezâl

Vaḥdet-i zâtı ile buldu kemâl

2.4.1.1.3.1 Hz. Peygamber’in İsim ve Sıfatları

2.4.1.1.3.1.1. Muhammed

“Övgüye değer bütün güzellikleri ve iyilikleri kendinde toplayan.”¹⁸³

Eyleyip envâr-ı Aḥmed’den beyân

Gördü mişkât-ı *Muḥammed*’den ‘ayân (20b/706)

Tâ ki bâ‘ş oldu imâm-ı enbiyâ

¹⁸² “Vemâ erselnâke illâ rahmeten li’i ‘âlemîn.”, “(Ey Muhammed!) Seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.” (Enbiyâ 21/107) Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, *Kur’an-ı Kerim Meâli*, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.362.

¹⁸³ M. Yaşar Kandemir, “Muhammed”, *DİA*, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2005, C.XXX, s.423-428.

Ya'nî Maḥmūd u *Muḥammed* Muṣṭafā (28a/964)

2.4.1.1.3.1.2. *Ahmed*

“Herkesten daha çok öven (hamededen) ve herkesten daha çok övülen.”¹⁸⁴

Mīm-i *Aḥmed* şubḥ-ı bismillāh-i ‘aşk

Vez ‘Alī Şem‘-i şebistāngāh-ı ‘aşk (1b/III)

Eyleyip envār-ı *Aḥmed*’den beyān

Gördü mişkāt-ı Muḥammed’den ‘ayān (20b/706)

2.4.1.1.3.1.3. *Mustafā*

“Seçilmiş.”¹⁸⁵

Şem‘-i bezm-i *Muṣṭafā* pervānesi

Nūr-ı ‘aşk-ı Kibriyā dīvānesi (1b/7)

*Lahmike lahmî*¹⁸⁶ seniñ şanıñda na‘t-ı *Muṣṭafā*

Muṣṭafāsın müctebāsın murtażāsın yā ‘Alī (21a/716)

¹⁸⁴ Mustafa Fayda, “Ahmed”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1989, C.II, s.29-30.

¹⁸⁵ M. Yaşar Kandemir, “Muhammed”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2005, C.XXX, s.423-428.

¹⁸⁶ “Etin etimdir.” tabiri, rivayete göre Hz. Peygamber’in Hz. Ali için söylediği bir sözdür. Kimilerine göre bir hadis hükmünde olan bu söz, kimilerine göre Hz. Ali’yi yüceltmek için sonradan ortaya atılmış bir sözdür. Bu sözün tamamı şu şekildedir: “Lahmike lahmî; demmike demmî; rûhike rûhî; cismike cismî./Etin etimdir; kanın kanımdır; ruhun ruhumdur; cismin cismimdir.” Bu sözün kaynağı tespit edilememiştir.

Tā ki bā‘ş oldu imām-ı enbiyā

Ya‘nī Maḥmūd u Muḥammed *Muṣṭafā* (28a/964)

2.4.1.1.3.1.4. Müctebâ

“Seçilmiş, seçkin.”

Sem‘ime degmişdi rāz-ı Murtażā

Cān idi cānımda nūr-ı *Müctebā* (1b/12)

2.4.1.1.3.1.5. Kerîm

Kerîm, Cenâb-ı Hakk’a nispet edildiğinde “Lütuf ve ihsanda bulunan”; O’nun dışındaki varlıklara nispet edildiğinde ise -aşağıdaki beytte Hz. Peygamber’e nispet edilmektedir- “Yaratılıştan cömert olan, insanın şerefiyle bağdaşmayan her türlü şeyden arınmış bulunan” manasına gelmektedir.¹⁸⁷

Ol *Kerîm*’in nām u şānı kıandadır

*Kün-fe-kân*¹⁸⁸ içre nişānı kıandadır (27b/951)

2.4.1.1.3.1.6. Maḥmūd

“Övülmüş, methedilmiş; övgüye layık.”

Tā ki bā‘ş oldu imām-ı enbiyā

Ya‘nī *Maḥmūd* u Muḥammed *Muṣṭafā* (28a/964)

¹⁸⁷ Bekir Topaloğlu, “Kerîm”, DiA, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, 2002, C.XV, s.287-288.

¹⁸⁸ “Ol der, o da hemen oluverir.” mealindeki bu tabir Kur’an’da, “Kün-fe-yekûn” şeklinde (Bakara 2/117), (Âl-i İmrân 3/47-59), (Nahl 16/40), (Meryem 19/35), (Yâsîn 36/82), (En‘am 6/73), (Mümin 40/68) surelerinde zikredilmektedir.

2.4.1.1.4. Hz. İ̇sâ (Hz. Meryem)

Hz. İ̇sâ, kendisine dört büyük kitaptan İncil verilmiş olan İsrâiloğullarının son peygamberidir. “Mesîh, Mesîhâ, Rûhullah, İbn-i Meryem” ise Hz. İ̇sâ’nın lakaplarıdır. Hz. İ̇sâ, dünya malına tamah etmediği için “İ̇sâ-yı mücerred” ya da “Rûh-ı mücerred” sıfatlarıyla anılmaktadır. Babasız olarak Hz. Meryem’den dünyaya gelmiş olan Hz. İ̇sâ, Cebrâil’in Hz. Meryem’e üflediği ruhtur. Bu nedenle Hz. İ̇sâ, nereye dokunsa ona hayat vermektedir. Hz. İ̇sâ’ya verilmiş olan pek çok mucize vardır. Bunlardan bir tanesi de insanları aciz bırakan sözü ve nefesidir.¹⁸⁹

Şair, aşağıdaki beytlerde Hz. İ̇sâ’nın sözüne ve nefesine telmih yapmakta, sözünü onun sözünün tesirine benzetmektedir.

Tâb-rûh-ı rûh-ı ‘İsî’dir bu söz

Nuṭṭ-ı i’câz Mesîhî’dir bu söz (3b/79)

Ey Mesîh-i kuds-i cân dilbeste-i zünnârııım

Neş’e-i feyz-i ḥayât-ı bâde-i güftârııım (18b/642)

Bi’l-vücûh insân-ı ma’nîdir özüm

Manṭık-ı i’câz-ı ‘İsâ’dır [s]/özüm (20b/696)

Aşağıdaki beytte şair, Hz. İ̇sâ’nın iğnesine telmih yapmakta ve kendisini o iğneye benzetmektedir. Rivayete göre Hz. İ̇sâ, dünyaya ve dünya malına değer vermeyen bir peygamberdir. Dünya malı olarak bir tası, bir tarağı, bir de iğnesi bulunmaktadır. Bir gün, birinin eli ile su içtiğini görünce tasından, diğer bir kişinin saçlarını eliyle düzelttiği görünce tarağından vazgeçmiş ve elbisesini yamamak için

¹⁸⁹ Ahmet Talat Onay, **Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü: Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı**, haz. Cemal Kurnaz, Ankara, Kurgan Edebiyat Yayınları, 2013, s.225-226-227.

kullandığı iğne ile hayatının geri kalan kısmını devam ettirmiştir.¹⁹⁰ Bu iğne her nereye gitse Hz. Âsâ'nın üzerinde bulunmaktadır. Öyle ki Hz. Âsâ, göğe çıkarıldığı zaman üzerinde dünya nimeti olarak bu iğnenin bulunduğu ve bu sebeple sorguya çekilip dördüncü kat semada kaldığı, daha ileriye gidemediği rivayetler arasında yer almaktadır.¹⁹¹

Şair kendisini hiçbir yere bağlı kalmadan sürekli sefer eden Hz. Âsâ'nın iğnesine benzetmektedir. Aşk derdi ile oradan oraya sefer eden şair, bu hâliyle kimi zaman horlandığını kimi zaman da baş üzerinde taşınıp hürmet gördüğünü dile getirmektedir.

Kayd-ı ıtlâk ile kıldım çok sefer

Sûzen-i Âsâ gibi ber-pâ vü ser (12b/416)

Aşağıdaki ilk beytte şair, kendisini Hz. Âsâ'nın mücerret (yalın) ruhuna; omuza takılıp makam ve mevkiye işaret eden parıltıları/nişanları ise, Hz. Âsâ'nın dördüncü kat semada kalıp daha yücelere çıkmasına engel olan iğnesine benzetmektedir. İkinci beytte ise şair, Hz. Âsâ'nın yolundan giderek Allah dışında her şeyi terk edip ruhunu saflaştıran âşıkları methetmektedir.

Rûh-ı tecrîd-i Mesîh'im bâriğ-i ser-âstîn

Sûzen-i aşüb-ı iflâs-ı enâmildir bana (17b/595)

Terk-i tecrîd-âver ü Âsâ güzer

¹⁹⁰ İskender Pala, **Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü**, İstanbul, Kapı Yayınları, 2012, s.235-236.

¹⁹¹ Ahmet Talat Onay, **Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü: Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı**, haz. Cemal Kurnaz, Ankara, Kurgan Edebiyat Yayınları, 2013, s.226-227.

Vey gulām-ı şāh-ı mā-zāġa'l-başar¹⁹² (34a/1223)

Aşağıdaki beytte tebliğ vazifesini yerine getirmek için şehir şehir dolaşan Hz. İ̇sâ'nın seyahatlerine telmih yapılmaktadır.

Ben seyāhat eyledim Īsā ile

Ṭu'ṁe-i tiġ olmuşum Yahyā¹⁹³ ile (14b/491)

2.4.1.1.4.1. Hz. Meryem

Hz. Meryem, İ̇sâ peygamberin annesidir. İmran adında bir zatın kızı olduğu rivayet edilmektedir.¹⁹⁴ Hz. Meryem anne ve babası tarafından mabede adanmış Zekeriyyâ peygambere emanet edilmiş bir kız çocuğudur. Hz. Meryem bakire iken Hz. İ̇sâ'ya hamile kaldığı ve onu babasız dünyaya getirdiği için Yahudiler tarafından çok eziyet görmüş iffetsizlik iftirasına uğramıştır.¹⁹⁵

Şair bu kıssaya telmih yaparak kendisini, iffet timsali olan Hz. Meryem'in saflığına ve temizliğine; sözünü ise her türlü dünyevi şeyden uzaklaşmış olan Hz. İ̇sâ'nın gönül evinden çıkan mukaddes sözlere benzetmektedir.

Meryem-i pākīze-i maḥrem-sarāy-ı 'işmetim

Lāne-i murġ-ı ḳuds-i Īsā-i 'uryāndır sözüm (4a/116)

¹⁹² "Göz (gördüğünden) şaşmadı ve (onu) aşmadı." (Necm 53/17) Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur'an-ı Kerim Meâli**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.587.

Hz. Peygamber'in Mi'rac hadisesine telmih vardır. O, Sidre'de iken akıllara sığmayan ve insanı hayrete düşüren pek çok şey görmüş ancak ayette de belirtildiği üzere "Göz (gördüğünden) şaşmamış ve (onu) aşmamıştır."

¹⁹³ "Yahyâ", Zekeriyyâ peygamberin oğludur. Bu peygamber, Filistin hükümdarının emri ile başı kesilerek şehit edilmiştir.

¹⁹⁴ Ömer Faruk Harman, "İmrân", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2000, C.XXII, s.232.

¹⁹⁵ Ömer Faruk Harman, "Meryem", DİA, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, 2004, C.XXIX, s.236-242.

2.4.1.1.5. Hz. Yahyâ

Hz. Yahyâ, Zekeriyâ Peygamber'in oğludur. Zekeriyâ peygamber kendisinden sonra mabede hizmet edecek bir yardımcıyı Allah'tan niyaz etmiş duası kabul edilen peygamberin, Yahyâ isminde bir oğlu olacağı kendisine müjdelenmiştir. Hz. Yahyâ küçük yaşta peygamberlik ile şereflendirilmiş Hz. İsa'ya İncil verilinceye kadar Tevrat ile insanları doğru yola davet etmiştir. Kur'an'da kendisine hikmet, kalp yumuşaklığı ve safiyet verildiği; anne ve babasına iyi davranan bir kişi olduğu belirtilmektedir. Rivayete göre, Filistin hükümdarı Herot, kendisine nikâh düşmeyen bir hanım ile evlenmek istemiş Hz. Yahyâ'nın buna karşı çıkması üzerine ona sinirlenerek boynunu vurdurup Hz. Yahyâ'yı şehit etmiştir.¹⁹⁶

Aşağıdaki beytte Hz. Yahya'nın şehit edilmesi hadisesine telmih yapılmaktadır. Şair, Hz. İsa ile seyahat edip Hz. Yahyâ ile kılıcın lokması olup şehit edildiğini dile getirmektedir.

Ben seyâhat eyledim 'İsâ ile

Ṭu'me-i tiğ olmuşum Yaḥyâ ile (14b/491)

2.4.1.1.6. Hz. Süleyman

Hz. Süleyman, Dâvûd peygamberin oğlu olup hem padişah hem de hükümdar bir peygamberdir.¹⁹⁷ Hz. Süleyman'a Allah tarafından pek çok mucize verilmiştir. Bunlardan birisi de Hz. Süleyman'ın kuşlarla ve diğer hayvanlarla konuşması ve onların dillerini anlamasıdır.¹⁹⁸

Aşağıdaki beytte şair, aşka dair söyleyeceği şeylerin insan kelimeleri olduğunu fakat Hz. Süleyman'ın kuşlarla konuştuğu dil gibi yüce bir söz olduğunu ifade etmektedir.

¹⁹⁶ Mahmut Aydın, "Yahyâ", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2013, C.XLIII, s.232-234.

¹⁹⁷ Ömer Faruk Harman, "Süleyman", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2010, C.XXXVIII, s.56-60.

¹⁹⁸ Hüseyin Akkaya, "Süleyman", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2010, C.XXXVIII, s.60-62.

Nuṭḡ ammā nuṭḡ-ı insāndır bu söz

Manṭıḡu'ṭ-ṭayr-ı Süleymān'dır bu söz (3b/78)

“Müḥr-i Süleyman” Hz. Süleyman'ın yüzüğüne verilen isimdir. Bu yüzüğün pek çok özelliği bulunmaktadır. Üzerinde İsm-i Âzam¹⁹⁹ yazılı olması ve bu özelliğinden dolayı Hz. Süleyman'ın bütün mahlukâta hükmetmesi, yüzüğün üzerinde bulunan iç içe geçmiş iki eşkenar üçgenden dolayı bu yüzüğün tılsımlı kabul edilmesi, yüzüğü bir devin çalması ve Hz. Süleyman'ın yıllar sonra o yüzüğü bulması ile iktidarı yeniden ele geçirmesi²⁰⁰ rivayetler arasında yer almaktadır.

Şair aşağıdaki beytte kendisini bir kıvılcıma ve ateş külünün zerresine; sözünü ise parlayan güneşe ve Hz. Süleyman'ın mührüne benzetmektedir. Şairin söyleyeceği şeyler bir güneş gibi cihanı aydınlatıp Hz. Süleyman'ın yüzüğü gibi cihana hükmedecektir.

Bir şerāre peykerim mihr-i dıraḡşāndır sözüm

Zerre-i [ḡ]ākisterim mühr-i Süleymān'dır sözüm (3b/98)

Aşağıdaki beytte şair, değil sevgiliyi onun vasıflarını bile bir şeylere nispet etmeden anlatmanın ve anlamanın mümkün olamayacağını dile getirmekte ve bunu Hz. Süleyman'ın yüzüğündeki mühür ile açıklamaktadır.

Fehm olunmaz bî-izāfet söylesem ḡaṭṭ-ı lebin

Naḡş-ı ḡātem zıḡr olunduḡda Süleymān söylenir (11b/384)

¹⁹⁹ “İsm-i Âzam”, Allah'ın en büyük ve en etkili ismine verilen addır. O isimle edilen duaların kabul olunacağına ve o ismi bilen kişilerin kudret sahibi olacağına dair rivayetler bulunmaktadır. Bu sebeple İsm-i Âzam halktan gizlenmektedir. Bu ismin hangisi olduğuna dair çeşitli görüşler ileri sürülmüş fakat bu bilgiler varsayımın ötesine geçememiştir. İskender Pala, **Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü**, İstanbul, Kapı Yayınları, 2012, s.239.

²⁰⁰ a.e., s.339.

Şair aşağıdaki beytte “Cehennem Vadisi” olarak isimlendirdiği dünyadan bahsetmektedir. Burası, güçsüzlerin elinde güçlülerin aciz kaldığı bir yerdir. Hz. Süleyman ve arslanlar gücü; karınca ve yılanlar güçsüzlüğü temsil etmekte; güçlü ile güçsüzün yer değiştirdiği bir zamana vurgu yapılmaktadır.

Mūr destinde Süleymānlar zebūn

Mār tavkıında esedler dīde-ḥūn (6a/190)

Şair aşağıdaki ilk beytin öncesinde Hz. Muhammed’in dünyaya teşrifi ile her şeyin olumlu yönde değiştiğini dile getirmektedir. Bu olumlu şeyler arasında karıncaların zamanın Süleyman’ı olmaları ve Hz. Süleyman’a yakışır şekilde hareket etmeleri; yılanların ise ağızlarında zehir yerine şeker taşıyan bir fidan hâline gelmeleri anlatılmaktadır. İkinci beytte ise şair, gördüğü her karıncada Hz. Süleyman’ı, her yüzde sevgiliyi seyrederek olduğunu ifade etmektedir.

Mūrlar oldu Süleymān-ı zamān

Mārlar [oldu]²⁰¹ naḥl-i neyşekker-dehān (13a/440)

Oldu çün her yüzde cānān gördüğün

Mūr ise oldu Süleymān gördüğün (34b/1229)

Şair aşağıdaki beytte, Hz. Süleyman’ın hem padişah hem de hükümdar bir peygamber olmasına telmih yapmakta, bugün aşk ülkesinin tahtı, tacı ve sultanının kendisi olduğunu dile getirmektedir.

Taht [u] dīhīm-i Süleymān’ım bugün

²⁰¹ Metin tamiri yapılmıştır.

Ser-te-ser ekvāna sulṭānım bugün (14b/479)

Aşağıdaki beytte, Hz. Peygamber'in doğumu şerefine askerlerin Süleyman peygamberin tahtının etrafında durup beklediklerini dile getirilmektedir.

Durdular taht-ı Süleymān'a sipāh

Vācib-i imkāna düşdü cilvegāh (25b/874)

2.4.1.1.7. Hz. Mûsâ ve (Hz. Hârûn)

Mûsâ peygamberin pek çok mucize ve kıssası edebiyatımızda yer almaktadır. En çok bahsedilenler arasında Hz. Mûsâ'nın Mısır'a dönmek üzere ailesi ile yola çıktıkları zaman Tûr-ı Sînâ'da yaşadıkları; Firavun ile olan mücadelesi; kardeşi Hârûn ile yaşadıkları; sihirbazlara üstün gelmesi; Hz. Mûsâ'nın asasının yılanı dönüşmesi; elini koynuna sokup çıkarınca elinin nurlanması (yed-i beyzâ); Allâh'ın mahiyetini bilemediğimiz bir şekilde Hz. Mûsâ ile konuşması yer almaktadır.²⁰²

Aşağıdaki beytte “Kasas” suresi 30. ayette anlatılan olaya işaret edilmektedir. Hz. Mûsâ, ailesi ile birlikte yola çıkmış Tûr-ı Sînâ'ya vardıklarında şiddetli bir rüzgâr ve yağmurla karşılaşmışlardır. Hz. Mûsâ ateş yakmak istemiş fakat ateşi tutuşturamamıştır. Uzakta bir ateş görüp oraya doğru yönelmiş²⁰³ ve ayette de belirtildiği üzere şu hadise gerçekleşmiştir. “Mûsâ, ateşin yanına gelince, o mübarek yerdeki vadinin sağ tarafındaki ağaçtan şöyle seslenildi: Ey Mûsâ! Şüphesiz ben, evet, ben âlemlerin Rabbi olan Allah'ım.”²⁰⁴

Aşağıdaki beytlerde bu hadiseye telmih yapılmaktadır.

Tārīk-i şeb envār olup Mûsâ-i 'aşka

²⁰² İskender Pala, **Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü**, İstanbul, Kapı Yayınları, 2012, s.334-335.

²⁰³ a.e., s.335.

²⁰⁴ (Kasas, 28/30) Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur'an-ı Kerim Meâli**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.428.

Gülbāng-ı *Ena'llāh*²⁰⁵ şeceri nārı göründü (2b/54)

Ol nidāyı fehm eder insān olan

‘Aşk-ıla Mūsā gibi sūzān olan (15b/516)

‘Arz edip nūr-ı cemālin nārdan

Söylemişdir Mūsā’ya eşcārdan (15b/517)

Çünkü eyler Nūr nār içre zuhūr

Nārdan Mūsā’ya zāhir oldu Nūr (21a/722)

‘Azm edip leyl içre āteş sırrına

Mazhar olmuşdu *Ena'llāh* sırrına (21a/723)

Nūr-bağş-ı Tūr-ı Sīnā’yım hazer

Rāz-dāş-ı rūḥ-ı Mūsā’yım hazer (26b/900)

İktibās-ı nāra etdi ‘azm Tūr

Anda oldu mazhar-ı esrār-ı Nūr (27b/946)

Rū-nümādır nārdan hem nūrdan

²⁰⁵ “Ena'llāh” Kur’an’da, “Musa, ateşin yanına gelince, o mübarek yerdeki vadinin sağ tarafındaki ağaçtan şöyle seslenildi: Ey Mûsâ! Şüphesiz ben, evet, ben âlemlerin Rabbi olan Allah’ım.” (Kasas 28/30) mealindeki ayette yer almaktadır. Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur’an-ı Kerim Meâlî**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.428.

Cilve eyler Mûsâ'dan hem Tûr'dan (28a/953)

Kelîmu'llah, Tûr-ı Sînâ'da mahiyeti bilinemeyen bir şekilde Cenâb-ı Hak ile konuşan Hz. Mûsâ'nın unvanıdır. İmrân ise Hz. Mûsâ ile Hz. Meryem'in babalarının ismidir. Aşağıdaki ilk beytte Hz. Mûsâ'nın babası kastedilmektedir. Şair, Hz. Mûsâ'nın Kelîmu'llah oluşuna telmih yapmakta; ilk beytte kendisini Tûr'un süslü kemerine; sözünü ise Cenâb-ı Hak ile konuşan Hz. Mûsâ'nın kelamına benzetmekte; ikinci beytte aşk kelamını, Hz. Mûsâ'nın ruhundan (çıkıp) aşağılara doğru uzanan Tûr'un ve tecellinin azameti olarak ifade etmekte; üçüncü beytte yine Hz. Mûsâ'nın Allah'ın kelîmi olduğuna vurgu yapmaktadır.

Tûr-ı bālâ tāk-ı envār-ı tecelliyim ki ben

Hem Kelîmu'llāh hem Mûsâ-i 'İmrân'dır sözüm (4a/114)

Heybet-i Tûr u tecellâdır bu söz

İnhirâr-ı rûh-ı Mûsâ'dır bu söz (33b/1178)

Şâhibu'l-beyzâ' ü şü'bânu'l-mübîn

Kim kelîm-i Kibriyâ Müse'l-emîn (27b/945)

Aşağıdaki beytlerde Hz. Mûsâ'nın esasının yılanı dönüşmesi ve elini koynuna sokup çıkarınca elinin nurlanması (yed-i beyzâ) mucizesine telmih yapılmaktadır. Şair, sevgilinin bakışı ile Tûr dağına benzettiği sinesinin paramparça olduğunu, Hz. Mûsâ gibi insanı hayrete düşüren nice tecellilere mazhar olduğunu bu sebeple *yed-i beyzâ* mucizesinin bile artık onu şaşırtmadığını ifade etmektedir.

Nigâh-ı ten-güdâz-ı çeşmiçe bir Tûr'dur sînem

Enīs-i Mūsī-i ‘aşkı̄m yed-i beyzā nedir bilmem (12b/430)

Şair kendisini Hz. Mūsâ’nın ejderhaya dönüşen esasına, sözünü ise sihir ve batıl şeylerle uğraşanları yutacak olan cehennem dumanına benzetmektedir.

Bir ‘aşāyım ki yed-i Mūsā’da şu‘bān-peykerim

Sāhirān u bāṭılāna dūd-ı nīrāndır sözüm (4a/115)

Şair; Hz. Mūsâ, Tūr-ı Sînâ, *dest-i beyzâ* (nurlu el), Mūsâ’nın ejderhaya dönüşen esası ve bir cemâl²⁰⁶ aynası olduğunu dile getirmekte, kendisini onlara teşbih etmektedir.

Tūr-ı Sînâ vü ‘asā-yı Mūsā’yım

Dest-i beyzā ejdehā-yı Mūsā’yım (16a/537)

Şāhibu’l-beyzā’ ü şu‘bānu’l-mübīn

Kim kelīm-i Kibriyā Mūse’l-emīn (27b/945)

Mūsā’yım nūrum cemāl-‘āyīneyim

Her tecellī eyleyen dīrīneyim (16a/538)

2.4.1.1.7.1. Hz. Hârûn

²⁰⁶ Allah’ın lütuf ve rızasına işaret eden isimleri, sıfatları ve O’nun mutlak güzelliği “Cemâl” tabiri ile ifade edilmektedir. Süleyman Uludağ, “Cemâl”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1993, C.VII, s.296.

Hz. Hârûn, Hz. Mûsâ'nın kardeşi ve İsrâiloğullarına gönderilen bir peygamberdir. Allah'ın emri gereği kırk gün Tûr dağında kalacak olan Hz. Mûsâ, yerine kardeşi Hz. Hârûn'u vekil tayin etmiş vazifesini tamamlayıp geri döndüğünde ise kavminin Sâmirî adında bir münafığın yaptığı buzağıya taptığını görmüştür. Hz. Mûsâ, kavmini neden uyarmadığı konusunda Hz. Hârûn'a sinirlenmiş ve onu hırpalamıştır. Hâlbuki Hz. Hârûn gerekli uyarıları yapmış; fakat kavmi söz dinlemeyerek Hz. Mûsâ'ya karşı onu zor durumda bırakmışlardır. Durumu anlayan Hz. Mûsâ, Sâmirî adındaki o münafığı kavminden uzaklaştırmıştır.²⁰⁷

Hz. Hârûn ile Hz. Mûsâ arasında geçen bu kıssa dışında Hz. Hârûn'un hayatına dair çok fazla bilgi bulunmamaktadır. Şair, bu kıssadan hareketle olsa gerek Hz. Hârûn'a hüznü yakıştırmış ve Hz. Mûsâ'nın Tûr dağında tecelliye mazhar olması hadisesi ile birlikte bu konuya telmih yapmıştır.

Ey dilber-i sevdâger-i Hârûn-ı hazînim

Mûsâ demini[ñ] Tûr-ı tecellâsı göründü (8b/266)

2.4.1.1.8. Hz. Eyyûb

Hz. Eyyûb çok zengin bir peygamberdir. Cenâb-ı Hak ona çokça mal ve evlat vererek dünya nimetine erişirmiş ardından verdiği nimetleri geri alarak onu imtihana tabi tutmuştur. Malı mülkü elinden giden evlatlarını bir bir kaybeden Eyyûb peygamber, bir de hastalık ile imtihan edilmiş vücudunda yaralar açılıp o yaralara kurtlar düşmüştür. Ama o bütün bu imtihanlara rağmen asla isyan etmemiş sabrı ile bütün insanlığa örnek olmuş “Eyyûb sabrı” nesilden nesile aktarılmıştır. Edebiyatımızda Hz. Eyyûb bu hâli ile sabrın timsali olmuştur.²⁰⁸

Aşağıdaki ilk beytte her belaya sabretmesi ile âşıklara örnek gösterilmiş; diğer beytte ise onun zenginliği, hastalığı ve sabrına telmih yapılarak gönlünde açılan yaraların içinden ırmaklar akan bir gül bahçesine dönüştüğü dile getirilmiştir.

²⁰⁷ Ömer Faruk Harman, “Hârûn”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1997, C.XVI, s.254-256.

²⁰⁸ Ahmet Talat Onay, **Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü: Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı**, haz. Cemal Kurnaz, Ankara, Kurgan Edebiyat Yayınları, 2013, s.171.

Ġayb eden cānānını Ya‘kūb-veş

Her belāya şabr eden Eyyūb-veş (1b/4)

Gūlbāğçe-i dāğ-ı dil-i Eyyūb-ı hāzīne

Kevşer ayağı mu‘cize enhārı göründü (1b/52)

2.4.1.1.9. Hz. Ya‘kūb, Hz. Yūsuf (Züleyha/Zeliha)

Hz. Ya‘kūb, Hz. İbrāhim peygamberin torunu; İshāk peygamberin oğlu; Hz. Yūsuf’un babası; İsrāiloğullanın atası olan “İsrāil” lakaplı bir peygamberdir.²⁰⁹ Rivayete göre, Hz. Ya‘kūb’un 12 oğlu olup bunlar içinde en sevdiği oğlu Yūsuf’tur. Babalarının Yūsuf’a duyduğu sevgiyi kıskanan kardeşler, Hz. Yūsuf’u kıra götürme bahanesiyle evden uzaklaştırıp onu bir kuyuya atmışlardır. Babalarına ise kardeşlerini kurt yedi yalanını söyleyerek Yūsuf’un kanlı gömleğini ona getirmişlerdir. Kardeşler geri dönüp Yūsuf’u oradan geçen bir kervana ucuz bir fiyata köle diye satmışlardır. Ya‘kūb peygamber oğlunun hasreti ile Beytü’l-ahzen/Külbe-i ahzen (hüzünler evi) denilen kulübede yıllarca gözyaşı dökmüş ağlamaktan gözleri kör olmuştur.²¹⁰ Kıssanın devamında Hz. Yusuf’un bir köle iken Mısır’a sultan oluşu, Zeliha ile aralarında geçen hadise, Mısır’da kardeşleri ile karşılaşması ve babası ile kavuşması yer almaktadır.

Bu kıssadan hareketle Hz. Ya‘kūb; sevgiliden ayrılışın, hüznün, gözyaşının, çilenin ve nihayet sabrın sonunda elde edilen mükâfatın (sevgiliye kavuşmanın) sembolü hâline gelmiştir. Hz. Yūsuf ise fevkalade güzelliği, bu güzelliği sebebiyle sevgilinin ona benzetilmesi, babasından ayrı kalışı, bir köle iken Mısır’a sultan oluşu gibi yönleriyle pek çok şiirin ve beytin konusu olmuştur.

²⁰⁹ Ömer Faruk Harman, “Ya‘kūb”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2013, C.XLIII, s.274-276.

²¹⁰ İskender Pala, **Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü**, İstanbul, Kapı Yayınları, 2012, s.483-484.

Aşağıdaki ilk beytte Hz. Ya'kûb'un oğlu Yûsuf'u kaybetmesine; ikinci beytte ise, gam sahibi Ya'kûb'un sabrı sonucunda Hz. Yûsuf'a kavuşmasına telmih yapılmaktadır.

Ġayb eden cānānını Ya'kûb-veş

Her belāya şabr eden Eyyûb-veş (1b/4)

Ya'kûb-ı ğamıñ perde-i nazzārelerinden

Cān Yûsuf'unuñ kākül-i ruhsārı göründü (2b/52)

Şair aşağıdaki beytte, Yûsuf'un güzelliğini huyların güzelliği ile, nimete erişmeyi de Yûsuf'un Mısır'a sultan olması ile ilişkilendirmiş; huy güzelliğini nimete erişmeye vesile kılmıştır.

Bā'ış-i ni'met olur hûsn-i hışāl

'Abd ise sulţān olur Yûsuf-cemāl (36a/1300)

2.4.1.1.9.1. Züleyha/Zeliha

Zeliha/Züleyha, Hz. Yûsuf ile aralarında pek çok hadise geçen Hz. Yûsuf'un eşi ve konusunu Kur'an'dan alan "Yûsuf u Zeliha" mesnevilerinin kadın kahramanıdır.

Yûsuf'u satın alan kervancılar onu ağırlığına altın karşılığında Mısır azizine satmışlardır.²¹¹ Mısır azizi çocuğu olmadığı için Hz. Yûsuf'u büyük bir itina ile büyütmüş; ancak karısı Zeliha'nın ona âşık olacağını düşünememiştir. Zeliha Yûsuf'un eşsiz güzelliği karşısında âdeta büyülenmiş Hz. Yûsuf ise bu yasak aşka

²¹¹ İskender Pala, **Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü**, İstanbul, Kapı Yayınları, 2012, s.483.

hiçbir zaman razı olmamıştır. Zeliha ne yaptıysa Yûsuf'u ikna edememiş son çare olarak onu odasına davet edip niyetini açıklamıştır. Hz. Yûsuf onun isteklerini yerine getirmeyince Zeliha odadan çıkmak üzere olan Yûsuf'un gömleğini yırtmış bağırıp çağırarak Yûsuf'un kendisine kötülük yapmak istediğini söylemiş bunun üzerine Mısır azizi, Yûsuf'u zindana attırmıştır. Tabir ettiği rüyaların doğru çıkması sonucu Hz. Yûsuf zindandan kurtulmuş Mısır'a sultan olmuştur. Zeliha bu süre içinde kocasını kaybetmiş bir hayli yaşlanmıştır. Bir gün Hz. Yûsuf, Zeliha'yı yolda görmüş ve ona bir isteğinin olup olmadığını sormuştur. Zeliha, eski güzelliğine kavuşmayı isteyince Hz. Yûsuf dua etmiş Zeliha hem eski güzelliğine kavuşmuş hem Yûsuf'un dinini kabul etmiş hem de Hz. Yûsuf ile evlenme şerefine nail olmuştur.²¹²

Şair, Hz. Yûsuf'un Zeliha tarafından yırtılan gömleğine ve sonrasında Allah'ın izni ile Hz. Yûsuf'un Mısır'a sultan oluşuna telmih yapmaktadır.

Hiľat etdi Yûsuf'ı pîrâheni

Farķı üzre Şaldı tãc-ı rûşeni (25b/867)

Şair, Cenâb-ı Hakk'ın her Şeye gücünün yettiğini dolayısıyla kendisini de sevgilisine kavuŐturmaya kadir olduğunu Yûsuf ve Zeliha kıssası üzerinden dile getirmektedir. Cenâb-ı Hak babasının gözbebeği olan Yûsuf'u kuyuya attırıp onu bir köle iken Mısır'a sultan etmiş Mısır melikesi olan Zeliha'yı ise Hz. Yûsuf'un aşķı ile imtihan edip onu bu aşķın kölesi hâline getirmiştir. Her Şeye kadir olan Allah, haşa bu zavallı âşıkın niyazını mı geri çevirecektir?

Ey cemãl-i Yûsuf'u mehtãb eden

V'ey Zeliĥã çeşmini ĥûn-ãb eden (7a/223)

2.4.1.1.10. Hz. İbrâhim (Nemrud, Âzer)

²¹² Zehra Öztürk, "Züleyha", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2013, C.XLIV, s.552-553.

Hız. İbrâhîm, ülü'l-azm diye isimlendirilen beş büyük peygamberden birisidir. Kur'an'da pek çok kıssa ile kendisinden bahsedilmektedir. Nemrud ile olan mücadelesi de bunlardan birisidir. Nemrud, puta tapmamakta ısrar eden Hz. İbrâhîm için büyük bir ateş hazırlatmış ve mancınık ile Hz. İbrâhîm'i o ateşin içine attırıştır. Hz. İbrâhîm ateşe atılırken Cebrâil onun yardımına gelmiş ve bir isteği olup olmadığını sormuştur. Hz. İbrâhîm ise ona, "Ben Allah'ın kuluyum, dileğim sana değil, O'nadır. Allah ne dilerse yapsın." cevabını vermiştir. Bu hadiseden sonra Hz. İbrâhîm "Halîlullah" (Allah'ın dostu) lakabı ile anılmıştır. Nemrud'un yaktığı o ateş, Allah'ın; "Ey ateş! İbrâhîm'e karşı serin ve selamet ol."²¹³ emri üzerine Hz. İbrâhîm'i yakmamıştır. Ateşin bir gül bahçesi olduğuna dair rivayetler de bulunmaktadır.²¹⁴

Aşağıdaki beytlerde bu hadiselere telmih yapılmaktadır. İlk beytte şair, mancınık ile darağacına çıkıp Hz. İbrâhîm ile ateşe düştüğünü; ikinci beytte Nemrud'un yaktığı ateşin Hz. İbrâhîm için bir gül bahçesi olduğunu; üçüncü beytte şair, parlak bir çıra olduğunu ama ateşinin Hz. İbrâhîm'i yakmayan türde bir ateş olduğunu dile getirmektedir.

Mancınîḥ ile çıkıp dâr üstüne

Düşdüm İbrâhîm ile nâr üstüne (14b/485)

Nâr-ı Nemrûd-ı sitemger bî-vefâ

Oldu İbrâhîm'e bir gülşen-serâ (21a/724)

Âteşim ammâ çerâğ-ı rûşenim

Âteşim ammâ Ḥalîl'e gülşenim (26b/896)

²¹³ Enbiyâ, 21/69.

²¹⁴ Ömer Faruk Harman, "İbrâhîm", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2000, C.XXI, s.266-272.

Şair aşağıdaki beytte kendisini, kıvılcımlar saçıp yüksek sesle feryat eden bir ney kamışına; sözünü ise Hz. İbrâhim'in kulağına gelen gül bahçesindeki o sırra benzetmektedir.

Bir nihâl-i nây-ı pür bāng-ı şerer-pāşım velî

Sem'-i İbrâhîm'e esrâr-ı gülistândır sözüm (4a/113)

2.4.1.1.10.1. Nemrud

Nemrud, Babil ülkesinin kurucusudur. Rivayete göre, rüyasında yeni doğan bir yıldızın parlaklığı ile ayın ve güneşin ışığını söndürdüğünü görmüştür. Kâhinler bu rüyayı, ülkede bir erkek çocuğu doğacağı, halkı yeni bir dine davet edeceği ve Nemrud'u öldüreceği şeklinde yorumlamışlardır. Nemrud ülkedeki bütün erkek çocuklarını öldürme kararı almış ve bunu tatbik etmiştir. Ancak bir put yapıcısı olan ve kendisine çok güvendiği, Hz. İbrâhim'in babası Âzer'in kendisinden çocuğunu gizleyebileceği aklından bile geçmemiştir. Hz. İbrâhim dünyaya geldiğinde Âzer onu bir mağaraya saklamış orada büyütüştür. Hz. İbrâhim Nemrud'un dinine tabi olmayınca aralarında mücadele başlamış Nemrud, Hz. İbrahim'i yakalatarak ateşe attirmiştir. Ancak Cenâb-ı Hak Hz. İbrahim'i yakmaması için ateşe emretmiş onu Nemrud'un zulmünden kurtarmıştır.²¹⁵

Aşağıdaki beytlerde, Nemrud'un yaktığı ateşin, Allah'ın emri ile Hz. İbrâhim'i yakmaması kissasına telmih yapılmaktadır. Şair, Allah'ın emri ile Nemrud'un ateşini perişan edip o ateşi Hz. İbrâhim'e gül bahçesi ettiğini dile getirmektedir.

Nâr-ı Nemrüd'ı perişân eyledim

²¹⁵ Cengiz Batuk, "Nemrud", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2006, C.XXXII, s.554-555.

*Berd*²¹⁶ ile nārı gülistān eyledim (14b/486)

Nār-ı Nemrūd-ı sitemger bī-vefā

Oldu İbrāhim'e bir gülşen-serā (21a/724)

Dīde-i Nemrūd'a āteş-peykerim

Āyn-ı İbrāhīm'e gülşen her yerim (26b/898)

2.4.1.1.10.2. Âzer

Âzer Kur'an'da, "Hani İbrāhim, babası Âzer'e "Sen putları ilah mı ediniyorsun? Şüphesiz, ben seni de kavmini de apaçık bir sapıklık içinde görüyorum." demişti."²¹⁷ mealindeki En'am suresi 74. ayette, Hz. İbrāhim'in babası olarak zikredilmektedir.

Şair aşağıdaki beytte Hz. Âdem'den Hz. Muhammed'in dünyaya teşrifine kadar peygamberlere ve ailelerine intikal eden nura telmih yapmakta ve Hz. İbrāhim'in babası Âzer'in nurunun -kastedilen Hz. Peygamber'in nurudur-kendisinde misafir olduğunu ve Âzer'in Hz. Peygamber'i kendisinde seyrettiğini dile getirmektedir.

Bende mihmān oldu nūr-ı Âzerī

Bende seyrān etdi haq peygamberi (26b/897)

2.4.1.1.11. Hz. İsmâil

²¹⁶ "Ey ateş! İbrahim'e karşı serin ve esenlik ol, dedik." (Enbiyâ 21/69) Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur'an-ı Kerim Meâli**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.358.

²¹⁷ Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur'an-ı Kerim Meâli**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.148.

Hız. İsmâil, babası Hz. İbrâhim'in yaşlılık dönemlerinde Allah'tan bir evlat istemesi üzerine dünyaya gelmiş ve Allah'a kurban edilmek üzere adanmış olan bir peygamberdir. Hz. İsmâil ile ilgili pek çok kıssa anlatılmaktadır. Bunlar arasında Hz. İsmâil'in doğumu; annesi Hacer ile birlikte babası tarafından Mekke'ye bırakılması; Zemzem suyunun Hz. İsmâil'in topuğunu vurduğu yerden fıskırması; Hz. İbrâhim ile birlikte Kâbe'yi inşa etmeleri ve Hz. İsmâil'in kurban edilme hadisesi yer almaktadır. Hz. İsmâil edebiyatta teslimiyetin sembolü hâline gelmiş bir peygamberdir.²¹⁸

Allah'tan bir evlat isteyen Hz. İbrâhim'in duası kabul olmuş kendisine Hz. İsmâil verilmiştir. Bir evladı olduğu takdirde onu Allah'a kurban edeceğini söyleyen Hz. İbrâhim'e Allah tarafından bu vaadi hatırlatılmış ve emri yerine getirmesi istenmiştir. Oğlunu giydirip süsleyen Hz. İbrâhim onu kurban yerine götürmüş tam kurban etmek üzere iken, taşı ikiye ayıran keskin bıçağın Hz. İsmâil'i kesmediğini görmüştür. Baba ve oğlun teslimiyetlerini sınavan Allah, teslimiyet sınavını başarıyla geçen Hz. İbrâhim ve oğlu Hz. İsmâil'e gökten bir koç indirmiş oğlu yerine bu koçu kurban etmesini Hz. İbrâhim'e emretmiştir.

Aşağıdaki beytlerde kurban kıssasına telmih yapılmaktadır. İlk beytte şair, emre itaat edip Hz. İsmâil ile kurban olduğunu; İkinci beytte sert taşı ikiye böldüğü hâlde Hz. İsmâil'i kesmeyen bir bıçak olduğunu; üçüncü beytte kendisine kurbanlık verilen Hz. İbrâhim ve İsmâil olduğunu ve Allah'ın kendisi için cihanın koçlarını kurban edip eteğinden zemzem suyu akıttığını dile getirmektedir.

Benven İsmâîl ile qurbân olan

Kim benim dil-beste-i fermân olan (14b/489)

Hem benim sikkîn içinde kesmeyen

Seng-i hârâyı benim şad çâk eden (14b/490)

²¹⁸ Mustafa İsmet Uzun, "İsmâil", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2001, C.XXIII, s.80-82.

Ben H̄alīl-i²¹⁹ h̄alīk-ı Rabb-i kerīm

Şūh [u] pāk u zāyih[-i] zibh̄in ‘azīm²²⁰ (18a/616)

Saḡa ḡurbān eyledim kebş-i cinān

Dāmeniḡden eyledim zemzem revān (18a/617)

2.4.1.1.12. Hz. Nūh

Hz. Nūh, Hz. İdris’ten sonra peygamber olarak gönderilmiştir. Kendisine iman etmeyen kavmi Nūh Tufanı olarak bilinen tufanda helak edilmiştir. Rivayete göre Tufan günü Allah gökten yağmur yağdırmış yerden ise yaşlı bir kadının tandırından sular fıskırtmıştır. Bu şekilde tufan başlamış Hz. Nūh’un gemisine binenler kurtulmuş kâfirler ise tufanda helak olmuşlardır.²²¹

Aşağıdaki beytte tufanın çıkış yeri olarak tandıra işaret edilmiş Hz. Nūh’a iman edenlerin kurtuluşa erdiği müjdelenmiştir.

Kān olup tennūr ṭūfāna ‘ayān

Buldı müşrikden necātı Nūhiyān (21a/725)

Aşağıdaki beytte şair, kendisini tandırdan fıskıran ateşin alevine; sözlerini ise kâfirlere dehşet saçan tufana benzetmektedir.

Şu’le-i tennūr-ı āteş-ḡiz-i Nūh nāciyim

Kāfir-i imāna dehşet-baḡş ṭūfāndır sözüüm (4a/112)

²¹⁹ “Halīl/Halīlu’llāh”, “samimi dost/Allah’ın dostu” manası ile Hz. İbrāhim’in lakabıdır.

²²⁰ “Ve fedeynāhu bizibh̄in ‘azīm”, “Biz (İbrahim’e) büyük bir kurbanlık vererek onu (İsmail’i) kurtardık.” (Saffat 37/107) Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur’an-ı Kerim Meâlî**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.497.

²²¹ Ömer Faruk Harman, “Nūh”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2007, C.XXXIII, s.224-227.

Aşağıdaki beytte, Hz. Âdem'in cennette geçirdiği zamana ve Nûh tufanına telmih yapılmaktadır. Şair kendisini cennette gezip dolaşan Hz. Âdem'e ve tufan koparan Hz. Nûh'a teşbih etmektedir.

Âdem'im cennetde seyrân eyledim

Nûh olup 'âlemde tûfân eyledim (14b/484)

2.4.1.1.13. Hz. Âdem

Hz. Âdem, Allah'ın yarattığı ilk insan, ilk peygamberdir. "Ebu'l-beşer" insanlığın babası künyesi ve "Safiyullah" (Allah'ın temiz kulu) sıfatı ile anılmaktadır.²²² Ayrıca Âdem, kelime olarak "insan/âdemoğlu" manasına da gelmektedir. Dolayısıyla bu kelime çoğunlukla tevriyeli olarak kullanılmaktadır.

Edebiyatta Hz. Âdem'in kıssalarına geniş yer verilmekte olup özellikle yaratılışı; çamurdan yaratılıp ruh üflenmesi; meleklerin kendisine secde etmeleri; Ezâzil'in secde etmemesi; cennette Hz. Havva ile başlarından geçen hadise; dünyaya gönderilişi ve günahlarının bağışlanması için çok gözyaşı dökmesi gibi konular ele alınmaktadır.²²³

Aşağıdaki beytte Âdem kelimesi tevriyeli olarak kullanılmaktadır. Şair, Ahzâb suresi 72. ayette²²⁴ zikredilen "emanet" kavramını aşk ile ilişkilendirmektedir. Aşk öyle yücedir ki onun temiz nuru varlıklar içinde yalnızca âdemoğluna emanet edilmiştir. Bu sebeple yüce arş Âdem'i/âdemoğlunu kıskanmaktadır.

Nûr-ı pāk-i 'aşka Âdem'dir emîn

Reşk eyler Âdem'e 'arş-ı berîn (3a/62)

²²² Süleyman Hayri Bolay, "Âdem", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1988, C.I, s.358-363.

²²³ İskender Pala, **Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü**, İstanbul, Kapı Yayınları, 2012, s.6-7.

²²⁴ Şüphesiz biz emaneti göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar onu yüklenmek istemediler, ondan çekindiler. Onu insan yükledi. Çünkü o çok zalimdir, çok cahildir. (Ahzâb 33/72) Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur'an-ı Kerim Meâlî**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.471.

Şair aşağıdaki beytte Hz. Peygamber'in ruhunun yaratılmış olan en mükemmel ruh olduğunu dile getirmekte ve kendisini Hz. Âdem ile kıyas ederek -bu kıyası (4b/131.) beytte açıkça görmekteyiz- Hz. Âdem bile henüz Hz. Peygamber ile anılmazken “Ben, sevgilinin (Cenâb-ı Hakk'ın) en gizli yerinde misafirdim; sevgilinin cemalinin nuru ile de kendimden geçmişim.” (4b/131) diyerek ruhlar âleminde Hz. Peygamber ile birlikte olduğunu ifade etmektedir.

Rûh-ı a'zam olmadan Âdem'le yâd

Şarmadan âğüşuna 'arz-ı mihâd (4b/129)

Şair aşağıdaki beytte kendisini cennette gezip dolaşan Hz. Âdem'e ve tufan koparan Hz. Nûh'a teşbih etmektedir.

Âdem'im cennetde seyrân eyledim

Nûh olup 'âlemde tûfân eyledim (14b/484)

2.4.1.2. Tarihî Unsurlar

2.4.1.2.1. Hz. Ali

Ali b. Ebî Tâlib, Hulefâ-i Râşidîn'in (dört büyük halife) sonuncusu, Hz. Peygamber'in amcasının oğlu ve damadıdır.²²⁵ Mutasavvıfların çoğu tarafından kabul edilen görüşe göre aşk, Cenâb-ı Hakk'ın Hz. Peygambere duyduğu muhabbetin bir tecellisidir. Tasavvufta buna “Hakikat-i Muhammediyye” ya da “Nûr-ı Muhammediyye” denilmektedir. Bu tecelli önce Hz. Peygambere, O'ndan da kademe kademe bütün âleme yayılmıştır.²²⁶

²²⁵ İskender Pala, *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, İstanbul, Kapı Yayınları, 2012, s.18.

²²⁶ Mehmet Demirci, “Hakikat-i Muhammediyye”, *DİA*, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1997, C.XV, s.179-180.

Aşağıdaki beytte şair, Hz. Peygamber'in Ahmed ismindeki mim harfinin aşk besmelesinin sabahı olduğunu; Hz. Ali'nin ise aşk gecesini aydınlattığı dile getirilmektedir.

Mīm-i Aḥmed şubḥ-ı bismillāh-i 'aşk

Vez 'Alī Şem'-i şebistāngāh-ı 'aşk (1b/III)

Aşağıdaki beytte Hz. Peygamber, mekânsızlık göğündeki güneşe, Hz. Ali ise ayın tam bir daire şeklini aldığı en parlak hâline, dolunaya benzetilerek yüceltilmektedir.

Ān mihr-i āsumān-ı lā-mekān

Īn bedr-i māh-ı 'ālīcāh-ı 'aşk (1b/IV)

Rivayete göre Hz. Peygamber, Hz. Ali'ye ilahi aşka ve ilme dair bir takım sırlar vermiş ve bunları kimseye anlatmaması için onu tembih etmiştir. Fakat Hz. Ali bu sırları içinde tutamamış ve hepsini kör bir kuyuya anlatmıştır. Kuyu da bu sırları taşıyamamış bir süre sonra dolup taşmaya başlamıştır. Kuyunun taşan suyuyla etrafta sazlar yetişmiş bir çoban bu sazlıktan bir kamış kesip içini boşaltarak delikler açmış ve onu üflemeye başlamıştır. Bu sesi duyan Hz. Peygamber “Ey Ali sırları niçin ifşa ettin?” diye Hz. Ali'ye sormuş, “Ya Rasûlallah, ben sırrı kimseye söylemedim” cevabını almıştır. Bunun üzerine Hz. Peygamber, Hz. Ali'den kamışın sesini dinlemesini istemiştir. Hz. Ali, kamışın sırları ifşa ettiğini duyunca Hz. Peygamber'e sırları sadece kör bir kuyuya anlattığını söyleyerek durumu izah etmiştir. Hz. Peygamber de yaşanan bu hadise üzerine “İşte bu kamış, bu sırları kıyamete kadar söyleyecektir” buyurmuştur.²²⁷

²²⁷ Hz. Ali'nin sırrına dair anlatılan bu meşhur hikâye'nin kaynağı tespit edilememiştir.

Aşağıdaki beytlerde şair, bu sırra ve hadiseye değinmekte olup kendisini bu sırrı işiten ve yerinde duramayan Hz. Ali'nin hâline benzetmektedir. Şair de aşk sırrına vakıf olduğundan beri tıpkı Hz. Ali gibi yerinde duramamış bu sırrı ifşa etmek istemiştir. Hz. Ali ilk beytte, “Hoşnut ve razı olunmuş, seçilmiş” manasına gelen “Murtazâ” lakabı ile anılmıştır.

Sem'ime değmişdi rāz-ı Murtażā

Cān idi cānımda nūr-ı Müctebā (1b/12)

Dedi esrār-ı 'Alī'dir bu su'āl

Eylediñ āḥir beni āşufte-ḥāl (2b/40)

Münkeşif oldu saña sırr-ı 'Alī

Zāhir oldu 'aynıña nūr-ı celī (34b/1230)

Haydar, lügatte arslan manasına gelmekte olup Hz. Ali'nin cesur ve yiğitliğine nispetle kendisinin lakabı olmuştur. Zülfikâr ise, Hz. Ali'nin ucu iki parçaya ayrılmış olan kılıcının ismidir.²²⁸

Aşağıdaki ilk beytte şair kendisini Hz. Ali'nin Zülfikâr ismindeki kılıcının göz alıcı parlaklığına, sözünü ise Hz. Ali'nin aslan gibi güçlü olan kol kuvvetine, cesurluğuna ve yiğitliğine benzetmektedir. İkinci beytte ise Hz. Ali, kol kuvveti ve şanınin yüceliği ile methedilmektedir.

Berḫ-i te'şīr-i zebān-ı zü'l-fiḫār-ı Ḥaydar'ım

Ḳuvve-i bāzū-yı ḳudret şīr-i merdāndır sözüm (4a/120)

²²⁸ İskender Pala, **Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü**, İstanbul, Kapı Yayınları, 2012, s.18.

Ḳuvve-i bâzû-yı iclâl-i ‘Alî

Ey celâlet şâhınñ kudret eli (21b/750)

Kerrâr, “Savařta dūřmana dōne dōne defâlarca saldıran kimse” manası ile Hz. Ali’nin cesur ve yiğitliğine nisbetle kendisinin lakabı olmuştur. Aşağıdaki beytten önce řair, Hz. Peygamberin parmağı ile aya işaret edip ayı ikiye bōlmesi mucizesine telmih yapmış bu beytte ise Hz. Peygamber’in parmağını Hakk’ın kınından sıyrılmış keskin kılıcı olarak nitelemiş ve bu kılıcın da Hz. Ali’nin kabzasına layık olduğunu dile getirmiştir.

Kim edip bir şârim-i meslûl-i Hâķķ

Ḳabza-i Kerrâr’a kıldı müsteħaķķ (25b/871)

şair, Hz. Peygamber’in hem fiziki hem de ahlaki özelliklerinin dile getirildiği, “şemâil”²²⁹ kitaplarına değinmektedir. şair, Hz. Ali’nin kalemi ve Osmânî hat ile yazılmış bir şemâil kitabı olduğunu sevgilinin ışıl ışıl parlayan yüzünün de bu kitabın başlığı/ismi olduğunu belirtmektedir.

Bir kitâb-ı haţţ-ı ‘Oşmânî vü kilik-i Hâıdar’ım

şem’a-i dîdâr ‘unvân-ı şemâ’ildir baņa (17b/587)

2.4.1.2.1.1. Kanber

Kanber, Hz. Ali’nin kölesidir. Azad edilmiş olmasına rağmen Hz. Ali’yi terk etmeyen bir an olsun onun yanından ayrılmayan sadakat timsali bir kişidir.²³⁰ şair

²²⁹ M. Yaşar Kandemir, “şemâil”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2010, C.XXXVIII, s.497-500.

²³⁰ İskender Pala, **Ansiklopedik Divân řiiri Sōzlūđū**, İstanbul, Kapı Yayınları, 2012, s.256.

aşağıdaki beytte Kanber'in sadakatini bele bağlanan bir kuşağa teşbih etmekte ve aşk yolundaki sadakatin böyle olması gerektiğini dile getirmektedir.

Ey miyân-be[n]d-i niṭāk-ı Kānberī

Dilber-i çeşm-i ğazāl-i Ḥayderī (34a/1222)

Şems Osman Efendi, *Şem'-i şebistân*'da Hz. Ali için beş beytten müteşekkil "Yâ Ali" redifli bir gazel dile getirmiş bu gazel ile Hz. Ali'yi pek çok yönden methetmiştir. Bu gazelde Hz. Ali, evliya tahtının mülkünün sahibi; Rahmân'ın arşını kaplayan; maddi manevi yönden artırılmış, seçilmiş, hoşnut ve razı olunmuş vasıfları ile nitelendirilen bir şahsiyettir. Çünkü Hz. Peygamber onun için *Laḥmike laḥmî*²³¹ sözünü söylemiştir. Celâl ve cemâl'in zuhur ettiği yer Hz. Ali'nin Zülfikâr ismindeki kılıcıdır. Hz. Ali insanları doğru yola iletmek üzere Allah'ın görevlendirdiği bir rehber, mahiyetini akılların idrak edemeyeceği yüce bir kişidir. Şair son beytte, kendisini cihan içinde yanıp yok olacak bir muma; Hz. Ali'yi ise hiç yok olmayıp daima parlayan bir güneşe benzeterek bu gazeli tamamlamaktadır (21a-21b/715-719).

2.4.1.2.2. Âl-i Abâ (Hz. Ali, Hz. Fâtıma, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin)

Âl-i Abâ, Hz. Peygamber ile birlikte kızı Hz. Fâtıma, damadı Hz. Ali ve torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin için kullanılan bir tabirdir. Rivayete göre, "Ey ehl-i beyt! Allah kusurlarınızı giderip sizi tertemiz yapmak ister." (Ahzâb 33/33) mealindeki ayet nazil olduğunda Hz. Peygamber'in; Hz. Ali, Hz. Fâtıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'i abasının altına alarak "Allah'ım, benim ehl-i beytim işte bunlardır; bunların kusurlarını gider, kendilerini tertemiz yap!" diye dua ettiği ve ehl-i beytinin kimler olduğuna dair verdiği bilgi hadis kitaplarında yer almaktadır. Edebiyatta "Âl-i abâ" ve "Ehl-i abâ" şeklinde kullanım yaygınlık kazanmıştır. Abaya bürünenlerin

²³¹ "Etin etimdir." tabiri, rivayete göre Hz. Peygamber'in Hz. Ali için söylediği bir sözdür. Kimilerine göre bir hadis hükmünde olan bu söz, kimilerine göre Hz. Ali'yi yüceltmek için sonradan ortaya atılmış bir sözdür. Bu sözün tamamı şu şekildedir: "Laḥmike laḥmî; demmike demmî; rûhike rûhî; cismike cismî./Etin etimdir; kanın kanımdır; ruhun ruhumdur; cismin cismimdir." Bu sözün kaynağı tespit edilememiştir.

sayısı Hz. Peygamber’le birlikte beş olduğu için “Hamse-i Âl-i abâ” ve “Pençe-i Âl-i abâ” şeklinde görmek de mümkündür.²³²

Bende-i dîrîne-i Âl-i ‘abâ

Ĥāk-i dergāh-ı sarāy-ı ıŧıfâ (1b/9)

Çünkü nâkıŧdır ŧelâŧe ħamseden

Ĥamse-i Âl-i ‘abâ’dandır süħen (31a/1095)

2.4.1.2.3. Hz. Hüseyin

Hz. Hüseyin, Hz. Peygamberin torunu, kızı Hz. Fâtıma ile damadı Hz. Ali’nin oğludur. Muharrem ayının onuncu günü Kerbelâ’da mübarek başı kesilerek ŧehit edilmiştir.²³³ Bu yüzden “ŧehîd” lakabı ile meŧhur olmuŧtur.²³⁴

ŧair, Hz. Hüseyin ile birlikte kanlara bulandıħını ve Hz. Hüseyin’e sırdaŧ olduğunu dile getirmektedir.

Ėarħ oldum ħün-ı dil envârına

Râzdaŧ oldum Ĥüseyin esrârına (20b/701)

2.4.1.2.4. Çâr-Yâr/Dört Halife

“Çâr-yâr, çihâr-yâr, hulefâ-yi râŧidîn”²³⁵ Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali için kullanılan “dört halife, dört sevgili, dört seçkin dost” manasına gelen bir tabirdir.

²³² Süleyman Uludaħ, “Âl-i Abâ”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1989, C.II, s.306-307.

²³³ İlyas Üzüm, “Hüseyin”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1998, C.XVIII, s.521-524.

²³⁴ Ethem Ruhi Fiħlalı, “Hüseyin”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1998, C.XVIII, s.518-521.

Aşağıdaki beytte, peygamberlerin şahı olan Hz. Muhammed'in bizzat dostu ve sevgilileri olarak methedilmektedirler.

Çāker-i hāk-i der-i şadru'l-'alā

Çār yār-ı zāt-ı şāh-ı enbiyā (1b/8)

2.4.1.2.5. Hz. Mevlânâ

Hz. Mevlânâ, *Mesnevî-i Şerîf*'e Farsça "Dinle!" manasına gelen "Bişnev" lafzı ile başlamaktadır. Şems Osman Efendi'nin de mesneviye aynı manaya gelen "Gûş kıl" lafzı ile başlaması Hz. Mevlânâ'nın eserine bir atıf yapmış olabileceğini düşündürmektedir.

Gûş kıl ey sâmi'-i güftâr-ı 'aşk

V'ey talebkâr-ı dem-i esrâr-ı 'aşk (1b/1)

2.4.1.2.6. Hallâc-ı Mansûr

Hallâc-ı Mansûr olarak bilinen bu zatın asıl ismi Hüseyin'dir. Siyasî bir takım karışıklıkların da etkisi ile şeriata uygun olmadığı düşünülen sözler (Ene'l-Hak) sarfettiği iddiası ile hapse atılıp zincire vurulmuş ardından işkence edilerek idam edilmiştir. Hallâc'ın vücudunun yakılarak küllerinin Dicle'ye döküldüğü de rivayetler arasında yer almaktadır. Mansûr, edebiyatta, inancı uğruna her şeye göğüs geren hatta bu uğurda ölümü göze alan âşıkın sembolü hâline gelmiştir.²³⁶

Aşağıdaki beytte bu olaya telmih yapılmaktadır. Şair ayrılık ateşini ve ondan geriye kalan külleri Mansûr'un bedenini yakan ateşe ve Dicle'ye dökülen küllerine benzetmiş bu küller ile derdini gözyaşına yazmak istemiştir.

²³⁵ Ahmet Atillâ Şentürk, *Osmanlı Şiiri Kılavuzu*, ed. Bedriye Gülay Açar, İstanbul, Osmanlı Edebiyatı Araştırmaları Merkezi, 2017, C.2, s.293.

²³⁶ İskender Pala, *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, İstanbul, Kapı Yayınları, 2012, s.185-186.

Eşkime hākisterimle yazayım Manşūr-veş

Āh kim yaqdı beni nāra hevā-yı iftirāk (5a/154)

Edebiyatta sevgilinin saçları darağacıdır. Âşık ise bu darağacında asılan aşk şehididir. Şair, sevgilinin zülfü ile darağacına çekilmesini, Mansûr'un asılarak şehit edilmesi hadisesine telmih yaparak dile getirmektedir. Fakat âşıkın darağacına asıldığı dünya bu dünya değil, âşıkın Mansûr'un yüzünde seyrettiği başka bir dünyadır.

Görünen dehre Manşūr'un yüzünden

Olup zülfiyle ber-dārıñ ben oldum (11a/366)

Şair, sevgiliden ayrı kaldığındaki durumunu Mansûr'un darağacına asılıp daha sonra bedeninin parçalara ayrılması hadisesine telmih yaparak dile getirmektedir. Âşık, Mansûr gibi darağacına asılıp diken üstüne düştüğünü vücudunun paramparça olduğunu ifade etmektedir.

Ṭakılıp Manşūr-veş dār üstüne

Çāk u çāk oldum düşüp hār üstüne (12b/417)

Şair aşağıdaki beytte canlı cansız bütün varlıkların aşk ateşiyle yandığını tam o sırada Mansûr'un darağacına çıktığını ifade etmektedir.

Yandı mevcūdāt 'aşkıñ nārına

Ol zamān Manşūr çıkdı dārına (13b/461)

Aşağıdaki beytlerde şair, kendisini Mansûr ile kıyaslamaktadır. İlk beytte şair Mansûr'dan daha eski bir âşık olduğunu, “Mansûr *Ena'llâh* sözünü söyleyip darağacına çıkmadan önce, yüce arş benim sesimle titremekteydi.” diyerek ifade etmektedir. İkinci beytte ise Mansûr'dan daha üstün bir âşık olduğunu; “Eğer Mansûr, benim bildiğim sırları bilmiş olsaydı başkasına hacet yok, kendi yerine beni darağacına çekerdi.” diyerek dile getirmektedir.

Mütezelzil idi bangımla ser-i 'arş-ı berîn

Çıkmadan dâra Ena'llâh ile Manşûr henüz (15b/521)

Na'şî berdâr ederdi beni yok hâcet-i ğayrî

Bilse dâr üzre iken râzımı Manşûr henüz (15b/522)

Şair, Hz. Peygamber'in dünyaya teşrifi ile âlemde meydana gelen bir takım değişiklikleri dile getirdiği bölümde, Hallâc-ı Mansûr'un yaya benzeyen sinisini dövdüğünü, İskender'in ise dünyayı gösteren aynasını kırdığını dile getirmektedir.

Żarb edip Hâllâc kemân sînesin

Etdi İskender şikest âyînesin (25b/873)

2.4.1.2.7. Ebû Ali Sînâ

Asıl adı, Ebû Alî el-Hüseyin bin Abdillâh bin Alî bin Sînâ olan bu zat, büyük bir filozof, hekim matematikçi, fizikçi, âlim, fakih, müfessir, bilgin, şair, seyyah... Görüldüğü gibi Ali Sînâ daha çok ilim dünyasında öne çıkmaktadır. Divan edebiyatına konu olması ise halk hikâyelerinde rastlanılan meşhur Ebû Ali Sînâ hikâyelerinden kaynaklanmaktadır. Bu hikâyelerde, Ebû Alî Sînâ ve kardeşi Ebu'l-

Hâris'in simya ilmini en üst seviyede öğrendikleri ve bu ilim ile bütün zorlukların üstesinden geldikleri anlatılmaktadır.²³⁷

Bu hikâyelerde simya ilmi ile varlıklar şeklen değiştirilmekte; var olmayan varlıklar ortaya çıkarılmakta; var olanlar yok edilmekte; uzun mesafeler kısa sürede aşılmakta; devasa binalar inşa edilmekte; cansız varlıklar hareket ettirilmekte; kısa sürede yapılması mümkün olmayan işler yapılmakta; uzak memleketlerden yiyecekler getirilmekte; insanların zihinlerine hükmedilip hayal kurmaları ve bu hayalin etkisinde kalmaları sağlanmakta; mevsimler değiştirilmektedir.²³⁸

Aşağıdaki beyitte şair kendisini ve diğer âşıkları, simya ilmi ile varlıklara hükmeden Ebû Ali Sînâ ile karşılaştırmakta bu kıyas sonucunda, “Biz sadece varlıkların değil, can ve cihanın da simyasını biliriz.” diyerek kendisinin ve âşıkların Ebû Ali Sînâ'dan daha üstün olduklarını dile getirmektedir.

Ey sîmiyâ-yı bû 'Alî Sînâ'yı fehm eden

Biz sîmiyâ-yı cân u cihân âşinâlarız (15a/498)

2.4.1.2.8. Hızır

Kehf suresinde Hz. Mûsâ'nın dışında iki kişiden bahsedilmektedir. Bunlardan biri; “genç adam” diğeri ise “Allah'ın kulu” diye nitelenen kişidir. Müfessirlerin pek çoğu bu surede “Allah'ın kulu” diye anılan kişinin Hızır olduğunda hemfikirdirler.²³⁹ Bu kulun bir peygamber mi, veli mi yoksa bir melek mi olduğu konusu tartışmalıdır. Mutasavvıflar onu ilm-i ledun'a (ilahi sırlara ait olan ilim) sahip bir mürşit olarak kabul etmekte, peygamber ya da melek diye tanıtan kaynaklara ve rivayetlere itibar etmemektedirler.²⁴⁰

²³⁷ Abdulhakim Kılınç, “Simya Kelimesinin Divan Edebiyatında Kullanımı”, Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, S.21, İstanbul, 2018, s.583.

²³⁸ a.e., s.576.

²³⁹ İlyas Çelebi, “Hızır”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1998, C.XVII, s.406-409.

²⁴⁰ Süleyman Uludağ, “Hızır”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1998, C.XVII, s.409-411.

Edebiyatta Hızır ile ilgili pek çok kıssa yer almaktadır. En meşhur olanı Hızır'ın, İlyas ve İskender ile birlikte “âb-ı hayât”ı bulmak niyetiyle Zulumat ülkesine yaptıkları yolculuktur. Bu uzun ve maceralı yolculukta Hızır ve İlyas'ın ölümsüzlük suyunu içmeleri ölümsüzlüğe kavuşmaları, İskender'in ise bu suyu içememesi ve başlarından geçen çeşitli hadiseler dile getirilmektedir.²⁴¹

Aşağıdaki beytte şair, kendisini Hızır ile kıyas etmekte ve ondan daha üstün olduğunu dile getirmektedir. Hızır içtiği su ile ölümsüzlüğe ve ilahi sırra kavuşurken şair susuzluk içinde nice hikmetlere nail olduğunu ifade etmektedir. Bu yüzden, ne Hızır'a ne de onun hayatına/hayat bahşeden suyuna itibar etmeyeceğini dile getirmektedir.

Hikmet-i 'aış-ı ledünde ber-şebât

Eylemem Hızır u hayâta iltifât (26b/901)

Şair, ölümsüzlük suyunu arayan Hızır ve İskender için karanlıktan kurtuluş, Zulmet ülkesindeki hayat suyunun kaynağı olduğunu dile getirmekte ve onlardan üstün olduğunu yinelemektedir.

Hızır u İskender necât-ı zulmetim

Çeşme-i âb[-ı] hayât-ı zulmetim (29b/1027)

2.4.1.2.9. İbn-i Edhem

İbrâhim b. Edhem'in zengin ve itibarlı bir ailenin çocuğu olup Belh hükümdarı yahut hükümdarın oğlu ya da torunu olduğu şeklinde rivayetler bulunmaktadır. Zühd yolunu seçerek sahip olduğu saltanatı, dünya nimetlerini bırakıp vatanından ayrılması yönüyle hayatı destanlaştırılmıştır. İbrâhim b. Edhem

²⁴¹ Cemal Kurnaz, “Hızır”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1998, C.XVII, s.411-412.

edebiyatta; dervişliği sultanlığa, saltanatı fakr u fenâyâ tercih etmesi ve kendisini kanaat ile mutlu etmesi gibi özellikleriyle övülmektedir.²⁴²

Aşağıdaki beytte şair, İbrâhim bin Edhem'in kanaat özelliğine vurgu yapmakta ve tıpkı onun gibi kanaat sahibi olmayı âşıklara öğütlemektedir.

Var nişîn ol menzil-i hâşâkde

İbn-i Edhem gibi şâd ol hâkde (33a/1173)

2.4.1.3. Edebî Unsurlar

2.4.1.3.1. *Leylâ ve Mecnûn*

Leylâ ve Mecnûn hikâyeleri İslam milletlerinin edebiyatlarında önemli bir yer tutmaktadır. Araplarda doğup Arap çöllerinde halk arasında dilden dile söylenen hikâye, menkıbe ve rivayetlere dayanmaktadır. Bu hikâye, Arap yarımadasından çıkmış olmasına rağmen Fars ve Türk edebiyatlarında daha geniş yer tutmaktadır. Leylâ ve Mecnûn hikâyeleri Arap edebiyatında beşeri aşkı anlatan hikâyeler iken Genceli Nizâmî'nin yazdığı *Leylâ vü Mecnûn* (1188) adlı eser ile farklı bir özellik kazanmaktadır. Nizâmî, Leylâ ve Mecnûn'u eserin sonunda kavuşturmuş; ancak Leylâ'nın kendini Mecnûn'a tanıtmaya rağmen Mecnûn'un onu tanımaması daha doğrusu Mecnûn'da Leylâ'nın Mevlâ olması eseri beşeri aşk boyutundan ilahi aşk boyutuna taşımıştır. Nizâmî'den sonra pek çok şairin eseri tasavvuf açısından ele alıp işlediği görülmektedir.²⁴³

Âşık aşağıdaki ilk beytte sevgili uğruna döktüğü kanlı gözyaşlarını Mecnûn'un Leylâ için döktüğü gözyaşlarına benzetmiş; ikinci beytte, Mecnûn'un baktığı her yerde Leylâ'yı görmesi gibi kendisinin de her yerde sevgiliyi gördüğünü dile getirmiş; üçüncü beytte aşkın sahibi olan Allah'ın, âşıkları hayrete düşürmesi ve aşkın Leylâ'sının âşıkları bir toka gibi saçına takması temennisinde bulunmuş; dördüncü beytte ise Mecnûn'un çöle düşüp vahşi hayvanlarla konuşması kıssasına

²⁴² Reşat Öngören, "İbrâhim b. Edhem", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2000, C.XXI, s.293-295.

²⁴³ Süleyman Tefik, **Leylâ İle Mecnûn**, haz. Kemal Yavuz, İstanbul, Beşir Kitabevi, 2016, s.7-9-10.

telmih yaparak Mecnûn'u bir divane olarak değil, akli başında bir âşık olarak yâd etmiştir.

Ağlayıp eşkim dökerdim hûn-bâr

Leylâ-i maşşûd için Mecnûn-vâr (2a/18)

Mecnûn'a kühistân-ı beyâbân-ı firâka

Leylâ köyünün küçe-i pâzârı göründü (2b/51)

Zülfüne taşsın seni Leylâ-yı 'aşk

Hayrete şalsın seni Mevlâ-yı 'aşk (33a/1163)

Kûh u şahrâda yürü Mecnûn-vâr

Eyle vahşîlerle üns hûşyâr (33a/1164)

2.4.1.3.2. İskender

Tarihte bilinen iki İskender mevcuttur. Bunlardan biri; İskender-i Zülkarneyn (Kur'an'da hayatı hakkında bilgi verilen) diğeri ise İskender-i Yunanî (Büyük İskender'dir). Edebiyatta bu iki İskender birbirine karıştırılmış menkıbeler daha çok Büyük İskender'e isnat edilmiştir.²⁴⁴

“Âyîne-i İskender/Âyîne-i âlem-nümâ” (İskender'in aynası/Cihanı gösteren ayna) hakkında pek çok efsanevî rivayet bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şu şekildedir: İskenderiyye şehri kurulduğu zaman bu aynanın çok yüksek bir yere asıldığı, şehre yaklaşan düşman gemilerini bir aylık mesafeden tespit edip gösterdiği

²⁴⁴ İskender Pala, *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, İstanbul, Kapı Yayınları, 2012, s.236-237

ve bu aynadan yansıtılan güneş ışığı ile gemilerin yakıldığıdır. Yalancılara aynaya bakması durumunda yalancıları yansıtmadığı da rivayetler arasındadır.²⁴⁵

Aşağıdaki beytte şair, Hz. Peygamber'in dünyaya teşrifi ile Hâllac'ın keman sinisini dövdüğünü, İskender'in ise dünyayı gösteren aynasını kırdığını dile getirmektedir.

Žarb edip H̄allāc kemān sīnesin

Etdi İskender ūikest āyīnesin (25b/873)

2.4.1.3.3.Neriman

Şehnâme'de ismi geçen ünlü kahramanlardandır. Sam'ın babası, Zâl'in dedesidir. Divan edebiyatında “Neriman”, kahramanlık ve yiğitlik sembolü şahsiyetlerden birisidir.²⁴⁶

Aşağıdaki beytte şair, okçuluk eğitiminin önemli bir aşaması olan “çille çekmek” tabirini kullanmaktadır. Oku germeye yarayan ipe “çille” denilmektedir. Kemankeşlere (okçulara) ok verilmeden önce kol kaslarının güçlenmesi ve sabırlarının sınanması için bin gün, “Kepâze” denilen ucunda ok olmayan daha güçsüz bir yay (talim yayı) ile “çille çekmesi” yani bu ipi çekmesi istenmektedir. Bu süre bittiğinde ok atmaya yetkin hâle geldiğine inanılan okçular, esas eğitime tabi tutulmakta ve savaş meydanlarında yerlerini almaktadırlar.

Şair, kemankeşlerin gücünün ve sabrının sınıandığı bu “çille çekme” talimini âşıkların çektiği çileye nispet etmektedir. Her kim aşk yolunda “çille çeker” bu talimi sabırla tamamlarsa o kişinin artık yanmış (kemale ermiş) bir âşık (yay) olduğunu ve böyle bir âşıkın (yayın) da savaş meydanındaki namının olsa olsa Neriman olabileceğini ifade etmektedir.

²⁴⁵ a.e., s.48.

²⁴⁶ Dursun Ali Tökel, **Divan Şiirinde Şahıslar Mitolojisi**, İstanbul, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Yayınları, 2016, s.188-189.

Bir kemān-ı suh̄tedir ol kim çekerse çillesin

Rezm̄gāh-ı ‘aşkda nāmı Nerīmān söylenir (11b/386)

2.4.1.3.4. Cemşîd/Cem

Cem (Cemşîd), rivayete göre şarabın mucidi olarak bilinen zattır. Cem’in yedi madenden yapılmış olan kadehinin sihirli olduğuna ve üzerinde bir takım işaretler, yazılar bulunduğu dair rivayetler yer almaktadır. Cām-ı Cem/Cām-ı Cemşîd tabiri edebiyatta şarabın ibret verici hâllerini anlatmak maksadı ile kullanıldığı gibi “kalb-i ârif” için de kullanılmaktadır.²⁴⁷

Şair, ayrılık cefasının verdiği zevk ile Cem’in kadehindeki şarabın verdiği zevki karşılaştırmaktadır. İlki neşeden ve muhabbetten, diğeri ise üzüm şarabından gelmektedir. Bu sebeple âşık, Cem’in kadehine “kırılısın” ifadesini kullanarak onu değersizleştirir ve ayrılık cefasının verdiği zevki ona tercih ettiğini dile getirir.

Cām-ı Cem olsa kırılısın sāğarı şol bādeniñ

Kim neşâtından gelir keyf-i cefā-yı iftirāk (5a/157)

2.4.1.3.5. Mesih

“Mesih/Mehdî”, “hidayete erdirilmiş, kendisine doğru yol gösterilmiş kişi” demektir. Büyük dinlerde ve ilkel toplumlarda bozulan düzeni yeniden sağlayacağına ve adaleti getirip insanları kurtuluşa götüreceğine inanılan bir Mesih’in/kurtarıcının geleceği inancı benimsenmiştir.²⁴⁸

Aşağıdaki beytte şair kendisini, yeri çok yücelerde olan aşk Mehdî’sinin keskin kılıcı olarak görmekte, Decâcil’in askerlerini öldürmekle karanlıkların aydınlanacağını dile getirmektedir.

²⁴⁷ Ahmet Talat Onay, *Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü: Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, haz. Cemal Kurnaz, Ankara, Kurgan Edebiyat Yayınları, 2013, s.102-103.

²⁴⁸ Ekrem Sarıçoğlu, “Mehdî”, *DİA*, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, 2003, C.XXVIII, s.369-371.

Şārim-i Mehdī-i ‘aşkı̄m beyt-i aķdesdir yerim

Çāk-ı zūlmet ķatl-i ecnād-ı Decācil’dir baņa (17a/582)

2.4.1.3.6. *Deccāl*

Deccāl, sözlükte, “bir şeyi örtmek, yaldızlamak, boyamak” manasına gelen bir kelimedir. Decācil ise, Deccāl kelimesinin çoğuludur. Deccāl ilāhî dinlerde kıyametin kopmasına yakın bir zamanda ortaya çıkıp olağanüstü olaylar sergileyerek bazı insanları delaletе düşüreceğine inanılan kişidir.²⁴⁹ Hz. Peygamber, kıyametin kopmasına yakın pek çok fitnenin çıkacağını, bunlardan en korkuncunun ise Deccāl fitnesi olacağını bildirmektedir.²⁵⁰

Şair aşağıdaki beytte, dünyada benliğinden kurtulamamış kişilerin bedenlerini Benî Asfar’ın ülkesine, Deccāl’in mağarasına benzetmektedir.

Kişver-i arz-ı Benî Aşfar’dır²⁵¹ ol

Ġār-ı Deccāl-i sitem-perverdir ol (34a/1202)

Şair kendisini, yeri çok yücelerde olan aşk Mehdi’sinin keskin kılıcı olarak görmekte, Decācil’in askerlerini öldürmekle karanlıkların aydınlanacağını dile getirmektedir.

Şārim-i mehdī-i ‘aşkı̄m beyt-i aķdesdir yerim

²⁴⁹ Kürşat Demirci, “Deccāl”, DİA, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, 2019, C.IX, s.67-69.

²⁵⁰ İlyas Çelebi, “Deccāl”, DİA, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, 2019, C.IX, s.69-72.

²⁵¹ “Benî Asfar” Hz. Peygamber’in kıyamet alametlerinden bahsettiği bir hadiste şu şekilde geçmektedir: Hz. Peygamber, “Kıyametten önceki altı alameti say” buyurdu ve şöyle devam etti: “Benim vefatım, sonra Kudüs’ün fethi, sonra Tâûn... sonra malın dolup taşması... sonra öyle bir fitne ki girmediği hiçbir arabin evi bırakmaz, sonra (Rumlar’la) aranızda barış andlaşması olup arkasından andlaşmayı bozarak her sancakta on iki bin kişi ile seksen sancak altında size gelirler.” Buradaki Rumlar, hadiste Benî Asfar olarak zikredilmekte olup Müslümanlar üzerine savaş açacak bir topluluktur. İmâm Buhârî, **Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh**, çev. Abdullah Feyzi Kocaer, Konya, Hüner Yayınevi, 2008, s.478-479, hn.1344.

Çäk-1 zülmet kıatl-i ecnâd-1 Decâcil'dir başa (17a/582)

2.4.2. Şem^c-i Şebistân'ın Kahramanları ve Konusu

Şem^c-i şebistân'da başlıca dört kahraman yer almaktadır. Bunlar:

1. Tecrübesiz âşık.
2. Tecrübeli âşık/Şem^c-i şebistân.
3. Sevgili (Cenâb-ı Hak).
4. Mürşit (Abdürrahîm-i Ünyevî Hazretleri).

Şems Osman Efendi eserin başında mesnevinin üç kahramanını tanıtmaktadır. Bunlar, tecrübesiz olan âşık, tecrübeli olan âşık (Şem^c-i şebistân) ve sevgilidir. Eserde bahsedilen sevgili Cenâb-ı Hak'tır. Her şey o yüce sevgiliye kavuşmak içindir. Eserin ilerleyen bölümlerinde Şems Osman Efendi mürşidi olan Abdürrahîm-i Ünyevî Hazretleri'ni de hikâyeye dâhil etmektedir.

Hikâye, iki âşıkın birbirleriyle olan sohbeti ile başlamaktadır. Tecrübesiz olan âşık henüz aşka yeni tutulmuş olduğundan aşka dair pek çok şeyi merak etmekte âşkın verdiği coşkunluğu bir türlü dizginleyememektedir. Okuyucuya tecrübeli bir âşık olarak tanıtılan Şem^c-i şebistân ise bir köşede sessiz ve sakin bir şekilde yanmakta sevgiliye duyduğu hasret ile canını mum gibi eritmektedir. Tecrübesiz olan âşık gece gündüz demeden Şem^c-i şebistân'a sorular sormakta aşka dair bildiklerini anlatması için yalvarıp yakarmaktadır. Şem^c-i şebistân ise susmaktadır. Çünkü bilmektedir ki aşk vadisinde söz yoktur, aşk ve sevgili söze sığmayacak kadar yücedir. Ancak tecrübesiz olan âşık öyle sorular sormaktadır ki bu sorular karşısında Şem^c-i şebistân bir yandan perişan hâle gelmekte bir yandan da sevgili ile geçirdiği günleri hatırlayıp aşkı tazelenmektedir. Bu duruma daha fazla kayıtsız kalamayan sabrı ve tahammülü tükenen Şem^c-i şebistan, aşk denizinin coşup aşk şarabının verdiği neşenin yenilenmesi ile konuşmaya başlamaktadır.

Eserin kurgusu tecrübeli olan âşıkın, tecrübesiz olan âşıka kendi yaşadıklarından hareketle tecrübelerini aktarması, ona doğru yolu göstermesi

şeklindedir. Eserin tamamı ele alındığında farklı kişilermiş gibi görünen bu iki âşıkın aslında Şems Osman Efendi'nin kendisi olduğu anlaşılmaktadır. Tecrübesiz olan âşık, Şems Osman Efendi'nin mürşidi ile karşılaşmadan önceki dönemini temsil etmekte, tecrübeli olan âşık ise mürşidi ile karşılaştıktan sonraki dönemi yansıtmaktadır. Ayrıca mesnevinin ilerleyen bölümlerinde Şems Osman Efendi karşımıza mürşitlik vasfı ile de çıkmaktadır. Bütün bunlar değerlendirildiğinde Şems Osman Efendi'nin bu eserde üç dönemini ele alıp kendi seyr ü sülukuna dair bilgiler verdiği, tecrübelerini diğer âşıklara aktararak onlara doğru yolu göstermek istediği anlaşılmaktadır. Eser bu yönüyle ele alındığında hem ilahi aşkı anlatan hem de ilahi aşka talip olanlara yol gösteren bir rehber olma özelliği taşımaktadır.

Şem^ç-i şebistân, sevgiliden ayrılış hikâyesini, varlıkların ruhlar âleminde dünyaya gönderiliş hikâyesi üzerinden dile getirmektedir. Şöyle ki, Şem^ç-i şebistân ruhlar ülkesi ve dünya yaratılmadan önce sevgilinin en gizli yerinde misafir olduğunu, ancak sevgilinin sunduğu bir şarap ile kendinden geçtiği bir sırada gurbete düşüp ayrılık belasına uğradığını ifade etmektedir. Artık yeni mekân (dünya), Şem^ç-i şebistân için “Ayrılık Cehennemi, Cehennem Vadisi” olarak isimlendirilmektedir. Bu vadiye düşen Şem^ç-i şebistân gece gündüz ah edip ağlayıp inlemekte, bu vadiden kendisini kurtarması için sevgiliye yalvarıp yakarmaktadır. Şem^ç-i şebistân'ın feryadı yeri göğü titretmekte fakat bir türlü sevgiliye ulaşmamaktadır. Şem^ç-i şebistân sevgili için gözyaşı döküp takatinin tükendiği bir anda, ansızın gümüş tenli bir yiğit olarak tasvir ettiği o zatı görmektedir. Bu zat, mesnevinin son kahramanı olan ve eserde ismi açıkça anılmayan Şems Osman Efendi'nin mürşidi Abdürrahim-i Ünyeî Hazretleri'dir. Bu zat Şem^ç-i şebistân'ı içine düştüğü hâlden kurtaracak ve onu sevgiliye kavuşturacak olan yegâne kişidir. Çünkü kendisi yüce bir Nur'un (Hz. Muhammed'in) peşinden gitmektedir. Kim o Nur'un peşinden giderse sevgiliye (Cenâb-ı Hakk'a) kavuşacaktır. Bundan sonra hikâye, Şem^ç-i şebistân'ın mürşidine olan intisabı, mürşidinin onu irşat etmesi, belli bir mertebeye ulaştıktan sonra Şem^ç-i şebistân'a, irşat vazifesinin verilmesi şeklinde devam etmektedir. Şem^ç-i şebistân eserin sonuna kadar bu vazifeyi yerine getirmekte özel olarak tecrübesiz âşıka genel olarak bütün âşıklara sevgiliye giden yolları göstermekte, aksini yapanların uğrayacakları akıbetten onları haberdar etmektedir.

Şem‘-i şebistân, başından sonuna kadar ilahi aşkın mısra mısra işlendiği bir mesnevidir. Merkezde Cenâb-ı Hak ve Hz. Peygamber olmak üzere aşk, âşık ve maşuk çerçevesi içinde pek çok konuya değinilmiş ele alınan konular, Kur’an’dan özenle seçilen ayetler, Hz. Peygamber’in sözleri, dinî, tarihî ve edebî şahsiyetlerin kıssaları ile desteklenip açıklanmıştır. Eserde pek çok konuya değinilmiş ancak söz dönüp dolaştırılıp yine ilahi aşka getirilmiştir. Aslında söylenen her ne varsa ilahi aşkı anlatmaya vesile olmuştur.

Şem‘-i şebistân’ın ismi, okuyucunun zihninde pek çok şeye çağrışım yapacak şekilde düşünülmüştür. *Şem‘-i şebistân*, hem eserin ismi hem şairin kendisi hem mesnevinin kahramanı hem hakiki manası ile etrafı aydınlatan bir mum ya da kandil hem de mecazi manası ile küfrü yok edip karanlıkları aydınlatan bir rehber manasına gelecek şekilde eserde yer almaktadır. *Şem‘-i şebistân*ların ortak özelliği ise karanlıkları yok edip etrafı aydınlatmak o yüce sevgiliye giden yolları göstermektir. Eserde bu durum, defalarca yinelenmektedir. Eserin kahramanı olan *Şem‘-i şebistân* sevgiliye giden yol üzerinde durduğunu ve o yolu aydınlattığını dile getirmektedir.

Şems Osman Efendi eserin başlangıç tarihini “Tarih” başlığı altında Farsça bir manzume ile 1264/1848 *Şem‘-i şebistân-ı mâ* (Bizim *Şem‘-i şebistân*ımız) terkihiyle tarih düşmüş bu şekilde eseri yazmaya başladığı tarihi ve ismini belirtmiştir.

2.4.3. *Şem‘-i Şebistân*’ın Özeti

Eserin özeti, eserde 20 defa tekrar edilen terci beytlerden hareketle 21 bölüme ayrılarak incelenmiştir. Ayrıca her bölümün başlangıç ve bitişinde varak numaraları (1b-3a) ve o bölüme ait beyit numaraları (1-70) “Birinci Bölüm (1b-3a/1-70)” şeklinde bölümlerin başlık kısmında gösterilmiştir.

2.4.3.1. Birinci Bölüm (1b-3a/1-70)

Şems Osman Efendi, *Şem‘-i şebistân*’a kendisine kulak verecek olan âşıkların (muhatapların) dikkatlerini toplamak istercesine “Gûş kıl” (Dinle!) hitabı ile başlamaktadır. Bu hitabın ardından şair, âşıkların bir takım özelliklerine değinmekte âşık âşık yapan vasıfların ne olması gerektiğine dair bilgiler vermektedir. Bir anda

sözü kendisine getiren şair, aşk âlemindeki unvanının *Nûrî-i şems*²⁵² olduğunu, bu ismin ona bir *İşrâki*²⁵³ olarak aşk meydanında yürüdüğü için verildiğini dile getirmekte ve kendisini bu şekilde tanıtmaktadır.

Gönül derdiyle sohbet eden, aşk kitabından sayfalar alıp vahdet Kur'an'ından ders okuyan tecrübesiz âşık, irfan mektebine yeni başlamış bir talebedir. Bu talebe aşk hakkında pek çok şeyi merak etmektedir. Bu merakını gidermek için varlıkların hepsine sorular sormakta verdikleri cevaplardan farklı manalar çıkarmakta; ancak istediği cevabı bir türlü elde edememektedir. Sonunda aşk ile ilgili merak ettiği soruları her gece kendisine eşlik eden dostum, arkadaşım diye hitap ettiği, eski bir âşık olarak tanıttığı, aşk konusunda tecrübeli olan Şem'i Şebistân'a sormaya karar verir. Fakat Şem'i şebistân'dan aşkın sırlarını öğrenmek kolay değildir. İki âşık da bilmektedir ki aşk vadisinde söz yoktur. Aşk; noktaya, harfe, heceye, kelimeye, cümleye, vezne yani kısacası söze sığmamaktadır. Fakat âşık, aşkın sırlarını öğrenmekte kararlıdır. Bir yandan Şem'i şebistân'a övgü dolu sözler söylemekte bir yandan aşkın sırlarını söylemesi için ona yalvarıp yakarmakta bir yandan da içine düştüğü aşk derdinden dolayı soru sormaya gönlünü kaptırdığını dile getirmektedir.

Bir köşede aşk ateşi ile sessiz ve sakin bir şekilde yanıp canını mum gibi eriten Şem'i şebistân, âşıkın bu ısrarı ve soruları karşısında ağlayıp inlemekte perişan hâle geldiğini dile getirmektedir. Çünkü Şem'i şebistân hem sevgili ile

²⁵² Şems Osman Efendi'nin asıl ismi Nureddin olup Fatin Tezkiresi'nde Osman Nûrî olarak geçmektedir. Fatîn Davud, **Fatîn Tezkiresi (Hâtimetü'l-Eşâr)**, haz.Ömer Çiftçi, Erişim: 3.9.2020, (çevrimiçi), <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr>

Şems Osman Efendi'nin divanında Nûrî mahlasıyla yazılmış az sayıda şiir tespit edilmiştir. İlk yazdığı şiirlerinde Nûrî mahlasını kullanan şair, daha sonra yazdığı şiirlerinde Şems mahlasını kullanmış ve bu değişikliğin sebebinin divanında "Pertev-i zâtından ey Şems itdiğim-çün iktibâs//Yâdigâr aldım bu ismi Şemsî-i Tebrîz'den" beyti ile açıklamıştır. Yusuf Yıldırım, Osman Şems Efendi Hayatı, Eserleri ve Divânı (Metin-İnceleme-Tahlil), (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2013, s.8.

Nûrî ismi ve Şems mahlası, hem "güneşin nuru" manasına gelecek hem de şairin asıl ismine işaret edecek şekilde tevriyeli olarak "Nûrî-i Şems" terkibi ile yazılmıştır.

²⁵³ "Şark" kökünden türetilen "işrâk", sözlükte "güneşin doğuşu sırasındaki ışımaya, aydınlanma, parlama, tan ağarışı" gibi anlamlara gelmektedir. Aynı kökten türeyen "meşrik" ise coğrafi olarak doğuyu ifade etmektedir. Terim anlamında işrâk, epistemolojik açıdan, akıl yürütmeye veya bir bilgi vasıtasına gerek kalmadan bilginin doğrudan içe doğması, iç aydınlanma, keşf ve zevke (manevî tecrübeye) dayanan bilgi için kullanılmaktadır. Mahmut Kaya, "İşrâkiyye", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2001, C.XXIII, s.435-438.

Süleyman Uludağ, "İşrâkiyye", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2001, C.XXIII, s.438-439.

yaşadığı güzel günleri hatırlamakta hem de ondan ayrıldığı günün acısını tekrar yaşamaktadır. Ancak artık olan olmuş; aşk göğünün denizi coşup dalgalanmış; aşk şarabının verdiği neşe yenilenmiş; aşk ateşi artmış; gönülde sabır ve sükûnet kalmamıştır. Şem^c-i şebistân için aşkı ve sevgiliyi konuşma vakti gelmiştir.

2.4.3.2. İkinci Bölüm (3a-4a/71-122)

Şem^c-i şebistân, aşktan ve maşuktan bahsetmeye başlamadan önce kendisini tanıtmaktadır. Şem^c-i şebistân, aşk köşkünde yanan bir mum, aşk evine safa bahşeden bir güneştir. Aslında bir âşık olarak çok yüce mertebelerdedir fakat kaza kalemi onu bir aşk hikâyesi olarak varlık âleminde görünür kılmıştır. Hüner okulunda kadim bir üstat, görünüşte aşk yüzünden yanıp tutuşmuş bir divanedir. Kadim meclisin mumu, sevgili için bir pervanedir. Vahdet şarabını içen rintlere bir aşk meyhanesi olduğundan sırların şarabı onun dudaklarından dökülmektedir.

Şem^c-i şebistân (şair); kelamın tecelli ettiği bir yiğit, söz ipliğine söz incileri dizen bir şair, söz sarayının hazinelerine ulaşan ve o sarayın sahibi olan bir hazinedar, söz kandillerinin asıldığı meydanın arslanıdır. Cenâb-ı Hak aşk divanına tercüman olması için kendisini yaratmıştır. Dolayısıyla bütün sözlerin söyleniş şekli, üslubu ve her bir mana onun aynasında görünmektedir. Âlemlerin şerhi özüne nakşedildiğinden bütün vasıfları, sırlar âleminde haberler vermektedir. Fakat bu işaretleri, sözleri, haberleri herkesin anlaması mümkün değildir. Çünkü Şem^c-i şebistân (şair), çoğu yerde hakiki manayı söyler gibi yapıp aslında kinaye yapacağını; iktibas gerektiğinde ilahi kitaplardan karşılaştırmaya gideceğini; tendeki canının söz için bir irsal-i mesel olacağını ifade etmektedir.

Şem^c-i şebistân'ın dile getireceği sözler de öyle alelade şeyler değildir. O söz, evet, insan kelamıdır ancak Süleymân'ın kuşdili, Îsâ'nın nefesi, Mesîh'in insanları aciz bıraktığı güçte tesirli bir sözdür. Verilecek haber de gayp âlemindeydir. Ölüyü dirilten bu haber, ona vakıf olanın derdini artıracak niteliktedir. Şem^c-i şebistân (şair), bu şekilde hâlini arz edip sözlerinden nice manalar, hikmetler çıkartılabileceğini ifade etmektedir.

Şem^c-i şebistân (şair) devamında “Sözüm” redifli bir gazel dile getirmekte ve bu gazelde kendisi ile sözünü kıyas ederek sözünün çok daha değerli olduğunu

belirtmektedir. Fakat şair kendisini de tamamen yok saymamaktadır. Bu gazelde şair, bir kıvılcım; sözü, parlayan güneştir. Şair, bir ateş külünün zerresi; sözü, Süleyman'ın mührüdür. Şair, parlak olmayan bir çıra; sözü, gökyüzü ve gökte parlayan aydır. Şair, yakası yırtılmış kırmızı bir lale çanağı; sözü, Bedahşan Dağın'dan çıkan kırmızı bir yakuttur. Şair, dokunaklı ve etkili sözler söyleyen bir papağan; sözü, ay ışığında yapılan tatlı bir sohbetir. Şair, kıvılcımlar saçıp feryat eden bir ney kamışı; sözü, İbrâhim'in kulağına gelen gül bahçesinin sırrıdır. Şair, Mûsâ'nın elinde tuttuğu ejderha görünüşlü asa; sözü, sihir ve batıl işlerle uğraşanlara cehennem dumanıdır. Şair (Şem^c-i şebistân), her gece sırlar evinde öylece dururken; sözü, hiç uyumayan âşika etrafı aydınlatan parlak bir kandildir.²⁵⁴

2.4.3.3. Üçüncü Bölüm (4b-5b/123-164)

Şem^c-i şebistân, üçüncü bölüme Cenâb-ı Hakk'ı methederek başlar. O'nun Rezzâk oluşu rızkı paylaştırmadaki adaleti, yüceliği, Baki ve Celal sahibi olması gibi bir takım isim ve sıfatlarına değinir.

Şem^c-i şebistân geçmişe gider ve sevgiliden ayrılış hikâyesini dostu olan tecrübesiz âşika anlatmaya başlar. Ruhlar ülkesi, dünya ve içindekiler yaratılmadan evvel Şem^c-i şebistân sevgilinin evinde bir misafirdir. O'nun ülkesini kendi evi bildiği için gurbetten, ayrılıktan, ağlayıp inlemekten hiç haberi yoktur. Bunu bir gün sevgilinin sunduğu bir şarap ile kendinden geçtiği bir sırada gurbete düşüp aşk belasına uğrayınca anlayacaktır. Aslî vatanından ayrılıp gurbete düşen Şem^c-i şebistân; ayrılığın, hicran yarasının, çaresizliğin ne demek olduğunu anlar ve bu acı ile feryat etmeye başlar. Artık Şem^c-i şebistân ayrılık yarası ile gezip dolaşmaktadır. Bu yeni mekân yani dünya, âşık için "Ayrılık Cehennemi, Cehennem Vadisi" olarak isimlendirilmektedir.

Bu vadiye düşen Şem^c-i şebistân'ın cismi ayrılık ateşi ile yanmaktan külhan olmuştur. Gönlünde yanan ateşe ateş değse yanıp yok olmaktadır. Bir gül bahçesi olan dünya, Şem^c-i şebistân'ın gözüne çer çöp olarak görünmektedir. Ayrılık geceleri uzadıkça uzamış Şem^c-i şebistân'da sabır ve tahammül bırakmamıştır. Ayrılığın yakıcı sesi göklere çıkmış fakat bir türlü sevgiliye ulaşmamıştır. Bu sitemden sonra

²⁵⁴ Gazelin tamamı için bkz. (3b-4a/98-122).

Şem‘i şebistân, ayrılık ateşiyle hiç kimsenin yanmaması için Allah’a niyaz eder ve bir gül bahçesi gibi görünen dünyanın aslında nasıl bir yer olduğunu tecrübesiz âşık anlatmaya başlayarak hikâyeye devam eder.

2.4.3.4. Dördüncü Bölüm (5b-6b/165-203)

Cehennem vadisine düşmüş Şem‘i şebistân’ın ağlayıp inlemeleri yeryüzünü tir tir titretmiş, gökteki cisimleri tedirgin hâle getirmiştir. Âşık, dünya âleminde sırlara vakıf olan sırdaş kimseler görmüş; fakat gönlünde gizlediği sırları anlamış olabileceklerini düşünerek telaşa kapılmıştır.

Şem‘i şebistân, sevgilinin dostu ve meclisinin mumu iken bir anda kendini elem cehenneminin vadisinde, sitem karanlığının kuyusunda bulmuştur. Dünya denilen bu yerin vadileri cehennem kuyusuna benzemekte, dağına kıyasla gökyüzü, bir sivrisinek gibi görünmektedir. Ejderha vadilerinde çeşit çeşit devler, ifritler, akrepler ve kaplanlar; uçsuz bucaksız çöllerinde insan toplulukları; dağlarında ise sayısız arslan inleri bulunmaktadır. Kavgalar her tarafa velvele verirken aslanların kükremeleri zelzeleye sebep olmaktadır. Karıncalar elinde Süleymanlar aciz kalırken arslanlar yılanların arasında gözlerinden kanlı yaşlar dökmektedir. Bu topluluğun çanak çömleği, kafatası kemiği; içkileri, gözyaşı ve gönül kanı; yiyecekleri, yürek parçası; meclislerinin çalgıları ise ağlayıp inleme sesleridir. Ayrılığa düşenlerin hepsi bu yerde aciz olduklarından ayaklar altında ezilmektedirler.

Şem‘i şebistân yabancı olduğu bu memleketin sahibine buranın nasıl bir yer olduğunu ve burada yaşayanların ne işle meşgul olduklarını sorar. Cevap: “Burası ayrılık vadisidir, hakikatte ise cehennem ateşidir. Bu vadiye kıyasla bir gül bahçesi olan cehennem, bu yerden meydana getirilmiştir.” Bu sözü işiten Şem‘i şebistân, ağlayıp inlemeye başlar ve sevgilisine olan hasretini “Hasretidir” redifli bir gazel ile dile getirir.

2.4.3.5. Beşinci Bölüm (6b-8a/204-241)

Bu bölümde Şem‘i şebistân, sevgili için döktüğü kanlı gözyaşlarından ve ondan meydana gelen kanlı denizden bahsetmektedir. Gönlünde hasret, sinesinde yaralarla sürekli ağlayan Şem‘i şebistân’ın kanlı gözyaşları okyanuslara dökülen bir

deniz, Ceyhun ırmağının dalgalarının coşkunluğu kadar fazladır. Bu denizin her bir hava kabarcığı gökyüzü ve yeryüzü büyüklüğündedir. Bu denizin balıkları, şeytanların ve akreplerin askerleri; dostları ise dilsiz, sağır ve kör olan sayısız yaratıklardır. Bu denizdeki eğlence, kaynar su ve o suyun girdabı; sarhoşluğu ise cehennem ateşinin verdiği sıtmanın elemidir.

Şem‘-i şebistân zaman zaman bu kanlı denizin içine gark olup cismini harap etmektedir. Bu vadide ciğer eti yiyip gönül kanı içtiği yetmez gibi bir de lale bahçesi cehennem kuyusuna dönmüş; zakkum nimeti; cehennemin zifti yaratılışı olmuştur. Sabrı ve tahammülü kalmayan Şem‘-i şebistân bu perişan hâl içinde nice zamanlar geçirmiş bu vadide derdine derman olacak ona yardım edecek hiç kimsesinin olmadığını anlamış sevgilisinin yüce huzuruna sığınarak sitemle karışık bir eda ile bu ayrılığın sona ermesi için niyaz etmeye başlamıştır.

2.4.3.6. Altıncı Bölüm (8a-8b/242-267)

Şem‘-i şebistân döktüğü gözyaşı ve feryat ile kendinden geçip dermansız bir hâlde etrafı seyrederken bir anda gümüş tenli bir yiğit olarak tasvir ettiği kendisinden Hazret diye de bahsettiği o zatı görür.²⁵⁵ Yüzü güneşe, kaşları hilale benzeyen böyle bir zatın benzerini felek bile görmemiştir. Yan bakışını keskin bir kılıç yapıp siyah saçını etrafa savuran bu heybetli zat, büyük insan topluluklarına imana gelmelerini söyleyerek hiddetle kükremektedir. Boyu, Aden Bağı’nın gülfıdanı, gözü neşeden gül gibi mahmur, saç telleri kaşlarında büklüm büklüm olmuş, yürüyüşü ve salınışı servi gibi işveli, gözü yücelere bakan, renk renk elbiseleriyle ışıltılı parlayan bu zat, güzelliği ile insanları meclisine davet etmekte dermansız derde çare bulmaktadır.

Bu olayın ardından, “İşte size Allah’tan bir nur ve apaçık bir (Kur’an) gelmiştir.” mealindeki Mâide suresi 15. ayete yer verilmiştir. Gördüğü o zat ve duyduğu bu müjdeden sonra ayrılık vadisi denilen bu yer Şem‘-i şebistân’ın gözüne bir cennet yurdu olarak görünmektedir. Şem‘-i şebistân bu sevincini “Göründü” redifli bir gazel ile dile getirmektedir.

²⁵⁵ Bu hadise eserde 245. beyte tekabül etmektedir. Bu beytin hemen sol tarafında kırmızı mürekkep ile yazılmış “Mağşūd zuhūr-ı mürşid” ifadesi yer almaktadır. Burada bahsedilen mürşit, Şems Osman Efendi’nin şeyhi Abdürrahîm-i Ünyevî Hazretleri’dir.

2.4.3.7. Yedinci Bölüm (8b-9b/268-295)

Şem‘i şebistân bu bölümde ruhunu rahata kavuşturan, canının neşesini yerine getiren o zatı methodip ona hâlini arz etmekte ve kendisini sevgilisine kavuşturması için yalvarıp yakarmaktadır. Sevgiliye kavuşmaktan başka bir derdinin olmadığını söyleyen Şem‘i şebistân, “Düşmüştür” redifli bir gazel ile maşukuna olan muhabbetini dile getirmektedir.

2.4.3.8. Sekizinci Bölüm (9b-11a/296-368)

“Şâhbâz-ı eşheb” lakabı ile kendini tanıtan o zat (mürşit), bir âşık olarak hem kendini hem de diğer âşıkları Şem‘i şebistân’a örnek göstermekte ve bu âlemden yalnız olmadığını kendisi gibi pek çok âşıkın bu derde müptela olduğunu; ancak bir takım şeyler yaparak bu derde çare bulduklarını dile getirmektedir. Âşık sevgilisine kavuşturacağını müjdeleyen o zat, sevgiliden aldığı emir ile bu vazifeyi üstlendiğini de ifade etmektedir.

Burada “Şüphesiz ki ben âlemlerin Rabbi tarafından gönderilmiş bir peygamberim.” mealindeki A‘râf suresi 104. ayete yer verilmektedir.

O zat, âşık bir cehennem gibi gelen ağlamanın aslında gül bahçesinin eğlencesi olduğunu, vatanından ayrılan dertlere müptela olan canını ve tenini ateşte yakan âşık bu hâllerin hakikatte sevgili tarafından verildiğini dile getirmektedir. Sevgilinin amacı, âşıklar tarafından ne kadar özlendiğini görmek; âşıkın neşeli olduğu zamanlarda ve baktığı her yerde gönlünün kiminle olduğunu bilmek istemesidir. Sevgili için âşık sınamanın tek yolu ise onu kendinden ayırıp gurbete düşürmektir.

O zata göre âşıkın yapacağı şey; ayrılık ateşinde yanmayı bırakıp sevgilinin aşkı ile yanmak, onun adını gönülden, cemalini gönül aynasından çıkarmamak, sevgilinin güzelliğini düşünüp ona kavuşma yolunda cismini feda etmek, korkmadan aşk meydanına girip aşk ile o yolda yürümektir. Bunları yaparken de tevazu sahibi olmak, beden ve gönlün isteklerine meyletmemek, sevgilinin açtığı yaradan şikâyet etmemek, şüphe etmemek, daim abdestli olup secde ve kıyam ile varlığını yok etmek gerekmektedir. Bu şartları yerine getiren âşıklar için sevgiliye kavuşmama gibi bir

ihtimal söz konusu değildir. Kaldı ki Şem‘i şebistân o zata göre, evliyanın sırrına mazhar olmuş talihli kimselerdendir.

2.4.3.9. Dokuzuncu Bölüm (11a-12a/369-398)

Şem‘i şebistân mürşidine eksiksiz, tam ikrarda bulunup erkân gördüğünü yani bir tarikata intisap edip o tarikatın adabını usulünü öğrendiğini ve Rahmân’ın nefesi olarak nitelendirdiği o zattan (mürşidinden) nice haberler işittiğini dile getirir. Bununla birlikte Şem‘i şebistân’ın zikri, fikri ve feryadı artmıştır. Ancak bu sefer yaşadıkları diğerlerinden farklıdır. Baktığı her şey âşıkın gözüne farklı görünmektedir. Karanlık gece lale bahçesi olmuş, ilkbahar gül bahçesinden görünmüş, her bir gül yüz yapraklı bir kitap, her nokta güneş biçimini almıştır. Sümbülün her kıvrımı yedi göğün makamını işaret etmekte, her taze ot ney gibi ses çıkarmakta, goncalar safa bahşeden bir kadeh, dikenler güzel sesler çıkaran Kaknüs’ün gagası gibi görünmektedir. Âşıkın zikrine binlerce ağız iştirak etmiş dünya baştan başa bülbül kesilmiştir. Gökyüzü kubbesi nağmelerle çalkalanmış Şem‘i şebistân sevgiliden işittiği sırlar için baştan başa kulak kesilmiştir.

Burada “Hayır, o (yalanlamakta oldukları kitap) şanı yüce bir Kur’ân’dır. O, korunmuş bir levhada (Levh-i mahfûz’da) dır.” mealindeki Bürûc suresi 21 ve 22. ayet ile “Her şey O’nu hamd ile tespih eder. Ancak, siz onların tespihlerini anlayamazsınız.” mealindeki İsrâ suresi 44. ayete yer verilmiştir.

Âşık, hiçbir şeye nispet etmeden sevgilinin güzelliğini dillendirmenin ve o güzelliği anlamının mümkün olamayacağını bunun ancak izafet ile gerçekleşebileceğini anlatmakta ve “Söylenir” redifli bir gazel ile bunu dile getirmektedir.

2.4.3.10. Onuncu Bölüm (12a-13a/399-434)

Şem‘i şebistân’ın mürşidine intisabı ile aşkın isimleri tecelli etmiş aşkın mana âlemi ortaya çıkmıştır. Şem‘i şebistân’ın cismi kendisi için bir göz olup karanlıklar aydınlanmıştır. Şem‘i şebistân sultanların sarayına dâhil olmuş güzellerin kandilinin sırdaşı olmuştur. O yüce sultanın yüzünden örtü kaldırılınca o tertemiz mekândan gelen nice ay yüzlü güzellerle karşılaşmıştır.

Şem‘i şebistân bu hâlde iken sevgili âşıkların gönüllerini kendisine bağlamakta onlara türlü türlü cefalar etmekte vaslıyla pek çok kişiyi sevince boğarken hicranıyla nicelerini perişan etmektedir. Âşıkların kimi gonca dudaklıdır susmuştur kimi gül bahçesidir gül şarabı içmektedir kimi servi ağacı gibi uzun boylu kimi de şimşir ağacı gibi kederlidir. Kendi arzu ve isteklerine boyun eğmemek için sabah ve akşam boyunlarını iki büklüm edip gezmektedirler. Âşıklar muratlarına ermek için sevgiliye hâllerini arz etmişler fakat sundukları kâğıtlara değer verilmediğini anlamışlardır.

Şem‘i şebistân, bir yere bağlı kalmadan Hz. İsbâ’nın iğnesi gibi ayaklar ve başlar üzerinde çok sefer ettiğini, Mansûr gibi darağacına asılıp parça parça olduğunu, yeni doğan bir hilal gibi iki büklüm yollara düştüğünü, gümüş para gibi harcandığını, kılıçlarla savaşmış ahularla kan döktüğünü, nice yabancı ellerde ve dillerde destan olduğunu, yüz bin ismi ile sevgiliyi zikredip fena mertebelerinden geçerek varlığından kurtulup sevgilide fânî olduğunu, gördüğü nice şeylerle hayrete düştüğünü ve hep sevgiliye itaat ettiğini dile getirmektedir. Varlıkların hepsi Şem‘i şebistân’ı, yakıcı ve ışık saçan sıradan bir mum zannetmişlerse de yanılmışlardır. Ne kendisinin kim olduğunu bilmişler ne de sevgiliden işitip söylediği şeyleri anlamışlardır. Çünkü celal sahibi Allah, onu âşıklara söylemiş ve o mertebeye âşıklardan başkası erişememiştir.

Burada “Varlığımızın delillerini, (kâinatı uçsuz bucaksız) ufuklarda ve kendi nefislerinde onlara göstereceğiz ki, o Kur’an’ın gerçek olduğu onlara iyice belli olsun.” mealindeki Fussilet suresi 53. ayet ve “Nereye dönerseniz dönün Allah’ın vechi oradadır.” mealindeki Bakara suresi 115. ayete yer verilmektedir.

Bu ayetlerin ardından Şem‘i şebistân, Allah’ın vahdeti dışında, kesret olarak da isimlendirilen masivanın önemini kalmadığını artık onlara itibar etmenin anlamsız olduğunu ifade etmekte ve bunu “Nedir bilmem” redifli bir gazel ile dile getirmektedir.

2.4.3.11. On Birinci Bölüm (13a-14a/435-469)

Kesret vahdete erişmiştir. Şem‘i şebistân’ın bildim, gördüm dediği her şey olumlu manada değişmiş farklı bir güzelliğe bürünmüştür. Aşkın Şem‘i şebistân

üzerinde meydana getirdiği olumsuzluklar yerini nice olumlu, güzel şeylere bırakmıştır.

Kur'an'ın nazil olması ve Hz. Peygamberin yeryüzüne teşrifi ile Allah'ın evi aslına dönmüş o mekân yani Kâbe, âşıkların gönülleri için bir toplanma yeri olmuştur. On sekiz bin âlem birleşip tek cihan olmuş canlı cansız bütün varlıklar ve âşıklar aşk ateşi ile yanmış Mansûr darağacına çıkmıştır. Burada Şem^ç-i şebistân “Şüphesiz yok ki ben Allah'ım. Benden başka hiçbir ilah yoktur. O hâlde bana ibadet et.” (Tâ Hâ 20/14) nidasını işitmiştir. Şem^ç-i şebistân'ın aşkı bundan sonra daha da artmış coşkunluk hâli içinde kendisinin nasıl bir âşık olduğunu bir müseddes ile anlatmaya başlamıştır.

2.4.3.12. On İkinci Bölüm (14a-15a/470-502)

Şem^ç-i şebistân; aşkın mumu, âlemin güneşi ve dolunayı, varlıkları etkisi altına alan büyük bir tılsım, müphem bir hazinedir. Avare bir gönül ile vahdet göğünün gezegeni olmuş gece içinde parlamakla küfür içinde imanın nuru olmuştur. Şem^ç-i şebistân kesretten geçip vahdet makamına ulaşmıştır. İkilik, (sen, ben) tamamen ortadan kalkmış, Şem^ç-i şebistân Hak ile bir olmuştur.

Sevgiliye gönlünü bağladığından beri vücudu aşk ateşi ile yanan Şem^ç-i şebistân, bu ateş içinde Hakk'ın nurunu görmekte arşı sinesinde hissetmektedir. Cennet'te gezip dolaşan Âdem odur, Nûh olup tufan koparan da odur. Hz. İbrâhim ile ateşe atılan, Nemrut'un ateşini darmadağın edip ateşi gül bahçesine çeviren odur. İsmâil ile kurban olan o, hara taşını paramparça edip İsmâil'i kesmeyen bıçak odur. İsâ ile seyahat edip Yahyâ ile kılıcın lokması olan odur. Bugün Süleyman'ın tacı ve tahtı odur, âlemlerin sultanı olup cihana ferman buyuran da odur. Sevgilinin bin bir ismi Şem^ç-i şebistân'ın zatına nişan olmuş levh ü kalem emrine itaat etmiştir. Şem^ç-i şebistân'a Rahmânî nefesten; “Allah, göklerin ve yerin nurudur. O'nun nurunun temsili şudur: Duvarı bir hücre; içinde bir kandil, kandil de bir cam fanus içinde. Fanus sanki inci gibi parlayan bir yıldız. Mübarek bir ağaçtan, ne doğuya ne batıya ait olan zeytin ağacından tutuşturulur. Bu ağacın yağı, ateş dokunmasa bile neredeyse aydınlatacak (kadar berrak)tır. Nur üstüne nur. Allah, dilediği kimseyi nuruna iletir.

Allah, insanlar için misaller verir. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir.” (Nûr 24/35) ayeti ile seslenilmiştir.

Bu nidayı işiten Şem‘-i şebistân’ın ve diğer âşıkların coşkunluğu hat safhaya ulaşmıştır. Kendilerini çok yüce mertebelerde gören ve başka kimselerle kıyas eden âşıklar, bir âşık olarak sevgilinin katında diğer varlıklardan her bakımdan üstün olduklarını bir gazel ile dile getirmişlerdir.

2.4.3.13. On Üçüncü Bölüm (15a-16a/503-526)

Bu bölümde Şem‘-i şebistân, varlığının yok edildiğini varlık olarak görünen bedeninin de sevgilinin tecellilerini yansıtmak üzere var olduğunu dile getirmektedir. Şem‘-i şebistân kendisinde zuhur eden tecelliler karşısında şaşkına dönmüş kendisi bir âşık mı yoksa maşuk mu soruları içinde kaybolmuştur.

Sevgili ansızın gelip Şem‘-i şebistân’ın benliğini almış onu benliksiz benliğini de mekânsız bırakmıştır. Varlığı tamamen yok olan Şem‘-i şebistân’ın cismi, sevgilinin tecelli yeri olmuştur. Şem‘-i şebistân bir şeyler söylemektedir; fakat konuşan kendisi değildir. Kendinde görünen parlaklık da ona ait değildir. Şem‘-i şebistân’ın sözü, sevgilinin nefesinin kelimelerindedir; sözüne sunulan her tecelli de sevgilidir. Sevgili (Cenâb-ı Hak), sırlarını açıklamak için kendini Şem‘-i şebistân’ın gönlüne gizlemiştir. Cenâb-ı Hak, sabahlara kadar uyumayan âşıklara her gece hâl lisanı ile Şem‘-i şebistân’dan seslenmektedir. O nidayı insan olan ve Mûsâ gibi aşkla yanandan başkası anlamamaktadır. Sevgili (Cenâb-ı Hak), cemalinin nurunu ateşten gösterip Mûsâ’ya ağaçtan: “Mûsâ’nın haberi sana ulaştı mı? Hani bir ateş görmüştü de ailesine: “Siz burada kalın, ben bir ateş gördüm (oraya gidiyorum). Umarım ondan size bir kor ateş getiririm yahut ateşin başında, yol gösterecek birini bulurum” demişti. Ateşin yanına varınca ona şöyle seslenildi: “Ey Mûsâ! Şüphe yok ki ben senin Rabbinim. Hemen ayakkabılarını çıkar. Çünkü sen mukaddes vadi Tuvâ’dasın.” (Tâ Hâ 20/9-10-11-12) ayeti ile seslenmiştir.

Bu ayetlerin ardından Şem‘-i şebistân, (Henûz) redifli bir gazel ile kendisinin nasıl bir âşık olduğunu ifade etmiş Mansûr ile kendi aşkını kıyaslayıp gönlünde hâlâ huri ve cennet hevesi olan kişilerin sevgilinin yüzünü göremeyeceklerini dile getirmiştir.

2.4.3.14. On Dördüncü Bölüm (16a-17b/527-596)

Şem^c-i şebistân, cennet bahçesinin toprağı, o toprağın gül döşenmiş zeminidir. Adın cennetinde yetişmiş bir Tuba ağacıdır. Söylediğı her söz huriler gibi el değmemiş hazinelerin incileridir. O hazinenin anahtarı olan Şem^c-i şebistân sevgilinin güzelliğine bir kandildir. Tûr dağındaki fidan, sultanların sözlerinin gizlendiğı temiz bir ağızdır. Ondan çıkan sözler her kime ait ise o sözün sahibi sonsuza dek yaşayacaktır. Şem^c-i şebistân ezelden beri tecellinin aksettiğı güzellik aynasıdır. Varlık âlemini kendinde toplamış her nazarında aydınlıklar saçan parlak bir güneş olmuştur. Aşk ateşiyle yanmış her yerini yaralar sarmış fakat sevgiliye kavuşma ümidiyle gül bahçesi olmuştur. Bu düşünce ile deli divaneye dönen Şem^c-i şebistân aşk için hem şem hem pervane olmuştur. Sevgiliyi yâd edince ağlamaya başlamış Şâhbâz lakaplı o zat (mürşidi) hemen feryadını duyup yanına koşmuştur.

Şem^c-i şebistân'a sevgilinin elinden iki yudum sunulmuş bu yudum ile mest olan Şem^c-i şebistân ezel şarabının verdiğı keyfe kavuşmuştur. Bu hâldeyken gördüğü âlemleri kaybetmiş bildiğı sırdaşları kendisine yabancı olmuştur. Görenleri hayrete düşürecek nurlara ev sahipliğı yapan Şem^c-i şebistân, nice sırlara vakıf olmuş altı cihetin ağırlayamadığı bir misafire ev sahipliğı yapmıştır. Bütün varlık mahvolunca elinde yokluk kalmış o zaman Şem^c-i şebistân bir hiç olduğunu anlamıştır. Bu hiçlik duygusu içinde çaresizce debelenen Şem^c-i şebistân kendisinde zuhur eden tecellilerin de tesiriyle âşık kim maşuk kim hepsini birbirine karıştırmış benliğini ve senliğini yitirmiş bambaşka bir kimliğe bürünmüştür.

Burada “Attığın zaman da sen atmadın, fakat Allah attı.” mealindeki Enfâl suresi 17. ayete yer verilmiştir. Ardından Şem^c-i şebistân “Bana” redifli bir gazel ile gördüğü ve yaşadığı bir takım şeylerin kendisi için ne anlam ifade ettiğini dile getirmiştir.

2.4.3.15. On Beşinci Bölüm (17b-20a/597-673)

Artık Şem^c-i şebistân, benliğini yitirmiş olarak sessizliğe bürünmüştür. Âşık, maşuk, aşk ve bu âlemde zuhur eden her şey birbirine karışmış âşıkın gönlü ve zihni alt üst olmuştur. Şem^c-i şebistân'ın bu hâlini gören sevgili dile gelip ona bir takım nasihatlerde bulunmuştur. Şöyle ki:

Ey benim Şem^ç-i şebistân'ım! Sırları perdele, onları her yerde ifşa etme! Yükseklerde baş gösterme! Heva ve hevesinin peşinde koşup hakikatten mahrum kalma! Yabancı ellerin ona uzanmaması için gönlünü boş şeylerle doldurma! Akılla da dolu olma, gün gelir o akılla kınanır perişan olursun! Sürekli bülbül gibi feryat edip durma da kafes senin imtihan yerin olmasın! Gülün şebnemle birlikteliği gibi sen de her daim benimle ol, çer çöp sana bulaşmasın! Sözünü eğri büğrü söyleme de kaza kılıcı seni susturmasın! Perişan hâle düşersen kararsız kalır darmadağın olursun!

Bu uyarılardan sonra sevgili, kendisinin ve benliğini yitiren Şem^ç-i şebistân'ın kim olduğunu dile getirir. Şem^ç-i şebistân her şeyden önce sevgilinin kulu ve kölesidir. Sen, ben yoktur. Sevgili, âşık; âşık ise sevgilidir. Sevgili, Şem^ç-i şebistân'ı âleme parlak bir kandil yapmış vuslat yoluna onu işaret olarak bırakmıştır. Sevgili padişah, Şem^ç-i şebistân onun tercümanıdır. Sevgili mananın yiğidi, Şem^ç-i şebistân o mananın lisanıdır. Sevgili, gizli bir hazine, Şem^ç-i şebistân onun anahtarındır. Sevgili neyyir-i a'zam, Şem^ç-i şebistân bir kandildir. Şem^ç-i şebistân'ın yüzü, sevgilinin mehtabı, parlayan güneşidir. Şem^ç-i şebistân sevgilinin güzellik kitabını süsleyen ve söylediği sözler ile de o kitaba delil, ayet olandır. Sevgili Kâbe'nin örtüsü ve onun temelini atan; Hz. İbrâhim'e kurbanlık verip İsmâil'i kurban olmaktan kurtarandır. Sevgili, ilim sahibi kimseleri divanının başköşesinde altın işlemeli bir kalemlerle yücelttiği müjdesini verendir.

Sevgili, Şem^ç-i şebistân için pek çok şey yapmış onun makamını yücelere taşımıştır. Şem^ç-i şebistân'a cennetlerin koçunu kurban edip eteğinden zezem suyu akıtmıştır. Yanan bir ateş iken onu gül bahçesine çevirmiş susmuş iken konuşur hâle getirmiştir. Bir zerre iken gökyüzü eylemiş bir mum iken cihanın güneşi yapmıştır. Bu yüce mertebelere ulaşan Şem^ç-i şebistân'ın yapması gereken şey; sırrı herkese ifşa etmemek, her kandili yakmamak, gönlündeki her cevheri akıtmamak, kendisinden istifade etmek isteyen vefa ehline itaat etmek, aşkla gelen pervaneleri şevkiyle yakmak, kendisiyle birlikte sevgiliye kavuşsunlar diye Hakk'ın yiğitlerine rehber olmak, daim âşıklara hizmet etmek, gaflette olup hakikati görmemekte ısrar edenlere meyletmemektir. Sevgili Şem^ç-i şebistân'a, "Şimdi var git, sırlara talip olanlara hâl

lisanı ile sırları açıkla.” ve “(Ey Muhammed!) Rabbinin yoluna, hikmetle, güzel öğütle çağır.” mealindeki Nahl suresi 125. ayeti zikreder.

Bu emir ile birlikte Şem^c-i şebistân, susmayı bırakmış; sevgilinin kulu ve kölesi olduğunu idrak etmiş; onun sayesinde yeniden güce kuvvete kavuşmuş; sözleri ona hayat bahşetmiş; artık sevgiliden başkasına dönüp bakmayacağına dair sözler vermiş; sevgilinin yanan âşkı ve meclisinin mumu olduğunu dile getirmiştir.

Şem^c-i şebistân sevgilisine gönlünü bağladığını, ne kadar acı çekip incinmiş olsa da aşk yolunda sebat edeceğini, sevgiliden asla ayrı kalamayacağını, sevgili için hem şehit olup hem de darağacına asılmaya razı olacağını; ancak aşk derdine ölümün bile çare bulamayacağını, sevgilinin güzelliğine pervane olup her gece onun gam evinde yanan bir mum olacağını bir gazel ile dile getirmiş sevgilisine olan bağlılığını göstermiştir.

Bir muhammes ile sevgilisini türlü vasıflarla anlatan ve kendisine âşık olduğundan beri figanının arttığını dile getiren Şem^c-i şebistân, sevgiliden başka yâr sevmeyeceğine, sevgilinin aşkı ile rezil rüsva olduğu için utanmayacağına, sevgili olmadan dünya ve ahirette bir kazanç elde etmeyeceğine dair sözler vermektedir. Bunun aksi gerçekleştiği takdirde ise kâfir olmaya ve sevgilinin gam köşesinde kalmaya razı olacağını dile getirmektedir. Kaldı ki, böyle bir şey Şem^c-i şebistân için söz konusu değildir. Çünkü Şem^c-i şebistân'ın gönlü çoktan sevgiliye bağlanmış kınama taşı ile paramparça olmuş yaralar içinde hüznler kulübesinde hasta bir hâldedir. Sevgili için kurban olan canı ve iki cihanda elde ettiği her ne varsa yağmaya gitmiş Şem^c-i şebistân'da nam ve nişan bırakmamıştır.

Bir hiç olup benliğini yitiren sonra sevgilinin sözleri ile yeniden hayat bulan Şem^c-i şebistân farklı bir konuya temas etmekte yaralı gönlüne yabancı bir elin değmesinden bahsetmektedir. Bu elin değmesi ile onun camdan olan gönlü kırılmış gönül kandili paslanmış artık sevgiliyi göremez olmuştur. İçine düştüğü durumdan kurtulmak isteyen Şem^c-i şebistân sevgiliye kavuşma ümidi ile maşukuna niyaz etmekte bu eski yaraya merhem olması için sevgilisine yalvarıp yakarmaktadır. Bir muhammes ile sevgiliye olan aşkını, özlemini, derdini, kederini sitemle niyaz

arasında gidip gelen bir eda ile dile getiren Şem^ç-i şebistân, bundaki amacının sevgiliye şikâyet değil, bir hikâye söylemek olduğunu da belirtmektedir.

2.4.3.16. On Altıncı Bölüm (20a-21a/674-719)

Şem^ç-i şebistân kendini ve diğer âşıkları *ibnü's-sebîl*²⁵⁶ olarak nitelendirmekte Allah'a bağlanmış ona itaat etmiş kulaklara seslenerek hâlini arz etmektedir.

Şem^ç-i şebistân sevgili ile sözleşmiş onu yakan ayrılık ateşini işi edinmiştir. Sevgili arada bir kendini göstermiş arada gizlemiştir. Şem^ç-i şebistân bazen kavuşmanın verdiği zevkle bazen de ayrılık acısı ile gece gündüz yanmıştır. Ezelden ebede sevgilinin hayranı olan Şem^ç-i şebistân'ın sureti aşk ve belanın tecelli yeri, sireti ise sevgilinin (Cenâb-ı Hakk'ın) nurunun gizlendiği bir yer olmuştur.

Sevgilinin sırlarına ev sahipliği yapan Şem^ç-i şebistân her ne söylerse o gizli hazineden söylemiş sözü hakikate götüren işaretler ve hazineler barındırmıştır. Şem^ç-i şebistân'ın sözü âşıkı ve maşuku ortaya çıkarmış aşkı ve aşkın adabını öğretmiştir. Şem^ç-i şebistân'a göre aşkın adabı gönülde yer etmemişse aşkın mızrabı gönül sazını çalamaz, ateşte yanmaktan da böylesine zevk alamaz.

Şem^ç-i şebistân kendisinin usul, adap gördüğünü bu sebeple insanlık meclisinde yer aldığını, insanların onun nuru etrafında toplandıklarını ifade etmekte edebî sevgiliye götüren bir yol olduğunu dile getirmektedir. Şem^ç-i şebistân'ın özü edeple dolu olduğundan kalıbı insan suretinde görünmektedir.

Şem^ç-i şebistân bedeninin çâr unsurdan (ateş, toprak, su, hava) bir araya getirildiğini belirtmektedir. Bu dört unsurdan ateş elementini, yanan kalbine; toprak elementini, saf fitratına/yaratılışına; su elementini, gözünden döktüğü kan ve yaşa; hava elementini ise kendi heva ve hevesine nispet etmektedir.

²⁵⁶ "İbnü's-sebîl" in sözlük anlamı, "yolcu, yola çıkmış kimse" demektir. Terim anlamı ise Hanefî, Mâlikî ve Hanbelî fakihlerine göre, memleketinde malı olan, fakat memleketinden uzaklaşıp o gittiği yerde muhtaç duruma düşen kişidir. Şeri hükme göre bu kişiye zekât düşmektedir. Mehmet Erkal, "Zekât", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2013, C.XLIV, s.197-207.

"İbnü's-sebîl" tabiri, Kur'an'da Tevbe suresi 60. ayette "...yolda kalmış yolcular..." şeklinde geçmektedir. Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur'an-ı Kerim Meâli**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.212.

Şem‘i şebistân, *Rûh-ı hayvânî* ve *Nefs-i insânî* tabirlerini kıyaslayarak kendisi için ne anlama geldiklerini ifade etmektedir. *Rûh-ı hayvânî* (canlı varlığa iradesine göre hareket etme gücü veren ruh), bir ateşe; *Nefs-i insânî* ise, huyların ve hasletlerin güzelliğine benzetilmektedir. *Rûh-ı hayvânî*, insana kötülüğü emreden nefis; *Nefs-i insânî* ise insana iyiliği emreden ya da kötülüğü kınayan nefistir.

Sevgilinin nuru her yeri kaplamış; cemalinin nuru ile celal ummanının denizi coşmuş; Rahmân’ın arşına kıvılcımlar; cehennem zeminine dalgalar salmıştır. Şem‘i şebistân gönül kanının nurlarına batmış Hz. Hüseyin’in sırrına vakıf olmuştur. Hz. Ali’nin kılıcı Zülfikâr’ın iki ucu birleşmiş gece ve gündüzün dengesi bozulmuş her yer karman çorman olmuştur. Vahdet denizi dalgalanmış Muhammed’in ışık saçan penceresinden apaçık şeyler görmüştür. Fatiha suresi yazılıp Kur’an tamamlanınca evliyanın sırrı Şem‘i şebistân’a söylenmiş peygamberlerin bütün işaretleri ortaya çıkmış sevgilinin sırrları Şem‘i şebistân’ın kalbine ulaşmıştır.

Burada “Battığı zaman yıldıza andolsun ki, arkadaşınız (Muhammed haktan) sapmadı ve azmadı. O, nefis arzusu ile konuşmaz. (Size okuduğu) Kuran, ancak kendisine bildirilen bir vahiydir. (Kuran’ı) ona üstün güçlere sahip muhteşem görünümlü (Cebrail) öğretti. O en yüksek ufukta bulunuyorken (asıl suretine girip) doğruldu. Sonra (ona) yaklaştı derken sarkıp ona daha da yakın oldu. (Peygambere olan mesafesi) iki yay aralığı kadar yahut daha az oldu. Böylece Allah kuluna vahyedeceğini vahyetti. Kalp, (gözün) gördüğünü yalanlamadı. (Şimdi siz) gördüğü şey hakkında onunla tartışıyor musunuz? Andolsun ki, o, Cebrail’i bir başka inişte daha (aslî suretiyle) görmüştü. Sidretü’l-Müntehâ’nın yanında. Me’va cenneti onun (Sidre’nin) yanındadır. O zaman Sidre’yi kaplayan kaplamıştı. Göz (gördüğünden) şaşmadı ve (onu) aşmadı. Andolsun, o, Rabbinin en büyük alametlerinden bir kısmını gördü.” mealindeki Necm suresi 1-18. ayetlere yer verilmektedir.

Ardından Şem‘i şebistân, Hz. Ali’yi “Ya Ali” redifli bir gazel ile methetmekte ona olan muhabbetini dile getirmektedir. Gazelin sonunda Şem‘i şebistân, kendisinin bir mum gibi Hz. Ali’nin aşkıyla yanıp cihan içinde yok olup gideceğini, fakat Hz. Ali’nin hiç batmayan bir güneş gibi daim var olacağını ifade etmektedir.

2.4.3.17. On Yedinci Bölüm (21a-22b/720-771)

Bu bölümde Şem^c-i şebistân aşk ile muhabbet ederek tecrübesiz âşika ve diğer âşıklara aşkı anlatmakta; ateş ile nuru kıyas ederek aşkın ateş ile nura olan yakınlığını dile getirmektedir.

Hız. Mûsâ, Hız. İbrâhim ve Hız. Nûh, sevgili tarafından bir takım imtihanlara tabi tutulmuşlardır. Fakat sevgiliye duydukları aşk sebebiyle bu imtihanlara sabretmişler sonunda mükâfata kavuşmuşlardır. Hız. Mûsâ, *Ena'llah* sırrına kavuşmuş; Hız. İbrâhim ateş yerine gül bahçesine düşmüş; Hız. Nûh ve ona iman edenler ise tufandan kurtulmuşlardır. Yaşanılan bu hadiselerin hepsi aşk sebebiyledir. Aşk ateştir; ancak onun kaynağı nurdur. Dolayısıyla ateşle yakın olan nura da yakın olmaktadır.

Yaradan; günahkârları ateş ile cezalandırmakta, günahsızları nuruyla mükâfatlandırmaktadır. İnsanların bedenleri ateşe perde gönüllerinde gizledikleri sırlar birer nur olmaktadır. Kâinat baştan başa bir ateş, mekânı olmayan o yerdeki gizli hazine nurdur. Eskiden beri bilinmektedir ki, aşk ateştir ve herkesçe malum olduğu üzere ateşin evi nurdur. Bu cihanın ayakta durmasının sebebi aşktır. Aşk âlemleri aydınlatan bir nurdur “Kün” “Ol!” emrinin noktası ve âdemoğlunun merkezidir. Kim bu sırta vakıf olup manayı anlamak isterse aşkın mumunu gönlünde yakmalı başka bir hayale dalmamalıdır. Dert ehli olanlar geceler boyu uyanık kalıp sabah vaktine kadar ağlayıp inleyen kimselerdir. Bu hâlde sabahlayan âşıklar, sevgiliye kavuşmuştur. Çünkü Hak uyanık gaflette olanlar uykudadır. Uyanık olanlar mum gibi sineleri yanmış; fakat nur ile de dolmuş olanlardır.

Burada Şem^c-i şebistân (şair), aşkı bir âşık olarak kişileştirmekte ve onu yücelten sözler söyleyerek methetmektedir. Esasında aşk da diğer âşıklar gibi sevgilinin âşığıdır. Aşk, Şem^c-i şebistân'ın dostu ve sevgilinin yiğididir. Vefa ehli sevgilinin gönlü yanmış âşığıdır. Hakikati koruyan esasların piri, aşk meclisinin mertlerinin meydan eridir. O da diğer âşıklar gibi sabahlara kadar uyumaz ve her gece ağlayıp sızlar. Yanmanın zevkini almış bir pervane, âşıkın kıymetini bilen bir divanedir. Ahın dumanı âşığı (aşkı) aciz bırakmış günden güne ateşini artırmıştır. Fakat âşık (aşk) rahmete sığınak olmuş ve uykudan uyanmıştır.

Şem‘i şebistân, âşık olduğu zaman kendinde meydana gelen hâli aşka anlatmaya başlamıştır. Şem‘i şebistân, aşk ile kararsız hâle düşmüş; ciğerinin kanını akıtıp kan dökücü biri olmuştur. Aşkın sırları görünmeye başlayınca Şem‘i şebistân’ın altı ciheti birden aşkın nuru ile dolmuş; mezarı ebedilik yurduna düşüp bedeni baştan ayağa yok olmuştur. Şem‘i şebistân, aşka hitaben:

“Ey namı nişanı olmayan, ey canıma ve cismime nur bahşeden, ey gizli sırları güzel bir surette gösteren, ey semender²⁵⁷ ateşi, ey aşkın nuru, ey aşkın kaynağı olan tertemiz aşk! Senin bana verdiğin coşku başıma gölge saldı, medet! Sen aşksın ama bildiğim belasin, vazgeçilemeyen bilinmez bir iddiasın. Senin için can pamuğumu çıra diye yakıp gönlümü senin merkezin yaptım. Sen ise kendi kanımı bana şarap diye içirip yağımдан hoş bir kebab yaptın. Sen beni hem sarhoş hem şarap ettin, beni ateşlerde yakıp perişan ettin. Canım yandı, yağım eridi, başım ve ayağım ateş kesildi. Yağmur gibi akan gözyaşlarım şimdi beyaz bir inci gibi görünmekte, gönül kanım ise kıpkırmızı bir yakuta benzemektedir.”

Şem‘i şebistân aşka yaptığı serzenişten sonra aşkın zikrinden ayrı kalmış olsa da sevgili ile beraber olduğunu, aşkın kendisinin bir zikir olup o zikri dilinden hiç düşürmediğini, aşkın âşığı olanların kârının aşkın nuru olduğunu, aşktan haberi olmayan gafillerin ise bu nurdan habersiz olduklarını dile getirmektedir.

Şem‘i şebistân, aşkın daima gönlünde misafir olmasını, yanan cismine nur bahşetmesini, yok ettiği varlığını yeniden ispat etmesini, mahşerde dirilip vücudunun ortaya çıkmasıyla dudaklarının sevgilinin aşkını zikretmesini temenni etmektedir.

Burada, “Bugün mülk (hükümlük) kimindir? Tek olan, her şeyi kudret ve hâkimiyeti altında tutan Allah’ındır.” mealindeki Mü’min suresi 16. ayete yer verilmiştir.

²⁵⁷ Su kertenkelesi olarak bilinen efsanevi bir çeşit hayvandır. Rivayete göre, bu hayvanın vücudunun iki yanında su ya da yağ keseleri bulunmaktadır. Ateşte yürüyeceği zaman bu keseciklerden geçeceği yola su püskürterek ateşte yanmadığı söylenmektedir. Bu hayvanın ateşte yaşadığı ateşten çıkınca öldüğü de rivayetler arasındadır. İskender Pala, **Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü**, İstanbul, Kapı Yayınları, 2012, s.399.

Ahmet Talat Onay, **Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü: Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı**, haz. Cemal Kurnaz, Ankara, Kurgan Edebiyat Yayınları, 2013, s.366-367.

Ardından Şem‘i şebistân ansızın dilinden bir kıvılcım çıktığını bu kıvılcım ile iki cihan sarayının tutuştuğunu, Kibriyâ’nın zatına zatından söylemesi ile iki cihan sarayını tutuşturan o kıvılcımın, zavallı bir nida hâline geldiğini ifade etmektedir.

Şem‘i şebistân, yine sitemle karışık bir eda ile sevgilisine yönelmekte ona olan aşkını, hasretini ve bu uğurda çektiği sıkıntılarla ne hâle geldiğini bir müsemmen ile dile getirmektedir.

2.4.3.18. On Sekizinci Bölüm (22b-25a/772-858)

Bu bölümde mesnevi Farsça olarak devam etmekte, mesnevinin ardından Arapça ve Farsça şiirlere yer verilmektedir.

2.4.3.19. On Dokuzuncu Bölüm (25a-30a/859-1055)

Bu bölüm mesnevinin en hacimli bölümlerindedir. Aşk merkezde olmak üzere pek çok konuya değinilmiştir. Özellikle Cenâb-ı Hakkın bu âlemde kendisini perdeleyip Şem‘i şebistân’da tecelli etmesi, Hz. Peygamber’in pek çok özelliğine değinilip bir na‘t’ın zikredilmesi ve özel başlıklar altında aşk, âşık ve maşukun vasıflarının dile getirilmesi bu bölümde yer alan belli başlı konulardır.

Bu bölüme Hz. Peygamberin miraç hadisesi ile giriş yapılmakta miraç ile aşk çeşitli olaylar üzerinden ilişkilendirilmektedir. Hz. Peygamberin miraca çıkması ile aşk zirveye ulaşmış kudret kalemi âşıkı maşuk yapmıştır. Yani âşık ile maşuk birbirine kavuşmuştur. Bu vuslat ile birlikte yerde ve gökte olan âşıkların aşkı artmış saadet göğünün davullarının çalınıp himmet sancağının çekilmesi ile aşkın askerleri, aşkın kılıçlarını kuşanıp aşk meydanında saf tutmuşlardır. Hz. Peygamberin bir işareti ile ikiye bölünen ay, aşk ile bütün güzelliklerini sergilemeye başlamıştır.

Burada, “O’nun kürsüsü, bütün gökleri ve yeri kaplayıp kuşatmıştır. (O, göklere, yere, bütün evrene hükmetmektedir.) Gökleri ve yeri koruyup gözetmek O’na güç gelmez. O, yücedir, büyüktür.” mealindeki Bakara suresi 255. ayete yer verilmektedir.

Bu ayetin ardından Şem‘i şebistân, Allah’ın nurunun âlemde görünür iken o nurun sahibinin ve gayp âlemine ait güzelliklerin perde arkasında gizlendiğini dile

getirmektedir. Şem‘-i şebistân, sevgilinin parlayan ışıkları ile yeniden can bulduğunu sevgilinin sırrının hazinesi ve bu sırların saklandığı yer olduğunu ifade etmektedir. Şem‘-i şebistân bu sırlara vâkıf olduğundan beri korkudan uzaklaşmış ne bedeninin istekleri ne ölüm korkusu ne sevgiliden ayrılma ne ona kavuşma ne de aklın onu terk etmesi gibi bir tedirginlik yaşamıştır. Cehennem ateşi kendisinden çıkan bir kıvılcım cennet ise kendisinin servi bahçesi olmuştur. Dosttan başka bakacağı yer aşktan başka gideceği yol sevgiliden başka hayal ve ona kavuşmaktan başka bir muradının olmadığını dile getiren Şem‘-i şebistân, çoktan başını kılıç altına koymuş bedenini darağacına göndermiştir. Çünkü sevgilinin meclisinde adap erkân böyledir.

Şem‘-i şebistân tecellilerle öyle bir hâle gelmiştir ki bu vakitten sonra hiçbir şeye ilgisi kalmamıştır. Gökyüzünde gezip dolaşan, mekânsızlık âleminde uçan, ağzından hiç boş söz çıkmayan, nice yerlerde gezip türlü türlü şeyler gören Şem‘-i şebistân, kendisinin mana insanı, nurunun devrettiği yerin mukaddesliğini dile getirmekte ancak mekânının nerede olduğunu bilmemektedir. Bütün her şey yok olmuş sadece sevgili var olmuştur.

Burada, “Şüphesiz Allah bütün âlemlerden müstağnidir. (Kimseye muhtaç değildir, her şey O’na muhtaçtır.” mealindeki Âl-i İmrân suresi 97. ayete yer verilmiştir.

Bu ayetin ardından Şem‘-i şebistân, kudsi hadis olarak da rivayet edilen “Ben gizli bir hazine idim, bilinmek istedim. Bilineyim diye de halkı (kâinatı) yarattım.” sözüne telmih yaparak, Cenâb-ı Hak’ın bu âlemi yaratmaktaki muradının muhabbet olduğunu dile getirmektedir. Allah bilinmeyi murat etmiş, âlemi muhabbetle yaratmış, mahlûkat arasında bilinen ve tanınan olmuştur. Fakat Cenâb-ı Hak, gerçek hüviyeti ile asla bilinmeyeceğinden yine gizli bir hazine olarak kalmıştır. Bu muhabbetle yanan âşıklar gece gündüz demeden “Allah’ın vechi oradadır.”²⁵⁸ ayeti gereğince arzda ve semada pervane gibi dönmüşler sevgilinin zatının nuru ve tecellileri apaçık ortadayken zikrini dillerinden düşürmedikleri o sevgiliyi bir türlü görememişlerdir. Çünkü her şeye gücü yeten Allah, hikmetinin gereği zatını zatında perdelemiş yarattığı her şeyi ezeli ve ebedî olan varlığı için bir perde yapmıştır.

²⁵⁸ (Bakara 2/115)

Dert ehli olan âşıklar o perdeye kapanıp çok gözyaşı dökmüşler ancak o perdeyi yırtıp sevgilinin yüzünü görmeye muvaffak olamamışlardır. Zatını perdeleyen Allah, Şem‘-i şebistân‘ı yaratmış onu tecellilerinin görüldüğü makam eylemiş ve kendi nurunu Nûr ayetinde²⁵⁹ zikretmekle iktifa etmiştir.

Şem‘-i şebistân, âşıkları hidayete götüren sevgilinin (Cenâb-ı Hakk‘ın) yolunun önderi olmuştur. Âşık ve sadık her kim varsa Şem‘-i şebistân‘a uymalı onun gittiği yoldan gitmeli sonunda Hakk‘ın divanına kavuşmalıdır. Aksi takdirde âşıklar kurtuluşa eremez, nefsinin istekleri ile başa çıkamaz, mekândan münezzeh olan Allah‘ın âdemoğlunun gönlüne gizlediği sırra ulaşamaz, Hudâ‘nın işaret ettiği makama erişemezler. Burada, “Ey âdemoğlu! Ben bütün kâinatın yaratıcısıyım. Benim için mekân yoktur. İnsanın sırrı müstesna.” mealindeki kudsi bir hadîs-i şerîfe yer verilmektedir.

Şem‘-i şebistân yine âşıkları kendisine uymaya davet etmekte tıpkı mürşidi gibi Hakk‘ın nuruna kavuşmak için bir Nûr‘un (Hz. Muhammed‘in) peşinden gittiğini ve Cenâb-ı Hakk‘ın O Nûr‘u: “O, Peygamberini hidayet ve hak din ile gönderendir. (Allah) o hak dini bütün dinlere üstün kılmak için (böyle yaptı). Şahit olarak Allah yeter. Muhammed Allah‘ın Rasûlüdür. Onunla beraber olanlar, inkârcılara karşı çetin, birbirlerine karşı da merhametlidirler. Onların, rükû ve secde hâlinde, Allah‘tan lütuf ve hoşnutluk istediklerini görürsün. Onların secde eseri olan alametleri yüzlerindedir. İşte bu, onların Tevrat‘ta ve İncil‘de anlatılan durumlarıdır: Onlar filizini çıkarmış, onu kuvvetlendirmiş, kalınlaştırmış, gövdesi üzerine dikilmiş, ziraatçıların hoşuna giden bir ekin gibidirler. Allah, içlerinden iman edip salih amel işleyenlere bir bağışlama ve büyük bir mükâfat vaad etmiştir.” (Fetih 48/28-29) ayetlerinde anlattığını ifade etmektedir.

Bu ayetin ardından “Na‘t” başlığı ile Hz. Peygamber‘in cismi, zatının namı ve şanı yüceltilmekte; kâinatın onunla ayakta durması; âdemoğlunun ruhunun özü olması; Kur‘an‘da “Sen yüce bir ahlak üzeresin.”²⁶⁰ buyrulması; Allah‘ın O‘nun yüce zatına muhabbet etmesi; zatının sevgisinin O‘nda karar kılması; yüz yirmi dört bin peygamberin önderi olması; kendisinin âleme teşrihi ile âlemlere

²⁵⁹ (Nûr 24/35)

²⁶⁰ (Kalem 68/4).

rahmet olarak gönderilmesi; âşık, maşuk ve sonsuz aşkın, Allah'ın vahdeti ile kemale ulaşması gibi konularla Hz. Peygamber methodılmaktadır.

Burada, “Zatında zâtı ile zâtı için tecelli eden Allah'a hamd olsun.” mealindeki bir hadîs-i şerîf yer almaktadır.

Şem‘i şebistân âşıklara, âleme ibret nazarıyla bakmalarını Allah'ın sergilediği hikmetleri görmelerini istemektedir. Allah âlemi aşk ile yaratmış, âdemoğlunu aşk ile vasıflandırmış, her bir âşıkı aşk hazinesinin gizlendiği o sinede bir gümüş gibi parlatmıştır. Ancak âdemoğlu, bu hazinenin kıymetini bilememiş o sinenin sırdaşı olamamıştır. Verdikleri sözü tutamayıp aşka veda eden âşıklar, fırsatı elden kaçırmış, o yüceler yücesi hazineyi israf etmiş ve sonunda cehennem yolunu tutmuşlardır. Hakk'ın tecellisine layık olan âşıklar ise o hazinenin kıymetini bilmişler gönül rızası ile o hazineden bol bol ihsanda bulunmuşlardır.

Şem‘i şebistân'a göre âşıkım diyen kişi, ölümsüz olan sevgiliye giden yolu ve teni aşk ile yakıp onu harap etmeyi bilmelidir. Çünkü o tene ateş düşmesi aşk sebebiyledir. Aşkla ilgili her ne bildirilmişse aşkın kitabından bir işaret olmuş aşk bahsini uzatmaktan kasıt Allah'ın ezel ilminin hikmetinin gereği olmuştur. Bu aşk ile yer gök; parça bütün; açık gizli her ne varsa cümlesi âşıkların ilminin yolunda yalnızca ilahi ilmin sureti olarak kalmışlardır. Aşk hikâyelerinde anlatıldığı üzere pervaneye âşık, bu deli divane olmuş gönle maşuk denilmiştir. Gülü maşuka, ağlayıp inleyen âşıkı bülbüle benzetmişler, hayatın nurunu su, zâtın ilmini süte teşbih etmişlerdir. Toprak aldığı emir ile aşkın ardı sıra yürümüş gönül mumu âşık ve maşuka yanıp kebab olmuştur. Aşkın zevk ve sevincini şarapta, hararetle yanan ateşin kemalini alevde görmüşlerdir. Bu görünen şeylerin hepsi ilahi ilmin sureti olmuş aşkı anlatmak için vesile kılınmışlardır. Görünenin ardındaki sır ve hikmet ise bambaşkadır. Hakikatte aşk öyle bir alevdir ki, âşıkın ışığını söndürmüş var olan her şeyini yok etmiştir.

Eserin tamamında aşk, âşık ve maşuk zikredilmesine rağmen Şems Osman Efendi bu bölümde ayrıca “Fasl-ı Evsâfı Aşk”, Fasl-ı Evsâf-ı Âşık, Fasl-ı Evsâf-ı Maşûk” başlıkları ile aşkın, âşıkın ve maşukun vasıflarını dile getirmektedir.

“Fasl-1 Evsâf-1 Aşk” bölümünde; aşk, bizzat kendini anlatmaktadır. Payidar olan âşık, maşuk ve aşk, aşkın suretinde görünmüştür. Saf aşk yakıcı bir ateştir. Böyle olmasına rağmen yeryüzü ve gökyüzü sakinleri aşkın şevkinin tuzağına müptela olmuşlardır. Aşk isyan kirlerini temizlemekte, her türlü bağdan insanı kurtarmaktadır. Aşk sayesinde nice perdeler yırtılmakta, aşkın önderliğinde nice makamlar geçilmektedir. Aşk eşyanın tamamına sirayet etmiş, sevgiliyi gizleyen bir perde olmuştur. Bazen sevgilinin yan bakışı ile sarhoş olan aşk, bazen âşıkların ağlayıp inlemesi olmuştur. Gül bahçesinin açmış gülü aşktır, o bahçede feryat eden bülbül de aşktır. Aşk Şem‘i şebistân’ın alevi, pervanenin sinesine can olmuştur. Aşk hem dert ehlinin dermansız derdi hem ayrılık yarasını açan kılıç hem de ayrılık yarasının ta kendisidir. Gamlı gönüllere huzur vermeyen, onlara uyku ve rahat yüzü göstermeyen aşk, vuslatın doruğunda uçan *Şâhbâz*²⁶¹’a gösterişli bir kanat, korkusuz cesur kimselere başındaki taç olmuştur. Hasret çekenlerin gözündeki kanlı yaş, gönüllerde gizlenmiş sevda yarası, hüznün ile arşa ulaşan ah, aşktır. İşin aslına bakılacak olursa aşk, âleme özgü bir bela, anlaşılması zor, vazgeçilmesi imkânsız bir müptelalıktır. Böyle olmasına rağmen aşk, kendinden emin bir şekilde eteğine tutunan âşıkları kurtuluşa götüreceği sözünü vermekten de geri durmamaktadır.

“Fasl-1 Evsâf-1 Âşık” bölümünde âşık kısaca kendisini anlatmaktadır. Âşık, halis aşk olarak bilindiğini ama yanıp yakılmalarda âşık vasfı ile öne çıktığını ifade etmektedir. Âşık türlü müptelalıklara sahip olan bir aşk yiğidi, varlığını feda ederek manevi yokluğa ulaşmış fakir bir şahtır. Yüz bin canın ve başın kılıçtan geçirilmiş olduğunu görse ne gam, kendi başı aşk yolunda aşk Kâbe’si için çoktan feda edilmiştir. Âşık, istikamet üzere aşk yolunda ilerlemekte, gönül zevkine zarar verecek olan her şeyden uzak durmaktadır. Âşıkın rahatı, aşk ile yanmak dert ile ağlamaktır. Âşıkın arzusu, her şeyden vazgeçip yola revan olmak ve sevgiliye kavuşup huzur bulmaktır. Âşık için aşktan ayrı kalmak sevgiliye verdiği sözden dönmek söz konusu bile değildir.

“Fasl-1 Evsâf-1 Maşuk” bölümü maşukun, “âşıkım” nidaları ile başlamaktadır. Âşıkım diyen maşuk, kendisinin aşk ile maşuk olduğunu, aşkında da sadık olduğunu belirtmektedir. Burada şunu ifade etmek gerekir ki; bu bölümde şair,

²⁶¹ Şems Osman Efendi’nin mürşidi Abdürrahim Ünyevî’nin lakabıdır.

bazen maşukun (Cenâb-ı Hakk'ın) bizzat kendisini bazen de maşukun tecelli ettiği bir makamı konuşturmuştur. Bu durum beytlerde dile getirilen ifadelerden anlaşılmaktadır. Yani “Maşuk”, hem Cenâb-ı Hakk'ın kendisi hem de O'nun tecelli ettiği bir makam olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu makam da eserin başından beri sevgilinin tecelli yeri olduğunu dile getiren Şem‘i şebistân’dır. Bu bölüm bu şekilde değerlendirildiği takdirde beytlerde ortaya çıkan çelişkili ifadeler netlik kazanmakta eserin muhtevasına aykırı bir yoruma gidilmiş olunmamaktadır.

Maşuk (Cenâb-ı Hak), gönlün ruhu ve sevgilisi, her gönülde yanan kandilin ışığı, sırların kâşifidir. Bütün gönüller onun nehirlerine susamış, bütün cihan O'nun güzelliğine gönül vermiştir. Dert ehli âlim, bilge kişiler onun sözünü anlayıp kıymetini bilmiş akıl ve idrakten yoksun olan kimseler ise ona değer vermemiştir. Karanlıkları aydınlatan, zulmü def eden, hakkı batıldan ayıran maşuk, feyzi bütün cihana yayılsın diye uzak yakın demeden her yere ve her şeye nurunu saçmıştır.

Sevgilinin tecelli ettiği bir makam olan maşuk; sevgilinin bulunduğu mecliste gül bahçesi olduğunu, sevgilinin gelmesini bekleyen gözleri, kendi şavkı ile hayran bıraktığını, her gece başına bin tane kılıç darbesi vurulsa yine de sırdaşına nurunu saçmaktan vazgeçmeyeceğini, kendisinin bir mum, Şem‘i şebistân’ın parlayan bir güneş olduğunu, yine kendisinin bir toprak, Şem‘i şebistân’ın toprağı altın yapan bir iksir olduğunu dile getirmektedir. Burada roller değişmekte Şem‘i şebistân Şems Osman Efendi'nin yazdığı eser olarak karşımıza çıkmaktadır. Şairin kendisi sevgilinin tecelli ettiği bir makam olmuş yazdığı eser Şem‘i şebistân ise parlayan bir güneş, toprağı altın yapan bir iksire benzetilerek methedilmiştir.

Maşuk kendisini anlattıktan sonra âşıkları methedip yüceltmektedir. Şöyle ki; aşk ateşinden dolayı âşıkın gönlünden sızan şeyler yağ değil, değerli şeylerin saklandığı gönüldeki cevherin özüdür. Bir şamdana benzeyen âşıkın bedeni servi bahçesi, gönülden süzülen kan baharda akan ırmaktır. Âşıkın sinesinde açılan yaralar lale, gül, çörek otu, üzerlik ve susam bahçesi; yakıcı kıvılcımlar da o bahçenin bülbülüdür.

2.4.3.20. Yirminci Bölüm (30b-31b/1056-1109)

Şem‘i şebistân, bu bölümde “Aşk” sözünü ele alıp aşk kelimesindeki harflerin ve noktaların neye tekabül ettiğini açıklamaktadır. Bu açıklama ile birlikte aşktan haber verip maksadını bütün ayrıntıları ile anlatmış olacaktır. Bunun yanında Vahdet-i vücûd²⁶² meselesine değinecek ve tasavvufta “Hazrât-ı hamse” (beş mertebe) olarak bilinen, varlıkların tecelli mertebelerini aşk ile ilişkilendirip ifade edecektir. “Vahdet-i vücûd” düşüncesine göre varlıkların mertebeleri, “Lâ-ta‘ayyün”²⁶³ mertebesi hariç, şu şekildedir:

- 1) Vahdet/Hakîkat-i Muhammedî/Ta‘ayyün-i Evvel/İcmâl-i İlim...²⁶⁴
- 2) Vâhidiyyet/Ta‘ayyün-i Sâni/Tafsîl-i İlim...
- 3) Âlem-i Ervâh/Âlem-i Melekût...
- 4) Âlem-i Misâl/Âlem-i Hayâl...
- 5) Âlem-i Ecsâm/Âlem-i Kevn ü Fesâd/Mertebe-i İnsan...

Şems Osman Efendi, Hazrât-ı hamse’nin dışında tutulan “La-ta‘ayyün” mertebesini birinci mertebe olarak belirtmektedir. Bu mertebede yalnızca Zat’ın kendisi bulunmaktadır. İkinci mertebe, “Vücûb” (İlâhî Âlem) mertebesidir. Bu mertebede, Zat’ın isim ve sıfatları bulunmaktadır. Osman Efendi, Hazrât-ı hamse’nin ilk iki mertebesini “Vücûb” mertebesi olarak birleştirmiştir. Çünkü bu iki mertebe Zât’ın isim ve sıfatları ile ilgili olup tasavvufta, Vücûb Dairesi’ne/İlâhî Âlem’e dâhil

²⁶² “Vahdet-i vücûd” (varlığın birliği), düşüncesinin en temel özelliği; sadece Allah’ın var olduğu, görünen âlemin ise onun isim ve sıfatlarının gölgesi olduğu inancıdır. Bu gölgeler hayalden ibaret olup gerçek varlıkları olmadığı için hakikatte var olan yalnız Allah’tır. Dolayısıyla “vücûd” kavramı Zat’a ait bir sıfat olmayıp Zat’ın kendisidir. “Vahdet-i vücûd” düşüncesine göre, varlığın mertebeleri, “Zat (Lâ-ta‘ayyün/Ahadiyyet)” mertebesi hariç, “Hazrât-ı Hamse” adı verilen beş mertebeden oluşmaktadır. Bu mertebeler: “Vahdet, Vâhidiyyet, Âlem-i Ervâh, Âlem-i Misâl, Âlem-i Ecsâm”dır.

Bu mertebelerden ilk ikisi Vücûb Dairesi’ne (İlâhî Âlem), diğer üçü ise İmkân Dairesi’ne (Yaratılmış Âlem) dâhil edilmektedir. Son üç daire hayali olup gerçek varlıkları yoktur. İlk iki dairede ise Allah’ın isim ve sıfatları var olup onlar da Zat’ın gölgesi olduklarından hakikatte gerçek varlık olarak yalnızca Allah’ın Zat’ı vardır. Necdet Tosun, “İmâm-ı Rabbânîye Göre Vahdet-i Vücûd ve Vahdet-i Şuhûd”, İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi (İbnü’l-Arabî Özel Sayısı-2), 2009, S.23, s.181-192.

²⁶³ “Lâ-ta‘ayyün”, meydana çıkmamak, tenezzül etmemek, her şeyden boş olmak (İtlak) manaları ile açıklanmaktadır. Bu mertebe, “Lâhût Âlemi” (İlahî Âlem) ve “Gayb-ı Mutlak” mertebesidir. Lâ-ta‘ayyün mertebesinde ne isim ne sıfat ne de mevsuf bulunmaktadır. Allah henüz isim ve sıfatlar âlemine inmemiş her şey onun zatında yok olmuştur. Hasan Kamil Yılmaz, **Ana Hatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar**, İstanbul, Ensar Neşriyat, 2007, s.323-324.

²⁶⁴ Hazrât-ı hamse başlığı altında yer alan mertebelerin isimleri, tasavvuf ekollerine göre farklılık arz etmekte olup bu isimlerin dışında çeşitli isimlerle de anılmaktadırlar.

edilmektedir. Üçüncü merteye ise “Mümkinât” (Yaratılmış Âlem) mertebesidir. Osman Efendi, Hazrât-ı hamse'nin son üç mertebesini “Mümkinât” mertebesi olarak birleştirmiştir. Çünkü bu son üç merteye yaratılmış varlıklar ile ilgili olup tasavvufta, İmkân Dairesi'ne/Yaratılmış Âlem'e dâhil edilmektedir. Böylece; birinci merteye “Lâ-taayyün”; ikinci merteye “Vücûb” (İlâhî Âlem); üçüncü merteye “Mümkinât” (Yaratılmış Âlem) olarak belirtilmiştir.

Şems Osman Efendi'nin Lâ-taayyün mertebesi ile birlikte iki merteye daha zikretmesi ve toplamda üç merteye dile getirmesi “Aşk” kelimesinin üç harf, beş noktadan müteşekkil olması ile yakından alakalıdır.²⁶⁵ Şairin amacı; Şem'î şebistân'ın dilinden ayın, şın, kaf harfleri ve onların noktaları ile birlikte bu mertebeleri açıklamaktır. Şöyle ki:

Ayın harfinden kasıt, zatın kendisidir.²⁶⁶ Şın harfi, O zatın isimlerinin ve sıfatlarının şanı şerefidir.²⁶⁷ Kaf harfi, *Hakka'l-yakîn*²⁶⁸ “Kudret”e²⁶⁹ işaret etmektedir.²⁷⁰ Allah'ın vasıflarının evveli olan Kudret, zatının sıfatına vasf olup alametlerinin hepsinin kaynağıdır. Allah'ın sıfatlarının hepsi kudretinden meydana gelmektedir. Yani, varlığı sonsuz olan Allah'ın kahrı ve lütfunun cümlesi, hep Cemal ve Celal isimlerinin tecellisiyledir. Kendisinden yardım talep edilen Allah'ın, fiillerinin tamamı, kudret sıfatına bağlanmıştır. Her sıfat, bir fiilin tecelli yeri; her sıfatın mastarı (çıkış noktası), kudret sıfatı olmuştur.

Zat ile isimler ve sıfatlar üç merteye ile açıklanmaktadır. Bunlar: Lâ-ta'ayyün, Vücûb (İlâhî Âlem) ve Mümkinât (Yaratılmış Âlem) mertebeleridir.

²⁶⁵ Edebiyatta “Aşk”, “Üç harf, beş nokta” rumuzu ile meşhurdur.

²⁶⁶ Lâ-ta'ayyün mertebesine işaret edilmektedir.

²⁶⁷ Vücûb mertebesine işaret edilmektedir.

²⁶⁸ İslâm düşünce tarihinde doğru bilginin kesinlik dereceleri üç kısımda ele alınmaktadır. Bunlar: “İlme'l-yakîn, ayne'l-yakîn ve hakka'l-yakîn”dir. İlme'l-yakîn aklî veya naklî delil ile, ayne'l-yakîn duyu yolu ile, hakka'l-yakîn ise iç duyu veya iç tecrübe vasıtasıyla elde edilen bilgiyi ifade etmektedir. Bunların içinde kesinliği en sahih olan bilgi, Hakkâ'l-yakîn'dir. Yusuf Şevki Yavuz, “Hakka'l-yakîn”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1997, C.XV, s.203-204.

²⁶⁹ “Kudret”, Allah'ın sübûtî sıfatları arasında yer alan ve “dilediğini eksigi ve fazlası olmaksızın hikmet çerçevesinde yapmak” anlamına gelmektedir. Kudret; ilim ve irade sıfatları ile birlikte âlemin yaratılışı için kullanılan temel kavramlardandır. Bekir Topaloğlu, “Kudret”, DİA, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, 2002, C.XXVI, s.316-317.

²⁷⁰ Mümkinât'a (Yaratılmış Âlem) mertebesine işaret edilmektedir.

Evvel ve ahir her ne ve kim var ise, mutlak aşktan meydana gelmiş; Hakk'ın zatı, aşkın nurunu vechine perde yapmıştır. Her kim aşk perdesinin ötesine geçerse o kişi "Vahdet-i vücûd"a ruh olmuştur.

Şem'î şebistân, yaratılmışların sırrının ilminden en ince ayrıntısına kadar haber vereceğini dile getirmektedir. Celal sahibi Allah, *levh-i gayb*²⁷¹ üzerine nice âlemleri mükemmel bir şekilde yaratmıştır. Aşk, kaleme alınması gerektiğinde kaza kalemi aşkın resmini gayp âleminden görmüş ve o resmin tecelli makamı olarak kalbi seçmiştir. Çünkü aşk, kalp içinde meydana gelmektedir.

Aşk, "Hazret-i hayal"de²⁷² var olmuş; temiz, pak aklın nuruna selam etmiştir. Ayn harfi, kaşın ucundan yazılıp tamamlanmış; sonra şın harfinin bölümlerine özenle şubeler verilmiştir. Şın harfi, üç mertebe, bir alamet şeklinde görünmüştür. Kaf harfi de şın harfinin yanına gelip bitişmiş; ayn (ع), şın (ش) ve kaf (ق) harfleri "aşk" lafzında tek vücut olmuştur.

Aşkın kalbi olan (şın harfi), üç nokta ile görünmüş; üç nükte ile kaplanmıştır. İftihar edilecek nitelikte ihtişamlı olan aşkın kaf harfinin noktaları, kudret ve hikmetle sona düşmüştür (). Resim, kalemin ucuyla tamamlanmış; evveli ve ahiri olmayan bir söz "aşk" ortaya çıkmıştır. *Hazrât-ı hamse* (tecellinin beş mertebesi) remzini, beş nokta ile yazılı hâle getirip meydana çıkartmıştır.

Kaf harfinin noktaları, âlemin ağırlığını taşıyan kaf harfine yüklenmiştir. Baki olan ayn, şın ve kaf harfleri ile şın harfinin noktaları, altı cihete işaret etmektedir. Mananın keşfi en yüce noktada olup kudret (güç ve kuvvet), kaf harfinin iki noktasından meydana getirilmiştir. Bu harfler ve noktalar şerefli bir makamda yer edindiklerinden maksat hasıl olmuştur. Aşktan manalar baş gösterinceye kadar, bu harfler aşkın fermandında hep yazılı kalmışlardır.

²⁷¹ "Levh-i gayb" tabirinden kastın "Levh-i mahfûz" olduğu düşünülmektedir. Levh-i mahfûz, âlemde meydana gelecek olan bütün varlıkların ve olayların yazılı olduğu bir levha ya da kitabın ismidir. Gayp âlemine ait bir husus olup mahiyeti bilinmemektedir. Yusuf Şevki Yavuz, "Levh-i Mahfûz", DİA, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, 2003, C.XXVII, s.151.

²⁷² Hazrât-ı hamse'nin dördüncü mertebesi olan Âlem-i misâl mertebesidir. Bu mertebe Âlem-i ervâh'ta var olan her bir varlığın, Âlem-i ecsâm'da bürüneceği suretin mislinin meydana geldiği mertebedir. Aşkın cisimler âleminde bürüneceği suret, bu mertebede meydana gelmiş ve Allah'ın Kudret sıfatına işaret eden "kaf" harfinin "şın" harfine bitişmesi ile aşk, Âlem-i misâl'den Âlem-i Ecsâm'a teşrif etmiştir.

Varlıkların suretinden yayılan sırlar, kaf harfinin bu iki noktası için aracı olmuşlar, sevgilinin aşkının bu üç harfi, noktaların tahtını, makamını seçmişlerdir. Ayn harfi, söze başlangıç olmuş; şın harfi şükrandır, selama vasıta olmuştur. O, âlemlerin ağırlığı içinde tavaf eden kaf harfi ise Kadir gecesinin ortaya çıkışı olmuştur.

Şem‘i şebistân; üç beşten eksiktir, söz *Hamse-i âl-i abâ*’dandır²⁷³ diyerek Hz. Peygamber’in ailesini yüceltmış; ayrıca, oruç içindeki Kadir Gecesi’nin manasının Ramazan’ın son on gününde ortaya çıktığına işaret etmiştir.

Harfler ile ayrılmış olan noktalar, buldukları yerden ayrılmak suretiyle (tekrar) birleşmişlerdir. Çünkü kendisinden istifade edilen manalar (hakikatler) noktasız anlaşılmamaktadır. Üstün kullar (İnsan-ı Kâmil Mertebesi), eşyanın tamamına hükmetmekte yani onları kendisinde cem etmektedir. Diğer bir ifade ile onları kendisinde yok etmektedir.

Bir üstteki paragrafta Şems Osman Efendi, Hazrât-ı hamse’nin beşinci mertebesi olan “Âlem-i Ecsâm” bir diğer ismi ile “Mertebe-i İnsan/İnsan-ı Kâmil Mertebesi”ne işaret etmektedir. Bu mertebeye diğer dört mertebenin bütün hakikatlerini kendisinde toplamaktadır. Tasavvufta İnsan-ı kâmil, kâinatın yaratılış amacı olup Hakîkati Muhammedî’yi temsil etmekte ve “Mirât-ı Hakk” (Hakk’ın aynası) olarak zikredilmektedir. Allah insanı diğer varlıklardan üstün tutmuş insanda kemal derecede tecelli etmiştir. Dolayısıyla insan-ı kâmil, Hakk’ın tecellisinin en mükemmel şekilde görüldüğü yer ve âlemlerin sırrı olarak kabul edilmiştir. Osman Efendi bu mertebeyi harfler ve noktalar üzerinden dile getirmektedir. Her harfin ve noktanın bir makamı, mertebesi vardır. Birbirlerinden farklı makam ve mertebelerde yer tutan harfler ve noktalar birbirlerinden ayrılmış gibi görünseler de hakiki mananın ortaya çıkması için buldukları yerden (merteben) ayrılıp “Aşk” kelimesinde birleşmişlerdir. Tıpkı bu harfler gibi, Hazrât-ı hamse’nin ilk dört mertebesinde bulunan isimler, sıfatlar ve varlıklar; kendi makam ve mertebelerinde ayrı gibi görünseler de hakiki mananın anlaşılması (Cenâb-ı Hakk’ın tecellisinin

²⁷³ “Hamse-i Âl-i Abâ”, Hazreti Peygamber, Hz. Peygamber’in kızı Hz. Fâtıma, damadı Hz. Ali ve torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin için kullanılan bir tabirdir.

zuhur etmesi) için “İnsan-ı Kâmil Mertebesi”nde yani Hazrât-ı hamse’nin beşinci mertebesinde cem olmuşlardır.

Her ne zaman el ve kalem aşkın resmini çizmeye niyet etse o an onu resmetmiş, pırıl pırıl parlayan aşkın isimlerinin harfleri, Şem‘i şebistân’ın sermayesi, serveti olmuşlardır. Aşkın isimlerine kavuşan Şem‘i şebistân, nihayet aşkın güzel çehresini görmüş onun güzellik divanını baştan başa okuyup gönüldeki sırrından çok haberler almıştır. Aşkın sinesi ikiye ayrılmış sözün kısası aşkın isimleri âleme saçılmıştır. Aşkın harfleri beyitler haline gelmiş, sanki kalbin dili ile söylenmiştir.

2.4.3.21. Yirmi Birinci Bölüm (31b-40b/1110-1344)

Bu son bölüm, mesnevinin en hacimli bölümlerinden ikincisidir. Şem‘i şebistân âşık, maşuka ve aşka dair son sözlerini söyleyecek ve bu hikâyeyi burada tamamlayacaktır.

Şem‘i şebistân ayrılık vadisinde yollarının kesiştiği tecrübesiz âşık bir misafir olarak ağırlamak istediğini söylemekte ve onu Üveysilerin meclisine Melâmilerin²⁷⁴ şarabını içmeye davet etmektedir. Kim bu şaraptan yudum yudum içerse o kişinin gönlünde şunun bunun karalığı kalmayacak o mekânda sevgiliden başkası yer tutmayacaktır.

Şem‘i şebistân, dostum dediği tecrübesiz âşık mensup olduğu tarikata pirin hizmetine davet etmekte dergâhta pire ve dervişlere yakışır bir şekilde bulunmasını istemektedir. Tecrübesiz âşıkın benliğinden kurtulup dertlerinin sona ermesi ve siresinin mert insanlara benzemesi için pirin sözlerini başına taç yapması gerekmektedir. Çünkü bu dergâhta el bağlayıp tevhit halkasına, bel bağlayıp sırların

²⁷⁴ “Melâmet” kelimesi lügatta, “kınamak, kötölemek, ayıplamak” gibi anlamlara gelmektedir. Tasavvuf literatüründe ise, bir tarikattan ziyade tasavvufi bir düşünüş, bir hâl, bir neşve olarak kabul görmektedir. Bu nedenle her tarikatta melâmîlere rastlamak mümkündür. Bu yolu benimseyenlerin en önemli özelliği, halk tarafından kınanmayı talep etmek ve bunun için de kınanacak hâller sergilemektir. Bu durum kişinin nefsinin terbiye etmek amacıyla uyguladığı bir yöntemdir. Kişi kendini halkın gözünde ne kadar kötü gösterirse Hak katındaki değerinin o kadar artacağına ve Hakk’a kavuşacağına inanmaktadır. Erkan, ayin, özel dua ve tekkeleri yoktur. Mezar taşları; kolsuz, ayaksız, başsız bir insan bedenini andırmaktadır. Bu durum dünyadan tamamen geçtikleri ve Hakk’a teslim olduklarını göstermektedir. Daima çalışmayı emretmeleri, kerâmetin karşısında olmaları ve dinin bütün emirlerini eksiksiz yerine getirmeleri diğer özellikleri arasındadır ancak bu özellikler halktan sır gibi saklanmaktadır. Böylece Allah’tan başka hiç kimse onların hâlini bilemeyecek ve sırlarına vakıf olamayacaktır. İskender Pala, **Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü**, İstanbul, Kapı Yayınları, 2012, s.302.

merkezine girilmektedir. Bu sebeple tecrübesiz âşık, dedikoduyu terk edip diğer âşıkların hâllerine vâkıf olmalı namus şişesini kırıp gönül aynasına bakmalıdır.

Bu dergâhta toprak gibi temiz ve tevazu sahibi olmak, her şart ve durumda sabır göstermek, aşk şarabını bırakıp başka testilere el uzatmamak, aşkın kaynağından ayrı kalmamak, takva elbisesi giyip rint kimselere yakışır bir hâl üzere bulunmak, irfan sahibi olmak, bedeni aşk yarası ile ağzına kadar doldurmak, secde ile şereflemek ve Allah'ın emrini duyurmak âşıkın âdeti olmalıdır. Şem^ç-i şebistân eserin başından beri sırlara vâkıf olmayı isteyen tecrübesiz âşığı burada uyarmakta, sırlara vâkıf olmayı istemek yerine yukarıda bahsettiği şeyleri yapmasını tavsiye etmektedir.

Tecrübesiz âşık bu şartları gerçekleştirdiği takdirde bir testiye benzeyen bedenini oradan oraya yuvarlanmayı bırakacak derin ve engin bir deniz gibi sessizliğe gark olacaktır. Aşk sarhoşları gelip onun ayağına kapanacak içi bomboş olanlar cevher ile dolacaklardır. Artık o ister tekkede, hücrede, evde ister mescit ve meyhanede olsun dostlarla gezip dolaşmaktan onlarla oturup kalkmaktan geri durmayacaktır. Çünkü güneş ve ay arasında hoş bir yakınlık kurulmuştur. Bundan böyle onun döktüğü gözyaşı sevgili ile buluştuğu gül bahçesini sulayacak, harareten yanmış dudakları ve gönülleri suya kandırarak, ruhen ölmüş olanları diriltip gönlü kırık olanları neşeye gark edecektir. Ancak o, bütün bunları yaparken ayaklar altında çiğnenen bir çimen gibi olmalı, kınama okları ona baharın tazeliği gibi gelmelidir. Böyle olduğu takdirde gül bahçesi ve içindekiler bütün sırlardan onu haberdar edecek, gece ise sevgiliye kavuşma sırrının yazıldığı eseri (Şem^ç-i şebistân'ı) ona bildirip safa mevsimini başlatacaktır. Ondandır istenen tek şey ise aşk ve sevgili uğruna benliğini yok edip “Leyse fi kalbî sivâk” (Kalbimde senden başkası yoktur.) zikrine mazhar olmasıdır.

Şair bu kısımda eserin kahramanı olan Şem^ç-i şebistân'ın dilinden yazdığı eserini (Şem^ç-i şebistân'ı) metheder. *Levh ü kalem*²⁷⁵ bu kitaba Şem^ç-i şebistân'a nokta, yedi deniz de bu denize damladır.²⁷⁶

²⁷⁵ “Levh”, ulûhiyet âleminde bütün nesne ve olaylara ilişkin ilâhî ilim ve takdirin yazıldığı levha ya da kitap; “Kalem” ise bu nesne ve olayların kaydedilmesini sağlayan araçtır. Yusuf Şevki Yılmaz, “Levh-i

Aşk sözü cihanın yaratılmasına sebep olduğundan insanlar ve cinler bu söze canlarını feda etmişlerdir. Tecrübesiz âşık da dünyayı bırakıp denizlere karışmalı, engin dalgalarla yükseklerle çıkmalı, suya dalıp sıırıslıklam olmalıdır. O, damlasını engin bir deniz, zerresini parlayan güneş yapmalıdır. Baktığı yer gökyüzü olmalı, mekân ile bağını koparıp mekânsız olmalıdır. Her kim bunları yapmaz ayrılık sahilinde oturup kalırsa ayrılık rüzgârı onu alıp gidecektir.

Şem‘-i şebistân tecrübesiz âşıkı dergâha davet edip oranın adabını ve erkânını dile getirdikten sonra, âşıkı büyük günahlardan bahsetmekte, benliğini yok etmeyip bu hâl üzere vefat ettiği takdirde mahşer günü başına gelebilecek şeylerden onu haberdar etmektedir.

Büyük günahlar, âdemoğlu için beden bağı olup cehennem ateşini bu günahlar tutuşturacaktır. O sebeple insan, dünyada namı ve nişanı kalmayınca kadar varlığını yok etmek için çabalamalıdır. Çünkü beden denilen şey toprak olacak, hayran olunan yüzler bir nakıştan ibaret kalacaktır. Eğer o iki göz, Hakk’ın işaretlerinden ibret alıp yücelere bakmazsa, burun aşk kokusunu duymaz, dimağ bu kokudan zevk almazsa, ağız dilsiz söz söylemez, kulak hakikati işitmezse, ayak mesafe katetmez, iki el yokluğa dokunmazsa, kalp dert ile delinmeyip ney gibi delik deşik olmazsa, gönül feryat edip ağlamazsa, insanoğlu su ve çamurdan meydana gelen o bedenin insan kalıbı değil, ateşe layık bir odun olduğunu bilmelidir.

İnsanlıktan nasibini almamış o beden; vahşi hayvanların yurt edindiği çölün dağlarının ovasıdır. Cihana korku salan arslanların, ejderhaların ve yılanların yuvasıdır. Benî Asfar’ın ülkesi, Deccâl’in mağarasıdır. O ülkede öyle bir karışıklık meydana gelir ki baş, azılı kimselerin verdiği hükme boyun eğmek zorunda kalır. O vadide güven ve emniyet olmadığı gibi gökten gelen musibetler de eksik değildir. Rahatına ve bedenine düşkün olanlar, bunu bir nimet ve zevk sanır ama yanılır. O zevkin ve düşkünlüğün zerresi âdemoğlu için çok ağır bir yükür.

Mahfûz”, DİA, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, 2003, C.XXVII, s.151. Yusuf Şevki Yılmaz, “Kalem”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2001, C.XXIV, s.243-245.

²⁷⁶ “Eğer yeryüzündeki ağaçlar kalem, deniz de mürekkep olsa, arkasından yedi deniz daha ona katılsa Allah’ın sözleri yazmakla yine de tükenmez...” (Lokman 31/27) ayetine telmih vardır. Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur’an-ı Kerim Meâli**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.456.

Eğer âdemoğlu, canından gelen nuru, teninden bilir ise o kişi gönöl yıkan anlamsız bir söz hâline gelir. Çünkü bedende sonsuza dek afiyet yoktur. Kişi ölümün karanlığına düştüğünde bunu idrak eder. O sevdiği bedenini toprak yer, o değerli cisminin ismi, mezar taşına yazılır. Bir de bakmıştır ki bedeni, baş ucunda dikilen bir taş olmuştur. İkinci sur üfleninceye kadar o cismin kemiklerinde yılanlar ve karıncalar gezer. İkinci üfleme ile o beden ayağa kalkar, bütün hayvanî vasıfları o bedende bir daha yok olmamak üzere yan yana dizilmiş şekilde mahşer yerinde beklerler. şüphesiz dünyada iken uykudan uyanmış olanlar, dünkü hâlleri üzerine hemen ayağa kalkarlar. Bilinmeli ki bugün, mahvolma ve harap olma günüdür. Bugün, bütün gizli sırların ortaya döküldüğü gündür. Gelip geçici olmayan ebedi cismin ortaya çıktığı, arz ve semanın başka bir şekle büründüğü gündür. İşte o an insan ne olup bittiğini anlar ama elinden bir şey gelmez. Dünyanın karanlığı ile övünenler, sabahın karanlıktan soyunması gibi çırılçıplak kalır, dünyada tenini aşk ile yakmayan o gün cehennem ateşi ile yakar.

Cenâb-ı Hak'tan gayrısını terk edip Hz. Peygamber'in kölesi olan, varını yoğunu sevgilinin uğruna feda edenler, aşk ateşinin nurlandırdığı yolda, şem'-i şebistân'ın izinden gidip salına salına yürüyerek sevgilinin köyüne doğru yol almışlardır.

O yol alanların arasında şem'-i şebistân'ın dostu tecrübesiz âşık da bulunmaktadır. O, şem'-i şebistân'ın gönlünden süzülen nurları fark etmiş dünyanın süsüne aldanmamış her nereye baksa sevgiliyi görmüştür. Gördüğü karıncalar Süleyman olmuş Hz. Ali'nin sırrı onun için açılmıştır. Başını meydana koyup velilerin yolundan giderek peygamberlerin dergâhına ulaşmış olan tecrübesiz âşıkı, şem'-i şebistân büyük bir coşku ile selamlamakta ve onu övgü dolu sözlerle yüceltmektedir. şöyle ki:

Ey varlığından geçip hakiki varlık hazinesine ulaşan âşık merhaba! Ey aşk meydanına girip aşk divanına duran âşık merhaba! Ey maddi ve manevi bağlardan kurtulup sevgili önünde cihandan vazgeçen; başını kınama taşından ve felaket kılıcından sakınmayan; doğruluk üzerine ferman buyurup kendini âlemde sultan eden; Celal sahibi Allah'ın kubbelerinin sırrının sırdaşı; sevgiliye kavuşma tacını

başına takan ay yüzlü hükümdar; gönülde gizlenmiş görüp aynada kendini seyreden; kendinde kendini seyredip ayrılık ateşini gül bahçesi eden âşık merhaba!

Bu selamdan sonra Şem^ç-i şebistân, âşıkı yere göğe sığdıramaz. O, aşk sebebiyle öyle bir yücelmiştir ki, artık onun gül bahçesine yokluk erişmez, sert esen rüzgârla gülü solmaz, bülbülü sonsuza dek susmaz...

Şem^ç-i şebistân bir yandan âşıkı methederken bir yandan da onun için endişelenmektedir. O, mertebenin büyüüne kapılıp kalmamalı, onu bu makama ulaştıran şeyleri unutmamalıdır. Çünkü aşk şarabı içmekle tükenmeyen bir deniz gibidir. Dolayısıyla o, aşkın adabına razı olup nur ile dolu olan Şem^ç-i şebistân'ın meclisinden ayrılmamalı; güneşin nuruna gark olsa da onun ışıklarından uzak kalmamalıdır. Can iksiri aşk ile meydana çıkmakta, gizli hazine aşk ile açılmaktadır. Bütün yaratılmışlar güneş ile ortaya çıkarken Hakk'ın varlığı evliyadan tecelli etmektedir. Hakk'a vasıl olmak isteyen Şem^ç-i şebistân'ın meclisine gelmeli ve evliyanın yolundan gitmelidir.

Her şeyden arınmış olan o temiz ruh (evliya); korku ve vesveseden uzak, sevgiliye kavuşma arzusu ile Allah'ın istemediği şeyleri yapmaktan sakınan, kendisinde hiçbir varlık görmeyen kimsedir. Peygamberler Hakk'ın yolunu göstermekte, evliya ise o yoldaki yolcuya rehberlik etmektedir. Evliyanın gönlünde bulanıklığa ve vesveseye yer yoktur. Evliya, duygularını gizleyip açığa çıkarmadığı için yüce mertebeler elde etmiştir. Zahit bilmelidir ki, züht ve korku ile makam mevki sahibi olunmaz. Zaten vahdet sakinlerinin mekânı yoktur, vahdetin güzelliğini tarif edecek renk ve yüz de yoktur. Nasıl ki gülden bahsedilince gülün mahiyeti anlaşılmazsa gülü tasvir etmekle de gülün kokusu duyulmaz.

Şem^ç-i şebistân evliya ve zahit arasındaki farkı belirttikten sonra, aşktan nasibi olan ve olmayan insanların bir takım özelliklerine değinmekte ve onların akıbetleri hakkında bilgi vermektedir. Aşktan nasibini almış olan kimseler helak olma vadisinden kurtulmuş, aşktan nasip almak istemeyenler ise helak vadisine düşüp yılan ve çıyanların yemi olmuşlardır.

Şem‘i şebistân, hikâyenin sonuna yaklaşırken, ardında eser bırakmayan kişilerin ölü canlar olduğunu, bu ölmüş kişilerin de yerlerinde yeller estiğini yani unutulmaya mahkûm olduklarını dile getirir.

Şair söylediği bu sözün arkasında durmuş *Şem‘i şebistân* isminde bir eser bırakarak dünyada ebedi olarak yaşayacağını göstermiştir. Ancak kendisinin deli divane bir âşık olduğunu, böyle bir divanenin sohbetini yazacak kalemim bulunmadığını da ilave etmiştir. Bu durumu dinde akli dengesi yerinde olmayan kişilerin yükümlü olmaması ile ilişkilendiren şair, kendisinin de divane bir âşık olduğunu dolayısıyla yazdıklarından mesul olmadığını ifade etmiştir.

Şem‘i şebistân bir münacat ile mesneviyi sona erdirmekte ve bu münacatta şunları dile getirmektedir: Allah’ı görmenin ve O’nu layıkıyla idrak etmenin mümkün olmadığını, bunun tersini iddia edenlerin yalan söylediğini, Cenâb-ı Hakk’ın merhametinin bir deniz kadar sonsuz olduğunu, bütün kulların işlediği günahların O’nun merhametinin yanında çer çöp mesabesinde kalacağını dile getirir ve kıl kadar olan günahının bağışlanmasını Allah’tan talep eder. Ayrıca, sevgiliden ayrıldığı gece, kendisinin parlayan bir mum olduğunu, bunu da sevgiliye kavuşacağı sabah, “Şems-i ilâhî” (ilahi güneş) olmak muradıyla yaptığını dile getirir. Yüreğinin yaraları için lütuf merhemini; ciğerinin yaraları için sevgilinin cefasını şifa olarak ister ve mesneviyi bu mısralar ile sonlandırır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ŞEM'İ ŞEBİSTÂN'IN GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ

(2/1b)

HÛ²⁷⁷

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla²⁷⁸

[NAZIM]

- I. Üveysîler²⁷⁹ meydanının yiğitlik eşiği açıldı. Üveysîleri (aydınlatacak olan) *Şem'-i şebistân* dergâhı uyandı.²⁸⁰
- II. Ey Şems! Üveysîler meydanının mertlerinden olanlar, celâl sahibi Allah'ın nurunun güzelliği ile sonsuza dek âşık olurlar.

²⁷⁷ "Hû", Allah'ın zatına işaret eden isimdir. Osman Türer, "Hû", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1998, C.XVIII, s.260-261.

²⁷⁸ İslamiyet'i kabul ettikten sonra, Türklerin besmeleye ayrı bir değer verdikleri hayatlarının her alanında onu dillerinden düşürmeyerek koruyup muhafaza ettikleri bilinmektedir. Bu durum bilim ve sanat alanında verilen eserlere de sirayet etmiş yazılan eserlerin başına besmele ya da bismelenin varlığına işaret eden harflere, ibarelere yer verilmiştir. Bu uygulamaların yanında şairlerin Türk edebiyatında besmeleye geniş yer vermeleri, manzum ve mensur pek çok eserde bismelenin lafzi ve manevi yönü üzerinde durmaları ona gösterilen saygının, hürmetin ve muhabbetin en açık göstergesi olarak ifade edilebilir. Kemal Yavuz, "Türk Hayat ve Şiirinde Besmele", İstanbul, Semerkand Yayınları, 2017, s.23-24.

²⁷⁹ Hz. Muhammed döneminde Yemen'de yaşayıp İslamiyet'i seçen fakat Hz. Peygamber ile bizzat görüşme imkânı bulamayan Üveys el-Karanî'nin (Veysel Karanî) rüya ya da farklı manevi yollarla Hz. Muhammed tarafından eğitildiği kabul görmektedir. Bu eğitimi almış kişilere Üveysî, bu eğitim metoduna da Üveysîlik denilmektedir. Bu eğitimler manevi/ruhani yollarla Hz. Muhammed, Veysel Karanî, Hızır veya bir mürşitten alınabilmektedir. Necdet Tosun, "Üveysîlik", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2012, C.XLII, s.400-401.

²⁸⁰ Sönmüş kandili yakmak manasına gelen "çerağ uyandırmak" tabirini, eskiler ve bilhassa tarikat mensupları mum ve kandili "yakmak" yerine "uyandırmak" şeklinde kullanmışlardır. Bazı beyitlerde, kıyamete kadar devam edecek olan hayırlı bir işten kinaye olarak kullanıldığı da görülmektedir. Ahmet Atillâ Şentürk, **Osmanlı Şiiri Kılavuzu**, ed. Bedriye Gülay Açar, İstanbul, Osmanlı Edebiyatı Araştırmaları Merkezi, 2017, C.2, s.517.

[NAZIM]

- III. Ahmed'in²⁸¹ mim'i, aşk besmelesinin sabahıdır.²⁸² Aşk gecesinin mumu Hz. Ali'dendir.²⁸³
- IV. O (Hz. Peygamber), mekânı olmayan gökyüzünün güneşidir. Bu (Hz. Ali), aşkın yüce mevkisinin dolunaydır.

²⁸¹ "Ahmed", "herkesten daha çok öven (hamdeden) ve herkesten daha çok övülen" manası ile Hz. Peygamber'in ismidir. Mustafa Fayda, "Ahmed", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1989, C.II, s.29-30.

²⁸² Cenâb-ı Hakk'ın ilk defa tecelli ettiği mertebeye "Hakikat-i Muhammediyye" ya da "Nûr-ı Muhammediyye" denilmektedir. Bu mertebe var oluşun başlangıcıdır. Allah önce Hakikat-i Muhammediyye mertebesine tecelli etmiş bu tecelliden sonra gerçek manada yaratma (halk) fiili ile mevcûdâtı O'ndan yaratmıştır. Dolayısıyla bütün varlıklar bu hakikatten, nurdan yaratılmış ve O'nun yüzü suyu hürmetine var olmuştur. Tasavvufta sıkça kullanılan, kudsî hadis olarak da rivayet edilen ve tasavvuf edebiyatının temelini oluşturan "Sen olmasaydın ben kâinatı yaratmazdım.", "Ben gizli bir hazine idim, bilinmek istedim, bunun için âlemi yarattım." ifadelerinde bu husus zikredilmektedir. Hakikat-i Muhammediyye düşüncesini savunanlar yaratılışı; sevgi, aşk ve muhabbet unsurlarına bağlamakta ve Cenâb-ı Hakk'ın Hz. Peygambere olan muhabbetini aşkın başlangıcı, menbaı olarak kabul etmektedirler. Mehmet Demirci, "Hakikat-i Muhammediyye", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1997, C.XV, s.179-180.

²⁸³ Ali b. Ebî Tâlib, Hulefâ-yi Râşidîn'in (dört büyük halife) sonuncusudur. Hz. Peygamberin amcasının oğlu ve damadıdır. İskender Pala, **Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü**, İstanbul, Kapı Yayınları, 2012, s.18.

[MESNEVİ]

1. Ey aşk sözünü işiten; ey aşkın sırlarının demini talep eden;
2. Yâr aşkının ateşi ile yanan; dermansızlık derdi ile inleyen;
3. Kadeh gibi ciğer kanını içen; şarap gibi içten içe coşup kaynayan;
4. Ya'kûb²⁸⁴ gibi cananını kaybeden; Eyyûb²⁸⁵ gibi her belaya sabreden;
5. Bu *İşrâki*²⁸⁶ aşk meydanında yürüdüğü için aşk (âlemindeki) unvanı *Nûrî-i şems*'dir.²⁸⁷
6. Ezel şarabının kadehindeki son yudumu toplayan; sonsuz aşkın hararetiyle yürekleri yakan;
7. Mustafâ²⁸⁸ meclisinin mumunun pervanesi; Kibriyâ²⁸⁹ aşkının nurunun coştukça coşanı;
8. Peygamberler şahının *Çâr yâr*'ı²⁹⁰ (dört seçkin dostu); yüce sadrın kapısının toprağının kölesi;

²⁸⁴ "Ya'kûb", Hz. İbrâhim peygamberin torunu, İshâk peygamberin oğlu, İsrâiloğullanın atası olan bir peygamberdir. Ömer Faruk Harman, "Ya'kûb", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2013, C.XLIII, s.274-276.

²⁸⁵ "Hz. Eyyûb", çok zengin bir peygamber olup malıyla, evlatlarıyla ve hastalık ile imtihan edilmiş olan sabır timsali bir peygamberdir. Ahmet Talat Onay, **Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü: Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı**, haz. Cemal Kurnaz, Ankara, Kurgan Edebiyat Yayınları, 2013, s.171.

²⁸⁶ "Şark" kökünden türetilen "işrâk", sözlükte "güneşin doğuşu sırasındaki ışıma, aydınlanma, parlama, tan ağarışı" gibi anlamlara gelmektedir. Aynı kökten türeyen "meşrik" ise coğrafi olarak doğuyu ifade etmektedir. Terim anlamında işrâk, epistemolojik açıdan, akıl yürütmeye veya bir bilgi vasıtasına gerek kalmadan bilginin doğrudan içe doğması, iç aydınlanma, keşf ve zevke (manevî tecrübeye) dayanan bilgi için kullanılmaktadır. Mahmut Kaya, "İşrâkiyye", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2001, C.XXIII, s.435-438.

Süleyman Uludağ, "İşrâkiyye", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2001, C.XXIII, s.438-439.

²⁸⁷ *Nûrî*, Osman Efendi'nin ismi; *Şems* ise mahlasıdır. *Nûrî-i şems* hem "güneşin nuru" hem de şairin ismine ve mahlasına işaret edecek şekilde tevriyeli olarak yazılmıştır.

²⁸⁸ "Mustafâ", Hz. Peygamber'in "seçilmiş" anlamına gelen sıfatıdır. M. Yaşar Kandemir, "Muhammed", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2005, C.XXX, s.423-428.

²⁸⁹ Kibir kökünden gelen Kibriyâ, Cenâb-ı Hak için ululuk ve büyüklük manası ile Kuran'da tek bir surede (Casiye 45/37) "Göklerde ve yerde ululuk O'na aittir." mealindeki ayette yer almaktadır.

²⁹⁰ "Çâr-yâr, çihâr-yâr, hulefâ-yi râşidîn", Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali için kullanılan "dört halife, dört sevgili, dört seçkin dost" manasına gelen bir tabirdir. Ahmet Atillâ Şentürk, **Osmanlı Şiiri Kılavuzu**, ed. Bedriye Gülay Açar, İstanbul, Osmanlı Edebiyatı Araştırmaları Merkezi, 2017, C.2, s.293.

9. *Âl-i abâ*²⁹¹ (Peygamber sülalesinin) kadim kulu; en saf ve en temiz sarayın dergâhının toprağı olan (âşık) dinle!
 10. Gönül derdiyle sohbet edip sevgilinin aşkından anlatılmak istenilen asıl manayı anlamıştım.
 11. Aşkın kitabından sayfa alıp vahdet Kur'an'ından ders okuyup;
 12. Kulağıma Murtazâ'nın²⁹² sırrı²⁹³ değmişti, Müctebâ'nın (Hz. Peygamber'in) nuru canımın canı idi.
 13. İrfan mektebine yeni başlayan bir talebeydim, aşk meydanında el pençe divan duruyordum/aşk meydanında yazılmış bir (aşk) divanı idim.
 14. Aşkın mahiyeti ve ona mahsus hâllerin ne olduğunu bilmedim.
- (3/2a)
15. Aşk topluluğunun düşman saflarını yarıp geçen yiğit acaba kimdir? Aşk adabının, usulünün hazinesi kimdedir?
 16. Zaman zaman sarhoş kimseye yakışır, akılsız ve anlayışsız bir şekilde ağlayıp inleyerek coşup haykırırdım.
 17. Geceler boyu aydınlanmış sabahın nuruna kadar mum gibi yanar dururdum.

²⁹¹ "Âl-i abâ", Hz. Peygamber'in kızı Hz. Fâtıma, damadı Hz. Ali ve torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin için kullanılan bir tabirdir. Rivayete göre, "Ey ehl-i beyt! Allah kusurlarınızı giderip sizi tertemiz yapmak ister." (Ahzâb 33/33) mealindeki ayet nazil olduğunda Hz. Peygamber'in; Hz. Ali, Hz. Fâtıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'i abasının altına alarak "Allah'ım, benim ehl-i beytim işte bunlardır; bunların kusurlarını gider, kendilerini tertemiz yap!" diye dua ettiği ve ehl-i beytinin kimler olduğuna dair verdiği bilgi hadis kitaplarında yer almaktadır. Edebiyatta "Âl-i abâ ve Ehl-i abâ" şeklinde kullanım yaygınlık kazanmıştır. Abaya bürünenlerin sayısı Hz. Peygamber'le birlikte beş olduğu için "Hamse-i Âl-i abâ ve Pençe-i Âl-i abâ" şeklinde görmek de mümkündür. Süleyman Uludağ, "Âl-i Abâ", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1989, C.II, s.306-307.

²⁹² "Murtazâ", Hz. Ali'nin "hoşnut ve razı olunmuş, seçilmiş" manasına gelen lakabıdır.

²⁹³ Rivayete göre Hz. Peygamber, Hz. Ali'ye ilahi aşka ve ilme dair bir takım sırlar vermiş ve bunları kimseye anlatmaması için onu tembih etmiştir. Fakat Hz. Ali bu sırları içinde tutamamış ve hepsini kör bir kuyuya anlatmıştır. Kuyu da bu sırları taşıyamamış bir süre sonra dolup taşmaya başlamıştır. Kuyunun taşan suyuyla etrafta sazlar yetişmiş, bir çoban bu sazlıktan bir kamış kesmiş, içini boşaltıp delikler açmış ve onu üflemeğe başlamıştır. Bu sesi duyan Hz. Peygamber "Ey Ali sırları niçin ifşa ettin?" diye Hz. Ali'ye sormuş, "Ya Rasulallah, ben sırrı kimseye söylemedim." cevabını almıştır. Bunun üzerine Hz. Peygamber, Hz. Ali'den kamışın sesini dinlemesini istemiştir. Hz. Ali, kamışın sırları ifşa ettiğini duyunca Hz. Peygamber'e sırları sadece kör bir kuyuya anlattığını söyleyerek durumu izah etmiştir. Hz. Peygamber de yaşanan bu hadise üzerine "İşte bu kamış, bu sırları kıyamete kadar söyleyecektir" buyurmuştur. Hz. Ali'nin sırrına dair anlatılan bu meşhur hikâye'nin kaynağı tespit edilememiştir.

18. Mecnûn²⁹⁴ gibi kastedilen sevgiliye (Leylâ'ya) kavuşmak için ağlayıp gözlerimden kanlı yaşlar dökerdim.
19. Aydan yanağını, gecedен siyah zülfünün sırlarını elde etmeyi isterdim.
20. Bir de (sevgilinin) lütuf kokusunu sabah vaktinde duymayı çok arzu ederdim.
21. Her biri Hudâ'nın aşkından hisse almış olan varlıkların hepsine hoşça bakardım.
22. Onların bazısı safa gül bahçesinde gümüş göğüslü bazısı bela burcunda cilve ederdi.
23. Her birine sorular yönelttim, verdikleri cevaba göre farklı manalar anladım.
24. Hepsi sevgilisini yâd ediyor; ancak ne istediğini bilmiyor.
25. Vefanın *Şem'-i şebistân*'ı her gece bana eşlik eden cana yakın bir dost ve sabaha kadar uyumayan bir arkadaştı.
26. Göğsü laleden daha renkli (kırmızı) olan alevden başka hâl anlardım.
27. Hasılı, gönül kanının ateş olup akmasıyla soru sormaya gönlümü kaptırdım.
28. Ve dedim ki: Ey aşka aşına olan yanmanın belası ve ey vefanın *Şem'-i şebistân*'ı!
29. Sen, benim bildiğim eski bir âşık ve aşkın nuruna da kadim bir aynasın.
30. Aşkın özelliğine ve arkadaşlığına dair sende bir haber var.
31. Bu vakit gizli olan şeylerin meydana çıktığı gecedir. Sır evinde bir ışık yak (da gizli olan şeyler meydana çıksın).
32. (Sorduğum sorular hakkında) ayrıntılı bilgi edinmem için kulağıma bir ses gönder, ölümsüzlük suyunun karanlığına bir ışık yak.
33. Ara sıra aşkın sırrını çatlatırdı, çok geceler ise sessiz ve susmuş bir şekilde yanardı.

²⁹⁴ "Mecnûn", lügat anlamı "deli" demektir. Özelde ise Leylâ ve Mecnûn hikâyesinin erkek kahramanının ismidir.

34. Gündüz ve gece güneş ve ay gibi karşılıklı meşakkatle dolu aşkın sırrını söyleşirdik.
35. Dedim: Ey hastaların göz nuru ve ey sessiz tabiatlıların dostu!
36. Aslında bu (aşk) vadisinde söz olmaz. (Bu yüzden) sen böyle bir kandili/ışığı hiç yakmadın.
37. Yanan âşıkın yarası aşkına, ciğeri kebab olanın yağı aşkına;
38. Gel bu Tûr'da²⁹⁵ bir ışık yak da Kudüs²⁹⁶ vadisine velvele düşsün.
- (4/2b)
39. Ten meclisinin sahibi olan o Şem^f/mum, hâl dilinden mana kulağına şunları söyledi:
40. Bu soru Hz. Ali'nin sırlarıdır, sen (bu soruyu sormakla) sonunda beni perişan hâle düşürdün.

²⁹⁵ "Tûr", Sînâ çölünde bulunan bir dağın ismi olup "Tûr-ı Sînâ" olarak da bilinmektedir. Hz. Mûsâ'ya Tevrat indirilen ve mahiyeti bilinmeyen bir şekilde Allah ile konuştuğu dağın ismidir. Mustafa Sinanoğlu, "Sînâ", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2009, C.XXXVII, s.221-222.

²⁹⁶ "Kudüs", üç semavî dinde kutsal kabul edilen şehrin ismidir.

[GAZEL]

41. Hakikat nurlarının parlaklığı gözlerimi kamaştırdı. Benim için gören göz (kalp gözü), *mâ-zâğa'l-başar*²⁹⁷ ayetinin nuruna mazhar olandır.
42. Kibriya'nın pek şiddetli zuhuru beni hayrete düşürmese O'nun zatını idrak etmekten aciz olmam.
43. Gönlü aşkla yanan bir mumum. Öyle ki Cebrâil²⁹⁸ muhabbet meclisimizde arkadaşımız olsa etrafımızda pervane olur.
44. Ben şarap gibi küfür ve iman ehlini artırdıkça artırırım. Bu özellik bana ezel şarabının verdiği neşedendir.
45. Bu kurban kesim yerinde aşk hançerinin bir şehidiyim. Şüphesiz benim için ödenen diyet, sevgilidir.
46. Mekândan münezzehim, (nitelik ve nicelik bakımından) sorgulanamaz bir cevherim. Şu anki suretimde görünen keyfiyet (nitelik) bana arazdır.
47. Ey *Şem'*! Gönlüm hâller gösteren bir aynadır, her suretten bana başka bir hâl yansır.

²⁹⁷ "Göz (gördüğünden) şaşmadı ve (onu) aşmadı." (Necm 53/17) Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur'an-ı Kerim Meâli**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.587.

Hz. Peygamber'in Mi'rac hadisesine telmih vardır. O, Sidre'de iken akıllara sığmayan ve insanı hayrete düşüren pek çok şey görmüş ancak ayette de belirtildiği üzere "Göz (gördüğünden) şaşmamış ve (onu) aşmamıştır."

²⁹⁸ "Cebrâil, Cibrîl-i Emin, Nâmûs-i Ekber, Rûhü'l-Emîn, Rûhü'l-kuds, Sidre-nişîn" gibi unvanlarla anılmış olan, dört büyük melekten birisidir. Ahmet Atillâ Şentürk, **Osmanlı Şiiri Kılavuzu**, ed. Bedriye Gülay Açar, İstanbul, Osmanlı Edebiyatı Araştırmaları Merkezi, 2017, C.2, s.293.

GAZEL

48. Ayrılık gecesinin sabahının ışığı göründü. Vuslat gününün güneşinin nurları göründü.
49. O eğri kaş, siyah saçını darmadağın ettiğinden gökler açılıp kaza yayının işleri göründü.
50. Sevgilinin ülkesinin bağındaki çiçekler göründü. Vücudum, gonca gibi göz göz olup dağılsın/dağlansın (ne çıkar).
51. Mecnûn'a ayrılık çölünün dağları, Leylâ'nın²⁹⁹ mahallesinin pazarının sokağı olarak göründü.
52. Gam sahibi Ya'kûb'un bakışındaki perdelerden; can Yûsuf'unun³⁰⁰ yanağının kâkülü göründü.
53. Hazine sahibi Eyyûb'un gönül yarasının gül bahçesinden, *Kevser Irmağı*³⁰¹ ve mucize nehirler göründü.
54. Gecenin karanlığı aşk Mûsâ'sına³⁰² nur olup (etrafi aydınlatınca) *Ena'llah*³⁰³ sesinin geldiği ağaç ve ateş göründü.
55. *Şem-i ilâhi*/aşk ile yanan mumun bakışından cihan perdesi kalktı. Sevgili ayna gibi göründü.

²⁹⁹ "Leylâ", "Leylâ ve Mecnûn" hikâyesinin kadın kahramanının ismidir.

³⁰⁰ "Yusûf", Hz. Ya'kûb peygamberin oğlu, İsrâiloğullarının peygamberidir. Ömer Faruk Harman, "Yûsuf", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2013, C.XLIV, s.1-5.

³⁰¹ "Kevser" cennette bulunan bir akarsuyun/gölün adıdır. Saf, temiz, tatlı olması; büyüklüğü ve içenin bir daha susamaması gibi özellikleri ile meşhurdur. İskender Pala, **Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü**, İstanbul, Kapı Yayınları, 2012, s.268.

³⁰² "Mûsâ", üç semavi dinde peygamber olarak kabul edilen, Firavun'un zulmünü bertaraf edip İsrâiloğullarını kurtardığı için de lider olarak görülen bir peygamberdir. Ömer Faruk Harman, "Mûsâ", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2006, C.XXXI, s.207-213.

³⁰³ "Ena'llâh" Kur'an'da, "Musa, ateşin yanına gelince, o mübarek yerdeki vadinin sağ tarafındaki ağaçtan şöyle seslenildi: Ey Mûsâ! Şüphesiz ben, evet, ben âlemlerin Rabbi olan Allah'ım." (Kasas 28/30) mealindeki ayette yer almaktadır. Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur'an-ı Kerim Meâlî**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.428.

56. Ey aşk bağındaki servinin nağmeler çıkaranı, ey aşk yarasının tanınan bülbülü!
- (5/3a)
57. Ey kavuşma bahçesindeki güle meyleden, ey dert ve gam sefasından elde edilen!
58. Ey dört başı mamur bahçeyi renklendiren gül, ey gece kandilinin yüzeyindeki aynaya yansıyan/aynadan görünen!
59. Güzellik *Şem'-i şebistân*'nın koruyucucusu, vuslat evinin tavaf eden pervanesi!
60. Hudâ'nın aşkının hazinelerinin kaynağı, Kibriyâ'nın zatının sırlarının verimi!
61. Geceler boyu sabaha kadar ağlayıp inleyen; elem meclisinin mumunu bıktırıp usandıran!
62. Aşkın temiz nuruna inanan, ondan şüphe etmeyen Âdem'dir³⁰⁴/insandır. Bu yüzden yüce arş Âdem'i/âdemoğlunu kıskanır.
63. Pervane gibi ol, mumdan sırrı dinle! Gönül sırlarının meyhanesinden (aşk) şarabı iç!
64. Şimdi bu hâlin sözünü dinle, temiz aşkın ne olduğunu görüp anla!
65. Çünkü aşk göğünün denizi coşup dalgalandı, aşk şarabının verdiği neşe yenilendi.
66. Ben, canımı mum gibi sessizce eritirken şimdi sen beni ağlayıp inleyen biri yaptın.
67. Aşkımın ateşi arttıkça arttı, gönül takatinde sabır ve sükûnet kalmadı.
68. O, Hudâ'nın *Şem'-i şebistân*'ı ve Kibriyâ'nın nurunun didarının âşıkı benim.
69. Bugün aşk ile yanan bir *Şem'-i şebistân*, muhabbet ile parlayan bir *Şems*'im/güneşim.

³⁰⁴ "Âdem", Allah'ın yarattığı ilk insan ve ilk peygamberdir. Süleyman Hayri Bolay, "Âdem", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1988, C.I, s.358-363.

70. Titreme ile yanar zikrederim, sevgilinin sırrını söylerim.

[GAZEL]

71. Aşkın gösterişli köşküne ışık yayan bir mumum ve aşkın gizli evine sefa bahşeden bir güneşim.
72. Kaza kalemi beni satırların ipliğine çektiği için bu imkân levhasında bir aşk hikâyesiyim.
73. Bu hüner okulunda kadim bir üstadım, görünüşte ise aşkın yanmış tutuşmuş divanesiyim.
74. Kavuşma gül bahçesinin kırmızı renkli bir lalesiyim, aşk sarhoşluğunun neşe veren gül kadehiyim.
75. Vahdet şarabını içen rintlere aşk meyhanesiyim. (Bu yüzden) dudağımın oluğundan sırların şarabı dökülür.
76. Ben, kadim meclisin *Şem'-i şebistân*'ıyım, sevgilinin yanağının mumuna aşk pervanesiyim.

(6/3b)

77. Bu öyle bir sözdür ki ne vahşilerin lakırdısı ne de yabancıların köhne lafıdır.
78. Bu söz insan kelimidir; Süleyman'ın³⁰⁵ bildiği kuşdilidir.
79. Bu söz, İsâ'nın³⁰⁶ ruhunun sıcak nefesi ve insanların anlamakta aciz kaldıkları Mesîh'in³⁰⁷ sözüdür.
80. Bu haber, gizli ve görünmeyen âlemdendir; zevk ve sefa denizindedir.
81. Bu temiz söz ölüyü dirilttiği gibi bu sözü bilen derdini artırır.
82. Çünkü parlak kalemim, sözün kuvvetinde özen gösterip söz söyler.
83. Ben, hakiki manayı söylesem de sen benim çoğu yerde kinaye yaptığımı anla.
84. Bir iktibas gerektiği takdirde ilahi kitaplardan karşılaştırarak anlatırım.
85. Kelamın tecelli ettiği, görüldüğü o yiğit ben olduğum gibi sözün teselli veren ipliğine (söz incileri dizen) şair de benim.
86. Söz sarayının hazine sahibi benim, sözün hidayet veren hazinesine ulaşan da benim.
87. Söz kandillerinin asıldığı/bulunduğu meydanın arslanıyım. Yola düşen kıvılcıklar (sözler) yolumun habercisidir.
88. Alevim, ismi gizlenmiş çölün ejderhası olduğundan ateşimin dumanından zümrüt gibi gözyaşları saçılır.
89. Bir kelimeyi hakiki manadan mecazi manaya nakletmeye karar verdim. (Böyle yapmakla) o hakikatten (çok büyük) zevk alıyorum.
90. Tendeki canım sözde/lafızda irsali meseldir. Sevgilinin aşkına sinemin yanışı bedeldir.
91. Bütün sözlerin üslubu bende bulunmaktadır. Her bir mana aynamın parlak yüzeyinde görünmektedir.

³⁰⁵ "Süleyman", Dâvûd peygamberin oğlu olup hem padişah hem de hükümdar bir peygamberdir. Ömer Faruk Harman, "Süleyman", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2010, C.XXXVIII, s.56-60.

³⁰⁶ "İsâ", kendisine dört büyük kitaptan İncil indirilmiş olan İsrailoğullarının son peygamberidir. Ömer Faruk Harman, "İsâ", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2000, C.XXII, s.465-472.

³⁰⁷ "Mesîh", Hz. İsâ'nın lakabıdır.

92. Âlemlerin şerhi özümde nakşolmuştur. Gizli hazine uzun saçlarımın kıvrımındadır.
93. Bütün vasıflarım sırlar âleminden birer haberdir. Görmesini bilen göz bunları görür.
94. *Lâ-mekân*³⁰⁸ (mekândan münezzehtir olan Allah), aşk divanına tercüman olayım diye beni ortaya çıkardı.
95. İşaretlerimi anlayan akıllı kişi! Benim ışıklarım körlere nasip olmaz.
96. Başlangıçta hâlîmi sana söyleyeyim de vaziyetim sana aşikâr olsun.
97. Bütün başlangıçlar ve sonlar açıklansın da benim sözlerimden manalar ve hikmetler çıkartasın.

³⁰⁸ “Lâ-mekân”, bu beyitte, “mekândan münezzehtir” anlamında Cenâb-ı Hakk’ın sıfatıdır.

GAZEL

98. Ben bir kıvılcım yüzlüyüm, sözüm parlayan güneştir. Ben bir ateş külünün zerresiyim, sözüm Süleyman'ın mührüdür.

99. Ben, alnı ve yanağı çok değersiz/az ışık saçan bir çirayım; sözüm, gece doğan ay ışığı ve gökyüzüdür.

(7/4a)

100. Mürekkebi gönül kanı, yazdıkları gizli olan kırmızı bir kalemim. Benim sözüm; gönle zevk, tene ateş veren can yağmalayıcısıdır.

101. Ben, arzu edilen Kâbe'nin³⁰⁹ tavaf edilen yolunun meşalesiyim. Benim sözüm, hidayet yoluna götüren Subhân'ın³¹⁰ sırrıdır.

102. Altın gibi sararmış olan ten kadehim, akıp giden bir şarap bahşetmektedir. Benim sözüm iman bahsinde küfür, küfür bahsinde imandır.

103. Ben, aşkın yakası yırtılmış kırmızı lale çanağıyım. Benim sözüm *Bedahşân*³¹¹ şehrindeki dağın şimşek gibi parlayan kırmızı rengidir.

104. Ben, geçmiş günlerin kendisine danışılan kızılbaşlı (başında kırmızı nişanesi olan) bir kişisiyim. Benim sözüm, ay yüzlü bir çocuğun omzuna dökülen saçları gibi (etrafta) salınır/dağılır.

105. Ben, gül bahçesindeki sarayım, gül ağacının kendinden geçmiş bülbülüüyüm. Benim ağızımdan çıkan söz, açılmış gülün methinin sesidir.

106. Ben, o yüce şehrin çok etkili ve dokunaklı söz söyleyen papağanıyım. Benim sözüm, ay ışığında yapılan tatlı bir sohbet, insana zevk veren bir kelimadır.

³⁰⁹ "Kâbe", Mekke şehrinde Harem-i şerifin içinde yer alan, İslam inancına göre yeryüzünde yapılan ilk kutsal binadır. Müslümanların kiblesidir. Sadettin Ünal, "Kâbe", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2001, C.XXIV, s.14-21.

³¹⁰ "Sübhân", "her türlü noksandan uzak olan" manası ile Allah'ın isimlerindedir.

³¹¹ "Bedahşân", Afganistan'ın kuzeydoğusunda Tacikistan, Çin ve Pakistan'a komşu bölgede, merkezi Feyz-âbâd olan şehirdir. Bu şehirde "bedahş" denilen yakut madeni çıkarılmaktadır. Şehrin isminin de bu madenden geldiği düşünülmektedir. Rivayete göre bu taş madenden çıktığı zaman soluk bir renktedir. Fakat ciğer kanına bulanıp güneşte bekletilirse renginin parlak bir kırmızıya döndüğüne inanılmaktadır. Divan edebiyatında daha çok yakuta nispet edilerek "la'l-i bedahşân" şeklinde kullanılmaktadır. İskender Pala, Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü, İstanbul, Kapı Yayınları, 2012, s.61. Emine Yeniterzi, "Klasik Türk Şiirinde Ülke ve Şehirlerin Meşhur Özellikleri", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2010, C.3, S.15, s.308.

107. Boyum servi gibi uzun olduğundan yerim hayret serviliğidir. Sözümün mekânı ise ah vah eden bülbülün yuvasıdır.
108. Ben, vuslat cennetlerinin bahçesinin susmuş goncası, dudağı mühürlüsüyüm. Sözüm, sırları keşfedene gizlidir.
109. Var olmayan bağın, beyaz renkli (görünmeyen) süslü kemeriyim. Sözüm sümbüllerin bittiği yerde esen rüzgârın son nefesidir/ruhudur.
110. Vahdet bahçelerinin gölgesindeki sade bir fidanıyım. Sözüm nar incilerinin (tanelerinin) toplanıp bir araya geldiği tespittir.
111. Ben, var olmayan cismimle binlerce renk veren gül bahçesiyim. Benim sözüm bostan bahçelerinin kerem sahibi üstadındandır.
112. Kurtuluşa eren Nûh'un³¹² ateş saçan tandırının aleviyim. Benim sözüm iman örtene dehşet saçan tufandır.
113. Ben, kıvılcımlar saçıp yüksek sesle feryat eden, haykıran bir ney kamışiyim; lakin benim sözüm İbrâhim'in³¹³ kulağına gelen gül bahçesinin sırrıdır.
114. Ben, yüceler yücesi Tûr'un tecelli nurlarının süslü kemeriyim. Benim sözüm, hem Kelîmullah³¹⁴ hem de İmranoğlu Mûsâ'dır.³¹⁵
115. Ben, Mûsâ'nın elinde duran ejderha görünüşlü bir asayım. Benim sözüm sihirle ve batıl şeylerle uğraşanlara cehennem dumanıdır.
116. İffetin gizli sarayının tertemiz Meryem'iyim.³¹⁶ Benim sözüm sade ve süsten uzak olan mukaddes İsâ'nın kuş yuvasıdır.

³¹² "Nûh", Hz. İdris'ten sonra peygamber olarak gönderilmiş ülü'l-azm diye de isimlendirilen beş büyük peygamberden birisidir. Kendisine iman etmeyen kavmi "Nûh Tufanı" olarak bilinen tufanda helak edilmiştir. Ömer Faruk Harman, "Nûh", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2007, C.XXXIII, s.224-227.

³¹³ "İbrâhim", üç semavi dinde peygamber olarak kabul edilen ülü'l-azm peygamberlerden birisidir. Kur'an'da kıssaları ile çokça zikredilmektedir. Ömer Faruk Harman, "İbrâhim", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2000, C.XXI, s.266-272.

³¹⁴ "Kelîmullah", (Allah'ın kendisine hitap ettiği, konuştuğu) Tûr-ı Sinâ'da mahiyeti bilinmeyen bir şekilde Allah ile konuşan Hz. Mûsâ'nın unvanıdır. Ömer Faruk Harman, "Mûsâ", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2006, C.XXXI, s.207-213.

³¹⁵ "İmrân", Hz. Mûsâ ile Hz. Meryem'in babalarının ismidir. Bu beyitte Hz. Mûsâ'nın babası kastedilmektedir. Ömer Faruk Harman, "İmrân", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2000, C.XXII, s.232.

117. Ben kadim âşıkın gözündeki yaşın hava kabarcığıyım; lakin benim sözüm ummanların dalga kaldıran dalgalarıdır.
118. Ben, kalpteki siyahlığın sırrının noktasının karalığıyım. Benim sözüm gizli sırları bir araya getiren Kur'an'ın özüdür.
119. Ben, (yeryüzünü çepçevre kuşatan) kudretli Kaf dağının³¹⁷ Anka³¹⁸ kuşunun beyaz bir yumurtasıyım. Benim sözüm âlemleri seyreden kanat sahibi Cebrâil'dir.
120. Ben, Haydar'ın³¹⁹ Zülfikâr³²⁰ adlı kılıcının dilinin iz bırakan şimşegiğim. Benim sözüm kudret kolunun gücüne sahip olan aslan gibi cesur yiğitlerdir.
121. Ben, aşk manasının âdemiyim aşk manasının âdemi. Benim sözüm, Rahmân'ın arşının istivasının istivasıdır.³²¹
122. *Şem'-i şebistân* her gece sırlar evindedir. Benim sözüm gece hiç uyumayan âşka etrafı aydınlatan parlak bir kandildir.

³¹⁶ "Meryem", İsa peygamberin annesi, İmrân adında bir zatın kızıdır. Namus ve iffet timsali bir kadındır. Ömer Faruk Harman, "Meryem", DİA, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, 2004, C.XXIX, s.236-242.

³¹⁷ "Kaf/Kafdağı", somut ya da soyut olarak varlığı tartışılan, kimilerine göre mistik boyutu olan, fakat genel kanaate göre, dünyayı çevreleyen ve aşılması mümkün olmayan bir dağdır. Kürşat Demirci, "Kafdağı", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2001, C.XXIV, s.144-145.

³¹⁸ "Anka, Sîmurg, Zümrüdüanka, Sîmurg u Ankâ" isimleri ile anılan, Kaf dağında yaşadığına inanılan, renkli tüyleri, insana benzeyen yüzü ve hiç yere konmaması ile meşhur olmuş efsanevi bir kuştur. Bu kuşun bütün kuşlardan bir alamet taşıdığı da rivayetler arasındadır. Sargon Erdem, "Anka", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1991, C.III, s.198-200.

İskender Pala, **Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü**, İstanbul, Kapı Yayınları, 2012, s.24.

³¹⁹ "Haydar", lügatte arslan olarak geçmekte olup Hz. Ali'nin cesur ve yiğitliğine nispetle kendisinin lakabı olmuştur.

³²⁰ "Zülfikâr" Hz. Ali'nin ucu ikiye ayrılmış olan kılıcının ismidir.

³²¹ Allah'ın arşa istiva etmesi, Kur'an'da Araf suresi 54. ayette zikredilmektedir.

(8/4b)

123. Bugün aşk ile yanan bir *Şem'-i şebistân*, muhabbet ile parlayan bir *Şems'im/güneşim*.
124. Titreme ile yanar zikrederim, sevgilinin sırrını söylerim.
125. Rızkın bölünüp dağıtılmasında açıkça doğruyu gösteren ve herkesin hakkını veren O'dur.
126. Yücelik sahibi Allah yaratandır. O, baki olan celal sahibi büyük Allah'tır.
127. Ruhlar ülkesini mamur etmeden, yaratılma mülkünü icat etmeden;
128. Dünyanın gök kubbesini meydana getirmeden, semanın yıldızının kandili yanmadan;
129. *Rûh-ı a'zam* (Rûh-ı Muhammedî) Âdem ile birlikte olmadan, döşenen yer kollarına almadan;
130. Ayrıca *seb'-i şidâd*³²² (yedi sağlam yapı) yaratılmadan; varlık, yokluk ve fesat meclisi toplanmadan;
131. Ben, sevgilinin en gizli yerinde misafirdim. Sevgilinin yüzünün nuru ile de kendimden geçmiştim.
132. Namsızlık namıyla şanımdı. Nişansızlıkla nişanımdı.
133. Mekânsızlık ülkesinde maden ocağıydım ve bu maden ocağı ile dünya ortaya çıkmıştı.
134. Sevgilinin ülkesi evim olduğundan gurbet elinden hiç haberim yoktu.
135. Hatırıma ayrılık inlemeleri gelmezdi. Ayrılık gül bahçesinin kuşu da olmamıştı.
136. İlkbahar olmaz sonbaharım yoktu. Herhangi bir zamanda da zamanım yoktu.
137. Ben, sevgilinin sabah şarabıyla ve sevgilinin şarabının ruhuna kavuşmanın zevkiyle kendimden geçip;

³²² "Ve beneynâ fevkaküm seb'an şidâdâ", "Üstünüze sağlam yedi gök bina ettik." (Nebe 78/12) Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur'an-ı Kerim Meâli**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.665.

138. Bir anda sevgiliden ayrıldım. Böylece bana üzüntüyle dolu bir hayal geldi.
139. Sarhoşluk sebebiyle sevgilinin meclisinden ayrı düştüğümü ve bana ne olduğunu anlamadım.
- (9/5a)
140. O zaman ayrılığın belasına uğradım ve ayrılığın kendisine sevgili oldum.
141. Hicran yarası sineme, görünen kılıcın yarası başıma düştüğü için;
142. Ayrılık yarası ile gezip dolaşmaktayım. Öyle bir derde düşmüşüm ki çaresizim.
143. Vatandan ayrıldığımdan bu yana canım gurbet derdinin acısını duydu.
144. Ah, sevgilim elden gitti yazık bana! Sabrım ve kararım kalmadı yazık bana!
145. Ayrılık cehenneminde kaldım medet! Cehennem vadisinde kaldım medet!

GAZEL

146. Cismim ayrılık ateşini göklere çıkararak külhan oldu. Gönül köşesinde ayrılık alevine degen ateş yandı.
147. Ey yârim! Gül bahçesi olan bu cihanın her bir yeşilliği gözüme ayrılığın kamışının otu çöpü olarak göründü.
148. (Cihanın) her bir gülü gözün ve gönlün ateş saçan kadehi olurken bülbülün her inleyişi ayrılık şarkısı oldu.
149. İçinde yaşanılan zamanı gören göz; sabahın ve akşamın suretleri, ayrılığın ibretlik hâlini gösteren aynası oldular.
150. Dünya terzisi gündüz ve gece makasını açıp kapatarak renk renk olan ayrılık kumaşını yüreği yaralıları için keser.
151. Öyle tutuşmuş bir ateşim ki tek bir kıvılcımdan ayrılığın zulmetle dolu sarayının gecesi parlak bir gün olur.
152. Yazık ki uzadıkça uzayan ayrılık gecesi bitip tükenmediğinden kavuşma sabahına sabrım ve kararım kalmadı.
153. Ayrılığın yakıcı sesi göklere çıktığı halde ne yazık ki o melek yüzlü sevgiliye ulaşmaz.
154. Ah ayrılığın havası beni yaktıkça yaktı. Gözyaşıma (derdimi) Mansûr³²³ gibi küllerimle yazayım.
155. Ya Rab! Ayrılığa tutulanlar kılıçlarla çak çak olsun kanlara bulansın da ayrılık ateşiyle yanmasın.
156. Ey gönül! Adı sanı olmamak sana mezar olsun. Çünkü sen ayrılığın görünmeyen kılıcının lokmasıdır.
157. Ayrılık cefasının keyfi neşeden geldiği için şu şarabın kadehi Cem'in³²⁴ kâsesi olsa bile kırılınsın.

³²³ "Hallâc-ı Mansûr" olarak bilinen bu zatın asıl ismi Hüseyin'dir. Şeriata uygun olmayan sözler ve özellikle "Ene'l-Hak" sözünü sarfettiğinden dolayı rivayetlere göre önce işkence görmüş sonrasında idam edilmiş ardından vücudu yakılarak külleri Dicle'ye dökülmüştür. Edebiyatta, inancı uğruna her şeye göğüs germe ve hatta bu uğurda ölmenin sembolü olmuştur. İskender Pala, **Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü**, İstanbul, Kapı Yayınları, 2012, s.185-186.

158. Ey gönül! Bir gül bahçesinin gülüne meyletme. Çünkü bir zaman sonra o gül goncasından ayrılığın hoş gitmeyen kokusu gelir.
159. Ayrılığın Hümâ kuşu,³²⁵ bu dikenlikte hangi baş üzerinde yuva yaparsa yapsın gözyaşı kanına bulanmış bir yuvası olur.
160. Kim sevgili için canını ayrılığa feda ederse ona sevgilisine kavuşma yolunda kurban oldu derler.
161. Ey taş gönül! Eğer sen de bir an ayrılığın yakıcılığına aşına olsaydın gökyüzünün ateşi gibi yumuşak olurdun.

(10/5b)

162. Ayrılığın can alıcı oku hangi vücuda değerse değsin onun her vuruşu cehennem kuyusu içinde bir pencere açar.
163. Sevgilinin kirpik okları Şem'in hatırına gelse yüzü ayrılık kazasının yayı üzerine yaslanır.
164. Gönlü sevdiğinin vafına kavuşma arzusu ile dolu olan ben, meclisin mumu oldum. Ayrılık şarkısı söyleyen papağan tamamıyla dilsiz olur.

³²⁴ "Cem (Cemşîd)", rivayete göre şarabın mucidi olarak bilinen zattır. Kadehinin üzerinde hikmeti bildiren yazılar olduğu da rivayetler arasındadır. Edebiyatta Câm-ı Cem tabiri daha çok şarabın ibret verici hâllerini anlatmak maksadı ile kullanılmaktadır. Ahmet Talat Onay, **Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü: Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı**, haz. Cemal Kurnaz, Ankara, Kurgan Edebiyat Yayınları, 2013, s.102-103.

³²⁵ "Hümâ, Tayru'd-devle", devlet kuşu, talih kuşu olarak bilinen efsanevi bir kuştur. Bu kuşun kendisi ya da gölgesi kimin başına konarsa o kişinin bahtının açılacağına, talihinin güleceğine ve hükümdar olacağına inanılmaktadır. a.e., s.218-219.

165. Bugün aşk ile yanan bir *Şem^c-i şebistân*, muhabbet ile parlayan bir *Şems*'im/güneşim.
166. Titreme ile yanar zikrederim, sevgilinin sırrını söylerim.
167. Ben inleyip ah ederek ağladım, sızladım, tarağın dişlerinin yarık yarık olması gibi göğsümü parça parça ettim.
168. Gökyüzünün boşluğu ahımın dumanıyla doldu, benim ağlayıp inlememle yeryüzü tir tir titredi.
169. Genellikle sırlara vâkîf, sırdaş olan eşrafın yanında telaşa kapıldım.
170. Ayrılığımın yakıcı sesini duydular ve saklı gönlümün sırlarını anlamış oldular.
171. Gök gürlemesi, şimşek, yıldız, güneş ve gök taşları benim ışığımın/kuvvetimin tesirinden kaçındılar.
172. Ağlayıp inlemelerimi gök gürlemesi; ettiğim yeminlerimi rüzgâr anlatır.
173. Hüzünler evim, bağı sonbaharından; yükümün ağırlığı, dağdan bellidir.
174. İstedğim şeyleri *kibrīt-i ahmer* (iksir), derdimi *dārū-yı aşfer* (sarı ilaç) bildirir.
175. İstemeyerek sevgiliye uzak kalmışım. Ne yazık ki tedbir için de bir çarem yoktur.
176. Göğsümün yarası laleden göründü, kederimin halkası hâleden bilindi.
177. Gözyaşımı anlatan üzüm şarabı ve saf kandır.
178. Aşkımın zorluğu emdiğim sütten, dudağımın kanlı ışığı kılıcın parlaklığından ileri gelmektedir.
179. Seçilmiş ruhlar benim aşırı isteğimi, özlemimi anladılar; hüzünlü ceylanlar ayrılığımı bildiler.
180. Kadehim parlak inciden, içtiğim Kevser şarabındandır.
181. Kavuşma meclisinin hayret verip kendinden geçiren zevki nerede? İç ve dış güzelliğinin huzur veren ruhu nerede?

(11/6a)

182. Ben sevgilinin dostu ve meclisinin mumu idim. Şimdi ondan ayrılıp hasret içine düştüm.
183. Ayrılık ateşi canımı da tenimi de yaktı. Günlerim ayrılıktan bahsetmekle karardı.
184. Elem cehenneminin vadisinde kalmışım. Sitem karanlığının kuyusunda kalmışım.
185. Bütün vadiler cehennem kuyusundan bir iz taşır. Dağına nispetle gökyüzü bir sivrisinek kadardır.
186. Ejderha vadilerinde çeşit çeşit devler, ifritler, akrepler ve kaplanlar vardır.
187. Alevli cismim ayrılma gecesinin nefeslerinin dumanı ve şafak vakti ortaya çıkan kızılıktır.
188. Uçsuz bucaksız çölünde insan firkaları, dağlarında ise sayısız aslan ini vardır.
189. Kavgalar her bir tarafa velvele verirken aslanların kükremeleri zelzeleye sebep olmaktadır.
190. Karınca elinde Süleymanlar aciz kalırken arslanlar yılanların arasında gözünden kan akıtmaktadır.
191. Topluluğun çanak çömleği, kafatası kemiğidir; içkileri, gözden dökülen gözyaşı kanıdır.
192. Yürek parçasını yerler, gönül kanını içerler. Ağlayıp inlemeler de meclislerinin sazıdır.
193. Ayrılığa düşenlerin tamamı o yerde aciz oldukları gibi ayaklar altına alınıp kana bulanmışlardır.
194. Dedim: Ey bu memleketin sahibi, Allah aşkına söyle! Her şeyden haberdar olan gönül için bir haber yok mu?
195. Bu nasıl bir yerdir ki burada cilve yaparsınız? Bu nasıl bir iştir ki baştanbaşa (ne türlü işlerle) meşgul olursunuz?

- 196.** Dediler, bu yer ayrılık vadisidir; hakikatte ise cehennem ateşidir.
- 197.** Ayrılık vadisine kıyasla bir gül bahçesi olan cehennem, bir alamet olarak bu yerden meydana gelmiştir.
- 198.** Bu sözü işitince ağlayıp inlemeye başladım ve hasret ateşiyle yanıp şunları söyledim:

GAZEL

199. Senin ayrılığınla gönlüm, şarap küplerinin bulunduğu yere hasrettir. Kan saçan iki gözüm kadehe ve şarap şişesine hasrettir.
200. Ey dost! Ayrılık ahının dumanı ile vücudun kararmış deme! Gönlüm kara sevda elbisesi giyen hastaya hasrettir.
201. Kavuşma gülünden burnuma ayrılık kokusu gelir. Zaten bu bağın suyunun ve toprağının tabiatı hasretin parçalarıdır.
202. Ey ay yüzlü sevgili! Ben, sen olmadan senin düşüncenle o ayın çıktığı *Çâh-ı Nahşeb*³²⁶ (Nahşeb'in kuyusuyum). Felekler yükseklerden gözüme su döken dolaba hasrettir.
- (12/6b)
203. Ey *Şem'*! Ben öyle güçsüz, kuvvetsiz bir ayrılık yağmuruyum ki eteğimin tozları yeryüzünü süsleyen dağa hasrettir.

³²⁶ Nahşeb, Özbekistan'ın ortaçağ şehirlerinden olup Arap coğrafyacıları tarafından Nesef ismiyle bilinmektedir. Rivayete göre, İbn Muknî/İbn Mukanna isimli Horasanlı bir hâkim Nahşeb şehrindeki bir kuyudan sihirle bir ay çıkarmış, bu ay, gece ay battıktan sonra dört fersahlık mesafeyi aydınlatmış. Diğer bir rivayete göre ise bu ay gökyüzünde altmış gün görünürmüş. Bu aya, "Mâh-ı Siyâm, Mâh-ı Mukanna', Mâh-ı Keş, Mâh-ı Nahşeb"; o kuyuya ise, "Çâh-ı Nahşeb" denilmektedir. İskender Pala, Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü, İstanbul, Kapı Yayınları, 2012, s.294.

Ahmet Talat Onay, **Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü: Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı**, haz. Cemal Kurnaz, Ankara, Kurgan Edebiyat Yayınları, 2013, s.282.

Emine Yeniterzi, "Klasik Türk Şiirinde Ülke ve Şehirlerin Meşhur Özellikleri", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, c.3, S.15, s.323.

204. Bugün aşk ile yanan bir *Şemʿ-i şebistân*, muhabbet ile parlayan bir *Şems*'im/güneşim.
205. Titreme ile yanar zikrederim, sevgilinin sırrını söylerim.
206. Gönülde sevda sinede deliliğin yarası ile gözyaşımı kan denizi ettim.
207. Gözden akan kanlı yaş, okyanusa (dökülen bir) deniz oldu; Ceyhun Irmağı'nın³²⁷ dalgaları gibi kabardıkça kabardı.
208. Hire³²⁸ bölgesine ait sert bir rüzgâr esti; kan denizini kapkara etti.
209. Kan denizi ama öyle küçük, aşağı bir deniz değil; her bir hava kabarcığı gökyüzü ve yeryüzü kadar büyük olan bir deniz.
210. (Bu denizin) dalgıçları ve balıklarının hepsi şeytanların ve akreplerin askerleridir.
211. (Bu denize) baştan başa aşına olanlar; dilsiz, kör ve sağır sayısız yaratıklardır.
212. Zaman zaman o kan denizi içinde gark olup engin denizler gibi cismimi harap ettim.
213. Kanlı denizin her hava kabarcığı elime bir hasret kadehi sunar.
214. (Bu kanlı denizin) eğlencesi, kaynar su ve o suyun girdabı; sarhoşluğu da cehennem ateşinin sıtmasının elemleridir.
215. Ciğer eti yiyip gönül kanı içtiğim yetmez gibi lale bahçemi de cehennem kuyusu ettiler.
216. Zakkûm³²⁹ cezası nimetim oldu, cehennem zifti saf yaratılışım oldu.
217. Her anı, yüzlerce canın ölüm yarasının derdi; her nefes, aman vermeyen zehirli rüzgâr oldu.

³²⁷ "Ceyhun Irmağı", bir diğer ismi ile "Amuderya" Orta Asya'nın en uzun nehridir. Edebiyatta âşîğin gözyaşlarının fazlalığı ve hiç durmadan akması genellikle bu ve diğer nehirlere (Nil, Dicle, Fırat...) benzetilmektedir. İskender Pala, **Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü**, İstanbul, Kapı Yayınları, 2012, s.91.

³²⁸ "Hire", günümüzde Irak'ın Necef iline bağlı bir kaza merkezi olup Kûfe'nin 5 km. güneyinde, Kûfe ile Havernak arasında bulunan Kinîdre höyüğünün güneydoğusunda, Fırat nehri kenarında yer alan geniş bir ovada bulunmaktadır. Tarihte Lahmîler'in başkentidir. Hüseyin Ali ed-Dâkûkî, "Hîre", DîA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1998, C.XVIII, s.122-124.

³²⁹ "Zakkûm" Kur'an'da, (İsrâ 17/60), (Duhân 44/43-46), (Vâkıa 56/51-55) surelerinde cehennemde kötülerin cezalandırılacağı bir yiyecek olarak geçmektedir.

218. Hiç kimseden medet umma ve yardım isteme imkânı olmadığı gibi feryadı (duyan) adalet sahibi bir yardımcı da yok.
219. Bu derde derman bulamadığım gibi yazık ki elde sabrım ve kararım kalmadı.
220. Bu hâl ile nice zamanlar geldi geçti, hiçbir tarafta istediğim şey aşikâr olmadı.
221. Sevgiliye ihtiyacımı söyledim ve onun yüce huzuruna sığındım.
- (13/7a)
222. Ey hastalara şifa veren sevdiğine ateşi gül bahçesi yapan!
223. Ey Yûsuf'un güzelliğini dolunay eden ve ey Züleyha'nın³³⁰ gözünden kanlı yaş akıtan!
224. Ey beni ayrılığıyla perişan edip bahtımın yıldızını siyah eden!
225. Ey gül kadehimi kırıp isteklerimi yarınlara bırakan!
226. Ey saçında yüzünün nurunu gizleyip saçının telini âşık için darmadağın eden!
227. Ben vuslat meclisinden ne zaman uzaklaştım da canımda bin türlü yaralar çıktı.
228. Bunca zaman (sevgilinin) ayrılığıyla ağlamaktayım medet! Özlem derdinin ateşiyle (yanmaktayım) medet!
229. Başımda vatan sevdası varken şimdi benim yerim mihnetler cehennemi oldu.
230. Her anım benim için bir kıyamet günü, her günüm bir ay kadar (uzun) zaman oldu.
231. Gönül derdi, muhabbetin güzelliği bir yana, ayrılık kederinin cehennemi bir yana.
232. Razıyım, bu özlem beni yakarsa yaksın; neyleyim (yine de) ayrılık geceleri bitip tükenmez.

³³⁰ "Züleyha/Zeliha", Hz. Yûsuf ile aralarında pek çok hadise geçen Hz. Yûsuf'un eşidir. Zehra Öztürk, "Züleyha", DiA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2013, C.XLIV, s.552-553.

MÜSEDDES

- 233.** Ey sevgili! Sana kavuşmanın kapısının eşiğinden ayrı düştüm. Güzelliğinin bulunduğu gizli yerin gölgeliğinden uzak kaldım. Ayrılık rüzgârı senin gül saçan bahçenden beni uzaklaştırdı. Bir dikenmişim gibi senin meclisinin gül yaprakları arasından kesilip atıldım. Yazık ki güzelliğin gül bahçesinden ayrı düştüm. Parlak yanan mumum hazan rüzgârından dolayı titrek/gamlı yanar oldu.
- 234.** Ayrılıklar, senin gibi bir ay yüzlüden benim ilgimi, alakamı kesti. Sevgilinin baygın bakan gözünden ve kaşından, bakanın (âşıkım) ışığı kesildi. Gerçi senin gibi bir cadının hançerinden çabuk kurtuldum fakat yay gibi kaşlar beni ok gibi yabana fırlattı. Yazık ki güzelliğin gül bahçesinden ayrı düştüm. Parlak yanan mumum hazan rüzgârından dolayı titrek/gamlı yanar oldu.
- 235.** Altın tacımı senin aşkının yolunda terk ettim. (Sense) sana olan övgülerimi ateşe dönmüş dilimden giderdin; yüzünün aydınlığını anma zevkini ağzımdan yok ettin. Anka kanatlı bir kuş olan gönlümü yuvasından uçurdun. Yazık ki güzelliğin gül bahçesinden ayrı düştüm.

(14/7b)

Parlak yanan mumum hazan rüzgârından dolayı titrek/gamlı yanar oldu.

- 236.** Pek çok zaman dudağının ışıltısı ile büyüyüp serpildim. (Dudağının) havuzunun kenarında şarap şişesi gibi ateş ile doldum. Sarhoşluk deminde ümit etme suçunu işledim. Çimenliğinde (kendine) hayran bir nergis başı (çiçeği) idim, soldum. Yazık ki güzelliğin gül bahçesinden ayrı düştüm. Parlak yanan mumum hazan rüzgârından dolayı titrek/gamlı yanar oldu.
- 237.** Hani o parıltılara ve yangınlara yol açan vuslat gecesi? Hani o (güneşin doğuşundaki gibi) seher vaktinde ünsiyet ışıklarının yayıldığı coşku demi? Hani o saf gönüllü kişilerin meclisinin ahdinin yapıldığı vahdet/birlik odası? Hani o mübarek zaman hani o toplanma yeri? Yazık ki güzelliğin gül bahçesinden ayrı düştüm. Parlak yanan mumum hazan rüzgârından dolayı titrek/gamlı yanar oldu.

238. Güzelliğinin (yüzünün) nuru etrafında döndüğüm zamanlarda vızıldayan bir sinek gibi saçının her teline kondum. Yüzünün güzelliği ile hayal gecesine bir güneş gibi doğdum. Kavuşma meclisinde güzel yüzü (aydınlatan) bir mum idim, söndüm. Yazık ki güzelliğin gül bahçesinden ayrı düştüm. Parlak yanan mumum hazan rüzgârından dolayı titrek/gamlı yanar oldu.
239. O zamanlar âşık ve maşuk olarak birbirimizi gayet iyi tanırdık. Benlik ve senlik yoktu. Tam bir vefakârlık ile birbirimize bağlıydık. Hani o yüzleri süsleyen parıltılar, aydınlıklar? Bağımlılık yapan alışkanlıklar şimdi ayrılık sebebiyle bir gama kedere dönüştü. Yazık ki güzelliğin gül bahçesinden ayrı düştüm. Parlak yanan mumum hazan rüzgârından dolayı titrek/gamlı yanar oldu.
240. Dudaklarının şarabıyla sarhoş olduğum şeyler, kebabı olduğum/yanıp acı çektiğim şeyler ruha gıda olurdu. İçinde hava kabarcığı olduğum şeyler hep nurlar deryası olurdu. Parlayan ayı olduğum şeyler beni yâd etmez mi? Yazık ki güzelliğin gül bahçesinden ayrı düştüm. Parlak yanan mumum hazan rüzgârından dolayı titrek/gamlı yanar oldu.
241. Aşkın istekleriyle beni çöllere düşürdün, ayrılığın gamlı gecesinin karanlıklarıyla beni arkadaş ettin. Senin güneşe benzeyen yüzünün parlaklığı ile ne aya ne de parlayan güneşe bakabilirim. Senin hayalin *Şem-i 'şebistân'*ın gönlüne bir takım şeyleri bildiren mumdur.

(15/8a)

Yazık ki güzelliğin gül bahçesinden ayrı düştüm. Parlak yanan mumum hazan rüzgârından dolayı titrek/gamlı yanar oldu.

242. Bugün aşk ile yanan bir *Şem^c-i şebistân*, muhabbet ile parlayan bir *Şems*'im/güneşim.
243. Titreme ile yanar zikrederim, sevgilinin sırrını söylerim.
244. Kendinden geçerek dermansız bir şekilde ağlayıp feryat ettim. (Sevgili için) döktüğüm gözyaşı ve feryat ile güçsüz duruma düştüm.
245. Etrafı seyrederken bir anda Hazreti gördüm. Gümüş tenli bir yiğit olarak (karşımda) belirdi. (Kastedilen, mürşidin zuhurudur.)³³¹
246. Böyle bir güneşi ve hilal kaşların benzerini felek bile açıkça görmemiştir.
247. Yan bakışlarını keskin bir kılıç yapmış, saçının siyahını etrafa dağıtmış (olan o zat);
248. Kılıcının parlaklığından *sevâd-ı a'zama* (büyük insan topluluklarına) imana gelmelerini söyleyerek hiddetle kükremiştir.
249. Boyu, Aden Bağı'nın gül fidanı; gözü neşeden gül gibi süzülüp baygın hâle gelmiştir.
250. Saç telleri kaşlarında kıvrım kıvrım olmuş (o zat) güzelliği ile (insanları) meclisine davet eder.
251. Bakanları sarhoş ederek kendinden geçirmiş, dermansız derde çare bulmuştur.
252. Hem mavi hem siyah renkte olan *Bâz-ı eşheb*³³² gibi *Şāhbāz'ın*³³³ gözü yükseklere bakar.
253. Baştanbaşa tasvir edilmiş olan güzelin ruhu; yürüyüşü ve salınışı servi gibi işvelidir.
254. *Neyyir-i a'zam* (ışığı en fazla olan güneş) gibi büsbütün mest eden parlaklık; bir günlük hilal gibi elinde hançer;

³³¹ Eserde 245. beytin sol tarafında kırmızı mürekkep ile yazılmış "Maşşüd zuhûr-ı mürşid" ifadesi yer almaktadır. Burada bahsedilen mürşidin, Abdürrahîm-i Ünyevî olabileceği düşünülmektedir. Çünkü *Şem^c-i şebistân*'ın yazıldığı tarih olan 1848, şairin şeyhi Abdürrahîm-i Ünyevî'ye intisap ettiği yıllara denk gelmektedir.

³³² Beytte, "Bâz-ı eşheb" şeklinde yazılmış olan, kaynaklarda ise "El-Bâzü'l-eşheb" (Avını kaçırmayan şahin), "Bâzullah" (Allah'ın şahini) şeklinde yer alan bu terkip, Abdülkâdir-i Geylânî'nin lakaplarıdır. Süleyman Uludağ, "Abdülkâdir-i Geylânî", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1988, C.I, s.234-239.

³³³ Şems Osman Efendi'nin, mürşidi Abdürrahîm-i Ünyevî için kullandığı lakaptır.

- 255.** Renkli renkli elbiselerle süslenmiş; beyaz kumaşlarla da başını görünür hâle getirmiştir.
- 256.** Sevgiliden (gelen) güzel kokuyu aldım; irfan şivesinden/dilinden sırrı işittim.
- 257.** Böyle güzelliğe sahip olan bir sevgili görüldüğü için sırrıma hoş manalar sunuldu.

AYET³³⁴

“[Kad] cāeküm [mina’llāhi nūrun] ve kitābü’-m-mübīn.”³³⁵

³³⁴ *Şem’-i şebistân*’da zikredilen ayetlerin imla hataları düzeltilerek yazılmış ve bu hatalar, köşeli parantez içinde gösterilmiştir.

³³⁵ “İşte size Allah’tan bir nur ve apaçık bir (Kur’an) gelmiştir.” (Mâide 5/15) Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur’an-ı Kerim Meâli**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.120.

(16/8b)

GAZEL

258. Ayrılık gecesinin tertemiz sabahı göründü; kavuşma gününün yüce güneşi göründü.
259. Kastedilen gül fidanının gönlü, ızdırapla bağırıp çağırmamla yırtıldı, can bülbülüne kırmızı goncası göründü.
260. Kadeh gibi dolu, gönlü kırık bir ağızdım. Bana aşk meyhanesinin şarabının denizi göründü.
261. Ey saki! Benim bu susamış gerdanıma; o iki gözünün kılıcının kenarından akan kezzap bana temizlenmiş, arınmış bir su olarak göründü.
262. Gönül kanı ile beslediğim can papağanına, *Şehbāze-i eşheb*'in³³⁶ uğurlu pençesi göründü.
263. Ey saki! Senin gelişin ile bu perişanlık ülkesi gözüme bir cennet yurdu gibi göründü.
264. Gözüme sevgilinin gülüşü görününce sanki akan cennet şarabının kaynağı göründü.
265. Sinemin hüznün evine bir neşe dalgası geldi; Ceyhun Irmağı'na süt şarabının deryası göründü.
266. Ey hep hüzünlü olan Hârûn'un³³⁷ sevdalı sevgilisi! Mûsâ deminin tecelli ettiği Tûr dağı göründü.
267. Ey *Şem'*-i *şebistân* gözün aydın olsun! Sevgilinin memleketinin apaçık mumu göründü.

³³⁶ Şems Osman Efendi'nin mürşidi Abdürrahîm-i Ünyevî için kullandığı lakaptır.

³³⁷ "Hârûn", Hz. Mûsâ'nın kardeşi, İsrâiloğullarına gönderilen bir peygamber. Ömer Faruk Harman, "Hârûn", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1997, C.XVI, s.254-256.

268. Bugün aşk ile yanan bir *Şem^c-i şebistân*, muhabbet ile parlayan bir *Şems*'im/güneşim.
269. Titreme ile yanar zikrederim, sevgilinin sırrını söylerim.
(17/9a)
270. Dedim, ey yüce sultanın önderi; ey letafet meclisinin ışık vereni!
271. Bir vakit bana hangi âlemden geldiğini söyle; gönlüm senden gönül sefasını sezer.
272. Ey yakın nurunun parlayan güzelliği ve ey siyah zülfünün kıvrımları dinin perdesi (olan yüce zat)!
273. Şüphesiz kaşlarının kemeri insanların ve cinlerin alınlarını yere koydukları secde yeri olmuştur.
274. Sıra sıra dizilmiş kirpiklerin gökyüzünün askerleri, yan bakışının kıvrımını aman vermeyen bir kılıçtır.
275. Şehadet şerbeti dudağına imrenmekte; vahdet denizi benine bir su kabarcığı olmaktadır.
276. Ben, ruhun rahatını sende bulduğum gibi can iksirinin neşesini de sende buldum.
277. Güzelliğinin ve güneş gibi yüzünün aşkı için; hilal kaşlarının kılıcının sevdası için söyle!
278. Ben, canı incinmiş bir ateş yiyiciyim; ayrılık derdi ile hâlim çok kötüdür.
279. Ben sevgiliden ayrılmış türlü türlü dertlere uğramışım.
280. (Sevgilinin) ayrılığı ile bu vadiye düşmüşüm; hiç kimsem yok ki bu hâlimden anlasın.
281. Parça parça olmak benim için istenilen bir şey; ölüm yarası benim için dudağın sıtma nöbetidir.
282. Ey gönlü hoş tertemiz sevgili! Ben öyle bir vadideyim ki, ne dertten kurtuluş ne de yok olmanın derdini düşünürüm.

283. Ay cemalinin mumuna yanayım, kaşlarının kılıcına kurban olayım.
284. Benim dileğim sevgiliden başkası değildir; ancak bu özleme takatim kalmadı.
285. Beni yanağının ateşine yandır, güzel yüzünün mumu ile uyandır.

GAZEL

286. Senin yüzünün nurundan güneş semaya bir gölge gibi düşmüştür. Kaşının şekli eğilmiş yeni doğan hilale düşmüştür.
287. Ey sevgili! Sen o güzellik feleklerinin güneşisin. Senin nurun, güzellik gecesinde aya düşmüştür/yansımıştır.
288. Ey gonca! Bu gül bahçesi içinde dudağının remzini anlatma hususunda, âşıklarının hepsi bülbül gibi kavgaya düşmüştür.
289. Bakışların, âlemde sarhoş gibi görünmektedir, çünkü o gözler baygın bakan nergise düşmüştür.
290. Kulağına eğilmiş olan dağınık saçların âşıklarını as der. Ey melek yüzlü sevgili bundan sakın! Çünkü o seni baştan çıkarmaya çalışmaktadır.
291. Mahiyet âlemlerinden imkân denizine düşenler şu balıkların suya düştükleri gibi suya düşmüşlerdir.
- (18/9b)
292. Yanağındaki saçın kıvrımına benini sordum, sevgilim dedi ki: O, tek başına sevdaya düşmüş yanık bir abdaldır.
293. Kavisli kaşına nispetle inci saçan dudağının çizgisi sanki deniz kıyısına düşmüş hilalin aksidir.
294. Dudağını taksim eden, senin o kırmızı dudağını iki parçaya bölmüş. Onun bir parçası şarabın neşesine diğer parçası da kırmızı güle renk vermiştir.
295. *Şem'-i şebistân* kızıl bir divane olduğundan mecliste sevgilinin yüzüne karşı ay ile mücadeleye tutuşmuştur.

296. Bugün aşk ile yanan bir *Şem^c-i şebistân*, muhabbet ile parlayan bir *Şems*'im/güneşim.
297. Titreme ile yanar zikrederim, sevgilinin sırrını söylerim.
298. Ela göz kanla dolup kendinden geçerek hareketsizliğe benzeyen bir sessizlik oldu.
299. Ateş dolu hüznü bir ah çekti, yerler ve gökler tir tir titredi.
300. Dedi: Ey bela burcunun merkezi, ey dert ve bela hikmetinin bilgini!
301. Ey aşk güneşinin renk renk olmuş ışığı, ey zerrelere misafir edildiği evin sahibi!
302. Ey gönüldeki hayalin endişesi, ey kudreti huy edinen kolun eli!
303. Ey Musevîlerin parlak kandilinin rehberi, ey hakiki erler yolunun ışığında yürüyen!
304. Ey canını cananına feda eden, ey aşk yolunda ışıltılı parlayan!
305. Işıkların gözümü kamaştırdı, ateşin ise yün elbisemi yaktı.
306. Gamının sevdası saçıma dolaştı, mahremim gönlümde ortaya çıktı.
307. Ey sözünde duran sadık âşık çok yaşa! Ey sinesi yanmış âşık çok yaşa!
308. Gözyaşını boş yere israf etme! Ayrılıktan kurtuldun artık korkma!
309. Arşı yıkan *Şâhbâz-ı eşheb*'im.³³⁸ Sevgili bende (tecelli ettiğinden) seni maksuduna kavuşturacak olan benim.

³³⁸ Şems Osman Efendi'nin mürşidi Abdürrahîm-i Ünyevî için kullandığı lakap.

[AYET]

(19/10a)

“İnnîrasûlün [min] rabbi'l âlemîn.”³³⁹

³³⁹ “Şüphesiz ki ben âlemlerin Rabbi tarafından gönderilmiş bir peygamberim.” (A'râf 7/104) Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur'an-ı Kerim Meâli**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.178.

[GAZEL]

310. Gönüller sayısız suretleri gösteren levhalarımdır. İlham olunan nükteli sözler intizar kalemimin eserleridir.
311. Ateş saçan şarabın neşesi, aşkın temeli olduğundan ben o ilkbahar bağının üzümünün pervanesiyim.
312. Bu topraktaki özelliğim erguvan şarabı olmamdır. Sevincim imanın nuru, küfür ise içkiden sonra meydana gelen baş ağrımın acılığıdır.
313. Ben o sert esen rüzgârın hazan dolu bağına getirildim. Mahşer gününün meydana gelmesi yaprağımın ve çiçeğimin yeniden çıkıp yetişmesidir.
314. Ey Şem'! Ben talep edilen güzelin kaşının kılıcının şehidiyim. Bu insan suretindeki görünüşüm toz içinde kalmış elbisem sebebiyledir.
315. Ben *Şems-i ilâhî*'yim. Ezel sabahının vakti, benim doğduğum vakittir. İsimlerin yüce seması benim kararsız göğümdür.

316. Sana cehennem gibi gelen öyle bir ağlayıp inleme hâlin var ki (aslında) bunların hepsi senin için gül bahçesinin zevkidir.
317. Belki seni aslından ayıran, dertlere müptela eden (zat);
318. Canını ve tenini ateşlerde yandırıp daima onu özlediğini görmek ister.
319. Her neşede onu bilmek için her baktığın yerde onu görmeni ister.
320. Bu iş âşık sevgiliden ayrıldığında ve gurbette meydana gelir.
321. Dosttan uzaklaşan ruhların hepsi, daha önce görülmemiş bu ayrılığın içine düştüler.
322. Onlar sevgilinin ayrılık derdi ile ağlayıp aşk ateşi ile yanıp durdular.
323. Gam karanlığının köşesinde kaldılar da ayrılık yarasına çare buldular.
324. Şimdi ey vefanın *Şemʻ-i şebistân*’ı, evliyanın gizli sırlarının mazharı!
325. Karanlıklar köşesinde ayrılık ateşini bırak da sevgilinin aşkıyla ve şevkiyle yan.
326. Sevgilinin adını gönülden çıkarma ki cananın yüzü gönül aynasından çıkmasın.
327. Sevgilinin güzelliğini düşünmekten geri kalma, sevgiliye kavuşma yolunda vücudunu feda eyle.
328. Varıp meydana gir, ortasından geç git. Aşk ile fena yolunda durmadan yürü.
329. Takatsiz ve akli ermez bir hâlde sevgilinin yüzünün hayranlığı ile pervane gibi yan yakıl, susmuş ol.
330. Gözüne padişah ile dilenci; parlayan ay ile kül eşit olsun.
- (20/10b)
331. Gönle hükmeden arzunun gücünden sakın; vücudun ve canın emrinde olup ona minnet etmekten uzak dur.
332. Okun, tesirli zehrinden zevk alma; kılıcın açtığı yaradan şikâyet etme.

333. Vücudun isteklerini yerine getirmede ısrar etme ki düşman bedenine saldırmazın.
334. Şüphe etmeden vücudunun yok olmasını sağla ki, istenilen yolda yokluğa kavuşasın.
335. Abdestin nurlu yolunda devam et (daima abdestli ol)! *Semme vechu'llâh*³⁴⁰ ayeti gereğince yüzünü yollara (O'nun tarafına) çevirerek (O'nun yolunda) otur/sabit dur.
336. Secde ve kıyam ile daima varlığını yok et ki senin vasfın bu olsun.
337. Aşkımın ateşinin derdi sende var oluncaya kadar ben sende apaçık görünmekteyim.
338. Çünkü o dokuz kubbeli göğün güneşi bana böyle hitap etti.
339. Aşkın feyzinden taze bir can verip aklımı ansızın başımdan aldı.
340. Dost ülkeleri yüzünün nuru ile dolup gözüme sevgilinin memleketi göründü.
341. Onun emrine can ipini sıkı sıkıya pekiştirip zülfüne iman ipini bağladım.
342. Ah edip ağlayarak ayağına kapandım, apaçık sevgilinin inleyen âşıkı oldum.
343. Dedim: Ey aşk sultanı ferman senin, yan bakışının kılıcının nuruna kurban olayım senin.
344. Sevgiliye kavuşmanın sevincini ve derde dermanın neşesini sende buldum.
345. Gönlüm dert ile parça parça olmuşken senin aşkının ateşiyle yanan ben oldum.
346. Kalbimden geçenler senin güzelliğindir. Her gece inleyip sızlanmam sana kavuşmak içindir.
347. Sinemin ışığı yanan bir ateştir, her sözüm görünen bir ahtır.
348. Benim için yanmadan başka bir hâl olmadığı gibi sevgiliye kavuşmadan başka da kurtuluş yoktur.

³⁴⁰ "Allah'ın vechi oradadır." (Bakara 2/115) Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur'an-ı Kerim Meâli**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.23.

349. Senin aşkın gündüz ve gece dostum oldu, ah vah da daima zikrim oldu.
350. Ayrılığının ölüsüyüm. Bir gece gönlümde misafir ol da dipdiri kesileyim.
351. Ey sultanım! Gözyaşım senin ayağının toprağının ırmağı olsun, canım da sana feda olsun.
352. Yüzüm, ayaklar altına alınmış senin geçtiğin yolundur. Gözüm ise senin geleceğin yöne bakıp beklemektedir.
353. Senin ahının dumanı ile dolu olan gönlüm, siyah zülfünün tarağıdır.
354. Gökyüzünde olmak eğer vuslata engel ise; eğer akan gözyaşı senin aşkını dermansız bırakırsa;
- (21/11a)
355. Işığım yanağına imrenirse; ateş yağdıran dudaklarına yüz sürerse;
356. Gönül ateşim senin meclisini hararetlendirirse ve müşkülüm senin saçını kıvrım kıvrım ederse;
357. Her taraf (sevgilinin) aşkının nuruyla dolup; ahımın dumanı senin eteğini kapkara ederse;
358. (İşte o zaman) benim boyum senin bahçende sade bir fidandır. Başımın senin kılıcına hazır olduğunu gel de gör.
359. Ey sevgili! Sen goncasın; ben ise senin ayağının altındaki dikeninim; ah edip ağlayan bülbülünüm.
360. Böyle hâllerle çok zaman geçti, sevgilinin aşkının derdi benim arkadaşım oldu.
361. Ben bir *Şem'*/mum idim, çok zaman sevgilinin aşkıyla yandım. Sonunda bir gün *Şems-i cihân*/cihanın güneşi oldum.

[GAZEL]

362. Sen güzelsin, senin inleyen âşığı ben oldum. Sen o gülsün, senin gül bahçen ben oldum.
363. Senin vuslatının güllerinden ayrıldım; ayaklar altındaki dikenin ben oldum.
364. Senin için canını veren çoktur ama senin kan döken kılıcının kurbanı ben oldum.
365. Senin vuslatınla kimler sevinip durmaktadır bilmiyorum ama senin ayrılığınla hastalanan ben oldum.
366. Mansûr'un yüzünden görünen dünyaya, zülfü ile senin darağacına çekilen ben oldum.
367. Senin için mумdan daha fazla yananlar vardır ama senin yüzünün meclisinin ışığı ben oldum.
368. Her gece yıldızlar gibi uyanık kalıp bugün senin *Şems-i cihândâr*'ın ben oldum.

369. Bugün aşk ile yanan bir *Şem^c-i şebistân*, muhabbet ile parlayan bir *Şems*'im/güneşim.
370. Titreme ile yanar zikrederim, sevgilinin sırrını söylerim.
371. Eksiksiz ikrarda bulunup (bir tarikata intisap edip) erkân (usul, adap) gördüm. Rahmân'dan gelen nefesle çok haber işittim.
372. Zikrim, fikrim, feryadım arttıkça her nefeste türlü türlü şeyler seyrettim.
373. Karanlık gecem lale bahçesi oldu; ilkbaharda gül bahçesi görüldü.
374. Her gül benim için yüz yapraklı bir kitap, her nokta ise güneşin yuvarlak yüzeyinin yaprağı oldu.
- (22/11b)
375. Sümbülün her kıvrımı yedi göğün makamı; her bir taze ot, güzel ses veren bir ney oldu.
376. Henüz açılmamış goncalar, safa bahşeden bir kadeh, dikenler ise hoş sesler çıkaran Kaknüs kuşunun gagası (oldular).
377. Âşıkın zikrine binlerce ağız iştirak etti, dünya baştan ayağa bülbül tabiatında görüldü.
378. Şu saatle (an itibarıyla) her bir ağız ses verdi, gökyüzü tası nağmelerle doldu.
379. Yer gibi baştan başa kulak kesildim, sevgilinin sırrından çok haber işittim.
380. Ey gönül! O (ses) canlıya ait bir ses olmadığından, eş dost duyduğum haberi işitmez.

AYET

“Bel hüve Qur’ānū’-m-mecīd. Fī levhi’-m-maḥfūz.”³⁴¹

“Ve in min şey’in illā yüsebbiḥu bi ḥamdihī ve lākin [lā] tefḳahūne tesbīḥahüm.”³⁴²

³⁴¹ “Hayır, o (yalanlamakta oldukları kitap) şanı yüce bir Kur’ān’dır. O, korunmuş bir levhada (Levh-i mahfuz’da) dır.” (Bürûc 85/21-22) Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur’an-ı Kerim Meâli**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.680.

³⁴² “Her şey O’nu hamd ile tesbih eder. Ancak, siz onların tesbihlerini anlayamazsınız.” (İsrâ 17/44) Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur’an-ı Kerim Meâli**, s.306.

381. Sevgilinin güzelliği anlatılırken onun darmadağın olmuş saçları söylenir. Her ne zaman ki hazine yâd edilse (hazineyi bekleyen) yılan söylenilir.
382. O kıvrım kıvrım saç, dinimi yağmaladığı için (sevgilinin) yüzü ak olsun. Bugün imanı karıştıran o eğri zülûf söylenir.
383. Yanağının çizgisine ahir zaman fitnesi denildi. Çok az bir zaman kaldığı için ayrılık akşamı söylenir.
384. Yüzüğün mührü anıldığında Süleyman'ın hatıra gelmesi gibi ben de dudağının hattını bir şeylere nispet ederek anlatıyorum. Aksi takdirde anlaşılmaz. (Bunu anlamaya kimsenin gücü yetmez.)
385. O yaya benzeyen kaşlar, alnın kara yazısıdır. O kaşlardan bahsedilince kudret eliyle çekilmiş keskin kılıç söylenir.
386. Her kim çile çekerse (yaya bağlanan ipi çekmek suretiyle çilesini doldurursa) o, yanmış bir kemandır. Aşkın savaş meydanında onun namı *Nerîmân*³⁴³ olarak söylenir.
387. Felek, gönlümüzü ok gibi bir menzile attı; gevşeyen yay ile birlikte Perven³⁴⁴ şehrinin yaylarının işleri söylenir oldu.
388. Kan döken kılıç, (sevgilinin) kirpik okları için kan dökücü zalimler deyip (kendini akladı); Kâfir sonunda dillere düştü de Müslüman diye anılır oldu.
389. Sevgiliye, kan döken gözünün niteliklerini sordum, dedi ki: Anadolu'da iki sihirbaz oldular hikâyeleri dilden dile söylenir.
390. Dünya, ay yüzünün canımda gizli olduğunu görse; dillerinde Nahşeb'in kuyusu yerine benim canım söylenir.

³⁴³ *Şehnâme*'de ismi geçen ünlü kahramanlardandır. Sam'ın babası, Zâl'in dedesidir. Divan edebiyatında "Nerîmân", kahramanlık ve yiğitlik sembolü şahsiyetlerden birisidir. Dursun Ali Tökel, **Divan Şiirinde Şahıslar Mitolojisi**, İstanbul, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Yayınları, 2016, s.188-189.

³⁴⁴ *Şem'i şebistân*'da, "Bervân/Pervân" imlası ile yazılmış olan bu şehir, İbn Battûta Seyahatnâmesi'nde "Horasan'a Geçiş, Türkistan" bölümünde "Perven" şeklinde yer almaktadır. Ebû Abdullah Muhammed İbn Battûta Tancî, **İbn Battûta Seyahatnâmesi**, çev. A. Sait Aykut, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2014, s.374-375.

391. Çimenliğin bülbülleri senin gül yanaklarını şerh ederken yüzlerce diliyle gül, sevgilinin dudağının methinde gizliden gizliye söylenir.
392. Senin yanağının gülündeki inci gibi terlerinin nüktesi şudur ki: Bu terler çiğ damlası olup gözü yaşlı güllerde söylenir.
393. Benlerin saçının kokusu arasında kaybolduğu için menekşe yeşilliğinin içine düştü de koku saçan olarak söylenir.
394. Senin yürüyüşünün kıskançlığının havasıyla, aşkın “yâ hû” sunu çekerek o gül bahçesinde salınıp nazlı nazlı giden servi söylenir.

(23/12a)

395. Her bir çemen, gül bahçesi safhasında parmak kaldırıp benim sevgilim bu bağda bir tanedir diye her an söylenir.
396. Laleler, yüreği yanan âşıkların gönlünü anlatabilmek için bağrında yanan ateşin yarasını gösterip söylenir.
397. Senin yüzünün nurunu nitelemek için bazen hilal bazen dolunay olup hayran olan güneşe karşılık parlak ay söylenir.
398. Ateş, haset edip senin dilinin/sözünün harfine dil uzatır da mecliste kıvılcımıyla *Şem^c-i Şebistân* söylenir.

399. Bugün aşk ile yanan bir *Şem^c-i şebistân*, muhabbet ile parlayan bir *Şems*'im/güneşim.
400. Titreme ile yanar zikrederim, sevgilinin sırrını söylerim.
401. Aşkın isimleri tecelli ettiği için aşkın mana âlemi keşfedildi.
402. Cisim benim için baştan başa göz kesildi. Karanlık yer bana pek aydınlık oldu.
403. İşte şimdi sultanların sarayına dâhil oldum. Güzellerin kandilinin sırdaşı oldum.
404. Sultanın yüzünden örtü kaldırılınca tertemiz mekânın ay yüzlülerini gördüm.
405. Hüzün evime her bir bakışta, nice ay yüzlü güzeller görünür oldu.
406. Zünnar saçlı, kılıç kaşlı, imanın ve canın yağmalayıcısı olan sevgili;
407. Nice kimselere kılıç ile kan saçmış ve onların gönlünü kendine bağlamıştır.
408. Vaslıyla pek çok kişiyi sevince boğarken beli kuşaklı, güçlü kuvvetli pek çok kişiyi kıl gibi ince belli eylemiş.
409. Kimi servi ağacı gibi uzun boylu; kimi şimşir ağacı gibi kederli.
410. Gömleğin ipini vermemek için aşağıdan eteği tamamen toplamış.
411. Kimi gonca dudaklıdır, susmuştur; kimi gül bahçesidir, gül şarabı içmektedir.
412. Eteği süsleyen mahmur gözyaşıyla gülleri, şebnem ile naz eder olmuş.
413. Arzu ve isteğin gül kokusunu ayaklar altına alıp onu perişan etmek için sabah ve akşam boyunu iki büklüm eder.
414. Kimi nergis gibi şarabın sarhoşu kimi güzelliğe hayran bir şekilde, gönlü harap olmuş.
- (24/12b)**
415. Muratlarına ermek için (sevgiliye) hâllerini arz etmişler (fakat) perişan olmuş kâğıtların ayakaltında çiğnendiğini görmüşlerdir.

416. Ben, bir yere bağlı kalmadan İsa'nın iğnesi gibi ayak ve baş üstünde çok sefer ettim.
417. Mansûr gibi darağacına asılıp diken üstüne düştüm de parça parça oldum.
418. Gözü sarhoş, gönlü yaralı, külâhı eğri bir şekilde yola düşen yeni ayın benzeri oldum.
419. Gümüş gibi pek çok kalıba dökülüp nice gündüz ve geceye can parası oldum.
420. Birkaç kılıç ile savaştım, nice ahu ile kan döküm.
421. Ansızın nice yabancı ellerde kaldım, nice gönüllerde/dillerde destan oldum.
422. Yüz bin ismiyle zikir ve yâd ettim, yüz binlerce tende bir oldum.
423. Ben ki nice gözlerle hayrete düştüm, nice yüzlerle emredilene itaat ettim.
424. Hepsi, yakan ve ışık saçan mumun, ben olduğumu zannettiler.
425. Ne olduğumu ve işitip anlayarak söylediğim şeyi hiçbirisi bilmedi;
426. Celal sahibi Allah onu âşıklara söyledi, o yüze kimse yüz sürmedi.

AYET

“Senürîhim āyātinā fi’l-āfāki ve fî-enfûsihim ḥattā yetebeyyene [le]hüm ennehü’l-ḥaqq.”³⁴⁵

“Fe eynemā tüvellû fe şemme vechullâh.”³⁴⁶

³⁴⁵ “Varlığımızın delillerini, (kâinatı uçsuz bucaksız) ufuklarda ve kendi nefislerinde onlara göstereceğiz ki, o Kur’an’ın gerçek olduğu onlara iyice belli olsun.” (Fussilet 41/53) Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur’an-ı Kerim Meâli**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.533.

³⁴⁶ “Nereye dönerseniz dönün Allah’ın vechi oradadır.” (Bakara 2/115) Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur’an-ı Kerim Meâli**, s.23.

KITA³⁴⁷

427.

428.

³⁴⁷ "Kit'a" başlığı ile Farsça bir şiir yer almaktadır.

GAZEL

429. Müsemma'nın/Allah'ın tek ve bir oluşu dolayısıyla isimlerin çokluğuna (diğer birçok isme) itibar etmem. (Eşyanın) mümkün bağları ortadan kalkabilir (onlar izafidir/arazdır), dolayısıyla eşyaya itibar etmem.
430. Senin gözünün bedenleri eriten bakışı karşısında sinem Tûr dağı misalidir. Aşk Mûsâ'sının yoldaşım, artık *yed-i beyzâ*'ya³⁴⁸ itibar etmem.
431. İsyanın deryalar mesabesinde olan kirli suyu gözyaşımın dalgalarında boğulur. (Bunun yanında bağışlanmak için yapılabilecek) dualar/tevbeler deryası da nedir ki!
432. Bir şarap satıcısının halis şarap tadındaki dudağı ile sarhoşluk beni harap etti. Artık bugün bu meyhane meclisinde şarabın tadını alamam/şarap nedir bilmem.
433. Ağızdan dökülen sözün perişanlığı, niyazımın yakasından (bir türlü) düşmedi. Kanaatkârlık eteğimin dudağını düğümleyen kim olduğunu bilmem.

(25/13a)

434. Cebrâil her zaman uçup onu seyretmeye gider. Gönülden daha mahrem, daha gizli bir yüce âlem var mı, bilmem.

³⁴⁸ "Yed-i beyzâ", "beyaz el"; Hz. Mûsâ'nın Firavun'a karşı gösterdiği mucizelerden bir tanesidir. Elini koynuna sokup çıkarması ile gerçekleşen bir mucizedir.

435. Bugün aşk ile yanan bir *Şem^c-i şebistân*, muhabbet ile parlayan bir *Şems*'im/güneşim.
436. Titreme ile yanar zikrederim, sevgilinin sırrını söylerim.
437. Kaşların kavisi cilveler yaptı; kibleler birlik üzere göründü.
438. Bildiğim (bahçe), gül bahçesi; gördüğüm (serviler), salına salına yürüyen sevgililer oldu.
439. Yabancı bildiklerim dost oldu, gökyüzü ve dikenler gül yanaklı sevgili oldu.
440. Karıncalar, zamanın Süleyman'ı; yılanlar ise şeker kamışı ağızlı (ağızlarında zehir yerine şeker olan) bir fidan oldular.
441. Ateş, gül bahçesinin süsü; taş ile demir, benim için ekmek ve helva oldu.
442. Her bir kıvılcım, ı ışık saçan bir mehtap ve ibret gösteren aynanın gönlü oldu.
443. Sümbülün iki büklüm olmuş yaprağının şebnemi, yeryüzünü kucaklayan bir deniz oldu.
444. Sevgilinin zülfünün benzeri yanağının kıvrımında, yârin küfrü ve imanı (konusunda) birbirine girdi.
445. Yüzdeki nur, dönence -güneşin dünyadan en uzak olduğu zaman- gecesinin sabahında, bir uzun saçlı ay yüzlüye dâhil oldu.
446. Yaralar, cihan bağının penceresi; sitem kılıcının (açtığı yaralardan akan kanlar), ırmak oldu.
447. Bahar bulutu altı renk ile çağladı; renksiz vadi, akarsu oldu.
448. Cehennem âleminde ateş kalmadı, serkeş ateşe layık kimse kalmadı.
449. Ateş saçan ağzın zebanileri, omuza dökülen uzun saçı çeken bir ay yüzlü oldular.
450. Gecelerin mumu, yeni doğan (geçici) bir günlük ay gibi kaybolup ihata edilen, kuşatılan nur oldu.
451. Kandilimin ipini pekiştirip dönen felek üzerine uzattılar.

452. Gökyüzü kadar olan her bir gözyaşı kabarcığı, güneşin ateşine süslü bir fanus oldu.
453. Sevgilinin saçı beyaz renge boyanınca küfürde iman, apaçık göründü.
454. Kitap (Kur'an), gökten yere inince mehtabın cemali, secdeye kapandı.
- (26/13b)
455. Gökyüzü kubbelerinin çatısı açılıp cihan güneşinin çivisi -Hz. Peygamber'in dünyaya teşrifi- yeryüzüne düştü.
456. Allah'ın evi aslına döndü, *Beyt-i ma'mûr*³⁴⁹ huşu ile doldu.
457. Nice meyhaneler yerle bir oldu, bütün puthaneler ibadet yeri oldu.
458. *Naks-ı beytu'llâh, beytü's-sanem; Beyt-i ma'mûr, 'Atîk-i muhterem*³⁵⁰; Kâbe'nin tahrip edilmek istenmesi, onun putlarla doldurulmuş olması; Allahın evinin mamur olmasına ve şanına bir zarar getirmeyeceğinden (bu mekânlar);
459. Gönül pazarı için bir toplanma yeri, arş da (o mekânın) duvarına siyah bir taş oldu.
460. On sekiz bin âlem (birleşip) tek cihan oldu; mekânı olmayan Kaf Dağı zerreye gizlendi.
461. Canlı cansız bütün varlıklar aşkın ateşine yandı. O zaman Mansûr darağacına çıktı.
462. Kimden geldiğini bilmediğim bir nida işittim. Nereden geldiği belli olmayan sessiz nidadan şunları işittim:

³⁴⁹ "Beyt-i ma'mûr" Kurân'da Tûr suresi 4. ayette Cenâb-ı Hakkın üzerine yemin ettiği bir mekân olarak zikredilmektedir. Dolayısıyla bu yerin Kâbe veya semada bir mâbed olabileceği hususunda görüşler bulunmaktadır. Abdurrahman Küçük, "Beytülma'mûr", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1992, C.VI, s.94-95.

³⁵⁰ "Atîk" kelimesi lügatta, "güzel, soylu, hür, şerefli, eski" manalarına gelmekte olup Kur'an'da Hac suresi 29 ve 33. ayetlerde Kâbe yerine kullanılmaktadır. "Eski" manasından kasıt, yeryüzünde kurulan ilk mabed olmasındandır. İsmail Lütfi Çakan, "Atîk", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1991, C.IV, s.64.

AYET

“İnnenî ena’llâhü lâ ilâhe illâ ene fa’büdni.”³⁵¹

³⁵¹ “Şüphe yok ki ben Allah’ım. Benden başka hiçbir ilah yoktur. O hâlde bana ibadet et.” (Tâ Hâ 20/14) Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur’an-ı Kerim Meâli**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.340.

MÜSEDDES

463. Sevgilinin yüzünü görmek için gönüllerdeki camlı köşküm. Âşıklar kervanı içerisinde bir büyük divaneyim. Şarap gibi gönlü dolu, gönül gibi meyhaneyim. Her kim şarabımı içerse içsin eksilmeyen dolu bir kadehim. Sevgilinin aşığıyım, şarap ve meyhaneyim. Ben hem cami hem puthane hem de şem ve pervaneyim.
464. Âşık olduğumdan beri mum ile yanmaktayım. Aşk ile dolduğumdan beri kan ile dolmaktayım. (Aşk) tende bildiğimden, ezel meclisinden ve dünyaya geldiğimden beri başsız, ayaksız ve cansızım. Sevgilinin aşığıyım, şarap ve meyhaneyim. Ben hem cami hem puthane hem de şem ve pervaneyim.
465. Bazen aşk ile yanıp canımı ve tenimi mahvederim; bazen şevk ile dönüp bir varlık gösteririm. Varlığım varlığımı görmesin diye bir gömlek olup sırrımı kimseye söylemedim ama sevgilinin aşığıyım, şarap ve meyhaneyim. Ben hem cami hem puthane hem de şem ve pervaneyim.

(27/14a)

466. Sevgili benim ve ben her defasında aşk ile coştukça coşarım. Zikir de benim, zikreden de benim, zikrimi dinlerim. Sarhoş olan bir sakiyim, şarabımı içerim. Şemimi de pervanemi de meleğin nuru eylerim. Sevgilinin aşığıyım, şarap ve meyhaneyim. Ben hem cami hem puthane hem de şem ve pervaneyim.
467. Her bir çimenimle (sevgiliyi) seyretmek için çiçeklerini açmış (bekleyen) bir gül bahçesiyim. Gül dudaklımı seyretmek için aşktan deliye dönmüş bir bülbülüm. Yaban gülümün seyri için kendinden geçmiş bir nergisim. Meclisimin seyri için, ağzına kadar dolu bir kadehim. Sevgilinin aşığıyım, şarap ve meyhaneyim. Ben hem cami hem puthane hem de şem ve pervaneyim.

468.³⁵²

³⁵² 468. bent, Farsça'dır.

469. Aşk henüz gizli değilken gönlü yanık bir âşık idim. Cihanın halkı yaratılmadan *Şem'-i şebistân* idim. *Şems-i cihân*/cihanın güneşi olmadan *Şems-i ilâhî*/ilâhî güneş idim. Ezel ilminden evvel ve mevcudat yaratılmadan sevgilinin aşığıydım, şarap ve meyhaneydim. Ben hem cami hem puthane hem de şem ve pervaneydim.

470. Bugün aşk ile yanan bir *Şem‘i şebistân*, muhabbet ile parlayan bir *Şems‘im/güneşim*.
471. Titreme ile yanar zikrederim, sevgilinin sırrını söylerim.
472. Aşkın mumuyum, âlemin güneşiyim; öyle bir hilalim ki âlemin mehtabıyım.
473. Etkisi altına alan en büyük tılsımım. Etrafı çevrenip kuşatılmış belli belirsiz bir hazineyim.
474. Aşk ateşinin avare gönlü, vahdet göğünün gezegeniyim.
475. Ben gece içinde parlamışım, küfür içinde imanın nuru olmuşum.
- (28/14b)
476. Ben, küfür için karanlık gecenin zülfünün bağı; kuşağın tülbendi olmuşum.
477. Yanağın, ateş toplayan saçı olmuşum; güzel yüze kendini bağlayan kâkül olmuşum.
478. Vücudum aşk ateşiyle yanmaktadır; sevgilinin tahtının ülkesidir.
479. Bugün, Süleyman‘ın tahtı ve tacıyım, baştan başa âlemlere sultanım.
480. Cihana ferman buyuran ben olduğum için hükmüme yeryüzü ve gökyüzü itaat eder.
481. Delicesine dönüp duran feleğin çarkı, başımda pervane gibi dönmektedir.
482. Ateş içinde Hakk‘ın nurunu, sinem içinde Rahmân‘ın arşını bulmuşum.
483. Ben; cehennemim, ateşim, kıvılcım saçanım. Cennetim, cennetin kapıcısı olan meleğim (Rıdvân‘ım)³⁵³ gül bahçesiyim.
484. Cennette gezip dolaşan Âdem benim, Nûh olup âlemde tufan koparan da benim.
485. Ben mancınık ile darağacına çıkıp İbrâhim ile ateşe düştüm.
486. Nemrud‘un³⁵⁴ ateşini darmadağın ettim. *Berden*³⁵⁵ (Serin ol!) hitabı ile ateşi gül bahçesi eyledim.

³⁵³ "Rıdvân", cennetin kapısında duran, cennet meleği olarak da isimlendirilen melektir. M. Sait Özervarlı, "Melek", DİA, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, 2004, C.XXIX, s.40-42.

487. Nice yüz bin koyunu feda ettim; nice yüz bin gönülden ayrı düştüm.
488. Pek çok ağaç içinde meyve veren ben oldum; nice cesetler içinde kan döken ben oldum.
489. İsmâil³⁵⁶ ile kurban olan da benim; fermana gönlünü bağlamış olan benim.
490. Hara taşını yüz parça eden benim; bıçaklar arasında kesmeyen yine benim.
491. Ben İsâ ile seyahat ettim; Yahyâ³⁵⁷ ile kılıcın lokması oldum.
492. Bin bir isim zatıma nişan oldu; levh ü kalem emrime mahkûm oldu.
493. Bana Rahmânî nefesten söylenir; her nefes gayp âleminden söylenir,

³⁵⁴ “Nemrud”, ilahlık iddiasında bulunan, Hz. İbrâhim ile aralarında geçen hadiseden dolayı adından söz edilen Babil ülkesinin kurucusudur. Cengiz Batuk, “Nemrud”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2006, C.XXXII, s.554-555.

³⁵⁵ “Ey ateş! İbrahim’e karşı serin ve esenlik ol, dedik.” (Enbiyâ 21/69) Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur’an-ı Kerim Meâli**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.358.

³⁵⁶ Hz. İsmâil, babası Hz. İbrâhim’in duası üzerine dünyaya gelmiş ve Allah’a kurban edilmek üzere adanmış teslimiyet sembolü olan bir peygamberdir. Mustafa İsmet Uzun, “İsmâil”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2001, C.XXIII, s.80-82.

³⁵⁷ “Yahyâ”, Zekeriyâ Peygamber’in oğludur. Hz. Yahyâ küçük yaşta peygamberlik ile şereflendirilmiş Hz. İsâ’ya İncil verilinceye kadar Tevrat ile insanları doğru yola davet etmiş olan bir peygamberdir. Filistin hükümdarının emri ile başı kesilerek şehit edilmiştir. Mahmut Aydın, “Yahyâ”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2013, C.XLIII, s.232-234.

AYET

“Allāhu nūru’s-semāvāti ve’l-arz. Meşelü nūrihī kemişkātın fīhā mişbāh. El-mişbāhu fī züzāce. Ez-zücācetü keennehā kevkebün dürriyyün yūkadü min şeceratin mübāraкетин zeytūnetin lā şarķiyyetin ve lā ğarbiyyetin yekādü zeytühā yūziü velev lem temseshu nār. Nūrun ‘alā nūr. Yehdi’llāhü li-nūrihī men yeşā’. Ve yazribü’llāhü’l-emşāle linnās. Va’llāhü bi külli şey’in ‘alīm.”³⁵⁸

³⁵⁸ “Allah, göklerin ve yerin nurudur. O’nun nurunun temsili şudur: Duvarı bir hücre; içinde bir kandil, kandil de bir cam fanus içinde. Fanus sanki inci gibi parlayan bir yıldız. Mübarek bir ağaçtan, ne doğuya ne batıya ait olan zeytin ağacından tutuşturulur. Bu ağacın yağı, ateş dokunmasa bile neredeyse aydınlatacak (kadar berrak)tır. Nur üstüne nur. Allah, dilediği kimseyi nuruna iletir. Allah, insanlar için misaller verir. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir.” (Nûr 24/35) Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur’an-ı Kerim Meâli**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.388.

[GAZEL]

(29/15a)

494. Biz *gayb-ı mutlak* (yalnız Allah'ın ilminde olan) Kaf Dağı'na Anka kuşunun nağmeleriyiz. Ve biz orada aşağı ve yukarı inip çıkan/yürüyen (o mekânın) sahipleriyiz.
495. Gözümüz yüce âlemi seyretme imkânı buldu. Biz kirpikleri kanat, gözü tok olan Hüma kuşlarıyız.
496. Biz, aşkın şarabının rintleri ve riya sahibi kimseler olduğumuzdan harabat rindi ve tabiatı sert olanlardan olmayız.
497. Siz bizi aşk ateşine düşkün olanlardan sanmayın. Biz öyle kimseleriz ki aşk ve bela bize müpteladır.
498. Ey *Ebu Ali Sina*'nın³⁵⁹ simyasını anlayan kişi! Biz can ve cihanın simyasına aşına olanlarız.
499. Bu gönlümüz sevgilinin yüzündeki süslü kemere (kaşa) doğru çekildiğinden güzellik kitabının anasına/esasına uyan önderleriz.
500. Kirpik okunun verdiği acı ile ölsek gam değil. Biz dostun kılına baş veren vefalı kimseleriz.
501. Ey padişah! Şan, şöret; uğruna can vermekse eğer, biz bakışlarının kılıcı uğruna can verenleriz.
502. Niyaz ederken dökülen gözyaşı kanı ile iksir yaptık. Biz, aya (benzeyen) cismi, *Şems*'e/güneşe çeviren kimyalarız.

³⁵⁹ Asıl adı, Ebû Alî el-Hüseyin bin Abdillâh bin Alî bin Sînâ olan bu zat, büyük bir filozof, hekim matematikçi, fizikçi, âlim, fakih, müfessir, bilgin, şair, seyyah... Daha çok ilim dünyasında adından bahsedilen bu zatın divan edebiyatına konu edilmesi, daha çok halk hikâyelerinde rastlanılan meşhur Ebû Ali Sînâ hikâyelerinden kaynaklanmaktadır. Bu hikâyelerde, Ebû Alî Sînâ ve kardeşinin, simya ilmini en üst seviyede öğrendikleri ve bu ilim ile bütün zorlukların üstesinden geldikleri anlatılmaktadır. Abdulhakim Kılınç, "Simya Kelimesinin Divan Edebiyatında Kullanımı", Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, S.21, İstanbul, 2018, s.583.

503. Bugün aşk ile yanan bir *Şem^c-i şebistân*, muhabbet ile parlayan bir *Şems*'im/güneşim.
504. Titreme ile yanar zikrederim, sevgilinin sırrını söylerim.
505. Ben diyorum ki; beni dinle (ama) o söyleyen ben değilim; o gördüğün de parlayan gönlün ışığı değil.
506. Ben aşkla başımda ateş yakmışım; bu ateşle nice yüz bin serkeş cismi yakmışım/kendime bağlamışım.
507. Bu zavallı vücudum aşkla tükendi gitti; o gördüğün ten, küllerimin kalıntısıdır.
508. Sevgili ansızın benliğimi aldı. Ben, benliksiz; benlik ise mekânsız kaldı.
509. Gönül damarının kılıcı onun çirasıdır; ateş toplayan kıvılcım onun yarasıdır.
510. İçtiğim zezem, kırmızı dudağın medarıdır; akarsuyun feyiz bahşeden şarabıdır.
511. Lokmam, sevgilinin bahşışidir; parıltım, sırların cilvesidir.
512. Her sözüm, sevgilinin nefesinin kelimeleridir. Sözüme sunulan her tecelli, sevgilidir.
513. Aşkın Tûr dağı için gönül cezbeden bir fidanım; kırmızı nur ile tutuşmuş bir ateşim.
- (30/15b)**
514. Dost, sırlarını açıklamak için kendini gönlümde gizlemiştir.
515. Hudâ, sırlara vakıf olan uyanık kimselere, her gece hâl lisanı ile benden seslenir.
516. O nidayı, insan olan ve Mûsâ gibi aşkla yanan idrak eder.
517. Cemalinin nurunu ateşten gösterip ağaçlardan Mûsâ'ya seslenmiştir.

AYET

“[Ve] hel etāke ḥadīṣü Mūsā. İz raā nāran fe-ḳāle li-ehlihi’ m-kuṣū innī ānestü nāran le-allī ātiküm minhā bi ḳabesin ev eciḍü ‘ale’n-nāri hüdā. Felammā etāhā nūdiye yā Musā. İnnī ene Rabbūke feḥla‘ na’leyk. İnneke bi’l-vādi’l-muḳaddesi tuvā.”³⁶⁰

[HADİS-İ ŞERİF]

“Mā yeteḳarrabü ‘abdī ila’llāhi bi’n-nevāfil.”³⁶¹

³⁶⁰ “Musa’nın haberi sana ulaştı mı? Hani bir ateş görmüştü de ailesine: “Siz burada kalın, ben bir ateş gördüm (oraya gidiyorum). Umarım ondan size bir kor ateş getiririm yahut ateşin başında, yol gösterecek birini bulurum” demişti. Ateşin yanına varınca ona şöyle seslenildi: “Ey Musa!” Şüphe yok ki ben senin Rabbinim. Hemen ayakkabılarını çıkar. Çünkü sen mukaddes vadi Tuva’dasın.” (Tâ Hâ 20/9-10-11-12) Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur’an-ı Kerim Meâli**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.340.

³⁶¹ “Kul Allah’a nafil ibadetlerle yaklaşır.” (Buhârî, Sâhibu’l Buhârî, Beyrût, 1408, 1987, C.V.). Bu hadis, yukarıda zikredilen Tâ Hâ suresinin sağ tarafına, kırmızı bir mürekkep ile yazılmıştır.

GAZEL

518. Gönül kandilinin aşk ateşi henüz karanlıktadır. (Çünkü) o nur, canım gizli yerine daha yeni kıvılcım saçmaktadır.
519. Tur dağı, henüz su ve çamur içinde değilken, ben tecelli nurları ile varlığımı yerle bir ettim.
520. Satır (büyük bıçak), henüz imkân kudretinin elinde değilken, gönlüm sevgilinin yan bakışı ile yüz parçaydı.
521. Mansûr, henüz *Ena'llâh* sözünü söyleyip darağacına çıkmadan, yüce arşın başı benim sesimden titriyordu.
522. Mansur, darağacında iken benim sırrımı bilseydi; başkalarını değil, beni darağacına çekerdi.
523. Yüzünün hattı/ayva tüyleri, henüz fitneye karışmadan, darmadağınık olan siyah zülfün imanın ülkesiydi.
524. Ey kıyamet gününün güneşi! Kargaşa, fitne çıkarma! Çünkü dünyayı bugüne kadar bir uzun boylunun güneşe benzeyen yüzü haşretmiştir.
525. Ey takva mescidinde kabul edilmeyi dileyen kişi! Artık putlar mabedinde nefret edilen, sevilmeyen bir dilenci olmaktan vazgeç!
526. Ey Şems! Gönlünde hâlâ huri ve cennet hevesi olan o kişi, kastedilen asıl sevgilinin yüzünü göremez.

(31/16a)

527. Bugün aşk ile yanan bir *Şem^f-i şebistân*, muhabbet ile parlayan bir *Şems*'im/güneşim.
528. Titreme ile yanar zikrederim, sevgilinin sırrını söylerim.
529. *Adn*³⁶² cennetinin bahçesinde yetişen sabit köklü temiz bir ağacım.
530. Gökyüzünün en yüksek yerine kadar uzanan temiz, pak bir dalım. Cennet bahçesinin toprağı, gül döşenmiş zeminiyim.
531. Kökleri *Sidre*'de³⁶³ olan bir *Tûbâ*³⁶⁴ ağacıyım; meyvelerimin dalları cennetin köşklerindedir.
532. Her bir güzel sözüm, hurilerin sahip olduğu mallar ve onların el değmemiş hazinelerinin incileridir.
533. O hazinenin açılması için anahtar benim. O bakışın çekici güzelliğine kandil benim.
534. Ben, Tûr dağında kendine yer edinen bir fidanıım. Temiz ağzım, sultanların (sözlerinin) sığındığı, gizlendiği yerdir.
535. Konuşanın sonsuza dek yaşayacağı bir ağacım. Şimşeğin nurunun tecelli ettiği yerim.

³⁶² Kur'an'da Adn cennetleri, "içinde göz alıcı meskenlerin, tahtların, altın ve incilerle süslenmiş ipekten yeşil elbiselerin, sabah akşam ikram edilen çeşitli yiyeceklerin, hûrilerin ve ırmakların bulunduğu, boş söz ve yorgunluğun olmadığı ebedî bir yurt" olarak tasvir edilmektedir. Hadislerde ise buraya girenlerin Rablerinin cemalini daim görecekleri müjdesi verilmektedir. Yusuf Şevki Yavuz, "Adn", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1988, C.I, s.390-391.

³⁶³ "Sidre", Kur'an'da "Sidretü'l-müntehâ" şeklinde Necm suresi 14. ayette; "Sidre" şeklinde ise aynı surenin 16. ayetinde zikredilmektedir. Sözlük anlamı, "Arabistan kirazı" olan bu kelimenin terim anlamı, "Hz. Peygamber'in Mi'rac gecesi yanında ilâhî sırlara mazhar olduğu ağaç veya makam" olarak açıklanmaktadır. Yaygın kanaate göre Sidre, bir sınırı ifade etmektedir. Mi'rac gecesi Hz. Peygamber Cebrâil ile sidretü'l-müntehâya kadar gitmiş fakat Cebrâil'in daha ileriye gitmesine ruhsat verilmemiş Hz. Peygamber, "kâbe kavseyne" olan yolculuğuna refref ile devam etmiştir. Hz. Peygamber dışında bu makama geçebilen olmadığından yaratılmışların ilminin ulaşabileceği son nokta olarak kabul edilmektedir. Bundan ötesi Allah'ın gayp âlemine girmektedir. Süleyman Uludağ, "Sidretü'l-müntehâ", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2009, C.XXXVIII, s.151-152.

³⁶⁴ "Tûbâ", Sidre'de bulunan, kökü yukarıda dalları aşağıya doğru sarkan, dallarında her türlü meyveyi barındıran ve bütün cenneti gölgeleyen ilahi bir ağaçtır. İskender Pala, **Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü**, İstanbul, Kapı Yayınları, 2012, s.459.

536. Doğu ve batı her yönden göründüm. Fakat ne doğuya ne de batıya ait olmadım.
537. Ben, Sînâ dağı ve Mûsâ'nın asasıyım. Hem *dest-i beyzâ* (nurlu el) hem de Mûsâ'nın ejderhasıyım.
538. Mûsâ'yım, nurum, eskiden beri her tecellinin aksettiği güzellik aynasıyım.
539. Allah'ın cemâl³⁶⁵ ile celâl³⁶⁶ nurları benim iki kanadım olduğu için, ben mekânsız bir Hüma kuşuyum.
540. Teslis bağı ile üçün (baba, oğul ve kutsal ruh) bir araya gelerek Allah'a tekâbül etmesi gibi varlık âlemini kendimde toplamaktayım. Her bakışta aydınlıklar saçan parlak bir güneşim.
541. Ateş ile yanan yaranın içindeyim, sevgiliye kavuşma ile gül bahçesindeyim.
542. Sevgiliye kavuşmanın verdiği zevkle ben nasıl bir divaneyim? Ben aşk yüzünden hem mum hem pervaneyim.
543. O ceylan göz hatırıma düştü; feryadıma yine *Şâhbâz*³⁶⁷ indi.
544. Melekler benim kanıma susamışken; Anka kuşu benden kemik istemektedir.
- (32/16b)**
545. Yiğitlerin oklarına hedef oldum; Cebrâil'in nuruna ev sahibi oldum.
546. Şimşir kalem ortaya çıktı; renk renk nakış ile tuğra çekildi/yazı yazıldı.
547. Aşkın baharı gelip cilve yapmaya başlayınca kısa çayırılar başımı kaldırdı, boy attı.
548. Mehtabın ışıkları güneşin bulunduğu yere ulaştı. Ayın merkezinden güneş göründü.
549. Nur deryasının dalgaları baştan aştı. Her cesedi huri gibi gölgesiz yaptı.

³⁶⁵ Allah'ın lütuf ve rızasına işaret eden isimleri, sıfatları ve O'nun mutlak güzelliği "Cemâl" tabiri ile ifade edilmektedir. Süleyman Uludağ, "Cemâl", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1993, C.VII, s.296.

³⁶⁶ Allah'ın kahr ve gazabına işaret eden isim ve sıfatları ise "Celâl" tabiri ile ifade edilmektedir. Süleyman Uludağ, "Celâl", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1993, C.VII, s.240.

³⁶⁷ Şems Osman Efendi'nin mürşidi, Abdürrahîm-i Ünyevî'nin lakabıdır.

550. Akan kanlı gözyaşlarının her biri Bedahşân Dağı gibi oldu.
551. Zayıf ve güçsüz olan her bükülmüş saç teli; Allah'ın "Ol" emri ile bele bağlanan bir ejderha oldu.
552. Şiddetli ahın niyazının acziyeti her an; yüzlerce soğuk şarabın verdiği hafif sarhoşluğun neşvesinin sevincidir.
553. Ah ve zarın (içinde) gizlenen dumanın her nefesi, (göklere uzanan) sağlam ve dayanıklı bir iptir.
- 554.³⁶⁸
555. Hakikat fikirlerinin (bulunduğu) köşe, her an Hakk'ın sırlarına (götüren) caddenin ana yoludur.
556. İki yudum halinde elime sunuldu, sevgilinin elinden elime verildi.
557. Ah göz, ebet ve ezel arasında mest olup ezel şarabının keyfi tazelendi.
558. Gördüğüm âlemleri kaybettim; bildiğim sırdaşları yabancı, el yaptım.
559. Ben, şaşılacak nurlara yuva oldum; eğer başka âlemler o nurlara yuva olsaydı hepsi birer kandil olurdu.
560. Bu gönül şaşılacak sırlara vakıf oldu; eğer bunu iki cihan bilseydi su ve toprak kesilirdi.
561. Ben şaşılacak bir misafire ev sahipliği yaptım; eğer bunu altı cihet görseydi mekânsız olurdu.
562. Bütün varlık mahvolunca elimde yokluk kaldı; işte o zaman ne olduğumu anladım.
563. Dedim, ey bahçıvanın kavuştuğu gül bahçesi; ey ateş ve ayrılık yuvasının bülbülü!
564. Kaşların, can ölümünün kılıcının ışığıdır; gül dudaklarında ise ebedi hayat vardır.

³⁶⁸ 554. beyit Farsça'dır.

565. Zülfünün telleri bülbülün yuvası; yanağın ise sevgilinin sohbet gecesinin mumudur/ışığıdır.
566. Dudağın, bülbüle ve onun figanlarına söz; ateş meşrebin ise yanağın ateşi ve mumu oldu.
567. Yanma, gam, kavuşma ve ayrılık nedir? Aşırı özlemin sebep olduğu aşk derdi, nasıl bir sırdır?
- (33/17a)
568. Ağlayıp inleyen bülbül niçin ağlamaktadır? Can eriten mumun yanışı nedir?
569. Hiçbir şeye tenezzül etmeyen, naz ve eda sahibi kimdir? O feryat, o aşk, o âşıklar kimdir?
570. Hem yakan hem safa veren ateş ve nur nedir? Hem ateş hem nurun cemalinin bu sırrı nedir?
571. Beni deli divane eden, seni de güzeller güzeli yapan acaba kimdir?
572. Beni ateş ile ağlatan, seni yakıcı ateş yapan kimdir?
573. Ağlayan ben miyim yoksa gözlerim mi; yanan ben miyim yoksa cismim midir?
574. Yüzdeki mumun ışığı sen mi yoksa ben miyim? Ateş saçan dağ, sen mi yoksa ben miyim?
575. *Bi-keyf ü kem* (niceliksiz ve niteliksiz) güzel yüzünü gösteren, varlık ve yokluğun bu cömert sultanı kimdir?
576. Şaşılacak bir sır ki benliğimi yitirdim. Benliğimde senliğimi yitirdim.
577. Ey sevgili, başka bir benlikle ortaya çıktığım haberi, benim için söylenir.

AYET

“Ve m̄a-rameyte iz rameyte ve l̄a-kinna’llāhe ramā.”³⁶⁹

“(Velādet ü velāyete dāir ba’zı ebyāt gerekdir) deyū taḥrīr buyurulmuş.”³⁷⁰

³⁶⁹ “Attığın zaman da sen atmadın, fakat Allah attı.” (Enfâl 8/17) Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur’an-ı Kerim Meâli**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.194.

³⁷⁰ “(Doğum ve veliliğe dair bazı beyitler gerekmektedir.) diye yazılmıştır.” Bu ibare Enfâl suresinin hemen altında yer almaktadır.

GAZEL

578. Yüzünün nuru benim için, vakti geldiğinde doğacak olan sabahın güneşidir. Yanağın ise birdenbire bastıran karanlık gecenin ayıdır.
579. Pervanenin hatırına mumum, sana pervaneyim. Güzelliğinin parlayan, temiz ateşi/mumu benim tahtirevanımdır.
580. Ben, sevgilinin aşkının sevdasının ateşiyle çılgına dönmüş bir divaneyim. Parlayan ince, nazik ip benim için (beni bağladıkları) zincirdir.
581. Aşk yolunda yürüyenlere hidayet mumları yıldızlar gibi yol gösterir. Benim için ise gözyaşı damlaları birer kılavuz ve meşaledir.
582. Ben aşk Mehdi'sinin³⁷¹ keskin kılıcıyım, bulunduğum yer pek mübarek, kutsal bir evdir. Karanlığın yırtılması benim için Decâcil'in³⁷² askerlerinin katlidir.
583. Ey âdemoğlu! Ben senin yüce yaratılışının mizacıyım. Senin aşkının şehidi olduğumdan o kılıç benim için makbuldür.
584. Ben, insanlığın meclisinin gül bahçesinin başı goncalı gül fidanıyım. İnsanca hoş ses çıkaran kuş, benim için bülbüllerdir.
585. Omuza dökülen uzun saçın kıvrımındaki müşkülün sırlarını çözemedim. Çünkü akılla dost değilim. (O sırları) zihnimde canlandırmak, hayal etmek benim için zordur.
586. Ben, şarap denizine gark olmuş, altın başlıklı bir kadehim. Aşk denizinin tacını taşıyan bir sultanım. Dalga, benim için ayrılmış bir tahtirevandır.

(34/17b)

³⁷¹ Mesîh/Mehdî, "hidayete erdirilmiş, kendisine doğru yol gösterilmiş kişi" demektir. Büyük dinlerde ve ilkel toplumlarda bozulan düzeni yeniden sağlayacağına ve adaleti getirip insanları kurtuluşa götüreceğine inanılan bir Mesih'in/kurtarıcının geleceği inancı benimsenmiştir. Bu inanç zamanla amacından sapmış sahte Mesihlerin ortaya çıkması ile bir otorite güc elde etme savaşına dönüşmüştür. Ekrem Sarıkçıoğlu, "Mehdî", DİA, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, 2003, C.XXVIII, s.369-371.

³⁷² Decâcil, Deccâl kelimesinin çoğuludur. "Deccâl" ilâhî dinlerde kıyametin kopmasına yakın bir zamanda ortaya çıkıp insanları doğru yoldan saptırmaya çalışacağına inanılan olağan üstü güçlere sahip bir kişidir. Kürşat Demirci, "Deccâl", DİA, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, 2019, C.IX, s.67-69.

587. Ben, Osmanî hatla yazılmış bir kitap ve Haydar'ın kalemiyim. (Sevgilinin yüzünün mumu/parlaklığı benim için bir şemail³⁷³ kitabının başlığıdır/ismidir.
588. Beyaz atlas saflığındayım ve saf özlüyüm. Felek (saflığımdan dolayı bana tuzaklar hazırlayan) çingiraklı, zehirli bir geçittir.
589. Aşk muskası yapan ehil muskacılar, uykusuzluk derdinin hastalığına maruz kalırlar. Üçgen şeklindeki ateş benim için bir muskadır. (Sabaha kadar uyumasam da beni korur.)
590. Gemiye binerek vasıl olan Kâbe yolcusuyum. Altın kaplamalı bir sandalım, sabah benim için bir sahildir.
591. Her gece bu diken ve çivi dolu perdeyi (bedeni) mahvetmesem sevgilinin güzel yüzünü göremem. Bu cismim (maddi bedenim) benim için sevgiliyi görme noktasında bir engeldir.
592. Her gece aşk meclisinin, aydınlık gönle sahip hocasıyım. Âlemin mehtabı benim için yıldızlar ile benzerdir.
593. Mutlak ahdin başlığının/kapağının mührüyüm. Günümüz divançelerinin kenarlarındaki malumat benim için (asıl değil) sonuçtur.
594. Vahdet haberini ilan eden parmağın tırnağıyım. Nurlarımın doğuşunun tecellisine mazhar oluşum bana delillerdir.
595. Ben Îsâ'nın mücerret (yalın) ruhuyum. Kol başlarında yer alan parıltılar (makam ve mevkiye işaret eden nişanlar) benim için parmak uçlarını güçsüz bırakan fitne iğnesi (Îsâ'nın göğe çıkarken üzerinde bulunan iğne) gibidir.
596. Aşkın nuruyla parlamakta eşim yoktur. Ey Şem'! Bil ki *neyyir-i a'zam* (parlaklığı en fazla olan güneş) bana denktir.

³⁷³ Hz. Peygamber'in hem fiziki hem de ahlaki özelliklerinin dile getirildiği eselere verilen genel isim. M. Yaşar Kandemir, "Şemâil", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2010, C.XXXVIII, s.497-500.

597. Bugün aşk ile yanan bir *Şemʿ-i şebistân*, muhabbet ile parlayan bir *Şems*'im/güneşim.
598. Titreme ile yanar zikrederim, sevgilinin sırrını söylerim.
599. Dedi ey benim susmuş *Şemʿ-i şebistân*'ım. Sırların gül bahçesinde (sırları) perdeleyen ol.
600. Lale bahçesinde başı açık dolaşma. Halede ay gibi yüksek görünme.
601. Saba rüzgârı seni sıkıntı ve ızdırıp içinde bırakır. Heva bulutu, hakikati görmene engel olur/hakikati örter de seni geri bırakır.
602. Gonca gibi gönlü dolu görünme. Korkarım ki her yandan yabancı el sana uzanır.
603. Kadeh gibi akılla dolup parlama. (Gün gelir) kınama taşıyla yüreği parçalanmış olursun.
604. Her nefeste hoş sesler çıkaran bülbül olma ki, dar kafes cilvegahın (imtihanının tecelli ettiği yer) olmasın.
- (35/18a)
605. Her daim gül gibi şebnemle birlikte ol, ayrı durma. (Aksi takdirde) çer çöp yüzünü kederlendirir, kirletir.
606. Ey *Şemʿ*'im, sözünü eğri büğrü söyleme ki kaza kılıcı gaganı kesmesin.
607. Dağlık yerde dağılmış, perişan olmuş bir şekilde görünme. Dağın sert esen, inatçı rüzgârıyla kararsız olursun.
608. Kölesin ey parlak *Şemʿ*'mum kölesin! Muhakkak bil ki, ben benim sen de bensin.
609. Seni âleme parlayan bir kandil yaptım, vuslat yoluna işaret bıraktım.
610. Ben mananın yiğidiyim, sen benim lisanımsın. Ben padişahım sen benim tercümanımsın.
611. İlim sahibi kimseleri divanımın başköşesinde altından yapılmış süslü kalemlerle yücelttim.

612. Ben, gizli bir hazineyim, onun anahtarı sensin. *Neyyir-i a'zam*/güneş benim, kandil sensin.
613. Yüzün, benim mehtabım ve parlayan güneşimdir.
614. Senin her sözün, güzellik kitabıma bir ayettir. Sen, güzellik kitabımı göz alıcı parlaklıkla süsleyensin.
615. Ben, Kâbe'nin elbisesinin siyah örtüsü ve onun asıl temelini atanım.
616. Ben; yarattığım Halîl'in³⁷⁴ kerim olan Rabbiyim. (İsmâil'e) canlı, mübarek ve büyük bir kurbanlık verip onu kurban olmaktan kurtaranım.³⁷⁵
617. Senin için cennetlerin koçunu kurban eyledim. Eteğinden zemzem suyu akıttım.
618. Ateş iken seni gül bahçesi yaptım, susmuş iken seni konuşur hâle getirdim.
619. Zerreydin seni gökyüzü eyledim, *Şem'*/mum iken seni *Şems-i cihân*/cihanın güneşi eyledim.
620. Gizli sırrı yaymaktan sakın! (Çünkü) dost, vacipten imkânı sakınır.
621. Her kandili yakmaya meyletme, gönül kanının cevherini sel gibi akıtma.
622. (Aksi hâlde) istikametten/doğruluktan nasipsiz olursun, boşuna bağrının yağını dökersin.
623. Vefa ehli gelip senden istifade etmek, aydınlanmak isterlerse onlara itaat et, saygı göster.
624. Onları gaflet uykusundan uyandır, aşkın şarabının nuruna kandır.
625. Pervaneler sana aşk ile gelirse onlara izin ver, şevkin ile yansınlar.
626. Hakk'ın yiğidi olan mestaneye yol göster ki, seninle birlikte sevgiliye kavuşsunlar.

³⁷⁴ "Halîl/Halîlu'llâh", "samimi dost/Allah'ın dostu" manası ile Hz. İbrâhim'in lakabıdır.

³⁷⁵ "Ve fedeynâhu bizibhîn 'azîm", "Biz (İbrâhim'e) büyük bir kurbanlık vererek onu (İsmâil'i) kurtardık" (Saffat 37/107) Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur'an-ı Kerim Meâli**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.497.

- 627.** Her hanede aşığa hizmet et; gafile ve âmâyâ (gerçeği görmeyen cahil kimseye) tenezzül etme, ihtiyaç duyma.
- 628.** Şimdi var git, hâl lisanı ile sırlara talip olana gizli sırları açıkla.

(36/18b)

AYET

“Ud‘u ilā sebīli Rabbike bi’l-ḥikmeti ve’l-mev‘izati’l-ḥaseneti.”³⁷⁶

³⁷⁶ “(Ey Muhammed!) Rabbinin yoluna, hikmetle, güzel öğütle çağır.”(Nahl 16/125) Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur’an-ı Kerim Meâli**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.300.

629. Dedim, ey cihanı yaratan ve yüce cennetin mülkünün sultanı!
630. Ortaya çıkan sabahın parlak güneşi, gidip gelen karanlığın ayı!
631. Bütün âlemlerin sahibi olan Hudâ'nın yolunun mürşidi, yakın sahiplerinin topluluğunun kılavuzu!
632. Eşiğinin aciz bir kölesi olmuşum, gücü ve kuvveti senin dergâhında bulmuşum.
633. Ben, senin dergâhının gökyüzünde güneş ve ay; meclisinde mum olup altın işlemeli külâh giyen kapıcın oldum.
634. Gerçi ben ne güneşe ne aya minnet etmem. Yalnızca senin meclisinde hizmet etmeyi arzularım.
635. Ey ay yüzlü sevgili! Senin yüzünün nuru varken sabahın nuruna bir defa bile dönüp bakmam.
636. Benim imanımın nuru, cemalinin güzelliğinin ışığıdır. Senin iyilikler saçan gölgenin evi benim cennetimdir.
637. Zülfünün karanlığından başka gece, saçının zünnarından başka karanlık/küfür bilmem.
638. Yanağından başka güzel yüz istemem. Senin gözünün hışmı, gazabı varken başka ateş istemem.
639. Senin yan bakışının kılıcı boynumdan, aşkının ateşi tenimden gitmesin.
640. Sözlerinin feyziyle güç kuvvet buldum. Dudağından dökülen Kevser, bana şarap olarak yeter.
641. Ey sultanım, ey ay yüzlü sevgilim! Ben senin yanan âşığın ve meclisinin bulunduğu yerin mumuyum.

GAZEL

642. Ey canın mukaddes Mesîh'i! Ben senin zünnarına gönlünü bağlamış, senin sözünün şarabının can bahşeden feyzinin neşesiyim.

643. (Her ne kadar) tespih tanesi gibi senin azarının ipine bağlı kalıp canı incinmiş olsam da kıymetli incilerim aşkının yolunda daimdir.

(37/19a)

644. Senin can yakan yanağının mumundan ayrı kalamam. Çünkü ben, sana biat edilen meclisin pervanesiyim.

645. Senin yan bakışının kılıcı gönülde, kâkülünün teli boynumdadır. Ben hem yan bakışının şehidi hem de darağacına astığın bir ölüyüm.

646. Aşkımın derdine ölüm ile çare bulunmaz. Çünkü ben senin güzel yüzünün mahşer sabahının hastasıyım.

647. Dünyada iken güneş gibi, sana hayran bir şekilde dönüp durdum. Ben senin sırlar âlemindeki nurlu süvarinin nişanıyım.

648. Yanağının ateşine pervane gibi dönüp duran, yine bendim. Her gece gam evinde senin ateş saçan mumunum.

HÛ

[MUHAMMES]

- 649.** Ey nezaket bağında yetişen saçları sümbül, yanağı gül, ağzı goncaya benzeyen servi boylu sevgilim! Ben senin gül yanakların için bülbül gibi inleyip sızlamaktayım. Ey benim salına salına yürüyen latif ruhlu sevgilim, ey sinede canım! Senin gül yüzüne âşık olduğumdan beri arttıkça arttı figanım.
- 650.** (Ey sevgili!) Eğer senden başka yâr seversem, senin aşkın ile rezil olduğum için utanırsam, sen olmadan dünya ve ahirette kazanç sağlarsam kâfir olayım. Gizlediğim ve açık ettiğim (her ne varsa) hepsi dile gelsin; senin gam köşen şu an benim mekânım olsun.
- 651.** İnleyen gönlümü, saçının düğümüne bağladın. Kınama taşının delik deşik ettiği gönlüm, kırılmış; yaralarla dolu tenim, hüznler kulübesinde hastadır. Sana kurban olan canım ile iki cihanda elde ettiğim her ne varsa yağmaya gitti. Bende nam ve nişanıma dair hiçbir şey kalmadı.

652. O lale ağız, gonca gibi mühürleşip kıvrım kıvrım olan kirpiğin baygın bakan bakışı oldu.
653. Batı tarafında salına salına yürüyen asker, yeni ay gibi olup çadırların kapısında nurlar saçtı.
654. Gül gibi neşe içindeydim yine soldum; şarap gibi doluydum yine bomboş oldum.
655. Yaralı gönle yabancı el değdi; camdan yapılmış şişem (gönlüm), büsbütün kırıldı.
656. Sitem kılıcı yine boynumu kesti; varlık ile yokluk birbirine karıştı.
657. Başımda yine bir rüzgâr esti; parlayan çıramı paslı etti.
658. Güneş ve ayın tutulması yaklaşınca kara bahtımın yıldızı uykuya vardı.
- (38/19b)**
659. Ay yüzlüm yine perde arkasında oturduğu için, ben yine gam köşesinde hüznlendim.
660. Aynamın yüzeyine toz düşünce; sevgilinin sureti sayısız biçimde göründü.
661. Suretimin rengi renk renk göründü; şevkimin süslü elbisesi pas tuttu.
662. Gönlümdeki kıvılcım parçaları söndü, bütün gezegenler dans etmekten geri kaldı.
663. İpi süsleyen ışıklarım cansız bir hâlde vefasızlık bulutunun içinde kaldı.
664. Şiddetli ve güçlü olan dalgamın, her tarafı kaplaması ile feleklerin atlası görünmez oldu.
665. Zerreler uçmaz oldu, bütün melekler kanatsız kaldı.
666. Pervaneler gezip dolaşmaktan geri kaldılar. Kendinden geçmişçesine sarhoş olan âşıklar ayrılığa düştüler.
667. Ayrılığın aşkıyla yandım inledim, sevgiliye kavuşmayı temenni ettim.
668. Ey ay yüzlü sevgilim! Bu avareye bir nazar kıl, bu eski yaraya gel merhem ol.

MUHAMMES

669. Ayrılığın sonbahar rüzgârıyla senin ilkbaharından ayrı düştüm. Lale bahçenin gül kokulu rüzgârına kavuşmaktan uzaklaştım. Ağlayıp inleyen kuşundan güzel yüzünün tazeliğinin sefasını esirgedin. (Buna rağmen) burnum, gül yanağının rüzgârından esip gelen koku ile doludur. Sevgilim, senin gelişini beklemekten gözüm kan dökmekte; gönlüm, ateş içinde yanmaktadır.
670. Gül bahçesine benzeyip gönül cezbeden yaralar, sinemin orta yerine indi (orada göründü). Güzelliğini seyreden cadıların gözleri, göz göz oldu. Bu tenimde ney gibi baştan başa delik açan kıllar, tabiatları gereği dökülüp hâl lisanı ile feryat eder. Sevgilim, senin gelişini beklemekten gözüm kan dökmekte, gönlüm ateş içinde yanmaktadır.
671. Senin aşkının zincirinin halkasının büklümünde esirim. Senden ayrı kalmanın derdine çare olmadığı gibi sana kavuşmada da çaresizim. Ey devletli hünkârım, ne olur bir yarım bakışla da olsa bana bak! Çünkü ben hasret yatağının eski püskü kiliminde yıllardır hastayım. Sevgilim, senin gelişini beklemekten gözüm kan dökmekte, gönlüm ateş içinde yanmaktadır.
672. Ey sevgili, gönlüm senin zülfün gibi perişan, darmadağınık oldu. İniltim, sana kavuşmanın derecesi gibi yükseklere çıktı. Izdırapla haykırmamı, inlememi her hâlimi duydun ama seni görmek için can atan bu göze, hâlâ yüzünü göstermedin. Sevgilim, senin gelişini beklemekten gözüm kan dökmekte, gönlüm ateş içinde yanmaktadır.

(39/20a)

673. Bu mutlak tenim, baştan ayağa senin ayrılığınla yandı. Hakikatte ciğerim kebab oldu, sinem yaralandı, gözüm kan saçtı. (Ey sevgili, sakın beni yanlış anlama!) Hâlimi sana şikâyet etmiyorum. Bu söylediklerim yalnızca bir destandır ama *Şem'-i şebistân*'i bu derece ayrılıkla yakmanın sebebi nedir? Sevgilim, senin gelişini beklemekten gözüm kan dökmekte, gönlüm ateş içinde yanmaktadır.

674. Bugün aşk ile yanan bir *Şem^c-i şebistân*, muhabbet ile parlayan bir *Şems*'im/güneşim.
675. Titreme ile yanar zikrederim, sevgilinin sırrını söylerim.
676. Ey şeriatın *ibnü's-sebîl*³⁷⁷ olarak kabul ettiği kişi! Ey haberi yaratana bağlanmış, ona itaat etmiş olan kulak!
677. Ben, sevgili ile sözleştim, çünkü beni yakan derdi işim gücüm eyledim.
678. Vuslatın en yüce yerinde gezip dolaşan o ay, gâh kendini gösterir gâh göstermez.
679. Bazen kavuşmanın verdiği zevkle bazen ayrılıkla gece ve gündüz yanmaktayım.
680. Ezelden ebede senin mestin ve hayranın olduğum için senin aşkının belasından söz etmem (o konuyu hiç açmam).
681. Öyle ki; ateş ile ahababım, sevgili ile sohbetteyim.
682. Suretim, aşk ve belanın tecelli ettiği yerdir. Siretim, Hudâ'nın nurunun gizlendiği yerdir.
683. Gizli sırlar bende saklı olduğu için ben, o gizli hazineden söylerim.
684. Sözüm, her zaman hakikate (götüren) işaretler ve hazinelerdir.
685. Sözüm, âşık ve maşuku ilan edip ortaya çıkarandır; hem aşk hem de aşkın adabını öğretendir.
686. Eğer bir gönülde aşkın adabı olmazsa, aşkın mızrabı o sazda ses çıkaramaz.
687. Eğer bedeninin adabı bende olmasaydı, ateşte yanmaktan böyle mutlu olmazdım.

³⁷⁷ "İbnü's-sebîl" in sözlük anlamı, "yolcu, yola çıkmış kimse" demektir. Terim anlamı ise Hanefî, Mâlikî ve Hanbelî fakihlerine göre, memleketinde malı olan, fakat memleketinden uzaklaşıp o gittiği yerde muhtaç duruma düşen kişidir. Şeri hükme göre bu kişiye zekât düşmektedir. Mehmet Erkal, "Zekât", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2013, C.XLIV, s.197-207.
"İbnü's-sebîl" tabiri, Kur'an'da Tevbe suresi 60. ayette "...yolda kalmış yolcular..." şeklinde geçmektedir. Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur'an-ı Kerim Meâli**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.212.

688. İnsanlık meclisinde makamım olmazdı, şavkıma (nuruma) insanlar gelip toplanmazdı.
689. Edep hâli, sevgiliyi görmeye sebep olduğu için yüceler yücesindedir.
(40/20b)
690. Özümün özü edeple dolu olduğu için kalıbım insan suretine düştü.
691. Gömleğim gökyüzü gibidir; benim ise dört unsurdan bir araya getirilmiştir.
692. O kandilin ateşi, benim yanan kalbidir. Aşkın parlaklığıyla gönlüm, güllük gülistanlık bir bahçedir.
693. Toprağın özünün en kıymetli kısmı benim fitratım/yaratılışımdır. Gözümde akan kan ve yaş sinemin güzelliği, parlaklığıdır.
694. *Rûh-ı hayvânî* (canlı varlığa iradesine göre hareket etme gücü veren ruh), benim için ateşendir. Titreyişim, gösteriş değil; heva ve hevestendir. (Arzu ve isteklerin peşinden gidip helak olma korkusundandır.)
695. *Nefs-i insânî* (iyiliği emreden ya da kötülüğü kınayan nefis) benim için huyların, hasletlerin güzelliğidir. Yezdân'a ait sır, her bir tarafı kuşatan nurdur.
696. Özüm, her yönden mana insanıdır; Îsâ'nın herkesi aciz bırakan, erişilmez özüdür/sözüdür.
697. Onun için Hakk'ın sırlarına kavuştum, yüce harflerin çıktığı menba, kaynak oldum.
698. O sevgili, kutlu bir gecede tecelli ettiği için görünüşünü yadigâr bıraktı.
699. Cemâl nurunun parlaklığı görüldüğü için celâl ummanının denizi coştukça coştı.
700. Rahmân'ın arşı üzerine şuleler saldı; cehennem tabanına dalgalar gönderdi.
701. Gönül kanının nurlarına gark oldum, Hüseyin'in³⁷⁸ sırlarına sırdaş oldum.

³⁷⁸ "Hüseyin", Hz. Peygamberin torunu, kızı Hz. Fâtıma ile damadı Hz. Ali'nin oğludur. Muharrem ayının onuncu günü Kerbelâ'da şehit edilmiştir. İlyas Üzüm, "Hüseyin", DiA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1998, C.XVIII, s.521-524.

702. Hz. Ali'nin Zülfikar'ının (kılıcının) uçları birbirine yaklaştı, aydınlık ve karanlık bir oldu.
703. Gece ve gündüzün dengesi bozuldu, denizlerin buluştuğu yer bir yük gemisi gibi (karman çorman) oldu.
704. Vahdet denizi dalga dalga görünüp kesret dalgası akın akın coşup;
705. Hâdise (yaratılmış, sonradan var olanı), kadim (ezeli) hâle getirdi. Gizli sırlar hep ortaya çıktı.
706. Ahmed'in nurlarından anlatıp Muhammed'in³⁷⁹ ışık saçan mişkatından apaçık şeyler gördü.
707. *Seb'u'l-meşâni*³⁸⁰ (tekrarlanan yedi ayet), Fâtiha suresi yazılıp Kur'an apaçık tamamlandı.
708. Evliyanın sırları bana söylenildi, enbiyanın bütün işaretleri ortaya çıktı.
709. Hakk'ın sırları kalbime vahyolundu. Hakikaten, şüphesiz, Allah söyledi.

³⁷⁹ "Muhammed", "övgüye değer bütün güzellikleri ve iyilikleri kendinde toplayan." M. Yaşar Kandemir, "Muhammed", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2005, C.XXX, s.423-428.

³⁸⁰ "Seb'u'l-meşâni" Kur'an'da "Seb'an mine-l meşâni" (...tekrarlanan yedi ayet...) manası ile Hicr suresi 87. ayette yer almaktadır. Müfessirler "tekrarlanan yedi ayetin" Fatiha suresi yahut Kur'an'ın yedi uzun suresi olduğunu belirtmişlerdir. Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur'an-ı Kerim Meâli**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.285.

"Seb'u'l-meşâni" tabiri hadislerde de yer almaktadır. Hz. Peygamber, "el-Hamdülillahi Rabbi'l-Âlemîn suresi bana verilen es-Seb'u'l-Meşâni en büyük Kur'ân'dır." buyurmaktadır. İmâm Buhârî, **Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecdî-i Sarîh**, çev. Abdullah Feyzi Kocaer, Konya, Hüner Yayınevi, 2008, s.650, hn.1709.

EL-AYET

“Ve’n-necmi izā hevā. Mā zalle şāhıbüküm ve mā ğavā. Ve mā yenıku
‘ani’l-hevā. İn hüve illā vaḥyü’y-yūḥā. ‘Allemehu şedīdü’l-ķuvā. Zū mirratın
festevā. Ve hüve bi’l-ufuķı’l-a’lā. Şümme denā fetedellā. Fe kâne ķābe
ķavseyne ev ednā. Fe evḥā ilā ‘abdihī mā evḥā. Mā kezebe’l-fu’ādü mā raā.
Efe tüm[ā]rün[ehü] ‘alā mā yerā. Ve leķad raāhü nezleten uḥrā. ‘İnde
sidrati’l-müntehā. ‘İndehā cennetü’l-me’vā. İz yaġşā’s-sidrate mā yaġşā. Mā
zāġa’l-başaru ve mā ṭaġā. Leķad raā min āy[ā]ti rabbihi’l-kübrā.”³⁸¹

³⁸¹ “Battığı zaman yıldıza andolsun ki, arkadaşınız (Muhammed haktan) sapmadı ve azmadı. O, nefis arzusu ile konuşmaz. (Size okuduğu) Kuran ancak kendisine bildirilen bir vahiydir. (Kuran’ı) ona üstün güçlere sahip, muhteşem görünümlü (Cebrail) öğretti. O en yüksek ufukta bulunuyorken (aslî suretine girip) doğruldu. Sonra (ona) yaklaştı derken sarkıp ona daha da yakın oldu. (Peygambere olan mesafesi) iki yay aralığı kadar yahut daha az oldu. Böylece Allah kuluna vahyedeceğini vahyetti. Kalp, (gözün) gördüğünü yalanlamadı. (Şimdi siz) gördüğü şey hakkında onunla tartışıyor musunuz? Andolsun ki, o, Cebrail’i bir başka inişte daha (aslî suretiyle) görmüştü. Sidretü’l-Müntehâ’nın yanında. Me’va cenneti onun (Sidre’nin) yanındadır. O zaman Sidre’yi kaplayan kaplamıştı. Göz (gördüğünden) şaşmadı ve (onu) aşmadı. Andolsun, o, Rabbinin en büyük alametlerinden bir kısmını gördü.” (Necm 53/1-18) Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur’an-ı Kerim Meâli**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.586-587.

(41/21a)

GAZEL³⁸²

710.

711.

712.

713.

714.

³⁸² "Gazel" başlığı ile 5 beytten oluşan Farsça bir şiir yer almaktadır.

[GAZEL]

715. Evliya tahtının mülkünün sahibisin ya Ali; Rahmân'ın arşını kaplayansın ya Ali.
716. Mustafâ, senin için *Lahmike lahmî*³⁸³ dediğinden dolayı tıpkı peygamber gibi maddi manevi yönden arıtılmış, seçilmiş, hoşnut ve razı olunmuş bir kişisin ya Ali.
717. Celâl ile cemâlin (tecellisi) senin Zülfikâr'ından ortaya çıkmıştır. Şüphe yok ki sen, Cenâb-ı Hakk'ın insanlara doğru yolu göstermek için gönderdiği rehbersin ya Ali.
718. Senin büyüklüğünün vasfının mahiyetini akıllar kavrayamaz. Sen başlangıcın başı ve sonusun ya Ali.
719. Ben, mum gibi aşkının nuruyla yanıp cihan içinde yok olurken; sen hiç yok olmayan daima görünen güneşsin ya Ali.

³⁸³ "Etin etimdir." sözü rivayete göre Hz. Peygamber'in Hz. Ali için söylediği bir tabirdir. Kimilerine göre bir hadis hükmünde olan bu söz, kimilerine göre ise Hz. Ali'yi yüceltmek için sonradan ortaya atılmış bir sözdür. Bu sözün tamamı şu şekildedir: "Lahmike lahmî; demmike demmî; rûhike rûhî; cismike cismî./Etin etimdir; kanın kanımdır; ruhun ruhumdur; cismin cismimdir." Bu sözün kaynağı tespit edilememiştir.

720. Bugün aşk ile yanan bir *Şem‘i şebistân*, muhabbet ile parlayan bir *Şems‘im/güneşim*.
721. Titreme ile yanar zikrederim, sevgilinin sırrını söylerim.
722. Nûr, nar içinde tecelli ettiği için, Nûr³⁸⁴, Mûsâ‘ya ateşten göründü.
723. Gece vakti (Mûsâ) ateş sırrına yönelip *Ena‘llah* sırrına kavuşmuştu.
724. Zulüm ve haksızlık yapan vefasız Nemrut‘un ateşi; İbrâhim‘e bir gül bahçesi oldu.
725. Tandır, tufanın ortaya çıktığı menba olup Nûhiyân, müşriklerden kurtuluşa erdi.
726. Yaratanın günahkârlar için cezası ateştir. Şahlar (günahsızlar) ise daima nurlar, parıltılar içinde oturur.
- (42/21b)**
727. Latif ruh için sorular sormak/bazı şeyleri sorgulamak (sorgulayarak anlamaya çalışmak) bir engel teşkil eder. Kırmızı gülden koku (sormadan/talep etmeden kendiliğinden) yayılır.
728. İnsanların vücudu ateşin perdesi; gizli sır gönlündeki nurdur.
729. Yaratılmış olan kâinat baştan ayağa ateştir. Mekândan münezzehe olan Allah‘ın gizli hazinesi nurdur.
730. Eskiden beri bilinir ki aşk ateştir. Herkesçe malum olduğu üzere (aşkın) evi (menbaı) nurdur.
731. Aşk olmazsa bu cihan (ayakta) durmaz. Gökyüzünde güneş, *Şem‘siz/mumsuz* yapamaz.
732. O (aşk) nurdur, âlemlerin gecesinin mumudur. Ol noktası ve o âdemoğlunun merkezidir.
733. Bu sırra aşına olmak istersen aşkın mumunu gönlünde parlatmalısın.

³⁸⁴ “Nûr”, Cenâb-ı Hakk‘ın Esmâ-i hüsnâ‘sında yer alan “nur kaynağı, nurlandıran, her şeyi aydınlatan” manasına gelen isimdir. Bekir Topaloğlu, “Nûr”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2007, C.XXXIII, s.243-244.

734. Aşk olmayınca mana anlaşılmaz, mumsuz bu hayal görülmez.
735. Geceler boyunca aşkının ateşiyle yanıp pek çok kimseler sevgiliye kavuştu.
736. Dert ehli kimseler, geceler boyunca uyanık olan ve sabah vaktine kadar ağlayıp inleyenlerdir.
737. Hak uyanık, batılan uykudadır. Uyanık olanlar mum gibi bağı yanık, nur ile dopdolu olanlardır.
738. Ey bana dost olan Hudâ'nın yiğidi! Ey vefalı sevgilinin gönlü yanmış âşıkı!
739. Hakikati koruyan erkânın piri; meclisin aslan gibi cesur mertlerinin meydan eri!
740. Sen, ben gibi sabah oluncaya kadar uyumazsın ve her gece sabaha kadar ağlayıp inlersin.
741. Ahın dumanı beni aciz bırakmakta; günden güne ateşime ateş katmakta.
742. Yanmanın zevkini bilen pervanesin, âşıkın kadrini bilen divanesin.
743. Ey rahmete sığınak olan âşık, sana pes doğrusu! Şüphesiz sen uykudan uyanmışsın.
744. Ben o an, aşk ile kararsız hâle geldim; ciğerimin kanını akıtarak kan dökücü oldum.
745. Aşkın sırları görüldü, altı cihetim, aşkın nurlarının parıltılarıyla doldu.
746. Mezarım beka (ebedilik) ülkesine düştüğü için vücudum baştan ayağa bitip yok oldu.
747. Dedim, ey namsız nişansız sevgilinin aşkı, canımın ve cismimin ışık bahşeden gönül parlaklığı!
748. Ey gizli sırları güzel bir surette açıklayan hayal! (Sırları açık etmek suretiyle) verdiğin coşku başıma gölge saldı, el-aman!

749. Ey aşkın nurunu aydınlatan *semender*³⁸⁵ ateşi; ey atlasın parlaklığında yürüyen aşkın dünü (mazisi/kaynağı)!
750. Ey Ali'nin azametinin kol kuvveti, ey yücelik şahının kudret eli!
(43/22a)
751. Ey tertemiz aşk! Sen helak olma kılıcını başıma çaldın da beni gece kandili ettin.
752. Sen aşksın ama bildiğim belasın ve bilinmez bir iddiasın.
753. Senin için yaktığım çıra can pamuğudur, senin için yaptığım otağ gönül evidir.
754. Şevk ile beni yürüyen latif bir ruh haline getirdin. Dert ile de bu cismimi güçsüz hâle getirdin.
755. Kanımdan bana şarap verdiğin gibi yağımdan da hoş bir kebab pişirdin.
756. Ey saki! Beni hem mest hem şarap ettin, ateşte yaktın perişan ettin.
757. Canım yandı, yağım eridi; başım ve ayağım çoktan ateş kesildi.
758. Yağmur gibi akan gözyaşım, şimdi beyaz bir incidir. Gönül kanı ise kıpkırmızı bir yakuttur.
759. Her ne kadar aşkın tespihleri ile ayrı düşmüş olsam da ben sevgili ile şarap içmekteyim.
760. Aşk, mumun lisanının tespihidir; dilinden düşmeyen zikirlerdir.
761. Senin âşıklarının kârı aşkın parıltılarıdır. Aşktan haberi olmayan gafillerin elde ettikleri ise aşktan uzak kalmaktır.
762. (Ey aşk)! Sen, yok olma; gönlümde misafirim ol. Mangal gibi yanan cismimin nur bahşedeni ol.

³⁸⁵ "Semender", su kertenkelesi olarak bilinen efsanevi bir çeşit hayvandır. Rivayete göre, bu hayvanın vücudunun iki yanında su ya da yağ keseleri bulunmaktadır. Ateşte yürüyeceği zaman bu keseciklerden geçeceği yola su püskürterek ateşte yanmadığı söylenmektedir. Bu hayvanın ateşte yaşadığı ateşten çıkınca öldüğü de rivayetler arasındadır. İskender Pala, **Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü**, İstanbul, Kapı Yayınları, 2012, s.399.

Ahmet Talat Onay, **Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü: Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı**, haz. Cemal Kurnaz, Ankara, Kurgan Edebiyat Yayınları, 2013, s.366-367.

- 763.** El-aman! Varlığımı yok ettin beni ispat et/yeniden var et, ateş toplayan yangının hâlleri et!
- 764.** Mahşerde dirildiğimde vücudumu ortaya çıkar ki, dudaklarım sevgilinin aşkı ile zikretsin.

AYET

“Limeni'l-mülkü'l-yevm. Lillāhi'l-vāḥidi'l-ḳahhār”³⁸⁶

³⁸⁶ “Bugün mülk (hükümrânlık) kimindir? Tek olan, her şeyi kudret ve hâkimiyeti altında tutan Allah'ındır.” (Mü'min 40/16) Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur'an-ı Kerim Meâli**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.519.

- 765.** Dilimden ansızın bir kıvılcım çıktı, iki cihanın sarayı onunla tutuştu.
- 766.** Kibriyâ, zatına zatından söyledi; (iki cihanın sarayını tutuşturan o kıvılcım) o an çaresiz, zavallı bir nida hâline geldi.

[MÜSEMME]

767. Ey beni benden alan, beni âşık ve maşuk eden güzeller güzeli neşeli sevgilim! Bunca zaman ağlayıp inlememi duymadığın için senin derdinle kararım kalmadı. Senin aşkının ateşiyle zayıf düşen cismim yanıp eriyen yağım la birlikte kandilimi yakdı da ahımın dumanı ve görünen kıvılcıklarımın parlayan ışığı, cihana inci saçtı.

(44/22b)

768. Beni, aşkın ile âlemlere rüsva edip kendi meclisin için gönlü süsleyen bir mum yaptın. Ben senin derdinle çılgına dönmüş bir bülbül olmuşken (söyle) ey kırmızı gonca, ya niçin gül gibi sırlarımı apaçık edip bağrımı deldin? (O kırmızı gonca) dedi ki: İşte bu dudağım bu da yaram. Açılmış gonca perişan, bülbüllerim figan eden hastalar oldu.

769. Zünnarın ipi gibi bellere bağlandım. Seher vaktinin rüzgârı ile kâküllere dolandım. Küfür ve hatalarla nice dillere düştüm. Şebnem olup güllere sümbüllere düştüm. Gözüm ve gözyaşım gibi yabancı ellere düştüm. Yanağım soldu gönüldeki yağım eridi. Gül bahçesinin köhne/eskimiş hüznler evinde; baharımın tazeliği (solup) sonbaharın kışı oldu.

770. İrem bağında rüzgâr gibi hızla giden bir kuştum. Tenim, sitemin demir şişinde ateşe kebab oldu. Birçok zaman Araf'ın sakini olup hadiste ve kıdemde sabit ve seyyar iken gönül mezarda, tenim yokluk evinde yatmadı, otağım göçtü, yerim yurdum kalmadı. Ey dünyayı koruyan yüce sultan! Ben apaçık görünen varlık âleminin geçilen yoluyum.

771. Yanan ateş, *Şem'-i şebistân* olduğundan beri sana kavuşmanın aşkı ile parlayan bir güneş oldu. Ey uğurlu ay! Parlaklığın nur saçıp gecenin denizinde gümüş servi meydana çıktı. Ağlayan göz; deniz gibi olup bucağımı yaktı, ocağımı söndürdü. Vücutsuz, cansız, başsız, malsız mülksüz bir şekilde imkânım, zamanım gecem ve gündüzüm kalmadı.

772. Bugün aşk ile yanan bir *Şem^c-i şebistân*, muhabbet ile parlayan bir *Şems'im/güneşim*.

773. Titreme ile yanar zikrederim, sevgilinin sırrını söylerim.

(45/23a-46/23b-48/24b-49/25a)³⁸⁷

774.

839.

³⁸⁷ Bu varaklarda mesnevi Farsça olarak devam etmektedir. 48/24b ve 49/25a sayfalarında Arapça ve Farsça şiirler bulunmaktadır. Eserin sayfa numarası 46/23b'den 48/24b'ye geçmiştir.

859. Bugün aşk ile yanan bir *Şem^c-i şebistân*, muhabbet ile parlayan bir *Şems*'im/güneşim.
860. Titreme ile yanar zikrederim, sevgilinin sırnı söylerim.
(50/25b)
861. Şah kanatlı aslan, feleğin bulunduğu mağribe doğru gitmek üzere atına bindiği için;
862. Parlak yıldız takımları göçtü, (çünkü) adalet öncüsü padişah geldi.
863. Aşkın kuvvetli askerlerinin arslanı; aşkın gösterişli Anka kuşunun uçuşu;
864. Zafer kılıçlı (zafer kılıçları kuşanmış) arslan orduları; kirpik oklu ahu safları;
865. Cebrâil'i (dahi) dizginleyen şimşekler çaktıran atıf (merhamet/sevgi/his), refref yuvasında yaşayan/bulunan kutlu insan;
866. *Subh-ı sâdik*³⁸⁸ için çırayı yaktı, kabile içinde bir iz, işaret bıraktı.
867. Gömleği Yûsuf'a kaftan etti, parlak tacı başı üzerine koydu.
868. Akşamı ve sabahı olmayan bülbülü, Cebrâil gibi kanat sahibi yaptı.
869. İki dili olan bir kudret kalemi gibi birdenbire âşıkı maşuk gibi yaptı.
870. Parmağı ile işaret ettiği için hilal güzelliğın nurlarını sergiledi.³⁸⁹
871. (Ki o parmağı), Hakk'ın kınından sıyrılmış keskin bir kılıcı edip Kerrâr'ın³⁹⁰
(Hz. Ali'nin) kabzasına müstahak etti.
872. Saadet göğünün davulunu çaldılar, himmet sancağının sesini yükselttiler.

³⁸⁸ *Subh-i kâzib (evvel)*: Güneş doğmadan önce gün doğusunda görülüp sonra kaybolan "birinci fecir, fecr-i kâzib" de denilen geçici aydınlık. *Subh-i sâdik (sânî)*: Subh-i kâzibden sonra tan yerinde ufuk boyunca görülen ve gittikçe yayılarak güneşin doğuşuna kadar kesintisiz devam eden "hakîkî fecir, ikinci fecir, fecr-i sâdik" diye de isimlendirilen aydınlık. Ayverdi, Z. İ. Kubbealtı Lugatı, Erişim: 08.12.2020, (çevrimiçi), <http://www.lugatim.com>

³⁸⁹ Bu beytte Hz. Peygamber'in parmağı ile aya işaret etmesi ve ayın ikiye bölünmesi mucizesine telmih yapılmaktadır. Rivayete göre bu olay, Mekkeli müşriklerin Hz. Peygamber'den nübüvvetine delil olarak bir mucize istemeleri üzerine gerçekleşmiştir. Ayın ikiye bölünmesi hadisesi hem hadis kaynaklarında hem de Kur'an tefsirlerinde farklı rivayetler ve bakış açıları ile mevcuttur. Bakınız: Kalem, 54/1; İmâm Buhârî, **Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh**, çev. Abdullah Feyzi Kocaer, Konya, Hüner Yayınevi, 2008, s.549-550, hn.1517.

³⁹⁰ "Kerrâr", "Savaşta düşmana döne döne defâlarca saldıran kimse" manası ile Hz. Ali'nin gücüne ve kuvvetine nispetle kendisinin lakabı olmuştur.

873. Hallâc-ı Mansûr, yaya benzeyen sinisini dövüp İskender³⁹¹ dünyayı gösteren aynasını³⁹² kırdı.
874. Askerler Süleyman'ın tahtı etrafında durdular, varlığın gereği olarak göründüler.

³⁹¹ Tarihte, bilinen iki İskender mevcuttur. Bunlardan biri; İskender-i Zülkarneyn (Kur'an'da hayatı hakkında bilgi verilen) diğeri ise İskender-i Yunanî (Büyük İskender)dir. Edebiyatta bu iki İskender birbirine karıştırılmış menkıbeler daha çok Büyük İskender'e isnat edilmiştir. İskender Pala, **Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü**, İstanbul, Kapı Yayınları, 2012, s.236-237

³⁹² "Ayîne-i İskender/Ayîne-i âlem-nümâ" (İskender'in aynası/Cihanı gösteren ayna), hakkında pek çok efsanevî rivayet bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şu şekildedir: İskenderiyye şehri kurulduğu zaman bu aynanın çok yüksek bir yere asıldığı, şehre yaklaşan düşman gemilerini bir aylık mesafeden tespit edip gösterdiği ve bu aynadan yansıtılan güneş ışığı ile gemilerin yakıldığıdır. Yalancılardan aynaya bakması durumunda yalancıları yansıtmadığı da rivayetler arasındadır. a.e., s.48.

AYET

“Vesi‘a kursiyyu hu’s-semāvātı ve’l-‘arza velā ye‘ūdūhū hıfzūhumā ve huve’l-‘aliyyu’l-‘azīm”³⁹³

³⁹³ “O’nun kürsüsü, bütün gökleri ve yeri kaplayıp kuşatmıştır. (O, göklere, yere, bütün evrene hükmetmektedir.) Gökleri ve yeri koruyup gözetmek O’na güç gelmez. O, yücedir, büyüktür.” (Bakara 2/255) Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur’an-ı Kerim Meâli**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.51.

(51/26a)

KITA³⁹⁴

875.

876.

³⁹⁴ "Kit'a" başlığı ile Farsça bir şiir yer almaktadır.

877. Ayıpları örten Allah'ın nuru apaçık ortadaydı. Gaypların güzellikleri perde arkasında gizliydi.
878. Âlemin parlayan güneşi yakınlığın sığınağı olup siyah nuru âleme gölge olarak verdi.
879. Ateş saçan o zezemin parlaklığı ve güneşin ışıklarıyla yeniden taze can buldum.
880. O yüzünü gösterince sabah oldu. Ben de sevgilinin üflemesiyle aydınlık oldum.
881. Ben sevgilinin bulunduğu meclisin temiz mumuyum. Sevgiliye kavuşmanın nuru ile de pervaneyim.
882. Benim gönlüm sevgilinin sırrının hazinesi ve sırların saklandığı yerdir.
883. İnsanlar ve cinler için (gündelik/süfli) zevkler ne anlama geliyorsa benim için de vecd ve hâlet o anlama gelir. Ölümsüzlük de bir sükûnetten ibarettir.
884. Ben sırların sırrına aşına olduğumdan beri korku ve ürpermeden uzaklaştım.
885. Ne ten bağının ürpertisi ne ölüm korkusu ne sevgilinin ayrılığı ne kavuşması ne de aklı terk etme korkusu vardır.
886. Cehennem ateşi benim bir kıvılcımımdır. Cennet bahçesi benim servi bahçemdir.
887. Benim cehennemim, ateş yanan yerin köşesindedir; lale bahçem, virane bir mescittedir.
888. Dosttan başka bakacağım yer, aşktan başka gidilecek yolum yoktur.
889. Sevgiliden başka hayalim, ayrılıktan başka vuslatım yoktur.
890. Ayrılığın ve kavuşmanın vakti benim için şan ve şereftir. Kemalın noksanlığı elde olmayan bir perdedir.
891. Dahası, ne kaza makasından kaçınma ne de gökyüzünün zarar ve ziyanından korku vardır.

892. Başım kılıç altında, kıyamım/bedenim darağacındadır. Sevgilinin meclisinde adap böyledir.
- (52/26b)
893. Ben aşk göğünde tekim, *neyyir-i a'zam* (parlaklığı en fazla olan güneş) gibi bir taneyim.
894. Ey akli başında olan uyanık kişi! Sarhoşluğumun sebebi ne ateşperestliktir ne de kırmızı şaraptır.
895. Sözüm, gökyüzü gibi yıldızlarla doludur. Özüm ise sabahın nuru gibi bembeyazdır.
896. Ateşim ama (öyle sıradan bir ateş değil) parlayan bir kandil ve Halîl'e gül bahçesi olan bir ateşim.
897. Âzer'in³⁹⁵ nuru bende misafir oldu, hak peygamberi bende seyretti.
898. Nemrut'un gözüne ateş olan yüzüm, İbrâhim'in gözüne gül bahçesidir.
899. Yaratılışım, ateşe ve nura mazhardır. Mahiyetim, Hudâ'nın gizli hazinesidir.
900. Ben Sînâ Dağı'nın nur bahşedeni ve Mûsâ'nın ruhunun sırdaşayım. Benden sakın!
901. İlahi sırların susuzluğunun hikmetinde sebat üzere iken Hızır'a³⁹⁶ ve onun ölümsüzlük suyuna iltifat etmem.
902. Gökyüzünde gezip dolaşan benim, mekânsızlık âleminde uçan benim.
903. Temiz cismim, annem; ateş, babam olduğundan dudağımdan hiç boş söz çıkmaz.
904. Seyredip nice ehramdan/rahimden geçtim; göz olup nice cisimler gördüm.

³⁹⁵ "Âzer" Kur'an'da, "Hani İbrâhim, babası Âzer'e "Sen putları ilah mı ediniyorsun? Şüphesiz, ben seni de kavmini de apaçık bir sapıklık içinde görüyorum." demişti." mealindeki En'am suresi 74. ayette Hz. İbrâhim'in babası olarak zikredilmektedir. Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur'an-ı Kerim Meâli**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.148.

³⁹⁶ "Hızır", âb-ı hayat denilen ölümsüzlük suyunu içip ölümsüzlüğe kavuştuna inanılan bir Peygamber yahut velidir. Kehf suresinde Hz. Mûsâ ile yaşadıkları anlatılmaktadır. Edebiyatta Hızır ile ilgili pek çok menkıbe bulunmaktadır. İlyas Çelebi, "Hızır", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1998, C.XVII, s.406-409.

- 905.** Ey âdemoğlu! Bil ki mana insanı benim, vahiy gelmiş olan sırların kaynağı benim.
- 906.** Evvel ve ahir; bātın ve zahir benim başkaları yok olmuştur.
- 907.** Parlayan nurumun devrettiği yer, mukaddes nurdur; ama meskenim nerededir bilinmez.

AYET

“[Fe innallāhe] ġaniyyun ‘ani’l-‘ālemin”³⁹⁷

³⁹⁷ “Şüphesiz Allah bütün âlemlerden müstağnidir. (Kimseye muhtaç değildir, her şey O’na muhtaçtır.” (Âl-i İmrân 3/97) Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur’an-ı Kerim Meâli**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.71.

908. İnsanlar ve cinler mert kişilerin belasıdır; lakin mert kişiler, insanları ve cinleri ihtiyar ederler ve onlarsız yapamazlar.
909. Seçkinler ve halk, kazanç sağlasın diye her sabah ve akşam Hakk'ın yaratma sıfatındayım/sanatındayım.
910. Çünkü kalemi yaratan gayb sayfasının üzerine âlemin hattının resmini yazdı.
911. Yani, celal sahibi olan Allah, cümle mevcudatı celalin yolu üzerine yarattı.
912. Kibriya'nın muradı ve yaratmasının muhabbetiyle, zatını tevhide gerekli gördü.³⁹⁸
913. Sabah ve akşam vechini seyretmek için arz ve sema pervane gibi döndüler.
(53/27a)
914. *Semme vechullâh*³⁹⁹ (Allah'ın vechi oradadır) ayetinin gereği olarak pasparlak olan güneş ve ay aşkın ateşiyle dönerler.
915. Her gamlı gönül ağzının vasıflarına, her yeşil yaprak dilinin vasıflarına;
916. Zerre ve asuman gibi şekli yuvarlak olan her nesne onun başlangıçsızlığına işaret eder.
917. Her cansız varlık Hakk'ı zikreden bir tespittir. Her ruh sahibi de Allah'ın nimetine, lütfuna hamdedendir.
918. Zatının vechinin nuru ayan beyan ortaya çıkmışken pak vasfının övgüsü her gönülden beyan edilir.
919. Her şeye gücü yeten Allah'ın yaratmasının hikmetinin gereği, zatını zatında perdeledi.
920. Mümkinatı (yaratılmış olan şeyleri) vacibe (ezeli ve ebedi olan Allah'ın varlığına) perde yaptı. Güneş, aynadan yansıyan ay oldu.

³⁹⁸ Kudsî bir hadis olarak da rivayet edilen, "Ben gizli bir hazine idim, bilinmek istedim. Bilineyim diye de halkı (kâinatı) yarattım." (Keşfu'l-Hafâ, Aclunî, 2, 133) sözüne telmih vardır.

³⁹⁹ "Doğu da Batı da (tüm yeryüzü) Allah'ındır. Nereye dönerseniz Allah'ın vechi işte oradadır..." (Bakara 2/115) Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur'an-ı Kerim Meâli**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.23.

921. Görünenin kendisi, (maddî âlemde) görünmediği için zerre güneşten habersiz kaldı.
922. Hava kabarcığı imkân denizinde görüldüğü için varlıkların/eşyanın dalgaları çalkalanmaya başladı.
923. (Allah kendini perdelemeyi murat edince ilkbahara kudret verdi.) İlkbahar, kudret sahibi olunca murat alınacak şeyleri yarattı/ortaya çıkardı, hikmet bağından türlü renkler göründü.
924. (Sevgili), vechine kat kat perde örttü, yaratılmışların hayali meydanda kaldı.
925. Varlıklar âleminde boş bir kavga çıktı, (yaratılmışların) hepsi kendinden habersiz oldu.
926. Dert ehli inleyerek perdeye kapandı, hayret içindeki göz, çok gözyaşı döktü.
927. O perde hiçbir şekilde yırtılmadı; aşk, ona helakin/yok olmanın kılıcı oldu.
928. Ululuk ve celal sahibi olan Allah, o yüzden beni erişilen Kâbe'ye bir delil yaptı.
929. Cihanın yaratıcısı olan Allah, şüphesiz nurunu, *Nûr ayeti*'nde⁴⁰⁰ vasıflandırdı.
930. Gökyüzünde yanan aşk kandili benim. (Şöyle ki) benim gönlüm, kandilin konulduğu yer olan mişkat ve aşkın ateşinin/nurunun yandığı kandildir.
931. Azabın ateşi bana hiç dokunmaz. (Bu yüzden) gecenin karanlığı ile ızdırap çekmem.
932. Benim sözüm; lanetlenmiş kimselerin vehmini, kuruntusunu defedendir; şeytanları taşa tutan yıldızlar⁴⁰¹ (gibidir).
933. O Hakk'ın kudret elinin keskin kılıcı benim; Allah'a ortak koşan, ikiyüzlü kâfirleri öldüren de benim.
934. Ben, İşrâkîlik ile aydınlanan (o yolda giden) bir *Şems*/güneş ve Üveysîlik mezhebindenim. Farklı yollara (tarikatlara) aşına meşrepteyim.

⁴⁰⁰ Kur'an'ın 24. suresi olan Nûr Suresi 35. ayet, kastedilmektedir.

⁴⁰¹ "Andolsun biz, en yakın göğü kandillerle donattık. Onları şeytanlara atılan taşlar yaptık ve (ahirette de)onlara alevli ateş azabını hazırladık." (Mülk 67/5) Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur'an-ı Kerim Meâli**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.633.

935. Hidayete erdiren yıldızların⁴⁰² (ashabın) göz kamaştırıcı yüzünün şimşegi (parıltısı); Kibriyâ'nın aşkının kabile başkanı;
936. Bir de Hudâ'nın yolunda önder olan benim. Eğer âşık ve sadık isen, gel uy bana.
937. Gittiğim yolu kabul et, o yoldan git ki Hakk'ın divanına giden yolu bulasın.
(54/27b)
938. Benimle birlikte yürümeyen kurtuluşa eremez; namazın/duanın hakkı Şem'siz eda edilmez.
939. Gecenin gönlü, Şem'/mum olmadan devam edemez; âdemoğlunun vücudu ruhsuz ayakta duramaz.
940. Tenin karanlığı ortaya çıkan gecenin karanlığıdır. Şüphesiz, âdemoğlunun ruhu âlemin Şem'i/ışığıdır.
941. *Rûh-ı hayvânî* (canlı varlığa iradesine göre hareket etme gücü veren ruh) âdemoğlu için bir ateştir; *rûh-ı hayâtî* (hayat veren ruh) âlem için Şem'dir/ışıktır.
942. Âdemoğlu o hayat ile kemale erer; cemâlin nakşını Şem'/mum ile birlikte seyreder.
943. Gizli sır, *rûh-ı hayvânî*de gizlendiği için mekânı olmayanın mekânı, âdemoğlunun sırrındadır.
944. Sırta aşına olan, mukaddes kelimadan söz söyler; Hudâ'nın nuru bu makama işaret eder.

⁴⁰² "Ashabım yıldızlar gibidir. Hangisine tabi olursanız hidayete erersiniz." (Beyhakî, el-Medhal, s.164) hadisine telmih vardır.

HADİS-İ KUDSİ

“Yā ibn-i ādem innā mukevvinu’l-ekvān leyselī mekānun sivā sirru’l-insān.”⁴⁰³

⁴⁰³ “Ey âdemoğlu! Ben bütün kâinatın yaratıcısıyım. Benim için mekân yoktur. İnsanın sırrı müstesna.” (Buhârî, Enbiyâ, I).

945. Beyaz/nurlu (elin) ve doğruyu yanlış ortaya çıkararak ejderhanın sahibi, Hakk'ın kelime olan *Mûse 'l-emîn*;
946. Ateşten faydalanmak için Tûr'a yöneldi ve orada Nûr'un sırlarına mazhar oldu, erişti.
947. (Sen de) aşkın (ateşinden) almak/faydalanmak istersen gel bana uy ki, sonunda Hudâ'nın nuruna ulaşasın.
948. Hudâ'nın nuruna kavuşmak için ben bir nurun peşinden gitmekteyim. Kibriyâ, onun şanında/hakkında şunları söyledi:

AYET

“Hüvellezî ersele resûlehü bi'l-hudâ ve dîni'l hakkı li yüzhirahu ale'd-dîni küllihî ve kefâ bi'llâhi şehîdâ. Muhammedün resûlullâhi ve'llezîne me'ahû eşiddâu 'ale'l-küffâri ruhamâü beynehüm terâhüm rükkean sücceden yebteğüne fazlen mina'llâhi ve rızvânen sîmâhum fî vücūhihim min eşeri's-sucûdi zâlike meşelühüm fi't-tevrâti ve meşelühüm fi'l-incîli kezer'in ahrace şa'ehü fe âzerahü festeğleza festevâ 'alâ sūkhî yu'cibu'z-zurrâ'a li yağîza bihimü'l küffâra ve 'ada'llâhü'llezîne âmenü ve 'amilu's şâlihâti minhüm mağfiraten ve ecran azîmâ.”⁴⁰⁴

⁴⁰⁴ “O, Peygamberini hidayet ve hak din ile gönderendir. (Allah) o hak dini bütün dinlere üstün kılmak için (böyle yaptı). Şahit olarak Allah yeter. Muhammed Allah'ın Rasûlüdür. Onunla beraber olanlar, inkârcılara karşı çetin, birbirlerine karşı da merhametlidirler. Onların, rükû ve secde hâlinde, Allah'tan lütuf ve hoşnutluk istediklerini görürsün. Onların secde eseri olan alametleri yüzlerindedir. İşte bu, onların Tevrat'ta ve İncil'de anlatılan durumlarıdır: Onlar filizini çıkarmış, onu kuvvetlendirmiş, kalınlaştırmış, gövdesi üzerine dikilmiş, ziraatçıların hoşuna giden bir ekin gibidirler. Allah, içlerinden iman edip salih amel işleyenlere bir bağışlama ve büyük bir mükâfat vaad etmiştir.” (Fetih 48/28-29) Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur'an-ı Kerim Meâli**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.570.

NAT

949. Aşk sırrı gizli sırların hazinesidir; mekânı olmadığı için gerektiği gibi idrak edilemez.
950. Ateş mi yoksa cisim haline gelmiş bir nur mudur nedir? Tılsımlanmış, hazinenin mücevheri midir nedir?
951. O kerim olan zatın namı ve şanı nerededir? *Kün-fe-kān*⁴⁰⁵ ‘Ol’ emri içinde nişanı nerededir?
- (55/28a)
952. Firdevs Cenneti’nde güllerde mi yoksa mekânsızlık bağında bülbüllerde mi?
953. O, hem ateşten hem nurdan hem Tûr’dan hem de Mûsâ’dan yüz gösterir.
954. Cihanın bütün zerreleri onsuz olmaz; varlık ve kâinat O olmazsa ayakta durmaz.
955. Bu aşk, âdemoğlunun ruhlarının mayasıdır/özüdür. Bu aşk, âlemin ölülerini diriltir.
956. Rahim olan Allah Kur’an-ı Kerim’de: *Sen elbette yüce bir ahlak üzeresin*⁴⁰⁶ buyurarak zatını methetmiştir.
957. Bu dokuz kubbe yok iken; cemalindeki gizli hazineyi örtü saklarken;
958. Aşkın sahibi tecelli ettiği için aşkın süslenmiş güzelinin yüzünün nuru;
959. Yani, Cenâb-ı Kibriyâ zatında zatının görünmesini murat etti;
960. Bu sebeple vasıflarını alametlerine arz edip onun zatına muhabbet etti.
961. Bütün zamanların ülkelerini dile getirdi, on sekiz bin âlemi meydana getirdi.
962. Yüz yirmi dört bin peygamber göndermekle, yücelerin yücesine tecelli eyledi.
963. Cümlesinde kendini beyan etti; ama açıkça zatının vechini (kimse) görmedi.

⁴⁰⁵ “Ol der, o da hemen oluverir.” mealindeki bu tabir Kur’an’da, “Kün-fe-yekûn” şeklinde (Bakara 2/117), (Âl-i İmrân 3/47-59), (Nahl 16/40), (Meryem 19/35), (Yâsîn 36/82), (En’am 6/73), (Mümin 40/68) surelerinde zikredilmektedir.

⁴⁰⁶ “Ve inneke le’alâ ĩluluķin ‘azĩm”, “Sen elbette yüce bir ahlak üzeresin.” (Kalem 68/4) Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur’an-ı Kerim Meâli**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.636.

964. Sonunda peygamberlerin imamı olan Mahmûd, Muhammed, Mustafâ gönderildi.
965. O bütün Peygamberlerin padişahı ve nurun ta kendisi olduğu için *âlemlere rahmet olarak gönderildi.*⁴⁰⁷
966. O, âşığı olduğu sevgiliydi; O, kendisine muhabbet duyduğu güzel idi.
967. Yani O, peygamberlerin ordularının padişahı ve Kibriyâ'nın sevgilisi olduğu için;
968. Zatının sevgisi onda karar kıldı, zatını zatında apaçık gördü.
969. Âşık, maşuk ve sonsuz aşk; zatının vahdeti ile kemal buldu.

⁴⁰⁷ "Vemâ erselnâke illâ rahmeten li'î 'âlemin.", "(Ey Muhammed!) Seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik." (Enbiyâ 21/107) Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur'an-ı Kerim Meâli**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.362.

HADİS-İ ŞERİF

“Elḥamdulil-lāhi’llezī tecellā lizātihi bizātihi fī zātihi”⁴⁰⁸

⁴⁰⁸ “Zatında zatı ile zatı için tecelli eden Allah’a hamd olsun.” Kaynağı tespit edilememiştir.

970. Eğer arif isen ibretle bak; O İlâh'ın nice hikmetler ortaya çıkardığını gör.
971. Eğer hakka yakın olmak istersen canını aşk ateşine aşına et, (onu aşk ateşinde yak).
972. Bu yedi kat göğün (yaratılmasına) sebep olan aşktır; kâinatın özü aşktır.
(56/28b)
973. Gizli nur aşk ile görünür; safa mumu alevden uyanık olur (tutuşur).
974. Yezdan âlemi aşk ile yarattı; âdemoğlunu aşk ile vasıflandırdı.
975. Bütün varlıklar aşkın tecelli ettiği yerdir ve (her bir varlık) aşk hazinesinin gümüş gibi parlayan sinesidir.
976. (Ne yazık ki) hazinenin kıymetini bilmediler; o sinenin mahremi/sırdaşı olmadılar.
977. Birbirine (verdikleri) söz/ahit bozulup fırsat elden kaçınca ona (aşk hazinesine) veda ettiler.
978. O değeri çok büyük olanı (aşk hazinesini) israf ettiler; çoğunlukla cehennem/mahvolmanın yolunu tuttular.
979. Hakk'ın tecellisine layık olanlar ancak o hazine için gönül hoşluğu ile bol bol ihsanda bulunanlardır.
980. Bil ki; o ölümsüz sevgiliye giden yol, teni aşk ile yakıp onu harap etmektir.
981. Çünkü buna (o tene) ateş düşüren aslında sözün sebebi olan aşk bahsiydi.
982. Gerçi geçmiş ve gelecek her ne bildirilmişse hepsi aşkın kitabından alamettir;
983. Lakin, sözü uzatmaktan hasıl olan şey (Allah'ın) ezel ilminin hikmetinin gereğidir.
984. Bu arzu ve istek ile yer gök; parça bütün; açık gizli (her ne varsa);
985. Cümlesi âşıkların ilminin yolunda; yalnızca ilahi ilmin suretidir.
986. Hikâyede olduğu gibi; pervaneye âşık, bu deli divane olmuş gönle maşuk derler.

- 987.** Gülü maşuka benzetirlerken ağlayıp inleyen âşık misal, bülbüldür.
- 988.** Hayatın nurunu su; zatın ilminin özündeki zevki süt temsil eder.
- 989.** Toprak, (kendisine verilen) emir ile aşkın ardı sıra yürüdü; gönül mumu âşık ve maşuka yanıp kebab oldu.
- 990.** (Aşkın) neşe, zevk ve sevinci şarapta; hararetle yanan ateşin bütün kemali/olgunluğu alevdedir.
- 991.** O, öyle bir alev ki ışığımı örter; var olan her şeyimi baştan ayağa yok eder.

FASL-I EVSÂF-I AŞK

(AŞKIN VASIFLARI BÖLÜMÜ)

992. Payidar/kalıcı olan âşık, maşuk ve aşk; hâlimin suretinden göründü.
993. Saf aşkım yakıcı ateş oldu; perdelerimin yanışı görünür hâle geldi.
994. Yeryüzü ve gökyüzü köşkünün sakini olan dünya, şevkimin tuzağının müptelasıdır.
995. Ben, isyanın kirlerini temizleyen; zünnarın bağıını inim inim inleyen bir ateşim.
- (57/29a)
996. Koyu, donuk yüzüm, perdeleri yırtan bir kılıç; başım, letafetin en yüksek yerinde yol gösteren bir rehberdir.
997. Eşyanın tamamına sirayet eden yaratılışım, âşık ve maşuka olan yakınlığımla;
998. Erişilen sevgilinin güzelliğine bir perdeyim (ve yine onun) güzelliğine şevk bahşeden bir güneşim.
999. Gözdeki yan bakışın sarhoşuyum; âşık ve divanenin ah edip ağlayıp inlemesiyim.
1000. Gül renkli gül bahçenin açmış gülü benim; bülbüllerin ahı ve feryadı benim.
1001. Ey gönül! Ben *Şem'-i şebistân*'ın aleviyim; pervanenin sinesine canım.
1002. Ben dert ehlinin dermansız derdi; hem ayrılık yarasını açan kılıç hem de ayrılık yarasıyım.
1003. Mahzun gönle rahat vermeyen; uyku ve rahat yüzü görmeyen gözlerle;
1004. Vuslatın zirvesindeki *Şâhbâz*'a⁴⁰⁹ gösterişli kanadım. Çılgına dönüp kendinden geçen korkusuz, cesur adamın tacıyım.
1005. Hasret çekenlerin gözünden akan kanlı gözyaşı, gönüllerde gizlenmiş sevda yarasıyım.

⁴⁰⁹ Şems Osman Efendi'nin mürşidi, Abdürrahîm-i Ünyevî'nin lakabıdır.

- 1006.** Hüznün çok yakıcı (ateşı ile) seher vaktine kadar yüce arşı ulaşıan o ah, benim.
- 1007.** Hakikatte âleme has bir belayım; anlaşılması çok zor bir tutkuyum.
- 1008.** Kurtuluş eteği yüz parça olsa da kurtuluş yakası elimden kurtulamaz.

FASL-I EVSÂF-I ÂŞIK

(ÂŞIKIN VASIFLARI BÖLÜMÜ)

- 1009.** Ben, her ne kadar yanmada halis aşk olarak (bilinsem de) yanıp yakılmalarda âşıkım (âşık olarak bilirim).
- 1010.** Ben, türlü müptelalıklara sahip olan aşk yığdığım. Tenini, varlığını feda ederek fakra/manevi yokluğa ulaşmış fakir şahım.
- 1011.** Yüz bin baş ve can, kılıcın lokması olsa da ben aşk Kâbe'sinde başımı çeke çeke zorla (o kılıcın ağzına) götürmem. (Başım zaten aşk yoluna fedadır.)
- 1012.** İstikamette azim ve kararlılığımın eşi benzeri olmadığı için aşkta gönül zevkine zarar vermem.
- 1013.** Benim için rahat: Aşk ile yanmak, dert ile ağlayıp inlemektir.
- 1014.** Aşktan feragat ettiğime dair kendimde bir nişan görsem; varlığımı yok edip mekânsızlığın huzurunu bulsam.
- 1015.** Gündüzün geceden sıyrılıp ortaya çıkması ile gökyüzünün yakasına doğru başımı eğen ay gibi ben de (her şeyden sıyrılıp) yola revan olsam.
- 1016.** Aşkın nuru için yine yüz bin tenden görünüp sonsuza dek (aşktan) ayrı kalmam.
- 1017.** Vücudum yana yana kor hâline gelse de sevgiliye verdiğim sözden ölsem dönmem.

(58/29b)

FASL-I EVSÂF-I MAŞÛK

(MAŞUKUN VASIFLARI BÖLÜMÜ)

1018. Âşıkım, ey âşıkın âşıkları âşıkım. Ben aşk ile maşuk oldum (aşkımda) sadığım.
1019. Pervane olan gönlün ruhu ve sevgilisi; her evde yanan kandilin ışığıyım.
1020. Gizli sırların kâşifi; iman kuşağının afetiyim.
1021. Gönül alan şeylerle cezbeye tutulmuşum; parlaklıklar içinde göz nuru olmuşum.
1022. Viranenin gönlüne göz nuruyum; mescit ve meyhaneye mehtabım.
1023. Işığım, bir cemal (bir güzellik, lütuf) gibi her sinede yüz göstermektedir.
1024. Dert ehli sözlerimi anlar; zünnarımı iman ipi eder.
1025. Ben her gece, sevgili ile dolu olan meclisin gül bahçesiyim. Sevgiliyi bekleyen göz, benim şavkıma hayrandır.
1026. Ey gönül! Ben cihanın gül bahçesinin süsüyüm. Eğer ben olmasam gül bahçesindeki saray zindan olur.
1027. (Ölümsüzlük suyunu arayan) Hızır ve İskender (için) karanlıktan kurtuluşum. Zulmet ülkesindeki hayat suyunun kaynağıyım.
1028. Akılsız, idraksiz kimselerin gözünde değerim olmasa da âlim, bilgili olan kişiler benim şerefimi ve haysiyetimi bilirler.
1029. Sonradan elde edilen nam ve şöhret sahibi kimselerin köşklerine mahremim, gizliyim. Sultana ve köleye ise her gece dostluk arkadaşlık etmekteyim.
1030. Zengin, fakir herkes; gecenin sonunda, yaratılmış olan her şeyi seyretmeye benden başlar.
1031. Görüldüğüm yer çok aşağılardadır. Işığım ve şavkım çok yüce mertebelere dedir.

1032. Sabah ve akşam hiç durmadan *mihr-i a'zam* (en büyük güneş) ile karşılıklı olarak gezip dolaşırım.
1033. Dahası, âlemi aydınlatan ay ile birlikte biz, karanlık ve gam içinde olan günü uğurlu, kutlu eyeriz.
1034. Salına salına naz ve eda ile yürüyerek hizmetimde bulunan ay yüzlü sevgililerin hepsi benim yanımda düzen ve tertip bulurlar/sıra sıra dizilirler.
1035. Çer çöp (ufak tefek şeyler) zevkime engel değildir. Sinek, şavkıma/ışığıma güç yetirip tahammül etmiştir.
1036. Zulmeti def etmek meziyetimdir; hakkı batıldan ayırmak huyumdur.
1037. Her gece başıma bin tane kılıç (darbesi) vurulsa ben yine de sırdaşıma nur saçarım.
1038. Her ne zaman bir meskene varsam ışığımı bütün pencerelere saçarım.
1039. (Bunu yapmamın sebebi) uzak ve yakın olan her şeye ışığımı saçıp feyzim bütün cihanda cilve etsin, görünsün diyedir.
1040. Yarı ateş olan kırmızı renkli kalemimden söyleyerek *a'yân u imkânı* (varlıkları ve onların güç yetirebilecekleri fiilleri) meydana çıkarırım.
- (59/30a)
1041. (Ey âşık!) Sanma, süzüp akıttığım şey yağdır; o, (benim nazarımda) değerli şeylerin saklandığı gönüldeki cevherin özüdür.
1042. Şamdan servi bahçem; gönül kanı ise baharda akan ırmağımdır.
1043. Sinenin orta yeri lale ve gül; çörek otu, üzerlik tohumu ve susam bahçesidir.
1044. Gönüldeki kıvılcımın açtığı yaralar güllerim; yakıcı kıvılcımlar ise bülbüllerimdir.
1045. Ben mum isem *Şem'-i şebistân'im* cihandır. Cihanda güneş ile parlayan güneşimdir.
1046. Tenim toprak ise, (*Şem'-i şebistân'im*) toprağı altın yapan iksirdir; baştan başa şekil ve suret verilmiş ruhtur.

- 1047.** Gerçi ben bir damlayla ağlar olmuşum; hoşça bak bana ki ummanın denizi olmuşum.
- 1048.** Ben, ağlayan cismimde binlerce damla bulunan, zerrelere etrafında tavaf ettiği güneşin ışığıyım.
- 1049.** Işık ama ışığım nurun dalgalarıdır, damla ama damlalar hurilerin nehirleridir.
- 1050.** Gönüller onun nehirlerine susamıştır; bütün cihan el değmemiş güzelliğine gönül vermiş, âşık olmuştur.
- 1051.** Dahası eşi benzeri olmayan, güneşlerin ışıkları, benim ıslıl ıslıl parlayan ruhumdan iktibas, alıntı yapar.
- 1052.** Benim daima içinde bulunduğum, hikmet ve kudretle söz söylediğim yer insan meclisidir.

MURABBA⁴¹⁰

1053.

1054.

1055.

1056.

⁴¹⁰ "Murabba" başlığı ile Farsça bir şiir yer almaktadır.

(60/30b)

1057. Bugün aşk ile yanan bir *Şem'-i şebistân*, muhabbet ile parlayan *Şems'im/güneşim*.
1058. Titreme ile yanar zikrederim, sevgilinin sırrını söylerim.
1059. Şimdi beni iyi dinle! Maksadımı bütün ayrıntıları ile anlatıp sana aşktan haber vereyim.
1060. Ayn harfinden zatın kendisi kastedildi. Şın harfî, (O zatın) isimlerinin ve sıfatlarının şanı, şerefi oldu.
1061. Kaf harfî, *Hakka'l-yakîn*⁴¹¹ kudrete işaret etti. Âlemlerin Rabbi olan Allah'ın vasıflarının evveli (olan);
1062. Kudret⁴¹² sıfatı, zatına vasf olup alametlerinin tamamının kaynağı oldu.
1063. Allah'ın sıfatlarının hepsi özellikle kudret sıfatından meydana geldi.
1064. Yani, varlığı sonsuz olan Allah'ın kahrı ve lütfunun cümlesi, hep cemal ve celal isimlerinin tecellisiyledir.
1065. Kendisinden yardım istenilen Rabb'in fiillerinin hepsi, şüphesiz (O'nun) kudret sıfatına bağlıdır.
1066. Her sıfat, bir fiilin tecelli ettiği, görüldüğü yer oldu. Her sıfatın mastarı, (türediği yer) kudret sıfatı oldu.
1067. Dahası zat ile isimler ve sıfatlar üç mertebe ile açıklandı.
1068. Yani, zat ile isimler ve sıfatlar, *Lā-ta'ayyün*⁴¹³ mertebesiyle *Vücûb* (İlâhî Âlem) ve *Mümkinât* (Yaratılmış Âlem);

⁴¹¹ İslâm düşünce tarihinde doğru bilginin kesinlik dereceleri üç kısımda ele alınmaktadır. Bunlar: "İlme'l-yakîn, ayne'l-yakîn ve hakka'l-yakîn"dir. İlme'l-yakîn aklî veya naklî delil ile, ayne'l-yakîn duyu yolu ile, hakka'l-yakîn ise iç duyu veya iç tecrübe vasıtasıyla elde edilen bilgiyi ifade etmektedir. Bunların içinde kesinliği en sahih olan bilgi, *Hakkâ'l-yakîn*'dir. Yusuf Şevki Yavuz, "Hakka'l-yakîn", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1997, C.XV, s.203-204.

⁴¹² "Kudret", Allah'ın sübûtî sıfatları arasında yer alan ve "dilediğini eksigi ve fazlası olmaksızın hikmet çerçevesinde yapan" anlamına gelmektedir. Kudret; ilim ve irade sıfatları ile birlikte evrenin yaratılışı için kullanılan temel kavramlardandır. Bekir Topaloğlu, "Kudret", DİA, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, 2002, C.XXVI, s.316-317.

1069. Önceki ve sonrakilerden her ne ve her kim var ise ancak mutlak aşktan meydana gelmiştir.

1070. Şüphesiz, o sebepten dolayı Hakk'ın zatı, aşkın nurunu vechine perde yaptı.

1071. Her kim aşk perdesinin ötesine geçerse (o kişi) "Vahdet-i vücûd"a ruh oldu.

1072. Baştan başa yaratılmışların sırrının ilminden en ince ayrıntısına kadar haber vereyim.

(61/31a)

1073. Celal sahibi Hudâ, *levh-i gayb*⁴¹⁴ üzerine nice âlemleri mükemmel bir şekilde yarattı.

1074. Aşkın yazılması, kaleme alınması gerekince kaza kalemi onu şöyle yazar:

1075. Aşkın resmi gayp âleminden görünür; bedenın süveydası (kalbin tam ortasında bulunan siyah nokta/ilahi tecellinin odak noktası) o resmin görüldüğü yer olur.

⁴¹³ "Lâ-ta'ayyün", varlığın mertebeleri ile ilgili bir konu olup "Vahdet-i vücûd" kavramıyla ilintilidir. Şöyle ki: Vahdet-i vücûd (varlığın birliği) düşüncesinin en temel özelliği; sadece Allah'ın var olduğu, etrafta görünen âlemin ise onun isim ve sıfatlarının gölgesi olduğu inancıdır. Bu gölgeler hayalden ibaret olup gerçek varlıkları olmadığı için hakikatte var olan yalnız Allah'tır. Dolayısıyla "vücûd" kavramı Zat'a ait bir sıfat olmayıp Zat'ın kendisidir. "Vahdet-i vücûd" düşüncesine göre, varlığın mertebeleri, "Zat (Lâ-ta'ayyün/Ahadiyyet)" mertebesi hariç "Hazrât-ı Hamse" adı verilen beş mertebeden oluşmaktadır. Bu mertebeler:

- 1) Vahdet (Hakikat-i Muhammedî/Taayyün-i evvel/İcmâl-i İlim)
- 2) Vâhidiyyet (Taayyün-i sâni/Tafsîl-i İlim)
- 3) Âlem-i Ervâh (Ruhlar Âlemi)
- 4) Âlem-i Misâl
- 5) Âlem-i Ecsâm (Cisimler Âlemi)

Bu mertebelerden ilk ikisi Vücûb Dairesi'ne (İlâhi Âlem), diğer üçü ise İmkân Dairesi'ne (Yaratılmış Âlem) dâhil edilmektedir. Son üç daire hayali olup gerçek varlıkları yoktur. İlk iki dairede ise Allah'ın isim ve sıfatları var olup onlar da Zat'ın gölgesi olduklarından hakikatte gerçek varlık olarak yalnızca Allah'ın Zat'ı vardır. Necdet Tosun, "İmâm-ı Rabbânîye Göre Vahdet-i Vücûd ve Vahdet-i Şuhûd", İlimi ve Akademik Araştırma Dergisi (İbnü'l-Arabî Özel Sayısı-2), 2009, S.23, s.181-192.

"Lâ-ta'ayyün", meydana çıkmamak, tenezzül etmemek, her şeyden boş olmak (İtlak) manaları ile açıklanmaktadır. Bu mertebe, "Lâhût Âlemi" (İlahî Âlem) ve "Gayb-ı Mutlak" mertebesidir. Lâ-ta'ayyün mertebesinde ne isim ne sıfat ne de mevsuf bulunmaktadır. Allah henüz isim ve sıfatlar âlemine inmemiş her şey onun zatında yok olmuştur. Hasan Kamil Yılmaz, **Ana Hatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar**, İstanbul, Ensar Neşriyat, 2007, s.323-324.

⁴¹⁴ "Levh-i gayb" tabirinden kastın "Levh-i mahfûz" olduğu düşünülmektedir. Levh-i mahfûz, âlemde meydana gelecek olan bütün varlıkların ve olayların yazılı olduğu bir levha ya da kitabın ismidir. Gayp âlemine ait bir husus olup mahiyeti bilinmemektedir. Yusuf Şevki Yavuz, "Levh-i Mahfûz", DİA, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, 2003, C.XXVII, s.151.

- 1076.** Çünkü o (aşk) kalp içinde meydana geldi, sonra resimlerle süslenmiş eve yol aradı.
- 1077.** (Aşk), Hazret-i hayalde var oldu; temiz, pak aklın nuruna selam etti.
- 1078.** Parmaklar, mislini damarlardan/sinirlerden aldı. Kalem ile en belirgin özelliklerini aksettirip;
- 1079.** Ayn harfini kaşın ucundan yazıp tamamladı; sonra şın harfinin bölümlerine özen gösterdi.
- 1080.** Şın harfinin bölümlerine şubeler verdi; üç mertebe ile bir alamet görüldü.
- 1081.** Kaf harfi de (şın harfinin yanına) gelip bitişti; ayn (ع), şın (ش) ve kaf (ق) harfleri (aşk kelimesinde) tek vücut oldu.
- 1082.** Aşkın kalbi/merkezi olan (şın harfi), üç nokta ile görüldü; üç nükte ile kaplandı.
- 1083.** Dahası; iftihar edilecek nitelikte ihtişamlı olan aşkın kaf harfinin noktaları, kudret ve hikmetle sona düştü. ()
- 1084.** Resim, kalemin ucuyla tamamlandı; evveli ve ahiri olmayan bir söz, aşk ortaya çıktı.
- 1085.** *Ḥazrāt-ı ḥamse* (tecellinin beş mertebesi) remzini, beş nokta ile yazılı hâle getirip parlatır, meydana çıkarır.
- 1086.** Sondaki noktalar yine âlemin ağırlığını taşıyan son harftedir.
- 1087.** Baki/sonsuz olan harf ve noktalar tam olarak üçtür. (Onların) suretinde altı yön kastedildi.
- 1088.** Mananın keşfi en yüce noktadadır. (Kudret) yani güç ve kuvvet (kaf harfinin) iki noktasından meydana getirildi.
- 1089.** Uğurlu ve şerefli bir makamda yer edindiler, ezelden ebede maksat hasıl oldu.
- 1090.** Aşktan manalar baş gösterinceye kadar, aşkın fermanında daim oldular.
- 1091.** Varlıkların hayalinden/suretinden yayılan sırlar, bu iki nokta için aracı oldular.

1092. Dahası, sevgilinin aşkının üç harfi, noktaların tahtını/makamını seçtiler.
1093. Ayn harfi, söze başlangıç oldu; şın harfi şükrandır, selama vasıta oldu.
1094. O, âlemlerin ağırlığı içinde tavaf eden kaf harfi, Kadir gecesinin ortaya çıkışı oldu.
1095. Üç beşten eksiktir; çünkü söz, *Hamse-i âl-i aba'dandır*.⁴¹⁵
1096. Hem oruç içindeki yücelik sahibi o gecenin (Kadir Gecesi'nin) manası, son on günde ortaya çıkar.
- (62/31b)
1097. Kuşkusuz, harfler ile ayrılmış olan noktalar, buldukları yerden ayrılmak suretiyle (tekrar) birleşirler.
1098. Kendisinden istifade edilen manalar (hakikatler), noktasız anlaşılmaz. Üstün kullar (İnsan-ı kâmil mertebesi), eşyanın tamamına hükmeder (yani onları kendisinde cem eder; diğer bir ifade ile onları kendisinde yok eder).
1099. Her ne zaman el ve kalem aşkın resmini çizmeye niyet etse o an (onu) resmeder.
1100. Pırıl pırıl parlayan aşkın isimlerinin harfleri, *Şem'-i şebistân*'ın sermayesi/ serveti oldular.
1101. Aşkın isimlerine kavuşunca; nihayet aşkın güzel çehresi görüldü.
1102. Onun güzellik divanını baştan başa okuyup gönüldeki sırrından çok haberler aldım.
1103. Aşkın cüzlerinin sinesi ikiye ayrıldı; sözün kısası aşkın isimleri yayıldı.
1104. Aşkın harfleri beyitler haline geldi; sanki kalbin dili ile söylendi.

⁴¹⁵ "Hamse-i Âl-i Abâ", Hazreti Peygamber, Hz. Peygamber'in kızı Hz. Fâtıma, damadı Hz. Ali ve torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin için kullanılan bir tabirdir.

GAZEL⁴¹⁶

1105.

1106.

1107.

1108.

1109.

1110.

⁴¹⁶ "Gazel" başlığı ile 6 beytten müteşekkil Arapça bir gazel yer almaktadır.

1111. Bugün aşk ile yanan bir *Şem^c-i şebistân*, muhabbet ile parlayan *Şems*'im/güneşim.
1112. Titreme ile yanar zikrederim, sevgilinin sırrını söylerim.
(63/32a)
1113. Ey aşkın süslü kâkülünün esiri; ey aşkın güzel sevgilisinin müptelası!
1114. (Ey) aşkın şarabının kadehine neşe toplayan; (ey) aşk manasının gece vakti gönle verdiği uykunun sarhoşu!
1115. Ey aşk yarasının inim inim inleyen vücudunun hastası; ey aşk bağının darmadağınık olmuş gülünün hâli!
1116. Ey ayrılık vadisinin garibi; ey özlem derdinin hüznünün gönlü yaralı!
1117. Sevgilinin memleketi görünmediği için senin gezip dolaştığın yer çöl ülkesi oldu.
1118. Kavuşma bağına ayrılık akşamı erişti; yüreğinin yağına yaralar vuruldu.
1119. Şüphesiz, sert esen rüzgârın vakti geldi; ilkbaharın gülleri hazan gülleri oldu.
1120. Senin yolun, benim virane olmuş vadime düştü; gel bugün misafir ol meyhaneme.
1121. Ey hasta/yaralı olan kişi, ayrılık gecesinde ateşin gamının kederinde kalma.
1122. Üveysilerin yüce meclisine gel; Melâmîlerin⁴¹⁷ şarabının tadını almaya gel.
1123. Gel, saf ve temiz olan içkimden yudum yudum iç; gönülde bunun şunun karalığı kalmasın.

⁴¹⁷ "Melâmet" kelimesi lügatta, "kınamak, kötölemek, ayıplamak" gibi anlamlara gelmektedir. Tasavvuf literatüründe ise, bir tarikattan ziyade tasavvufi bir düşünüş, bir hâl, bir neşve olarak kabul görmektedir. Bu nedenle her tarikatta melâmîlere rastlamak mümkündür. Bu yolu benimseyenlerin en önemli özelliği, halk tarafından kınanmayı talep etmek ve bunun için de kınanacak hâller sergilemektir. Bu durum kişinin nefsinin terbiye etmek amacıyla uyguladığı bir yöntemdir. Kişi kendini halkın gözünde ne kadar kötü gösterirse Hak katındaki değerinin o kadar artacağına ve Hakk'a kavuşacağına inanmaktadır. Erkan, ayin, özel dua ve tekkeleri yoktur. Mezar taşları; kolsuz, ayaksız, başsız bir insan bedenini andırmaktadır. Bu durum dünyadan tamamen geçtikleri ve Hakk'a teslim olduklarını göstermektedir. Daima çalışmayı emretmeleri, kerâmetin karşısında olmaları ve dinin bütün emirlerini eksiksiz yerine getirmeleri diğer özellikleri arasındadır ancak bu özellikler halktan sır gibi saklanmaktadır. Böylece Allah'tan başka hiç kimse onların hâlini bilemeyecek ve sırlarına vakıf olamayacaktır. İskender Pala, *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, İstanbul, Kapı Yayınları, 2012, s.302.

1124. Bülbülü sevgilinin goncasına ulaştır ki, gözüne cananın memleketi görünsün.
1125. Aşkın mumuyla parlayarak yürü; cihanı koruyan güneşin sırdaşı ol, yürü.
1126. Dost şarabı ile kendinden geç; öyle hayran ol ki dertler, tasalar senden yok olup gitsin.
1127. Aklın dostluğu ile yabancı ol; alçak, değersiz olanı bırak, yüce bir divana ık.
1128. Akıllı kimseye yaraşır şekilde divanenin yolundan git; yabancıların hepsini derde düşür.
1129. Pirin hizmetine gel, pir olana yakışır şekilde dur; ihtiyaçların giderildiği derghta dervişlere yaraşır şekilde dur.
- (64/32b)**
1130. El bağlayıp tevhit halkasına gir; bel bağlayıp sırların merkezine var.
1131. Dedikoduyu terk et hllere bak; namus şişesini kır aynaya bak.
1132. Pirin emrini başın üzerine tac yap ki, *mevt-i fen* (benliğini tamamen öldürmek/yokluğu bile yok etmek) senin derdine ilaç olsun.
1133. Varlığını mum gibi (pirin) tacında seyret; gerçekte var olmadığı halde var sayılan nükteler gibi tenini yok et.
1134. Suretin, lemin levhasından yok olsun; siretin, mert insanlara benzesin.
1135. Her an kendinden geçmiş ve alçak gönüllü öyle bir (aşk) sarhoşu ol ki (o aşk şarabını bırakıp) su testisine hiç elini uzatma.
1136. Su ve toprağın karılımlı olan (amur) iki kadehin; gönül kanı seni kendinden geçiren şarabın olsun.
1137. Aşkın eşme başlarından uzak kalma; aşkın kan saçan (suyundan) mahrum olma.
1138. Teninin içini/özünü yara ile ağzına kadar doldur. Toprak ol, eteğin tertemiz olsun.
1139. Takva elbisesi içinde rint kimseler gibi ol yürü; rintlerin yolunda irfan sahibi ol yürü.

1140. Alçakta ve yüksekte her an sabit dur; ayrılığın içine düştüğünde daima sabırlı ol.
1141. Hâlin, altı yöne baş eğmek olsun; secde ile şereflenmek zevkin olsun.
1142. Testiye benzeyen gönüller sırdan (bir şeyler öğrenmek) isteseler de; senin âdetin Allah'ın emirlerini saçmak (duyurmak) olsun.
1143. Bir talebi, isteği olmayan küp gibi isteksizce (oradan oraya) yuvarlanma, sabit bir yerde dur; derin ve sessiz bir deniz ol.
1144. Sarhoş kimseler gelip senin ayağına kapansın; boş kimseler senin tertemiz cevherinle dolsun.
1145. Tekkede, hücrede, evde; mescit ve meyhanede mum gibi;
1146. Dostlarla gez, otur. Çünkü güneş ve ay gül bahçesinde teklifsiz, samimi bir şekilde bulunur.
1147. Gönül coşkuluğundan gözyaşı saçan gözün, gül bahçesini her evrede sulayan bir bahçıvan gibi olsun.
1148. Harareten yanmış her dudak sana susamış olsun; gönüllerin susuzluğu senden tazelik ve canlılık bulsun.
1149. Ölüler, seninle hayat bulsun; gönlü kırıklar neşeli olsun.
1150. Ayakaltında ezilen çimen gibi ol ki kınama oku senin için baharın tazeliği, yeşilliği olsun.
1151. Gül bahçesinin süsü, baştan başa bütün gizli sırları sana haber versin.
1152. Aşkın başlangıcına dair haber şarapta; cezbe ve keyfiyeti ise sarhoştadır.
1153. Şüphesiz kadim aşkın elbisesi, peygamberlerin parıltılı servi ağacı oldu.
- (65/33a)
1154. Gül bahçesinden ayrı kalan perişan gonca, sevgiliden ayrı kalmanın (ne olduğunu) sana bildirsin.
1155. Laleler, gönül yaralarını söylesin; dikenler, (aşktan çılgına döndüğünde yaşadığın) deliliğin sıkıntılarını dile getirsin.

1156. Yasemin, *Hazrât-ı hamsı* (tecellinin beş mertebesini) bildirsin; çimen, ikinci rüzgârdan/devirden haber versin.
1157. Önce ve sonra meydana gelmiş olan bütün sabit hadiseler, sümbülden çıkıp görünür hâle gelsin.
1158. Gece, (sevgiliye) kavuşma sırrının yazıldığı eseri anlayıp safa mevsimini bildirir.
1159. Yıllanmış çınar, gönül sırrından manayı keşfedince yüreği yarıldı.
1160. Yaratılmışların birliğini reyhandan keşfet; sırların bir araya gelip toplanışını nardan (nar meyvesinden) öğren.
1161. İncir ve zeytinden hem sonun hem başlangıcın sırrı açıklanıp ortaya çıksın.
1162. (Gönül) yarasının üstü, gezip dolaştığın bağ olsun; sinenin pası, bahçe olsun.
1163. Aşk Leylâ'sı seni zülfüne taksın; aşkın sahibi olan Mevlâ seni hayrete düşürsün.
1164. Mecnûn gibi dağda ve çölde yürü; akli başında kimse gibi vahşi hayvanlarla dost ol.
1165. Yılan ve karınca sana hizmet etsin; ateş ve nur gözünde bir olsun.
1166. Pervaneler senin aşkının mumuyla/ateşiyle yanıp kuşlar başında yuva yapsın.
1167. Dertlerle dağlanmış gül gibi ol; baharın bağının sevincini gözyaşı ile bul.
1168. (Sinede açılan yaralar) senin için sağlam birer göz olsun; güzel yaratılışlı sevgili manzaran olsun.
1169. Sevgilinin hayali ile kendinden geç; sevgilinin güzelliği ile dili tutulmuş bir âşık ol.
1170. Tenin, aşk nuru içinde kaybolsun; elbisen ve eteğin parça parça olsun.
1171. Başını meydana koy, canından vazgeç; topraktan olan o testi (beden) yaralansın.
1172. Topraktan olan cisminin bağı kopar ki *leyse fî kalbî sivâk* (Kalbimde senden başkası yoktur) senin zikrin olsun.

1173. Var git çer çöpün bulunduğu yerde otur; İbn-i Edhem⁴¹⁸ gibi toprakta (kanaat içinde) mutlu ol.
1174. Seni, fanilik denizine atsınlar; baki olan âleme iletinler.
1175. Gezip dolaştığın yer, *Mecme‘a’l-bahreyn*⁴¹⁹ (iki denizin birleştiği yer) olsun; vacip ve imkândan (İlâhî Âlem ve Yaratılmış Âlem) haberin olsun.
1176. Fani olanı ebedi olana ver ki, varacağı yer yüksek bir makam olsun.
1177. Ey akıl, şuur ve korku ile bağı koparılmış olan (kişi); ey yokluk kılıcının yan bakışının şehidi!

(66/33b)

1178. Musa'nın ruhundan (çıkıp) aşağılara doğru uzanan/sarkan bu söz, Tur'un ve tecellinin azametidir.
1179. *Levh ü kalem*⁴²⁰ bu kitaba (Şem‘-i şebistân’a) noktadır; bu denize yedi deniz, damladır.⁴²¹
1180. Bu söz, cihanın yaratılmasına sebep olduğundan insanlar ve cinler bu söze canlarını feda ederler.
1181. Dünyadan geç, gel denizlere karış; engin dalgalarla yükseklerle çık.

⁴¹⁸ İbrâhim b. Edhem'in zengin ve itibarlı bir ailenin çocuğu olup Belh hükümdarı yahut hükümdarın oğlu ya da torunu olduğu şeklindeki rivayetler bulunmaktadır. Sahip olduğu saltanatı, dünya nimetlerini bırakıp vatanından ayrılması ve zühd yolunu seçmesi sebebiyle hayatı destanlaştırılmıştır. İbrâhim b. Ethem edebiyatta; dervişliği sultanlığa, saltanatı fakr u fenâya tercih etmesi ve kendisini kanaat ile mutlu etmesi gibi özellikleriyle övülmektedir. Reşat Öngören, "İbrâhim b. Edhem", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2000, C.XXI, s.293-295.

⁴¹⁹ Kur'an'da (Kehf 18/60-82) zikredildiğine göre Mûsâ ile Hızır'ın buluştuğu yerin adıdır. Bu yerin tam olarak neresi olduğu konusu ihtilafıdır. Tasavvufta, Hz. Peygamber'in miraçta Allah'a olan yakınlığını ifade ettiği gibi yaratılmışlarla yaratanın bir görüldüğü cem'-i vücud mertebesi şeklinde de yorumlanmaktadır. Celal Kırcı, "Mecmau'l-Bahreyn", DİA, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, 2003, C.XXVIII, s.256.

⁴²⁰ "Levh", ulûhiyet âleminde bütün nesne ve olaylara ilişkin ilâhî ilim ve takdirin yazıldığı levha ya da kitap; "Kalem" ise bu nesne ve olayların kaydedilmesini sağlayan araçtır. Yusuf Şevki Yılmaz, "Levh-i Mahfûz", DİA, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, 2003, C.XXVII, s.151. Yusuf Şevki Yılmaz, "Kalem", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2001, C.XXIV, s.243-245.

⁴²¹ "Eğer yeryüzündeki ağaçlar kalem, deniz de mürekkep olsa, arkasından yedi deniz daha ona katılsa Allah'ın sözleri yazmakla yine de tükenmez..." (Lokman 31/27) ayetine telmih vardır. Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, *Kur'an-ı Kerim Meâli*, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.456.

1182. Bahar ırmağının kenarına yüz sür; paramparça olan tenin yok olup ortadan kaybolsun.
1183. Hiçbir zaman ayrılık sahilinde oturma ki ayrılık rüzgârı seni toprağa atmasın.
1184. Dalga ile coşup rahatla; hem suya dal hem su ile sıırsıklam ol.
1185. Gel damlanı engin deniz yap; gel zerreni parlayan güneş yap.
1186. Baktığın yer sadece gökyüzü olsun; canın yükselen, coşan dalgaları kıyısız olsun.
1187. Dalgalarla coşup dalganın içine gir; bir su kabarcığı ol, girdabın içine düş.
1188. Beden ve ruh bağında kendi varlığını yok edip yürü; bırak mekânı, mekânsız ol, yürü.
1189. Vücudun baştan başa perişan olsun; nam ve nişanından eser kalmasın.
1190. Büyük günahlar âdemoğlu için beden bağıdır; işte bu ateş, cehennem ateşindedir.
1191. Beden dediğin o şey, topraktır; en güzel yüz dediğin nakıştır.
1192. Eğer o iki göz, Hakk'ın işaretlerinden ibret almayıp yücelere bakmazsa;
1193. Burnun, aşk kokusunu duymaz; dimağın şevkten zevk almazsa;
1194. O ağız, dilsiz söz söylemez; o kötü (sağır) kulak, dinlemezse;
1195. Ayak, mesafe katetmeyip yürümezse; o iki el yokluğa dokunmazsa;
1196. Eğer kalp, dert ile delinmeyip ney gibi görünmezse;
1197. Zavallı gönül, feryat edip ağlamazsa; (işte) o su ve çamur, insan kalıbı değildir.
1198. O ten, çölün dağlarının ovasıdır; vahşilerin vatan tuttuğu yerdir.
1199. Ağaçların ortası (gövdesi), her zaman odunluk olur (odun olarak kullanılır). Şüphesiz (o odunlar) da ateşe layık olur.
1200. Aslan ve ejderha cihanı bulandırırılar; yılanlar o yerde yuva yaparlar.
1201. Korkunç varlıkların yuva edindiği o mekân (beden), insanın meskeni olmaz.

(67/34a)

1202. O (beden) Benî Asfar'ın⁴²² ülkesidir; zulüm seven Deccâl'in⁴²³ mağarasıdır.
1203. O ülkeye (beden ülkesine) karışıklık düşer de sonunda baş, azılı kimselerin verdiği hükme boyun eğer.
1204. O vadide hiç emniyet ve güven olmaz; gökyüzünden gelen musibet hiç eksik olmaz.
1205. Canlılık ve rahat olarak bildiği beden düşkünlüğünün; nimetin zevki olarak bildiği ateş külünün;
1206. Zerresi âdemoğlu için ağır bir yükür; yedi kat göğün yağmurudur.
1207. Bu hâl, akıllı ve basiret sahibi kimseler için güçtür; uyanık yiğitler için anlamazlıktan gelmek, gafletteymiş gibi görünmektir.
1208. Bedenine düşkünlerin bu tavrı, hakikatte küfürdür; elbette sahibini fakir eder.
1209. Eğer sen, can mumunun nurunu ten bildiysen; gönül yıkan anlamsız bir söz oldun.
1210. Bedende sonsuza dek afiyet olmadığı için ileride ölümün karanlığına düşersin.
1211. Toprak, değerli cismini yer; o cismin ismini mezar taşına yazarlar.
1212. O güçsüz et parçası ve iç yağı cisim iken; ansızın baş ucundaki taş olur.
1213. Yılanlar ve karıncalar kemiklerinde gezerler. İkinci dirilişte sur çalınınca;
1214. İkinci üfleme ile (o cisim) ayağa kalkar; o hâl ile mahşer yerinde;

⁴²² "Benî Asfar" Hz. Peygamber'in kıyamet alametlerinden bahsettiği bir hadiste şu şekilde geçmektedir: Hz. Peygamber, "Kıyametten önceki altı alameti say" buyurdu ve şöyle devam etti: "Benim vefatım, sonra Kudüs'ün fethi, sonra Tâûn... sonra malın dolup taşması... sonra öyle bir fitne ki girmediği hiçbir arabin evi bırakmaz, sonra (Rumlar'la) aranızda barış andlaşması olup arkasından andlaşmayı bozarak her sancakta on iki bin kişi ile seksen sancak altında size gelirler." Buradaki Rumlar, hadiste Benî Asfar olarak zikredilmekte olup Müslümanlar üzerine savaş açacak bir topluluktur. İmâm Buhârî, **Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh**, çev. Abdullah Feyzi Kocaer, Konya, Hüner Yayınevi, 2008, s.478-479, hn.1344.

⁴²³ Lügatta, "bir şeyi örtmek, yaldızlamak, boyamak" manasına geldiği ifade edilen bu kelime, ilâhî dinlerde kıyametin kopmasına yakın bir zamanda ortaya çıkıp olağanüstü olaylar sergileyerek bazı insanları delalete düşüreceğine inanılan kişidir. Hz. Peygamber, kıyametin kopmasına yakın pek çok fitnenin çıkacağını, bunlardan en korkuncunun ise Deccâl fitnesi olacağını bildirmektedir. İlyas Çelebi, "Deccâl", DiA, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, 2019, C.IX, s.69-72.

1215. Bütün hayvani vasıflar yan yana dizilirler; o (beden) kalıbında yok olmaksızın bir araya gelirler.
1216. Şüphesiz, uykudan uyananlar dünkü hâlleri üzerine hemen kalkarlar.
1217. Muhakkak bil ki bugün; mahvolma, harap olma günüdür; bugün bütün gizli sırlar apaçık ortadadır.
1218. Bugün, (gelip geçici olmayan) ebedi cisim ortaya çıkar; arz ve sema başka bir şekle girer.
1219. O zaman ne olduğunu anlarsın. Sen, bulduğun her şeyi heba ettin, (artık) elimden bir şey gelmez.
1220. Dünyanın karanlığı ile övündün durdun. Sabah gibi (sabahın karanlıktan soyunması gibi) en sonunda çırılçıplak kalırsın.
1221. Önceden tenini aşk ile yakmazsan; sonunda meskenin hep cehennem olur.
1222. Ey Hz. Ali'nin kölesi Kanber'e ait olan kuşağı beline bağlayan; ey Hz. Ali'nin ceylan gözlü güzeli!
1223. (Ey) İsbâ'nın geçtiği yoldan giden, Cenâb-ı Hak'tan başka her şeyi terk eden!⁴²⁴ Ey *mā-zāğa'l-başar*⁴²⁵ (övgüsüne mazhar olan) padişahın kölesi!
1224. Sen, daima aşk ile perişan olup her şeyini sevgilinin yoluna verdin.
1225. Yerin, kandilin karanlık köşesi; seyrettiğin manzaran ise aşkın mumunun/ateşinin nuru olsun.
- (68/34b)
1226. Bugün sen, *Şem'-i şebistân*'ın izinden gidensin; sevgilinin köyüne salına salına yürüyorsun.

⁴²⁴ Hz. İsbâ hiç evlenmediği ve dünyalık hiçbir şeye sahip olmadığı için "ehl-i tecrîd" diye adlandırılmış ve bu yüzden (rûh-ı mücerred) kabul edilmiştir. Ahmet Talat Onay, **Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü: Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı**, haz. Cemal Kurnaz, Ankara, Kurgan Edebiyat Yayınları, 2013, s.225-226-227.

⁴²⁵ "Göz (gördüğünden) şaşmadı ve (onu) aşmadı." (Necm 53/17) Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur'an-ı Kerim Meâli**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.587. Hz. Peygamber'in Mi'rac hadisesine telmih vardır. O, Sidre'de iken akıllara sığmayan ve insanı hayrete düşüren pek çok şey görmüş ancak ayette de belirtildiği üzere "Göz (gördüğünden) şaşmamış ve (onu) aşmamıştır."

1227. Senin gönlün, benim ışık hüzmelerimden parlayınca; görüldüğün ve konakladığın yer aydınlandı.
1228. Dünya nakışı, ibret gösteren aynadan basiret gözüyle sana görünüp;
1229. Her tarafta seyrettiğin sevgili oldu; gördüğün karınca ise, Süleyman oldu.
1230. Hz. Ali'nin sırrı senin için açıldı; apaçık nur gözüne göründü.
1231. Başını meydana koyup başsız ve ayaksız bir şekilde velilerin yolundan gidip peygamberlerin dergâhına ulaştın.
1232. Başsız, ayaksız, gönülsüz ve vücutsuz bir şekilde (varlıktan geçerek); vücud hazinesinin aslına ulaştın.
1233. Ey aşk meydanına giren merhaba; ey aşk divanına duran merhaba!
1234. Maddi varlığın ve gönlün bağlarından kurtulan; sevgili önünde bütün cihandan vazgeçen;
1235. Başını kınama taşından ve felaket kılıcının yarasından çekmeyen;
1236. Doğruluk mülkü üzerine ferman buyuran; kendini âlemde sultan eden;
1237. Celal sahibi Allah'ın kubbelerindeki sırrın sırdaşı; sevgiliye kavuşma tacını (başına takan) ay yüzlü hükümdar;
1238. Sevgilisini her gönülde gizlenmiş gören; aynada kendi yüzünü seyreden;
1239. Kendini kendinde seyreden; ayrılık ateşini gül bahçesi eden;
1240. *Âlem-i itlak*'da⁴²⁶ senin aciz kulun; her iki cihanda aldığı emri yerine getiren kölen;
1241. Semanın bütün melekleri pervane olmuş senin güzelliğine yüz sürmekteler.
1242. Sevgilin, senin cismine can oldu; çölün, gül bahçesi oldu.

⁴²⁶ Âlem-i itlâk'tan kasıt, Lâ-ta'ayyün mertebesidir. "Lâ-ta'ayyün", meydana çıkmamak, tenezzül etmemek, her şeyden boş olmak (Itlak) manaları ile açıklanmaktadır. Bu mertebe, "Lâhût Âlemi" (ilâhî Âlem) ve "Gayb-ı Mutlak" mertebesidir. Lâ-ta'ayyün mertebesinde ne isim ne sıfat ne de mevsuf bulunmaktadır. Allah henüz isim ve sıfatlar âlemine inmemiş her şey onun zatında yok olmuştur. Hasan Kamil Yılmaz, Ana Hatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar, İstanbul, Ensar Neşriyat, 2007, s.323-324.

1243. Senin gül bahçenin yüce yeri, göklerin üstündeki arştan daha geniş olduğundan senin yerin nerededir anlaşılmaz.
1244. Toprağını en yüce iksir yaptın; taşı, elle tutulur gözle görülür bir cisim haline getirdin.
1245. Ey ebedilik bağı, sen öyle bir gül bahçesinin ki tazeliğinin ilkbaharına yokluk erişmez.
1246. Senin gülün, sert esen rüzgâr ile solmaz; bülbülün sonsuza dek susmaz.
1247. Senin serviliğin, uluhiyet bahçesi gibi yemyeşil nur ile salına salına yürüyerek naz ve eda dağıtır.
1248. Sen gül kokunla sevgilinin memleketini anlat; saçının teli de sümbülleri söylesin.
1249. Senin ırmakların, ilahi âlemin feyzinden akmaktadır; bütün gül yüzlülerin, huri ve gılmanlardır.

(69/35a)

1250. Gül ağacı, şimşir ağacı ve çimen; lale, yaban gülü, arar otu ve yasemin;
1251. Sinenin yeşilliğinin süsünün tamamı, senin lütuf nimetinin kölesidir.
1252. (Gündüz), âlemin parlayan güneşi ile gecelerde, mehtabın ışığı ile dostsun.
1253. Her ne kadar senin gül bahçenin ortası nur ile dolsa da parlaklığının dönüp dolaşacağı yer yine mumdur/ateştir.
1254. Ey aklını başına almış olan kişi! Şaşkınlıktan dehşete kapılmış hâli terk etme; ne olur, onu unutma!
1255. Şarabımı tükendi sanma, ben şarap mahzeniyim; ezel meclisindeki meyhaneyim.⁴²⁷
1256. Aşk şarabının denizi, içmek ile bitmez; aşk denizinin dalgaları tükenmez.
1257. Aşkın adabını seçip ışıkla dolu meclisime nazar et.

⁴²⁷ 1255 ve 1256. beytin sağ tarafına kırmızı bir mürekkep ile "Bundan sonra olan ebyât irsâl-i me'âl ü kelimât-ı mü[n]feride-i kudsiyye" ibaresi yazılmıştır. (Bundan sonraki beyitler ilâhî âleme ait müstakil kelimeleri/sözleri ve manayı kuvvetlendirmek içindir).

- 1258.** Sevgilinin sabahı ile nura gark olsan da aşkın güneşinin parlaklığından uzak kalma.
- 1259.** Can iksiri aşk ile meydana çıkar; gizli hazine aşk ile açılır.
- 1260.** Bütün yaratılmışlar, güneş ile görülür hâle gelir; Hakk'ın varlığı evliyadan tecelli eder.
- 1261.** Temiz ruh (evliya), züht ile makam mevki sahibi olmaz; korkunun verdiği vesvese, huzuru, endişe ve ızdıraba çevirir.
- 1262.** Güvercin, Hüma kuşu olamaz; zahit de Hudâ'nın arşına kavuşamaz.
- 1263.** Sevgiliye kavuşmayı isteyenler, Allah'ın istemediği şeyleri yapmaktan sakınır. Hakikatte varlığı olmadığı hâlde (kendinde) varlık gören, sabah rüzgârı olmaz.
- 1264.** Peygamberler, Hakk'ın yolunu gösterir; (evliyalar) o yolda giden yolcuya rehberlik eden ayın nurudur.
- 1265.** Kıdem sahibi (belli bir makama ulaşmış) gönülde bulanıklık olmaz; vesvese ile yokluk meydana gelmez.
- 1266.** Evliya, duygularını gizleyip açığa çıkarmama ile yükseldi, yüce mertebeler elde etti. (Çünkü) yüce arşın gölgesi toprağa düşmez.
- 1267.** Vahdet sakinleri için mekân yoktur; mekânı olmayan yerde kurulan çadırın yönü yoktur.
- 1268.** Vahdetin güzelliğini (tarif edecek) renk ve yüz yoktur; hayret (makamı) için tanıdık, yabancı yoktur.
- 1269.** Hakk'ı gören kul, varlıkları hayal etmez, düşünmez. Cibrîl'in görünmesi için kuvvet ve kanat gerekmez.
- 1270.** Allah'tan korkan kimseler (bir takım) şart ve kayıt ile nitelendirilemez. Yeryüzünün düğümü/dolaşığı, güneşin parıltısı olmaz.
- 1271.** Karşılıklı söyleşme ile gülün ruhu (yaratılışı) bilinmez; yazı ile gülün kokusu tasvir edilmez, anlatılmaz.

1272. Cevher ile dolup kemale eren kimseler, dilsiz ve susmuş olur. (Çünkü) şarap satan kimsenin küpü, sessizdir.
1273. Aşkî bilen gönül, coştukça coşar. Coşkunluk gösteren deniz durgun olmaz.
(70/35b)
1274. Safa ehli, her türlü bağlayıcı düşünceden kurtulmuştur. Nağmeyle dolu olan boş şişenin saflığıdır.
1275. (Sevgiliye) kavuşmanın tecellisi sessiz sedasız olmaz. Denizin saflığı, cemalin yansıdığı ayna oldu.
1276. Mücevher saçan sevgilinin amacı, denizin dibinden inci çıkartmaktır.
1277. Gönle hükmeden isteklerden dolayı meydana gelen nişan, kavuşmaya engeldir. Varlıklar, (o izleri) kendi kendilerine yıkayıp temizleyemezler.
1278. Vatan pazarının ve ateşten gömlek giydirmenin kıymeti pek çoktur.
1279. Kendi isteğiyle bedeni unutmak, gökyüzünü kefen diye sarınmaktır.
1280. Hakikati bilen kimse; nefsin isteklerini yerine getiren kişilerden olamaz. Sert esen rüzgârla cihan aydınlanmaz.
1281. Âşıklar, yüzlerinin renginden belli olur. (Onlar) ateşe yüz süren kadehten yüz gösterendir.
1282. Hudâ'nın yiğitleri, amaçlarına ulaşan süvari oldular. Sahte aslan, muhakkak ceylanın avı olur.
1283. Halis kul; zahmetli, güç şeylerden sorguya çekilmez; ayakkabıların konulduğu yer (ayakkabılık), huzurun ve sakinliğin evidir.
1284. Baş olma sevgisi, seçkin kulları meşgul etmez, oyalamaz. (Bilirler ki) tavuğu şahin kuşu yapmazlar.⁴²⁸

⁴²⁸ "Makiyân", lügatte hem tavuk hem de açgözlü hırslı kimse anlamına gelmektedir. "Şâhbâz" ise sözlükte; hem doğan/shahin kuşu hem de yiğit ve şanlı kimse manasına gelmektedir. Özeldir ise Şâhbâz, Şems Osman Efendi'nin mürcidi Abdürrahîm-i Ünyevî'ye verdiği lakaptır. Dolayısıyla bu beyte üç çeşit mana vermek mümkündür. Birincisi: Baş olma sevgisi, seçkin kulları meşgul etmez, oyalamaz. (Bilirler ki) tavuğu, doğan kuşu yapmazlar. İkincisi: Baş olma sevgisi, seçkin kulları meşgul etmez,

1285. Azat olmayan köle, hükümdar olamaz; mal mülk toplayan açgözlü kimse, av avlamaz.
1286. Yardım istemeyen kul, sultana galip gelemes; ahu pençeli aslan olmaz.
1287. Doğru giden, maksadına kavuşur. Doğru atılan ok, hedefine ulaşır.
1288. Eğri büğrü yürüyen helak vadisine düştü. Kılıcın yemeği, yılan ve çıyan olur.
1289. Mayası bozuk kimseler, (o vadide) aciz ve düşkün duruma geldi. Karıncanın elinde yılanın sinesi kana bulandı.
1290. Yüksek yere sığınmak istikamet ile olur. Onun için altın külah (alev), mumun tepe kısmında oldu.
1291. Hakikatler yerinde sabit olur. Servi ağacının vakti çabucak geçip gitmez.
1292. Kerem sahibi kişi garibe kol kanat gerer. Ağaç pek çok fidana gölgelik olur.
1293. İyilik ve cömertlik olmadan nimete kavuşulmaz. Tek başına yaşayan hurma fidanı, meyvesiz ve gölgesizdir.
1294. Cömert olan kişiler, verdikleri bağış geri almazlar. Gökyüzü, hata ve kusurun çirkinliğinden uzak, tertemizdir.
1295. İyilik bahşeden hükümdar, (başkasından bağış) ümit etmez. Güneş, yeryüzünden ışık vermesini beklemez.
1296. Aşırı derecede cimri ve hayırsız olan kişi, ne verirsen alır; perişan olmuş gönlü leş ile donatır.
1297. Verdiğini geri alıp kendisi yiyen kişi, yiğit kimselerin yanında bedeni (sokan) eşek arısı olur.
- (71/36a)
1298. Eğri bakışla, nice güzel kişiler çirkin olur. Açgözlü tilkinin gözü (açgözlülüğünden dolayı) zayıf, güçsüz olur.
1299. Yalan söyleyen halk, sahibini helak eder. Akrep yavrusu, annesini parçalar.

oyalamaz. (Bilirler ki) açgözlü, hırslı kimseyi, yiğit ve şanlı biri yapmazlar. Üçüncüsü: Baş olma sevgisi, seçkin kulları meşgul etmez, oyalamaz. (Bilirler ki) açgözlü, hırslı kimseyi mürşit/şeyh yapmazlar.

- 1300.** Huyların güzelliği, nimete erişmenin sebebi olur. Kul, Yusuf yüzlü ise sultan olur.
- 1301.** Rahmân'ın nurunu nesilden nesile aktaran insandır. Sedef, iri taneli inciye galiptir.
- 1302.** Gam ateşiyle dağlanmış olan kişi kemâle ermez (zaten olgundur). Saf ayar altın, ateşte yanmaz.
- 1303.** Ariflerin nezdinde dedikodu boş ve anlamsızdır. Taze goncaya koku sunmak olmaz.
- 1304.** Pek çok kalbin aşktan nasibi yoktur. (Her) misvak fidanı ney tabiatlı olmaz.
- 1305.** Saadet nuru, başta belirgin bir şekilde eğri durur. Beyaz saç yaşlı kimselerin hâlidir.
- 1306.** Hakikati, sevgilinin işareti bildirir. Yazının şeklinden mana ortaya çıktı.
- 1307.** *Kün fe kân*⁴²⁹ (Ol emrinin) kıyamı, mutlak zattır. Cisim ve canın kaynağı âdemoğlunun ruhudur.
- 1308.** Güle rengini veren en büyük güneştir. Çünkü bülbülü ağlatıp inleten aşktır.
- 1309.** Deli divaneyi hayran eden aşktır. Pervaneyi yakan mumdur/ateştir.
- 1310.** Varlığını tamamen yok etmek gizli sırdan gelir. Çünkü, cihan halkının başlangıcı yokluktur.
- 1311.** Onun vermediğine el uzatma, bundan sakın! El uzatanın sonu elsiz gezmektir.
- 1312.** İnsanın gafletini, aklı def eder. Gecenin karanlığını sabahın nuru def eder.
- 1313.** (Ardında bir) eser bırakmayan can, ölüdür; ölmüş kimselerin yerlerinde yel eser.
- 1314.** Şehidin ruhu, sevgiliye kavuşmuştur. Bayramın kurbanı, kılıç ile bayram eder.
- 1315.** Yemyeşil nur, güçlkle nefes alır. Zümrüdün parlaklığı ile yılan kör olur.

⁴²⁹ "Ol der, o da hemen oluverir." mealindeki bu tabir Kur'an'da, "Kün-fe-yekûn" şeklinde (Bakara 2/117), (Âl-i İmrân 3/47-59), (Nahl 16/40), (Meryem 19/35), (Yâsîn 36/82), (En'am 6/73), (Mümin 40/68) surelerinde zikredilmektedir.

- 1316.** Nefis, sultanın ruhunu helak eder. Aslan eline düşmüş ejderhaların yürekleri parça parçadır.
- 1317.** Ölü, Rahmân'ın nefesi ile hayat bulur. Âdem'in tohumunun/neslinin ortaya çıktığı yer yine âdemoğludur.
- 1318.** Arifler, asıllarına geri dönerler. Şebnem, feleklerin bulunduğu tarafa (gökyüzüne) doğru akıp gider.
- 1319.** Aşk ehli elinde olmadan coşup kaynar. Şarap, şarap küpünün sinesinden coşup gürlür.
- 1320.** Hakk'ın sesi, daima deniz kıyısından duyulduğu için arif olan kimse, sırdan ders alır.
- 1321.** Dert ile dolu gönül sema eder. Devreden çember ile bir araya gelip kavuşur.
- (72/36b)**
- 1322.** Dudağı harareten uzaklaşmıştır. Boş kadehin canlılığı, coşkunluğu apaçık görünmez.
- 1323.** (Aşktan) çılgına dönmüş, perişan ağız; Hudâ'nın sarhoşu oldu. (Böyle) deli divanenin sohbetini (yazacak) kalem bulunmaz.
- 1324.** Dinde, divane için (yerine getirmesi gereken) bir hüküm yoktur. Kimse pervaneye yanma diyemez.
- 1325.** Âşık, Hakk'ın rızasından uzak olmaz. Çıranın yanışı, âdemoğlunun talep ettiği, istediği bir şeydir.
- 1326.** Âşıklar, evliyanın sohbet arkadaşı oldu. Gece uyumayıp onu ihya edene dostluk eden mum oldu.
- 1327.** Âşık, zikirlerin ilmini öğrenmeyi istemez. Bülbüle ağlayıp inlemenin talimi, eğitimi gerekmez.
- 1328.** Kemale ermiş âşık olmak istenilen bir şeydir. Çünkü mum, pervaneye sevgilidir.
- 1329.** Sevgiliden zuhur eden yine sevgilidir. Gökyüzü şaraba feyiz bahşeder.

1330. Görülebilen varlıklar gece ile örtülür. Varlık, siyah nur ile yok olur.

1331. Mahşer günü gizli sırlar yayılır. Varlıklar, sular ile apaçık görünür.

KELİMAT⁴³⁰

⁴³⁰ Bu kısımda “Kelimât” başlığı ile Farsça mısralar yer almaktadır.

TARİH⁴³¹

1332.

1333.

⁴³¹ "Târîh" başlığı ile iki beyitten oluşan Farsça bir şiir yer almaktadır.

[GAZEL]

(80/40b)

1334. Sonsuz bir şekilde birbirine bağlanmış olan saçın hevası (arzu ve istekleri); tam olarak ayrılığın en uzun gecesine denktir.
1335. Ben, o güneş yüzlü ayı gördüm diyenler; vallahi yalan söyler iki gözüm, işte delili.
1336. Canın gözü, bu dünya gözüyle (o güneş yüzlü ayı) göremez. Her kim o ayı görmek isterse güneş ile aya birlikte baksın.
1337. (O güneş yüzlü ay), yüzünü yabancı yüzlerin gözünden saklar. Sadece göz ile bakmakla (o güneş yüzlü ay, nasıl görünür) olsun!
1338. Cenâb-ı Hak olmayınca akıbet ilminin hakikatine ulaşmak ne mümkün! Haşa, köleler hazreti şahı bilsin!
1339. Ey kölesini saçına deli divane eden dost! Kıl kadar olan günahı bağışlasın ne olur!
1340. Herkese bol bol bereket ihsan eden deniz, senin merhametine nispet edilmektedir. (Hâlbuki) bütün kulların günahı (bir araya gelip toplansa) cihanının çeri çöpü değerinde kalır.
1341. Şefkat nazarınla bak ki, siyah yüzde kalan iz, cemalinin nuru ile sonunda bir değer bulsun.
1342. Aşkın ateşini kara gönüllerde yak ki, Hazret'e giden yolu apaçık bir şekilde görsünler.
1343. Senden ayrıldığım gece, parlayan bir mum olup yandım; ta ki sana kavuşacağım sabah, *Şems-i ilâhî* olayım diye.
1344. Lütuf merhemini yüreğimin yaralarına sür; cefan ile ciğerimdeki yaralara şifa ver.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. ŞEM‘-İ ŞEBİSTÂN’IN TRANSKRİPSİYONLU METNİ

HÛ⁴³²

2/1b

BİSMİLLÂHİRRAĦMÂNİRRAĦİM⁴³³

[NAZIM]

Mefâ‘îlün/Mefâ‘îlün/Mefâ‘îlün/Mefâ‘îlün

I. Açıldı âsitân-ı merd-i meydân-ı Üveysiyyün⁴³⁴

Uyandı⁴³⁵ dergeh-i Şem‘-i şebistân-ı Üveysiyyün

Olur nûr-ı cemâl-i zü‘l-celâl ile ebed-hîmân

Olanlar ey Şems merdân-ı meydân-ı Üveysiyyün

⁴³² “Hû”, Allah’ın zatına işaret eden isimdir. Osman Türer, “Hû”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1998, C.XVIII, s.260-261.

⁴³³ İslamiyet’i kabul ettikten sonra, Türklerin besmeleye ayrı bir değer verdikleri hayatlarının her alanında onu dillerinden düşürmeyerek koruyup muhafaza ettikleri bilinmektedir. Bu durum bilim ve sanat alanında verilen eserlere de sirayet etmiş yazılan eserlerin başına besmele ya da besmelenin varlığına işaret eden harflere, ibarelere yer verilmiştir. Bu uygulamaların yanında şairlerin Türk edebiyatında besmeleye geniş yer vermeleri, manzum ve mensur pek çok eserde besmelenin lafzî ve manevî yönü üzerinde durmaları ona gösterilen saygının, hürmetin ve muhabbetin en açık göstergesi olarak ifade edilebilir. Kemal Yavuz, “Türk Hayat ve Şiirinde Besmele”, İstanbul, Semerkand Yayınları, 2017, s.23-24.

⁴³⁴ Hz. Muhammed döneminde Yemen’de yaşayıp İslamiyet’i seçen fakat Hz. Peygamber ile bizzat görüşme imkânı bulamayan Üveys el-Karanî’nin (Veysel Karanî) rüya ya da farklı manevi yollarla Hz. Muhammed tarafından eğitildiği kabul görmektedir. Bu eğitimi almış kişilere Üveysî, bu eğitim metoduna da Üveysîlik denilmektedir. Bu eğitimler manevi/ruhani yollarla Hz. Muhammed, Veysel Karanî, Hızır veya bir mürşitten alınabilmektedir. Necdet Tosun, “Üveysîlik”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2012, C.XLII, s.400-401.

⁴³⁵ Sönmüş kandili yakmak manasına gelen “çerağ uyandırmak” tabirini, eskiler ve bilhassa tarikat mensupları mum ve kandili “yakmak” yerine “uyandırmak” şeklinde kullanmışlardır. Bazı beyitlerde, kıyamete kadar devam edecek olan hayırlı bir işten kinaye olarak kullanıldığı da görülmektedir. Ahmet Atillâ Şentürk, **Osmanlı Şiiri Kılavuzu**, ed. Bedriye Gülay Açar, İstanbul, Osmanlı Edebiyatı Araştırmaları Merkezi, 2017, C.2, s.517.

[NAZİM]

Fā'ılātün/Fā'ılātün/Fā'ilün

Mīm-i Aḥmed⁴³⁶ şubḥ-ı bismillāh-i 'aşk⁴³⁷

Vez 'Alī⁴³⁸ Şem'-i şebistāngāh-ı 'aşk

Ān mihr-i āsumān-ı lā-mekān

Īn bedr-i māh-ı 'ālīcāh-ı 'aşk

⁴³⁶ "Ahmed", "herkesten daha çok öven (hamdeden) ve herkesten daha çok övülen" manası ile Hz. Peygamber'in ismidir. Mustafa Fayda, "Ahmed", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1989, C.II, s.29-30.

⁴³⁷ Cenâb-ı Hakk'ın ilk defa tecelli ettiği mertebeye "Hakikat-i Muhammediyye" ya da "Nûr-ı Muhammediyye" denilmektedir. Bu mertebe var oluşun başlangıcıdır. Allah önce Hakikat-i Muhammediyye mertebesine tecelli etmiş bu tecelliden sonra gerçek manada yaratma (halk) fiili ile mevcûdâtı O'ndan yaratmıştır. Dolayısıyla bütün varlıklar bu hakikatten, nurdan yaratılmış ve O'nun yüzü suyu hürmetine var olmuştur. Tasavvufta sıkça kullanılan, kudsî hadis olarak da rivayet edilen ve tasavvuf edebiyatının temelini oluşturan "Sen olmasaydın ben kâinatı yaratmazdım.", "Ben gizli bir hazine idim, bilinmek istedim, bunun için âlemi yarattım." ifadelerinde bu hususa değinilmektedir. Hakikat-i Muhammediyye düşüncesini savunanlar yaratılışı; sevgi, aşk ve muhabbet unsurlarına bağlamakta ve Cenâb-ı Hakk'ın Hz. Peygambere olan muhabbetini aşkın başlangıcı, menbaı olarak kabul etmektedirler. Mehmet Demirci, "Hakikat-i Muhammediyye", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1997, C.XV, s.179-180.

⁴³⁸ Ali b. Ebî Tâlib, Hulefâ-yi Râşidîn'in (dört büyük halife) sonuncusudur. Hz. Peygamberin amcasının oğlu ve damadıdır. İskender Pala, **Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü**, İstanbul, Kapı Yayınları, 2012, s.18.

[MEŞNEVÎ]

Fā'ilātün/Fā'ilātün/Fā'ilün

1. Güş kıl ey sâmi'-i güftâr-ı 'aşk
V'ey talebkâr-ı dem-i esrâr-ı 'aşk

Nâr-ı 'aşk-ı yâr ile sūzân olan
Derd-i bî-dermân ile nālân olan

Câm-veş hûn-i ciger nûş eyleyen
Mey gibi teşvîr ile cûş eyleyen

Ġayb eden cānânını Ya'kûb-veş⁴³⁹
Her belâya şabr eden Eyyûb-veş⁴⁴⁰

5. Çün bu İşrâkî⁴⁴¹ rev-i meydân-ı 'aşk
Ya'ni Nûrî-i şems⁴⁴² 'unvân-ı 'aşk

Cür'a-çîn-i sâğar-ı hamr-ı ezel
Sîne-sûz-ı tâb-ı 'aşk-ı lem-yezel

⁴³⁹ "Ya'kûb", Hz. İbrâhim peygamberin torunu, İshâk peygamberin oğlu, İsrâiloğullanın atası olan bir peygamberdir. Ömer Faruk Harman, "Ya'kûb", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2013, C.XLIII, s.274-276.

⁴⁴⁰ "Hz. Eyyûb", çok zengin bir peygamber olup malıyla, evlatlarıyla ve hastalık ile imtihan edilmiş olan sabır timsali bir peygamberdir. Ahmet Talat Onay, **Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü: Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı**, haz. Cemal Kurnaz, Ankara, Kurgan Edebiyat Yayınları, 2013, s.171.

⁴⁴¹ "Şark" kökünden türetilen "işrâk", sözlükte "güneşin doğuşu sırasındaki ışıma, aydınlanma, parlama, tan ağarışı" gibi anlamlara gelmektedir. Aynı kökten türeyen "meşrik" ise coğrafi olarak doğuyu ifade etmektedir. Terim anlamında işrâk, epistemolojik açıdan, akıl yürütmeye veya bir bilgi vasıtasına gerek kalmadan bilginin doğrudan içe doğması, iç aydınlanma, keşf ve zevke (manevî tecrübeye) dayanan bilgi için kullanılmaktadır. Mahmut Kaya, "İşrâkiyye", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2001, C.XXIII, s.435-438.

Süleyman Uludağ, "İşrâkiyye", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2001, C.XXIII, s.438-439.

⁴⁴² *Nûrî*, Osman Efendi'nin ismi; *Şems* ise mahlasıdır. *Nûrî-i şems* hem "güneşin nuru" hem de şairin ismine ve mahlasına işaret edecek şekilde tevriyeli olarak yazılmıştır.

Şem‘i-bezm-i Muştafâ⁴⁴³ pervânesi

Nûr-ı ‘aşk-ı Kibriyâ⁴⁴⁴ dîvânesi

Çâker-i hâk-i der-i şadru’l-‘alâ

Çâr yâr-ı⁴⁴⁵ zât-ı şâh-ı enbiyâ

Bende-i dîrîne-i Âl-i ‘abâ⁴⁴⁶

Hâk-i dergâh-ı sarây-ı ıştîfâ

10. Anlamışdım döst ‘aşkından me’âl
Bulmuş idim derd-i dilde hasbihâl

Aẖz edip ‘aşkıñ kitâbından varak

Oğuyup Ḵur‘ân-ı vahdetden sebak

Sem‘ime degmişdi râz-ı Murtażâ⁴⁴⁷

⁴⁴³ “Mustafâ”, Hz. Peygamber’in “seçilmiş” anlamına gelen sıfatıdır. M. Yaşar Kandemir, “Muhammed”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2005, C.XXX, s.423-428.

⁴⁴⁴ Kibir kökünden gelen “Kibriyâ”, Cenâb-ı Hak için ululuk ve büyüklük manası ile Kuran’da tek bir surede (Casiye 45/37) “Göklerde ve yerde ululuk O’na aittir.” mealindeki ayette yer almaktadır.

⁴⁴⁵ “Çâr-yâr, çihâr-yâr, hulefâ-yi râşidîn”, Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali için kullanılan “dört halife, dört sevgili, dört seçkin dost” manasına gelen bir tabirdir. Ahmet Atillâ Şentürk, **Osmanlı Şiiri Kılavuzu**, ed. Bedriye Gülay Açar, İstanbul, Osmanlı Edebiyatı Araştırmaları Merkezi, 2017, C.2, s.293.

⁴⁴⁶ “Âl-i abâ”, Hz. Peygamber’in kızı Hz. Fâtıma, damadı Hz. Ali ve torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin için kullanılan bir tabirdir. Rivayete göre, “Ey ehl-i beyt! Allah kusurlarınızı giderip sizi tertemiz yapmak ister.” (Ahzâb 33/33) mealindeki ayet nazil olduğunda Hz. Peygamber’in; Hz. Ali, Hz. Fâtıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin’i abasının altına alarak “Allah’ım, benim ehl-i beytim işte bunlardır; bunların kusurlarını gider, kendilerini tertemiz yap!” diye dua ettiği ve ehl-i beytinin kimler olduğuna dair verdiği bilgi hadis kitaplarında yer almaktadır. Edebiyatta “Âl-i abâ ve Ehl-i abâ” şeklinde kullanım yaygınlık kazanmıştır. Abaya bürünenlerin sayısı Hz. Peygamber’le birlikte beş olduğu için “Hamse-i Âl-i abâ ve Peñçe-i Âl-i abâ” şeklinde görmek de mümkündür. Süleyman Uludağ, “Âl-i Abâ”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1989, C.II, s.306-307.

⁴⁴⁷ “Murtażâ”, Hz. Ali’nin “hoşnut ve razı olunmuş, seçilmiş” manasına gelen lakabıdır. “Murtaza’nın sırrı”: Rivayete göre Hz. Peygamber, Hz. Ali’ye ilahi aşka ve ilme dair bir takım sırlar vermiş ve bunları kimseye anlatmaması için onu tembih etmiştir. Fakat Hz. Ali bu sırları içinde tutamamış ve hepsini kör bir kuyuya anlatmıştır. Kuyu da bu sırları taşıyamamış bir süre sonra dolup taşmaya başlamıştır. Kuyunun taşan suyuyla etrafta sazlar yetişmiş, bir çoban bu sazlıktan bir kamış kesmiş, içini boşaltıp delikler açmış ve onu üflemeğe başlamıştır. Bu sesi duyan Hz. Peygamber “Ey Ali sırları niçin ifşa ettin?” diye Hz. Ali’ye sormuş, “Ya Rasulallah, ben sırrı kimseye söylemedim” cevabını almıştır. Bunun

Cân idi cânımda nūr-ı Müctebā⁴⁴⁸

Mekteb-i ‘irfāna ebced-ḥān idim
‘Aşk meydānında ber/bir dīvān idim

Bilmedim māhiyyet-i ‘aşkı nedir
Ḥālet-i ḥāşşıyyet-i ‘aşkı nedir

15. Kimdir āyā şaff-der-i aḥzāb-ı ‘aşk 3/2a
Kimdedir gencine-i ādāb-ı ‘aşk

Dembedem mestāne vü bī-‘aql u hūş
Zār olup eyler idim cūş u ḥurūş

Geceler tā nūr-ı şubḥ-efrūḥte
Olur idim şem‘ gibi sūḥte

Ağlayıp eşkim dökerdim ḥūn-bār
Leylā-i⁴⁴⁹ maḥşūd için Mecnūn-vār⁴⁵⁰

Özler idim māhdan ruḥsārını
Leylden zūlf-i siyeh esrārını

üzerine Hz. Peygamber, Hz. Ali’den kamışın sesini dinlemesini istemiştir. Hz. Ali, kamışın sırları ifşa ettiğini duyunca Hz. Peygamber’e sırları sadece kör bir kuyuya anlattığını söyleyerek durumu izah etmiştir. Hz. Peygamber de yaşanan bu hadise üzerine “İşte bu kamış, bu sırları kıyamete kadar söyleyecektir” buyurmuştur. Hz. Ali’nin sırrına dair anlatılan bu meşhur hikâye’nin kaynağı tespit edilememiştir.

⁴⁴⁸ “Müçteba”, Hz. Peygamber’in “seçilmiş, seçkin” manasına gelen ismidir.

⁴⁴⁹ “Leyla/Leylî”, Leylâ ve Mecnûn hikâyesinin kadın kahramanının ismidir.

⁴⁵⁰ “Mecnûn”, lügatte “deli” demektir. Özelde ise Leylâ ve Mecnûn hikâyesinin erkek kahramanının ismidir.

20. Hem nesīm-i şubḥdan bŭy-ı kerem
Çok temennī eyler idim şubḥ-dem

Cümle-i eşyāya kıldım ḥōş nazār
Her biri ‘aşk-ı Ḥudā’dan behre-ver

Kimi gülzār-ı şafāda sīm-ber
Kimisi burc-ı belāda cilveger

Her birine eyledim ‘arz-ı su’āl
Dediler fehm eyledim başka me’āl

Cümlesi yād etmede dil-dārını
Līk bilmez istedigi yārını

25. Mūnis ü şebzinde-dār idi baḡa
Her gece Şem‘-i şebistān-ı vefā

Özge ḥālet fehm ederdim şu‘leden
Sīnesi rengīn olurdu lāleden

Sūz olup rīzān eder ḥŭn-ı dili
Ḥāşılı oldum su’ālī mā’ili

Dedim ey Şem‘-i şebistān-ı vefā
Ey belā-yı sūziş-i ‘aşk-āşinā

Bildigim bir ‘āşık-ı dīrīnesin
Nŭr-ı ‘aşka bir ḳadīm āyīnesin

30. Sende var mâhiyyet-i ‘aşka haber
Sende var ünsiyyet-i ‘aşka haber

Leyle-i ızhâr-ı pinhândır bu çağ
Hâne-i sırda uyandır bir çerâğ

Sem‘-i istifsârıma bir nâle şal
Zulmet-i âb-ı hayâta⁴⁵¹ şu‘le şal

Çatladırđı râz-ı ‘aşkı gâhice
Şâmit ü epsem yanardı çok gece

Neyyîreyn-âsâ muķâbil rûz u şeb
Söyleşirdik râz-ı ‘aşkı pür ta‘ab

35. Dedim ey çeşm-çerâğ-ı hastegân
Ey enîs-i şîme-i dembestegân

Gerçi kim olmaz bu vâdîde sühan
Yağmadıñ hiç böyle bir mişbâh sen

‘Âşık-ı sûzân dâğ-ı ‘aşkına

⁴⁵¹ Türkçe ismi “bengisu” olan “dirilik suyu, hayat suyu” manalarına gelen “âb-ı hayât”, halk ve divan edebiyatında sıkça kullanılan bir mazmundur. Rivayetlere göre bu suyun menbaı karanlıklar manasına gelen “zulmet, zulmât, zulümât” diye isimlendirilen meçhul bir yerdedir. Bu sudan içenin ölümsüz olması, ölen kişinin yeniden hayat bulması, hastanın iyileşmesi, yaşlının gençleşmesi gibi durumlar bu suyun özellikleri arasındadır. Bunlarla birlikte, nice ölü canları diriltmesi, şirk bataklığında çırpınan ruhlara şifa olması yönüyle Kur’an; şifa veren sözleri ve şefaati ile Hz. Peygamber; İslam’ı ve vahdeti temsil etmesi yönüyle Kâbe, âb-ı hayata teşbih edilmektedirler. Methedilen kişilerin, velilerin, müşitlerin, âlimlerin, ariflerin, şairlerin sözleri de birer âb-ı hayâttir. Sevgili; sevgiliye ait pek çok unsur, özellikle ağzı, dudakları dolayısıyla sözleri ve busesi âşıklar için âb-ı hayât gibidir. Aşk da bir âb-ı hayât olarak takdim edilmektedir. Çünkü aşksız insan ölüdür, ölü insan aşk ile yeniden hayat bulur. Âmil Çelebioğlu, “Âb-ı Hayât”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1988, C.1, s.3-4. Ahmet Talat Onay, **Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü: Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı**, haz. Cemal Kurnaz, Ankara, Kurgan Edebiyat Yayınları, 2013, s.23.

Ciger-i püryân yağı ‘aşkına

Gel uyar bu Tûr’da⁴⁵² bir meş‘ale
Kim düşe vādī-i Quds’e⁴⁵³ velvele

Güş-ı ma‘nāya zebān-ı hālden
Söyledi ol Şem‘-i bezmdār-ı ten

4/2b

- 40.** Dedi esrār-ı ‘Alī’dir bu su’âl
Eylediñ aḥir beni āşufte-ḥāl

⁴⁵² “Tûr”, Sînâ çölünde bulunan bir dağın ismi olup “Tûr-ı Sînâ” olarak da bilinmektedir. Hz. Mûsâ’ya Tevrat indirilen ve mahiyeti bilinmeyen bir şekilde Allah ile konuştuğu dağın ismidir. Mustafa Sinanoğlu, “Sînâ”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2009, C.XXXVII, s.221-222.

⁴⁵³ “Kudüs”, üç semavi dinde kutsal kabul edilen şehrin ismidir.

[ĠAZEL]

Fā'īlātūn/Fā'īlātūn/Fā'īlātūn/Fā'īlūn

Müncelīdir pertev-i envār-ı māhiyyet baḡa
Nūr-ı *māzāğ'a'l-başar'*dır⁴⁵⁴ dīde-i rü'yet baḡa

Āciz olmam zātını idrākden ger vermese
Şiddet-i farḡ-ı zuhūr-ı Kibriyā ḡayret baḡa

Āşḡ-ıla bir şem'ı dilsūzum k'olur pervāne-vār
Cebre'īl⁴⁵⁵ olsa nedīm-i bezm-i ünsiyyet baḡa

Eylerim mey gibi ḡalkın küfr ü imānıḡ mezīd
Neş'e-i cām-ı ezeldendir bu ḡāşıyyet baḡa

45. Bir şehīd-i ḡançer-i āşḡım bu bismilgāhda
Bī-tekellūf şāhid-i maḡşūddur diyet baḡa

Lā mekānī-sīretim bir cevherim bī-keyf ü kem
Kim ārazdır şūret-i ḡālimde keyfiyyet baḡa

Şem'ı bir āyine-i ḡālet-nümādır ki dilim
Āks eyler her şuverden başḡa bir ḡālet baḡa

⁴⁵⁴ "Göz (gördüğünden) şaşmadı ve (onu) aşmadı." (Necm 53/17) Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur'an-ı Kerim Meâlî**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.587. Hz. Peygamber'in Mi'rac hadisesine telmih vardır. O, Sidre'de iken akıllara sığmayan ve insanı hayrete düşüren pek çok şey görmüş ancak ayette de belirtildiği üzere "Göz (gördüğünden) şaşmamış ve (onu) aşmamıştır."

⁴⁵⁵ "Cebrâil, Cibrîl-i Emin, Nâmûs-i Ekber, Rûhü'l-Emîn, Rûhü'l-kuds, Sidre-nişîn" gibi unvanlarla anılmış olan, dört büyük melekten birisidir. Ahmet Atillâ Şentürk, **Osmanlı Şiiri Kılavuzu**, ed. Bedriye Gülay Açar, İstanbul, Osmanlı Edebiyatı Araştırmaları Merkezi, 2017, C.2, s.293.

ĠAZEL

Mef'ülül/Mefā'īlül/Mefā'īlül/Fe'ülün

Hicrān şebiniñ pertev-i eşhārı göründü
Vuşlat gününüñ mihriniñ envārı göründü

Zülf-i siyehiñ k'etdi perīşān o ħam ebrū
Gökler açılıp kıavs-ı kıazā kārı göründü

50. Pür dīde olup ğonca gibi dāĝıla cismim
Cānān iliniñ bāĝınıñ ezhārı göründü

Mecnūn'a kühistān-ı beyābān-ı firāķa
Leylā⁴⁵⁶ köyünüñ küķe-i pāzārı göründü

Ya'ķūb-ı ğamıñ perde-i nazżārelerinden
Cān Yūsuf'unuñ⁴⁵⁷ kākül-i ruhsārı göründü

Gülbāĝķe-i dāĝ-ı dil-i Eyyūb-ı ħazāne
Kevşer ayaĝı⁴⁵⁸ mu'cize enhārı göründü

Tārīk-i şeb envār olup Mūsā-i⁴⁵⁹ aşķa
Gülbāng-ı *Ena'llāh*⁴⁶⁰ şeceri nārı göründü

⁴⁵⁶ "Leylā", "Leylā ve Mecnūn" hikāyesinin kadın kahramanının ismidir.

⁴⁵⁷ "Yūsuf", Hz. Ya'ķūb peygamberin oĝlu, İsrāiloĝullarının peygamberidir. Ömer Faruk Harman, "Yūsuf", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2013, C.XLIV, s.1-5.

⁴⁵⁸ "Kevser" cennette bulunan bir akarsuyun/gölün adıdır. Saf, temiz, tatlı olması; büyüklüğü ve içenin bir daha susamaması gibi özellikleri ile meşhurdur. İskender Pala, **Ansiklopedik Divān Şiiri Sözlüğü**, İstanbul, Kapı Yayınları, 2012, s.268.

⁴⁵⁹ "Mūsā", üç semavi dinde peygamber olarak kabul edilen, Firavun'un zulmünü bertaraf edip İsrāiloĝullarını kurtardığı için de lider olarak görülen bir peygamberdir. Ömer Faruk Harman, "Mūsā", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2006, C.XXXI, s.207-213.

⁴⁶⁰ "Ena'llāh" Kur'an'da, "Musa, ateşin yanına gelince, o mübarek yerdeki vadinin sağ tarafındaki ağaçtan şöyle seslenildi: Ey Mūsâ! Şüphesiz ben, evet, ben âlemlerin Rabbi olan Allah'ım." (Kasas 28/30) mealindeki ayette yer almaktadır. Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur'an-ı Kerim Meâlî**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.428.

55. Āyīne gibi Şem‘-i ilāhī nażarından
Ref‘ oldu cihān perdesi dildārı göründü

Ey nağam-perdâz-ı serv-i bâğ-ı ‘aşk

V’ey hezâr-ı âşinâ-yı dâğ-ı ‘aşk

Ey gül-i pâlız-i vaşlıñ mâ’ili

5/3a

V’ey şafâ-yı derd ü ğam mâ-hâşılı

Ey gül-i elvân-pezîr-i çâr-bâğ

Şafha-i mir’[â]t-ı rûy-ı şeb-çerâğ

Perver-i Şem’-i şebistân-ı cemâl

Ṭâ’if-i pervâne-i beyt-i vişâl

60. Menba’-ı gencîne-i ‘aşk-ı Hudâ

Hâşıl-ı esrâr-ı zât-ı Kibriyâ

Geceler tâ şubh olunca zâr eden

Şem’-i bezm-i miñneti bîzâr eden

Nûr-ı pāk-i ‘aşka Âdem’dir⁴⁶¹ emîn

Reşk eyler Âdem’e ‘arş-ı berîn

Şem’den pervâne hâl ol râz gûş

Râz-ı dil humhânesinden bâde-nûş

Gûş kıl imdi kelâm-ı hâleti

‘Aşk-ı pâkiñ gör nedir mâhiyyeti

65. Çünkü cûş etdi yem-i minâ-yı ‘aşk

⁴⁶¹ “Âdem”, Allah’ın yarattığı ilk insan ve ilk peygamberdir. Süleyman Hayri Bolay, “Âdem”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1988, C.I, s.358-363.

Tazelendi neş'e-i şahbâ-yı 'aşk

Ben hamûşâne olurken cân-güdâz
Eylediñ imdi beni sen nâle-sâz

Âteş-i 'aşkıñ füzûn oldu füzûn
Tâb-ı dilde kalmadı şabr u sükûn

Benven ol Şem'-i şebistân-ı Hudâ
'Âşık-ı dîdâr-ı nûr-ı Kibriyâ

'Aşk-ıla Şem'-i şebistân'ım bugün
Mihir ile Şems-i dıraşşânım bugün

70. İhtizâz-ıla yanar zıkr eylerim
Şâhid-i maşşûd râzın söylerim

[ĠAZEL]

Mef'ülü/Mefā'ilü/Mefā'ilü/Fe'ülün

Bir Şem'ci ziyā-güster-i kāŐāne-i 'aşkım
HurŐid-i Őafā-sāz-ı nihān-ĥāne-i 'aşkım

Çekdi beni çün kilc-i każā silk-i suĥura
Bu levĥa-i imkānda efsāne-i 'aşkım

Üstād-ı kađīmim bu debistān-ı hünerde
Nazżārede bir suĥte-dīvāne-i 'aŐkım

Bir lāle-i surĥin-i gülistān-ı viŐālim
Gülcām-ı neŐāĥ-āver-i mestāne-i 'aşkım

75. Mızāb-ı lebinden dökülür bāde-i esrār
Rindān-ı mey-i vaĥdete ĥumĥāne-i 'aşkım

Ben Şem'ci Őebistān-ı bezmgāh-ı kađīmim
Şem'ci ruĥ-ı cānāneye pervāne-i 'aşkım

Nuṭḡ ammā nuṭḡ-ı ḡayvānī degil

6/3b

Nuṭḡ-ı mesnūn-ı beyābānī degil

Nuṭḡ ammā nuṭḡ-ı insāndır bu söz

Manṭıḡu'ṭ-ṭayr-ı Süleymān'dır⁴⁶² bu söz

Tāb-rūḡ-ı rūḡ-ı 'īsī'dir⁴⁶³ bu söz

Nuṭḡ-ı i'cāz Mesīhī'dir⁴⁶⁴ bu söz

80. 'Ālem-i ḡayb u ḡafādandır ḡaber
Ḳulzüm-ı zevḡ ü şafādandır ḡaber

Mürdeyi ihyā eder bu nuṭḡ-ı pāk

Āşināyı derdi eyler derdnāk

Çünkü söyler ḡāme-i şu'lem kelām

Eyleyip tāb-ı sūḡanda ihtimām

Ekşerī yerde kināyāt eylerim

Fehm ḡıl ma'nā yüzünden söylerim

İḡtizāda bir ṭarīḡ-ı iḡtibās

Eylerim kütb-i ilāhīden ḡıyās

85. Benven ol merd-i tecellā-yı kelām

Nāzım-ı silk-i tesellā-yı kelām

⁴⁶² "Süleyman", Dâvûd peygamberin oğlu olup hem padişah hem de hükümdar bir peygamberdir. Ömer Faruk Harman, "Süleyman", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2010, C.XXXVIII, s.56-60.

⁴⁶³ "İsâ", kendisine dört büyük kitaptan İncil indirilmiş olan İsrailoğullarının son peygamberidir. Ömer Faruk Harman, "İsâ", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2000, C.XXII, s.465-472.

⁴⁶⁴ "Mesîh", Hz. İsâ'nın lakabıdır.

Mâlik-i genc-i sarây-ı nâṭıka
Vâsıl-ı kenz-i hüdâ-yı nâṭıka

Şîr-i meydân-ı çerâğân-ı sühen
Peyk-i râhımdır şerâr-ı reh-fiken

Şu'lem ejderhâ-yı deşt-i müste'âr
Dûd-ı tâbımdan zümürüd eşk-bâr

İttiḥād etdim mecâz-ı mürsele
Zevk-i maḥzım var ḥaḳîḳatden hüve

90. Tende cânım sözde irsâl-i meşel
'Aşk-ı yâre sūziş-i sînem bedel

Cümle üslûb-ı süḥan zâtımda var
Her me'ânî tâb-ı mir'âtımda var

Şerḥ-i 'âlem naḳş-ı icmâlimdedir
Kenz-i maḥfî tâb-ı ferḥâlimdedir

Cümle evşâfım ḥaber esrârdan
Muḥtefî olmaz ulü'l-ebşârdan

Rüşenâ kıldı beni çün Lâ-mekân⁴⁶⁵
Tâ olam divân-ı 'aşka tercümân

95. Remzimi fehm eyleyen merd-i lebîb
Pertevim a'mâlara olmaz naşîb

⁴⁶⁵ "Lâ-mekân", "mekândan münezzeḥ" anlamında Cenâb-ı Hakk'ın sıfatıdır.

Bi'l-bidāye söyleyim hālīm saña
Tā ki rüşen olsun aḥvālīm saña

Rüşenā olsun bütün mebdē' me'ād
Sözlerimden kılm me'ānī ictihād

ĠAZEL

Fā'ilātün/Fā'ilātün/Fā'ilātün/Fā'ilün

Bir şerāre peykerim mihr-i dıraḥşāndır sözüm
Zerre-i [h]ākisterim mühr-i Süleymān'dır sözüm

Bir çerāĝ-ı rüşen[-i] kemter cebīn ü 'arızım
Āsumān u pertev-i māh-ı şebistāndır sözüm

100. Kilk-i surḥīnim midādım ḥūn-ı dil naḳşım nihān 7/4a
Āteş-i ten zevḳ-i dil yaĝmager-i cāndır sözüm

Meş'al-i rāh-maḫāf-ı Ka'be-i⁴⁶⁶ maḫlab benim
Hādī-i silk-i hidāyet sırr-ı Subḥān'dır⁴⁶⁷ sözüm

Bir mey-i seyyāle-baḫşā sāĝar-ı zerrīn-tenim
Bā'ış-ı ĩmān küfr ü küfr ĩmāndır sözüm

Bir nifāĝ-ı lāle-i sürḥ-i girībān-çāk-i 'aşḳ
Reng-i la'l-i bāriḳ-i kūh-ı *Bedahşān*'dır⁴⁶⁸ sözüm

Sürḥ-ser bir ādem-i dānişver-i dīrūziyim
Bir püser-i meh-ḫal'at ĝisū perişāndır sözüm

⁴⁶⁶ "Kâbe", Mekke şehrinde Harem-i şerifin içinde yer alan, İslam inancına göre yeryüzünde yapılan ilk kutsal binadır. Müslümanların kiblesidir. Sadettin Ünal, "Kâbe", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2001, C.XXIV, s.14-21.

⁴⁶⁷ "Sübhân", "her türlü noksandan uzak olan" manası ile Allah'ın isimlerindedir.

⁴⁶⁸ "Bedahşân", Afganistan'ın kuzeydoğusunda Tacikistan, Çin ve Pakistan'a komşu bölgede, merkezi Feyz-âbâd olan şehirdir. Bu şehirde "bedahş" denilen yakut madeni çıkarılmaktadır. Şehrin isminin de bu madenden geldiği düşünülmektedir. Rivayete göre bu taş madenden çıktığı zaman soluk bir renktedir. Fakat ciğer kanına bulanıp güneşte bekletilirse renginin parlak bir kırmızıya döndüğüne inanılmaktadır. Divan edebiyatında daha çok yakuta nispet edilerek "la'l-i bedahşân" şeklinde kullanılmaktadır. İskender Pala, **Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü**, İstanbul, Kapı Yayınları, 2012, s.61. Emine Yeniterzi, "Klasik Türk Şiirinde Ülke ve Şehirlerin Meşhur Özellikleri", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2010, C.3, S.15, s.308.

105. ‘Andelīb-i gülbün-i gülşen-sarāy-ı cezbeyim
Minserimde bāng-i na‘t-ı verd-i ḥandāndır sözüm

Ṭūṭī-i āteş-zebānīyim sevād-ı a‘zamn
Ḥasbiḥāl-i māh sükker zevk-i insāndır sözüm

Serv-i bālā ḳadd ki servistān-ı ḥayretdir yerim
Āşiyān-ı ‘andelīb-i āh [u] efğāndır sözüm

Ġonca-i ḥāmūş-ı pālīz-i cinān vuşlatım
Leb-be-mührüm kāşif-i esrāra pinhāndır sözüm

Bir beyāz-ı [ç]end ṭāk-ı bāğ-ı ma‘dümüm ki ben
Rūḥ-ı fercām-ı nesīm-i sünbūlistāndır sözüm

110. Bir nihāl-i sāde-i zıll-ı riyāz-ı vaḥdetim
Sübḥa-i cem‘iyyet-i lü‘lū-i rummāndır sözüm

Ben gülistān-ı hezār elvān-ı cism-i mümteni‘
Pīr-i üstād-ı keremver-i bostānīyāndır sözüm

Şu‘le-i tennūr-ı āteş-ḥīz-i Nūḥ⁴⁶⁹ nācīyim
Kāfir-i ĩmāna dehşet-baḥş ṭūfāndır sözüm

Bir nihāl-i nāy-ı pür bāng-ı şerer-pāşım velī
Sem‘-i İbrāhīm’e⁴⁷⁰ esrār-ı gülistāndır sözüm

⁴⁶⁹ “Nûh”, Hz. İdris’ten sonra peygamber olarak gönderilmiş ülü’l-azm diye de isimlendirilen beş büyük peygamberden birisidir. Kendisine iman etmeyen kavmi “Nûh Tufanı” olarak bilinen tufanda helak edilmiştir. Ömer Faruk Harman, “Nûh”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2007, C.XXXIII, s.224-227.

Ṭür-ı bālā ṭāḳ-ı envār-ı tecellīyim ki ben
Hem Kelīmu'llāh⁴⁷¹ hem Mūsā-ı 'İmrân'dır⁴⁷² sözüm

115. Bir 'aşāyım ki yed-i Mūsā'da ḡu'bān-peykerim
Sāhirān u bāṭılāna dūd-ı nīrāndır sözüm

Meryem-i⁴⁷³ pākīze-i maḥrem-sarāy-ı 'işmetim
Lāne-i murğ-ı ḳuds-i 'îsā-ı 'uryāndır sözüm

Bir ḥabāb-ı eşk-i çeşm-i 'āşık-ı dirīneyim
Līk emvāc-ı telāṭum-ḥīz-i 'ummāndır sözüm

Bir sevād-ı noḳṭa-i sırr-ı süveydāyım ki ben
Cāmi'-i sırr-ı nihānī mağz-ı Ḳur'ān'dır sözüm

Bir beyāz beyza-i 'Anḳā-yı⁴⁷⁴ Ḳāf-ı ḳudretim⁴⁷⁵
Cibre'îl-i zü'l-cenāḥ-ı seyr-i ekvāndır sözüm

⁴⁷⁰ "İbrâhim", üç semavi dinde peygamber olarak kabul edilen ül'l-azm peygamberlerden birisidir. Kur'an'da kıssaları ile çokça zikredilmektedir. Ömer Faruk Harman, "İbrâhim", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2000, C.XXI, s.266-272.

⁴⁷¹ "Kelîmullah", Tûr-ı Sînâ'da mahiyeti bilinemeyen bir şekilde Allah ile konuşan Hz. Mûsâ'nın unvanıdır. Ömer Faruk Harman, "Mûsâ", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2006, C.XXXI, s.207-213.

⁴⁷² "İmrân", Hz. Mûsâ ile Hz. Meryem'in babalarının ismidir. Bu beytte Hz. Musâ'nın babası kastedilmektedir. Ömer Faruk Harman, "İmrân", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2000, C.XXII, s.232.

⁴⁷³ "Meryem", İsâ peygamberin annesi, İmrân adında bir zatın kızıdır. Namus ve iffet timsali bir kadındır. Ömer Faruk Harman, "Meryem", DİA, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, 2004, C.XXIX, s.236-242.

⁴⁷⁴ "Anka, Sîmurg, Zümrüdüanka, Sîmurg u Ankâ" isimleri ile anılan, Kaf dağında yaşadığına inanılan, renkli tüyleri, insana benzeyen yüzü ve hiç yere konmaması ile meşhur olmuş efsanevi bir kuştur. Bu kuşun bütün kuşlardan bir alamet taşıdığı da rivayetler arasındadır. Sargon Erdem, "Anka", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1991, C.III, s.198-200.

İskender Pala, **Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü**, İstanbul, Kapı Yayınları, 2012, s.24.

⁴⁷⁵ "Kaf/Kafdağı", somut ya da soyut olarak varlığı tartışılan, kimilerine göre mistik boyutu olan, fakat genel kanaate göre, dünyayı çevreleyen ve aşılması mümkün olmayan bir dağdır. Kürşat Demirci, "Kafdağı", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2001, C.XXIV, s.144-145.

120. Berķ-i te's̄ir-i zebān-ı zü'l-fiķār-ı H̄aydar'ım⁴⁷⁶
Kuvve-i bāzū-yı kudret ūir-i merdāndır s̄özüm

Ādem-i ma'nā-yı 'aşkıım ādem-i ma'nā-yı 'aşķ
İstivā-yı istivā-yı 'arş-ı Raḥmān'dır⁴⁷⁷ s̄özüm

Hāne-i esrārda ūem'-i ūebistān her gece
'Āşık-ı ūebzindeye rüūen-ķerāġāndır s̄özüm

⁴⁷⁶ "Haydar", lügatte arslan olarak geçmekte olup Hz. Ali'nin cesur ve yiġitliġine nispetle kendisinin lakabı olmuştur. "Zülfikār" ise Hz. Ali'nin kılıcıdır. Bu kılıcın ucu iki parķaya ayrılmıū ūekildedir.

⁴⁷⁷ Allah'ın arūa istiva etmesi, Kur'an'da Araf suresi 54. ayette zikredilmektedir.

‘Aşk-ıla Şem‘-i şebistân’ım bugün
Mîhr ile Şems-i dıraḥşânım bugün

8/4b

İhtizâz-ıla yanar zıkr eylerim
Şâhid-i maḳşûd râzın söylerim

125. Berḳ-baḥş-ı şavb-ı taḳşîş-i nevâl
Şöyle kim fi’l-aşl âğâz-ı âmâl

Âferînende Hudâ-yı zü’l-te‘âl
Kibriyâ-yı zü’l-celâl-i bî-zevâl

Kişver-i ervâḫı âbâd etmeden
Âferîniş mülkün îcâd etmeden

Olmadan mînâ-yı fânûs-ı cihân
Yanmadan mişbâḫ-ı necm-i âsumân

Rûḫ-ı a‘zam olmadan Âdem’le yâd
Şarmadan âğûşuna ‘arz-ı mihâd

130. Hem daḫi bu bünye-i seb‘-i şidâd⁴⁷⁸
Olmadan meclisgeh-i kevn ü fesâd

Ben ḫarîm-i yârda mihmân idim
Nûr-ı vech-i yâr ile ḫayrân idim

Nâm-ı bî-nâmıyla şânım var idi

⁴⁷⁸ “Ve beneynâ fevḳaküm seb‘an şidâdâ”, “Üstünüze sağlam yedi gök bina ettik.” (Nebe 78/12) Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur’an-ı Kerim Meâli**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.428.

Bî-nişānlıkla nişānum var idi

Dutmuş idim lā-mekān mülkünde kân
Kānum ile kân olurdu kün-fe-kân

Olmuş idi yār ili 'işretgehim
Yoğ-ıdı hiç ğurbet ilden āgehim

135. Gelmez idi yādıma zār-ı firāk
Olmamışdım murğ-ı gülzār-ı firāk

Nev-bahār olmaz ħazānum yoğ-ıdı
Bir zamān içre zamānum yoğ-ıdı

Mest olup cām-ı şabāḥ-ı yār-ıla
Zevk-i vaşl-ı rûḥ-ı rāḥ-ı yār-ıla

Bir dem içre yārdan oldum cüdā
Bir ḥayāl-i pür melāl oldu baḡa

Bilmedim mestānelikle n'olmuşum
Meclis-i dil-dāra mehcūr olmuşum

140. Ol zamān düşdüm belā-yı fūrḡate
Yār oldum āşinā-yı fūrḡate

9/5a

Sīneme çün düşdü hicrān yarası
Başıma tīg-ı nümāyān yarası

Yāre-i hicrān-ile āvāreyim

Düşmüşüm bir derde ki bî-çāreyim

Eyledim dār-ı vaṭandan rıḫleti
Ṭuydu cānım dāğ-ı derd-i ğurbeti

Gitdi elden āh yārim el-firāk
Kalmadı şabr u qarārım el-firāk

- 145.** Dūzaḫ-ı hicrānda kaldım meded
Vādī-i nīrānda kaldım meded

ĠAZEL

Fā'ilātün/Fā'ilātün/Fā'ilātün/Fā'ilün

Künc-i dilde yandı nār-ı şu'le-sāy-ı iftirāk
Oldu cismim külhan-ı āteş-fezā-yı iftirāk

Bu cihān hicriñle ey yārim o gülşendir k'olur
Çeşmime her bir giyāh-ı sebz-i nāy-ı iftirāk

Her gülü bir sāğar-ı āteş-nişār-ı çeşm ü dil
Her fiğān-ı 'andelīb oldu nevā-yı iftirāk

Çeşm-i bīnā-yı zamāne cevherin-i şubḥ u şām
Oldular āyine-i 'ibret-nümā-yı iftirāk

150. Rūz u şeb miḳrāzı açar ḳapar ḥayyāṭ-ı dehr
Sīne-çākāne keser rengin ḳabā-yı iftirāk

Bir ṭutuşmuş āteşim ki bir şerārımdan gece
Rūz-ı rüşengāh olur zulmet-serā-yı iftirāk

Ḳalmadı şubḥ-ı visāle şabr u sāmānım dirīğ
Neyleyim kim uzanır bitmez mesā-yı iftirāk

Vāşıl olmaz ol melek sīmāya yine neyleyim
Göklere ağıdı fiğānımla nidā-yı iftirāk

Eşkime ḥākisterimle yazayım Manşūr-veş⁴⁷⁹

⁴⁷⁹ "Hallâc-ı Mansûr" olarak bilinen bu zatın asıl ismi Hüseyin'dir. Şeriata uygun olmayan sözler ve özellikle "Ene'l-Hak" sözünü sarfettiğinden dolayı rivayetlere göre önce işkence görmüş sonrasında idam edilmiş ardından vücudu yakılarak külleri Dicle'ye dökülmüştür. Edebiyatta, inancı uğruna her

Âh kim yakdı beni nâra hevâ-yı iftirāk

155. Tîğlarla çāk çāk olsun bulansın kınlara
Olmasın tek kimse yâ Rab mübtelâ-yı iftirāk

Bî-nişânlık ey gönül seng-i mezâr olsun saña
Çünkü olduñ tu‘me-i tîğ-i hebâ-yı iftirāk

Câm-ı Cem⁴⁸⁰ olsa kırılısın sâğarı şol bâdeniñ
Kim neşâtından gelir keyf-i cefâ-yı iftirāk

Verdine meyl etme dil bir gülşeniñ kim şemm olur
Goncasından bir zamân bûy-ı fenâ-yı iftirāk

Hûn-ı eşk içre yuvalanır bu hâristânda
Kân[ğ]ı baş üzre yuva yapsa Hümâ-yı⁴⁸¹ iftirāk

160. Vuşlatı yolunda kırbân oldu derler yârinin
Her kim eyler yâr için cânın fedâ-yı iftirāk

Nerm olurduñ âteş-i mînâ gibi ey seng-dil
Ger olayduñ bir nefes sûz âşinâ-yı iftirāk

şeye göğüs germe ve hatta bu uğurda ölmenin sembolü hâline gelmiştir. İskender Pala, **Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü**, İstanbul, Kapı Yayınları, 2012, s.185-186.

⁴⁸⁰ “Cem (Cemşîd)”, rivayete göre şarabın mucidi olarak bilinen zattır. Kadehinin üzerinde hikmeti bildiren yazılar olduğu da rivayetler arasındadır. Edebiyatta Câm-ı Cem tabiri daha çok şarabın ibret verici hâllerini anlatmak maksadı ile kullanılmaktadır. Ahmet Talat Onay, **Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü: Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı**, haz. Cemal Kurnaz, Ankara, Kurgan Edebiyat Yayınları, 2013, s.102-103.

⁴⁸¹ “Hümâ, Tayru’d-devle”, devlet kuşu, talih kuşu olarak bilinen efsanevi bir kuştur. Bu kuşun kendisi ya da gölgesi kimin başına konarsa o kişinin bahtının açılacağına, talihinin güleceğine ve hükümdar olacağına inanılmaktadır. Ahmet Talat Onay, **Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü: Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı**, haz. Cemal Kurnaz, Ankara, Kurgan Edebiyat Yayınları, 2013, s.218-219.

Çāh-ı nīrān içre her peykānı bir revzen açar
Kağı cisme degse tīr-i cān-rübā-yı iftirāk

10/5b

Nāvek-i müjgānı yāriñ düşse Şem'in yādına
Yüzü üzre yaşlanır kıavs-ı kıazā-yı iftirāk

Şem'-i bezm oldum k'o zād pür dil vişāliñ vaşfına
Lāl olur hep tūti-i nağme-serā-yı iftirāk

165. ‘Aşk-ıla Şem‘-i şebistân’ım bugün
Mihr ile Şems-i dıraḥşānım bugün

İhtizāz-ıla yanar zıkr eylerim
Şāhid-i maḫşūd rāzın söylerim

Zār olup āh ile efgān eyledim
Şāne-veş çāk-i girībān eyledim

Dūde-i āhımla ḫoldu cevfi ‘arş
Lerze etdi zār u efgānımla ferş

Ḥazret-i a‘yānda kıldım telāş
Ekşerī rāz-āşinā vü rāz-dāş

170. Ṭuydular āvāze-i hicrānımı
Bildiler rāz-ı dil-i pinhānımı

Ra‘d u berķ u kevkeb ü mihr ü şihāb
Tāb-ı te’şīrimden etdi ictināb

Ra‘d söyler etdigim efgānları
Bād söyler kıldığım peymānları

Bellidir bār-ı girānım ḫağdan
Beyt-i aḫzānım ḫazān-ı bāğdan

Maḫlabım kibrīt-i aḫmer bildirir
Derdimi dārū-yı aşfer bildirir

175. Yāra mehcūr olmuşum bī-iḥtiyār
Neyleyim tedbīre yokdur iḳtidār

Yāra-i sīnem göründü lāleden
Ṭavḳ-ı endūhum bilindi hāleden

Ḥūn-i şāfīdir sirişkim söyleyen
Bāde-i engūr eşkim söyleyen

Zūr-ı aşkıım zāhir oldu şīreden
Ṭāb-ı ḥūnīn lelim şemşīrden

İştīyākım tıydu ervāḥ-ı güzīn
İftirākım bildi āhū-yı ḥazīn

180. Dürretü'l beyzā idi cāmım benim
Kevşer idi bāde-āşāmım benim

Ḳanda zevḳ-i ḥayret-i bezm-i vişāl
Ḳanda rūḥ-ı rāḥat-ı ḥüsn-i cemāl

Hemdem-i dildār idim vā ḥasretā
Şem'-i bezm-i yār idim vā ḥasretā

11/6a

Yaḳdı ḥasret āteşi cān u benim
Yād-ı fürḳatle ḳarardı rüşenim

Vādī-i endūh-ı ḡamda ḳalmışım
Çāh-ı tārīk-i sitemde ḳalmışım

185. Cümle vādī bi'r-i gayyādan nişān
Peşşedir kühine nisbet āsumān

Ejdehā vādīlerinde reng reng
Dīv [ü] 'ifrīt ü 'aķārīb ü peleng

Şu'le cismim āteşistān-ı şafaķ
Dūd-ı enfās-ı şebistān-ı falak

Deşt-i hāmūnunda aķzāb-ı hīn
Kūhsārında nice şīr-i 'arīn

Her yere vermiş veġālar velvele
Na'ra-i şīrān şalmış zelzele

190. Mūr destinde Süleymānlar zebūn
Mār tavķında esedler dīde-ķūn

Üstüh'ān-ı ser-i sifāl-i encūmen
Meyleri ķūn-i sirişk-i dīdeden

Laķt-ı dil yerler iķerler ķānlar
Sāz-ı meclis anlara efgānlar

Hep firāk ehli o yerde bī-mecāl
ķūn ile āġışte olmuş pāyimāl

Dedim ey kişver-nişīn Allāh iķün
Bir ķaber yok mu dil-i āġāh iķün

195. Bu ne yerdir kim olursız cilveger
Bu ne işdir kim edersiz ser-te-ser

Dediler vādī-i hicrāndır bu yer
Fi'l-ḥaḳīḳa nār-ı nīrāndır bu yer

Dūzaḥ olmuşdur bu yerden bir nişān
Kim buḡa nisbetle dūzaḥ gülsitān

Bu sözü gūş-ıla feryād eyledim
Āteş-i ḥasretle yandım söyledim

ĠAZEL

Mefā'īlün/Mefā'īlün/Mefā'īlün/Mefā'īlün

Firāķıñla dilim ħumĥāne-i ŧahbāya ħasrettdir

Dü çeŧm-i ħün-feŧānım sāġar u mīnāya ħasrettdir

200. Ķararmıŧ dūd-ı āh-ı hicr ile cismiñ deme ey dost

Dilim bīmār-ı ferŧ-ı cāme-i sevdāya ħasrettdir

Meŧāma bŧy-ı hicrān eriŧir verdi viŧālinden

Bu bāġın ŧıynet-i āb u gili eczā-yı ħasrettdir

O çāh-ı Nahŧeb'im⁴⁸² fikriñle ben ey māh kim sensiz

Felekler çeŧmime dŧlāb-ı āb-efzāya ħasrettdir

Ne denli nātuvān bāriŧ-ı hecrim ki ben ey ŧem'

12/6b

Ġubār-ı dāmenim kŧh-ı zemīn-ārāya ħasrettdir

⁴⁸² Nahŧeb, Özbekistan'ın ortaçaġ ŧehirlerinden olup Arap coġrafyacıları tarafından Nesef ismiyle bilinmektedir. Rivayete göre, İbn Muknī/İbn Mukanna isimli Horasanlı bir hākim Nahŧeb ŧehirindeki bir kuyudan sihirle bir ay çıkarmıŧ, bu ay, gece ay battıktan sonra dört fersahlık mesafeyi aydınlatırmıŧ. Diġer bir rivayete göre ise bu ay gökyüzünde altmış gün görünürmüŧ. Bu aya, "Māh-ı Siyām, Māh-ı Mukanna', Māh-ı Keŧ, Māh-ı Nahŧeb"; o kuyuya ise, "Çāh-ı Nahŧeb" denilmektedir. İskender Pala, **Ansiklopedik Divān ŧiiri Sözlüġü**, İstanbul, Kapı Yayınları, 2012, s.294.

Ahmet Talat Onay, **Açıklamalı Divan ŧiiri Sözlüġü: Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı**, haz. Cemal Kurnaz, Ankara, Kurgan Edebiyat Yayınları, 2013, s.282.

Emine Yeniterzi, "Klasik Türk ŧiirinde Ülke ve ŧehirlerin Meŧhur Özellikleri", Uluslararası Sosyal Araŧtırmalar Dergisi, c.3, S.15, s.323.

‘Âşk-ıla Şem‘-i şebistân’ım bugün
Mihr ile Şems-i dırahşânım bugün

205. İhtizâz-ıla yanar zıkr eylerim
Şâhid-i maşşûd râzın söylerim

Dilde sevdâ sîne de dâğ-ı cünün
Eşk-i çeşmim eyledim deryâ-yı hûn

Ûlzüm-i ‘ummân oldu hûn-ı çeşm
Cüş kıldı mevce-i Ceyhûn-ı⁴⁸³ çeşm

Esdi bir bād-ı girân-ı Hîregî⁴⁸⁴
Eyledi deryâ-yı hûni tîregî

Baħr-i hûn ammâ ne baħr-i sâfilîn
Her ħabâbı bir semâvât u zemîn

210. Ğavṭa-perdâzân u hep mâhîleri
Cümle ‘ifrît ü ‘aķârîb leşkeri

Âşinâlar ser-te-ser şerru’d-devâb
Ebkem ü a‘mâ aşamm bî-ħisâb

Ğarķ olup ol hûn içinde gâh gâh

⁴⁸³ “Ceyhun Irmağı”, bir diğeri ismi ile “Amuderya” Orta Asya’nın en uzun nehridir. Edebiyatta âşîğın gözyaşlarının fazlalığı ve hiç durmadan akması genellikle bu ve diğeri nehirlerle (Nil, Dicle, Fırat...) benzetilmektedir. İskender Pala, **Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü**, İstanbul, Kapı Yayınları, 2012, s.91.

⁴⁸⁴ “Hire”, günümüzde Irak’ın Necef iline bağlı bir kaza merkezi olup Kûfe’nin 5 km. güneyinde, Kûfe ile Havernak arasında bulunan Kinîdre höyüğünün güneydoğusunda, Fırat nehri kenarında yer alan geniş bir ovada bulunmaktadır. Tarihte Lahmîler’in başkentidir. Hüseyin Ali ed-Dâkûkî, “Hîre”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1998, C.XVIII, s.122-124.

Lücce-veş hem eyledim cismim tebâh

Her habâb-ı lücce-i hûnî ki var
Destime bir şâgar-ı hasret şunar

Zevki germâb süllem-i mâ'ü'l-hamîm
Sekri âlâm-ı teb-i nâru'l-cahîm

215. 'Ays u nüşum hûn-ı dil lahm-ı ciger
Lâlezârim çâh-ı dūzaḡ etdiler

Naḡmet-i zaḡḡûm⁴⁸⁵ oldu ni'metim
Zift-i nîrân oldu şâfî tıynetim

Her demi şad derd-i dâḡ-ı merg-i cân
Her nefes bād-ı semûm-ı bîamân

Kimseden imdād u istimdād yok
Şâfi'-i dād-âver-i feryād yok

Yokdur elde şabr u sāmânım dirîḡ
Bulmadım bu derde dermânım dirîḡ

220. Geçdi bu ḡâletle nice rûzigâr
Olmadı bir yüzde maḡlab [â]şikâr

Şâhid-i maḡşûda kıldım ḡâceti
Mültecâ kıldım ḡuzûr-ı 'izzeti

⁴⁸⁵ "Zakkûm" Kur'an'da, (İsrâ 17/60), (Duhân 44/43-46), (Vâkıa 56/51-55) surelerinde cehennemde kötülerin cezalandırılacağı bir yiyecek olarak geçmektedir.

Dedim ey bīmāra dermān eyleyen
Sevdigine nārı güلزār eyleyen

13/7a

Ey cemāl-i Yūsuf'u mehtāb eden
V'ey Zeliḥā/Züleyḥā⁴⁸⁶ çeşmini ḥün-āb eden

Pertev-i baḥtım siyekāre kılan
Ey beni hecriyle āvāre kılan

225. Ey şikeste eyleyen gülcāmımı
Vey şalan ferdālara dilkāmımı

Ey saçında nūr-ı vechiñ gizleyen
Tār-ı zülfün 'āşıka āşüb eden

Bezm-i vuşlatdan kaçan oldum ırāğ
Bitdi cānımda nice bin dürlü dāğ

Bunca dem zārım firākıyla amān
Süz-ı derd-i iştıyākıyla amān

Var iken başımda sevdā-yı vaḥān
Cāygāhım oldu siccīn-i mihen

230. Her demim rüz-ı kıyāmetdir baḥā
Her günüm bir māh-ı sâ'atdir baḥā

Derd-i dil ḥayr-ı muḥabbet bir yaḥā

⁴⁸⁶ "Züleyha/Zeliha", Hz. Yūsuf ile aralarında pek çok hadise geçen Hz. Yūsuf'un eşidir. Zehra Öztürk, "Züleyha", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2013, C.XLIV, s.552-553.

Dūzaḥ-ı endūh-ı fūrkat bir yaḡa

Rāzıyım yaqsın beni bu iştıyāk
Neyleyim bitmez leyālī-i firāk

MÜSEDDES

Mefā'īlün/Mefā'īlün/Mefā'īlün/Mefā'īlün

Ḥabībā ayrı düşdüm bāb-1 vaşlıñ āsitānından
Irāğ oldum ḥarīm-i şahñ-1 ḥüsnüñ sāyebānından
Beni dūr etdi bād-1 hecr tarḥ-1 gül-feşānından
Kesildim ḥār-veş gül-pençe-i bezmiñ meyanından
Ḥayıflar kim cüdā düşdüm cemāliñ gülsitānından
Çerāğ-1 rüşenim mağmūmdur bād-1 ḥa[z]ānından

Cüdālıklar beni biğāne kıldı sen kamer-rūdan
Kesildi pertev-i nezzāre çeşm-i mest [ü]ebrūdan
Rehā buldum egerçi tiz sen miqrāş-1 cādūdan
Atıldım tır-veş yabana ammā kavş-1 ebrūdan
Ḥayıflar kim cüdā düşdüm cemāliñ gülsitānından
Çerāğ-1 rüşenim mağmūmdur bād-1 ḥa[z]ānından

235. Reh-i 'aşkıñda dūr oldum külāh-1 zer nişānımdan
Giderdiñ nā't-1 pākiñ zıkrini āteş-zebānımdan
Diriğ etdiñ na'īm-i neyyir-i vechiñ dehānımdan
Uçurduñ murğ-1 'Ankā-bāl göñlüm āşiyānımdan
Ḥayıflar kim cüdā düşdüm cemāliñ gülsitānından
Çerāğ-1 rüşenim mağmūmdur bād-1 ḥazānından

14/7b

Nice dem pertev-i la'liñ ile neşv ü nemā buldum
Kenār-1 ḥavzda mīnā gibi āteş ile taldum
Dem-i mestānede ter-dāmen-i ümmīde düş oldum
Çemenzārında bir ser-nergis-i ḥayrān idim şoldum
Ḥayıflar kim cüdā düşdüm cemāliñ gülsitānından
Çerāğ-1 rüşenim mağmūmdur bād-1 ḥazānından

Ƙanı ol tâbiş [ü] süziş-medâr leyle-i vuşlat
Ƙanı ol pertev-i üns-i seher-ħîz dem-i hayret
Ƙanı ol ‘ahd-i bezm-i sine-i şâf hücre-i vaħdet
Ƙanı ol vaqt-i ferħunde Ƙanı ol bezm-i cem‘iyyet
Ĥayıflar kim cüdâ düşdüm cemâliñ gülsitânından
Çerâğ-ı rüşenim mağmümdur bād-ı ĥazânından

Zamân ki nür-ı şem‘-i ĥüsnüñe pervâne-veş döndüm
Zübâb-ı zâr-âsâ zülfü[ñ]üñ her târına ĥondum
Şebistân-ı ĥayâle şems-i didârıñla bir gündüm
Vişâliñ bezmine bir şem‘a-i didâr idim söndüm
Ĥayıflar kim cüdâ düşdüm cemâliñ gülsitânından
Çerâğ-ı rüşenim mağmümdur bād-ı ĥazânından

Ederdik ol zamân ma‘şûĥ u ‘âşık âşinâlıklar
Yoğ-ıdı ben ü sen sensiz ü bensiz pür vefâlıklar
Ƙanı ol şa‘şa[‘a]-pîrâ-yı rüy [ü] rüşenâlıklar
Ġam-ı endüh-ı firĥat oldu şimdi mübtelâlıklar
Ĥayıflar kim cüdâ düşdüm cemâliñ gülsitânından
Çerâğ-ı rüşenim mağmümdur bād-ı ĥazânından

240. Benim ol la‘li[ñ]iñ mest-i şarâbı olduğum şeyler
Ġidâ-yı cân bulurlardı kebâbı olduğum şeyler
Yem-i envâr olurdu hep ĥabâbı olduğum şeyler
Beni yâd eylemez mi mâhitâbı olduğum şeyler
Ĥayıflar kim cüdâ düşdüm cemâliñ gülsitânından
Çerâğ-ı rüşenim mağmümdur bād-ı ĥazânından

Hevâ-yı ‘aşĥ-ıla şaldıñ beni deşt-i beyâbâna
Enîs etdiñ sevâd-ı leyle-i ģamġin-i hicrâna

Yine mihrinle başmam mäh-ıla mihr-i dırařşāna
Ħayālîñ şem'-i ĩzāndır dil-i şem'-i řebistān'a
Ħayıflar kim cüdā düşdüm cemālîñ gülsitānından *15/8a*
Çerāğ-ı rüşenim ma[ğ]mümdur bād-ı Ħazānından

‘Aşk-ıla Şem‘-i şebistân’ım bugün
Mıhr ile Şems-i dırağşānım bugün

İhtizāz-ıla yanar zıkr eylerim
Şāhid-i maqşūd rāzın söylerim

Mest ü bī-tāb ağlayıp etdim fiğān
Zār u feryādıyla oldum nā-tuvān

245. Gördüm ol dem Hāzret[i] nezzāreden “Maqşūd zuhūr-ı mürşid”⁴⁸⁷
Zāhir oldu bir civān-ı sīm-ten

Öyle bir mıhr ü hilāl-ebruvān
Kim degil görmüş felek mişliñ ‘ayān

Ġamzesin bir tiğ-ı bürrān eylemiş
Kāfir-i zülfün perişān eylemiş

Tāb-ı tiğından sevād-ı a‘zama
Arz-ı imān ile şalmış demdeme

Ķāmeti nağl-ı gül-i bāğ-ı ‘aden
Gül gibi mağmūr çeşmi neş’eden

250. Ebruvānında bükülmüş müylar
Kim cemāli bezmine da‘vet eder

⁴⁸⁷ Eserde 245. beytin sol tarafında kırmızı mürekkep ile yazılmış “Maqşūd zuhūr-ı mürşid” ifadesi yer almaktadır. Burada bahsedilen mürşidin, Abdürrahîm-i Ünyevî olabileceği düşünülmektedir. Çünkü Şem‘-i şebistân’ın yazıldığı tarih olan 1848, şairin şeyhi Abdürrahîm-i Ünyevî’ye intisap ettiği yıllara denk gelmektedir.

Mest ü hayrân eylemiş nezzâreyi
Derd-i bî-dermâna bulmuş çâreyi

Şâhbâz⁴⁸⁸ dîdesi bālâ nigâh
Bâz-ı eşheb-veş⁴⁸⁹ kebûd ü hem siyâh

Serv-veş revş ü hîrâmı ‘işveger
Rûh-ı zîbâ-yı muşavver ser-te-ser

Neyyir-i a‘zam gibi pür tâb-ı mest
Ġurre-i ġarrâ gibi hañçer be-dest

255. Câme-i elvân ile pîrâyeger
Kâle-i ebyaz-ıla etmiş fark-ı ser

Büy tıydum nükhet-i cânândan
Râz tıydum şîve-i ‘irfândan

Çün göründü böyle bir şâhib-cemâl
‘Arz olundu sırrıma bir hoş-me’âl

⁴⁸⁸ Şems Osman Efendi’nin müşşidi Abdürrahîm-i Ünyevî için kullandığı lakaptır.

⁴⁸⁹ Beytte, “Bâz-ı eşheb” şeklinde yazılmış olan, kaynaklarda ise “El-Bâzü’l-eşheb” (Avını kaçırmayan şahin), “Bâzullah” (Allah’ın şahini) şeklinde yer alan bu terkip, Abdülkâdir-i Geylânî’nin lakaplarıdır. Süleyman Uludağ, “Abdülkâdir-i Geylânî”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1988, C.I, s.234-239.

*EL-ĀYET*⁴⁹⁰

“[Kad] cāekūm [mina’llāhi nūrun] ve kitābü’-m-mübīn.”⁴⁹¹

⁴⁹⁰ *Şem’-i şebistân*’da yer alan ayetlerin imla hataları düzeltilerek yazılmış ve bu hatalar, köşeli parantez içinde gösterilmiştir.

⁴⁹¹ “İşte size Allah’tan bir nur ve apaçık bir (Kur’an) gelmiştir.” (Maide 5/15) Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur’an-ı Kerim Meâli**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.120.

ĠAZEL

16/8b

Mef'ülül/Mefā'îlül/Mefā'îlül/Fe'ülün

Hicrân şebiniñ şubh-ı muşaffâsı göründü

Vuşlat gününü[ñ] şems-i mu'allâsı göründü

Çāk oldu figānımla dil-i gülbün-i maqşūd

Cān bülbülüne ğonca-i hamrāsı göründü

260. Mīnā gibi ālūde dil işkeste dehendim

Humhāne-i 'aşkıñ yem-i şahbāsı göründü

Bu gerden-i 'atşānıma sākī o dü çeşmin

Tizāb-ı leb-i tığ-ı mu'arrāsı göründü

Hūn-ı dil ile beslediğim tūṭi-i cāna

Şehbāze-i eşheb⁴⁹² yed-i yümñāsı göründü

Bu deyr-i harābāt kudümünñ ile sākī

Nezzāreme bir cennet me'vāsı göründü

O lebleri handān olıcağ 'aynıma zāhir

Kevşer mey-i seyyālesi mecrāsı göründü

265. Bir mevc-i şafā oldu hüzün-hāne-i sīnem

Ceyhūn'a leben bādesi deryāsı göründü

Ey dilber-i sevdāger-i Hārūn-ı⁴⁹³ hazīnim

Mūsā demini[ñ] Ṭūr-ı tecellāsı göründü

⁴⁹² Şems Osman Efendi'nin mürşidi Abdürrahîm-i Ünyevî için kullandığı lakaptır.

⁴⁹³ "Hârûn", Hz. Mûsâ'nın kardeşi, İsrâiloğullarına gönderilen peygamber. Ömer Faruk Harman, "Hârûn", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1997, C.XVI, s.254-256.

Ey Œem‘-i Œebistān saġa dīde be-rūŒen
Cānān iliniġ Œem‘-i hüveydā’sı göründü

‘Aşk-ıla Şem‘-i şebistân’ım bugün
Mihr ile Şems-i dırahşânım bugün

İhtizâ[z]-ıla yanar zıkr eylerim
Şâhid-i maşşūd rāzın söylerim

270. Dedim ey sultân-ı kıudsün serveri
Vey leţâfet bezmini[η] rüşengeri

17/9a

Söyle bir dem ki ne ‘âlemden güzer
Hâtırım senden şafâ-yı dil sezer

Ey cemâl-i pertevi nūr-ı yakîn
Vey ham-ı zülf-i siyâhı küfr-i dîn

Tāk-ı ebruvânı olmuş bî-gümân
Secdegâhı cebhe-sây-ı ins ü cân

Şaff-ı müjgânıı cünūd-ı āsumân
Çin-i ğamzeı tîĝ-i tîz-i biemân

275. La‘liıe cām-ı şehâdet ğıbta-yâb
[H]âliıe deryâ-yı vaıdet bir ğabâb

Sende buldum râıat-ı rûı-ı revân
Sende buldum neş’e-i iksîr-i cân

Söyle ey mihr ü cemâliıı ‘aşkına
Tîĝ-ı ebrü-yı hilâliıı ‘aşkına

Ben bir âteş-ḥ̃ or bir âzürde-cân
Derd-i fūrkat ile ḥālīm pek yaman

‘Āşıkım ben yârdan ayrılmışım
Dürlü dürlü derde dūçār olmuşum

280. Fūrkatıyle düşmüşüm bu vâdiye
Bir kimesnem yok ki ḥālīmden bile

Pāre pāre olma maṭlabdır baṇa
Dāğ-ı merg tebhāle-i lebdır baṇa

Līk bir vādīdeyim ey şūḥ-ı pāk
Ne ḥalāş-ı derd ü ne derd-i helāk

Ay cemāliḡ şem‘ine sūzān olam
Ebruvānıḡ tıḡına ḡurbān olam

Yârdan özge degildir ḥācetim
Ḳalmadı bu iştıyāḡa ṭāḡatim

285. Āteş-i ruḡsārıḡa yandır beni
Şem‘-i dīdarıḡla uyandır beni

ĠAZEL

Mefa'îlün/Mefā'îlün/Mefā'îlün/Mefā'îlün

Semāya nūr-ı vechinden güneş bir sāye düşmüşdür
Kaşın resmi egilmiş ğurre-i ğarrāya düşmüşdür

Sen ol hūrşīd-i eflāk-ı şabāhatsin ki ey dilber
Şebistān-ı melāhatda fürüğün aya düşmüşdür

Bu gülzār içre ey ğonca lebin remzi beyānında
Bütün şeydāların bülbül gibi ğavgāya düşmüşdür

Cihānda görünür mestānelikle şol sebebden kim
Niğāh-ı çeşmin ol nergis-i şehlāya düşmüşdür

290. Egilmiş ğuşuğa zülf-i perişān 'aşıķın aş der
Hazer kıl ey melek-sīmā seni iğvāyā düşmüşdür

Gelenler māhiyet 'ālemlerinden baħr-i imkāna
Şu māhīler gibi kim māhīlerden māya düşmüşdür

Ħam-ı zülf-i ruħunda ħālını şordum dedi yārim
Mücerred bir yanık ābdādır sevdāya düşmüşdür

18/9b

Muķavves kaşına nisbetle ħaṭṭ-ı la'l-i dürr-bārın
Hilālin 'aksidir ğüyā leb-i deryāya düşmüşdür

Lebin ķassāmı kim ħāşşıyyet-i la'lin dü nīm etmiş
Neşāṭı bādeye rengi gül-i ħamrāya düşmüşdür

295. Ṭutuşdu bezmde Şem'-i şebistān vechine ķarşı

ızıl dīvānedir kim māh-ıla da‘vāya dūşmüştür

‘Aşk-ıla Şem‘-i şebistān’ım bugün
Mihir ile Şems-i dırahşānım bugün

İhtizā[z]-ıla yanar zıkr eylerim
Şāhid-i maşşūd rāzın söylerim

Cezbeden pür hūn olup çeşm-i elā
Oldu hāmūşī-i bī-cünbüş-nümā

Eyledi pür sūz bir āh-ı hazīn
Lerzenāk oldu semāvāt u zemīn

300. Dedi ey burc-ı belānıñ mişveri
Hikmet-i derd ü belā dānişveri

Ey hazīb-i şems-i ‘aşkın pertevi
V’ey ki sensin zerreler mihmān evi

Ey hayāl-i hātırın endişesi
V’ey yed-i bāzū-yı kudret-pişesi

Rehber-i rüşen-çerāğ-ı Müsevī
Gerçek erler rāhınñ rüşen-revi

Ey eden cānānına cānın fedā
Rāh-ı ‘aşkda rüşenasın rüşenā

305. İ[h]tişāf etdi şu‘ā’ın çeşmimi
Āteşin yakdı kabā-yı peşmimi

Zülfüme olaşdı sevdā-yı ğamın
Hātırım pek rüşen oldu mahremin

Āferin ey aşık-ı şādık saņa
Āferin ey sinesini yanık saņa

Eşkini beyhüdeye etme telef
Hicrden āzāde olduñ lā-tahaf

Bendedir maşşūd [u] maşşūdun benim
Şāhbāz-ı eşheb-i⁴⁹⁴ arş-efgenim

⁴⁹⁴ Şems Osman Efendi'nin mürşidi Abdürrahîm-i Ünyevî için kullandığı lakap.

[EL-ĀYET]

“İnnirāsūlūn [min] rabbi'l ālemīn.”⁴⁹⁵

19/10a

⁴⁹⁵ “Şüphesiz ki ben âlemlerin Rabbi tarafından gönderilmiş bir peygamberim.” (A'râf 7/104) Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur'an-ı Kerim Meâli**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.178.

[ĠAZEL]

Mefā'īlün/Mefā'īlün/Mefā'īlün/Mefā'īlün

310. Göjüller levha-i şüret-pezîr-i bî-şümârımdır
Nikât-ı mülhime âşâr-ı kilik-i intizârımdır

Ben ol pervâne-i engür-ı bağ-ı nevbahârım ki
Esâs-ı aşk neşât-ı bâde-i âteş-nişârımdır

Şarâb-ı erguvân hâşiyetim bu hâkdân içre
Neşâtım nür-ı îmân küfr telhî-i humârımdır

O bağ-ı pür hazân-ı tünd-bâd âverdeyim ben ki
Zuhûr-ı rûz-ı maşşer neş'et-i berk ü bahârımdır

Şehîd-i tîğ-ı ebrû-yı cemâl-i maţlabım ey Şem'
Bu naşş-ı şüret-i insân şevb-i hâkisârımdır

315. Dem-i şubh-ı ezeldir maţla'ım Şems-i ilâhî'yim
Semâ-ı hazret-i esmâ sipihri-i bî-ķarârımdır

Hāl-i zārıñ var ki nîrândır saña
Cümlesi zevk-i gülistândır saña

Belki aşlından cüdâ eden seni
Derdlerle mübtelâ eden seni

Yandırıp âteşlere cân u teni
Göre kim özler misin da'im anı

Tâ anı bilmek için her neş'ede
Göre seyrân edesin her dîdede

320. 'Âşıka ğurbetde hâşıldır bu kâr
Yârdan fürkatde hâşıldır bu kâr

Cümle ervâh-ı tecerrüd âşinâ
Düşdüler bu fürkate fevka'l-'ulâ

Derd-i hicrân ile giryân oldular
Ateş-i 'aşkıyla süzân oldular

Künc-i zulmetgâh-ı gamda kaldılar
Yâra-i hicrâna çâre buldular

İmdi ey Şem'-i şebistân-ı vefâ
Mażhar-ı râz-ı nihân-ı evliyâ

325. Âteş-i hicri bırak 'aşkıyla yan
Künc-i zulmetgâhda şevki-y-ile yan

Nām-ı dil-dārı unutma sīneden
Vech-i cānān çıkmasın āyīneden

Kalma efkār-ı cemālinden anıñ
Rāh-ı vaşlı[n]da fedā eyle teniñ

Vara tur meydāna gir şüd dermeyān
‘Aşk-ıla rāh-ı fenāda ol revān

Yan yaqıl pervāne-āsā ol hamūş
Hayret-i dīdār ile bī-tāb u hūş

330. Çeşmiñe yeksān ola şāh ü faķīr
Bir ola hākister [ü] māh-ı münīr

Cünbiş-i tāb-ı irādetden hāzer
Cism ü cān kaydında minnetden hāzer

20/10b

Serkeş olma raḥne-i şemşīrden
Zevķ bulma zehr-i tāb-ı tirden

Bād-ı ten ekinde olma ber-devām
Etmesin cismiñde a‘dā izdihām

Kendi cismiñ ekil kıl bī-iştibāh
Tā olasın rāh-ı maḥlabda tebāh

335. Dā’im ol vech-i münīr-i ābdest

Rû-be-ṭuruḡ *semme vechu'llāh*⁴⁹⁶ nişest

Olsun evşāfıñ kıyām ile sücüd
Her zamān ifnā-yı işbāt-ı vücūd

Daḡı ben sende ‘ayānım āşikār
Tā ki derd-i sūz-ı ‘aşqım sende var

Çünkü ol şems-i sipihri nüh kıbāb
Baḡa kıldı böyle tevcīh-i ḡıṭāb

‘Aqlımı başımdan aldı nāgehān
Feyz-i ‘aşkından verip bir tāze cān

340. Nūr-ı vechinden ṭolup cān illeri
Gözüme göründü cānān illeri

Berkedip fermānına cān riştesin
Baḡladım zülfüne ĩmān riştesin

Düşdüm ayaḡına kıldım āh u zār
‘Āşık-ı nālānı oldum āşikār

Dedim ey sulṭān-ı ‘aşq fermān seniñ
Şem‘-i tiḡ-i ḡamzeṇe ḡurbān seniñ

Sende buldum vaşl-ı cānān neş’esin
Sende buldum derde dermān neş’esin

⁴⁹⁶ “Allah’ın vechi oradadır.” (Bakara 2/115) Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur’an-ı Kerim Meâli**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.23.

345. Olmuş iken derd ile ben sîne-çāk
Āteş-i ‘aşkıñla oldum sūznāk

Dilde efkārım cemālīñdır seniñ
Her gece zārım vişālīñdır seniñ

Tāb-ı sīnem nār-ı sūzāndır benim
Her sözüm āh-ı nümāyandır benim

Yanmadan bir özge hālet yok baña
Vaşldan özge selāmet yok baña

Rūz u şeb ‘aşkıñ enīsım oldu āh
Dembedem ezkārım oldu āh [u] vāh

350. Bir gece sīnemde mihmān ol baña
Mürde-i hicrānıñım cān ol baña

Eşkim āb-ı hāk-ı pā olsun saña
Cān fedā ey pādişāh olsun saña

Pāyimāl reh-güzārıñdır yüzüm
Sū-zenā intizārıñdır gözüm

Hātırım pür dūd-ı āhıñdır seniñ
Şāne-i zūlf-i siyāhıñdır seniñ

Vaşlına mānī‘ ise ger kıbbe ser
‘Aşkıñı bī-tāb ederse eşk-i ter

355. Reşk ederse pertevim ruhsârîña
Yüz sürerse la'l-i âteş-bârîña

21/11a

Germ ederse bezmiñi sūz-ı dilim
Zülfünü pür piç ederse müşkilim

Nūr-ı ‘aşkıyla tölup pîrāmeniñ
Dūd-ı āhım tār ederse dāmeniñ

Bāğîña kıaddim nihāl-i sâdedir
Tîğîña başım gel âmādedir

Ġoncasıñ pāyînda hārîñ olmuşum
‘Andelîb-i āh u zārîñ olmuşum

360. Böyle hâletlerle geçdi çok demim
Derd-i ‘aşk-ı yār oldu hemdemim

Şem‘ idim ‘aşkıyla yandım çok zamān
Bir gün oldum āhîri Şems-i cihān

[ĠAZEL]

Mefā'īlün/Mefā'īlün/Fe'ūlün

Güzelsin 'āşık-ı zārıñ ben oldum
Sen ol gülsün ki gülzārıñ ben oldum

Cüdā düşdüm vişāliñ güllerinden
Ayaqlarda yatır hārıñ ben oldum

Saņa qurbān olan çokdur egerçi
Fedā-yı tığ-ı hūn-h'ārıñ ben oldum

365. 'Aceb vaşlıñla kimler şad olupdur
Hele hicriñle bīmārıñ ben oldum

Görünen dehre Manşūr'ıñ yüzünden
Olup zülfiyle ber-dārıñ ben oldum

Seniñcün şem'den artık yananlar
Çerāğ-ı bezm-i dīdārıñ ben oldum

Olup encüm gibi her gece bī-dār
Bugün Şems-i cihāndār'ıñ ben oldum

‘Aşk-ıla Şem‘-i şebistân’ım bugün
Mihir ile Şems-i dırağşânım bugün

370. İhtizâ[z]-ıla yanar zıkr eylerim
Şâhid-i maşsüd râzın söylerim

Gördüm erkân eyleyip ikrâr-ı tām
Nefh-ı Raḥmân-ıla tıydum çok peyām

Artdı zıkr ü fikr ü efgânım benim
Her nefesde dürlü seyrânım benim

Leyle-i târikim oldu lâlezâr
Cilve kıldı gülşen içre nevbahâr

Oldu her gül baña bir şad-berg kitâb
Her nuqâṭ berk-i kırş-ı âfitâb

375. Her ḥam-ı sünbül sipihr-i heft cāh
Nây-ı hoş-bāng oldu her sebz-kiyāh

22/11b

Ġonca-i neşküfteler cām-ı şafâ
Ḥârlar minḳâr-ı murğ-ı hoş-nevâ

İndi ser-tâ-pâ cihân bülbül nihād
Zıkr-i dildâde hezârân fem küşād

Bangı şol şâ‘atle urdu her dehân
Zemzemeyle tıldu tās-ı āsumân

Cāh-veş pür gūş oldum ser-te-ser
Rāz-ı cānāndan işitdim çok haber

380. Duyduğum peygāmı duymaz āŝinā
Ŗavt-ı hayvānī degildir ol dilā

EL-ĀYET

“Bel hüve Qur’ānū’ m-mecīd. Fī levḥi’ m-maḥfūz.”⁴⁹⁷

“Ve in min şey’in illā yüsebbiḥu bi ḥamdihī ve lākin [lā] tefḫahūne tesbīḥahüm.”⁴⁹⁸

⁴⁹⁷ “Hayır, o (yalanlamakta oldukları kitap) şanı yüce bir Kur’ān’dır. O, korunmuş bir levhada (Levh-i mahfuz’da) dır.” (Bürûc 85/21-22) Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur’an-ı Kerim Meâli**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.680.

⁴⁹⁸ “Her şey O’nu hamd ile tesbih eder. Ancak, siz onların tesbihlerini anlayamazsınız.” (İsrâ 17/44) Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur’an-ı Kerim Meâli**, s.306.

ĠAZEL

Fā'ilātün/Fā'ilātün/Fā'ilātün/Fā'ilün

Vaşf-ı hüsni-yârda zülf-i perîşân söylenir
Her kaçan kim yâd ola gencine şu'bân söylenir

Dînimi gâret etdiği için ol zülf-i ham
Yüzü âk olsun bugün âşûb-ı îmân söylenir

Haţţ-ı ruhsârına dendi fitne-i âhîr zamân
Kıl kaçarcık kaldı kim aḥşâm-ı hicrân söylenir

Fehm olunmaz bî-izâfet söylesem haţţ-ı lebin
Naşş-ı hâtem zıkr olunduğda Süleymân söylenir

385. Kâra yazısıdır alnın ki o yây ebrûları
Dest-i kudretle çekilmiş tiğ-ı bürrân söylenir

Bir kemân-ı suḥtedir ol kim çekerse çillesin
Rezmğâh-ı 'aşqda nâmı *Nerîmân*⁴⁹⁹ söylenir

Tîr-veş bir menzile atdı felek kim gönlümüz
Yaşlanıp anda kaçâ-ı kavş-ı [*P]erv[e]*⁵⁰⁰ söylenir

Çan kılıcı nâveg-i müjgân hünîler deyü
Düşdü âhîr dillere kâfir müselmân söylenir

⁴⁹⁹ *Şehnâme*'de ismi geçen ünlü kahramanlardandır. Sam'ın babası, Zâl'in dedesidir. Divan edebiyatında "Nerîmân", kahramanlık ve yiğitlik sembolü şahsiyetlerden birisidir. Dursun Ali Tökel, **Divan Şiirinde Şahıslar Mitolojisi**, İstanbul, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Yayınları, 2016, s.188-189.

⁵⁰⁰ *Şem'i şebistân*'da, "Bervân/Pervân" imlası ile yazılmış olan bu şehir, İbn Battûta Seyahatnâmesi'nde "Horasan'a Geçiş, Türkistan" bölümünde "Perven" şeklinde yer almaktadır. Ebû Abdullah Muhammed İbn Battûta Tancî, **İbn Battûta Seyahatnâmesi**, çev. A. Sait Aykut, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2014, s.375.

Yāre vaşf-ı çeşm-i hūn-rīziñ şu'al etdim dedi
Rūm'da ikki sihirbāz oldu destān söylenir

390. Meh yüzün cānımda pinhān olduğun görse cihān
Dillerinde çāh-ı Na[h]şeb yerine cān söylenir

‘Andelibān-ı çemen gül-ruhlarıñ şerhinde gül
Şad zebānıyla lebin medhinde pinhān söylenir

Verd-i ruhsārında inci derleriniñ nüktesin
Kaṭre-i şebnem olup güllerde giryān söylenir

Müşk-i zülfün arasında batdığıyçün beñleriñ
Düşdü sebz içre benefşe bŷy-efşān söylenir

Reşk-i reftārıñ hevāsıyla çekip yāhŷ-yı ‘aşk
Şalınıp gülzārda serv-i hırāmān söylenir

395. Şafha-i gülşende parmak uzadıp her bir çemen
Yārımı bu bāğda birdir deyü her an söylenir

23/12a

‘Āşık-ı dil-sŷzlar göñlün beyāna lāleler
Gösterip bağrında dāğ-ı nār-ı sŷzān söylenir

Nŷr-ı vechiñ vaşf için geh bedr olup gāhī hilāl
Şems-i hayrāna mukābil māh-ı tāban söylenir

Reşk edip dil uzadır ateş zebānıñ ḫarfine
Çiyneğiyle bezmde Şem'-i şebistān söylenir

‘Aşk-ıla Şem‘-i şebistân’ım bugün
Mihr ile Şems- dıraḥşânım bugün

400. İhtizâz-ıla yanar zıkr eylerim
Şâhid-i maḳşûd râzın söylerim

Çün tecellî eyledi esmâ-yı ‘aşk
Keşf olundu ‘âlem-i ma‘nâ-yı ‘aşk

Çeşm oldu cism ser-tâ-ser baḡa
Oldu zulmetgâh rûşen-ter baḡa

Dâhil-i eyvân-ı şâhân oldum uş
Maḡrem-i mişḳât-ı ḡübân oldum uş

Ref‘ olup burḳa‘ cemâl-i şâhdan
Mâhrûlar gördüm ‘işmetgâhdan

405. Külbe-i aḡzânım içre her nazâr
Oldu nice mâh-peyker cilveger

Ol zülûf-zünnâr şemşîr-ebruvân
Âfet-i yağmager-i îmân u cân

Çok kişi etmiş dil-[â]vîz resen
Niceyi tîḡ ile etmiş ḡûn-figen

Niceyi vaşlıyla etmiş şâdumân
Eylemiş bâzû niṭâḳ mü miyân

Kimisi servi gibi bālā bülend
Kimisi şimşād-āsā müstemend

410. Vermemekçün rişte-i pīrāhenin
Zīrden pür-çīde kılmış dāmenin

Ġonca-lebdir kimisi olmuş hamūş
Kimi gülbündür eder gülcām-ı nūş

Gülleri şebnemle olmuş işvebāz
Eşk-i ser-girān-ıla dāmen-tırāz

Vermege pāmāline gül-būy-ı kām
Ḳaddini eyler hamīde şubḥ u şām

Kimisi nergis gibi mest-i şarāb
Ḥüsn-ile ḥayrān olmuş dil ḥarāb

415. Eylemişler kām için çok ‘arzıḥāl
Olmuş evrāk-ı perişān pāy-māl

24/12b

Ḳayd-ı itlāk ile kıldım çok sefer
Sūzen-i ‘īsā gibi ber-pā vü ser

Ṭaḳılıp Manşūr-veş dār üstüne
Çāk u çāk oldum düşüp ḥār üstüne

Dīde mest ü sīne zaḥm u kec külāh
Māh-ı nev mānend oldum rû-be-rāh

Sīm-āsā dökülüp çok alıba
Nad-ı cān oldum nice rūz u Őebe

420. end Şemşir ile ıldım kār u zār
Nice [ā]hū ile oldum hūn-ār

Nice yād illerde aldım nāgehān
Ey nice dillerde oldum dāsitān

Şad hezār ismiyle oldum zıkr u yād
Şad hezārān tende ıldım ittiād

Ey nice gōzlerle dūŐdüm ayrete
V'ey nice yūzlerle erdim ā'ate

Cūmlesi zānn etdiler ki bendim ol
Őem'ı pūr-sūz u furū-efkendim ol

425. Hī birisi bilmediler neydūgūm
İŐidip fehm[eyleyerek]⁵⁰¹ dedigim

Etmedi ol veche kim[se] rūymāl
Sōyledi 'uŐŐāa aı zū'l-celāl

⁵⁰¹ Bu beytte metin tamiri yapılmıştır.

EL-ĀYET

“Senürīhim āyātinā fi’l-āfāki ve fī-enfüsihim ḥattā yetebeyyene [le]hüm ennehü’l-ḥaḳḳ.”⁵⁰²

“Fe eynemā tüvellū fe ṣemme vechullāh.”⁵⁰³

⁵⁰² “Varlığımızın delillerini, (kâinatı uçsuz bucaksız) ufuklarda ve kendi nefislerinde onlara göstereceğiz ki, o Kur’an’ın gerçek olduğu onlara iyice belli olsun.” (Fussilet 41/53) Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur’an-ı Kerim Meâli**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.533.

⁵⁰³ “Nereye dönerseniz dönün Allah’ın vechi oradadır.” (Bakara 2/115) Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur’an-ı Kerim Meâli**, s.23.

IT'A⁵⁰⁴

⁵⁰⁴ "Kit'a" başlığı ile Farsça bir şiir yer almaktadır.

ĠAZEL

Mefā'īlün/Mefā'īlün/Mefā'īlün/Mefā'īlün

Müsemmä vaĥdetinden keşret-i esmā nedir bilmem

Muzāf-ı mümkinî isķāṭ ile eşyā nedir bilmem

430. Niġāh-ı ten-güdāz-ı çeşmiñe bir Ṭūr'dur sīnem
Eñis-i Mūsī-i 'aşķım yed-i beyzā⁵⁰⁵ nedir bilmem

Ġarīķ-i mevc eder deryā gibi çirkāb-ı 'ışyānı

Sirişķ-i çeşm istircā gibi deryā nedir bilmem

Ḥarāb-ı mest-i la'l-i nābıym bir mey-furūşun kim

Bugün bu meygede bezmindeki şahbā nedir bilmem

Dehān-āşüftelik dūr olmadı ceyb-i niyāzımdan

Girih-gīr-i leb-i dāmān-ı istiġnā nedir bilmem

Sürüş-ı rūḥ-ı aķdes seyrine pervāz eder her dem *25/13a*

Ḥarīm-i sīne-veş bir 'ālem-i bālā nedir bilmem

⁵⁰⁵ "Yed-i beyzâ", "beyaz el"; Hz. Mûsâ'nın Firavun'a karşı gösterdiği mucizelerden bir tanesidir. Elini koynuna sokup çıkarması ile gerçekleşen bir mucizedir.

435. ‘Aşk-ıla Şem‘-i şebistān’ım bugün
Mıhr-ile Şems-i dıraşānım bugün

İhtizā[z]-ile yanar zıkr eylerim
Şāhid-i maşşūd rāzın söylerim

Ṭāq-ı ebruvān kıldı cilveler
İttiḥād üzre göründü kıbleler

Bildigim ıarḥ-ı gülistān oldu hep
Gördüğüm serv-i ḥırāmān oldu hep

Yār oldu bildigim ağıyārlar
Gül‘izār oldu sipihr u ḥārlar

440. Mūrlar oldu Süleymān-ı zamān
Mārlar [oldu]⁵⁰⁶ naḥl-i neyşekker-dehān

Nār oldu zīver-i gülşen baḡa
Nān u ḥalvā seng-ile āhen baḡa

Her şerār bir māhitāb-ı rūşenā
Ḥāṭır-ı āyīne-i ‘ibret-nümā

Şebnem-i berg-i ḥam-ı sünbül-nişīn
Oldu bir deryā-yı ā[ğ]ūş-ı zemīn

Gird-i ‘arızda menend-i zülf-i yār
Birbiriyle küfr-i yār īmān-ı yār

⁵⁰⁶ Metin tamiri yapılmıştır.

445. Nūr-ı vech şubh-ı tārīk-i inķilāb
Oldu bir meh-rūy-ı ferhāl-intisāb

Oldu şemşīr-i sitem cūy-ı revān
Yaralar hep revzen-i bāğ-ı cihān

Çağladı şeş reng-ile ebr-i bahār
Vādī-i bī-renk oldu cūy-bār

‘Ālem-i dūzahda āteş kalmadı
Müsteħaķķ-ı nār-ı serkeş kalmadı

Hep zebānī-i dehān āteş-nişān
Oldu bir meh-ṭal‘at gīsū-keşān

450. Ğurre-i yekrūze-veş şem‘-i leyāl
Maḥv olup oldu fūrūğ-ı iştīmāl

Rište-i mışbāhımı berketdiler
Çarḥ-ı gerdūn üzre iṭnāb etdiler

Her ḥabāb-ı eşk mişl-i āsumān
Şem‘-i mihre oldu bir fānūs-dān

Boyanıp reng-i sefīde zūlf-i yār
Küfrde ĩmān göründü āşikār

Secdeye vardı cemāl-i māhitāb
Gökden indi rū-be-ḥāk oldu kitāb

455. Yarılıp saḳf-ı kıbāb-ı āsumān
Arza düşdü miḥ-ı ḥūrşīd-i cihān

26/13b

Ka‘betu’llāh aşlına etdi rücū‘
Beyt-i ma‘mūr’a⁵⁰⁷ erişdi pür-ḥuşū‘

Ḥākisār oldu nice meyḥāneler
Secdegāh oldu bütün puḥḥāneler

Naḳş-ı beytu’llāh ü beytü’s-şanem
Beyt-i ma‘mūr u ‘Atīk-i muḥterem⁵⁰⁸

Oldu bir cāmi‘ göñül pāzārına
‘Arş bir seng-i siyeh dīvārına

460. On sekiz biñ ‘ālem oldu bir cihān
Zerreğe gizlendi Ḳāf-ı lā-mekān

Yandı mevcūdāt ‘aşkıñ nārına
Ol zamān Mañşūr çıқdı dārına

Bilmedim kimdir işitdim bir nidā
Bī-cihet bī-şavt etdi bir nidā

⁵⁰⁷ “Beyt-i ma‘mūr” Kurān’da Tūr suresi 4. ayette Cenāb-ı Hakkın üzerine yemin ettiğı bir mekān olarak zikredilmektedir. Dolayısıyla bu yerin Kābe veya semada bir mābed olabileceğı hususunda görüşler bulunmaktadır. Abdurrahman Küçük, “Beytülma‘mūr”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1992, C.VI, s.94-95.

⁵⁰⁸ “Atīk” kelimesi lügatta, “güzel, soylu, hür, şerefli, eski” manalarına gelmekte olup Kur’an’da Hac suresi 29 ve 33. ayetlerde Kābe yerine kullanılmaktadır. “Eski” manasından kasıt, yeryüzünde kurulan ilk mabed olmasındandır. İsmail Lütfi Çakan, “Atīk”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1991, C.IV, s.64.

EL-ĀYET

“Īnnenī ena’lġāhū lā ilāhe illā ene fa’būdñī.”⁵⁰⁹

⁵⁰⁹ “Şüphe yok ki ben Allah’ım. Benden başka hiçbir ilah yoktur. O hâlde bana ibadet et.” (Tā Hā 20/14) Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur’an-ı Kerim Meâli**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.340.

MÜSEDDES

Fā'ilātün/Fā'ilātün/Fā'ilātün/Fāilün (Fa'lün)

Yār yüzün görmege her dil kâşāneyim
Silsile-i 'aşkda bir ulu dīvāneyim
Bāde gibi pür dil ü dil gibi humhāneyim
Her kim içer bādemi bir olu peymāneyim
'Āşık-ı cānāneyim bāde vü meyhāneyim
Cāmi' ü puthāneyim şem' ü pervāneyim

Şem' ile yanmağdayım āşık olalıdan berü
Hün ile olmağdayım 'aşk olaldan berü
Bī-ser ü bī-pā vü ten tende bilelden berü
Bezm-i ezelden berü dehre gelelden berü
'Āşık-ı cānāneyim bāde vü meyhāneyim
Cāmi' ü puthāneyim şem' ü pervāneyim

465. Gāh yanıp 'aşk-ıla mağv ederim cān u ten
Gāh dönüp şevk-ile gösteririm bir beden
Görmemege kendimi kendim olup pīrehen
Söylemedim rāzımı kimseye ammā ki ben
'Āşık-ı cānāneyim bāde vü meyhāneyim
Cāmi' ü puthāneyim şem' ü pervāneyim

Yār benim yine ben 'aşk-ıla cūş eylerim
Zikrim ü hem zākirim zikrimi gūş eylerim
Sāķī-i mestim ki ben bādemi nūş eylerim
Şem'imi pervānemi nūr-ı sürüş eylerim
'Āşık-ı cānāneyim bāde vü meyhāneyim
Cāmi' ü puthāneyim şem' ü pervāneyim

27/14a

Gülşen-i üşkûfteyim her çemenim seyrine
Bülbül-i aşüfteyim gül-dehenim seyrine
Nergis-i mestāneyim nesterenim seyrine
Sāğar-ı pür dīdeyim encümenim seyrine
‘Āşık-ı cānāneyim bāde vü meyḥāneyim
Cāmi‘ ü putḥāneyim şem‘ ü pervāneyim

468.⁵¹⁰

‘Āşık-ı dil-süz idim ‘aşk nihān olmadan
Şem‘-i şebistān idim ḥalk-ı cihān olmadan
Şems-i ilāhī idim şems-i cihān olmadan
‘İlm-i ezelden evvel kevn ü mekān olmadan
‘Āşık-ı cānāneyim bāde vü meyḥāneyim
Cāmi‘ ü putḥāneyim şem‘ ü pervāneyim

⁵¹⁰ 468. bent, Farsça’dır.

470. ‘Aşk-ıla Şem‘-i şebistân’ım bugün
Mîhr-ile Şems-i dıraşşânım bugün

İhtizâ[z]-ıla yanar zîkr eylerim
Şâhid-i maşşûd râzın söylerim

Şem‘-i ‘aşkıım âfitâb-ı ‘âlemim
Bir hilâlim mâhitâb-ı ‘âlemim

Bir muhîţim ki tılsım-ı a‘zamım
Bir muhâţım ki künûz-ı mübhemim

Nâr-ı ‘aşkın bir dil-i âvâresi
Âsumân-ı vaḥdetin seyyâresi

475. Ben şebistân içre tâbân olmuşum
Küfr içinde nûr-ı îmân olmuşum

Beste-i zülf-i şeb-i târ olmuşum
Küfr için dülbend-i zünnâr olmuşum

28/14b

Zülf-i âteş-çîn-i ruhsâr olmuşum
Kâkül-i dildâr-ı dîdâr olmuşum

Âteş-i ‘aşkıyla süzândır benim
Kışver-i evreng-i cânândır benim

Taht [u] dîhîm-i Süleymân’ım bugün
Ser-te-ser ekvâna sulţânım bugün

480. Kim benim fermān-fermā-yı cihān

Hükmüme tābī' zemīn ü āsumān

Başıma pervānedir çarḥ-ı felek

Bir döner dīvānedir çarḥ-ı felek

Nār içinde nūr-ı Yezdān bulmuşum

Sīnem içre 'arş-ı Raḥmān bulmuşum

Dūzaḥım nārım şerāre-efkenim

Cennet ü Rıẓvān-ı⁵¹¹ 'adn ü gülşenim

Ādem'im cennetde seyrān eyledim

Nūḥ olup 'ālemde tūfān eyledim

485. Mancınīḥ ile çıkıp dār üstüne

Düşdüm İbrāhīm ile nār üstüne

Nār-ı Nemrūd'ı⁵¹² perişān eyledim

Berd⁵¹³ ile nārı gülistān eyledim

Nice yüz biḡ gūsfend etdim fedā

Nice yüz biḡ sīneden oldum cüdā

Nice eşcār içre oldum miyye-dār

⁵¹¹ "Rıdvān", cennetin kapısında duran, cennet meleḡi olarak da isimlendirilen melektir. M. Sait Özervarlı, "Melek", DİA, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, 2004, C.XXIX, s.40-42.

⁵¹² "Nemrud", ilahlık iddiasında bulunan, Hz. İbrāhīm ile aralarında geçen hadiseden dolayı adından söz edilen Babil ülkesinin kurucusudur. Cengiz Batuk, "Nemrud", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2006, C.XXXII, s.554-555.

⁵¹³ "Ey ateş! İbrahim'e karşı serin ve esenlik ol, dedik." (Enbiyâ 21/69) Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur'an-ı Kerim Meâli**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.358.

Nice ecsād içre oldum h̄ūn-h̄ār

Benven İsmā'īl⁵¹⁴ ile kırbān olan
Kim benim dil-beste-i fermān olan

490. Hem benim sikkīn içinde kesmeyen
Seng-i h̄ārāyı benim şad çāk eden

Ben seyāhat eyledim 'İsā ile
Tu' me-i tiğ olmuşum Yahyā⁵¹⁵ ile

Biñ bir esmā zātıma oldu 'alem
Emrime maḥkūmdur levḥ ü kalem

Başa Raḥmānī deminden söylenir
Her nefes ğayb 'āleminden söylenir

⁵¹⁴ Hz. İsmâil, babası Hz. İbrâhim'in duası üzerine dünyaya gelmiş ve Allah'a kurban edilmek üzere adanmış teslimiyet sembolü olan bir peygamberdir. Mustafa İsmet Uzun, "İsmâil", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2001, C.XXIII, s.80-82.

⁵¹⁵ "Yahyâ", Zekeriyâ Peygamber'in oğludur. Hz. Yahyâ küçük yaşta peygamberlik ile şereflendirilmiş Hz. İsâ'ya İncil verilinceye kadar Tevrat ile insanları doğru yola davet etmiş olan bir peygamberdir. Filistin hükümdarının emri ile başı kesilerek şehit edilmiştir. Mahmut Aydın, "Yahyâ", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2013, C.XLIII, s.232-234.

EL-ĀYET

“Allāhu nūru’s-semāvāti ve’l-arz. Meşelü nūrihī kemişkātın fihā mişbāh. El-mişbāhu fī züzāce. Ez-zücācetü keennehā kevkebün dūrriyyün yūkadü min şeceratin mübāraкетин zeytūnetin lā şarkıyyetin ve lā ğarbiyyetin yekādü zeytühā yūzīü velev lem temseshu nār. Nūrun ‘alā nūr. Yehdi’llāhü li-nūrihī men yeşā’. Ve yazribü’llāhü’l-emşāle linnās. Va’llāhü bi külli şey’in ‘alīm.”⁵¹⁶

⁵¹⁶ “Allah, göklerin ve yerin nurudur. O’nun nurunun temsili şudur: Duvarı bir hücre; içinde bir kandil, kandil de bir cam fanus içinde. Fanus sanki inci gibi parlayan bir yıldız. Mübarek bir ağaçtan, ne doğuya ne batıya ait olan zeytin ağacından tutuşturulur. Bu ağacın yağı, ateş dokunmasa bile neredeyse aydınlatacak (kadar berrak)tır. Nur üstüne nur. Allah, dilediği kimseyi nuruna iletir. Allah, insanlar için misaller verir. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir.” (Nûr 24/35) Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur’an-ı Kerim Meâli**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.388.

[ĠAZEL]

Mef'ülü/Fā'ilātü/Mefā'ilü/Fāilün

Biz kâf-ı ğayb-ı muṭlaқа 'Ankā nevālarız

29/15a

Bālā vü zīre ḥōd revān ü ḥudālarız

495. Seyrāna erdi 'ālem-i bālāyı çeşmimiz

Müjgān[1] bāl dīdesi pür hümālarız

Sālūsi ḥuşk u rind-i ḥarābāt olmayız

Rindān-ı cām-ı 'aşk u ḥudāyı riyālarız

Biz anlarız ki 'aşk u belā mübtelā bize

Şanmaṅ bizi ki 'aşk oduna mübtelālarız

Ey sīmiyā-yı bū 'Alī Sīnā'yı⁵¹⁷ fehm eden

Biz sīmiyā-yı cān u cihān āşinālarız

Ṭāḳ-ı be-rüy-ı yāre çekildi bu göñlümüz

Ümmü'l- kitāb-ı ḥüsne uyan pīşvālarız

500. Ölsek cefā-yı nāvek-i müjgān-ıla ne ğam

Dostuṅ kılına baş veren pür vefālarız

Cān vermek ise uğruna ey şāh şān eger

Şemşīr-i ğamzen uğruna biz fedālarız

⁵¹⁷ Asıl adı, Ebû Alî el-Hüseyn bin Abdillâh bin Alî bin Sînâ olan bu zat, büyük bir filozof, hekim matematikçi, fizikçi, âlim, fakih, müfessir, bilgin, şair, seyyah... Daha çok ilim dünyasında adından bahsedilen bu zatın divan edebiyatına konu edilmesi, daha çok halk hikâyelerinde rastlanılan meşhur Ebû Ali Sînâ hikâyelerinden kaynaklanmaktadır. Bu hikâyelerde, Ebû Alî Sînâ ve kardeşinin, simya ilmini en üst seviyede öğrendikleri ve bu ilim ile bütün zorlukların üstesinden geldikleri anlatılmaktadır. Abdulhakim Kılınç, "Simya Kelimesinin Divan Edebiyatında Kullanımı", Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, S.21, İstanbul, 2018, s.583.

Eřk-i niyāzı hūn ile iks̄ir eyledik
Aqmār cismi şems eden kimyālarız

‘Aşk-ıla Şem‘-i şebistân’ım bugün
Mîhr-ile Şems-i dıraşşânım bugün

İhtizâz-ıla yanar zıkr eylerim
Şâhid-i maşşûd râzın söylerim

505. Ben derim ben gûş kııl ol men degil
Gördüğün şem‘-i dil-i rüşen degil

‘Aşk-ıla başımda âteş yakmışım
Nice yüz biş cism serkeş yakmışım

‘Aşk-ıla bitdi bu cism-i kemterim
Gördüğün ten bâķī-i hâkisterim

Benligim cānān aldı nāgehān
Ben ben oldum kıaldı benlik lâ-mekān

‘İrk-ı dil tîġı çerāġıdır anıı
Şu‘le âteş-çîn dāġıdır anıı

510. İçdigim zemzem medār-ı la‘lidir
Feyz-baħş-ı cūybār-ı la‘lidir

İltikāmım baħşış-i dildārdır
İltimā‘ım cilve-i esrārdır

Her sözüm nuṭķ-ı dem-i dildārdan
Her tecellī nuṭķuma dīdārdan

Ṭūr-ı ‘aşka bir nihāl-i dil-keşim
Nūr-ı aḥmerle ʔutuşmuş āteşim

Eylemekçün dost esrārın beyān
Kendini s̄inemde ʔılmışdır nihān

30/15b

515. Kim lisān-ı ḥāl ile benden Ḥudā
Her gece āgehlere eyler nidā

Ol nidāyı fehm eder insān olan
‘Aşq-ıla Mūsā gibi sūzān olan

‘Arz edip nūr-ı cemālin nārdan
Söylemişdir Mūsā’ya eşcārdan

EL-ĀYET

“[Ve] hel etāke ḥadīṣü Mūsā. İz raā nāran fe-ḳāle li-ehlihi-mkuṣū innī ānestü nāran le-allī ātikūm minhā bi-ḳabesin ev eciḍü ‘ale’nnāri hūda. Felammā etāhā nūdiye yā Musā. İnnī ene Rabbūke feḥla‘ na‘leyk. İnneke bi’l-vādi’l-muḳaddesi tuvā.”⁵¹⁸

[ḤADİŞ-İ ŞERİF]

“Mā yeteḳarrabü ‘abdī ila’llāhi bi’n-nevāfil.”⁵¹⁹

⁵¹⁸ “Musa’nın haberi sana ulaştı mı? Hani bir ateş görmüştü de ailesine: “Siz burada kalın, ben bir ateş gördüm (oraya gidiyorum). Umarım ondan size bir kor ateş getiririm yahut ateşin başında, yol gösterecek birini bulurum” demişti. Ateşin yanına varınca ona şöyle seslenildi: “Ey Musa!” Şüphe yok ki ben senin Rabbinim. Hemen ayakkabılarını çıkar. Çünkü sen mukaddes vadi Tuva’dasın.” (Tâ Hâ 20/9-10-11-12) Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur’an-ı Kerim Meâli**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.340.

⁵¹⁹ “Kul Allah’a nafiye ibadetlerle yaklaşır.” (Buhârî, Sâhibu’l Buhârî, Beyrût, 1408, 1987, C.V.). Bu hadis, yukarıda zikredilen Tâ Hâ suresinin sağ tarafına, kırmızı bir mürekkep ile yazılmıştır.

ĠAZEL

Fā'ilātün/Fe' ilātün/Fe' ilātün/Fa' lün (Fā' ilün)

Āteş-i 'aşk-ı çerāğ-ı dil deycür henüz

Şu'le-pâş-ı harem-i cāndır ol nūr henüz

Etdim envār-ı tecellī ile ben dekk-i vücūd

Mā u ħīn içre degildi cebel-i Ṭūr henüz

520. Ġamze-i yār ile şad-çāk idi gönjüm yoğiken

Ķabza-i kudret-i imkānda sātūr henüz

Mütezelzil idi bangımla ser-i 'arş-ı berīn

Çıkmadan dāra Ena'llāh ile Manşūr henüz

Na'şı berdār ederdı beni yok hācet-i ğayrı

Bilse dār üzre iken rāzımı Manşūr henüz

Mülk-i ĩmān perīşān siyeh zülfüj idi

Olmadan haṭṭ-ı ruḥuḡ fitneye menşūr henüz

Olma şūriş-figen ey mihr-i kıyāmet ki eder

Dehri bir serv-i kıddüj gün yüzi maḡşūr henüz

525. Ey olan mescid-i taḡvāda recāmend-i kıbül

Olma dekk ma'bed-i ašnāmda menfūr henüz

Göremez ey Şems o kim şāhid-i maḡşūd yüzün

Olsa firdevsi dilinde heves-i ḡūr henüz

‘Aşk-ıla Şem‘-i şebistân’ım bugün
Mihr-ile Şems-i dıraşşânım bugün

31/16a

İhtizâ[z]-ıla yanar zıkr eylerim
Şâhid-i maşşûd râzın söylerim

Bir dıraht-ı pāk aşl-ı şâbitim
Ravza-i bāğ-ı ‘adn’de⁵²⁰ nâbitim

530. Gül-zemînîm hâk-i pâlîz-i cinân
Fer‘-i pākîm tâ-be-evc-i âsumân

Naḥl-ı Tûbâ’yım⁵²¹ ki aşlım Sidre’de⁵²²
Fer‘-i eşmârım kuşûr-ı ravzada

Her kelâm-ı tayyibem eşmâr-ı hûr
Lü’lü’-i gencîne-i ebkâr-ı hûr

Ol künûzüñ fethine miftâh ben
Ol cemâl-i rû’yete mişbâh ben

⁵²⁰ Kur’an’da Adn cennetleri, içinde göz alıcı meskenlerin, tahtların, altın ve incilerle süslenmiş ipekten yeşil elbiselerin, sabah akşam ikram edilen çeşitli yiyeceklerin, hûrilerin ve ırmakların bulunduğu, boş söz ve yorgunluğun olmadığı ebedî bir yurt olarak tasvir edilmektedir. Hadislerde ise buraya girenlerin Rablerinin cemalini daim görecekleri müjdesi verilmektedir. Yusuf Şevki Yavuz, “Adn”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1988, C.I, s.390-391.

⁵²¹ “Tûbâ”, Sidre’de bulunan, kökü yukarıda dalları aşağıya doğru sarkan, dallarında her türlü meyveyi barındıran ve bütün cenneti gölgeleyen ilahi bir ağaçtır. İskender Pala, **Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü**, İstanbul, Kapı Yayınları, 2012, s.459.

⁵²² “Sidre”, Kur’an’da “Sidretü’l-müntehâ” şeklinde Necm suresi 14. ayette; “Sidre” şeklinde ise aynı surenin 16. ayetinde zikredilmektedir. Sözlük anlamı, “Arabistan kirazı” olan bu kelimenin terim anlamı, “Hz. Peygamber’in Mi’rac gecesi yanında ilâhî sırlara mazhar olduğu ağaç veya makam” olarak açıklanmaktadır. Yaygın kanaate göre Sidre, bir sınırı ifade etmektedir. Mi’rac gecesi Hz. Peygamber Cebrâil ile sidretü’l-müntehâya kadar gitmiş fakat Cebrâil’in daha ileriye gitmesine ruhsat verilmemiş Hz. Peygamber, “kâbe kavseyne” olan yolculuğuna refref ile devam etmiştir. Hz. Peygamber dışında bu makama geçebilen olmadığından yaratılmışların ilminin ulaşabileceği son nokta olarak kabul edilmektedir. Bundan ötesi Allah’ın gayp âlemine girmektedir. Süleyman Uludağ, “Sidretü’l-müntehâ”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2009, C.XXXVIII, s.151-152.

Bir nihālim ki yerim Ẓūr-ı sinīn
Dehn-i pākım oldu ḥab‘-i ākilīn

535. Bir dıraḥt-ı pāyidār-ı nāṭıkım
Bir tecellīgāh-ı nūr-ı bāriķım

Şarķan u ğarban göründüm her cihet
Olmazam şarkī ü ğarbī bir cihet

Ẓūr-ı Sīnā vü ‘asā-yı Mūsā’yım
Dest-i beyzā ejdehā-yı Mūsā’yım

Mūsā’yım nūrum cemāl-‘āyīneyim
Her tecellī eyleyen dīrīneyim

Bir hümā-yı lā-mekānım ki dü bāl
Baṇa envār-ı cemāl ile celāl

540. Kayd-ı teşlīş ile kevn-i cāmi‘im
Her nazarda şems-i tāb-ı lāmi‘im

Āteş ile dāğ-ı sūzān içreyim
Vaşl-ı yār ile gülistān içreyim

Zevķ-i vaşlıyla ‘aceb dīvāneyim
‘Aşķ-ıla hem şem‘ ü hem pervāneyim

Ol ğazāl-çeşm düşdü yādıma
Şāhbāz⁵²³ indi yine feryādıma

⁵²³ Şems Osman Efendi'nin mürşidi, Abdürrahîm-i Ünyevî'nin lakabıdır.

Hünıma oldu melâ'ik teşne-leb
Murğ-ı 'Ankâ üstüñ Ğn eyler şaleb

545. Nāvek-i merdümlere oldum nişān
Beyza-i Cibrīl'e oldum āşiyān

32/16b

Hāme-i şimşir oldu ser-bedīd
Naķş-ı reng-ā-reng ile řuğrā keşīd

Nevbahār-ı 'aşķ oldu cilve-sāz
Sebz-i kūteh-bīn oldu serfirāz

Müsteķarr mihr[e] erdi māhitāb
Merkez-i mehden göründü āfitāb

Başdan aşdı mevce-i deryā-yı nūr
Her cesed bī-sāye kıldı mişl-i hūr

550. Hep sirişk-i dīde-i hūnīnler
Her biri kūh-ı Bedaħşān oldular

Oldu her mūy-ı mu'avvec nātuvān
Ejdehāy-ı şedd-bend kün-fe-kān

Her dem 'acz-i niyāz-ı āh-ı serd
Şad neşātı neşve-i şahbā-yı berd

Her dem-i dūd-ı nihān-ı āh u zār
Rişte-i Ğabl-i metīn-i üstüvār

554.⁵²⁴

555. Her dem peygüle-i efkâr-ı hâkık
Şâh-râh-ı cadde-i esrâr-ı Hâkık

Cur'ateyn oldu şunuldu destime
Dest-i cānāndan verildi destime

Mest olup çeşm ebed vāy ezel
Tazelendi keyf-i şahbā-yı ezel

Ġā'ib etdigim gördüğüm 'ālemleri
Yād kıldım bildigim maḥremeleri

Bir 'aceb envāra kim oldum yatağ
Olsa 'ālemler olurdu hep çerāğ

560. Bir 'aceb esrāra kim erdi bu dil
Dü cihān bilse olurdu āb u gil

Bir 'aceb mihmāna k'oldum āşiyān
Şeş cihet görse olurdu lā-mekān

Maḥv olup her var gitdi bulduğum
Ol zamān içinde bildim n'olduğum

Dedim ey gülzār-ı vaşl-ı bāğbān
Bülbül-i şem' ü firāğ-āşiyān

⁵²⁴ 554. beyit Farsça'dır.

Ebruvānıñ t̄ab-ı t̄ıġ-i merg-i cān
Gül dehānında ḥayāt-ı cāvidān

565. Tār-ı zülfeyn lānegāh-ı ‘andelīb
‘Ārızıñ şem‘-i şebāngāh-ı ḥabīb

Bülbül ü efgāna güftār lebiñ
Süz u şem‘-i ruḥsār āteş meşrebiñ

Ya nedir süz u ġam u vaşl u firāk
Ya ne sırdır derd-i ‘aşq-ı iştıyāk

Ya niçindir ‘andelīb-i nāle-sāz
Ya nedir süzān-ı şem‘-i cān-güdāz

33/17a

Kimdir istiġnā vü nāz ü nāzenīn
Kimdir ol feryād u ‘aşq u ‘āşıkīn

570. Hem nedir süz u şafā vü nār u nūr
Hem ne sırdır bu cemāl-i nār u nūr

Ey ‘aceb kimdir beni şeydā kılan
Ya seni kim şāhid-i zībā kılan

Süz ile giryān eden kimdir beni
Āteş-i süzān eden kimdir seni

Ben miyim giryān ya çeşmiñ midir
Ben miyim süzān olan cismiñ midir

Şem‘a-i dīdār sen mi ben miyim

Kūh-ı āteş-bār sen mi ben miyim

575. Kim bu şāh-ı cūd u mevcūd u ‘adem
‘Arz-ı dīdār eyleyen bī-keyf ü kem

Bu’l-‘aceb sır kim itirdim benligim

Ġā’ib etdim benligimde senligim

Özge bir benlikle oldum āşikār

Söylenir benden haber kim ey nigār

EL-ĀYET

“Ve mā-rameyte iz rameyte ve lā-kinna’llāhe ramā.”⁵²⁵

“(Velādet ü velāyete dāir ba’zı ebyāt gerekdir) deyū taḥrīr buyurulmuş.”⁵²⁶

⁵²⁵ “Attığın zaman da sen atmadın, fakat Allah attı.” (Enfâl 8/17) Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur’an-ı Kerim Meâli**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.194.

⁵²⁶ “(Doğum ve veliliğe dair bazı beyitler gerekmektedir) diye yazılmıştır.” Bu ibare Enfâl suresinin hemen altında yer almaktadır.

ĠAZEL

Fā'ilātün/Fā'ilātün/Fā'ilātün/Fā'ilün

Nūr-ı vechiñ āfitāb-ı şubh-ı ācildir baña
‘Arızıñ māh-ı şeb-i deycūr-ı ‘acildir baña

Hâtır-ı pervāneye şem‘im saña pervāneyim
Şem‘-i pāk-ı [tāb-ı]⁵²⁷ hüsñüñ cāy-ı maħmildir baña

580. Āteş-i sevdā-yı ‘aşkıyla kızıl dīvāneyim
Rişte-i bārīk-i raħşende selāsildir baña

Reh-revān-ı ‘aşka encümdür şümū‘-ı ihtidā
Kim ħabāb-ı eşk rehbin [ü] meşā‘ildir baña

Şārim-i Mehdī-i⁵²⁸ ‘aşkıñ beyt-i aqdesdir yerim
Çāk-ı zülmet katl-i ecnād-ı Decācil’dir⁵²⁹ baña

Ben seniñ ey [ā]demī vālā-nijād-ı řab‘ı[ñ]ım
Kim şehīd-i ‘aşkıñım ol tiğ kâbildir baña

Gülbün-i ser-ğonca-i gülzār-ı bezm-i ādemim
Murğ-ı hoş-elhān-ı insānī belâbildir baña

585. Bilmedim esrārını ġīsū-yı-çin müşkilin

⁵²⁷ Bu beytte metin tamiri yapılmıştır.

⁵²⁸ Mesih/Mehdî, “hidayete erdirilmiş, kendisine doğru yol gösterilmiş kişi” demektir. Büyük dinlerde ve ilkel toplumlarda bozulan düzeni yeniden sağlayacağına ve adaleti getirip insanları kurtuluşa götürceğine inanılan bir Mesih’in/kurtarıcının geleceği inancı benimsenmiştir. Bu inanç zamanla amacından sapmış sahte Mesihlerin ortaya çıkması ile bir otorite güç elde etme savaşına dönüşmüştür. Ekrem Sarıkçoğlu, “Mehdî”, DİA, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, 2003, C.XXVIII, s.369-371.

⁵²⁹ Decâcil, Deccâl kelimesinin çoğuludur. “Deccâl” ilâhî dinlerde kıyametin kopmasına yakın bir zamanda ortaya çıkıp insanları doğru yoldan saptırmaya çalışacağına inanılan olağan üstü güçlere sahip bir kişidir. Kürşat Demirci, “Deccâl”, DİA, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, 2019, C.IX, s.67-69.

‘Aql-ıla bīgāneyim hayāle müşkildir baḡa

Ġarḡ-ı deryā-yı mey ü ser-pūş-ı zerrīn sāḡarım
Tāc-dār-ı baḡr-ı ‘aşḡım mevc maḡfildir baḡa

Bir kitāb-ı ḡaṡṡ-ı ‘Oşmānī vü kilc-i Ḥaydar’ım 34/17b
Şem‘a-i dīdār ‘unvān-ı şemā’ildir⁵³⁰ baḡa

Şafvet-i atlas-ı beyāzī [vü] arıḡ-cevherim
Çarḡ bir sūrāḡ-ı celācil helāhildir baḡa

Ḥaste-i derd-i seher ser-nüşḡa-bend-i ‘aşḡ olur
Şu‘le-i şekl-i müşelles bir ḡamā’ildir baḡa

590. Vāşıl-ı keşti-süvār-ı ṡā’ifān-ı Ka’beyim
Fülke-i zerrīn-ṡırāzım şubḡ-sāḡildir baḡa

Vāşıl-ı dīdār olamaz perde-pūş-ı ḡār [u] mīḡ
Her gece maḡv etmesem bu cism ḡā’ildir baḡa

Ḥāce-i rüşen-dilān-ı bezm-i ‘aşḡım her gece
Māhitāb-ı ‘ālem encümle mümāşildir baḡa

Ḥātem-i ser-nāme-i dīvān-ı ‘ahd-i muṡlakım
Dāmen-i dīvānçe-i rüzān ḡāşıldır baḡa

Nāḡun-ı engüşti-ı lān-ı peyām-ı vaḡdetim
Maḡzar-ı işrāḡ-ı envārim delā’ildir baḡa

⁵³⁰ Hz. Peygamber’in hem fiziki hem de ahlaki özelliklerinin dile getirildiḡi eselere verilen genel isim. M. Yaşar Kandemir, “Şemāil”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2010, C.XXXVIII, s.497-500.

595. Rūḥ-ı tecrīd-i Mesīḥ'im bāriḳ-i ser-āstīn
Sūzen-i āşūb-ı iflās-ı enāmildir bana

Nūr-ı aşkıyla fūrūzān olmada ferdāneyim
Bil ki ey Şem' neyyir-i a'zam mu'ādildir baḡa

‘Aşk-ıla Şem‘-i şebistân’ım bugün
Mîhr-ile Şems-i dırağşânım bugün

İhtizâ[z]-ıla yanar zîkr eylerim
Şâhid-i maşşûd râzın söylerim

Dedi ey Şems-i şebistân’ım hamûş
Gülşen-i esrârda ol perde-püş

600. Ser-küşâde olma şahn-ı lâlede
Mâh-veş yüksek görünme hâlede

Pîç-tâb eyler seni bād-ı şabâ
Der hicâb eyler hazer ebr-i hevâ

Ġonca-veş pür dil görünme her yaña
Havfım oldur uzanır yâd el saña

Câm-veş pür mağz olma tâbnâk
Seng-i ta‘n-ıla olursun sine çâk

Bülbül-i hoş-bâng olma her nefes
Cilvegâhıñ olmasın teng-kafeş

605. Gül gibi şebnemle her dem olma tar/ter
Hâr u hes ruşsârına eyler keder

35/18a

Etme ey Şem‘im lisanıñ kec-nümâ
Kesmesin minķârını tîğ-ı każâ

Kühsār mende olma āşikār
Tünd-bādıyla olursun bî-ķarār

Bil muħaķķaķ ben benim sen bendesin
Bendesin ey Şem‘-i rüşen bendesin

‘Aleme ķıldım seni rüşen-ķerāĝ
Őāh-rāh-ı vuŐlata etdim sürāĝ

610. Merd-i ma‘nāyım lisānımsın benim
PādiŐāhım tercümānımsın benim

Şadr-ı dīvānımda ķıldım serfirāz
Zāt-ı ‘ilme hāme-i zerrīn-tırāz

Kenz-i maħfīyim aŗa miftāh sen
Neyyir-i a‘zam benim miŐbāh sen

‘Arızın bir māhitābımdır benim
Şu‘le-yāb āfitābımdır benim

Her sözüñ āyet kitāb-ı hūsnüme
Revnaķ-ārāsın kitāb-ı hūsnüme

615. Ben siyeh-pūŐ-ı libās-ı Ka‘be‘yim
Vāzı‘-ı üss-i esās-ı Ka‘be‘yim

Ben Hālıl-i⁵³¹ hālīķ-ı Rabb-i kerīm
Őūh [u] pāk u zāyih[-i] zibhın ‘azīm⁵³²

⁵³¹ “Hālil/Hālilu‘llāh”, “samimi dost/Allah’ın dostu” manası ile Hz. İbrāhim’in lakabıdır.

Saņa urbān eyledim keb-i cinān
Dāmeniņden eyledim zemzem revān

Nār iken ıldım seni gūlzār hep
Eyledim hāmū iken pūr gūy-ı leb

Zerre idiņ āsumān etdim seni
em' iken ems-i cihān etdim seni

620. Fā etme rāz-ı pinhānı hāzer
Āinā vācibden imkānı hāzer

Her erāğ ĩkādına meyl eyleme
Cevher-i hūn-ı dili seyl eyleme

Īstikāmetden olursun bī-nevā
Bağrınıņ yāğın dōkersin ber-hevā

Ser-fūrū eyle gelip ehl-i vefā
Olmağ isterlerse senden rūenā

H' āb-ı gāfletden uyandır anları
Nūr-ı hamr-ı 'aa andır anları

625. 'A-ıla gelse saņa pervāneler
Ver icāzet evki[] ile yanalar

ıl delālet merd-i Hā mestāneye

⁵³² "Ve fedeynāhu bizibhın 'azīm", "Biz (ibrahim'e) büyük bir kurbanlık vererek onu (İsmail'i) kurtardık." (Saffat 37/107) Halil Altunta, Muzaffer ahin, **Kur'an-ı Kerim Meālī**, Ankara, Diyanet İleri Bakanlığı Yayınları, 2011, s.497.

Kim seniñle ereler cānāneye

‘Āşıķa her hānede āmāde ol
Ġāfil ü a‘māya istiġnāda ol

Ṭālib-i esrāra esrārı nihān
Var lisān-ı hāl ile eyle beyān

“Ud‘u ilā sebīli Rabbike bi’l-ḥikmeti ve’l-mev‘izati’l-ḥaseneti.”⁵³³

⁵³³ “(Ey Muhammed!) Rabbinin yoluna, hikmetle, güzel öğütle çağır.”(Nahl 16/125) Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur’an-ı Kerim Meâli**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.300.

Dedim ey şāh-ı cihān-āferīn
Pādişāh-ı milket-i huld-i berīn

630. Şems-i rahşān-ı şabāh-ı insilā[h]
Māh-ı deycūr-ı revāh-ı insilā[h]

Mürşid-i rāh-ı Hudā-yı ‘ālemīn
Reh-nümā-yı zümre-i ehl-i yakīn

Āsitānıñ olmuşum bir kemteri
Dergehiñde bulmuşum tāb u feri

Şem‘ olup bezmiñde oldum zer-külāh
Āsumān-ı dergehiñde şems ü māh

Gerçi etmem mihr ü māha ser-fürū
Eylerim bezmiñde hidmet arzū

635. Nūr-ı vechiñ var iken ey rüy-māh
Nūr-ı şubha eylemem ‘aţf-ı nigāh

Nūr-ı ĩmānım cemāliñ pertevi
Cennetimdir sāye-i lüţfuñ evi

Gece bilmem tār-ı zülfüñden digeri
Küfr yok zünnār-ı zülfüñden digeri

‘Arızıñdan özge didār istemem
Hışm-ı çeşmiñ var iken nār istemem

Tiġ-1 ġamzeġ gerdenimden gitmesin
Āteş-i ‘aşkıġ tenimden gitmesin

640. Keşer-i la‘liġ yeter baġa şarāb
Feyz-i ġüftārıġla buldum āb u tāb

‘Āşık-ı sūzānıġım şāhım seniġ
Şem‘-i meclisġāhınım māhım seniġ

ĠAZEL

Fā'īlātün/Fā'īlātün/Fāilātün/Fāilün

Ey Mesīh-i kudsi-cān dilbeste-i zünnārımım
Neş'e-i feyz-i hayāt-ı bāde-i güftārımım

Silk-i 'aşkıında dā'imdir leāl-i cevherim
Sübha-veş āzurde-cānım rişte-i āzārımım

Şem'a-i ruhsār-ı cān-süzüıdan olmam ayrı
Ben seniı pervāne-i cem'ıyyet-i ikrārımım

37/19a

645. Tır-i ğamzenı dilde gerdānımda tār-ı kākülün
Hem şehid-i ğamzenim hem küşte-i berdārımım

Vuşlat-ı mevt ile olmaz çāre derd-i 'aşkıma
Kim seniı bīmār-ı şubh-ı maşşer-i didārımım

Dehrde hayrān u sergerdanıı oldum şems teg
Nükte-i neyyir-süvār-ı 'ālem-i esrārımım

Āteş-i ruhsārııa pervāne-veş bendim yine
Her gece dār-ı ğamıında şem'-i āteş-bārımım

HÛ

[MUHAMMES]

Mef'ülü/Mefā'îlü/Mefā'îlü/Fe'ülün

Ey bâğ-ı nezâketde biten serv-i revânım
Gisûları sünbül ruḥı gül ḡonca dehânım
Bülbül gibi gül-ruḥları[ḡ]a nâle-künânım
Ey rûḥ-ı revânım benim ey sînede cânım
‘Âşık olalı gül yüzü[ḡ]e arttı fiğânım

650. Kâfir olayım ḡayrı güzel yâr eder-isem
‘Aşkıḡ ile rüsvâlık için ‘âr eder-isem
Sensiz dü cihân içre eger kâr eder-isem
Hep ola zebânım pinhân [u] ‘ayânım
An ki baḡa künc-i ḡamıḡ oldu mekânım

Ḳıldıḡ dil-i zârım girih-i zülfünḡe beste
Sînem kafes-i seng-i melâmetle şikeste
Pür yara tenim külbe-i a[ḡ]zânda ḡaste
Ḳurbân saḡa cânım [ü] ḡâşıl-ı dü cihânım
Yağmaya gidip kalmadı ḡiç nâm ü nişânım

Ġonca-veř mahtūm olup ol lālefam
Nergis-i müjgānı oldu ħam-be-ħam

Māh-ı nev-āsā olup ġarbī ħırām
Leşker envār oldu der-i ħıyām

Gül gibi řādāb idim şoldum yine
Cām-veş pürdüm tehī oldum yine

655. Sīne-i mecrūħa degdi yād dest
řīře-i fānūsum oldu pür řikest

Kesdi gerdānım yine tīġ-i sitem
Pīç-tāb oldu vücūd ile ‘adem

Esdı bařımda yine bir rūzigār
Eyledi rūřen-çerāġım zengbār

Ĥāba vardı encüm-i baħt-ı siyāħ
İķtirān etdi kūsūf-ı mihr ü māħ

Oldu meh-rūyum yine burķa‘-niřin
Kūře-i ġamda yine ħaldım ħazīn

38/19b

660. řafħa-i mir’ātıma düşdü ġubār
şüret-i dīdār oldu bī-řumār

Reng-i nirengim göründü reng reng
Cāme-i zībā-yı řevķim etdi jeng

Söndü gönümde şerâre pâreler
Rağsdan kaldı bütün seyyâreler

Rište-pîrây şu‘â‘ım nâ-tüvân
Perde-i miğ içre kaldı keysân

İstivâ-yı mevc-i tâbânım [ş]edîd
Ağlas-ı eflâk oldu nâ-bedîd

665. Zerreler pervâz etmez oldular
Hep kerübiyyün bî-per kaldılar

Çaldılar seyrândan pervâneler
Hicre düşdü ‘âşık-ı mestâneler

Âteş-i fürkatle yandım inçledim
Vaşl-ı cânânı temennâ eyledim

Mâh-rüyum kıl nazâr âvâreye
Merhem eyle gel bu eski yareye

MUHAMMES

Mefā'īlün/Mefā'īlün/Mefā'īlün/Mefā'īlün

Hazān-ı hicr ile mehcūr oldum nevbahārından
Irāğ oldum vişāl-i gül-nesīm-i lālezārından
Dirīğ etdiñ şafā-yı sebz-i rüyuñ murğ-ı zārından
Meşām-ı hātırım pürdür nesīm-i gül'-izārından
Göñül sūzān gözüm hūn-rīz habībim intizārından

670. Menend-i gülşen indi şaḥn-ı sīnem dāğ-ı dīlcūlar
Cemālīñ seyrine göz göz göründü çeşm-i cādūlar
Serāser bu tenimde nāy-veş sūrāḥ olan mūlar
Zebān-ı ḥāl ile feryād eder rīzān olup hūlar
Göñül sūzān gözüm hūn-rīz habībim intizārından

Şikenc-i ḥalka-i zencir-i 'aşkıñda giriftārim
Fırākıñ derdine yok çāre ben vaşlıñda nāçārim
N'olur bir nīm nigāḥ etsen eyā devletlü hūnkārim
Pelās-ı fers-i ḥasretde nice yıllar ki bīmārim
Göñül sūzān gözüm hūn-rīz habībim intizārından

Perīşān oldu ḥāl-i ḥaḥırım zūlfün gibi cānā
Nümāyān oldu nālem rütbe-i vaşlıñ gibi bālā
Fiğān u nālemi her ḥālīmi gūş eylediñ ammā
Bu çeşm-i iştīyāka vechini göstermediñ ḥālā
Göñül sūzān gözüm hūn-rīz habībim intizārından

Fırākıñ nārına yandı serāpā bu ten-i muḥlaḥ

39/20a

Ciger [b]iryān [u] sīnem dāğ u çeşm hūn-feşān el-ḥaḥḥ

Teşekkī eylemem ḥālīm saña bir dāsītān ancak

Neden Şem'-i şebistān'ı bu rütbe hicr-ile yaḥmaḥ

Göñül sūzān gözüm hūn-rīz ḥabībim intizārından

‘Aşk-ıla Şem‘-i şebistân’ım bugün
Mîhr-ile Şems-i dıraşşânım bugün

675. İhtizâz-ıla yanar zıkr eylerim
Şâhid-i maşşûd râzın söylerim

Ey semi‘-i bend-i peyâm-âferîn
Merdüm-i *ibnü’s-sebîl*-i⁵³⁴ şer‘-i dîn

Yâr ile çün ‘ahd ü peymân eyledim
Kâr [u] bârım derd-i süzân eyledim

Ol meh-i seyyâre-i evc-i vişâl
Gâh bî-gâh eyleyip ‘arz-ı cemâl

Gâh zevk-i vaşl u geh hicrân-ıla
Süz-nâkım leyle vü rüzân-ıla

680. Mest ü hayrânım ezelden tâ ebed
Etmezim ‘aşkıñ belâsından şaded

Nitekim âteş ile ülfetdeyim
Şâhid-i maşşûd ile şohbetdeyim

Maşhar-ı ‘aşk u belâdır şüretim

⁵³⁴ “İbnü’s-sebîl”in sözlük anlamı, “yolcu, yola çıkmış kimse” demektir. Terim anlamı ise Hanefî, Mâlikî ve Hanbelî fakihlerine göre, memleketinde malı olan, fakat memleketinden uzaklaşıp o gittiği yerde muhtaç duruma düşen kişidir. Şeri hükme göre bu kişiye zekât düşmektedir. Mehmet Erkal, “Zekât”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2013, C.XLIV, s.197-207.

“İbnü’s-sebîl” tabiri, Kur’an’da Tevbe suresi 60. ayette “...yolda kalmış yolcular...” şeklinde geçmektedir. Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur’an-ı Kerim Meâli**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.212.

Maḥrem-i nūr-ı Ḥudā'dır sîretim

Bende maḥfî oldu esrâr-ı nihân
Eylerim ol kenz-i maḥfîden beyân

Hep rumûzât-ı ḥaḳîḳîdir sözüm
Hep künûzât-ı ḥaḳîḳîdir sözüm

685. 'Āşık u ma'sûḳı i'lândır sözüm
'Aşḳ u hem ta'lîm-i erkândır sözüm

Olmasa bir sîne [â]dâb-ı 'aşḳ
Nâğme-perdâz olamaz mızrâb-ı 'aşḳ

Olmasa ger bende [â]dâb-ı beden
Böyle firûz olmaz idim şu'leden

Bezm-i insânîde bulmazdım maḳâm
Şavḳıma etmezler idi izdiḥâm

Olduğundan rü'yet-i yâra sebep
Zirve-i a'lâdadır ṭavr-ı edeb

690. Olduğuçün pür edeb lübb ü lüvim
Şüret-i insâna düşdü ḳalıbım

40/20b

Çâr 'unşurdan mürettebdir tenim
Atlas-ı eflâk-veş pîrâhenim

Ḳalb-i pür sūzumdur ol nâr-ı çerâğ

Pertev-i 'aşkıyla gönlüm bâğ u rāğ

Ṭıynetimdir zübde-i maḥz-ı turāb
Ḥūn u eşk-i çeşm sīnem āb u tāb

Nārdandır rūḥ-ı ḥayvānī baḡa
Hem hevādan ihtizā[z]ım bī-riyā

695. Nefs-i insānī baḡa ḥüsn-i ḥıṣāl
Sırr-ı Yezdānī furūğ-ı iştımāl

Bi'l-vücūh insān-ı ma'ñidir özüüm
Manṭıq-ı i'cāz-ı 'İsā'dır [s]/özüüm

Anıḡ için rāz-ı Ḥaḡḡ'a mazharım
Hep ḥurūf-ı 'āliyāta maşdarım

Bir şeb-i fīrūzda çün ol nigār
Kıldı bir 'arz-ı tecellī yādigār

Çün göründü pertev-i nūr-ı cemāl
Cūş kıldı baḡr-ı 'ummān-ı celāl

700. 'Arş-ı Raḡmān üzre şaldı şu'leler
Ferş-i nīrān içre şaldı lücceler

Ġarḡ oldum ḥūn-ı dil envārına

Râzdaş oldum Hüseyn⁵³⁵ esrârına

İttişâl üzre göründü Zü'l-fikâr
İttiḥâd etdi şabâḥ u zengbâr

Nâ müsâvî oldular leyl ü nehâr
Mecma'ü'l-baḥreyn oldu keştî-i bâr

Görünüp deryâ-yı vaḥdet mevc mevc
Cüş edip ḥizâb-ı keşret fevc fevc

705. Ḥâdişi kıldı kadîmi [c]ilvekâr
Hep göründü gizli sırlar âşikâr

Eyleyip envâr-ı Aḥmed'den beyân
Gördü mişkât-ı Muḥammed'den⁵³⁶ 'ayân

Yazılıp *seb'u'l-meşânî*⁵³⁷ Fâtiḥâ
Erdi Qur'an 'ayâni ḥâtıme

Söylenildi baḥâ râz-ı evliyâ
Keşf olundu hep rumûz-ı enbiyâ

⁵³⁵ "Hüseyn", Hz. Peygamberin torunu, kızı Hz. Fâtıma ile damadı Hz. Ali'nin oğludur. Muharrem ayının onuncu günü Kerbelâ'da şehit edilmiştir. İlyas Üzümlü, "Hüseyn", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1998, C.XVIII, s.521-524.

⁵³⁶ "Muhammed", "övgüye değer bütün güzellikleri ve iyilikleri kendinde toplayan." M. Yaşar Kandemir, "Muhammed", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2005, C.XXX, s.423-428.

⁵³⁷ "Seb'u'l-meşânî" Kur'an'da "Seb'an mine-l meşânî" (...tekrarlanan yedi ayet...) manası ile Hicr suresi 87. ayette yer almaktadır. Müfessirler "tekrarlanan yedi ayetin" Fâtiha suresi yahut Kur'an'ın yedi uzun suresi olduğunu belirtmişlerdir. Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur'an-ı Kerim Meâli**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.285.

"Seb'u'l-meşânî" tabiri hadislerde de yer almaktadır. Hz. Peygamber, "el-Hamdülillahi Rabbi'l-Âlemîn suresi bana verilen es-Seb'u'l-Meşânî en büyük Kur'ân'dır." buyurmaktadır. İmâm Buhârî, **Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecdîd-i Sarîh**, çev. Abdullah Feyzi Kocaer, Konya, Hüner Yayınevi, 2008, s.650, hn.1709.

Sırrıma vahyoldu esrār-ı İlāh
Nitekim söyler Hudā bī-iştibāh

EL-ĀYET

“Ve’n-necmi izā hevā. Mā zalle şāhıbüküm ve mā ğavā. Ve mā yenııku ‘ani’l-hevā. İn hüve illā vahyü’y-yühā. ‘Allemehu şedīdü’l-ıuvā. Zū mirratin festevā. Ve hüve bi’l-ufuıı’l-a’lā. Şümme denā fetedellā. Fe kâne kıābe kıavseyni ev ednā. Fe evhā ilā ‘abdihī mā evhā. Mā kezebe’l-fu’ādü mā raā. Efe tüm[ā]rün[ehü] ‘alā mā yerā. Ve leıad raāhü nezleten uhrā. ‘İnde sidrati’l-müntehā. ‘İndehā cennetü’l-me’vā. İz yaĝşā’s-sidrate mā yaĝşā. Mā zāĝa’l-başaru ve mā ıaĝā. Leıad raā min āy[ā]ti rabbihi’l-kübrā.”⁵³⁸

⁵³⁸ “Battıĝı zaman yıldıza andolsun ki, arkadaşınız (Muhammed haktan) sapmadı ve azmadı. O, nefis arzusu ile konuşmaz. (Size okuduĝu) Kuran ancak kendisine bildirilen bir vahiydir. (Kuran’ı) ona üstün güçlere sahip, muhteşem görünümlü (Cebrail) öğretti. O en yüksek ufukta bulunuyorken (aslî suretine girip) doğruldu. Sonra (ona) yaklaştı derken sarkıp ona daha da yakın oldu. (Peygambere olan mesafesi) iki yay aralıĝı kadar, yahut daha az oldu. Böylece Allah kuluna vahyedeceğini vahyetti. Kalp, (gözün) gördüğünü yalanlamadı. (Şimdi siz) gördüğü şey hakkında onunla tartışıyor musunuz? Andolsun ki, o, Cebrail’i bir başka inişte daha (aslî suretiyle) görmüştü. Sidretü’l-Müntehâ’nın yanında. Me’va cenneti onun (Sidre’nin) yanındadır. O zaman Sidre’yi kaplayan kaplamıştı. Göz (gördüğünden) şaşmadı ve (onu) aşmadı. Andolsun, o, Rabbinin en büyük alametlerinden bir kısmını gördü.” (Necm 53/1-18) Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur’an-ı Kerim Meâli**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.586-587.

*ĠAZEL*⁵³⁹

41/21a

710.

⁵³⁹ "Gazel" başlığı ile 5 beytten oluşan Farsça bir şiir yer almaktadır.

[ĠAZEL]

Fā'ilātün/Fā'ilātün/Fā'ilātün/Fā'ilün

715. Mālik-i mülk-i serīr-i evliyāsın yā 'Alī
İstivā-yı 'arş Raḥmān intimāsın yā 'Alī

*Lahmike lahmī*⁵⁴⁰ seniñ şanıñda na't-ı Muştafā
Muştafā'sın müctebā'sın murtażā'sın yā 'Alī

Zü'l-fiķārıñdan 'ayān oldu celā[l] ile cemāl
Şübhe yoqdur kim delīl-i Kibriyāsın yā 'Alī

Hīç 'uķül etmez ihāta zāt-ı vaşf-ı a'zamıñ
İbtidā-yı ibtidā ü intihāsın yā 'Alī

Şem'-veş envār-ı aşkıñla cihān ender fenā
Sen hemān şems-i şubuhsā-yı beķāsın yā 'Alī

⁵⁴⁰ "Etin etimdir." tabiri, rivayete göre Hz. Peygamber'in Hz. Ali için söylediği bir sözdür. Kimilerine göre bir hadis hükmünde olan bu söz, kimilerine göre Hz. Ali'yi yüceltmek için sonradan ortaya atılmış bir sözdür. Bu sözün tamamı şu şekildedir: "Lahmike lahmî; demmike demmî; rûhike rûhî; cismike cismî./Etin etimdir; kanın kanımdır; ruhun ruhumdur; cismin cismimdir." Bu sözün kaynağı tespit edilememiştir.

720. ‘Aşk-ıla Şem‘-i şebistân’ım bugün
Mîhr-ile Şems-i dıraşşânım bugün

İhtizâz-ıla yanar zıkr eylerim
Şâhid-i maşşûd râzın söylerim

Çünkü eyler Nûr⁵⁴¹ nâr içre zühûr
Nârdan Mûsâ’ya zâhir oldu Nûr

‘Azm edip leyl içre âteş sırrına
Maşhar olmuşdu *Ena’llâh* sırrına

Nâr-ı Nemrûd-ı sitemger bî-vefâ
Oldu İbrâhim’e bir gülşen-serâ

725. Kân olup tennûr tûfâna ‘ayân
Buldı müşrikden necâtı Nûhiyân

Nârdır hacb-i cünâ-yı âferîn
Şâhlar dâ’im olur berķ-nişîn

Perdedir rûh-ı laţife keyf ü kem
Verd-i hamrâdan olur bû müntesem

42/21b

Hacb-i âteş kâlib-i insâniyân
Nûrdur sırrındaki sırr-ı nihân

Nârdır ser-tâ be-pâ kevn ü mekân

⁵⁴¹ “Nûr”, Cenâb-ı Hakk’ın Esmâ-i hüsnâ’sında yer alan “nur kaynağı, nurlandıran, her şeyi aydınlatan” manasına gelen isimdir. Bekir Topaloğlu, “Nûr”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2007, C.XXXIII, s.243-244.

Nürdur kenz-i hafâ-yı Lâ-mekân

730. Nârdır ‘aşk kadîmi âşinâ
Nürdur evi âşinâyî âşinâ

‘Aşk olmaz ise tûrmaz bu cihân
Olamaz bî-şem‘ hürşîd âsumân

Nürdur şem‘-i şeb-i ‘âlemdir ol
Noқта-i kün merkez-i âdemdir ol

Olmağ istersen bu sırra âşinâ
Kıl dilinde şem‘-i ‘aşkı rûşenâ

Olmayınca ‘aşk anlanmaz me’âl
Şem‘siz rü’yet olunmaz bu hayâl

735. Āteş-i ‘aşkıyla yanıp geceler
Vâşıl-ı cānān oldu niceler

Geceler bî-dār olandır ehl-i derd
Tā şubhgeh zār olandır ehl-i derd

Bâtlān uyğudadır hağ uyanığ
Şem‘-veş pür nürdur bağrı yanığ

Ey bağa mūnis olan merd-i Hūdā
‘Āşık-ı dilsūz[-ı] yār-ı pür vefā

Pîr-i erkān-ı hağīkat-perveri

Şîr-i merdân bezminiñ meydân eri

740. Sen ki her şeb zârsıñ tâ şubhğâh
Ben gibi bî-dârsın tâ şubhğâh

Düde-i âhın beni eyler zebün
Tâbıma pür-tâb edersin dñn gñn

Süzişin zevkın bilir pervânesin
‘Âşıkın kıadrin bilir dîvânesin

Pes saña ey âşık-ı rahmet-me’âb
Hñ abdan âgâhsıñ bî-irtiyâb

‘Aşk-ıla ol dem ki oldum bî-karâr
Cigerim kıanından oldum hñn-hññr

745. Bir tecellî kıldı kim esrâr-ı ‘aşk
Şeş cihâtım lâmi‘u’l-envâr-ı ‘aşk

Bitdi/Batdı ser-tâ-pâ fenâ oldu benim
Çün beķâ mülkine düşdü medfenim

Dedim ey ‘aşk-ı habîb-i bî-nişân
Dil-fürûğ-ı şu‘le-baħş-i cism ü cñn

Ey hayâl-i misķa‘-ı râz-ı nihân
Sâye şaldı başıma şevkıñ emân

Ey *semender-tāb*⁵⁴² nūr-efrūz-ı ‘aşk
Neyyir-i aḫlas rev [ü] dīrūz-ı ‘aşk

750. Kuvve-i bāzū-yı iclāl-i ‘Alī
Ey celālet şāhınıñ kudret eli

Yine çaldıñ başıma tīg-i helāk
Şeb-çerāğ etdiñ beni ey ‘aşk-ı pāk

43/22a

‘Aşksın ammā belāsıñ bildiğim
Bir bilinmez müdde‘āsın bildiğim

Penbe-i cāndır çerağın kıldığım
Hāne-i dildir otāğın kıldığım

Şevk-ile kıldın beni rūḫ-ı revān
Derd ile etdiñ bu cismim nātuvān

755. Kendi kanımdan baña verdiñ şerāb
Kendi yağımdan pişirdiñ hoş kebāb

Sāḫiyā mest ü şerāb etdiñ beni
Āteşa yaqdın ḫarāb etdiñ beni

Yandı cānım eridi yağım bile

⁵⁴² “Semender”, su kertenkelesi olarak bilinen efsanevi bir çeşit hayvandır. Rivayete göre, bu hayvanın vücudunun iki yanında su ya da yağ keseleri bulunmaktadır. Ateşte yürüyeceği zaman bu keseciklerden geçeceği yola su püskürterek ateşte yanmadığı söylenmektedir. Bu hayvanın ateşte yaşadığı ateşten çıkınca öldüğü de rivayetler arasındadır. İskender Pala, **Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü**, İstanbul, Kapı Yayınları, 2012, s.399.

Ahmet Talat Onay, **Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü: Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı**, haz. Cemal Kurnaz, Ankara, Kurgan Edebiyat Yayınları, 2013, s.366-367.

Āteş oldu baş u ayağım bile

Eşk-bārim dūrretü'l-beyzā henüz
Hün-i dil yāķütetü'l-ħamrā henüz

Gerçi kim cānān ile hem-ışretim
Subihāt-ı 'aşķ-ile var fūrķatim

760. 'Aşķ tesbīh-i lisān-ı şem'dir
'Aşķ tezkir-i beyān-ı şem'dir

'Āşıkıñ kārı şu'ā'-ı 'aşķdır
Ĝāfilīn kārı vedā'-ı 'aşķdır

Zā'il olma sīnede mihmānım ol
Nūr-baħş-ı cism-i āteşdānım ol

El-emān maħv etdiñ işbāt et beni
Sūz-ı āteş-çīn ħālāt et beni

Neş'et-i uħrāda göster ķālībım
'Aşķ-ı cānān ile zıkr etsin lebig

EL-ĀYET

“Limeni’l-mülkü’l-yevm. Lillāhi’l-vāḥidi’l-ḳahhār”⁵⁴³

⁵⁴³ “Bugün mülk (hükümrânlık) kimindir? Tek olan, her şeyi kudret ve hâkimiyeti altında tutan Allah’ındır.” (Mü’min 40/16) Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur’an-ı Kerim Meâli**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.519.

765. Bir ŧerer dūŧdü dilimden nāghān
Yandı anıŧla sarāy-ı dü cihān

Oldu ol dem bir nidā-yı bī-nevā
Zātına zātından eytdi Kibriyā

[MÜSEMME]

Müfte' ilün/Müfte' ilün/Müfte' ilâtün (Müfte' ilâtiin/Müfte' ilâtiin)

Ey beni hayrân eden şüh nigârım
‘Aşık u meftûn eden gonca‘izârım
Eylemediñ gûş benim nâle vü zârım
Bunca zamân kalmadı derdiñle qarârım
Âteş-i ‘aşkıñla yanıp cism-i nizârım
Yandı çerâğım eridi yağım
Şu‘le-i tâbân âh u nümâyân
Oldu dür efşân-ı cihân dūd u şerârım

Bezmiñe kıldıñ beni bir şem‘-i dilârâ 44/22b
‘Aşkıñ ile eylediñ âlemlere rüsvâ
Derd-ile oldum saña çün bülbül-i şeydâ
Yâ ne için gül gibi ey gonca-i hamrâ
Bağrımı deldiñ edip esrârım hüveydâ
Dedi dudağım işte bu dâğım
Gonca-i handân oldu perîşân
Haste-i fiğân kıldı hezârım

Rişte-i zünnâr gibi bellere düşdüm
Bâd-ı sehergâh ile kâküllere düşdüm
Küfr ü haţâlarla nice dillere düşdüm
Şebnem olup güllere sünbüllere düşdüm
Dide vü eşkim gibi yâd ellere düşdüm
Şoldu yanağım dildeki yağım
Külbe-i aHzân köhne gülistân
Oldu zemistân-ı hazân sebz-i bahârım

770. Murğ-ı sebük-bâz idim bâğ-ı iremde

Nāra kebāb oldu benim sīḥ-i sitemde
Sākin-i aʿrāf olup bir nice demde
Sābit [ü] seyyār olup ḥādiṣde kıdemde
Yatmadı gönül sinde benim dār-ı ʿademde
Kaldı yatağım göçdi otağım
Ey yüce sultān şāh-ı cihānbān
ʿĀlem-i imkān-ı ʿayān rāh-güzārım

Şemʿ-i Şebistān olalı āteş-i sūzān
Oldu seniñ vaşlıḡ ile şems-i dıraḡşān
Nūr şalıp perteviñ ey māh-ı firūzān
Oldu yem-i şebde gümüş servi nümāyān
Baḡr gibi ƙalıp dīde-i giryān
Yağdı bucağım söndü ocağım
Bī-ten ü bī-cān bī-ser ü sāmān
Kalmadı ezmān ü imkān leyl ü nehārım

‘Aşk-ıla Şem‘-i şebistân’ım bugün
Mihr-ile Şems-i dıraşânım bugün

İhtizâz-ıla yanar zıkr eylerim
Şâhid-i maşşûd râzın söylerim

774.⁵⁴⁴

45/23a-46/23b-48/24b-49/25a

⁵⁴⁴ Bu bölümde mesnevi Farsça olarak devam etmektedir. 48/24b varasının sonu ile 49/25a varasında Arapça ve Farsça şiirler yer almaktadır. Sayfa numarası 46/23b’den 48/24b’ye geçmektedir.

‘Aşk-ıla Şem‘-i şebistân’ım bugün
Mihri-ile Şems-i dırağşânım bugün

860. İhtizâz-ıla yanar zıkr eylerim
Şâhid-i mağşûd râzın söylerim

Çünkü şîr-i şehper eşheb-süvâr
Mağribî oldu felek-câh âşikâr

50/25b

Göçdü ağızâb-ı şihâbân incilâ
Geldi dârâ-yı ‘adâlet pîşvâ

Hayder-i ecnâd-ı zür-bâzân-ı ‘aşk
Tâ’ir-i ‘Ankâ-yı şehbâzân-ı ‘aşk

Hizb-i şilkâm-ı zafer-şemşîrler
Şaff-ı âhüyân-ı müjgân-tîrler

865. ‘Ātıf-ı berq-ıhîz-i Cebrâ’îl-‘inân
Ādem-i fîrûz-ı refref-âşiyân

Şubh-ı şâdık⁵⁴⁵ çün uyandırdı çerâğ
Kâfile içinde kıldı bir sürâğ

Hil‘at etdi Yûsuf’ı pîrâheni
Farkı üzre şaldı tâc-ı rûşeni

⁵⁴⁵ *Subh-i kâzib (evvel)*: Güneş doğmadan önce gün doğusunda görülüp sonra kaybolan “birinci fecir, fecr-i kâzib” de denilen geçici aydınlık. *Subh-i sâdık (sânî)*: Subh-i kâzibden sonra tan yerinde ufuk boyunca görülen ve gittikçe yayılarak güneşin doğuşuna kadar kesintisiz devam eden “hakîkî fecir, ikinci fecir, fecr-i sâdık” diye de isimlendirilen aydınlık. Ayverdi, Z. İ. Kubbealtı Lugatı, Erişim: 08.12.2020, (çevrimiçi), <http://www.lugatim.com>

Etdi Cebrâ'il-âsâ zü'l-cenâh
'Andelîb-i lâ-mesâ vü lâ-şabâh

'Âşıkı ma'şûk-veş kıldı hemân
Hâme-i kudret gibi bir dü zebân

870. Çün kılip îmâ-yı engüşt hilâl⁵⁴⁶
Eyledi icrâ-yı envâr-ı cemâl

Kim edip bir şârim-i meslül-i Hakk
Kâbza-i Kerrâr'a⁵⁴⁷ kıldı müsteħakk

Dögdüler tabl-ı sipihr-i devleti
Çekdiler bang-ı livâ-yı himmeti

Żarb edip Hallâc kemân sînesin
Etdi İskender⁵⁴⁸ şikest âyînesin⁵⁴⁹

Durdular taht-ı Süleymân'a sipâh

⁵⁴⁶ Bu beytte Hz. Peygamber'in parmağı ile aya işaret etmesi ve ayın ikiye bölünmesi mucizesine telmih yapılmaktadır. Rivayete göre bu olay, Mekkeli müşriklerin Hz. Peygamber'den nübüvvetine delil olarak bir mucize istemeleri üzerine gerçekleşmiştir. Ayın ikiye bölünmesi hadisesi hem hadis kaynaklarında hem de Kur'an'da farklı rivayetler ve bakış açıları ile mevcuttur. Bakınız: Kalem, 54/1; İmâm Buhârî, **Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh**, çev. Abdullah Feyzi Kocaer, Konya, Hüner Yayınevi, 2008, s.549-550, hn.1517.

⁵⁴⁷ "Kerrâr", "Kerrâr", "Savaşta düşmana döne döne defâlarca saldıran kimse" manası ile Hz. Ali'nin gücüne ve kuvvetine nispetle kendisinin lakabı olmuştur.

⁵⁴⁸ Tarihte, bilinen iki İskender mevcuttur. Bunlardan biri; İskender-i Zülkarneyn (Kur'an'da hayatı hakkında bilgi verilen) diğeri ise İskender-i Yunanî (Büyük İskender)dir. Edebiyatta bu iki İskender birbirine karıştırılmış menkıbeler daha çok Büyük İskender'e isnat edilmiştir. İskender Pala, **Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü**, İstanbul, Kapı Yayınları, 2012, s.236-237.

⁵⁴⁹ "Ayîne-i İskender/Ayîne-i âlem-nümâ" (İskender'in aynası/Cihanı gösteren ayna), hakkında pek çok efsanevî rivayet bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şu şekildedir: İskenderiyye şehri kurulduğu zaman bu aynanın çok yüksek bir yere asıldığı, şehre yaklaşan düşman gemilerini bir aylık mesafeden tespit edip gösterdiği ve bu aynadan yansıtılan güneş ışığı ile gemilerin yakıldığıdır. Yalancılardan aynaya bakması durumunda yalancıları yansıtmadığı da rivayetler arasındadır. a.e., s.48.

Vācib-i imkāna dūşdü cilvegāh

EL-ĀYET

“Vesi‘a kursiyu hu’s-semāvātī ve’l-‘arza velā ye‘ūdūhū hıfzūhumā ve huve’l-‘aliyyu’l-‘azīm”⁵⁵⁰

⁵⁵⁰ “O’nun kürsüsü, bütün gökleri ve yeri kaplayıp kuşatmıştır. (O, göklere, yere, bütün evrene hükmetmektedir.) Gökleri ve yeri koruyup gözetmek O’na güç gelmez. O, yücedir, büyüktür.” (Bakara 2/255) Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur’an-ı Kerim Meâli**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.51.

*ITA*⁵⁵¹

51/26a

875.

⁵⁵¹ “Kit‘a” başlığı ile Farsça bir şiir yer almaktadır.

Zāhir idi nūr-ı settāru'l-uyūb
Der-ḥicāb idi bedī'āt-ı gūyūb

Mihr-i 'ālem-tāb olup ḳurbet-penāh
Sāye verdi 'āleme nūr-ı siyāh

Ol fūrūġ-ı zemzem-i āteş-feşān
Pertev-i mihriyle buldum tāze cān

880. Kim zamān-ı şubḥ oldu rū-nümā
Nefḥ-i cānān-ıla oldum rūşenā

Şem'-i pāk-i meclis-i cānāneyim
Nūr-ı vaşl-ı yār ile pervāneyim

Kenz-i rāz-ı yārdır gönlüm benim
Maḥrem-i esrārdır gönlüm benim

Vecd ü ḥālet baḡa zevḳ-[i] ins ü cān
Hem sūkūnetdir ḥayāt-ı cāvidān

Ben ki oldum rāz-ı esrār-āşinā
Ḥavf ü ḥaşyetden ḥazer geldi baḡa

885. Ne hirās-ı ḳayd-ı ten ne bīm-i merg
Ne vişāl ü hicr-i yār ü berk-i terk

Nār-ı dūzaḥ bir şerārımdır benim
Bāġ-ı cennet servzārımdır benim

Dūzaḥım peygūle-i āteşgede
Lālezārım mescid-i vīrānede

Dostdan ğayrı nazargāhım degil
‘Aşkdan ğayrısı şehrāhım degil

Yārdan ğayrı ḥayālīm yok benim
Hicrden özge vişālīm yok benim

890. Şāndır baḡa dem-i hicr ü vişāl
İḥtiyārī perdedir naqş-ı kemāl

Hem ne mikrāş-ı kazādan ictināb
Ne hirās-ı raḥne-i saḳf-ı kıbāb

Tiġda başım kıyāmım dārda
Böyledir ādāb bezm-i yārda

Ben sipihr-i ‘aşkda ferdāneyim
Neyyir-i a‘zam gibi bir dāneyim

52/26b

Şanma kim āteş-perestim hūşyār
Bāde-i aḡmerle mestim hūşyār

895. Āsumān-veş pür kevākibdir sözüüm
Nūr-ı şubḡ-āsā beyāzīdir özüüm

Āteşim ammā çerāġ-ı rūşenim
Āteşim ammā Ḥalīl’e gülşenim

Bende mihmān oldu nūr-ı Āzerī⁵⁵²
Bende seyrān etdi haq peygamberi

Dīde-i Nemrūd'a āteş-peykerim
'Ayn-ı İbrāhīm'e gülşen her yerim

Āteş ü envāra mazhar tıynetim
Kenz-i maḥfī-i Ḥudā māhiyetim

900. Nūr-baḥş-ı Tūr-ı Sīnā'yım ḥazer
Rāz-dāş-ı rūḥ-ı Mūsā'yım ḥazer

Ḥikmet-i 'aş-ı ledünde ber-şebāt
Eylemem Ḥızr⁵⁵³ ü ḥayāta iltifāt

Āsümān içre benim seyrān eden
Lā-mekān üzre benim ṭayrān eden

Cism-i ṭāhir māderim āteş ebim
Hīç hevāyī güft [ü] gū bilmez lehim

Seyr edüp geçdim nice erḥāmdan
Çeşm olup gördüm nice ecsāmdan

905. Ādemā bil ādem-i ma'nā benim

⁵⁵²"Āzer" Kur'an'da, "Hani İbrāhīm, babası Āzer'e "Sen putları ilah mı ediniyorsun? Şüphesiz, ben seni de kavmini de apaçık bir sapıklık içinde görüyorum." demişti." mealindeki En'am suresi 74. ayette Hz. İbrāhīm'in babası olarak zikredilmektedir. Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur'an-ı Kerim Meâli**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.148.

⁵⁵³"Hızır", âb-ı hayat denilen ölümsüzlük suyunu içip ölümsüzlüğe kavuştuna inanılan bir Peygamber yahut velidir. Keḥf suresinde Hz. Mûsâ ile yaşadıkları anlatılmaktadır. Edebiyatta Hızır ile ilgili pek çok menkıbe bulunmaktadır. İlyas Çelebi, "Hızır", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1998, C.XVII, s.406-409.

Menşe-i esrâr-ı mâ-evhâ benim

Evvel [ü] âhir benem dîger nebûd

Bâtin u zâhir benem dîger nebûd

Nûr-ı aqdesdir medâr-ı rûşenim

Çandadır ammâ bilinmez meskenim

EL-ĀYET

“[Fe innallāhe] ġaniyyun ‘ani’l-‘ālemīn”⁵⁵⁴

⁵⁵⁴ “Şüphesiz Allah bütün âlemlerden müstağnidir. (Kimseye muhtaç değildir, her şey O’na muhtaçtır.” (Âl-i İmrân 3/97) Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur’an-ı Kerim Meâli**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.71.

Lîk merdâna belâdır ins [ü] cân

İhtiyâr [ü] ibtilâdır ins ü cân

Müntefi‘ olmak için her hâş u ‘âm

Şan‘at-ı bārīdeyim her şubḥ u şâm

910. Çünkü yazdı resm-i ḥaṭṭ-ı ‘âlemīn
Şafḥa-i ğayb üzre kilik-âferīn

Ya‘nī ḥalḳ etdi İlāh-i zü‘l-celāl

Cümle mevcūdâtı ber nesḳ-i celāl

Ḥubb-ı şun‘uyla murād-ı Kibriyā⁵⁵⁵

Zātını tevḥīde etdi iktizā

Vechini seyrān için şubḥ u mesā

Döndüler pervāne-veş arz u semā

*Şemme vechu’llāh*⁵⁵⁶ için pür tāb u fer

53/27a

Süz-ı ‘aşkıyla döner şems ü kamer

915. Her dil-i pür [ğ]am dehān evşāfına
Berg her sebzī zebān evşāfına

Şekl-i her kürri ki zerre āsumān

Verdiler bī-ibtidāiden nişān

⁵⁵⁵ Kudsî bir hadis olarak da rivayet edilen, “Ben gizli bir hazine idim, bilinmek istedim. Bilineyim diye de halkı (kâinatı) yarattım.” (Keşfu’l-Hafâ, Aclunî, 2, 133) sözüne telmih yapılmaktadır.

⁵⁵⁶ “Doğu da Batı da (tüm yeryüzü) Allah’ındır. Nereye dönerseniz Allah’ın vechi işte oradadır...” (Bakara 2/115) Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur’an-ı Kerim Meâli**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.23.

Her cevāmid şübha-i Şubhānīdir
Her zevī'l-ervāḥ taḥmīd-ḥ̄ ānıdır

Nūr-ı vech-i zātı olmuşken a'yan
Na't-ı vaşf-ı pāki her dilden beyān

Muḫtezā-yı ḥikmet-i şun'ı kadīr
Zātını zātında kıldı perde-gīr

920. Mümkinātı vācibe kıldı ḥicāb
Māhitāb āyīne oldu āfitāb

Çünkü oldu vehm maḥz-ı cilveger
Zerre oldu āfitāba bī-ḥaber

Eyledi emvāc-ı a'yān ıztırāb
Baḥr-ı imkānda göründü çün ḥabāb

Nev-i bahār kudret oldu şun'ı kām
Bāğ-ı ḥikmetden göründü dürlü fām

Vechine çekdi ḥicābı kat kat
Kaldı meydānda ḥayāl-i mümkināt

925. Düşdü mevcūdāta bir gavgā-yı ḥām
Cümlesi kendinden oldu bī-peyām

Ehl-i derd düşdü ḥicāba nāle-dār
Ḥayret-āmīz nıgeh pür eşk-bār

Olmadı bir vech-ile ol perdeçāk
'Aşķ oldu aña şemşir-i helāk

Ol sebebden kim beni Rabb-i Celil
Ka'be-i vaşlına kıldı bir delil

Āyet-i nūr⁵⁵⁷ içre Hıllāk-ı cihān
Tābını mevşūf kıldı bī-gümān

930. Sine-mişķāt ü dilim mişbāh-ı 'aşķ
Āsumān içre benim mişbāh-ı 'aşķ

Hıç mess etmez beni nār-ı 'azāb
Zulmet-i leyl ile çekmem iztırāb

Dāfi'-i vehm-i melā'indir sözüm
Encüm[-i] recm-i şeyātın⁵⁵⁸dir sözüm

Kim benim ol şārım dest-i Hıudā
Kātil-i küffār-ı işrāk u riyā

Şems-i işrākī Üveysi mezhebim
Āşinā-yı tıruk şettā meşrebim

935. Berķ-i hātıf-rüy-ı necm-i ihtidā⁵⁵⁹

Kāfile-sālār-ı 'aşķ-ı Kibriyā

⁵⁵⁷ Kur'an'ın 24. suresi olan Nūr Suresi 35. ayet, kastedilmektedir.

⁵⁵⁸ "Andolsun biz, en yakın göğü kandillerle donattık. Onları şeytanlara atılan taşlar yaptık ve (ahirette de)onlara alevli ateş azabını hazırladık." (Mülk 67/5) Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur'an-ı Kerim Meâli**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.633.

⁵⁵⁹ "Ashabım yıldızlar gibidir. Hangisine tabi olursanız hidayete erersiniz." (Beyhakî, el-Medhal, s.164) hadisine telmih yapılmaktadır.

Hem benim rāh-ı Hūdā'da pīşvā
‘Āşık u şādık isen gel uy başa

Şāh-rāh-ı işrimi eyle kabūl
Bulasın dīvān-ı Hakk'a doğru yol

Baş hem-rev olmayan bulmaz necāt
Şem'siz olmaz edā hakk-ı şalāt

54/27b

Şem'siz olmaz dil-i şeb ber-devām
Rūhsuz kılmaz ten-i ādem kıyām

940. Zülmet-i ten zülmet-i şebdir ‘ayān
Rūh-ı ādem şem'-i ‘ālem bī-gümān

Rūh-ı hayvānī harāret ādeme
Şem'dir rūh-ı hayātī ‘āleme

Ol hayāt-ıla bulur ādem kemāl
Şem'-ile seyrān olur naşş-ı cemāl

Rūh-ı hayvānīde çün sırr-ı nihān
Sırr-ı ādemde mekān-ı lā-mekān

Nuţq-ı kudsiden kılip rāz āşinā
Bu maqāma remz eder nūr-ı Hūdā

EL-ḤADİŞ-İ KUDSİ

“Yā ibn-i ādem innā mukevvinu’l-ekvān leyselī mekānun sivā sirru’l-insān”⁵⁶⁰

⁵⁶⁰ “Ey âdemoğlu! Ben bütün kâinatın yaratıcısıyım. Benim için mekân yoktur. İnsanın sırrı müstesna.” (Buhârî, Enbiyâ, I).

945. Şāhibu'l-beyzā' ü şü'bānu'l-mübīn
Kim kelīm-i Kibriyā Mūse'l-emīn

İktibās-ı nāra etdi 'azm Ṭūr
Anda oldu maẓhar-ı esrār-ı Nūr

İktibās-ı 'aşq et gel uy baḡa
Olasın tā maẓhar-ı nūr-ı Ḥudā

Peyrevim bir nūra kim nūr-ı Ḥudā
Söyledi şānında anıḡ Kibriyā

EL-ĀYET

“Hüvellezī ersele resūlehū bi’l-hudâ ve dīni’l ḥakkı li yüzhirahu ale’d-dīni küllihī ve kefâ bi’llāhi şehīdâ. Muhammedün resūlullāhi ve’llezīne me’ahū eşiddāu ‘ale’l-küffâri ruḥamāü beynehüm terāhüm rükkean sücceden yebteğüne fazlen mina’llāhi ve rızvānen sīmāhum fī vücūhihim min eşeri’s-sucūdi zālīke meşelühüm fi’t-tevrāti ve meşelühüm fi’l-incīli kezer’in aḥrace şa’ehū fe āzerahū festeğleza festevā ‘alā sūkhī yu’cibu’z-zurrâ’a li yağīza bihimü’l küffâra ve ‘ada’llāhü’llezīne āmenü ve ‘amilu’ş şālihāti minhüm mağfiraten ve ecran azīmâ.”⁵⁶¹

⁵⁶¹ “O, Peygamberini hidayet ve hak din ile gönderendir. (Allah) o hak dini bütün dinlere üstün kılmak için (böyle yaptı). Şahit olarak Allah yeter. Muhammed Allah’ın Rasûlüdür. Onunla beraber olanlar, inkârcılara karşı çetin, birbirlerine karşı da merhametlidirler. Onların, rükû ve secde hâlinde, Allah’tan lütuf ve hoşnutluk istediklerini görürsün. Onların secde eseri olan alametleri yüzlerindedir. İşte bu, onların Tevrat’ta ve İncil’de anlatılan durumlarıdır: Onlar filizini çıkarmış, onu kuvvetlendirmiş, kalınlaştırmış, gövdesi üzerine dikilmiş, ziraatçıların hoşuna giden bir ekin gibidirler. Allah, içlerinden iman edip salih amel işleyenlere bir bağışlama ve büyük bir mükâfat vaad etmiştir.” (Fetih 48/28-29) Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur’an-ı Kerim Meâli**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.570.

NA‘T

Kenz-i esrār-ı nihāndır rāz-ı ‘aşk
Fehm olunmaz lā-mekāndır rāz-ı ‘aşk

950. Nār mı nūr-ı mücessem mi nedir
Gevher-i genc-i muṭalsam mı nedir

Ol Kerīm’iñ nām u şānı kãdadır
*Kün-fe-kân*⁵⁶² içre nişānı kãdadır

Cennet-i firdevs’de güllerde mi
Lā-mekān bağında bülbüllerde mi

55/28a

Rū-nümādır nārdan hem nūrdan
Cilve eyler Mūsā’dan hem Ṭūr’dan

Ansız olmaz cümle zerrāt-ı cihān
Ḳā’im olmaz olmasa kevn ü mekān

955. Bā’ış-i ecsād-ı ‘ālemdir bu ‘aşk
Māye-i ervāḥ-ı ādemdir bu ‘aşk

Ḳā’il-i āyāt-ı tenzīlū’r-rahīm
Mādiḥ-i zāt ‘alā ḥulūḳin ‘azīm⁵⁶³

Yoğıken bu bārgāh-ı nüh ḳıbbāb

⁵⁶² “Ol der, o da hemen oluverir.” mealindeki bu tabir Kur’an’da, “Kün-fe-yekûn” şeklinde (Bakara 2/117), (Âl-i İmrân 3/47-59), (Nahl 16/40), (Meryem 19/35), (Yâsîn 36/82), (En‘am 6/73), (Mümin 40/68) surelerinde zikredilmektedir.

⁵⁶³ “Ve inneke le‘alâ ḥulūḳin ‘azīm”, “Sen elbette yüce bir ahlak üzeresin.” (Kalem 68/4) Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur’an-ı Kerim Meâlî**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.636.

Kenz-i maḥfīyken cemālinde niḳāb

Çün tecellī eyledi mevlā-yı ‘aşk
Nūr-ı vech-i şāhid-i zībā-yı ‘aşk

Ya’nī ḳaşd etdi Cenāb-ı Kibriyā
Kim ola zātında zātı rû-nümā

960. Ḳıldı bu yüzden muḥabbet zātına
‘Arz edip evşāfını āyātına

Kişver-i ezmānı ĩrād eyledi
On sekiz biḳ ‘ālem ĩcād eyledi

Ba’s-ıla yüz yirmi dōrt biḳ enbiyā
Hem tecellī eyledi fevḳa’l-‘ulā

Cümlesinde kendini ḳıldı beyān
Vech-i zātın görmedi ammā ‘ayān

Tā ki bā’s oldu imām-ı enbiyā
Ya’nī Maḥmūd u Muḥammed Muştafā

965. Nūr-ı maḥz idi o şāh-ı mürselīn
Andan oldu *rahmeten li’l-ālemīn*⁵⁶⁴

Ḥubb-ı zātīsi olan ḥūb idi ol
‘Āşıkı olduḡu maḥbūb idi ol

⁵⁶⁴ “Vemā erselnāke illā rahmeten li’i ‘ālemīn.”, “(Ey Muhammed!) Seni ancak ālemlere rahmet olarak gönderdik.” (Enbiyā 21/107) Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur’an-ı Kerim Meālī**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.362.

Ya'nî ol şâh-ı cünûd-ı enbiyâ
Olduğu için ħabîb-i Kibriyâ

Anda buldu ħubb-ı zâtisi qarâr
Zâtını zâtında gördü âşikâr

‘Âşik u ma‘şûk u ‘aşk-ı lâ-yezâl
Vaĥdet-i zâtı ile buldu kemâl

EL-HADİŞ

“Elḥamdulī’l-lāhī’llezī tecellā liẓātihī biẓātihī fī ẓātihī”⁵⁶⁵

⁵⁶⁵ “Zatında zatı ile zatı için tecelli eden Allah’a hamd olsun.” Kaynağı tespit edilememiştir.

970. Gör ne hikmet zâhir eyler ol İlâh
‘Ârif isen eyle ‘ibretle nigâh

Olmağ istersen eger Hakk-âşinâ
Cânını kıl âteş-i ‘aşk âşinâ

‘Aşkdır bâdî bu heft âsumân
‘Aşkdır mâhiyyet-i kevn [ü] mekân

‘Aşk-ıla zâhir olur nûr-ı habâ
Şu’leden bîdâr olur şem‘-i şafâ

56/28b

‘Aşk-ıla halk etdi Yezdân ‘âlemi
‘Aşk-ıla mevşûf kıldı âdemi

975. Cümle mevcûdât ‘aşkıñ mazharı
Kenz-i ‘aşkıñ her biri sîmîn-beri

Bilmediler kadrini gencîneniñ
Olmadılar mahremi ol sîneniñ

Birbirine kıldılar anı vedâ‘
Tâ edince ‘ahd ü fırsat elvedâ‘

Ol girân-kadri ki isrâf etdiler
Ekserî râh-ı bevâre gitdiler

Bezî için ol genc ancak müsteħakk
Vech-i Hakk’dır vech-i Hakk’dır vech-i Hakk

980. Bil ki ol maḥbūb-ı cāvidāna rāh
‘Aşq-ıla yakıp teni kılamak tebāh

Çünkü buña fi’l-‘aşl âteş-figen
Mebḥaş-i ‘aşq idi bādī-i sü[h]en

Gerçi kim māzī [vü] müstaḳbel beyān
Cümlesi ‘aşkı[η] kitābından nişān

Lik itnāb-ı süḥenden māḥaşal
Müktezā-yı ḥikmet-i ‘ilm-i ezel

Bu meşiyet kim zemīn ü āsumān
Cüz’ ü küllī vü hüveydā vü nihān

985. Cümlesi ber nehc-i ‘ilm-i ‘āşıkān
Şüret-i ‘ilm-i ilāhīdir hemān

Fi’l-meşel ‘āşık denir pervāneye
Yār derler bu dil-i dīvāneye

‘Āşık-ı nālāna bülbüldür mişāl
Verdi ma‘şūka ederler imtişāl

Āb ile temşil olur nūr-ı ḥayāt
Hem lebendir zevk-i maḥz-ı ‘ilm-i zāt

‘Aşka terdif oldu bi’l-ḥükme türāb
Āşık u ma‘şūka şem‘-i dil kebāb

990. Neş'e vü zevk ü neşâtı bâdede
Sûz-ı tâbı her kemâli şu'lede

Şu'le kim eyler çerâğım istivâ
Maḥv eder her varımı ser-tâ-be-pâ

FAŞL-I EVŞÂF-I ‘AŞK

‘Āşık u ma‘şūk u ‘aşk pāyidār
Şüret-i hālinden oldu āşikār

‘Aşk-ı maḥzım nār-ı sūzān olmada
Hāriḳ-i ḥucb[um] nümāyān olmada

Mübtelā-yı dām-ı şevķimdir cihān
Sākin-i ḳaşr-ı zemīn ü āsumān

995. Āteşim taḥhīr-i ‘işyān eylerim
Beste-i zünnārı nālān eylerim

Tiğ-i ḥicabāt keşāfet-peykerim
Rehber-i evc-i leṭāfetdir serim

57/29a

Cümle-i eşyāya sārī ḥilḳatim
‘Āşık u ma‘şūk ile ünsiyyetim

Şāhid-i vaşlın niḳābım ḥüsnüne
Şevḳ-baḥş-āfitābım ḥüsnüne

Ġamze-i çeşm nigeḥ mestāneyim
Āh u zār-ı āşık u dīvāneyim

1000. Gülşen-i gül-reng ḥandānı benim
‘Andelībiḳ āh u efgānı benim

Şu‘le-i Şem‘-i şebistān’ım gönül
Sīne-i pervāneye cānım gönül

Ehl-i derdiñ derd-i bî-dermānıyım
Tîğıyım hem yāre-i hicrānıyım

Hātır-ı nāşāda rāhat vermeyen
Dīdelerle [h] āb u rāhat görmeyen

Şāhbāz-ı⁵⁶⁶ evc-i vaşla şehperim
Merd-i serbāz-ı cünūna efserim

1005. Hūn-ı eşkim çeşm-i ḥasretde ‘ayān
Dāğ-ı sevdāyım göñüllerde nihān

Tā seher peyveste-i ‘arş-ı berīn
Kim benim ol āh pür-süz-ı ḥazīn

‘Āleme özge belāyım toğrısı
Müşkül-[ā]bād ibtilāyım toğrısı

Pençeme olmaz girībān-ı ḥalāş
Olsa da şad çāk dāmān-ı ḥalāş

⁵⁶⁶ Şems Osman Efendi'nin mürşidi, Abdürrahîm-i Ünyevî'nin lakabıdır.

FAŞL-I EVŞÂF-I ‘ÂŞIK

‘Aşk-ı maḥzım gerçi sūzān olmada

‘Āşıkım sūz [u] güdāzān olmada

1010. Merd-i ‘aşkıım mübtelālīklarla ben

Şāh-ı faḥrım ten fedālīklarla ben

Ka‘be-i ‘aşk içre olmam ser-keşān

Ṭu‘me-i tīğ olsa yüz biḡ baş u cān

İstikāmetde sebātım bī-bedel

‘Aşkıda dil zevkine vermem ḥalel

‘Aşkı-ıla sūzāndır rāḥat baḡa

Derd-ile giryāndır rāḥat baḡa

‘Aşkıdan görsem ferāḡatdan nişān

Maḥv-ıla bulsam ḥuzūr-ı lā-mekān

1015. Māh-veş olsam revān[e] insilāḡ

Ser-be-ceyb-i āsumān-ı insilāḡ

Yine yüz biḡ tenden olup rū-nümā

Nūr-ı ‘aşkıa tā ebed olmam cüdā

Dönmem ikrārımdan ölsem dilbere

Yana yana dönse cismim aḡkere

‘Āşıkım ‘uşşāk-ı ‘āşık ‘āşıkım
‘Aşq-ıla ma‘şūk oldum şādıkım

Rūh u ma‘şūk-ı dil-i pervāneyim
Pertev-i mişkāt-ı her kāşāneyim

1020. Kāşif-i esrār-ı pinhān olmuşum
Āfet-i zünnār-ı ĩmān olmuşum

Cezbe-dārım dilrübālıklarla ben
Nūr-ı ‘aynım rüşenālıklarla ben

Nūr-ı çeşmim hātır-ı vīrāneye
Māh-tābım mescid ü meyhāneye

Rünümādır pertevim her sīnede
Bir cemāl-āsā hezār āyīnede

Derd ehli fehm eder güftārımı
Rište-i ĩmān eder zünnārımı

1025. Her gece gülzār-ı bezmim pür nigār
Şavkıma hayrān çeşm-i intizār

Zīb-i gülzār-ı cihānım ki dilā
Olmasam zindān olur gülşen-serā

Hızr u İskender necāt-ı zulmetim
Çeşme-i āb[-ı] hayāt-ı zulmetim

Merdüm-i dānā bilir ḥaysiyyetim
Çeşm-i ḥayvānīde yokdur kıymetim

Şadr-ı eyvān-ı 'işāma maḥremim
Her gece şāh u gedāya hem-demim

1030. Ru'yet-i eşyāya hep bāy u gedā
Rūz-ı şebde benden eyler ibtidā

Cilvegāhım şuffe-i s[ü]flādadır
Tāb u şavķım rutbe-i 'ulyādadır

Mihr-i a'zamlā muķābil ber-devām
Seyr ü devrān eylerim her şubḥ u şām

Māh-ı 'ālem-tāb ile hem daḥı biz
Leyl ü ğamda rūz[1] fīrüz eyleriz

Māhrūlar ḥidmetimde ber-hırām
Cümlesi benden bulurlar intizām

1035. Zevķime māni' degildir ḥār u ḥes
Şavķıma tāb-āver olmuşdur meges

Zulmeti def' eylemek ḥāşşiyyetim
Ḥaķķı bāṭıldan ayırmaq ḥaşletim

Gecede biṅ tīğ urulsa başıma
Nūr-baḥşım ben yine sırdaşıma

Ḳā'im olsam her kaçan bir meskene
Şavḳ ḫ̄sār eylerim her revzene

Bahş edip dūr u yaḳīne tāb u fer
Tā ola feyzim cihānda cilveger

1040. Eylerim a'yān u imkānı 'ayān
Kilk-i la'l-i āteşinīmden beyān

Şanma terşih etdigim revğan durur
Cevher-i muḫḫ-ı dil-i maḫzen durur

59/30a

Şem'dān bir servzārımdır benim
Ḥūn-ı dil cūy-ı bahārımdır benim

Şaḥn-ı sīne lālezār u gülşenim
Ḥabbe-i sevdā sipend ü sūsenim

Dildeki dāğ-ı şerāre güllerim
Çiynek-i sūzānedir bülbüllerim

1045. Şem' isem Şem'-i şebistān'ım cihān
Mīhr-ile şems-i dıraḫşānım cihān

Ḥāk ise kibrīt-i aḫmerdir tenim
Ser-te-ser rūḫ-ı muşavverdir tenim

Gerçi kim reş[h]ayla giryān olmuşum
Hoşça baḳ deryā-yı 'ummān olmuşum

Pertev-i mihrim maṭāf-ı zerreler
Cism-i zārında hezārān aṭreler

Pertev ammā pertevim emvāc-ı nūr
aṭre ammā aṭreler enhār-ı ḥūr

1050. Teşnedir diller anıḡ enhārına
Her cihān dildādedir ebkārına

Hem erāḡān-ı şümüsü bī-ḡıyās
Rūḡ-ı pūr tābımdan eyler iḡtibās

Meclis-i insāndır dā'im yerim
Ḥikmet ü ḡudretle her dem söylerim

*MURABBA*⁵⁶⁷

1055.

⁵⁶⁷ "Murabba" başlığı ile Farsça bir şiir yer almaktadır.

‘Aşk-ıla Şem‘-i şebistân’ım bugün

60/30b

Mihr-ile Şems-i dırağşânım bugün

İh[t]i[z]âz-ile yanar zıkr eylerim

Şâhid-i maşşû[d] râzın söylerim

Dinle imdi eydeyim tafşîl-i kām

Vereyim tâ ‘aşğdan saña peyām

1060. ‘Ayndan maşşûd oldu ‘ayn-ı zāt
Şın oldu şân-ı esmā’ [ü] şıfāt

Ḳaf işâret Ḳudrete *Hakka’l-yakîn*⁵⁶⁸

Evveli evşâf-ı Rabbü’l-‘âlemîn

Vaşf olup Ḳudret⁵⁶⁹ şıfâtı zātına

Oldu menşe’ cümle-i âyâtına

Seyyimā cümle şıfât-ı Girdigâr

Ḳudretinden geldi oldu âşikâr

Hep tecellâ-yı cemâliyle celâl

Ya‘nî cümle luṭf u Ḳahr-ı Lâ-yezâl

⁵⁶⁸ İslâm düşünce tarihinde doğru bilginin kesinlik dereceleri üç kısımda ele alınmaktadır. Bunlar: “İlme’l-yakîn, ayne’l-yakîn ve hakka’l-yakîn”dir. İlme’l-yakîn aklî veya naklî delil ile, ayne’l-yakîn duyu yolu ile, hakka’l-yakîn ise iç duyu veya iç tecrübe vasıtasıyla elde edilen bilgiyi ifade etmektedir. Bunların içinde kesinliği en sahih olan bilgi, Hakkâ’l-yakîn’dir. Yusuf Şevki Yavuz, “Hakka’l-yakîn”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1997, C.XV, s.203-204.

⁵⁶⁹ “Kudret”, Allah’ın sübûtî sıfatları arasında yer alan ve “dilediğini eksiği ve fazlası olmaksızın hikmet çerçevesinde yapan” anlamına gelmektedir. Kudret; ilim ve irade sıfatları ile birlikte evrenin yaratılışı için kullanılan temel kavramlardandır. Bekir Topaloğlu, “Kudret”, DİA, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, 2002, C.XXVI, s.316-317.

1065. Cümleten ef‘âl-i Rabb-i müste‘ân

Ûdrete mevķûf oldu bî-gümân

Her şıfat bir fi‘liñ oldu mażharı

Her şıfâtıñ ñudret oldu maşdarı

Hem dağı zât ile esmâ vü şıfât

Üç merâtib ile oldu beyyinât

Ya‘ni kim zât ile esmâ vü şıfât

Lâ-ta‘ayyünle⁵⁷⁰ vücûb u mümkinât

Her ne kim var evvelîn ü ahîrîn

‘Aşķ-ı muţlakdan ‘ibâretdir hemîn

1070. Ol sebebden zât-ı Hakk bî- irtiyâb

Nûr-ı ‘aşķı vechine kıldı niķâb

⁵⁷⁰ “Lâ-ta‘ayyün”, varlığın mertebeleri ile ilgili bir konu olup “Vahdet-i vücûd” kavramıyla ilintilidir. Şöyle ki: Vahdet-i vücûd (varlığın birliği) düşüncesinin en temel özelliği; sadece Allah’ın var olduğu, etrafta görünen âlemin ise onun isim ve sıfatlarının gölgesi olduğu inancıdır. Bu gölgeler hayalden ibaret olup gerçek varlıkları olmadığı için hakikatte var olan yalnız Allah’tır. Dolayısıyla “vücûd” kavramı Zat’a ait bir sıfat olmayıp Zat’ın kendisidir. “Vahdet-i vücûd” düşüncesine göre, varlığın mertebeleri, “Zat (Lâ-ta‘ayyün/Ahadiyyet)” mertebesi hariç “Hazrât-ı Hamse” adı verilen beş mertebeden oluşmaktadır. Bu mertebeler:

1) Vahdet (Hakikat-i Muhammedî/Taayyün-i evvel/İcmâl-i İlim)

2) Vâhidiyyet (Taayyün-i sâni/Tafsîl-i İlim)

3) Âlem-i Ervâh (Ruhlar Âlemi)

4) Âlem-i Misâl

5) Âlem-i Ecsâm (Cisimler Âlemi)

Bu mertebelerden ilk ikisi Vücûb Dairesi’ne (İlâhi Âlem), diğer üçü ise İmkân Dairesi’ne (Yaratılmış Âlem) dâhil edilmektedir. Son üç daire hayali olup gerçek varlıkları yoktur. İlk iki dairede ise Allah’ın isim ve sıfatları var olup onlar da Zat’ın gölgesi olduklarından hakikatte gerçek varlık olarak yalnızca Allah’ın Zat’ı vardır. Necdet Tosun, “İmâm-ı Rabbânîye Göre Vahdet-i Vücûd ve Vahdet-i Şuhûd”, İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi (İbnü’l-Arabî Özel Sayısı-2), 2009, S.23, s.181-192.

“Lâ-ta‘ayyün”, meydana çıkmamak, tenezzül etmemek, her şeyden boş olmak (İtlak) manaları ile açıklanmaktadır. Bu mertebe, “Lâhût Âlemi” (İlahî Âlem) ve “Gayb-ı Mutlak” mertebesidir. Lâ-ta‘ayyün mertebesinde ne isim ne sıfat ne de mevsuf bulunmaktadır. Allah henüz isim ve sıfatlar âlemine inmemiş her şey onun zatında yok olmuştur. Hasan Kamil Yılmaz, **Ana Hatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar**, İstanbul, Ensar Neşriyat, 2007, s.323-324.

Kim geçerse perde-i ‘aşkı öte
Rûh oldu ol vücūd-ı vaḥdete

Vereyim tafşîl ile hem ser-te-ser
‘İlm-i rāz-ı āferīnişden ḥaber

Levh-i ḡayb⁵⁷¹ üzre Ḥudā-yı zü’l-celāl
Nice ḥalk etdi cihānı ber-kemāl

61/31a

‘Aşk taḥriri edince iḳtizā
Şöyle kim taḥrīr eder kilik-i ḳazā

1075. Resm-i ‘aşk eyler zuhūrı ḡaybdan
Cilvegāh olur süveydā-yı beden

Çünkü ḳalb içre ta‘ayyün buldu ol
Tā muşavver ḥāneye aradı yol

Ḥazret-i ḥayālīde buldu vücūd
Nūr-ı ‘aḳl-ı pāke hem etdi dūrūd

Aldı a‘şābdan eşābi‘ mişlini
Ḥāme ile eyleyip temşīlini

Nevk-i ebrūdan yazıp ‘aynı temām
Pes büyüt-i şına etdi ihtimām

⁵⁷¹ “Levh-i ḡayb” tabirinden kastın “Levh-i mahfûz” olduğu düşünölmektedir. Levh-i mahfûz, âlemde meydana gelecek olan bütün varlıkların ve olayların yazılı olduğu bir levha ya da kitabın ismidir. Ḡayp âlemine ait bir husus olup mahiyeti bilinmemektedir. Yusuf Şevki Yavuz, “Levh-i Mahfûz”, DİA, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, 2003, C.XXVII, s.151.

1080. Şu‘beler verdi büyüt-ı şına hem
Üç merâtible göründü bir ‘alem

Şaf dağı muttaşıl edip vürüd
‘Ayn u şın u şaf oldu bir vü[c]üd

Üç nuķāt ile göründü şalb-i ‘aşķ
Üç nikāt ile büründü şalb-i ‘aşķ

Hem nuķāt-ı ķāf-ı ‘aşķ-ı fāhire
Şudret ü hikmetle düşdü āhire

Nevk-i minķārı-ıla tā resm hitām
Evveli yok āhiri yok bir kelām

1085. Noķta-i ģamsile taķriri eder
Remzini ģazrāt-ı ģamsiņ tāb [e]der

Merraten uķrā nuķāt-ı āķiriñ
Ĥarf-i āķirde şekāl-i ‘ālemĩn

Bāķi ģarf üçdür nuķāt üçdür temām
Şüretinde şeş cihet oldu merām

Noķta-i ‘ālidedir keşf-i me’āl
Noķtateyn oldu yedeyn ifti’āl

Eymen ü eyserde ŗutdılar maķām
Kim ezelden tā ebed ģaşıl merām

1090. Oldular fermān-ı ‘aşkda dā’imūn
Tā ola ‘aşkdan me‘ānī ser-nümūn

Rāz-ı bahşā-yı hayāl-i mümkināt
Oldular bu dü nuqāṭa vāsıfāt

Hem hurūfāt-ı selāş-ı ‘aşk-ı yār
Etdiler taht-ı nuqāṭı ihtiyār

‘Ayn ‘ayn oldu kelāma fātiḥa
Şın şükrandır selāma vāsita

Leyle-i kadriñ zuhūrı oldu kaf
Ol şikāl-i ‘ālemīn içre maṭāf

1095. Çünkü nākışdır selāse ḥamseden
Ḥamse-i Âl-i ‘abā’dandır⁵⁷² sühen

Hem şıyām içre o leyl-i zi’t-te‘āl
‘Aşr-ı āḥirde zuhūr eyler me’āl

Bes hurūf-ile nuqāṭ-ı munfaşıl
İnişāl-ile olurlar muttaşıl

62/31b

Noqṭasız olmaz me‘ānī müstefād
Kāhiru’l-eşyā’ fī fevka’l-‘ibād

Her ne dem kaçd eylese dest ü kalem

⁵⁷² “Hamse-i Âl-i Abâ”, Hazreti Peygamber, Hz. Peygamber’in kızı Hz. Fâtıma, damadı Hz. Ali ve torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin için kullanılan bir tabirdir.

Ḥaṭṭ-ı resm-i ‘aşkı naķş eyler o dem

1100. Aḥruf-ı esmā-i ‘aşk-ı şu‘le-ver
‘Uddet-i Şem‘-i şebistān oldular

Çünkü oldum mazḥar-ı esmā-i ‘aşk
Tā göründü çehre-i zībā-yı ‘aşk

Oқuyup dīvān-ı ḥüsnün ser-te-ser
Dildeki rāzından aldım çok ḥaber

Şaķķ olundu sīne-i eczā-yı ‘aşk
Ya‘ni mebsūṭ oldular esmā-i ‘aşk

Ḥarfleri ebyāt olundu ḳalb-ile
Gūyiyā söyler lisān-ı ḳalb-ile

ĠAZEL⁵⁷³

1105.

1110.

⁵⁷³ "Gazel" başlığı ile 6 beytten müteşekkil Arapça bir şiir yer almaktadır.

‘Aşk-ıla Şem‘-i şebistân‘ım bugün
Mıhr-ile Şems-i dıraşşânım bugün

İhtizâz-ile yanar zıkr eylerim
Şâhid-i maşşûd râzın söylerim

Ey esîr-i kâkül-i zîbâ-yı ‘aşk
Mübtelâ-yı şâhid-i râ‘nâ-yı ‘aşk

63/32a

Neş‘e-çîn-i şâğar-ı şahbâ-yı ‘aşk
Mest-i h̃ âb-ı dil-be-şeb ma‘nâ-yı ‘aşk

1115. Ey ‘alîl-i cism-i zâr-ı dâğ-ı ‘aşk
Ey gül-i pejmürde hâl bâğ-ı ‘aşk

Ey ğarîb-i vâdi-i hicr ü firâk
Dil-figâr-ı hüzn-i derd-i iştiyâk

Çün görünmez oldu cânân illeri
Oldu seyrânın beyâbân illeri

Şâm-ı furkat erdi vuşlat bâğına
Dâğlar uruldu bağrın yağına

Geldi çağ-ı tünd-bâd bî-gümân
Nevbahârın gülleri oldu hazân

1120. Düşdü râhın vâdi-i vîrâneme
Gel bugün mihmân ol meyhâneme

Çalma ey haste Şeb-i hicrānda
Öyle endūh-ı ğam-ı nīrānda

Bezm-i vālā-yı Üveysiyyūna gel
NūŐ-ı Őahbā-yı Melāmiyyūna⁵⁷⁴ gel

Bāde-i Őāfımdan ol gel cūr‘a-çīn
Çalmaya dilde sevād-ı ān u īn

Çonca-i ma‘Őūka irgūr būlbūli
Tā görüne gözüne cānān ili

1125. Őem‘-i ‘aŐkıyla fūrūzān ol yürü
Maħrem-i Şems-i cihānbān ol yürü

Dost cāmı ile ol mest ü ħarāb
Öyle ħayrān ol ki gitsin ıztırāb

ĀŐinā-yı ‘aql-ıla bīĝāne çık
Pesti koy bir mūrtefi‘ dīvāna çık

‘Āķilāne tut reh-i dīvāneyi
ĀteŐe yandır bütün bīĝāneyi

⁵⁷⁴ “Melāmet” kelimesi lūgatta, “kınamak, kötölemek, ayıplamak” gibi anlamlara gelmektedir. Tasavvuf literatüründe ise, bir tarikattan ziyade tasavvufi bir düşünüş, bir hāl, bir neŐve olarak kabul görmektedir. Bu nedenle her tarikatta melāmīlere rastlamak mümkündür. Bu yolu benimseyenlerin en önemli özelliĝi, halk tarafından kınanmayı talep etmek ve bunun için de kınanacak hāller sergilemektir. Bu durum kiŐinin nefisini terbiye etmek amacıyla uyguladıĝı bir yöntemdir. KiŐi kendini halkın gözünde ne kadar kötü gösterirse Hak katındaki deĝerinin o kadar artacaĝına ve Hakk’a kavuŐacaĝına inanmaktadır. Erkan, ayin, özel dua ve tekkeleri yoktur. Mezar taŐları; kolsuz, ayaksız, baŐsız bir insan bedenini andırmaktadır. Bu durum dünyadan tamamen geçtikleri ve Hakk’a teslim olduklarını göstermektedir. Daima çalışmayı emretmeleri, kerāmetin karŐısında olmaları ve dinin bütün emirlerini eksiksiz yerine getirmeleri diĝer özellikleri arasındadır ancak bu özellikler halktan sır gibi saklanmaktadır. Böylece Allah’tan baŐka hiç kimse onların hālini bilemeyecek ve sırlarına vakıf olamayacaktır. İskender Pala, **Ansiklopedik Divān Őiiri Sözlüĝü**, İstanbul, Kapı Yayınları, 2012, s.302.

Hidmet-i pîre buyur pîrâne tûr
Dergeh-i hâcetde dervîşâne tûr

1130. Halka-i tevhîde gir el bağlayu
Merkez-i esrâra var bel bağlayu

64/32b

Qāl ü kıyli terk kıl hâlâta baq
Şî[ş]e-i nâmûsı kır mir'âta baq

Emr-i pîri eyle başıñ üzre tâc
Derdiñe mevt-i fenâ olsun 'ilâc

Cismiñi tâcında seyr et mûm-veş
Mağv-ı ten kıl nûkte-i mevhûm-veş

Levh-i 'âlemden bozulsun şûretiñ
Qâlib-ı merdâna dönsün sîretiñ

1135. Öyle humâr ol ki her dem mest ü pest
Kûze-i âba uzatma hîç dest

Sâğarıñ olsun habû-yı âb u gil
Bâde-i mağmûruñ olsun hûn-ı dil

Dûr olma çeşmesâr-ı 'aşqdan
Boş kalma hûnbâr-ı 'aşqdan

Dâğ-ıla lebrîz kıl lûbb-i teniñ
Hâkisâr ol pâk olsun dâmeniñ

Cāme-i zühd içre rindān ol yürü
Ṭarz-ı rindān üzre ‘ırfān ol yürü

1140. Pest ü bālāda demādem kâ’im ol
Vaşl-ı hicrān içre şābir dā’im ol

Hāliñ olsun şeş cihāta serfūru
Zevkiñ olsun secde ile āb-ı rü

Kūze diller rāzdan kılsa taleb
‘Ādetiñ olsun nişār-ı bāng-ı Rabb

Bī-ṭaleb ğaltān olma sābit ol
Ḥum gibi deryā-derūn u şāmit ol

Pāyınā düşsün gelip serḥōşlar
Cevher-i pākiñle ṭolsun boşlar

1145. Hānķāh [u] ḥücre vü kāşānede
Şem‘ gibi mescid ü meyḥānede

Gez oṭur yārān-ıla çün mihr ü māh
Lāubālī-vār gülistān içregāh

Ābyār-ı safḥa-i gülzār-vār
Cūş-ı dilden çeşmiñ olsun eşkbār

Teşne-dār olsun saña her la’l-i tāb
Bula senden ‘aṭş-ı diller āb u tāb

Tāze cān bulsun seniñle mürdeler
Neşve-dār olsun dili āzürdeler

1150. Ol çemen gibi ayāğ altında zār
Tīr-i ʔa'n olsun saña sebz-i bahār

Zīver-i gülşen saña versin haber
Cümle esrār-ı nihānı ser-te-ser

Mebde-i 'aşka haber engürda
Cezbe vü keyfiyyeti maḥmürda

Cāme-i 'aşk-ı kadīmī bī-gümān
Oldular serv-i zav'-ı peygamberān

Fürkat-ı cānānı bildirsın saña
Ġonca-i pejmürde-i gülbün-cüdā

65/33a

1155. Lāleler dāğ-ı derūnuñ söylesin
Ḥārlar renc-i cünūnuñ söylesin

Söylesin ḥazrāt-ı ḥamsı yāsemen
Nefḥ-i şānīden haber versin çemen

Evvel ü [ā]ḥir ḥudūs-ı pāyidār
Neş'et-i sünbüldeñ olsun [ā]şikār

Rāz-ı vaslın fehm edip şehnāmesin
Bildirir gece şafā hengāmesin

Rāz-ı dilden eyleyip keşf-i me‘āl
Sīne-çāk oldu çenār-ı köhne sāl

1160. Vaḥdet-i eşyāyı bul reyḥāndan
Cāmiu’l-esrārı bil rummāndan

Hem me‘ād [u] mebdē’iñ sırrı ‘ayān
Tīn ile zeytūndan olsun beyān

Kim ola seyrāngehiñ dāğ üstü bāğ
Zengibār-ı sīneñ olsun bāğ rāğ

Zülfüne taqsın seni Leylā-yı ‘aşk
Ḥayrete şalsın seni Mevlā-yı ‘aşk

Kūh u şahrāda yürü Mecnūn-vār
Eyle vaḥşīlerle üns hūşyār

1165. Ḥidmetinde kâ’im olsun mār u mūr
Ola çeşmiñde berāber nār u nūr

Şem‘-i ‘aşkıñla yanıp pervāneler
Murğlar yapsın başıñda lāneler

Eşk-ile bul neşve’-i bāğ-ı bahār
Gül gibi ol derdlerle dāğdār

Dāğlar olsun saña ‘ayn-i yakīn
Manzaran olsun nigār-ı āferīn

Mest ü Һayrān ol Һayāl-i yār ile
Lāl-hīmān ol cemāl-i yār ile

1170. Nūr-ı ‘aşq içre nihān olsun teniñ
Çāk çāk olsun Һabā’ [vü] dāmeniñ

Başı şal meydāna eyle terk-i cān
Yaralansın ol sebū-yı hākdan

Ḳayd-ı cism-i hākdanı eyle çāk
Zikriñ olsun *leyse fī ḳalbī sivāk*⁵⁷⁵

Var nişīn ol menzil-i hāşākde
İbn-i Edhem⁵⁷⁶ gibi şād ol hākde

Ḳulzüm-i fāniye atsinlar seni
Mülk-i bākīye iletsinler seni

1175. Mecme‘a’l-bahreyn⁵⁷⁷ ola seyrāngehīñ
Vācib ü imkāndan olsun āgehiñ

Fāniyi bahş et vücūd-ı bākīye
Menziliñ olsun maḳām-ı ‘āliye

Ey şikeste-bend ‘aḳl u hūş u bāk
V‘ey şehīd-i ğamze-i tiĝ-ı helāk

Heybet-i Ṭūr u tecellādır bu söz
İñhirār-ı rūḫ-ı Mūsā’dır bu söz

66/33b

⁵⁷⁵ “Kalbimde senden başkası yoktur.”

⁵⁷⁶ İbrâhim b. Edhem’in zengin ve itibarlı bir ailenin çocuĝu olup Belh hükümdarı yahut hükümdarın oĝlu ya da torunu olduĝu şeklindeki rivayetler bulunmaktadır. Sahip olduĝu saltanatı, dünya nimetlerini bırakıp vatanından ayrılması ve zühd yolunu seçmesi sebebiyle hayatı destanlaştırılmıştır. İbrâhim b. Ethem edebiyatta; dervişliĝi sultanlıĝa, saltanatı fakr u fenâya tercih etmesi ve kendisini kanaat ile mutlu etmesi gibi özellikleriyle övülmektedir. Reşat Öngören, “İbrâhim b. Edhem”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2000, C.XXI, s.293-295.

⁵⁷⁷ Kur’an’da (Kehf 18/60-82) zikredildiĝine göre Mûsâ ile Hızır’ın buluştuĝu yerin adıdır. Bu yerin tam olarak neresi olduĝu konusu ihtilaflıdır. Tasavvufta, Hz. Peygamber’in miraçta Allah’a olan yakınlıĝını ifade ettiĝi gibi yaratılmışlarla yaratanın bir görüldüĝü cem’i vücud mertebesi şeklinde de yorumlanmaktadır. Celal Kırca, “Mecmau’l-Bahreyn”, DİA, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, 2003, C.XXVIII, s.256.

Bu kitāba noqtadır *levh ü qalem*⁵⁷⁸

Hem bu baħre qaṭre oldu heft yemm⁵⁷⁹

1180. Cān fedādır bu kelāma ins ü cān

Kim bu sözdür bā'ış-i ħalk-ı cihān

⁵⁷⁸ Levh", ulūhiyet âleminde bütün nesne ve olaylara ilişkin ilâhî ilim ve takdirin yazıldığı levha ya da kitap; "Kalem" ise bu nesne ve olayların kaydedilmesini sağlayan araçtır. Yusuf Şevki Yılmaz, "Levh-i Mahfûz", DİA, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, 2003, C.XXVII, s.151. Yusuf Şevki Yılmaz, "Kalem", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2001, C.XXIV, s.243-245.

⁵⁷⁹ "Eğer yeryüzündeki ağaçlar kalem, deniz de mürekkep olsa, arkasından yedi deniz daha ona katılsa Allah'ın sözleri yazmakla yine de tükenmez..." (Lokman 31/27) ayetine telmih vardır. Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur'an-ı Kerim Meâli**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.456.

Geç cihāndan gel arış deryālara
Lüccelerle d[a]hı ık bālalara

Eyle rū-māl-i leb-i cūy-ı bahār
Maḥv ol yitsin ten-i işkeste-kār

Olma hiç řāhil-nişin-i iftirāk
şalmasın ḥāke seni bād-ı firāk

Mevc-ile cūř eyle ki āsūde ol
Āba řal hem āb-ıla ālūde ol

1185. aṭreṇi deryā-yı ‘ummān eyle gel
Zerreṇi mihr-i dıraḥřān eyle gel

Āsumān olsun nazargāhıḡ hemān
Bī-kenār olsun telāṭum-ḡiz-i cān

Pür telāṭum cūř kıl [ḡ]izāba dūř
Bir ḡabāb ol merkez-i girdāba dūř

Cism ü cān aydında fānī ol yürü
o mekānı lā-mekānī ol yürü

Muzmaḡil olsun vücūduḡ ser-te-ser
almasın nām u niřānından eşer

1190. ayd-ı tendir ādeme zenb-i ‘azīm
Zāliküm nār mine’n-nāri’l- caḡīm

Hâkdır ol şüret-i ten dediğin
Nağşdır ol vech-i ahsen dediğin

Ol dü çeşm olmazsa ger bālā nigāh
Bulmayıp āyāt-ı Hâk' dan intibāh

Būy duymazsa meşamıñ 'aşqdan
Zevk almazsa dimāğıñ şevqden

Ol dehān etmezse nuṭq-ı bī-zebān
İstimā' etmezse ol sem' yaman

1195. Bī-mesāfe meşy etmezse ḳadem
Ol yedeyn etmez ise lems-i 'adem

Derd ile sīne delinmezse eger
Olmaz ise nāy gibi cilveger

Bī-nevā feryād ü zār etmezse dil
Ḳālīb-ı insān degil ol āb u gīl

Deşt-i kühsār-ı beyābāndır o ten
Kim dutar ol yerde vaḥşīler vaṭan

Şahn-ı eşcārı olur hep hīmegāh
Müsta'idd-i nār olur bī-iştibāh

1200. Lānegāh eyler o yerde mārılar
Şīr [ü] ejderhā cihān-[ā]zārılar

Mesken-i insân olmaz ol mekân
Kim eder gül-i beyâbân âşiyân

Kişver-i arz-ı Benî Aşfar'dır⁵⁸⁰ ol
Ġâr-ı Deccâl-i⁵⁸¹ sitem-perverdir ol

67/34a

Tâ düşer ol kişvere âşüb-ser
Hükm-i řâġûna olur fermân-ber

Olmaz ol vâdîde hiç emn ü emân
Eksik olmaz hem şazâ-yı âsumân

1205. Rûh u râhat bildiği ten-perverin
Zevk-i ni‘met bildiği hâkisterin

Âdeme bâr-ı girândır zerreşi
Bâriş-i heft âsumândır zerreşi

‘Âkıl ü âġâha müşkildir bu hâl
Merd-i bidâra teġâfüldür bu hâl

Küfrdür el-şakğ bu şavr-ı ten-perest

⁵⁸⁰ “Benî Asfar” Hz. Peygamber’in kıyamet alametlerinden bahsettiği bir hadiste şu şekilde geçmektedir: Hz. Peygamber, “Kıyametten önceki altı alameti say” buyurdu ve şöyle devam etti: “Benim vefatım, sonra Kudüs’ün fethi, sonra Tâûn... sonra malın dolup taşması... sonra öyle bir fitne ki girmediği hiçbir arabın evi bırakmaz, sonra (Rumlar’la) aranızda barış andlaşması olup arkasından andlaşmayı bozarak her sancakta on iki bin kişi ile seksen sancak altında size gelirler.” Buradaki Rumlar, hadiste Benî Asfar olarak zikredilmekte olup Müslümanlar üzerine savaş açacak bir topluluktur. İmâm Buhârî, **Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh**, çev. Abdullah Feyzi Kocaer, Konya, Hüner Yayınevi, 2008, s.478-479, hn.1344.

⁵⁸¹ Lügatta, “bir şeyi örtmek, yaldızlamak, boyamak” manasına geldiği ifade edilen bu kelime, ilâhî dinlerde kıyametin kopmasına yakın bir zamanda ortaya çıkıp olaġanüstü olaylar sergileyerek bazı insanları delalete düşüreceğine inanılan kişidir. Hz. Peygamber, kıyametin kopmasına yakın pek çok fitnenin çıkacağını, bunlardan en korkuncunun ise Deccâl fitnesi olacağını bildirmektedir. İlyas Çelebi, “Deccâl”, DiA, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, 2019, C.IX, s.69-72.

Şāhibin elbetde eyler teng-dest

Nūr-ı şem‘-i cānı ten bildiñse sen
Bī-me‘ānī lafza olduñ dil-figen

1210. Tende çün olmaz mü‘ebbed ‘āfiyet
Zulmet-i merge düşersin ‘ākıbet

Hāk ekl eyler mükerrem cismiñi
Seng-i hārāya yazarlar ismini

Cism iken ol lahm [ü] şahm-ı nātüvān
Seng olur başıñ ucunda nāğihān

Üstüñ ģanında gezerler mār u mūr
Çalınınca neş‘et-i şānīde şūr

Nefh-ı şānīde kıyām eyler bile
‘Arşa-i maşerde ol hālet ile

1215. Cümle evşāf-ı behīme şaff u şaff
Cem‘ olur ol kālīb içre bī-telef

H‘ābdan bīdār olanlar bī-gümān
Hālet-i dīrüz ile kākār hemān

Bil muhaqqak yevm-i teblādır bugün
Gizli sırlar hep hüveydādır bugün

Āşikār olur bugün cism-i bekā

Kim bugün tebdîl olur ‘arz u semâ

Ol zamân içre bilirsin n’olduğun
Neyleyim etdiñ hebâ hep bulduğun

1220. Zûlmet-i dehr-ile olduñ fâhire
Şubh-veş ‘uryân düşersin âhîre

Yağmaz isen ‘aşk-ıla evvel tenin
Âhiri nîrân olur hep meskenin

Ey miyân-be[n]d-i niṭâk-ı Kānberî
Dilber-i çeşm-i ğazâl-i Ḥayderî

Terk-i tecrîd-âver ü ‘İsâ güzer
Vey ğulām-ı şâh-ı *mā-zāğ’a’l-başar*⁵⁸²

‘Aşk-ıla dâ’im olup âvâre sen
Varını verdiñ reh-i dildâra sen

1225. Künc-i târîk-i şebistândır yerin
Nûr-ı şem‘-i ‘aşk olsun manzarın

Peyrev-i Şem‘-i şebistân’sın bugün
Kûy-ı cānāna hırāmānsın bugün

68/34b

Tâbdâr olup şu‘â’ımdan dilin

⁵⁸² “Göz (gördüğünden) şaşmadı ve (onu) aşmadı.” (Necm 53/17) Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, **Kur’an-ı Kerim Meâli**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011, s.587. Hz. Peygamber’in Mi’rac hadisesine telmih vardır. O, Sidre’de iken akıllara sığmayan ve insanı hayrete düşüren pek çok şey görmüş ancak ayette de belirtildiği üzere “Göz (gördüğünden) şaşmamış ve (onu) aşmamıştır.”

Rüşen oldu cilvegāh u menziliñ

Görünüp ‘ayn-ı başiretle saña
Nağş-ı dehr āyine-i ‘ibret-nümā

Oldu çün her yüzde cānān gördüğün
Mür ise oldu Süleymān gördüğün

1230. Münkeşif oldu saña sırr-ı ‘Alī
Zāhir oldu ‘aynıña nūr-ı celī

Ser verip erdiñ velī şehrahına
Bī-ser ü pā enbiyā dergāhına

Bī-ser ü bī-pā vü bī-dil bī-vücüd
Vāşıl-ı māhiyyet-i kenz-i vücüd

Ey giren meydān-ı ‘aşka merħabā
V’ey tūran dīvān-ı ‘aşka merħabā

Çayd u bend-i cism ü cān terkin uran
Yār öñünde her cihān terkin uran

1235. Çekmeyen seng-i melāmetden başın
Zahm-ı şemşir-i felāketden başın

Milket-i şıdk üzre fermān eyleyen
Kendini ‘ālemde sulṭān eyleyen

Maḥrem-i rāz-ı kıbāb-ı zü’l-celāl

Māhrūy-şāh-ı dīhīm-i vişāl

Yārini pinhān gören her sīnede
Kendi rüyün seyr eden āyīnede

Kendini kendinde seyrān eyleyen
Nār-ı hicrānı gülistān eyleyen

1240. ‘Ālem-i itlāk[da]⁵⁸³ ‘abd-i kemteriñ
Her dü ‘ālem bende-i fermān-beriñ

Hep sürüşān-ı semā pervāne-ḥāl
Şem‘a-i ḥüsniñe eyler rüy-māl

Cismiñe cān oldu cānānıñ seniñ
Gülşen olmuşdur beyābānıñ seniñ

‘Arşdan vāsī‘ ḥarīm-i gülşeniñ
Çandadır fehm olmaz oldu meskeniñ

Ḥākini iksīr-i a‘zam eylediñ
Sengi yāķūt-ı mücessem eylediñ

1245. Bir gülistānsıñ ki ey bāğ-ı beķā
Nevbahār-ı sebziñe ermez fenā

⁵⁸³ Metin tamiri yapılmıştır. Âlem-i itlāk’tan kasıt, Lâ-taayyün mertebesidir. “Lâ-ta‘ayyün”, meydana çıkmamak, tenezzül etmemek, her şeyden boş olmak (İtlak) manaları ile açıklanmaktadır. Bu mertebe, “Lâhût Âlemi” (İlahî Âlem) ve “Gayb-ı Mutlak” mertebesidir. Lâ-ta‘ayyün mertebesinde ne isim ne sıfat ne de mevsuf bulunmaktadır. Allah henüz isim ve sıfatlar âlemine inmemiş her şey onun zatında yok olmuştur. Hasan Kamil Yılmaz, Ana Hatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar, İstanbul, Ensar Neşriyat, 2007, s.323-324.

Tünd-bād-ile hazān olmaz gülün
Tā ebed hāmūş olmaz bülbülün

Servzārın ravza-i lāhūt-veş
Nūr-ı aḫzarla ḫirāmī işve-baḫş

Söyle gül büyüñla cānān ellerin
Tār-ı zülfün söylesin sünbüllerin

Feyz-ı ḫudsīden nişān[dır] cūlarıñ
Ḫür ḡilmāndır bütün gül-rūlarıñ

1250. Gülbün [ü] şimşād ü [ç]imşīr ü çemen
Lāle vü nesrīn ü ‘ar‘ar yāsemen

69/35a

Sebzezār-ı sīneniñ zībendesi
Cümlesi in‘ām-ı lütfuñ bendesi

Yārsıñ ḫürşīd-i ‘ālem-tāb ile
Gecelerde pertev-i mehtāb ile

Gerçi pür nūr oldu şaḫn-ı gülşeniñ
Şem‘dir yine medār-ı rüşeniñ

Ḫıl kerem anı ferāmūş eyleme
Ḫūşyārim terk-i medhūş eyleme

1255. Bitdi şanma ḫamrımı ḫum[ḫ]āneyim

Ben ezel bezmindeki meyḥāneyim⁵⁸⁴

Nūş ile bitmez yem-i şahbā-yı ‘aşk
Kim dükenmez lücce-i deryā-yı ‘aşk

Eyleyip ādāb-ı ‘aşkı ihtiyār
Meclis-i pür-tābıma kıl intizār

Şubḥ-ı dīdār-ile olsañ ğark-ı nūr
Şems-i ‘aşkıñ pertevinden olma dūr

‘Aşk-ıla ḥāşıl olur iksīr-i cān
‘Aşk-ıla meftūḥ olur kenz-i nihān

1260. Şems-ile olur bütün eşyā şuhūd
Evliyā ile olur ru‘yet vücūd

Zühd-ile olmaz menāzil rūḥ-ı pāk
Pīç [ü] tāb eyler ḥuzūru vehm-i bāk

Zāhid olmaz vāşıl-ı ‘arş-ı Ḥudā
Kim kebūter olamaz murğ-ı hümā

İttikā ehli olur ehl-i vişāl
Bād-ı şubḥ olmaz cesed-bīn-i ḥayāl

Rāh-ı Ḥaqq’ı gösterirler enbiyā
Yolcuya nūr-ı kamerdir reh-nümā

⁵⁸⁴ 1255 ve 1256. beytin sağ tarafına kırmızı bir mürekkep ile “Bundan sonra olan ebyāt irsāl-i me’āl ü kelimāt-ı mü[n]feride-i qudsiyye” ibaresi yazılmıştır.

1265. Tīregī olmaz dil-i şāhib-ķıdem
Vehm ile sūret-pezīr olmaz ‘adem

Mūrtefi‘ oldu riyādan evliyā
Hāke düşmez sāye-i ‘arş-ı ‘alā

Sākinān-ı vaḥdete olmaz mekān
Bī-cihetdir [h]aymegāh-ı lā-mekān

Reng ü rū olmaz cemāl-i vaḥdete
Āşinā bīgāne yokdur ḥayrete

‘Abd-i Hāḫḫ-bīn eylemez mümkün ḥayāl
Cilve-i Cibrīl’e olmaz şedd ü bāl

1270. Ḳayd ile mevşūf olamaz muttaķīn
Zav’-ı şems olmaz girih-gīr-i zemīn

Güft [ü] gū ile bilinmez rūḥ-ı gül
Ḥaḫḫ-ıla taşvīr olunmaz būy-ı gül

Kāmil-i pūr mağz olur lāl ü ḥamūş
Şāmit olmuşdur ḥum-ı bāde-fürüş

Pūr ḥurūş olur dil-i ‘aşḫ-āşinā
Rākid olmaz ḫulzüm-i cūşiş-nümā

Hāḫır-ı āzādedir ehl-i şafā
Şāfdır cām-ı teḥī-i pūr nevā

70/35b

1275. Bî-sükûn olmaz tecellâ-yı vişâl
Şafvet-i bahr oldu mir'ât-ı cemâl

Ġâyet-i dildâr olan gevher-nişâr
Ka'r-ı deryâdan olur dür âşikâr

Vaşla mâni'dir irâdetden nişân
Kâbil-i tağsîl olmaz zindegân

Pek girândır kâdr-i bâzâr-ı vaţan
Kıymet-i ilbâs-ı âteş pîrehen

İhtiyâr-ile ferâmûş-ı beden
Atlas-ı gerdünü etmekdir kefen

1280. Olamaz ehl-i hevâ rûşen-zamîr
Tünd-bâdıyla cihân olmaz münîr

Bellidi[r] reng-i ruğundan âşikîn
Rû-nümâdır sâğar-ı âteş-cebîn

Oldu merdân-ı Hudâ maţlab-süvâr
Şîr-i zûr-âver olur âhû şikâr

'Abd-i mağz olmaz tekellüfden sü'al
Hâne-i âsüdedir şaff-ı ni'al

Eylemez hubb-ı riyâset serfirâz
Eylemezler mâkiyân[ı] Ş/şâhbâz

1285. ‘Abd-i bī-āzād olamaz tācdār
Mākiyān avlamaz [h]anfar-çīn şikār

Ġālib olmaz şāha ‘abd-i bī-meded
Olmaz āhū-pençe-perdāz esed

Vāşıl-ı maqşūd olur tođru giden
Erişir amaca tīr-i rāst-zen

Düşdü vādī-i helāke kec-revān
Tu‘me-i şemşīr olur mār u çiyān

Kec-nihād olur za‘ifāne zebūn
Mūr elinde mār oldu sīne hūn

1290. İstikāmetle olur bālā penāh
Farq-ı şem‘ oldu anıñ çün zer külāh

Pāyidār olur yerinde toğrular
Müddet-i serv eylemez çābük güzer

Zī kerem eyler ġarībi zīr-i bāl
Sāye-dār olur dıraht pür nihāl

Bī-mürüvvet ni‘mete olmaz sebab
Bī-semer bī-sāyedir naḥl-i ‘azeb

Etdiği iḥsānı almaz esḥiyā
Pākdir çirk-i fesāhatden semā

1295. Şāh-ı iḥsān-baḥş itmez irticā
Arzdan mihr etmez ümīd şu‘ā‘

Verdiğin alır le‘īm [ü] nābekār
Cīfe-pīrādır derūn-ı ḥāksār

Verdiğin geri alıp ekl eyleyen
Merd ‘indinde olur zenbūr-ı ten

Kec nazarla ḥüb-ter ber[b]ād olur
Çeşm-i şa‘leb mākiyān iftā[r] olur

71/36a

Şāhibin ihlāk eder ḥalk-ı ḥilāf
Kūdek-i ‘aḳreb olur māder-şikāf

1300. Bā‘iṣ-i ni‘met olur ḥüsn-i ḥuşāl
‘Abd ise sulṭān olur Yūsuf-cemāl

Pertev-i Raḥmān’a ādemdir ḥalef
Lü’lü-i şehvāre gālibdir şadef

Kāmil olmaz nār-ı gāmla dāğdār
Āteşe yanmaz zer-i ḥāliş ‘ayār

Nezd-i ‘ārifde ‘abeşdir güft [ü] gū
Ġonca-i şādāba olmaz ‘arz-ı bū

‘Aşḳdan bī-behredir keşret fu‘ād
Naḥle-i misvāk olmaz ney nihād

1305. Kec olur nūr-ı sa‘adet ser-bedīd

Hālet-i pīrīdedir mūy-ı sefīd

Bildirir māhiyyeti remz-i nigār

Resm-i haṭṭdan oldu ma‘nā āşikār

Zāt-ı mutlağdır kıyām-ı *kün-fe-kān*⁵⁸⁵

Rūḥ-ı ādemdir medār-ı cism ü cān

Mihr-i a‘zamdır veren rengi güle

‘Aşkdır zār etdiren çün bülbüle

‘Aşkdır hayrān eden dīvāneyi

Şem‘dir sūzān eden pervāneyi

1310. Sırr-ı maḥfiden olur ifnā-yı tām

Kim ‘ademdir mebde-i ḥalk-ı cihān

Koymadığına uzatma el ḥazer

El uzadan ākıbet elsiz gezer

‘Aql eyler ğaflet-i insānı def

Nūr-ı şubḥ eyler zālām-ı leyli def

Mürde cān oldur ki ola bī-eşer

Küştegānıñ yerleriñde yel eser

Vāşıl-ı dīdārdır rūḥ-ı şehīd

⁵⁸⁵ “Ol der, o da hemen oluverir.” mealindeki bu tabir Kur’an’da, “Kün-fe-yekûn” şeklinde (Bakara 2/117), (Âl-i İmrân 3/47-59), (Nahl 16/40), (Meryem 19/35), (Yâsîn 36/82), (En‘am 6/73), (Mümin 40/68) surelerinde zikredilmektedir.

Tiğ ile bayrām eder urbān-ı ıyd

1315. Nūr-ı azar nefes eyler nātuvān
Kör olur tāb-ı zümürüdle ilan

Rūh-ı sultānı eder nefis helāk
ır elinde ejdehālar sīne-āk

Nefh-i Ramān ile bulur mürde cān
Tom-ı ādem yine ādemdir ayān

Alına ric'at ederler arifān
Sūy-ı eflāke olur ebnem revān

Bī-irādetden eder a ehli cū
Sīne-i humdan arāb eyler hurū

1320. Arif eyler rāzdan arz-ı seba
ün leb-i mīnāda dā'im bang-ı Hā

Derd-ile pür dil olan eyler semā'
āmpir-i devr-ile eyler ictimā'

Lebi olmuşdur arāretten ba'īd
Cünbū[-i] cām-ı tehī olmaz bedīd

72/36b

Oldu mestān-ı Hūdā āüfte-fem
ohbet-ī dīvāneye bulunmaz alem

Hüküm yodur er'de dīvāneye

Kimse yanma diyemez pervâneye

1325. ‘Āşık olmaz Hakk rızāsından ırağ
Ādem‘e maṭlūbdur sūz-ı çerāğ

‘Āşıkān oldu nedīm-i evliyā
Şem‘dir şebzindedāra āşinā

‘Āşık isti‘lām-ı ezkār eylemez
Bülbüle ta‘līm-i feryād istemez

‘Āşık-ı kāmil olan maṭlūbdur
Şem‘ çün pervâneye maḥbūbdur

Yārdır hem yārdan şādır olan
Feyz-baḥş eyler şarāba āsumān

1330. Leyl ile mestūr olur fark-ı şühūd
Maḥv olur nūr-ı siyāh ile vücūd

Fāş olur maḥşerde esrār-ı nihān
Görünür eşyā miyāh-ıla ‘ayān

*KELİMÂT*⁵⁸⁶

⁵⁸⁶ Bu kısımda “Kelîmât” başlığı ile Farsça mısralar yer almaktadır.

*TĀRĪH*⁵⁸⁷

⁵⁸⁷ “Târîh” başlığı ile iki beyitten oluşan Farsça bir şiir yer almaktadır.

[ĠAZEL]

Mef'ülü/Mefā'ilü/Mefā'ilü/Fe'ülün

Zülfün hevāsı silsile-i nāmütenāhī

80/40b

Hicriñ şeb-i yeldāsına mānend kemāhī

1335. Ben gördüm o hūrşīd-cemāl ayı diyenler

Va'llāhi yalan iki gözüm işte güvāhı

Görmez gözü cānıñ bu cihān dīdelerinden

Kim gördüğü görsün o mehi mihr-ile māhı

Şağlar yüzünü yüzlere biğāne gözünden

İllā ki ola gözle nigāh-ile nigāhı

Haqq olmayıcağ Haqq'a/ħakka ne mümkün 'ilm-i āhır

Hāşā ki gedālar bileler ħāzret-i şāhı

Ey bendesini zülfüne dīvāne kılan dost

Kılsın n'ola mağfür olan kılcı günāhı

1340. Deryā-yı 'amīmü'l-bereket raħmıñ nisbet

Hep kullarınıñ cürmü cihānıñ ola kāhı

Şefkat nazarıñla nazar et kim ede bir qadr

Tā nūr-ı cemāliñ eşeri rüy-ı siyāhı

'Aşkıñ odunu kara gönüllerde çerāğ et

Rüşen göreler ħāzretiñe varma[ğ]ā rāhı

Yandım şeb-i hicriñde olup şem'-i fūrüzān

Tā şubḥ-ı vişâliñde olam Şems-i ilâhî

Ur merhem-i lütfuñ yüreğim yaralarına

Cevriñle şifâ ver cigerim yaralarına

SONUÇ

Şems Osman Efendi'nin 1264/1848 yılında yazmaya başladığı *Şem'-i şebistân* adlı eserini şekil ve muhteva özellikleri ile tanıtmak; şairin hayatı, düşünceleri, edebî ve tasavvufî kişiliğine dair eserde verdiği bilgileri sunmak; mevcut literatüre ve diğer yapılacak olan çalışmalara katkı sağlamak amacıyla yapılan bu çalışmada şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Şem'-i şebistân 80 varaktan oluşmaktadır. Eserin dili Türkçe'dir, az sayıda Arapça ve Farsça şiir bulunmaktadır. *Şem'-i şebistân*'da 1087 beyit mesnevi nazım şekli ile yazılmış olup bunlardan 67'si Farsça'dır. Eserde 18 Türkçe, 4 Farsça, 2 Arapça gazel; 2 Türkçe, 1 Farsça, 1 Arapça nazım; 2 Farsça kıta; 4 bentli Farsça bir murabba; biri 3, diğeri 5 bentli muhammes-i müzdevic; biri 9, diğeri 7 bentli Türkçe müseddes-i mütekerrir; 5 bentli Türkçe bir müsemmen-i müzdevic ve 83 Farsça mısra bulunmaktadır. Ayrıca eserde 20 defa tekrar edilen mesnevi nazım biçimi ile yazılmış terci beytler vardır. *Şem'-i şebistân*'da 4 bahir (remel, hezec, muzâri, serî), 8 vezin kullanılmıştır.

Mücerred, mürekkeb (mürdef, mukayyed, müesses) ve az sayıda cinaslı kafiye örneği bulunmaktadır. Çoğunlukla kelime ve kelime grubu; az sayıda ek ve harf redifli şiirler vardır.

Şem'-i şebistân'da hem müstakil hem de beytlerde tespit edilen ayet ve hadîs-i şerîfler bulunmaktadır.

Şem'-i şebistân İslami geleneğe uygun olarak "Hû" lafzı ve müstakil bir besmele ile başlamıştır. Mürettep bir mesnevi değildir. Mesnevilerde bulunan pek çok alt bölüm eserin içinde dağınık bir hâdedir. Bölümleri birbirinden ayıran başlıklar yoktur. *Şem'-i şebistân*'ın kendine has bir başlık sistemi vardır. Eserde yer alan nazım türleri "Gazel, Kıt'a, Murabba', Muhammes, Müseddes" çoğunlukla şiirlere başlık olarak verilmiştir. "Hû, Na't, Kelimât, Târih, El-âyet, El-hadîs, El-

hadîs-i Kudsî, Hitâb-ı Şem‘, Fasl-ı Evsâf-ı Aşk, Fasl-ı Evsâf-ı Âşık, Fasl-ı Evsâf-ı Ma‘şûk” eserde yer alan diğer başlıklardır.

Şem‘-i şebistân muhteva olarak incelendiğinde, ilahi aşkı anlatan tasavvufî bir eser olduğu anlaşılmıştır. Mesnevinin dört kahramanı vardır. Bunlar: “Sevgili (Cenâb-ı Hak)”, “mürşit (Abdürrahîm-i Ünyevî Hazretleri)”, “tecrübeli âşık (Şem‘-i şebistân)” ve “tecrübesiz âşıktır”. Şem‘-i şebistân eserin ana kahramanıdır.

Eser; tecrübeli olan âşıkın (Şem‘-i şebistân), tecrübesiz olan âşıka, aşkla ilgili tecrübelerini aktarması, sevgiliye giden yolu göstermesi şeklinde kurgulanmıştır. Eserin tamamı ele alındığında farklı kişilermiş gibi görünen bu iki âşıkın aslında Şems Osman Efendi’nin kendisi olduğu ve seyr ü sülukuna dair üç dönemini dile getirdiği anlaşılmıştır. Bunlardan ilki, mürşidi Abdürrahîm-i Ünyevî Hazretleri ile karşılaşmadan önceki dönem; -bu dönemi “tecrübesiz âşık” temsil etmektedir- ikincisi, mürşidi ile karşılaştıktan sonraki dönem; -bu dönemi tecrübeli olan âşık (Şem‘-i şebistân) yansıtmaktadır- üçüncüsü ise mürşidi Abdürrahîm-i Ünyevî’ye intisap edip belli bir yol katettikten sonra irşat vazifesi ile görevlendirildiği, mürşitlik vasfının ön plana çıktığı dönemdir. Eser şairin hayatı ile paralel bir şekilde gitmektedir.

Şems Osman Efendi seyr ü sülukuna dair bilgiler verirken “Şahbâz, Şahbâz-ı eşheb, Şehbâze-i eşheb” lakaplı bir mürşitten bahsetmektedir. Yapılan inceleme sonucunda bu mürşidin Abdürrahîm-i Ünyevî Hazretleri olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Şem‘-i şebistan’da Şems Osman Efendi’nin; “Vahdet-i Vücut” ve “Hakîkat-i Muhammediyye” inancına sahip, Üveysî mezhep, Melâmî meşrep, farklı yollara (tarikatlara) aşına olan ve manevi tecrübeye dayanan bilgi (İşrâkîlik) ile beslenen bir mutasavvıf olduğu anlaşılmaktadır.

Eserde, Cenâb-ı Hak ve Hz. Peygamber çeşitli isim ve sıfatlarla anılmış; Hz. Peygamberin kıssaları ve mucizeleri dile getirilmiştir. Ayrıca; dinî, tarihî ve edebî şahsiyetlere yer verilmiş kıssalarına telmih yapılmıştır. Eserde Ehl-i beyt sevgisi ve özellikle Hz. Ali’ye olan muhabbet de açıkça dile getirilmiştir.

KAYNAKÇA

- Ahterî Mustafa Efendi. (2014).** Ahterî-i Kebîr, haz. Harun Tuncer, İstanbul, Nadir Eserler Kitaplığı.
- Altuntaş, H., Şahin, M. (2011).** Kur'an-ı Kerim Meâli, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Aydın, M. (2013).** “Yahyâ”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, C.XLIII, s.232-234.
- Ayverdi, Z. İ.** Kubbealtı Lugatı, Erişim: 08.12.2020, (çevrimiçi), <http://www.lugatim.com>
- Azamat, N. (2002).** “Kuşadalı İbrahim Efendi”, DİA, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, C.XXVI, s.468-470.
- Azamat, N. (2007).** “Osman Şems Efendi”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, C.XXXIII, s.473-475.
- Bardakoğlu, A. (1994).** “Diyet”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, C.IX, s.473-479.
- Batuk, C. (2006).** “Nemrud”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, C.XXXII, s.554-555.
- Bolay, S, H. (1988).** “Âdem”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, C.I, s.358-363.
- Bursalı Mehmed Tahir Efendi. (1972).** Osmanlı Müellifleri, haz. Fikri Yavuz, İsmail Özen, İstanbul, Meral Yayınları.
- Çağrı, M. (1997).** “Hak”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, C.XV, s.137-139.
- Çakan, İ. L. (1991).** “Atık”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, C.IV, s.64.
- Çelebi, İ. (2019).** “Deccâl”, DİA, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, C.IX, s.69-72.
- Çelebi, İlyas. (1998).** “Hızır”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1998, C.XVII, s.406-409.
- Çelebioğlu, Â. (1988).** “Âb-ı Hayât”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, C.I, s.3-4.

- Demirci, K.** (1997). “Hârût ve Mârût”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, C.XVI, s.262-264.
- Demirci, K.** (2001). “Kafdağı”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, C.XXIV, s.144-145.
- Demirci, K.** (2019). “Deccâl”, DİA, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, C.IX, s.67-69.
- Demirci, M.** (1997). “Hakikat-i Muhammediye”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, C.XV, s.179-180.
- DİA.** (1995). “Encümen-i Şuarâ” DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, C.XI, s.179-181.
- Ebû Abdullah Muhammed İbn Battûta Tancî.** (2014). İbn Battûta Seyahatnâmesi, çev. A. Sait Aykut, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- Enginün, İ.** (2013). Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat’tan Cumhuriyet’e (1839-1923), İstanbul, Dergâh Yayınları.
- Erdem, S.** (1991). “Anka”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, C.III, s.198-200.
- Erkal, Mehmet.** (2013). “Zekât”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, C.XLIV, s.197-207.
- Ertaylan, İ. H.** (2011). Türk Edebiyatı Tarihi, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, C.I-V.
- Fatîn Davud,** Fatîn Tezkiresi (Hâtimetü’l-Eşâr), haz. Ömer Çiftçi, Ankara, 2017, s.503, Erişim: 18.11.2020, (çevrimiçi), <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr>
- Fayda, M.** (1989). “Ahmed”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, C.II, s.29-30.
- Fırlalı, E. R.** (1998). “Hüseyin”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, C.XVIII, s.518-521.
- Harman, Ö, F.** (1997). “Hârûn”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, C.XVI, s.254-256.
- Harman, Ö, F.** (2000). “İbrâhim”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, C.XXI, s.266-272.
- Harman, Ö, F.** (2000). “İmrân”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, C.XXII, s.232.
- Harman, Ö, F.** (2000). “Îsâ”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, C.XXII, s.465-472.
- Harman, Ö, F.** (2004). “Meryem”, DİA, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, C.XXIX, s.236-242.

- Harman, Ö, F.** (2006). “Mûsâ”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, C.XXXI, s.207-213.
- Harman, Ö, F.** (2007). “Nûh”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, C.XXXIII, s.224-227.
- Harman, Ö, F.** (2010). “Süleyman”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, C.XXXVIII, s.56-60.
- Harman, Ö, F.** (2013). “Ya’kûb”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, C.XLIII, s.274-276.
- Harman, Ö, F.** (2013). “Yûsuf”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, C.XLIV, s.1-5.
- Hüseyin Ali ed-Dâkûkî.** (1998). “Hîre”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, C.XVIII, s.122-124.
- İmâm Buhârî.** (2008). Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh, çev. Abdullah Feyzi Kocaer, Konya, Hüner Yayınevi.
- İnal, İ. M. K.** (1970). Son Asır Türk Şairleri, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi.
- Kandemir, M, Y.** (2005). “Muhammed”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, C.XXX, s.423-428.
- Kandemir, M. Y.** (2010). “Şemâil”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, C.XXXVIII, s.497-500.
- Kartal, A.** (2014). Doğu’nun Uzun Hikâyesi: Türk Edebiyatında Mesnevi, İstanbul, Doğu Kütüphanesi.
- Kaya, M.** (2001). “İşrâkıyye”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, C.XXIII, s.435-438.
- Kazan, Ş.** (2005). “Üsküdarlı Osman Şems Efendi ve Kербela Mersiyesi”, ed. Ahmet Emre Bilgili, vd., Üsküdar Sempozyumu Bildirileri, İstanbul, C.II, s.131-152.
- Kılıç, Abdulkakim.** (2018). “Simya Kelimesinin Divan Edebiyatında Kullanımı”, Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, S.21, İstanbul, s.563-588.
- Kırca, C.** (2003). “Mecmau’l-Bahreyn”, DİA, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, C.XXVIII, s.256.
- Köksal, M. A.** (2007). Peygamberler Peygamberi Hazreti Muhammed Aleyhisselam ve İslâmiyet, Işık Yayınları.

- Kurnaz, C.** (1998). “Hızır”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, C.XVII, s.411-412.
- Küçük, A.** (1992). “Beytülma‘mûr”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, C.VI, s.94-95.
- Kürkçüoğlu, K. E.** (1996). Osman Şems Efendi Divânı’ndan Seçmeler, İstanbul, Kubbealtı Neşriyat.
- Mengi, M.** (2016). Eski Türk Edebiyatı Tarihi, Ankara, Akçağ Yayınları.
- Mütercim Asım Efendi.** (2013). El-Okyânûsul’l-Basît Fî Tercemeti’l-Muhît Kâmûsu’l-Muhît Tercümesi, haz. Mustafa Koç, Eyyüp Tanrıverdi, İstanbul, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, C.1-6.
- Onay, A. T.** (2013). Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü: Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı, haz. Cemal Kurnaz, Ankara, Kurgan Edebiyat Yayınları.
- Öngören, R.** (2000). “İbrâhim b. Edhem”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, C.XXI, s.293-295.
- Özervarlı, M. S.** (2004). “Melek”, DİA, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, C.XXIX, s.40-42.
- Özgül, M. K.** (1966). “XIX. Asrın Özel Bir Edebiyat Mahfeli Olarak Encümen-i Şuarâ”, (Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Öztürk, Z.** (2013). “Züleyha”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, C.XLIV, s.552-553.
- Pala, İ.** (2012). Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü, İstanbul, Kapı Yayınları.
- Redhouse, S. J. W.** (2011). Turkish and English Lexion, İstanbul, Çağrı Yayınları.
- Sâfi, A.** Sefîne-i Sâfi, İslam Araştırmaları Kütüphanesi (Fotokobi Nüsha), Nr.050247, C.XI, s.1324.
- Sarıkcıoğlu, E.** (2003). “Mehdî”, DİA, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, C.XXVIII, s.369-371.
- Sinanoğlu, M.** (2009). “Sînâ”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, C.XXXVII, s.221-222.
- Steingass, F.** (1963). Persian-English Dictionary, London, Broadway House.
- Şentürk, A. A.** (2017). Osmanlı Şiiri Kılavuzu, ed. Bedriye Gülay Açar, İstanbul, Osmanlı Edebiyatı Araştırmaları Merkezi, C.2.

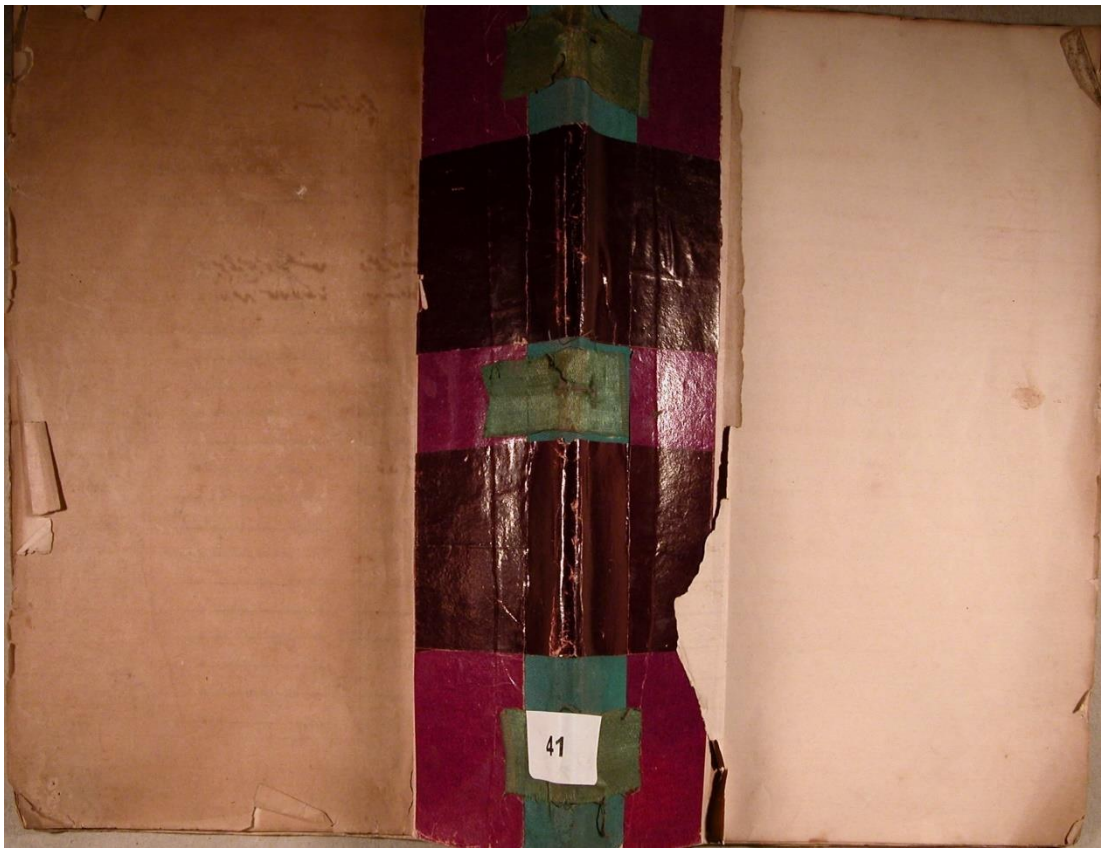
- Şentürk, A. A., Kartal, A.** (2013). Eski Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul, Dergâh Yayınları.
- Şimşek, S.** (2004). “Bir Gönül Tekkesi Şeyhi Seyyid Osman Nureddin Şems (ö. 1883) ve Mersiyye-i Cenâb-ı Seyyidü’ş-Şühedâ’sı”, A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Erzurum, S.26. s.119-148.
- Şimşek, S.** (2009). “Osman Şems Efendi’nin *Âdâbu’l-Mürîd Fî-Sohbeti’l-Murâd* Adlı Mesnevisinin Tahlîli”, Journal of Turkish Studies, C.4, S.7, s.538-592.
- Tanpınar, A. H.** (2013). On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul, Dergâh Yayınları.
- Tevfik, S.** (2016). Leylâ İle Mecnûn, haz. Kemal Yavuz, İstanbul, Beşir Kitabevi.
- Topaloğlu, B.** (1993). “Celîl”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, C.VII, s.267-268.
- Topaloğlu, B.** (1995). “Esmâ-i Hüsnâ”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, C.XI, s.404-418.
- Topaloğlu, B.** (1997). “Hâlık”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, C.XV, s.303-304.
- Topaloğlu, B.** (2007). “Nûr”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, C.XXXIII, s.243-244.
- Topaloğlu, B.** (2007). “Nûr”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, C.XXXIII, s.243-244.
- Topaloğlu, B.** (2007). “Rab”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, C.XXXIV, s.372-373.
- Topaloğlu, B.** (2007). “Rahmân”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, C.XXXIV, s.415-417.
- Topaloğlu, B.** (2013). “Zü’l-Celâl ve’l-İkrâm”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, C.XLIV, s.515.
- Tosun, N.** (2009). “İmâm-ı Rabbânîye Göre Vahdet-i Vücûd ve Vahdet-i Şuhûd”, İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi (İbnü’l-Arabî Özel Sayısı-2), S.23, s.181-192.
- Tosun, N.** (2012). “Üveysîlik”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, C.XLII, s.400-401.
- Tökel, D. A.** (2016). Divan Şiirinde Şahıslar Mitolojisi, İstanbul, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Yayınları.
- Türer, O.** (1998). “Hû”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, C.XVIII, s.260-261.

- Uludağ, S.** (1988). “Abdülkâdir-i Geylânî”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, C.I, s.234-239.
- Uludağ, S.** (1989). “Âl-i Abâ”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, C.II, s.306-307.
- Uludağ, S.** (1993). “Celâl”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, C.VII, s.240.
- Uludağ, S.** (1993). “Cemâl”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, C.VII, s.296.
- Uludağ, S.** (1998). “Hızır”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, C.XVII, s.409-411.
- Uludağ, S.** (2001). “İşrâkiyye”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, C.XXIII, s.438-439.
- Uludağ, S.** (2009). “Sidretü'l-müntehâ”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, C.XXXVIII, s.151-152.
- Uzun, M. İ.** (2001). “İsmâil”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, C.XXIII, s.80-82.
- Ünal, S.** (2001). “Kâbe”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, C.XXIV, s.14-21.
- Ünver, İ.** (1988). “XIX. Yüzyıl Dîvân Nazım ve Nesri”, Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri, Tarih-Antoloji-Ansiklopedi, İstanbul, Ötüken Neşriyat, C.VIII, s. 99-105.
- Üzüm, İ.** (1998). “Hüseyin”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, C.XVIII, s.521-524.
- Vassaf, H.** (2011). Sefîne-i Evliyâ, haz. Mehmet Akkuş, Ali Yılmaz, İstanbul, Kitabevi.
- Wehr, H.** (1976). A Dictionary of Modern Written Arabic, ed. J. Milton Cowan. Ithaca, New York, Spoken Language Services.
- Yavuz, K.** (2017). “Bir Ömrün Yazıları-I”, İstanbul, Semerkand Yayınları, s.23-24.
- Yavuz, Y. Ş.** (1988). “Adn”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, C.I, s.390-391.
- Yavuz, Y. Ş.** (1997). “Hakka'l-yakîn”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, C.XV, s.203-204.
- Yavuz, Y. Ş.** (2003). “Levh-i mahfûz”, DİA, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, C.XXVII, s.151.
- Yeniterzi, Emine.** (2010). “Klasik Türk Şiirinde Ülke ve Şehirlerin Meşhur Özellikleri”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, C.3, S.15, s.302-334.

- Yıldırım, Y.** (2013). Osman Şems Efendi, Hayatı, Eserleri ve Dîvânı (Metin-İnceleme-Tahlil), (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yılmaz, H. K.** (2007). Ana Hatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar, İstanbul, Ensar Neşriyat, s.323-324.
- Yılmaz, Y. Ş.** (2001). “Kalem”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, C.XXIV, s.243-245.
- Yılmaz, Y. Ş.** (2013). “Vücûd”, DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, C.XLIII, s.136-137.

EKLER

Eserin Tıpkıbasımı

* کیده آ یا صفدر اضراب عشقه
 * دیمیم منازدوبه عقیق و لکوه
 * کجور نانو - صبح افروخته
 * اغلیوب - بشکم دو کورم خونبار
 * اولر ایتم مالهده خسارینی
 * لهر نسیم صبحده بوی کرم
 * حیدر اشیاء قیلم خودمه نظر
 * کیم صزار صفاده سبیر
 * لهر برینه ابرم عرصه سؤل
 * جمدی یاد اتمده دلدرینی
 * دؤنی و شبنزه دار ایری کفا
 * اولده حالت فرهم ایدرم شعله
 * سوز اولوب بزلده ایدر شوره دلی
 * دیم ای شمع شبنان وفا
 * بیلدیم بر عاشق دیرینه ساه
 * سنه وار ما لیت عشقه خبر
 * لیدر اظلام - بزبان - بوجماغ
 * سیر استفسارم بنامک صال
 * چنلادوی زانغنی کاهجه
 * نیربه آساقابل روز و سب
 * دیم ای صمیم چرخ خندان
 * کوهیم اولمان بود ایدیه سخنه
 * عاشق سوزده زنی عشقه
 * کل او یا - بو طوره بر شعله

* کیده در - کنجیه آراب عشقه
 * ناز اولوب ایدر ایتم مهره و خروسه
 * اولر ایتم شمع کیمی سوخته
 * لیان مفهوما بجه بجنون وار
 * لیلده زلف سیه اسارینی
 * هر وقتی ایدر ایتم صبحم
 * لهر بر عشق خذاده بهره ور
 * کیمس برج بدده جاوه کر
 * دیدید فرهم ایتم لشفه مال
 * لیک بمان ایستگینی یارینی
 * لهر کیم شمع شبنان وفا
 * سبکی سلبه اولوردی دلدرن
 * صلی اولرم سؤلک مانلی
 * ای بدوی سوزنده عشق آشنا
 * نوز عشقه بر قدیم آینه سک
 * سنه وار انیت عشقه خبر
 * هانه سرده او یا نه - بر چراغ
 * طامت آب هیاه شعله صال
 * صامت و لیم نیاردی جوده کجه
 * سوزورده زانغنی بر نقب
 * ای انیس شیمه دبت کمان
 * یا قمارک لیم بویزه بر صیاح سه
 * جمدی بر یانه باغی عشقه
 * کم دوتسه واری فرسه و لوله

* کومه مضای زبانه حالده سوزی اول شیخ بزیم دار تمه *

* دیری اسراعیله - برسوال *

* ایزک آفری آسقه حال *

منجید - برنو انرا - مالیت بکا نذر مانع ابصره - ربه روت بکا
عاجز اولام دختی اوزکده کورسه سنت فرط طوبه - کبریا حیرت بکا
عقله شیخ رسونم کماله بر دانه دار جزیل اوله نیم بزیم انیت بکا
ایدم میکی خلفه کفر و ایمانک مزید نشه جام اولدند - برخاصیت بکا
پرسید فخر عظم " بر بسکالسه بی تکلف سالد مقصود - دت بکا
لاکانه سیریم برهولهم بی لیف و کم کم عرضده - صبرن حالده کبیت بکا

شیخ برآینه هانجا در که دلم
مجلس بیلدردوردن بقدرت بکا

غزل

لهجانه شیک برنو آسکاری کورندی وصلت کونک مهرنیک اناری کورندی
زلف سیریک کایدی بریانه اوغم ابرو کوهکدر آجیابوب قوس قضا کهای کورندی
پردیده اولوب غمچی کی زغله جسمم جانانه ایمنک باغکله ازلکاری کورندی
مجنونه کرسنامه بیابانه فراقه لیلد کونیک کویچه بازار کورندی
بعضوب غمک برده نفعه لرند نه ... جهانده یوسفکله کمال خیساری کورندی
کلباغچی داغ دل ایوب ... خزینه کوتر ایغی معجزه انزباری کورندی
ناریک سب انوار اولوب موسی عشق کلبانک انالله شجری ناری کورندی

آینه کی شیخ الهی نظرند ن ...

فیغ اولدی جملان برده سی دلای کورندی

* ایغم بر دانه سرو باغ عشق دی لفر آسای داغ عشق *

* ای گل با بزم وصله مانی * * ای گل الوان یزیر جبار باغ *
 * بیرونشع شبستانه جمال * * بنوع کنجیه عشوه خدا *
 * کبچله تا هیچ اونجوراره ایوه * * نوره باک عشقه آورده ایوه *
 * شعله بر دانه حال اول ز کوسه * * کوسه قبل ایدی کدوم مانی *
 * چو کله جو سه اییدی بر مینای عشوه * * بهر چو شاه اولو کله جا کله *
 * آنسه عشقم فروه اولدی فزون * * بهر وه اول شمع شبستان خدا *
 * وی صفای درد زخم ما مانی * * صفوه مرآت روی شجاع *
 * کت نف پروانه بیت وصل * * حال اسرار زان کبریا *
 * شمع بزم محنتی بیژره ایوه * * رشاک ایدر آورده عرسه بریزه *
 * ز اول فخر از سندن باده نوسه * * عشوه با کله کورنده مالیقی *
 * نازه لندی نسه مره پای عشوه * * ایلرک ایدی بنی سه ناک سازه *
 * ناپ ولده فالهاری عبرت سکون * * عاشقه دریا نوره کبریا *

* عشقه شمع شبانم بوگون *
 * مهر ایبه شمع شبانم بوگون *
 * الفز از یله نیاه زکر ایلم *
 * شاهه فصوص از یبه سویم *

* بی شمع ضیا کله کاسانه عشقم * * خورشید صفاساز ز باغانه عشقم *
 * چیدی بنی چون کله فضا کله طوره * * بودونه ادا کانه افانه عشقم *
 * اسناد قدیم بود بستان لغزه * * نفعه ره بر سوخته دوزانه عشقم *
 * برادر سر خنده کستان وصال * * کجهام نشاط آور ستانه عشقم *
 * فیض ایلمده دکلیر باوه اسرار * * زنده می و حده ضیانه عشقم *
 * بهر شمع شبستان بزکاه قدیم *
 * شمع رخ جهانانه پروانه عشقم *

* قطعه اما قطعه حیوانی ککل	* قطعه مستون بیابانی ککل
* قطعه اما قطعه انسانه - بوسوز	* قطعه الطیر سلیمان - بوسوز
* ناب روح روح عیسیه - بوسوز	* قطعه اعجاز مسیحیه - بوسوز
* عالم غیب و هفزاره - خبر	* قزقم ذوق و هفزاره - خبر
* مرده یا اهیایه - بوظعه پاک	* آسای دردی ایله درد ناک
* چونکه سویدر خنامه شعدم کلام	* ایلیوب ناب سخته انعام
* اکتری برده کتابانه ایلم	* قزقم قبل معنی یوزنده سوزیم
* انقضاوه بر طریقه اقتباس	* ایلم کتب الهیه قیاس
* به وود اول مرد بخدی کلام	* ناطق سلك سدی کلام
* مالک کنج سزای ناطفه	* واصل کنه الهای ناطفه
* شیر میدانه چرخان سخته	* بیگ القمه سزا ره قلمه
* شعدم از در لهای دست ستمار	* دود نایمه زمره اسباب
* اتحاد ایلم بجان مرسله	* زود کسظم وار حقیقته لغو
* ننه جانم سوزده ایال مثل	* عشق یاره سوزیه نسیم بدل
* جده اسلوب سخته زنده وار	* لکرمه ناب مرآمده وار
* شرح عالم نقش جماله در	* کنز مخفی ناب فرخاطره در
* جده او صافم خبر اسرار دن	* مخفی اولان اولوالبصار دن
* روشنا قیلدی بی چوره لادقان	* نا اولم دیوان عشق نرجهان
* رمزی فرم ایلیان مرد لبیب	* برینوم اعمی لره اولان نصیب
* بالیایه سوبلیم عالم کها	* ناله روشه اوسون اولم کها
* روشنا اوسون بون مبداعار	* سوزیم دردی قبل معانی اجترار

غزل

بر سزاهه ییکرم مهر دیشاند - سوزیم	زره هاسنرم مراد سلیمان - سوزیم
بر چراغ روشه و کتر جیبه و هاضم	آسان ویرنو ماه شبناند - سوزیم

کلك شېخيم مدارم خود دل نقشم زبان	آشسته ته زود دل بيمانه جانده - سويم
مشعل راه معصوم کعبه مطلب بزم	لغادي سلاک لغايت شرسجانده - سويم
برمي سيالده نجاشا ساغر زيبه تخم	باعث ايمانده کفر و کفر ايمانده - سويم
برنفاغ لاله سرخ کريبان چاک عشوه	زنده فعل باره کوه پرخسانده - سويم
سرخ سر برآم رانشور دبروزي بزم	بر سر مرططعت کيسو پريشانده - سويم
عذيبه کعبه کشتيزي جذب بزم	منسرمه بانکه لغت و دروختانده - سويم
لوطي آتش بانيم سواد اعظميه	هسواک ماه شکر زود نسانده - سويم
سروباله کدره سروستان جيزه بزم	آسيان عذيبه آه افغانده - سويم
غنچه ها موسه باليز جانده وصلتم	لب بجزرم کاشف اسرار و پريشانده - سويم
برياصه جبهه مده باغ معدومده به	روح فرجام نسيم سنبستانده - سويم
برزخال ساده نعل رياصه و هوشم	سجده جمعيت لور لور زمانده - سويم
بيگستان لغزه الوانده جسم مستمع	پير اسناد کرمور بوستانيانده - سويم
شعله تور آتشيز نوع ناجي بزم	کافرانده دلگشته نجسه طوفانده - سويم
برزخال ناي پربانکه شره باشم ولي	سمع ابا القيم اسراء کفتانده - سويم
طوبه بالاده مده انوار تجلی نمده به	لهم کلیم الله لهم موی عمرانده - سويم
بر عصا نمده پرموی ده نعبان کي بزم	با حرايه و باطلانده دود نيرانده - سويم
برجم يائيزه مومسرای عصمت	لانه مرغ قنص عيني عريانده - سويم
بر حباب اشک هيسم عشوه درينه بزم	لبله امواج ندرم خيز عممانده - سويم
بر سواد نقطه ستر سويديکده به	بيع ستر زمانه مغز قرانده - سويم
بر بياصه بيفته عنقاي فاف درتم	جيبيل ذوالجناح پراکوانده - سويم
بروه ناثير زمانه ذوالفقار هيدم	قوغ باروی قدرت پير مردانده - سويم
آدم معنای عشقم آدم معنای عشوه	استوی استوی عسرده همانده - سويم

هانه اسرارده سمع سنبستان لکريج
عاشوه سنبستانده به شوق خندانده سويم

* عقده شمع ششماغم بگوونه *

* مهر بر شمس و ششماغم بگوونه *

* القز نیر بنا - ذکر ایلم *

* شاه قشور رایتیه و بیلم *

* شوپلم فی اصل آغا: امال *	* برقه بخش صوب نفعیص نوال *
* کبرای ذولجهدک بی نوال *	* آفریننده خدای زالتعال *
* آفریننده ملکه ایجاد آفرنده *	* کتو ار وی آباد آیمدن *
* یاغاده مصباح نجم آسمانه *	* اولاده مینای فانوس جیلان *
* صارماده آغوشه اشق مراد *	* روح اعظم اولاده اول باد *
* اولاده بجهلده کومه و فساد *	* لهدی بوینیه سبع شاد *
* نور وجه یار ایله جیرلیم *	* به حرم یارده مهمان ایلم *
* به نشا قفده نشاغم واری *	* نام بی فایله شام وار ایری *
* کاتم ایله کانه اولوروی کده فکانه *	* دو نمسه ایلم لاکفان کلمده کمان *
* بوغیدی للبع غب ایلمده آکلم *	* اولسه ایری یا - ایلی عشرتلم *
* اولماشم مرغ کفزار فزوه *	* کلمز ایری یارده زار فزوه *
* بر فایله بجه نیاغم بوغیدی *	* نوبریا - اولما زخرتم بوغیدی *
* ذوه وصل روح رایع یایلم *	* مت اولوب جام صباح یایلم *
* بر فیکال برمدول اولری بقا *	* بر دلم بجه یارده اولرم جلا *
* بجهسی دلاره مهاجو - اولشم *	* بیلمدم منانه نکه نولشم *

- * اولرمان دو ششم بدی فرقہ
- * سیزده جومده دوستی لجهای یاری
- * یاره لجهایند آواره بیم
- * ایلیم دار وطنده جیتی
- * کیدی الده آه یایم افکاره
- * دوزخ لجهایزه قالمم مدر
- * یار اولم آشنای فرقہ
- * با ستر شیخ نمایان یاری
- * دو ششم برورده که بیچاره بیم
- * طوبی جانم دغ درد غبجی
- * قاعادی صبر و قوام افکاره
- * وادی نیرازده قالمم مدر

* غزل *

کنج دله یازی ناه شعلهای آقاره
 بوجیاده لجهای ای یایم اوکلنده محاور
 لکلی بر ساغر آتشنا جسم و دل
 چشم بیبای زمانه جولهیبه صبح و شام
 روز و شب مراضی آخار قیامت لاله
 بر طر شمشه آتشد بر شرارده کبچه
 قاعادی صبح وصاله صبر و سامانم و بیغ
 واصل اولما اول ملک سیمایه بی نیلیم
 آتشد خاکنرله یازده بیم منصور و سه
 تبفدره چاک چاک اولسوده بودسون قانده
 به نشاند ای کوکل سنک زرار اولسون سکا
 جامم هم اولسه قیرسون ساغری شول باره ناک
 وروینه مین ایتدول کجشک کم شتم اولور
 خنوده اشک ایچره یوه لور بوخار سنانده
 وصلتی بولده قریانه اولری دیرلر یارینه
 نرم اولور دک آتسه میناگی ای سنکل

اولر جسم کلفده آتسه قزای آقاره
 چشمه لهر بر لیاه سبز نای آقاره
 لهر فغانه غنایب اولری نوبی آقاره
 اولر بر آینه عبرت نای آقاره
 سینه چاکانه کسر یکنه قنای آقاره
 روز روشنگاره اولور ظلمت نای آقاره
 نیلیم کم اولور نو بنمزمای آقاره
 کورکده اغدی قفانده نای آقاره
 آه کم یاقدی بی ناره لهرای آقاره
 اولسون ناک کیمسه باره مبتدی آقاره
 هیوند اولرک طهر تیغ لهرای آقاره
 کم نشاند کیمور کیفده جغای آقاره
 غنجه سنده بر میان بوی قنای آقاره
 قنهی باسه اوزره یوه یالیمای آقاره
 لهریم ایله یایچون جاننه فدای آقاره
 کر اولر دک بقیس سوز آشنای آقاره

پناه نیرانه بجزیره لهری بکفانه بر روزمه آید - تنغی جسد رگه نیر جانه ربای
 ناولک شکامه بارک دوشه سخمیه یادینه یوزی اوزره یا صد نور قوس قزاقی
 سبع بزیم اولیم کاو زار یردل و صالک و صنف دال اولور لقیه ططن نغوسرای

عقد سبع سبناغم بولون
 مدالیه سن و سناغم بولون
 الفتره ایله یار و کر ایدم
 شاه مقصود زینه سولیم

زار اولوب آهیم افغان ایلم
 دوده لکهد طوری جوف عرسه
 حضرت امبازه قبلیم نلدسه
 طوبیله آرازه لهری نغی
 رعد و برقه و کولب و مهر و شربابه
 رعد سوبله اینتیم افغاندی
 بلبلید - بار کراغم ده عدده
 مطلم کبریتا امر بیلدیر
 باده مرچور او ششم جی اختیار
 یاره سنیم کوروزی دالردن
 خورده صفا فید - ششم سولیه
 زو عشقم فله اولدی شیردن
 استباقم طوبی اروض کزیه
 دره البیضا ایدی جلم بنم
 قنده ذوق حیرت بزیم وصال
 شاه و سیکه کریبان ایدم
 لرزه ایندی زار و فغانه فرسه
 انری زار آشاو زار داسه
 بیلدیر زار دل نیر نغی
 ناب نایر مدده ایدی اجتناب
 باد سوبله قبلیم سیماندی
 بیت افرانم خزانه باغده
 در روی داروی صغیر بیلدیر
 نیلیم تیریره یوقدر اقتدار
 طوق اندولکم بیلدی لقاله دله
 باده انلور ششم سولیه
 ناب خونیه بهم شمشیردن
 افرانم بیلدی آلقوی حزیه
 کوزایدی باده آساکم بنم
 قنده روح ایت همه جمال

* بقیم دلایم و اصرنا
 * یاقی همت آنتی جانده و تنم
 * وادی ائده غمده قاشم
 * جمده وادی بزغیان نشان
 * ازلها وادیده نك نك
 * شمع جسم آتشانه شفقا
 * دست لقا مئده اهراب لعیه
 * لهریه و پرصه و غار و لوله
 * مور دهنده سلیمان زبونه
 * استخوانه سر سقال انجمه
 * حننه دل برار اجیر لر قانده
 * لقب ذراقه الهای او برده و جمال
 * دیم ای کتور نشیده الله ایچون
 * بو ز برده کم اولور سز هبوه کر
 * دیدید وادی لهجانه بویر
 * دوزخ اولمده بویرده برشاده
 * بو سوزی کوشیده فریاد ایلم
 * شمع نیرم یارایم و اصرنا
 * یاد فرقت قاروی روشنم
 * چاه ناریک سخته قاشم
 * یته در کولینه نبت آسمان
 * ربو عفرت و عقاب و بلفک
 * دود انفاس شستان فله
 * کولفانده نجه شیر عریه
 * نوره سیران صالمه نزله
 * مار طوقنده اسدر دیده خون
 * میله خود سرشک دیده دن
 * ساز مجلس آنده افغانه
 * خوفه بیه آغته اولسه با جمال
 * بر خیز یوقی دل آگاه ایچون
 * بو ز ایسه کم ای سز سر سز
 * فی الحقیقه ناه نیرانه بویر
 * کم بو کوانسته دوزخ کلسان
 * آتسه هسرتله بانم سولیم

غل

ذرافقه دلم غمنازه مریدی هسرتله
 قارایسه دود آه لهجایه جمده و بجای دوست
 مشام بوی لهجانه ایشوره وردی وصالدن
 او چایه نخشیم قدر کولجه ای ماه کم سنسز
 دوشم خوفناقم ساغر و مینای هسرتله
 دلم بیجا فرسه جانده سوزی هسرتله
 بو باغچه طینت آب و کلی اجزای هسرتله
 فلقد هسرتله دود آب آفرای هسرتله

ز دلو نانوایه با سینه لعل کبریا ای شمع جناب لایتم کوه نمیه ای حسرت

- * * * عسقله جمع بستایم بوگون *
- * * * مرزای شمس و خیاغم بوگون *
- * * * الفتر ازله نیاه ذکر ایلم *
- * * * شاله مقصود ازده سویریم *

* * *

- * * دلده سورا سنده داغ خون *
- * * قدیم عثمان اولدی خودم چشم *
- * * اسدی بر باد کراهه غیره کی *
- * * بچ خوده اما زجر ساقیه *
- * * غوطه بر و زانده و لقب مالکیدی *
- * * آشار ستر شزاله و اب *
- * * غرقه اولوب اول خودم یخیده ماه کاه *
- * * لقصاب بی خوننده وار *
- * * ذوقی کرماب سلم ما المصمیم *
- * * هجیه و نوشم خوده دل لسم جبر *
- * * نقتت زقوم اولدی لقصم *
- * * لقصی صد در داغ درک جان *
- * * کس دن امداد واستمدار بومه *
- * * بوقد اله صبر و ساناغم دینغ *
- * * کیری بو هانتند نجید روزگار *
- * * شاله مقصوده قیلیم هاجتی *
- * * اشک چشم ایلم دیاغ خون *
- * * جود قیلدی موجب بختون چشم *
- * * ابدی دیاغ خوفی تیره کی *
- * * لقصابی بر سادات و زمیه *
- * * جمد عفریت و عقاب شکاری *
- * * ایلم و همی اصم بی حساب *
- * * بچ و سه لقصم ایلم جسم تپاه *
- * * دستم بر ساغر حسرت صونار *
- * * کتری ادم تب نا الجحیم *
- * * دلازم چاه دوزخ اینتر *
- * * زفت نیراه اولدی صافی طینتم *
- * * لقصی با دهم بی امان *
- * * مافغ داو آور فریاد بومه *
- * * بو هادیم بودرده دینغ دینغ *
- * * اولمادی بر یوزده مطلبه مکار *
- * * مایجا قیلیم حضور عرف *

* * *

- * دیم ای بیماه دینه ایلان
- * ای جمال یوسفی مهاب ایرن
- * یزوتختم سیرکاه قیلان
- * ای سکت ایلان کی جامی
- * ای صاجده نوردوریک لیلیه
- * بزم وصلدن قجه اولم ایراغ
- * بوخچ دم نایم فرقیله آمان
- * دایینه باشده سوزی وطنه
- * لهدرم روز قیامتد بقا
- * درد دلیر کینت بریکا
- * رضیم یاقون بنی بو استیانه
- * سوزکینه ناری خنار ایلان
- * وی دینا چیشنی خوناب ایرن
- * ای بنی لجهجه آواره قیلان
- * دی صالاد فرزله دلکامی
- * ناه نعلک هاشقه آسوب ایرن
- * بزی جاننده نجیبی وریو داغ
- * سوز درد استیاقیده آمان
- * جانیکالهم اولی سجه کجه
- * لهدونم برماه ساعتد بقا
- * دوزخ اندوه فرقت بریکا
- * نیلیم بنز لیلان فراده

* * *
سلسله
 * * *

جیبا ایردی دوشتم باب وصلک آستاندن
 بی دورایری باد لهر طبع کلفستاندن
 ایراغ اولم حرم محمد صلیک سایه باندن
 کسدم خار سه کلینچ بر نه میاندن

هیفه کلم جلد دوشتم جماله کستاندن

یراغ دوشتم مغمومد - باد خزاندن

جلد قدری بیخانه قیلدی سدر رورون
 دلها بولم اگر هر تیز سه مفرص جاودون
 کسدی بر نونقه ره چشم مست ابرودن
 آیلیم تروسه یا باهه اما قوسی ابرودن

هیفه کلم جلد دوشتم جماله کستاندن

یراغ دوشتم مغمومد - باد خزاندن

ره عشقده دور اولم کلاه زرتاعندن
 دیرغ ایندک نعیم نیر و جریده دلها غندن
 کیدرک نعتد یا اهلک ذکر بی آنتز با غندن
 او چور دک مرغ عفا بالکونکم آستیا غندن

هیفه کلم جلد دوشتم جماله کستاندن

چراغ روشنم مغموم در باد خزانند

نخچه دم برنو لعلک ابله نتر و نما بولدم کنا - هوشده نیایکی آفتاب به طولدم
دم مسانده تراصه ایسه در کوه اولدم چمنزارنده پسر کرسی هیزداییم هولدم

هیفدلم جدا دوشتم جمالك گسناندن

چراغ روشنم مغموم در باد خزانند

قنی اول نابسه سوزش مازاییده وصلت قنی اول یرونو انسی سحر فیز دم حیرت
قنی اول عمد بزیم سینه صاف حمزه و هرت قنی اول وقت فرخنده قنی اول بزیم جمعیت

هیفدلم جدا دوشتم جمالك گسناندن

چراغ روشنم مغموم در باد خزانند

زمانده نور شمع هسند پروانه وسه دوندم نریاب از آسا زلفنک لقرنارینه فوندم
شبان قباله شس دیار کوه بر کوندم وصلک بزمنه بر شمع دیار اییم سوندم

هیفدلم جدا دوشتم جمالك گسناندن

چراغ روشنم مغموم در باد خزانند

ایه رنگ اول زمان مغموم و عتبه آسنانده یوغیدی به وسه شس و شس پروی لغهر
قنی اول شس یزای روی روشنا لغهر غم اخذوه فرقت اولدی شوی بقبله لغهر

هیفدلم جدا دوشتم جمالك گسناندن

چراغ روشنم مغموم در باد خزانند

بزم اول لعلنک من شرای اولیغیم شید غلای جامه بولوروردی کباب اولیغیم شید
بیم انوار اولوروی لقبه کباب اولیغیم شید بی یاد ایلدی مالک کباب اولیغیم شید

هیفدلم جدا دوشتم جمالك گسناندن

چراغ روشنم مغموم در باد خزانند

لغرای عتفه صالدک بی دستن بیابان انسی ایزک سوادینه غمکبه لغرای
بی سهره بانهم مالکده مهر در خسانه هیاک شمع ایزانده دل شمع شبستان

هيفدکم جازدوشم جباله صنادن
جولغ رتوم مومر - باد خزانن

- * عسوا بر شمع شبتاغم بولون *
- * مراهبه شمس دشانم بولون *
- * الفتر زبده نيار ذکر ايلم *
- * سالفه مقصود رانیه سولرم *

- * مست و بينا باغليوب انيم نغان *
- * کوروم اولم عفره نقره دن *
- * اويد بر مرد هفت ابروان *
- * غمره سبه پتبخ براد ايلمه *
- * نايه تبفنده سواد اعظم *
- * قامي نخل کل باغ عدله *
- * ابروانده بوکمه موبل *
- * مست و جمره ايلمه نقره دن *
- * سالفه ديره کي باد نفاه *
- * سرو و سه روزه و ظري عشوهر *
- * نيز اعظم کي بر نايه مست *
- * جامه اولانده بيرايه کر *
- * بوي طوبيم ندرت جانانده *
- * هيوه کورنزي بوز بر مهاجول *

مقصود و ظاهر بر شد ..

*** اللام ***

* لقد جئناکم نورا لله و لينا ضيه *

غزل

و صفت کونینه شسی معدی کورزی	لجرا تینک صبح مصفای کورزی
جان بلبله غنچه خورسی کوروزی	جانک اولری فغانه دل کلمه مقصود
ضمخانه عقیقک بجم صرباسی کوروزی	میای آلوده دل اکتد و لکنم
تیزاب لب تیغ مفرسی کوروزی	بوکرده عفتانم ساقی اودو جشمیه
شربازه اشربا بیچی سی کوروزی	خونه دل ایزم بسد و بیکم طوطی جانه
نقاره مه بر جنت ماوسی کوروزی	بودیر خرابات قدومک ایزم ساقی
کوتر می سیالسی مجرایی کوروزی	اولبری خندانه اولچجه عینم فله
بجغونه لبه بارهکی دیاسی کوروزی	بر موج صفا اولری خرنخانه سینم
موسی دمنه طور مجیدی کوروزی	ای دلب سو زاکر لهارونه خرنجیم

ای شمع بستان .. کعادیه بروشده
جانان اینک شمع لدرایی کوروزی

* * *
 * عشقده شمع بستانم بوکونی *
 * مازیر شسی خیشانم بوکونی *
 * الکتر ایله نیار کولر ایلم *
 * ناله مقصود ایزه سو بولم *
 * * *

* وی لطافت برمنه روشکدی *	* دریم ای سطنان قسبه سروی *
* خاطر مندن صفای دل سزر *	* سویر بر کند نعلمه کذر *
* وی غم زلف سیاهی کفر دیده *	* ای جمال بر نوی نور بقیه *
* سجده کاه جبه سالی انس و جان *	* عهده ابروانی او شده به کمان *
* جبه غمزه کن تیغ نیز به امان *	* صفه مرکانه جنود آسمان *
* هانکه در بای وحدت برهیا به *	* لعنه جام شهادت غبطه یاب *
* سزه برلم نسه کسیر جان *	* سزه برلم لعت روح روانه *
* تیغ ابروی لعدک عتقه *	* سویر ای مهر و جمالک عتقه *
* در زوقت اید عالم چه ایمان *	* به بر آنتخوار بر زرده جان *
* دل بود لو درده دوهار اولشم *	* عاشقم به یارده ایشتم *
* برکنم بوقه هالده بیله *	* فرقیه دوستم بو دار به *
* رفغ مرک بتماز لبه بقا *	* یاره یاره اوله مطلبه بقا *
* ز خندوی در دونه در دلفدک *	* لبک بر دایه بم ای تیغ باک *
* ابروانک تیغه فریان اولم *	* ای جمالک شمه سوزده اولم *
* فالهاری بو آستیاقره عتقم *	* یارده اوله کمره هبتم *
* شعور دیکو او بانده بنی *	* آنسه خسارک بانده بنی *

غزل

قاشک سیمی الممه غره غرابه دوستند -	سایه نور و چرکیده نوننده بر سایه دوستند -
شبان مدغمده فروغک آبه دوستند -	سه اول خورشید افدک مباحسک لای دلبر
بتون شیلرک بیلکی غوغایه دوستند -	بوکذا ابرجیره ای غنچه لبک بری بیانده
نقاه هسرتک اول آرسی شهزاده دوستند -	چلانده کورجوره مستانه لقمه سول سبیلتم
هذقل ایملک برما سنی اغویاره دوستند -	آیامسه کویتمک زلفا پریشان عاشقک آمن دبر
شوما لیبیرگی کم مال صبردن مایه دوستند -	کهنه مال صبت عالمه نرن بحر ارمکانه

مخمر زلف رننده خانی صورت دم دیدی بایم	مجرد بر یاغنه آبالد - سودایه دوکشد.
مفوس فاشند نیند خلل دل در بارک	لهدیله عکسبه - کویالب و پایه دوکشد.
بیک قنای کم حاصلت لعلک رویم آینه	نشانی باره یه رنگی کن همراه دوکشد.
طوشدی بزده شمع شبستان دهره قاشو	قول دیوانه رنگم ماهله در خواب دوکشد.

* * *
 * عقده شمع شبستانم بولون *
 * در ابره سن و خشمم بولون *
 * الهذرا لیه نیار زگر ایدرم *
 * شاهد مقصود را زید سوزیم *

* جنزه دهر برفون اولوب چشم الا	* اولری خنکرتی بی جنبه نما *
* ایزی پر سوز برآه حزینه	* لرزه ناک اولری سورات و نیمه *
* دیری ای برج بدونک محوری	* خاتم درد و بدد دانشوی *
* ای خضیب حسن عقیده برنوی	* دیده سنسک زره لرزه کمان لوی *
* ای خیال خاطرک اندیشه سی	* وی بد بازوی قدرت بیبسی *
* لبر شوخاغ موسوی	* کرهک ابراهیمک - و شرفی *
* ای ابره جانانه جانانه فنا	* راه عقده روشناسک روشناس *
* اختطاه ایزی شماعک چشمی	* آتشک باقدی قنای بیبسی *
* لفرط و لشدی سودای غمک	* خاطریم پاک - وسه اولری محرمک *
* آفریده ای عشقه صاده سکا	* آفریده ای سبسی یاغنه سکا *
* اشکی پیوره به انیر نلف	* لجهرده آژده اولرک لا تخف *

* بنده در مقصود مقصودک عجم *
 * شالهبازا شرب عرسه افغم *

الهی رسول رب العالمیه

کوکله لوح صورت پر بی شمار
 نجات مله آثار کله انچه بدر
 به اول پروانه انکور باغ نوبرایم که
 اساسی شمه نشاط باده آشنایم
 شرب افیون خستیم ، بوخالدان بجز
 نشایم نوزیمان ، کفر تافنی خصایم
 اوباغ یرخان شاد آوردمم بهر که
 ظهور روز محشر نشانی برک و برادر
 بشریت بیج ابروی جمال طلبی شیخ
 بونقش صورت انسان ثوب خاکسارم

دم صبح از در مطعم شمس الدلی میم

سار حضرت اسما سیر پر قراد

- * حال زاری و از کز نماند سکا
- * جمدی ذوقه کسنا سکا
- * بکنه اصلندنا چندان به سخی
- * در دلر مبتدا این سخی
- * یا سزوب آتشره جان و تنی
- * کوره کم او ز لیسک زلم آتی
- * نا آتی بیدمک ایچون لفرشده
- * کوره سزاند ایره سبه لفر و برده
- * عاشقه غزبنده حاصلدر بوکار
- * بارده فرقه حاصلدر بوکار
- * جمد ارواح تجرد آسنا
- * دوستیر بو فرقه فویه العلا
- * در دلچون اید کرمان اولزیر
- * کنج ظلمتگاه غمه فالزیر
- * امدای شمع شستان وفا
- * آتسه لجهری بر او عقیده بان
- * یاره لجهز چاره بولزیر
- * نام دلاری اونوتمه سینه دن
- * آتسه لجهری بر او عقیده بان
- * وجه جانان چیغسون آینه دن
- * قالد انجاری جمالندن انک
- * راه وصلکده فلایلد نلک
- * داره طور میدان کیرشد زمین
- * عطفه راه فناده اول روان
- * یان یا قیل یرلان آس اول خموش
- * حیرت ویدایله پنا ب و لکسه
- * بر اوله کلهز ماه ضیر
- * چشمه بیسان اول شاه و فقیر

Varak: (19/10a)

* جسم جهان فیزه نشن حد	* جنبه ناب ازاد زنده حد
* دوه بولر لهر تاب بیره ده	* کیش اولر رهنه شیردن
* آیسوده جسکده اعلا ازدهام	* باد تبه آغنده اولر بر دلم
* نا اولر سیه راه طلبده تیا	* کدی جسمک اکل قیق بی اشتباه
* رو بطرله تم و جلاله نشست	* داتم اول وجه میر آبرست
* لهر زمان افشای اینه وجود	* اولسون اوصافک قیام ابر سجود
* ناله در و سوز عظم سنده وار	* رضی به سنده عیانم آشکار
* باک فیدی بوبره نوجیه خسته	* هیونکه اول شمس سیرر نه قیاب
* فیض شهنه در برب بر نازه جانان	* عظمی شسته آدی ناکرمان
* کوز بجه کوروزی جانان ایلری	* نوز و جری سنده طلوب جان ایلری
* باغ دلم نرلفه ایمان سینه سیه	* بر لبوب فریاد جان سینه سیه
* عا شمه نالان اولم آشکار	* دوشدم ایاخته قیدم آه و زار
* شیخ شیخ غزه که فریاد سله	* دیدم ای سلطان عشق ز زمان سله
* سنده بولرم در ده و لیلان تشبیه	* سنده بولرم وصل جانان تشبیه
* آینه شهنه اولم سوزناک	* اول طبع سینه در دیوبه سینه جانک
* لهر کیم ارم وصالده سنک	* رده افکارم جمالده سنک
* لهر سوزیم آه نما یاند نیم	* ناب بنیم نما سوزاند نیم
* وصلده اوزر سداوت بوند کفا	* باغ دوه بر اوزر هالت بوند کفا
* در بدم از کایم اولدی آه و اه	* روز و شب عشقک شیس اولدی آه
* سرده لهر اتم جان اول کفا	* کیم سینه مره مهمان اول کفا
* جان فدا ای یاد ساه اولسون کفا	* اشکم آب خاک با اولسون کفا
* سوزنا انقطف رده کورم	* با ایمان کفنه رده کورم
* ساذ رلف سیاه کفده سنک	* خاطر م برود آفکده سنک
* عقیقی بی ناب ابر سینه اشک تر	* وصله مانع ابره کوفیه سر

* یوز سوریه فعل آتشبارک *	* رشک ایسه برنوم رخسارک *
* زلفی بیج ایسه مشکم *	* کرم ایسه بزنی سوز دلم *
* دود آلهم تا ایسه زانک *	* نو عقیقه طلوب یرانک *
* تیغده باشم کن آماده در *	* باغده قدم نزال ساده در *
* عنلیب آه و زارک اولشم *	* غنچه سک یابنده خاک اولشم *
* در عشمه یار اولی لقمه مم *	* بویر هاندله کدی جووه دلم *
* بر بوند اولم آفری شمس جوان *	* شمع ایدم عقیقه یانم جو زان *
* سدا اولمکنده خزارک به اولم *	* کویسه عاقده زارک به اولم *
* ایاقدره بانور خایه به اولم *	* جلا دوشدم وصالک کلدرن *
* فدی تیغ فوخرایک به اولم *	* سکا قربان اولد هوقدر اکریم *
* لقمه لقمه جبارک به اولم *	* محب و صلفه کبر سدا اولور *
* اولوب زلفیه برارک به اولم *	* کور نامه دلفه فکویک لویزه *
* جلیغ بزم دیدارک به اولم *	* سنجون شمه آینه یناند *
* بوکوره شمس جوارک به اولم *	* اولوب اجم کی لقمه جبار *

* عقیقه شمع بنسایم بوکون *

* مرزبزه شمس و شایم بوکون *

* القه ایبه بنا زکر ایدم *

* سالفه قصود زایه سو بزم *

* نفع جهانیه طوبیم جووه پیام *	* کور دم ارکانه الیوب اقرام *
* لقمه در بوس بزم بزم *	* آردی ذکر و فکر و لغاتم بزم *
* بیاده فیدی قسه بجره نوبط *	* لبه ناییم اولی دلد ز *
* لقمه غلط برک قرض آفتاب *	* اولی لقمه کل باک بر صبرک لئاب *

* لهرم سنبل سید لطفت جاه
 * غنچه شفق در جیم صفا
 * انبی سرنا با جریان بیل زیاد
 * بانگ سول ماعند او روی لعلان
 * جاه طسه بر کوه اولم سرتس
 * دو بیتم پینای دو بجز آسنا
 * نای خوشبانت اولی لهر سزایه
 * خاگر منقار مرغ خوشنوا
 * زگر دلاره لهر اده فرم کسار
 * زرمیده طواری من سی آسان
 * از جانان انیم هر چه خبر
 * صورت میوانه دلدار اول دلا

الایه
 بل لهوران محمدی نوح محفوظ وان منی الیج محمد ولکنه
 تقصون تبتم

غزل

دصفحه سیه بارده زلف بریشان سولنور
 دیمی غارت انیدی ایچون اول زلف ضم
 خط شایسته دیزی قند آخر زمان
 فکرم او کنا با اضافت سوسم خط لبه
 قاره یازوسید انید که اولای ابرولری
 برطان سخته اولکم جدرس جید سیه
 نیروسه بر نزل آدی فلک کم کوکلمز
 فان قیچی ناولک شکرگاه خونید دیو
 باره وصف صبرم شو شریک سولاییم دیری
 در بوزک جاننده بزبان اولیغیده کوسه جزلان
 غنایان جمده کفر فیکر شرفنده کسل
 وردیشا که انجود لر نیک کنده سیه
 سکه زلفک آره سنده بی بیچون بگلرک
 سکه زلفک لهر سید میلوب بالقدی عشه
 لهر خنایم بار اوله لجنجه تمیان سولنور
 بوزی آهه اولسون بکون آتوب ایمان سولنور
 قبل قد جیوه قالدیم انشاکم ایچون سولنور
 نفتی خانم ذکر اولد قده سیمان سولنور
 دست قدرتمه هیصمه تبغ بران سولنور
 زر کفاه عشقه نای نریمان سولنور
 یصد دیوب آزه قضا قوسی بران سولنور
 دوستی آخر دلاره کافر صلمان سولنور
 رومده ایکی کربان اولری دستان سولنور
 دلدره جاه تخب یرنه جان سولنور
 صد بانیده لبه صحنه بزبان سولنور
 قطره شبنم اولوب کلدره کربان سولنور
 دوستی سزایجه بنفشه بوی افشان سولنور
 صالو کویله رده سرو خزان سولنور

صفحه هفتده پرده اوزدوب لهر بر صیده یایچی بود باغده پردر دیو لکانه سوینو
 عاشور دلسوزی کونکله بیاز لاله لر کوزوب بغرنده داغ نایوزان سوینو
 نوره و جریک و مصفا چون کبر اولوب کمالی شمس حیرانه مقابلی مالکابان سوینو

ریشه ایوب دل اوزدر آتیزبانک حرفه
 بنبلیه بزده شمع بستان سوینو

- * عشق شمع بستای تو کون *
- * مردانه شمس و خورشید تو کون *
- * الفت ازیم نیاز ذکر ایتم *
- * شاله مقصود ازیم سوینم *

- * چون تجلی ایبری همای عشوه کشف اولدی عالم معنای عشوه *
- * چشم اولدی جسم سرنا سر بقا اولدی طاعتگاه روشنه بقا *
- * داخل ایوانه شالکان اولدم اوستا محرم شفاة خوبان اولدم اوستا *
- * رفیع اولوب بزنج جمال شالقدن مالکدر نوردم عشق شالقدن *
- * کعبه اضمیم ایچره لهر نظر اولدی نیجه مالکبیر جهوه کمر *
- * اول زلف زنا شمشیر ابروان آفت بیخاکر ایمان و جان *
- * هیودنکی اتمیه دلاویز سسه نیجه نی و صلیب تمبیه شادمان *
- * کبیس سردی بی باله بلند کبیس شمشاد آسا مستند *
- * ویرمکچون رسته بیرالقدن زبردن پرچییه قیاسه دانه *
- * غمجه لبد کبیس اولسه خمسه کمر صیدر ایدر کلهجام نومه *
- * کلهری شبنمه اولسه عشوه باز اشک سرکازند دانه طراز *
- * ویرمکد یا مانده کلهدی کام فدیندی ایدر خمیه صبح و شام *
- * کبیس ترسی بی مست شراب هندو حیران اولسه دل خراب *

- * ایام شکر کام همچون چو نه عرض حال
- * قضا طهره ایام قدیم چو در سفر
- * مه قیامت مخصوصه سه روز و سه
- * دیده منت و بینه خرم و کج کلاه
- * سیم آسا دو کلبه بویه قلاب
- * چند شتر ایام قدیم کار و زار
- * نیچر یاد ایام درده قالم نازبان
- * صد هزار آسینه اولم درو یاد
- * ای نیچر کوز لرله دو شدم هیرنه
- * جمدی طله ایند بکره نیم اول
- * لهج بیسی بیامیزر نید و کم
- * اجزی اول وجهه کم رو ببال
- * اولسه اولم بر یسان یا ببال
- * سوزنه عیسی کجه بر یا و سر
- * چاک و چاک اولم دو شتر نازبان
- * ماه نو مانده اولم رو براه
- * نقد جان اولم نیچر روز و شب
- * نیچر الو ایام اولم خور و خور
- * ای نیچر دلدره اولم راستان
- * صد هزاره نده قدیم اتحاد
- * وی نیچر یوز لرله ابردم ده عته
- * شمع بر سوز و فروغ اولم اول
- * ایستوب فهم دید بیکم
- * سوزی عتافه آکی زولجلال

الایه
 * شکر ایام ایام ایام و فی الفسار همی تنبیرم انه الحق فایما
 تولوا فتم وجهه الله

قطعه

پر تو ماه خست شمع شستان بود
 سیر دیدار یک ای سالقه مقصود بکها
 خنده لعل لب مهر و چنان بود
 لهر چنان جریانه چشم ندر بان بود

عقل

مساهده ننده کثرت اسانه - بیام
 نگاه ننداز چشمه بر طور - سیم
 غریبه موج ای - دیاجی جراب عیانی
 خراب مست لعل نا بجم برمی فروشید کم
 رفاهه آنته لک دور اولی جیب نیا - مدن
 مضاف معنی اسقاط ایله آشیانه - بیام
 انیس موی عشقم بر بیضا ندر - بیام
 سرشاک چشم استر جابی در یا ندر - بیام
 بگون بومیلده بزنده که صربانه - بیام
 کر لقیرب زامان استغناء - بیام

سوسه روح القدس سیرینه پرواز ابره لهر دم حرم سینه و سه بر عالم بلاد خود بیهم

- * عقد شمع سبنا تم بوگون *
- * مهر بید شمس و خضام بوگون *
- * الفتر ایله نیار ذکر ایلدم *
- * شاه مقصود رازیه بویم *

- * طاقه ابروان قیلدی جهده لر *
- * بیلیتم طرح کلسان اولدی لقب *
- * یار اولدی بیلیتم اغیار لر *
- * مورلر اولدی سلیمان زمان *
- * ناه اولدی زیور کتسه بقا *
- * لهر شراب بر مالکتاب روشنا *
- * شبنم برک خم سبیل نشیه *
- * کرد عارضه مندر لطف یار *
- * نوره و جویج ناریک القلاب *
- * اولدی کثیر ستم جوی روان *
- * یاه غندی شمس لطف ابر بر یار *
- * عالم دوزخده آنسه قالمادی *
- * لقب زبانی دلخاهد آنسه نیشان *
- * غره یعدوزه و سه شمع لیل *
- * رسته مصباحی بر لندی لر *
- * لهر حباب اسلک مثل آسمان *
- * بو بالونوب رنگ سفیده لطف یار *
- * سجده بر واروی جمال مالکتاب *
- * اتحاد اوزره کوزنی قبله لر *
- * کور دیکیم سرو طرمان اولدی لقب *
- * کلفزار اولدی سپهر و خار لر *
- * مار لر نخل فی سدر دلکان *
- * نان و هلوای شکره آله بقا *
- * خاطر آینه عرت نما *
- * اولدی بر در یای آخوسه زیمه *
- * بر بر بک لفر یار ایمان یار *
- * اولدی بر مهر وی فضال کتاب *
- * یار دلر لقب روزنه باغ جریان *
- * وادی بی رنگ اولدی جو ییار *
- * مستحبه ناه کترش قالمادی *
- * اولدی بر مرطلقه کلسو کسان *
- * کور اولوب اولدی فروغ آسمان *
- * جریح کردون اوزره طناب اندر لر *
- * شمع مهره اولدی بر فانوس دان *
- * کفرده ایمان کوروزنی آشکار *
- * کور کده اندی روحی ک اولدی لای *

* با یزید بشفای آسمان	* ارضه دوشدی منج خورشید جهان *
* کعبه الله اصله ایلی جوع	* بیت معموره ایرندی پر خشوع *
* خاکسار اولدی پنج میخاندر	* سجده گاه اولدی بتون تمنادر *
* نقص بیت الله و بیت انعم	* بیت معمور و عتیقه محترم *
* اولدی بر جمع کونک با یزید	* عرسه بر سلسله سید دیوانه *
* اوده نزلت عالم اولدی بر جهان	* زده پیکر لندی قاف لامکان *
* یازی موجودات عفتک نایزه	* اول زمان صنوع حقیقی دایزه *
* بیستم کسبه البسم بر نسا	* بی جهت بی صورت ایلی بر نسا *

الای
 * اعی ان الله لا اله الا انا فاعجب * *

سس

یاد یوزیه کونیک لهرول کاسانه بيم	سینه عشفه بر اولو دیوانه بيم
باده کی بر دل و دل کی ضحانه بيم	لهرکیم ایچر باده می بر طولو میخان بيم
عاشق جهانان بيم	باده و میخان بيم
جامع و میخان بيم	شمع و بر دانه بيم
شمع ایله با مقده بيم عاشق اولد بزو	خون ایله طوفنده بيم عشق طولنده برو
بی سرو بی بادنه تنه یلده نبر و	بزم ایله برو دلکله کلنده برو
عاشق جهانان بيم	باده و میخان بيم
جامع و میخان بيم	شمع و بر دانه بيم
گاه یا نوب عشفه محو ایلم جهانه ونه	گاه دونه سوقه کونتر بزم بر بدن
کونکره لیمی آندم اولوب بر لکله	سویجدم یازی کسبه امانه به
عاشق جهانان بيم	باده و میخان بيم
جامع و میخان بيم	شمع و بر دانه بيم

یا بزم نین به عقد جوسه ایدم	ذکر کم ولهم ذاکرم ذکر بزمی کومه ایدم
ساقی ستم کربه باده می نوشه ایدم	شععی پروانه می نوز سوزده ایدم
عاشق جانانم	باده و میخانم
جام و میخانم	شع و پروانه
کلمه اشقیبم لهر صغیم سیرینه	بلبل آشفتم بزم کل ولهم سیرینه
ترکستانم نشتم سیرینه	ساغر بریده بزم انجمنم سیرینه
عاشق جانانم	باده و میخانم
جام و میخانم	شع و پروانه
هر صلوه آورد مسجد کلبو شوم	هر کبیت میرت مسجد که او شوم
کافر زنار را طره کیمو شوم	عاشق ستانرا شاهد مهر و شوم
عاشق جانانم	باده و میخانم
جام و میخانم	شع و پروانه
عاشق دلسوزایم عشق نران اولدن	شع بستان ایلم خلمه جیلان اولده
شع اولقی ایلم شش جیلان اولدن	علم اولده اول کومه و کفان اولده
عاشق جانانم	باده و میخانم
جام و میخانم	شع و پروانه
عقد شع بستانم بوگون *	
مهر ایلم شش بستانم بوگون *	
القتر ایله بنا ذلر ایلم *	
شاهد مقصود زینده سویرم *	
شع عشقم آفتاب عالم *	بر لهدلم مالکتاب عالم *
بر بچطمه طلسم اعظم *	بر می طمه کنوز بر بجم *
نا عقیبه بر دل آواره کی *	اسکان و هدیه سیاره کی *
به بستان ایچره نابان اولشم *	کفر ایچنده نوز ایمان اولشم *

* بَسْمَ رَبِّكَ نَا - اُولَئِكَ	* فَغَرَّبْنَا - اُولَئِكَ
* رَبِّكَ اَنْتَ حَيُّ - اُولَئِكَ	* كَاكُلُ دَلَا - اُولَئِكَ
* اَنْتَ عَقِيْدَةُ سَوَادُ - نَمِّ	* كَسُوْا اَوْ نَمُّ جَانَانُ - نَمِّ
* نَحْتُ دِيْهَمِ سِيْرَانِ بُوْكُوْنِ	* سَرَسَرُ الْوَاوَا سَلَطَةُ نَمِّ بُوْكُوْنِ
* كَمِّ نَمِّ فَرْمَانِ فَرْمَايِ جَوْدَانِ	* حَاكَمُ نَابِغِ ضِيْبِهٖ وَاَسْمَانِ
* بَا شَمْرِ رُوْدَانِ - جَرِيْعُ فَلَاحِ	* بَرْدُوْرُوْ دِيْوَاوَا - جَرِيْعُ فَلَاحِ
* نَا بَا جِيْزِهٖ نُوْرِيْزَانِ بُوْطَمِّ	* سِيْنَةُ مَلِيْحِيْهٖ عَرَسَةُ جِرْمَانِ بُوْطَمِّ
* دُوْرُ حَمِّ نَامِ شَرَاهِ اَقْتَمِّ	* جَنَّتُ وِرْضَوَانِ عَدَدَةُ كَلَشَمِّ
* اَدَمِّ جَنْدِهٖ سِيْرَانِ اِيْلَمِّ	* نُوْعُ اُوْلُوْبِ مَلْمَدِهٖ طُوْفَانِ اِيْلَمِّ
* مَنِيْحِيْحِ اِيْدِهٖ حِيْقُوْبِهٖ وَاَرُوْسَتِهٖ	* دُوْشَمِّ اِيْلَمِّ مَلْمَدِهٖ نَا رُوْسَتِهٖ
* نَا عَمْرُوْدِيْ يَرْبِيَانِ اِيْلَمِّ	* بَرْدُوْلِهٖ نَا رِيْ طَسْتَانِ اِيْلَمِّ
* نِيْجُوْ بُوْزِيْكَ كُوْسْفَانِيْمِ فَا	* نِيْجُوْ بُوْزِيْكَ سِيْنَةُ دِنِ اَوْلَمِّ جَمَا
* نِيْجُوْ اَجْمَا اِيْمَرِهٖ اَوْلَمِّ مِيْوَهٗ دَا	* نِيْجُوْ اَجْمَا اِيْمَرِهٖ اَوْلَمِّ مِيْوَهٗ دَا
* بِيْ دُوْدِهٖ اَسْمِيْلِيْ اِيْلَهٗ قَرِيْبَانِ اَوْلَانِ	* كَمِّ نَمِّ رِيْسَتِهٖ فَرْمَانِ اَوْلَانِ
* لَقَمِّ نَمِّ سَلِيْبِهٖ اِيْمَرِهٖ كَسِيْمِهٖ	* سَنَكُ خَاوَلِيْ نَمِّ مِيْهَكَ اِيْرَانِ
* بِيْ سِيَاهَتِهٖ اِيْلَمِّ عِيْسَى اِيْلَهٗ	* طَعْمُ شَيْخِ اَوْلَمِّ عِيْسَى اِيْلَهٗ
* بِيْكَ اِيْسَا اَتَمْرُوْلِيْ عِلْمِ	* اَمْرُوْ مَكْتُوْمِدِهٖ نُوْعُ وِقَلَمِّ
* بَا دِيْ حِيْمَانِ وَاَسْمَانِ سُوْبُوْنُوْرِ	* لَقَرُ نَفْسِ غِيْبَتِهٖ مَلْمَدَانِ سُوْبُوْنُوْرِ

الآية

الدُّنُوْرُ السَّمَوَاتِ وَالْاَرْضِ مِثْلُ نُوْرِهِ مِثْلُ نُوْرِهِ فَرِيْحًا مِصْبَاحُ الْمِصْبَاحِ فِي فَيَاغِيَةِ الرَّجَاهَةِ كَانَتْ اَنْ تُوْكَبَ دَرِيْ يُوْقَدُ
 مَشْرِجَةً مِثْلَ نُوْرِهِ لِيُوْنَهُ لِدَرْشِيْقَةِ وَاَدْعِيْبَةِ كَعَا دِيْزِيْلَا بِيْضِيْ وَاَوْلَمِّ حَمْسَهٗ نَا نُوْرِيْحِيْ نُوْرِهِ يَهْدِيْ الْاَوْلَادُ هٗ
 مَشِيْحًا وِيْغِيْرِيْلَاوَا اَلَا مَسَالِ لِّلنَّاسِ وَاللّٰهُ يَعْزِيْ عَالِمِيْم

بازد و زیره خود روان و هذالرز	بازد و زیره خود روان و هذالرز
مرکان پاک دیده می بر لکمالرز	مرکان پاک دیده می بر لکمالرز
رندان جام عشق خندان	رندان جام عشق خندان
صانعان بزیند عشق و دینیه	صانعان بزیند عشق و دینیه
بزیسمای جان و جوان آساررز	بزیسمای جان و جوان آساررز
ام القصاب همه او یانه	ام القصاب همه او یانه
دوستک قلیه باسه و برده	دوستک قلیه باسه و برده
شیر عذره ک او غریب بز	شیر عذره ک او غریب بز
افحی جسی رتسی این کبیا لرز	افحی جسی رتسی این کبیا لرز

عشق جمع بشناسم بگوون
 مهر ای شمس و شام بگوون
 الهه زیند بنا زکر ابروم
 سالد مقصود زیند سو لرم

کو در کعبه شمع دل رومه دکل	به در بر به کوه قبل اولمه دکل
نجه بوز بیک جسم سرشی بیستم	عقده با سده آتد بیستم
کو در کعبه تنه باقی خاسترم	عقده بزنی بوجسم کترم
به به اولرم فاکری بلك لا مکان	بنلام جانان الی ناکرمان
سعه انجبه راغید - آنک	عوه دل تیغی جریغید - آنک
فیضه بخش جویدا - علیده	ایچیکیم زرم مدالعلیده
استاعم جلوه اسرارد	انصافم بخش دلداره
لهجای نظمده دیدار دن	له سوزم نظمده دم دلدار دن
نور عمره طومعه آنتم	طوعیضه بزینال دلتتم

ایستخون دوست ابرار به بیان	کندونی بنده فکده نریان
کم لسان حال ابر بنون خدا	لهر کیمبر آکرده ایدر نیا
اول نای فکرم ایدر لسان اولیا	عشقده مویکی سوزنده لودن
عصده بدوب نوبجه لیده ناردن	سویتمده مویکی آبخاردن

الایه

ما یقرب عبدی الی الله بالنیة

لهل ایتک حیدب موی اوزاناراً فقال لا اله الا انت نارا لعلی ایتکم منرا
 بقیس اواجده علی النار لهدی فاما ایزیرا نووی یا موی الی انار بک
 فاخلع نعلیک انک بالواد الهس طوی

غزل

استغنیه چراع دل دیچور	لغوز	شعد باسه صوم جانده اول نور	لغوز
ایتم انوار تجایی ایلده دنگ وجود	لغوز	ما و طلیحیه رکلی جبل طور	لغوز
غزوه یازلمه صد هاک ایدی کوکلم بوغلیکده	لغوز	قیفه قدرت انکاذه سا طور	لغوز
منزل اول ایدی با محمد سر عرسه بریه	لغوز	هیچقارده داره انال الله ایلد منصور	لغوز
نفسی بردار ایدر دی بی یود حاجت غیر	لغوز	بیلر دار اوزره ایلده رازی منصور	لغوز
ملک ایمان پریشان سیر لفق ایدی	لغوز	اولدون خط رفک فتنه منصور	لغوز
اولد سوویه ققدای مهر قیامت که ایدر	لغوز	دلکری بر سر و ذک کون یوزی محو	لغوز
ای اولدون سجد نفقارده رجانه قبول	لغوز	اولدک بعد اصنامده منصور	لغوز

کدر زای شمس اولکم شالقد منصور دیوزیه

اولد فردوسی دلده لهرس مور

* غصه شمع سبستانم بویون *
 * مرز پر شمس و خنایم بویون *
 * القرایر نیار و کرا ایدم *
 * شاهد مقصود ز نیر سوزم *

* بر درخت یاک صهل نایتم *	* روضه باغ عنده نایتم *
* کف زینم خاک بالیز جنان *	* فرع یاکم نا باوج آسمان *
* نخل طوبایکده اصلم سدرده *	* فرع اتمام قصور روضه *
* لهر کدوم طیبم شمار حور *	* نور لود کینجه انبار حور *
* اول نوزک فتحه مفتاح به *	* اول جمالی روتبه مصباح به *
* بر نرنا مکه یرم طور سینه *	* دلصه یاکم اولری صیغ آملیه *
* بروخت پایا ناظم *	* بر تجلیگاه نور بارقم *
* سرقاوغنا کوروزم لهر جهنت *	* اولاندم سرقی وغری بر جهنت *
* طور سنا و عصبی موسی یم *	* دست بیضا اولدهای موسی یم *
* موسی یم نوم جمال آینه یم *	* لهر قبا ایلله دیرینه یم *
* بهمای دد معانکه دو بال *	* بانه انوار جمال ابو جلال *
* قید شیب اید کون جامم *	* لهر نظره شمس تاب لاممم *
* آتسه اید رایغ سوزله بیره یم *	* وصل یار ایدر کلستان ایدر یم *
* زوجه وصلیه عجب دلوانه یم *	* عتقله لهر شمع ولقم برؤنه یم *
* اول غزال چشم روشدی یارکه *	* شاهانه ایدی بنه فریادم *
* هوز اولری مدونک نش لب *	* مرغ عنقا آتخوله ایدر طلب *

* بیضا جبر اولدم آستان *	* ناولد مردوره اولدم قشان *
* نقی زلفارنگه ابر طرف کشید *	* خانه شجیره اولدی سر بید *
* بیز کویته بیه اولدی سرفراز *	* نوبتلا عیسه اولدی جملوه ساز *
* مرکز مریده کورنی آفتاب *	* سفر مرادیری مالکتاب *
* لهر جیدی ساری قیوی مثل هو *	* باشمه آشی موجه دیزی نور *
* لهر بری کوه پشخان اولدیبر *	* لقب سرتکه دیده خونیندر *
* اوردلای شه بند که فکان *	* اولدی لهری معوج ناتوان *
* صد نشاط نوه مرهای پرد *	* لهر دم عجز نیازه آه سرد *
* رشته جیل منیه استوا *	* لهر دم دود نزلان آه دنا *
* شالقبال زرق الوار عشه *	* لهر دم آمد شه آزار عشه *
* شالغراه جاده اسرار صوم *	* لهر دم بیفولنه افکار صوم *
* دست جانانده و برلی دستم *	* جریحه نیه اولدی صولدی استم *
* نازه لندی کیف مرهای ازل *	* مست اولدی چشم ابروی ازل *
* یاری قیلم بیلیمیم محوری *	* عاشب ایندی بوم کور بکم عالمی *
* اولد عالمدر اولوردی لقب چرخ *	* بر عجب انواره کم اولدم تیغ *
* روح جان بیلد اولوردی آب و گل *	* بر عجب اسرار کم ایردی بودل *
* شجیت کوریم اولوردی لطف *	* بر عجب مرهانه کمالدم آستان *
* اولر زمان ایچمه بیلیم نولیمیم *	* محو اولوب لهر واره کیدی بولیمیم *

* جیل سمع و فزوه آستان *	* دیریم ای کفرار وصل باغبان *
* کل دلکانه هیات جاودان *	* ابروانک ناب تیغ مرک جان *
* عارضه ک سمع شبانقاه حبیب *	* ناره لغبه لاله گاه عنده لب *
* سوز و شمع خیمه آنسه مرکب *	* بیبل و افغانه لفتان لبک *
* یانه سرد در و شمه استیانه *	* یانه سرد و غم وصل و فزانه *

* یا مجنون - عذیب ناز ساز *
 * که استغنا و نماز و ناز نینه *
 * لقمه در سوز و صفای ناز و نور *
 * ای کج کله ری سینه قیلان *
 * سوز ایله قربان ایرده کجه ری *
 * بنیم کربان یا چشم کجه ری *
 * ستمه دیار سنن بنیم *
 * کم بو شاه جود و وجود و عدم *
 * بلو مجرب کرم ایتروم نبلکم *
 * اوزک بر بنقله اولم استغنا *
 * یا زور سوزده شمع جان فلان *
 * که اول فریاد عتفه و عتفه *
 * لقمه نبرد برجهال ناز و نور *
 * یا سخی کم سالفه نیا قیلان *
 * آتسه سوزده ایرده کجه ری *
 * بنیم سوزده اولان جه کجه ری *
 * کوه انبیا سنن بنیم *
 * عرصه دیار ایله بلایفه و کم *
 * غائب اینیم نبلکده سنلکم *
 * سولینور بدن جرم ای نکل *

اللّٰه
 * وما یت اوزیت ولله الله رحی *

[.. ولادن وودنه داز بجه اجان آکره ..] دیو قریبیه

* غزل *

بغا	عارفک ماه تب ریجو - عباله -	بغا	نور و جریک آفتاب صبح آجله -
بغا	شمع یاک هنک جای محمد -	بغا	خاطر بر دانه یشمم بکار دانه بیم
بغا	رشته بار یک خنده سوسله -	بغا	آتسه سواری عشق قزل دیوانه بیم
بغا	کم جباب اسله لجه ماعله -	بغا	لقد واد عشق اجمده شمع الکنا
بغا	هیاک ظلمت قتل اجناد دجا جله -	بغا	صام مهربی عشقم بیت اقدس - بیم
بغا	کم سر عشقم اول تیغ قابله -	بغا	به سنک ای اوی واللا تراذ طبعنم
بغا	مرغ خوسه الحان اناء بدبله -	بغا	کلبه کخجه کلزا بیم آدمم
بغا	عقده بیجانیم خیال شعله -	بغا	بیوم ساری لبوی جبه مقلبه
بغا	ناجده بحر عشقم موج محفله -	بغا	غره دیای می و سر بوسه نریبه ساغرم

بکتاب خط عثمانی و ملک حیدر	شعره دیار عنوان شمانه -
صفت اطمینان بیاض اری جولام	صیغ بر سواغ جلال لصد لقله -
ختم در دهر سرخ بند عتده اولو -	شعره شکی سنت بر صمانه -
و اصل شتی سوار طه نغان کعب بم	نقشه زبیه طایم صبح حیدر -
و اصل دیار اولی برده بیوسه خا -	لهججه کونیم جسم مانده -
هوا صی روتندلان نیرم عتقم له کعبه	مالقصاب عالم انجمه صمانه -
هانم سرمانه دیوان عمه و مطلقم	رامه دیوانچه روزانه عتده -
ناخده انشت اعدده پیام و هدم	مطهر اشرفه انوارم در لاند -
روح تجرید مجسم " باره سر آستیه	سوزده آسوب افندی انامده -

نوعی عقیده فروزانه اولده فردانه بم
بتدای شمع نیز اعظم معادلده بکتاب

- * عقیده شمع بیستایم بوگون *
- * مراد به شمس و شایم بوگون *
- * الفتر ایله نیازه ذکر ایدرم *
- * سالفه مقصود زبیه سوزم *

* دیدی ای شمع بیستایم همومه *	* کفنه سر زاده اول برده بیوسه *
* سرشاده اوله صحه لاله ده *	* ماه و سه یوکسک کور و نعلهارده *
* بیج نای ایلرخی باد صبا *	* در حجاب ایلر هنر ابر لقا *
* غنچه و سه بر دل کور و نعلهار بکتاب *	* خورش اولده اول نور یادال کتا *
* جام و سه بر نغز اوله نایناک *	* سنک طفیلده اولوسیه بیتر جانک *
* جبل خوسه بانک اوله لفرقن *	* جوده کمالک اولسون سنک قفس *

* کل بی بنده لقمه اولی تر *
 * انجمنی محرم لسانک کجما *
 * کولها - منده اولی اشکا *
 * بیل حصه بیستم سه بنده سیه *
 * عاقل قیدم شی توخراغ *
 * مرد مضایم لسانجه بنم *
 * صدر دیوانده قیدم سرفراز *
 * کر خضریم اکانضاج سه *
 * عارضه برمالقنجد - بنم *
 * لقمه سوزک آیت لایه ستمه *
 * به سپوش لباس کعبیم *
 * به خلیل خالوه رب کریم *
 * ساد قربان ایلم کبسه جهان *
 * نام ایلمه قیدم شی قورلقب *
 * زده ایلم آسمان ایلم شی *
 * فاسد نیم زان زبانا هذ *
 * لقمه چراغ ایضارینه سبل ایلم *
 * استقامدن اولویسه به نوا *
 * سرفرو ایلمه خوب لقل وفا *
 * خواب غفلندن اوپان زتری *
 * عقده کله سکا پرواز لر *
 * قیل دولت مرد هوستانه *
 * عاقله لقمه زده آماده اول *
 * طالب سوره اساری نزان *
 * خاروش فیاضینه ابد کرد *
 * کسسون منغای بی بنیغ فضا *
 * نه باد بول اولویسه به قرا *
 * نیه سیه ای شیع روشه بنده سه *
 * سالک راه وصله ایلم سرخ *
 * یاد سالکم زجه سیه بنم *
 * ذات علمه خانه زبیه طراز *
 * نیر عظیم نیم مصباح سه *
 * سعد باب آفتابجه - بنم *
 * رونقه لاسک کتاب ستمه *
 * واضح اس اساس کعبیم *
 * شوق پاک ذایع و بیع عظیم *
 * دامندن ایلم زرم رون *
 * ایلم خامه سیه برکوی لب *
 * شیع ایلمه شی جردن ایلم شی *
 * آشا وجهن اعقاب هذ *
 * جو لقمه خون دلی سبل ایلم *
 * باغرنیک باغنه دو کرسیه بلقا *
 * اولوی سزر لر سندن روشا *
 * نوزده عشقه فانه اندی *
 * ویرا هارت توفیق ایلم بازلر *
 * کرم سغه ابره لر جانانه به *
 * غافل و عمی استفاذه اول *
 * دارسان حال ایله ایلم بیان *

الآیه

اخرج الى سبيل وبتك بالعلم والموعظة الحسنه

دريم ای شاه جبران آفرینه	بادشاه کلفت خند برینه
سختن صباغ اندر	ماه بجز رواج اندر
مرشد راه خدای عالمیه	رقصای نیره الفل یقیه
آستانک او شتم برتری	در کزنده بو شتم ناب و فری
شمع اولوب بزنده اولم کوره	آستان در کزنده سخت و ماه
کرچه ایتم مهر و مالک سرفرو	ایدم بزنده خدمت آرزو
نور و درینک دایمده ای روی ماه	نور صبح ایدم عطف نگاه
نور ایمانم جمالک بر نوی	بخشم سایه لطفک اوی
کیجه بیلم ناز زلفکده دیکر	کفر بومه زنا زلفکده دیکر
عاشقندن او زکده دبار بستیم	خشم حشمتک دایمده ناز بستیم
نیغ غمزدک کردندن کیمسون	آئینه عفتک تمدن کیمسون
کوتر لعلک بزیفا سزای	فیضه کفنا کیم بولدم آب و نای
عاشق سوزانیم تلکم سنک	شمع مجسما لقم تلکم سنک

عزل

عاشق فوس جان دلبسته زنا - کم
سک عفتکده دایم در نوال جولکم
نسه فیضه حیات باده کفنا - کم
سجودسه آرزوه جانم سینه آزار کم

شده رخسار جانسوزنده اولمام آبرو
 به سنك پروانه جمعيت افرايم
 بيز غمگين دله كرده ناله كاهلك
 لهم شريف غمزه كم لهم نشسته بر داركم
 وصلت موت ايد اولماز هاره در عقصر
 كم سنك بيمار صبح محشر دياركم
 دلخوره جرات دستردانك اولم سنك
 نغزه نيز سوار عالم اسراركم
 آتسه رخساره پروانوسه بنيم نه
 لغتيجو داغ محمد شمع آتسباكم

لغو

ای باغ نزارده بنه سرو روانم
 کبوری سنبل ضیعی غنچه دلهاغم
 جیل بی کده خدیبه ناله گناغم
 ای روح روانم نیم ای سینه جیغم
 عاشقه اولدی کل بیزینه آرزوی نفاغم

کافر اولیم غر کوزل باه ابریم
 عشقه اید رسولی چون عا ابریم
 سنه دو جران ابره آله کاه ابریم
 لقب اوله زباغم بزاده عباغم
 آنده بقا کنج غمک اولدی نفاغم

فیدک دل ارم کوه زلفه بنه
 بنیم نفس سنک مدینه سنک
 بر باره تم کعبه اهلازه غنه
 فریاده سکا جیغم حاصل دو جلاغم
 بیضا کدوب فالما دی لقیح نام و نفاغم

- * غنچه وسه مشوم اولوب اولدوغم
- * تزیی مرکان اولدی ضمیم جیغم
- * ماه نو آسا اولوب غریب خلام
- * شکرانوار اولدی در خبام
- * کل کی ساراب ابریم مه لدم نه
- * جام وسه پردم تری اولدم نه
- * سینه مجرومه دلدی بار دست
- * سینه فانوسم اولدی بر شست
- * کدی کردوغم نه شیخ ستم
- * بیج ناب اولدی وجود ابریم عدم
- * اسده با سده بز بر و کجا
- * ایدی شوخیغم نیتلبار
- * خرابه واردی جیغم نجت سباه
- * اقراره ایدی کسوف مهر و ماه

- * اولدی مهربوم بیه برقع نشیه
- * کوشه غمه بیه فالدم حزبه *
- * صغور مرآت روشدی غبار
- * صورت دیا اولدی بی سحر *
- * رنگ نیرنگم کورونی رنگ رنگ
- * جامه زیبای شوقم انی رنگ *
- * سوزی کوهده شاره باره لر
- * رفصه رنگدی بتون سیاره لر *
- * رسته بزی شعاعم ناتوا نه
- * برده بیغ ایچره فالدی کرسان *
- * استوی موج تا باقم سید
- * اطللس افسونک اولدی نابید *
- * زره لر پرواز ایغز اولدی لر
- * لقب کرو چون بی بر فالدی لر *
- * فالدی لر سیرانه پرواز لر
- * لجه روشدی عاشق سنار لر *
- * آتسه زلفده باشم ایگده م
- * وصل جانانای تمی ایلم *
- * مالقرویم قبل نظر اواره بی
- * ملقم ابد کن بولاسکی باره بی *

نخس *

خزنده لجه ایله مراهبه اولدم نوبتلا رکدن
 ابرغ اولدم وصال کسبم بدله ناله کدن
 دینغ اینک صفای بزدوبک مرغ ایگدن
 مسام خاطریم بردنشم کلفزار کدن
 کند کشته ایلی محمد سببیم دینغ دلچور
 جمالک سیرینه کوز کوز کورنی چشم جادور
 سراسر بوتمه نای دسه سولغ اولد مولر
 زیاده مال ایلم فریاد ابد ریزان اولوب خولر
 کوهل سوزان کوزم خونریز هیسم اشفه کدن
 شلیغ خلقه زنجیر عشقه کرفتم
 فراقک دردینه یوده چاره به وصلده ناچارم
 نولو بریم بقاه اینتک ایا دوللو ضحاکم
 بدس فرسه حسنده نچر بلبلر که بیچارم
 کوهل سوزان کوزم خونریز هیسم اشفه کدن
 پریشان اولدی مال نظرم زلفک بی جانا
 نمایان اولدی نالدم رتبه وصلک بی بلاد
 نغان و نالگی لوهالی کوه ایلک اما
 بو چشم استیافه وجهی کوه نزدیک حاله
 کوهل سوزان کوزم خونریز هیسم اشفه کدن

فراقه نازینه با ندی سزایا به نه مطامه
 جهر بریان سینم داغ چشم خرقانه الحما
 تشکی ایدم عالم کجا بر دانسان آنچه
 زدن شمع بستان بوزنه لجه لجه یا فحوه
 کوکلی سوزده کوزم خونریز جسمم آنفقه کدن

- * عشقه شمع بستانم بوگون *
- * مهر بر شمس و خیا تم بوگون *
- * القدر انچه بناه ذلکر ایدم *
- * سالد مقصود رانچه سویرم *

* ای سمع بند پیام آفرینه *	* مردم ایه البسیل شرح دبه *
* با ابد چون عهد و پیمان ایدم *	* کجا با هم در سوزان ایدم *
* اوله مبارزه اوج وصال *	* کجا بیکجا ایلوب عرصه حال *
* کجا ذوقه وصل و کله لجه اند *	* سوز نالم لیدو روزا نله *
* مست و هیرتم ایلدنه تا ابد *	* انجزم عشقک بداندن عهد *
* نزلکم آنسه ایله الفقهیم *	* سالد مقصود رانچه صحیده بیم *
* مظهر عشقه و بعدو - صبرتم *	* محرم نوره خلدو - سیرتم *
* نیده محضی اولدی اسرار نزلان *	* ایدم اول کز محضیدن بیان *
* لقب رموزات حقیقه - سویم *	* لقب کوزات حقیقه - سویم *
* عاشق معشوقی اعدا ندر سویم *	* عشقه و کلم تقابل کمانه - سویم *
* اوله - بر سینه ده ازاب عشقه *	* نغمه بر دواز ارباز نظر عشقه *
* اوله - کربنه ازاب بدن *	* بو یلر فیروزه اوله - ایلم شعله دن *
* بزم نسا نیده بو طاردم مقام *	* شوقه انجزلر ایدی ازدهام *
* اولدیفیدن زوبنه باره سبب *	* زروه اعدده در طور اوب *

* اولی تجرید براب لب و لبم	* صورت انسانه دوشی قلمم
* چاه غصه دره مرشد - تنم	* اطلس افدک و سه بر لقمم
* قعب پر سوزم اول نای جرایغ	* بر تو عقیقه کو حکم باغ و باغ
* طبعم زبده مخفی تراب	* خوده دانک جسم بنیم آب و تاب
* ناره نه - زوع حیوان بقا	* لهم لقواد الهزامم به یا
* نفس انسان بقا حسه فصالح	* سر بزانه فروغ استمال
* بالوجه انسانه مفید اوزم	* فطری عجم - عیسید - اوزم
* آنک تجرید از حق مظهرم	* لقب هر و فعالیانه مصدرم
* بر شب فرو زده هیوه اول نقا	* قبلی بر عرصه بجای یادقا
* هیوه کوروزی بر نونو جمال	* هر سه قبلی بجر عمان جلال
* عرسه حمان از زده کوروش کمال	* فرسه نیر از بجره هکالی جلال
* غرود اولدم خود دل الوایز	* از دسه اولدم حمیه اسرایز
* انفصال اوزره کوروزی ذوالنفا	* انخا ازیدی صباح و زلفبا
* نامادی اولدیر لیل و نرنا	* بجمع البحریه اولدی کشتی با
* کوروش خوب دایره و حدت معنوج	* جوهر ایدوب غریب کوروش فوج
* هارقی قبلی قبحی هلهو کما	* لقب کوروزی کوروش سولرا شکا
* ایلیوب انوار احمد دمه بیان	* کوروشی مشفاته محمد دمه عیمان
* یا ایلیوب سبح المانی فاتحه	* ابروی قرانه عجمان فاتحه
* سولیندی باله از اولیا	* کشف اولدی لقبی یوز انبیا
* ستریم وحی اولدی اسرار اله	* نتلم سوپر هدا به استبناه

اللّٰه

و النجم القوی، منقح منجم و ماغری و ما بنظر علی لروی اوله لاندی لروی عده شریافی ذرره فاستی و هله
 باد فو لندی تم دف فندی نقان قاب فرسید اوزنی فاهالی عبده ماوهی مازد با نقاد ماوی فخر و ن علی لاری و لفظ له
 نرله افری عده سده الفهی عله نقیبه الماری انبیا لسه لیبی ماغی لهر و وطنی لندی صدایت ربه انبیا *

قرن

عشوه يك مینای سرشاه منست در د مهروی قوهقا - منست
 دردی میخانه کشنده زبیه لهرکه مرهانی کشت میخوار - منست
 میبجسم و جهان لهرهای پر شرم لهرکی برسوی لهنجا - منست
 شیر مردان خدا جل جلال در مفید نگاه کرها - منست

شمن آمد مردان دلبران عشوه

شمع بزم طوره اقرار منست

مالک ملک سریر اولیاسیه یا علی استوای عرسه جماله تما سیه یا علی
 لهرک طس سنک شاکده نعت مطفی مطفاسیه بختی سیه و تقاسیه یا علی
 ذوالفقار کده عیان اولدی جمد اولد جمال شبه بوقدر کم دلیل کبر یا سیه یا علی
 لقیح عقول اتمراه طرات وصف اعظمک انبای ابتا و انزیا سیه یا علی

شمع و سیه انوار عطفک له جبران اندر فنا

سه همماه شمن صبحای بقا سیه یا علی

- * عشقه شمع بستانم بوگون *
- * مهر بر لبه شمن و خیا نم بوگون *
- * الهتر از تو بنا - ذکر ایزم *
- * سالد مقصود ایزه سولرم *

۹۰

- * چو کز ایدر نورنا بجزره طوب - نا - دمه موسی به فک لفر اولدی نور *
- * غزم ایدر بیل ایجره آسه سینه - نظر اولدی انال الله سینه *
- * نا غرور استخار بی وفا اولدی ابر الصبح بر کفنا *
- * کان اولوب تنور طرفا عیان بولدی سرکده نه بخانه نوهیان *
- * نا - د - صجب جنای آفریه شاله کدر انم اولور بر قضیه *

برده در روح لطیفه کف و کم	ورد حمداده اولو بو قسم
حجب آتسه قلوب انسانان	نور و سکرته که ستر زنان
نار در سرنا با کومه و مکانه	نور و کز هفتای لامکان
نار و عیشه قدیمی آتشنا	نور و اوی آتسای آتشنا
عشقه اولی ایسه طویله بوجوان	اولی زبده شمع غوربید آسمان
نور و شمع شب عالمه اول	لفظه کله مرکز اولی اول
اولی ایسه بو ستره آتشنا	قبل دکنه شمع عشقی روشنا
ایلی عیشه آتسنر مال	شمع رویت اولی بو ضیال
آتسه عشقه با نوبه کبچر	اصل جهانانه اولی کبچر
کبچر بیار اولی الفل درد	نا صیحه نار اولی الفل درد
باطله اولی قده در خود ایا نوبه	شمع و سهر نور و یغری با نوبه
ای بقا مونس اولی مرد خدا	عاشق دسوز و یار بر وفا
پیر کمان حقیقت پروری	بیر مردان زلفه میدان اری
سند کورسب نارجه نا صیحه	به یکی بیایسه نا صیحه
دوده آتسه بی ایله زبون	نا بجه بر نای ایسه دون کون
سوزشه زوقه بیور بر ایسه	عاشقیده قدره بیور دیو ایسه
یس سگای عشقه حتما با	خوابده آلی لعلک به اریا با
عشقه اولی اولی اولی به قرار	بهرم فائده اولی هم خو قرار
بر قبی قیدیم اسرار عشوه	شش جرم تم لامع اولی عشوه
ندی سر نایا نای اولی تنم	هیره بقا مقلید دوستی قسرم
دیریم ای عشقه حبیب به نمان	دل فروغ شمع بخش جسم و جان
ای ضیال مصفوع ز نر نمان	سایه صاکی با شمع شوقک امان
ای شمع نایا نور فرور عشوه	نیر طلسم رو در برور عشوه
نور با روی اهدول علی	ای جبروت سالفک درت الی

* سب چراغ اندک بی ای عمو تارک	* بی حالک با سحر تیغ لهدون
* برینیز رعایا سیه بیلدینیم	* عقیبه اما بده بیلدینیم
* خانه دلده او تاغک قلدینیم	* بی جانده چرخک قلدینیم
* در دیوانیزک جو جسم ناتوان	* سو قد قیلدک بی روح روان
* کدی یا غمده شورک غم سره لباب	* کدی فاعلمده بجا و بدک شرب
* آتسا یا ذک خراب ایزک بی	* سابقامت و تراب ایزک بی
* آتسه اولدی باسه و یا غم بده	* یا ندی جانم ایدی یا غم بده
* خوده دل با فوئه اطرا کتوز	* اشکبارم دره ایضا کتوز
* سجا عتقه وار فرقتیم	* کره کیم جانان ایلد لکم عترتم
* محسه تدبیر بیان سمعه	* عتبه بیسج سان سمعه
* مخافیه کفاری و راع عتقه	* محافلک کفاری شماع عتقه
* نوحش جسم آتدغم اول	* نیش اولد سینه دره ماغم اول
* سوز تشبیه حاللایت بی	* ایلدمان محو ایزک ایلایت بی
* عتبه جانان ایلد کز اینون لیم	* نشت اهراره کویز فایم

اللهم
 طمعه الملك اليوم لله الواحد القهار

* یا ندی انصه سرای دو جویان	* بر سر دو سدی دله نالران
* زانده زانده ایدی کبریا	* اولدی اولدم بر ندای بی نوا

عاشقه و مضمون ایدنه غنچه غلام	ای بی حیران ایدنه شوق نغلام
بو بجه زبانه فالما دی در کوه قزایم	ایلمک آهسته غم ناله و زارم
یا ندی چرخم اریدی یا غم	آتسه عتقه بانوب جسم نزارم
اولدی در افشان جویان دود و سزارم	سعد فایانه آه و نهایان

بزرگ قندک بی برشم و ددا	عشق ایله ابدک عاطفه سوا
در دله اولم کاهون بیل شیدا	بانه ایون کلبی ای غنچه صوا
بفریمی دلدک ایوب اسرارم کویا	دیدی دو دغم اشته بو دغم
غنچه خندان اولدی بریشان	خسته فغان قیدی لهریم

رشته زنا بی جلده دوشم	باد کوهه ایله کاکلره دوشم
کفر و خفه لرله نیجه دلره دوشم	شبنم اولوب کاکلره سنبله دوشم
دیده واستم کی باد الله دوشم	هولدی تیاغم دله تا باغم
کله اهرن کمره کلسان	اولدی دستان خنده سز برام

درغ کبکانه ایتم باغ ارده	ناره کباب اولدی تنم سیخ سنده
ساکه اعزاف اولوب برنیجه رده	نابت سیا اولوب هاده قدده
بندی کوی سنده تنم دارمده	قالدی تیاغم کوهی اوتاهم
ای برجه سندن شاه جولا بان	عالم مکان عیان راه کتاهم

شمع بستان اوله لاله سوزان	اولدی سنک وصلح ابره سمن خندان
نور صابون برتوق ایماه فروزان	اولدی یم سیده کسه سردی نما یان
بجربکی قلوب دیده کریان	یاقدی بره باغم سوندی اوجاهم
بی شه و بی جانه با سروسامان	فالطاری ارماده و تکانه بیل و نایم

عشق شمع بستانم بوگون *
 مهر به سمن و شایم بوگون *
 القه ازیم نیا - ذکر ایلم *
 سالکده فعود رازیم سوزم *

* کفتم ای فخرم ز شاهی بهزت * در لای طورتی بهزت
 * در دایع جسم جان شد نایع * آفت روح روان شد نایع
 * بهر از بودن صبح به جلا نه * از جلا به صبح بر دمه کسان
 * به نبودن سجد زنا بهست * چون نفاق بی بیای بست
 * تا باوج رسکی بهبوستکی * به جو مرغ از دام تخت بستکی
 * بهر سنا از حمید لهر خط * خوشتر بودن جو مانه فقط
 * ازنده ماندیم بر اضطراب * به بود باد بیستی چون حساب
 * لیک در اوج فنا کلام نبود * کستم انجالی زبان و لاج وجود
 * از بغای سبب کستم بافتاب * سوز دل خولهم بشمع دل آب
 * ای فروغ شد سر سبز ما * در کستان دلم تست لارها
 * در کنار خاطر ای جوی روان * فیضه تو آب حیات جاوران
 * ای چراغ از جنبه سفار تو * غلب کون مومره از زار تو
 * ای فروغ آمد روشنای در تو هست * لهر بار بار آشنای در تو هست
 * نمود مشهور اما لیکه تو بست * قریه شکر شای در دلت
 * لهر نظر دارد تا چون احتیاج * از تو لهر تب زنده دار بر عدج
 * لهر مریضی را توی روز حیات * از سبب لهر جان در یاب نجات
 * از نور و شمه کعبه ازارا * بار روی دیده کربا را
 * کفتم ای بار روز هجرات بست * امید بدمی لهر کجرات بست
 * از فروغ عشقه تو جانم بفر * شجراغ بیت اظمم بفر
 * آمد تیفیکه با بران تست * امید دل سوزده از زبان تست
 * شمع کوی چون مرا ای بار مه * مددستان کستم ای دلدار مه
 * مدد غیا - خاله نتوان تو بیم * زره مهر درختان تو بیم
 * روز تو شمع جلیان افروز تو * مدد تب و بانه جانور تو
 * در ازل مره بود تو مقدم مه * وزا به معقول تو مره هم مه

* به شود طور جدی ما	* بابت این خطاب اند ترا *
* نور و حریت نور و ایواج نور	* سینه عالم لفظی مدعوط *
* گفت بار ای عاشق بزار صه	* در جفاقم شمع و شبنام صه *
* در جرم وصل دیارم نوبی	* مست حرمیام اسرام نوبی *
* مد جمال مطلق مرآت تو	* ستمه دیار مد شکافه تو *
* با وجودم از تو فخر آسم	* میخورم با منک لهر آسم *
* چون فدی صه بگری جانرا	* میخوری صورت جمانرا *
* ای فدی کومه تو با کومه صه	* لهره تو کم شد ز نور لهره صه *
* با نامای جمال لهر نظر	* نا چشم صه نوشی بر بصر *
* لهر زبان قدرتم داری زبان	* لقم از تو لهر کوی بی زبان *
* پای صه پای تو دست دست صه	* نای وصلم شدی سرت صه *
* ای بانرا جمال والری	* بی زمان بی معانی آری *
* صورتم داری ز سر تا پای تو	* منم شدم از زیر یا بالای تو *
* بی وجودی با وجودی در وجود	* بی وجودی خواصه اندر وجود *
* رویی خاک ده اید جبار چیز	* لهر بار اید بیخ و لفت اسرار چیز *
* با ستم عشقم دانه جالها بسوز	* با فروغ زارمه شود و لغوز *
* صحبت اسرامه اسرا کیده	* بار بان حال کو اظیار کیده *
* با وجودم تو وجودم کو برو	* کوی لا موجود اللهو برو *

خطاب شمع

* کومه ای پروانه جانوز صه	* دل بستان جریغ افزوز صه *
* صد که آتشخ بیون نسیم جیا	* شد ز نور عشقه او نیچر ما *
* لا مکانی بیم مد لهر جانیه	* کردم از نار کجبت زر کلاه *
* سوز عشقه دایم سمد سر	* سوز عشقه دایم ز بر *
* مد سبقت صه امام جعفریم	* کم سواد سب بود فرقه سرم *

بوده ام آل حمیه مجتبا	بر سرم لفظ شیر جفا
لهجی سیم باوج کربا	بوده ام دانت بشر انبیا
لهر بگنازه کنم جسم لجا	مقدما کشتم نزهت ماسوا
در سون زهتفن سوختا	مشم باوج معنا پیتوا
در زلفاب راه باسر کرده ام	عاصه عاواترا بر کرده ام
لهرستانا بیک سوزان شم	لهریجا بیجد وی یابان شم
ایه شبارا روز کرده مایه	ایه شستان روز روشناه مه
جسم جید باره یاری کنم	باشره کرهه ا ناری کنم
نار! باوج نوری میکشم	هانک برضرا عوری میکشم
لهجی مرغ تب اوزی خوشست	از دلفه تا صبح خونری خوشست
در سحر ماند دیده خوب گشت	نالہ داری دم عورت گزشت
لب بلب بیخج جانزدان	به هرتاب نیم بس خونزدان
دکسان جران چون غلیب	خوبترسه ناله زکر جیب
عسوه عسوه کوی برآشده	چون کندر سه بغایه به شده
لهز بیت بت بیانک باضم	به بود شمع قناره بود نم
در ساجد برندی یا خدا	خوبتر بوده هیرماه الهنا
در حریم کعبه بر بانک نی	خوبتر شد خویا کشته با منی
معنی نطقم بالفیای بود	راز باری بود انجاری بود
شب قیام قامت سه بر قام	خانه مطهره منم اده بر نام
دوکل دوکل ولهم دلم	خدا جدا بیسم کم
بیض بیض شرح شرح	خشم جسم شکم کم
جمجمه عصفه	خوبتر بود در ترنم
شرف بفر جمجمه	تقطا قفا تقم
یلای یلای یلای	جلت خلت غمسم

* لَقَدْ لَعَلَّ كَرَمَ مِ	* مَنصَمَ بِرَجَمِ
* قَمِ قِمِ عَمَمِ	* قَلَّ تَمَّ جَاءَ جَاءَ
* عِبَّ عَمَّ عَجَمِ مِ	* يَلَّ مَلَّ لَلَّ لَ
* سِرَّ سَمَّ كَرَمِ	* نَى بَى نَوَّ نَوَّ
* بَيْتَ بَيْتَ مَحَمِّ	* أَلْبَا سَرَّ أَلْبَا
* قَضِيهِ ضَمَّ نَعَمِ عَمِّ	* لَهْدَ لَهْدَ لَهْدَ لَهْدَ
* نَسَبِ نَسَبِ نَعَمِ عَمِّ	* رُشِرَ سَمَّ سَمَّ

* نَتْنَى تَنَا تَنَا تَمَّ بِاللَّهِ يَلْلَى
* تَفَرَّفَ يَفَرَّفَ يَفَرَّفَ يَفَرَّفَ

غزل

* كَرَفَصَ تَلَمَمَ سِلْمَانَ طَلِيمِ	* نَلَبَ جَرَحِيطَ جِسْمَانَ طَلِيمِ
* سَوْدَايِ نَرِيَا تَخَانَةَ جَانَانَ طَلِيمِ	* اَدْرَكَ بَا سَدَّ كَرُ بَرَادِ سَدِّ دِلْوَرِ كَبَا سَتِ
* سَحَابِ دَلِغِ خَوَشِيَّةِ دَرِيشَانَ طَلِيمِ	* دَلْفَمِ سَفَدِ خَوَارِ لَبِّ عَفَايِ نَعَا سَتِ
* اَلْمَسْوَدِ دَلِ سَمِّ فَرُو زَيْنِ طَلِيمِ	* سَدِّ اَوْبَرِ دَانِ بِي مَفَرِّ صَبْحَانَةَ وَفَا

* بِسْرَ دَا تَرْدَةَ سَرَعَلَى بِمِ اَيِّ سَمِّ سَمِّ
* نَزَمِ تَبِيخِ فِضَا خَوْنِ سَهْبِيْنَ طَلِيمِ

* عَقْدَةَ كَمِّ سَبْتَانِمِ نَوَكُونِ
* مَهْرِيَّةِ سَمِّ دَرِيشَانِمِ نَوَكُونِ
* اَلْقَهْرَانِيَّةِ بِنَاءِ ذِكْرِ اِيْدَمِ
* سَالِدِ مَقْصُودِ اَزِيَّةِ سَوَلَمِ

* مفرق اولی فلجاء امکا - *	* چوند سیر سهر اشربتوا - *
* کندی داری عدالت میسوا *	* کوجری اذرب شیربان انجد *
* ده مرغقای شیربان عه *	* حید - اجناد زور بانه عشه *
* صف القویان مرکان تیرلر *	* حزب صلقام ظفر شیرلر *
* آدم فیروز زرف آشیان *	* عاطف بقیز جیشل عان *
* قافله ایچنده قیدی برسرخ *	* صبح صادوق چون اولاندی فرخ *
* فرقی اوزره صادقی تاج روشی *	* خلعت ایدی برضی برقی *
* عنده لب لامسا دله صباح *	* اشتری جیشل آسا ذوالجناع *
* خاتم قدرت کی بر دو زبان *	* عاشق معشوقه و سه قیدی لمان *
* ایدی اجزی انوار جمال *	* چون قیوب ایمای ائتت لهدل *
* قبضه کزاره قیدی مستحور *	* کم ایوب بر صادم مسول مور *
* جندیلر بانکه لوی لقمی *	* دو کدیله طبل سهر دولتی *
* ایدی آفند رشتت ایندیه *	* حزب ایوب هدیج کمان سینه *
* ذهاب امهانه دوستی جویع ناه *	* در دیند تحت جیانه سیاه *

وَجْهِ كَرِيْمِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَا يُودِعُ حِفْظَهَا وَالْقَوْلَى الْعَظِيمِ
 ۰۰

قطعه

کوزه خمر از چشم دو بینای منست
 همه مست اینخیز و صبحی منست
 آن شهر بازه اشهر استم در قفسی
 بسروش سروشان کما یا منست

* فقه لقا ابری نورستان المیوب	* در حجاب ابری بیلیان غیوب
* مهر عالمیاب اولوب قربت یناه	* سایه ویردی عالم نور سیاه
* اول فروغ زرم آفتان	* بر تو مهرید بولم تازه جان
* کم زمان صبح اولی رونا	* نفع جانانید اولم روشنا
* شمع پاک مجلس جانانه غم	* نور وصل یا ایله پروانه غم
* کتر از یاد در کوه غم غم	* محرم اسرار در کوه غم غم
* وجد و کت با که ذوقه وانی جان	* لقم سکننده حیات جاودان
* بهر که اولم راز اسرار آشنا	* خوف و خستیدن هند کبری بها
* زلفیسی قیتمه بزیم ترک	* زوصال و لجه یاد و برک ترک
* ناله دوزخ بر سر آمد غم	* باغ جنت سرو ناله غم
* دوزخیم جیفولر آتشده	* لاله زارم مسجد ویرانده
* دوستان غیری نظر کاهم دکل	* عشقون غیری شهر لقم کگل
* بارون غیری خیالم بویه غم	* لجه دون اوزله وصالم بویه غم
* نمانه بقا دم لجه وصال	* اختیار ی برده و نقص کمال
* لقم نه قطری فضا دن آفتاب	* زلفیسی زخه سقف قباب
* تیفده بایم قیامم دارده	* بویده در آداب بزیم یارده

* نیر اعظمی بر دانه بزم *	* به سپهر عقده فردانیم *
* بادۀ احرار ستم لهر شباه *	* صائمم آتیر ستم لهر شباه *
* نوبیح آسا بیاهنیدار اوزم *	* آسامه و سه بر کولبد - سوزم *
* آتشم اما خلیله کشتم *	* آتشم اما جلیغ - روشتم *
* بنده سیران ایزی هوید سبیری *	* بنده مرهمان اولدی نور آزی *
* عیده ابراهیم کشفه لهر بزم *	* دیده نمزوده آتسه بکیرم *
* کتر مخفی هذا ما هیتیم *	* آتسه و نواره مطهر طبتیم *
* زان و سه روح موسی بزم هند *	* نوبیحسه طور سنیایم هند *
* ایلیم حضرت و هیات انقبات *	* حاتم عطقن لنده بر نبات *
* لامکان اوزره نغم طرزان این *	* آسمان ایچره نغم سیران این *
* لیسج لهرایی لفتاوی بیغیر بزم *	* جسمه لهر مادیم ، آتسه اجم *
* چشم اولوب کوردم نجه اجمان *	* سیرایوب کجدم نجه اجمان *
* منشا و اسرار ما اوی بزم *	* آدما بیل آدم معنا بزم *
* باطنه و فیه لهر بزم دبیر نه بود *	* اول آضر بزم دبیر نه بود *
* قنده در اما بیاتر ستم *	* نور اقدس - مدار روشتم *

* الایة * * واللہ غنی عنہ العالمیة *

* اکتبا - ابتلاو - انی وان *	* لبیک مردانہ بلاد انی جان *
* صفت بار بیره بزم لوصیح و شام *	* فتوح اولوب ایچون لهر صبح و عام *
* صفحه غیب اوزره کمال آفرینه *	* هیونته یار دی رسم خط عالمیه *
* جمله موجودانے بر سوه جلال *	* یعنی خلعه ایزی الود لجلال *
* ذاتی تو هیده ایزی انقضا *	* حب ضعیفه مراد کبریا *
* ووندیلر بر وانه و سه ارض و سما *	* و جرف سیران ایچون صبح و سما *

* سوز عقیده روزی و قهر *	* غم و جلاله ای چون برناب و فر *
* برک لکری زبان او صافه *	* لهر دل بر غم دهقان او صافه *
* ویرد بهر بیهوده آیدن نشان *	* شکل لکری که زره آسان *
* لهر ذوی لادراع تحسین خوانند *	* لهر جوامد سحر سجانند *
* نفت و صفت لکری که به بیان *	* نوز وجه زانی او شکله بیان *
* دانی دانه قیدی پرده کید *	* مقتضای حکمت صنع قدیر *
* مالکتاب آینه اولی آفتاب *	* مصلحتی واجب قیدی حجاب *
* زره اولی آفتاب بی ضرب *	* چونکه اولی و هم نفس جلوه کز *
* بحر المکانه نورزی چون حجاب *	* ایلی انواع ایمان اضطراب *
* باغ حکمتی نورزی در لوفام *	* نوبرا قدرت اولی صنع کلام *
* قادی میدان خیمال مصلحت *	* وجهی هندی حجابی فانه فانت *
* حمدی که زدن اولی بی پیام *	* دوستی مهربانه بر غوغای حرام *
* حیرت آمیز ناله بر اشکبار *	* اهل در دوستی حجابی که دار *
* عشوه اولی آکا شمشیر لکری *	* اولمادی بر وجه اول پرده جاک *
* کعبه وصلین قیدی بر دلیل *	* اول سبب شکر بی رب جلیل *
* ناجی موهون قیدی بی لمان *	* آیت نوز ایجره خود و جبران *
* آسمان ایجره غم مصباح عشوه *	* سینه شفاه در لم مصباح عشوه *
* ظلمت لیل ایله حکیم اضطراب *	* لقیح من آنجی تا غلب *
* انجم و جرم سبطلینه سوزیم *	* دافع و لغم مدینه سوزیم *
* فانی کفای استراک و ربا *	* کم غم اول صایم رست خفا *
* آشنای طریقتی مشریم *	* شس اشرفی اویسی نغمیم *
* فاند بسلا عشوه کبریا *	* برده فاضله روی غم کفنا *
* عشوه و صاد و لکری کنای کفا *	* لهر غم یاه فزاده بر بسا *
* بولسیه دیوان هقه لوزی بول *	* سالفه اثری ایله قبول *

- * بکا لکرو اولیان بولان بجا ته
- * شمع اولان ادا هو صوت *
- * شمع اولان دل سب بروم
- * روح قیلان نه آدم قیام *
- * ظلمت نه ظلمت سبد بیان
- * روح آدم شمع عالم بی کمان *
- * روح هوانی حرارت آدمه
- * شمع روح حیانه عالم *
- * اول هیاتید بولم آدم کمال
- * شمع سیران اولور نقش جمال *
- * روح هیاتید هون ستر زبان
- * سرآمده مکان مکان *
- * نظر قدسین قیوب اشنا
- * بومقامه بزاریه نور خدا *

الحین قسکی

یا ایه آدم انا ما کون ادا کوان لیس مکان سوی ستر لسان

- * صاحب البصار و نمان الیه
- * کبریم کبریا موی ادمیه *
- * اقباس ناره ایسی غم طور
- * انده اولدی مظهر اسرا نور *
- * اقباس عشق ایست کوی بکا
- * اولدیه تا مظهر نور خدا *
- * بیروم برنوره کم نور خدا
- * سولیدی ساندن انک کبریا *

الایه

لهولدی ایسی سوله بالهدی و دینه محمد لظفره علی الدینه کله کفی بالقرینه محمد رسول الله و الذین معه
 اسراء علی الکفا - صهار بینهم تبرهم کفا سجدا یتنون نفضا صلا و رضوانا سیرهم فی و جوههم سدا لاجود
 و الله متهم فی التوت و سدهم فی البخل کزج اخرج طفه فانه فاستغلف فاسوی علی سونه بحیب
 الزراع لیغیظ بهم الکفا - و عدا لایه آمنو و محاولات منهم مغفرة و اجرا عظیما

تفت

- * کنز اسرار لاند - انا عنده
- * فهم اولما - لا مکانه - انا عنده *
- * نادی نور مجسمی - د -
- * کولهر کنج مظلمی - د - *
- * اولد لریجک نام و شان قنده - د -
- * کده فکان ایچره نشان قنده - د - *

♦ هبت فردوسه کلدرده می	♦ دلمکان باغده ببلدرده می
♦ رومادر ناردن لهم نورون	♦ جلودایر موسیدن لهم طورون
♦ آنسز اولما وجهه ذات جران	♦ قائم اولما اولمه کون و مکان
♦ باعث اجماد عالمه بعشوه	♦ مایه ارواح آدمه بعشوه
♦ فانی آیات تنزیل الرصم	♦ مایه ذات علی خلوعظیم
♦ یوعظیمه بوبارگاه نه قباب	♦ کتر تخفیفه جماله نه نقاب
♦ هیون نجای ایدی مولای عشوه	♦ نور وجهه شاله زینای عشوه
♦ یعنی قصه ایتری جناب کبریا	♦ کم اولمه زانده ذاتی رونما
♦ قیلدی بولوزدن محبت ذاته	♦ عرصه ایروب اوصافی آیاتنه
♦ کسور امانه ایراد ایدی	♦ اوله تبریک عالم اجماد ایدی
♦ بعینه بوز کبری دینیک انبیا	♦ لهم نجای ایدی فوره العباد
♦ وجهه سنه کنده قیلدی بیان	♦ وجهه ذاته کوردی اما حیای
♦ ناله بعث اولدی امام انبیا	♦ یعنی محمود و محمد مصطفی
♦ نور محمد ایری اوشاه رسلیه	♦ آنده اولدی حرمه للعالمیه
♦ حبب ذاتی اوله خوب ایری اول	♦ عشقی اولدی محبوب ایری اول
♦ یعنی اول شاه جنود انبیا	♦ اولدی نجون حبیب کبریا
♦ آنده بولدی حبب ذاتی قرار	♦ ذاتی زانده کوردی اسکار
♦ عشوه و عشوه و عشوه لایزال	♦ وحدت ذاتی ایبه بولدی مالک

الحديث

الحمد الذي تجلي لذاته بذاته في ذاته

♦ کور زهمت نه لایزال اوله	♦ عارف لایزال ایدر عزته نگاه
♦ اولدی بترسک اکر هو آسنا	♦ هانغی قیق آنسه عشوه آسنا
♦ عشقه بادی بولقفت آسمان	♦ عشقه مالکیت کون مکان

- * عَقْدَةُ فَهْلًا وَوَلَوْ نُورٌ خَبَا
- * عَقْدَةُ خَلْقٍ أَيْدِي بَرْدَانِ عَلِي
- * جَدُّ مَوْجُودَاتٍ عَقْدَةُ مَطْهَرِي
- * بِإِعْتِبَارِ قَدَرِي كَلْبِيَّةً نَك
- * بِرَبِّيَّةٍ قَيْدِيَّةٍ أَيْ وَرَاعِ
- * أَوَّلُ كَلِمَةٍ قَدَرِيَّةٍ أَيْ بِرِي
- * نِدَاءُ بَحْرِيٍّ أَوَّلُ بَيْتِ أَجْمَعِ مَسْجُودِ
- * بَيْتُهُ أَوَّلُ مَجْرُوبٍ هَادِيٍّ رَاهِ
- * هِرْدَمُ بَيْتِي الْأَصْلُ أَسْمَاءُ قَلْبِي
- * كَرِهِيكُمْ مَعْنَى مُتَقَبَّلٍ بِيَانِ
- * لَيْلِكَ الْهَنَابُ سَخْنُ مَحْضَلِ
- * بَوْمِيَّتِكُمْ زَيْبَةُ وَأَسْمَانِ
- * جَمْدِي بَرِّيَّةٌ عِلْمُ عَائِقَانِ
- * فِي الْمَثَلِ عَائِقَةُ دِينِي - يَرَاهُ بِي
- * عَائِقَةُ نَائِلَةٌ بَيْتُهُ - مَالِكِ
- * آيَةُ أَيْدِي تَحْيَى أَوْلَى - نُورِيَّاتِ
- * عَقْدَةُ تَرْوِيْفِ أَوْلَى بِالْمَعْرُوبِ
- * نَسْتُ وَزَوْجِي وَنَسْطِي بَارِدَةٌ
- * سَعْدُكُمْ أَيْدِي حُرْمَتِي أَسْتَا
- * سَعْدُكُمْ بِيَانِ - أَوْلَى مَسْجُودِ
- * عَقْدَةُ مَوْجُودَاتٍ لِكُرْبِيِّ سَيْمِيَّةٍ بَرِي
- * أَوَّلُ مَادِيَّةٍ كُرْمِي أَوَّلُ بَيْتِي نَك
- * نَائِلَةُ عَمْدٍ وَفَرْصَتِ الْوَرَاغِ
- * أَلْفِي رَاهِ بَوَارِهِ كَلْبِيَّةٍ
- * وَجْهِي عَقْدَةُ - وَجْهِي عَقْدَةُ - وَجْهِي عَقْدَةُ
- * عَقْدَةُ يَاقُوتِ نَيْ قَيْمِيَّةٍ نَاهِ
- * مَبْنِيَّةٌ عَقْدَةُ أَيْدِي بَارِيَّةٌ سَمِيَّةٌ
- * جَمْدِي عَقْدَةُ كِتَابِيَّةٌ نَائِلَةٌ
- * مَقْضِيَّةٌ هَامِيَّةٌ عِلْمُ أَرْزَلِ
- * حَبْرِي وَكَلْمِي وَكَلْمِي وَنَزْلَانِ
- * صَوْتِي عِلْمُ الرَّهْبِ - لَهْفَانِ
- * يَارُودِي بُوْدِي دَلِيَّةٌ بِي
- * وَرَدِي مَقْضُودِي أَيْدِي أَمْتَالِ
- * لَقْمِي لَيْدِي - زَوْجِي مَحْضَلِ عِلْمِي رُتَانِ
- * عَائِقَةُ مَقْضُودِي مَسْجُودِي كَلْبِيَّةٌ
- * سَوْزِي نَائِلِي لَقْوَالِي مَقْضُودِي
- * كَلْمِي - لَقْوَالِي مَسْرُوبِي بَارِي

» فصل اوصاف عشق «

- * عَائِقَةُ مَقْضُودِي عَقْدَةُ يَاقُوتِ
- * عَقْدَةُ مَحْضَلِ نَائِلِي سَوْزِي أَوْلَى
- * مَبْنِيَّةٌ رَاهِ مَسْجُودِي - جِلْدَانِ
- * أَسْمَاءُ نَظِيرِ عَصِيانِ أَيْدِي
- * صَوْتِي هَامِيَّةٌ أَوْلَى أَمْتَالِ
- * هَامِيَّةٌ حَبْرِيَّةٌ نَائِلِي أَوْلَى
- * مَسْأَلَةُ فَهْلِي زَيْبَةُ وَأَسْمَانِ
- * بَيْتِي نَائِلِي نَائِلِي أَيْدِي

* راجع اوج لهند - سرم *	* نینج حیات کثافت بیکیم *
* عاصه و مشرفه ایلد انیم *	* صیحه ایبا ساری خلقتیم *
* شوق نجس اقبایم حنته *	* شاله و صله تقایم حنته *
* آه و آ - عاصه و دیوانیم *	* غمزه چشم نده منازیم *
* عدلیک آه واقفانیم *	* قنسه کدرنک خندانیم *
* سینه پروانیه جانم کوزل *	* سغه شمع بستانم کوزل *
* تیفیم لعم باره لجه انیم *	* اهل درک درد بدو جانیم *
* دیده لرله هاب و اهدت کوریه *	* غاظ ناشاده اهدت ویریه *
* مرد سرباز جنونه افسیم *	* شالفا اوج و صده شریم *
* دایغ سودایم کنگلده نران *	* خون اشکم صدم حرنده عیان *
* کم نیم اول آه پرسوز ضربه *	* ناکر چوینه عیسه بریه *
* شکل اباد انیدییم طوفانی *	* عالمه اوزله بدیم طوفانی *
* اولسده صدایک دلمان خدای *	* پنجه اولما کربیان خدای *

* فصل اوصاف شکر *

* عاشقم سوز کلدانه اولده *	* عشق محضم کرمه سوزان اولده *
* شاه نغمه شه فداقلرله به *	* مرد عشقم بنده قلدرله به *
* طغی شیخ ایلرله بوزدیجی باسه دهان *	* کبغه عشقه ایچره اولمام کیشان *
* عشقه دل ذوقد ویریم غفلت *	* استقامنده تبانم بی یل *
* دردله کربانزه اهدت بکا *	* عشقم سوزانزه اهدت بکا *
* محوله بولسرم عضو - لامکان *	* عشقه کورسوم لرغندوشان *
* سرجیب آسمان استغفر *	* ماه و سدا و رسم رولان استغفر *
* نوحه نغمه ناچ اولم جهل *	* بن بوز بک تذق اولوب روفا *
* یانه یانه دونسه جسم افنده *	* دو نیم اولمندن اولسم دیره *

فصل اوصال عشوه

- عاشق عشوه عاشق عشوه عاشق عشوه عاشق عشوه
- روح عشوه دل پروانه
- کاشف اسرار - زبان اولش
- جنه دارم دلربا قلدرم به
- نوحه چشم خطر و بیزبیه
- روغما - بر تو مگر لهرینه ده
- در دلهای فهم آید - کفایتی
- لهریجه هنر - بزکم بر نفا
- زب کفر - جلا نهد دلا
- خضر دانگند - نجابت ظلمت
- مردم دانا بیو - چشم
- صد - ایوان عصا محمد
- رویت استیاء لهری بای و کلا
- جلوه کاکم صفت سوزنده
- مرا عظمه مقبل بردام
- ماه عالمتاب ابد لهری بر
- مالک و لر فتنه بر خاتم
- زودقه مانع کجده - خار و ضح
- ظلمتی دفع ابامک چشم
- کج ده بلک جنب اولد با ستم
- فانم اولدم لهریجه بر ستم
- نجی ایوب دو دقیقه ناب و فر
- ایدرم اعیان دامکان عیان
- عشق عشوه اولدم صادق
- بر نوسنگاه لهر کاشانیم
- آفت زنا - ایمان اولشم
- نوحه چشم و سنا قلدرم به
- مالکنایم مسجد و میخانه
- بر جمال اما لفر - آینه ده
- رشته ایمان آید - زنا می
- شوقه جان چشم انچه
- اولدم زنده اولد کشتا
- صفت آب و هیاه ظلمت
- چشم هیولیه بوفد - قیمت
- لهریجه شاه و لای لهری
- روز بده بدن ایبر ابتدا
- ناب و شوقم رتبه عبادت
- برودوان ایدم لهری و شام
- لب و غمه روز فیروز ایبر
- جمدی بدن بولور اتمضم
- شوقه ناب آور اولد کس
- حق باطلده آید خصم
- نوحه چشم به نیه سر است
- شوه انا - ایدم لهر روزنه
- نا اولد چشم جلا زده جلوه کر
- کلاک لعل چشمین بیان

• جوله خج دل مخزنه	• هانوشنج انبیکم روغنه
• خومه دل جوی برآمد	• ستمانه بر سر و زارم
• حبه سودا سیند و سوسم	• محمدینه لاله زار
• جنبه سوزاند	• دله که داغ سزاه کلدم
• مهربانسی و شیانم جان	• شمع بیدم شمع شیانم جان
• سر سر روح مصود	• خاک ایست برین احمد
• خونجه باقه دیای عثمان اولشم	• کریمیم شخیه کربان اولشم
• جسم زارمه لفراده قطره لر	• یزید مردم مصاف زره لر
• قطره اما قطره لر ازینا هو	• یزید اما بر بنوم امواج نو
• لفر جان دله داده	• تندر دلدانک ازینا
• روح برنا بجن ابراقباس	• لفر جان شمس بی قیاس
• حکمت و قدره لفر مردم سوزیم	• مجلس انسانه دلم بریم

مربع

یادیم باغدا لقلولنه لقلولنه	شام و کونیم نا لقلولنه لقلولنه
لعلولنه لعلولنه لعلولنه لعلولنه	سیرغ فاف نوم مورزار آیدوم
چودولفقار جهیم لقلولنه لقلولنه	بی سر و باد و سوزیم جاکزل و داروم
ییسدمه ایادیم لقلولنه لقلولنه	میتم باونیم میرم افاد کتم
کافر و مسلمان منم لقلولنه لقلولنه	جهیم جان منم جهیم جان منم
دند و شاهه منم لقلولنه لقلولنه	دوزخ کلف جهیم جهیم با که منم
ایهیم آیدیم لقلولنه لقلولنه	ماه ششان نیم نار و زین نیم
استریترباز منم	سند مناییم
لقلولنه لقلولنه	چوسی سوزانیم

۶۰

عقده مع مستانم بوکون
 مهر بر شمس و خورشام بوکون
 الصمد زبده نیار ذکر ایلم
 سالفه مقصود رازیده سویرم

* دلیقه اری ایله تم تفصیل کام	* ویره بجم ناعشقون سکا بیام
* عنیده مقصود اولدی عیبه ذات	* سینه اولدی سانه سما صفات
* قاف اشارت قدره هولیفیه	* اول اوصاف رب العالیه
* وصف اولوب قدرت صفات دانه	* اولدی مشاء جمله آیانه
* سیمیا جمله صفات کرمکار	* قدرنده کوری اولدی اشکار
* لقب تجردی جمالید جلال	* یعنی جمله لطف و قهر لایزال
* جمله افعال رب مستعان	* قدره موقوف اولدی به کمان
* لقصفت بر فاعلک اولدی نظاری	* لقصفتانک قدرت اولدی معاری
* لقصضی ذات ایله اسما و صفات	* اوج مراتب ایله اولدی بنیات
* یعنی کم ذات ایله اسما و صفات	* لا تعینده و محبوب و مکنات
* لقصرتکم وار اولیه و آخریه	* عسوی مطلقده عبارتیه لقمیه
* اول سببه ذات معده به ایجاب	* نوع عشقی وجهه فیکر نقاب
* کم کج سیرده نوع عشقی اونه	* روح اولدی اول وجود و مدنه
* ویره بجم تفصیل ایله لقصرتسر	* علم یانه آفریندن خبر

* لوج غیب اوزره خدی و اولاد	* نیج خلوه اندی جردن برکمال
* عسقه خیزی ایچنه اقتضا	* سولیکم خیزی ایچ کلک قضا
* رسم عشق ایله ظهیری غیب ن	* جلوه کاه اولور سویدی بدن
* هر نو غیب ایچره فقیه بولک اول	* نام صحرایه ارادی بول
* حضرت خیالده بولدی وجود	* نو عقل یاکه لکم اندی درود
* آدی اخصابن اصابع مشائی	* خار ایله ایلیوب تمیینی
* نونک ابرودن یازوب عیسی تمام	* بس بیوت شینه اندی القمام
* شجره بردی بیوت شینه لکم	* اوج مرآت کوروندی بر علم
* قاف دخی متصل ایوب درود	* عیبه و سینه وفان اولدی چرود
* اوج نفاظ ایله کوروندی قلب عشق	* اوج نفاظ ایله کوروندی قلب عشق
* لکم نفاظ قاف عشق فاضله	* ندرت و شکره دوستی آخره
* نونک نفاظ نام رسم ختام	* اولدی بوقه آخری بوقه برکلام
* نقطه ضمیمه خیزی ایچره	* ریزی خضران ضمیمه نام بر
* مره آخری نفاظ اطرین	* حرف آخرده نفاظ عالمیه
* باقی حرف اولده نفاظ اولده تمام	* صورتده شکره برین اولدی برلم
* نقطه عالییه در کشف مال	* نقطه نیه اولدی بییه انفاق
* ایچمه و ایسره طوبیتر مقم	* کم آله نه تا ابد حاصل مرهم
* اولدی بر زمان عشقه دامن	* تا اولد عشقن معانی سر مخوف
* رازنجشای خیال ممکنات	* اولدی بر بود و نفاظ و سلطات
* لکم حرفات ثلث عشق با	* ایندی بر تحت نفاظی اختیار
* عیبه عیبه اولدی صومر فاجحه	* شیه شکرانه سدوم واسطه
* لیدن ذریک ظهیری اولدی قاف	* اول نفاظ عالمیه ایچره معنی
* بیرونده ناقصه ندرت ضمه دن	* ضمه آل مجازنده معنی
* لکم صیام ایچره اولیل ذی النفاظ	* عشره آخرده ظهور ایله مال

بسن حروفه نفاط منفصل	انفصاليه اولو بر متصل
نقطه سزا اولما زمانه مستفاد	قاله لاشباه في فوهه المباد
لهذه دم قصه برب دست وقلم	خط رسم عتقى نقش ايلار دم
احرف اسماء عشوه شعور	عدت سبع سبستان اولد سبر
هونكه اولدم نظر اسما عشوه	تا كوردى جريره زيباي عشوه
او قيوب ديوان هنيهه سرتير	دله كه زنده الم هموره خبر
شوه اولدى بينه افزى عشوه	يعنى مبسوط اولد اسما عشوه
هر فرى ابيات اولدى قبه	كوييا سوبير لسان قبه

عزل

انا حال على على	ومعني الامعيا
عنا لوفان المعنوه	وانا في اول يوم لولا
ومر اليوم ملامه صاى	ملا العلم وما لا يقنى
وطه قام نقاهى علم	وشفا ولقا المولى
لعبه لعبه عنا	انا في الليل سمع العليا
وانا المعنوه وانا المعنوه	
ولقا وملا في الادوى	

عقده سمع سبستانم لوكون
 مر بر شمس خيامم لوكون
 القز نيد نيا - ذكر ايلدم
 سالكه مقصود - ايزه سولدم

ای سیرک کمال زیبای عشوه	مبتدی سالفه غنای عشوه
نغمه ساعز مهربای عشوه	ست خنوب دلایب مفاغای عشوه
ای علیل جسم زار رخ عشوه	ای کل بر مرده حال باغ عشوه
ای غریب واری لاجم و فراقه	دل فقار صرند در داستیاقه
هیون کور و غمز اولدی جانان ایلاری	اولدی بیرانک بیابان ایلاری
سام فرقت ابردی وصلتا باغنه	دغدغ اور اولدی بغزله باغنه
کلدی باغ نزار بے طمان	نوبز ایلک کلدی اولدی خزان
دومدی زلفک وادی ویزانه	کل بکون مرهانه اولد سمانه
قالدی خسته سب لکجه انده	اولدی اندوه غم نیرانده
بزم وادی اولسون کل	نومه مهربای مایه چون کل
باوه صاف خنده اول کل جرحه چیه	قالدی دله سوار آند وایه
غنچه مستوقه ایر کور جبهی	ما کورینه کوزینه جانان ایلی
سمع عقیقه فروزن اول بوی	مهر کس حزنان اول بوی
دوست های ایله اولست و غریب	اولدی حیران اولد کسون لفظرب
آسای عقلمه ببهانه هیوه	بستی فوی بر رقص دیوانه هیوه
عاقده طوت ره دیوانه بی	آخته یانده بتون بیقانه بی
خدمت بره سور پیرانه طوره	درکه حاجته در ویشانه طوره

* خفته نوحه كبرال بقلبو *
 * قال ونبی نرك قبل حاله باق *
 * امير عايمه بانك اوزه نابع *
 * جسكى تاخذه سزايه موم و *
 * نوح حاله نه بوز و سوز نيك *
 * او بوضا اوله لهر دمست پست *
 * ساغرك اولسون هوى آب و كل *
 * دور اوله صيده سا - عقندن *
 * داغده برينه قبل لب تلک *
 * جامه نه لقه ايجره زنده اول بوي *
 * يت و بالاده و عارم قشم اول *
 * حاله اولسون شويان سرفرو *
 * كوزه در درازونه قبله طلب *
 * بي طلب غطفان اوله بابت اول *
 * ياييه ووشون كعلوب سر هوشتر *
 * خانقاه حجره و كاشانه ده *
 * كرا اولو - يازونه چون مهر و ماه *
 * ابياه صيفه كفا - واه *
 * نشه واه اولسون مكافه لعل تاب *
 * نازه جامه بوسون شعله مرده ك *
 * اول صحنه بي اياغ الله ناه *
 * زبون كشته مكافه بوسون خبر *
 * مبداء عقده خبر اكله ده *
 * جامه عشق قديمي بى كان

* مرکز اساره واريل بقلبو *
 * شينه ناموسى قبر مرآه باق *
 * در ديد موم فنا اولسون عجب *
 * محوته قبل نكته مولهم وسه *
 * قالك مرآه دولسون سرنك *
 * كوزه آبه اولونه لقيج دست *
 * باره مخمورك اولسون هومه دل *
 * بوسه فاطمه خونبا - عقندن *
 * خاكسا اول ياك اولسون دانك *
 * طره زنده اوزه عرفانه اول بوي *
 * وصل لجه انه ايجره صابر دشم اول *
 * ذوقك اولسون سجده ايمه ابرو *
 * هاد نك اولسون شاه بانك رجا *
 * همكي در يادرون و صامت اول *
 * هولكه ياكفاه طوسونه بوشتر *
 * شمع بي مسجد و ميخانه ده *
 * دلا بانك و اكلستان ايجره كاه *
 * بوسه دله چه شملك اولسون شنباه *
 * بوله سندن عطشى دله آب و ناه *
 * نسوع دار اولسون دل اوزه لر *
 * نير طعمه اولسون مكافه برلا *
 * صحنه اسرا - نزه سرنه *
 * جنبه و كيبضى مخمور ده *
 * اول بيز سر و صو بيفرانه

غنجہ پرمردہ کعبہ جدا	زنت جانا بلبل برسون مکا
خار برنج خونک سویدن	دلدر داغ درونک سویدن
فنج تایدن جزو پروں جمہ	سویدن حضرت غمی باسمہ
تنت سبندہ اولسون اشکا	اول دادر خدمت یا بیار
بیلبر کبچہ صفالکھا مہیہ	راز و صلہ فویم ایو پترہا پترہا
سینہا ک اولدی فنا کرینسال	راز و لدن بلبلوب کشف مال
جمیع اولساری بیل رحماندن	وعدت اشیا بلبل ریخاندن
تہا بیل زینتدن اولسون بیان	لہم بعد امدانک ستری عیان
زنگبار سبندک اولسون باغ داغ	گرم اولسرا تیرک داغ اسی باغ
حیرت مہسون سنی مولدی عقیقہ	زلفز عہ فون سنی لیلدی عقیقہ
ایلد و حسیلہ لانس لکوتیا	کوه و صحراہ لبری مجنون دار
اولد حسیلکدہ برابر ناہ و نوز	خندندہ قائم اولسون مار و مور
مغیرہ با سوں با شکر لاندہ لر	شوع عقیقہہ بالوب بر و داندہ لر
کلی بی اول در دلرلد رانہار	اشکد بولفتوہ باغ برہار
منظرک اولسون نکار آفریہ	راغدر اولسون سکامیہ یقیمہ
دل لہجان اول جمال باراہہ	مت و حیران اول حبال باراہہ
چاک چاک اولسون قباہ لامنک	نور عینہ بجرہ نزلان اولسون تکہ
یارہ لسنون اول سبوی خاکدان	باشی صالح میدان ایدرک جان
ذکرک اولسون لیس فی قلبی سولک	قیسم خاکدانہ ایلہ چاک
ابہ دلکیم کبی شاد اول خاکدہ	دانشیہ اول منزل خاکدہ
ملاک باقیہ المستوندر سنی	فخرم نافعہ المستوندر سنی
واجبہ دلکمان اولسون آکرہک	مجمع البحریہ اولہ سبزلکھاک
مزلک اولسون مقام عالیہ	نافی بی بخش اینت و جود باقیہ
وی شہید شجرہ شیخ لکھک	ای سکنہ بی عقل و لکھسہ و باک

* لیبیت طور و مجدد در بوسوز	* انخار روح موی در بوسوز
* بر کتاب نقطه در لوح و قلم	* لقمه بر بجره قطره اولدی لفتیم
* جانفرد - بوکصدانس زبان	* کم بوسوز - باعث خلعه جلان
* کجی جرانده کل قایسه دیالره	* لجرله دخی هیجه بالاره
* ایله رومال لب جوی بریا	* محمول بیسون تنه اشک کلا
* اولر کجی ساغلتیه اقلره	* صاعا سون خانم سنی باد فرانیه
* هوجیه هیجه ایله که آجوده اول	* آبه طاک لقمه آبه آجوده اول
* قطره کی دریای عثمان ایله کل	* ذره کی مهر دیشان ایله کل
* آسمان اولسون نظر کالک لسان	* بی کنار اولسون ندرم فیز جان
* بر ندرم هیجه قبل جزایه دوسه	* بر هباب اول مرکز کولیه دوسه
* جسم و جان قیدره فان اول بری	* قورمکانه لامکانه اول بری
* مضمحل اولسون وجودک سرسره	* قاطا سون نام و نشانده اثر
* قید تنه - آدمه زینب عظیم	* ذلکم نام سدلنار المجهیم
* خانه - اول صورت نه دیه کله	* نقشه - اول وجه اینه دیه کله
* اول دوشیم اولارسه کربان لکاه	* بو طوب ایانه هفدن آتیه
* بوی دویمانه شامک عشقن	* ذوقه الحارسه دعا شاک شوقن
* اول دلکان انجیسه نطعه بیان	* هتجاج انجیسه اول سم جان
* بی صافه متی انجیسه قدم	* اول برجه انجیسه بی شمس عدم
* در دایله سینه رنجیسه آکر	* اول فایسه نای کی جلوه کمر
* بی نوا فریاد و زانجیسه دل	* نالکبا انسان رکن اول آب و کل
* دشت کرسا - بیابانده اونه	* کم دوتر اول برده وحشیر و طله
* صحنه اشجاری اولور لقمه کیمه کاه	* مستعدنا - اولور - بی اشتباه
* لانه کاه ایله ابرده طار	* شیراز در لکها جلان اولور
* مسکه انسان اولهانه اول مکان	* کم ایله غول بیابان آستیان

* کتو اصد بنی اصفرو - اول	* نغا - دجاک سنجیر و رود - اول
* ناد و شر اول کتوره آتوب سر	* حکم عن غوث اولو - فرما نبر
* اولمان اول دادیه بهج امه زمان	* اکسک اولز لقم فضای آسمان
* روح و اصف بنی کی نه پرور به	* دود و نمونه بیلکی خاسترن
* آرد بار کرانه - زره سی	* بایسه لفت آسمانه زره سی
* عاقی و اکالک مقصد بهو حال	* مرد بیداره نفاقد - برهال
* کفر و الحوه بو طو - تیر سنه	* صاحبه بنده ایبر تنگ دست
* نور جمع جان نه بدگس سه	* بی معانی لفظ اولدک و لغامه
* نده چون اولز مواجعا فیت	* ظلمت مرکه دو سرتک عاقبت
* خاک اکل ایبر کرم جسکی	* سنک خا زیه بار لر آسمن
* جسم آیه اول لحم شحم ناتوان	* سنک اولور با سنک او خنده ناکان
* آتخا زده کز لر مار و مور	* هالنجی نشت نایده مور
* نغز نایده فیام ایبر بله	* عرضت کتوره اول هالت ایله
* صمد و صاف بهر صمد و صمد	* جمع اولور اول غالب بجزه بولف
* فزیدن بیدار اولان ندر به کمان	* هالت و پرونده ایله کفای لکمان
* بیل مقصد بوم بنده - بوکون	* کتوله سر لر لقب لکوبیاد - بوکون
* آشکار اولو - بوکون جسم بقا	* کم بوکون تبدیل اولور اصد و سما
* اول زمان ایجره بیایسبه نوالینقا	* نیلیم انبک لقب بولدی بک
* ظلمت دلکریه اولدک فاضله	* صبح و سه عیان و وتره اخزه
* بقدر ایبرک عطفه اول تنک	* آخری نیران اولور لقب سنک
* ای پانید نغمه قبری	* در بر صتم غزل هیدی
* ترک تجرید آو - ویمی کده	* وی غلام شاه مانع البصر
* عطفه دلم اولوب آواره سه	* وارنجی و بر دک ره دلده سه
* کتبی نایبک شبتانه برک	* نور جمع عشوه اولسون منظرک

* کوی جانانه خرامانک بوکون *	* یروشمع شبتانک بوکون *
* روشه اولدی جانوه گاه دوزک *	* فاجیه اولوب شعا عمن دلک *
* نقشن دله آینه عبتما *	* کوی خیب عید بجزتمه کما *
* موایسه اولدی سیمان کوریکه *	* اولدی چون لهر یوزده جان کوریکه *
* فدلهر اولدی عینله نور جهای *	* منتلف اولدی کما ترهای *
* بی سرویا انبیا در کاله *	* سر و یوب ابرک ولی شهر لاله *
* واصل مالکیت کنز وجود *	* بی سروی یا ولی دل بی وجود *
* وی طویان ریوان عشق در جها *	* ای کبریه میدان عشق در جها *
* یار اولده لهر جان ترسه اورده *	* نید و بند جسم جهان ترسه اورده *
* خیر شکر فدکن باشیه *	* هیمه سنک مدفن باشیه *
* کندوی عالمه سلطان ایلیم *	* ملک صدقه اوره فرمان ایلیم *
* مالکروی شاه دیرایم وصال *	* محرم زان قباب ذوالجلال *
* کندی روبک سیرایدن آینه ده *	* بارچی نیرهان کورن لهر سنده *
* نایله یزانی کفنان ایلیم *	* کندوی کنده سیرن ایلیم *
* لهر و عالم بنده نوا نبرک *	* عالم ایلدی عید کنترک *
* شمع هنیله ایدر و جمال *	* لهر سروشان ساروانه حال *
* کله اولده بیابانک سنک *	* حسه جان اولدی جانانک سنک *
* فده در فم اولدی اولدی سنک *	* عوشتن واسع حرم کفنتک *
* سنکی باقونده بحس ایلدک *	* خانی اکبر اعظم ایلدک *
* نوبلا - سیرکه ابرمز فنا *	* کفنتانک لای باغ بقا *
* نایله خامسه اولدی جملک *	* نده بادیه حران اولدی کلک *
* نوا هضره خرمی عتوه بخش *	* سرو ایلک روضه لهر و س *
* مانه لقه سولون سنلر ج *	* سوبله کلجکجه جانان الیریه *
* نوا عجمانه - بتون کلر دوزک *	* فیضه قدسین نشانه هولک *

* کلبه شهاد و جبر و جسد	* لاله و نسیم و عطر با سحر
* بزده ناز سینه تک زینده سی	* جمدی انعام لطفک بنده سی
* باد ملک خویشید عالمانا با ایله	* کیچر کرده بر تو مرتباب ایله
* کرچه بر تو اولدی گجه کفنک	* شمعده نیه ملامه روتنک
* قیل کرم آئی ذرا موش ایلده	* لهن سبایم ترک و لهن سه ایلده
* بنی صاف خرچی خصمانیم	* به ازل بنده کی میخانه نیم
* نوسه ایتمه نیمیم هر بای عشقه	* کم دو کفر طبعه در بای هشته
* ایلدوب ارا یعتقی اختیار	* مجلس بر نایم قیل انقضا
* صبح دیدار بیه اولسک غوره نوره	* شمس عشقک بر نوندن اولدوره
* عشقه صحن اولور کسیر جان	* عشقه مفتوح اولور کسیر جان
* شعیله اولور چون اشیا شریه	* اولیا ایله اولور رویت وجود
* زلفله اولمز منال روح پاک	* بیج نایب ایلر حضوری ولکم پاک
* زلفله اولمز داخل عرسه خدا	* کم کبوتر اوله ما مرغ لکها
* اتقا اقلی اولور الکلی وصال	* باد صبح اولمز جسد بیه خیال
* راه حقی کویزیر لر انبیا	* بولجیه نور خرد لکنا
* نیره کی اولمز دل صاحب مقیم	* ولکم ایله صورتیزیر اولمز عدم
* در فضع اولدی ریادون اولیا	* خانه دوخته سایه عرسه عدل
* سائنانه و عدته اولمز مکان	* بی جریده هیج کاه لامکان
* رنگ و درو اولمز جمال و عدته	* آشنا بیکانه بوقده جریده
* همه حقیقه ایله تمه خیال	* جلدی جبریه اولمز شد و بال
* فیه ایله موصوف اولماز مقیه	* ضو شمس اولمز کر لکبیر نیمیبه
* تقصود ایله بیخیز روح کمل	* خطه تصویر اولمز بوی کمل
* کمال یرغیز اولور دلال و خمیره	* صامت اولمز خم باده فروزه
* پر هر وسه اولور دل عشقه آشنا	* زلف اولمز فخرم قیوشی نما

بوزن کسره اولور اجابت
اینگمال کجماست سفره و غیره

* خاطر آرد در الفل صفا	* صافه جام تری بر نوا
* بی سکوه اولز بخدی وصال	* صفوت بحر اولدی مرآت جمال
* غایت دلدا اولد کولفر سنا	* فردر یارده اولور در آنکنا
* وصله مانع اارده نشان	* قبای نصیب اولز زنده کان
* یک کراند قدر بازار وطمه	* قیمت الماسی آنسه بر لقمه
* اختیار فراموشی بدن	* اطمین کردوخی آنجه لقمه
* اوله زلفن لکواروشه ضمیر	* نند بادیم جریان اولز منیر
* بلبلد ننگ زخمدن عا شهید	* روحداد ساغر تشبیه
* اولدی مردان خدامطسوا	* شیر زور آور اولور آلهوشکا
* عبد محض اولز تخلصه نزل	* خانه آسوده در صف نفال
* ایوز هب ریاست سرفراز	* ایمنزر مالکان سالهبان
* عبد بی اراد اولز ناجیه	* مالکان اولز همنفصیه حکما
* غالب اولز سالقه عبد بی مدد	* اولز آلهو بیخ پر داز اسد
* واصل مقصود اولور طوعی کین	* ابریشو آماجه تیر استمن
* دوستی وادی لکله کجروان	* طعمه شیر اولور مار و حیوان
* کجریه داولور همنفصانه نبون	* مورالنده مار اولدی سینه خون
* استقامت اولور بالاد نیا	* فرقه کج اولدی آنکمون زکلمه
* پایا اولور برنده طوع غیر	* مدت سرو ایمنز هابک کند
* زنی کرم ایمنز غریبی زیر بال	* سایه داولور دخت بر نزال
* بی مروت نغمه اولز سبب	* به تمجی سایه در نخل غریب
* استیغی اهالی الماء استخیا	* یالده جریک فصاحتدن سما
* شاه اهانتخن ایمنز ارتقا	* ارغندن صدراتخ امید شماع
* ویر دیکله آلور نسیم ناکبفا	* جیفه برادر درون خاکسا
* ویر دیکله کیرو آلور باکل ایلمه	* مرد عذنده اولور زبجو شه

* کج اولور نو - سعادت سربید	* کج اولور نو - سعادت سربید
* بیبر بر لیتی رمز نقا -	* بیبر بر لیتی رمز نقا -
* ذات مطلقه - قیام کله نقان	* ذات مطلقه - قیام کله نقان
* مؤلفه - ویرن سنی کله	* مؤلفه - ویرن سنی کله
* عقده - حیان ابدن دیوانی	* عقده - حیان ابدن دیوانی
* ترخیصدن اولور نقای نام	* ترخیصدن اولور نقای نام
* قویم یقین اولور نقه ال حد	* قویم یقین اولور نقه ال حد
* عقل ابد غفلت انسان رفیع	* عقل ابد غفلت انسان رفیع
* مرده جان اولور کله اولور به اثر	* مرده جان اولور کله اولور به اثر
* اصل دیار د - روح سربید	* اصل دیار د - روح سربید
* نور حضرت نفس ابدن نایان	* نور حضرت نفس ابدن نایان
* روح سعیه ز اید نفس هداک	* روح سعیه ز اید نفس هداک
* نفی رحمانه لیم بولور مرد جهان	* نفی رحمانه لیم بولور مرد جهان
* اصله چغت اید زر عارفان	* اصله چغت اید زر عارفان
* بی اید زدن اید عسوه لعلی جوسه	* بی اید زدن اید عسوه لعلی جوسه
* عارف اید زدن عرصه سبوح	* عارف اید زدن عرصه سبوح
* در دل پر دل اولور اید سماع	* در دل پر دل اولور اید سماع
* کج اولور نو - سعادت سربید	* کج اولور نو - سعادت سربید
* بیبر بر لیتی رمز نقا -	* بیبر بر لیتی رمز نقا -
* ذات مطلقه - قیام کله نقان	* ذات مطلقه - قیام کله نقان
* مؤلفه - ویرن سنی کله	* مؤلفه - ویرن سنی کله
* عقده - حیان ابدن دیوانی	* عقده - حیان ابدن دیوانی
* ترخیصدن اولور نقای نام	* ترخیصدن اولور نقای نام
* قویم یقین اولور نقه ال حد	* قویم یقین اولور نقه ال حد
* عقل ابد غفلت انسان رفیع	* عقل ابد غفلت انسان رفیع
* مرده جان اولور کله اولور به اثر	* مرده جان اولور کله اولور به اثر
* اصل دیار د - روح سربید	* اصل دیار د - روح سربید
* نور حضرت نفس ابدن نایان	* نور حضرت نفس ابدن نایان
* روح سعیه ز اید نفس هداک	* روح سعیه ز اید نفس هداک
* نفی رحمانه لیم بولور مرد جهان	* نفی رحمانه لیم بولور مرد جهان
* اصله چغت اید زر عارفان	* اصله چغت اید زر عارفان
* بی اید زدن اید عسوه لعلی جوسه	* بی اید زدن اید عسوه لعلی جوسه
* عارف اید زدن عرصه سبوح	* عارف اید زدن عرصه سبوح
* در دل پر دل اولور اید سماع	* در دل پر دل اولور اید سماع

جستی جام تری اولز برید	بل اولشد - حرارتدن بعید
صحت دیوانه بی بغیر فتم	اولدی مسنان خدا آشفته فتم
کیمه یاغم دیر من پر دانه	هکم بوقد - شوعده دیوانه
آدمه مطلوبه - سوز چرخ	عاشق اولمده خونیا سندن ایرغ
شمه - شب زنده داره آشنا	عاشقان اولدی ندم اولیا
بلبله تقیم فریاد ایستیز	عاشق استغلام از کتا - ایستیز
شوع خون پر دانه - محبوبه	عاشق کمال اولدن مطلوبه
فیضه نجس ایله شراب آسمان	یاردی لقم یارون صادر اولدن
محو اولور نور سیاه ایله وجود	ایل ایلم ستور اولور فرود شور
تورینور اشیا مینا لکجه عیان	فاسد اولور محسوسه اسرار نران

کلمات

نظوم شیریه زبان دلم دل ناسانیت
 سخن تلخ هنجر قتل دل مردانه بود

آه انشیریز وظایم مان بیف صرامت

خوان نامه خدا مجلس مردان خدمت

دَمِ مَرْدَانِ خُدا کَوْنِ فَرْدِکِی بُوَد

تَرَفِ اَیْمَانِ عَیْبِ بَکَانَسِ اَمَا سَقَلت

کَفَر مَو مَه بَر تَر اَز اَیْمَانِ عَیْبِ سَلَمَان

وَقُوفِ رَا ز نَر نَاسِتِ وصالِ هُو چَیْمَان

قَلبِ هُو جَنّتِ اَهْلِ صِفا نَ چَاسِت

دَو رُضی لَیْمِ خُودِ اِ چَونِ اَنجُونِ بَر د

سَالِ لَکَچَرانِ رَا ز مَانِ قِیامَتِ نَفِیْت

مَدَنِ عَمَرِ بَو صِلِ یَا - بُو رَدّه کَر رِیَسِت

رُوزِ وِصالِ یَا - شامِ لَیْمِ لَکَچَرانِ نَما سِت

وَفایِ دُوستِ فَر لَیْمِ نِجَتِ اُوسِت

جَانِ رَویِ یَا صَادِقِ اَسْرایِ یَا رِیَسِت

هَلِ حَرَامِ و حَرَامِ هَلِ بَقِیَلِ مَدَرِک

فاهرت بر روی عیوب یار شد

نوزدهم لهران ز زود و مال سیر به ترش

انترای لهر وصل و وصل نافرقت

جز وصال یار بشو در جهان بیکانیت

نای عشق نوز دل عشق شزنده بود

دم وصل آنسه جوان و هوو عشقت

اول الوفاء النظر آخرها الموت

نظر الجیب جیب

صحبت قورضیال با نصف و صلت

آسوده کی دل شد مرآت وجه جانان

هیکام رو کتی بسبب حصول شد

نبود جا عنصر سردفات هو شد

حجاب خود پستی خیال خود پرست *
سجده ایس خفیه ی سرب سامانت *
لهر که از سجده براید اوجیاده نشست *
سکری از سجده که بود سجده حرمان گردد *
لهر که از سجده لرزید سجده کاه عملست *
سکری از سجده هو ساجده سهندن باشد *
لهر که در گردان بود از سبوی بی شواست *
بک خدا خوردن ای دل لهر طری خوردنست *
بک کبانه انجمنه لهر قتل انسان بود *
لهر دلقانید بهیاست آب بوی باره بود *
لهر دلقانید بهیاست بنیاستی اوست *
لهر بادیده بنیاستی نامحرم *

بیکه مرد خدای جهان اطلد قرا
دل بر لقا به بفرمان خدا محبوبست
دل بر بوی محبوبی خدا محروست
همه قدرت بر زبان بود عبادی
بعشری بر لقا است بر اقدس روان
نو طلبکار چه کامیست و کام طلب دوست
کمان بشهر دل باعث اطمینانست
کناه مردم نادم دعای مغفرتست
بلوئی ناله سر آید اگر لرزه خاری
نان نمیکشتمه لباب عمامه بان گشته است
خاسته فلکدن از ره مرد اسپهان گشت
در ره که خفته بخیلف تیزید هویتیر

مخزنه سرا چون فرانه بناداره بگفت *

دارد دنیاست همه کاران برای آخرت *

در دلد در عزم صورت افغان و همست *

صورت افغان مرآت جمال و اجهست *

بیت افرات اینه شاه سبع شاد *

بهر فرم آخرت دنیا مال و حسنت *

باد ماه معنوی کشفه کدای عالمیت *

تاریخ

نور دل عاقبت شمع بستان ما *

نظر دنیا شور و در صفتان ما *

موسی برای دم مبداء تنظیم او *

کشفه تاریخ شد شمع بستان ما *

۴۱۰
۸۰۴
۱۲۶۴

لطفک لعلی سینه نا تنالی	لجوج سب بیدان مانند کمالی
سپه کور دم او خورشید جمال آینه دیندار	والله بالان انبی نورم آینه کوالی
کور مز کوزی جانک بو جویان دیده لرندن	کم کور دیکلی کورسون اوری مهر دلی
صقیر یوزنی یوزلره بیجان کورندن	آنلاکه اوله کوزله کماله لیه نه لالی
صفا اولیجه هفت نه مکنه علم آخر	ما سائله کور یید لر حضرت شالی
ای بنده سی زلفه دیوانه قیلون دوست	قیلمه نوره مفضول اولان قیلون لالی
در بای عمیم البرکته صحنه نبت	لعب قولدرجه جرمی جزایله اولدی
شوقته نظر کده نظرات کم ایله بر قدر	تا نوره جمالک اوری روی سیاهی
عقلک اودنی قناه کور کورده چرخ ایت	روشنه کوره لر حضرتند وارمه الهی
یانم سب لجه کده اولوب شمع فردان	تا صبح وصالکده اولم شمس ارای

اور کور لطفک بوره کم یاره لرینه
 جو کورده شفا ویر جهرم یاره لرینه

